COLLEGIUM
UNIVERSI JURIS
CANONICI,

ANTE HAC
Juxta triplex Juris Objectum partitum,

SERVATO ORDINE DECRETALIUM ACCURATIUS TRANSLATUM, ET INDICE COPIOSO LOCUPLETATUM.

Omnibus tam in Foro, quam in Scholis apprime utile ac necessarium.

AUTHORE

P. LUDOVICO ENGEL,

Ex Monast. Exempto Mellicensi, Ord. S. P. Bened. Infer. Austr, J. U. D. Celsissimi ac Reverendissimi Principis & Archi- Episcopi Salisburgensis Consil. Ecclesiast. & in Alma Universitate Salisburgensi Pro-Cancellario, ac SS. Canonum Professore Ordinario.

EDITIO DECIMA QUINTA.

Cui accessit ejusdem Authoris Tractatus

DE PRIVILEGIIS MONASTERIORUM

PARS III.

Cum Gratia & Privilegio Speciali Sacræ Cæsareæ Catholicæ Majestatis duodecima vice renovato.

SALISBURGI,
Typis Joannis Josephi Mayr, Aulico-Academici Typogr. p.m. Hæredis.
M. DCC. LXX.

1770

LIBER IV.
DECRETALIUM.
TITULUS I.
De Sponsalibus & Matrimoniis.

UT hæc materia ob quotidianam casuum circa eam emergentiam scitu maxime necessaria innotescat, nonnihil explicatius eam tractabimus, iis tamen, quæ in particularibus titulis infra notantur, eo reservatis. Incipiendo igitur ab his, quæ præcedunt Matrimonium, sit

§. I.
De Differentia inter Sponsalia, Matrimonium, Conjugium, & Nuptias.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplicia sint Sponsalia?*
2. *Disputatio de quibusdam verbis contrahentium, an importent Sponsalia vel Matrimonium, hodie inutilis.*
3. *Matrimonium quid & quotuplex?*
4. *Quid Matrimonium legitimum?*
5. *Quid ratum?*
6. *Quid consummatum?*
7. *Quid sit Conjugium?*
8. *Quid Nuptiæ?*

1 HÆc nomina in Jure nostro aliquando promiscue sumuntur, & tamen in propriis terminis a se differunt.

Igitur Sponsalia a spondendo seu promittendo dicta sunt, & alia Sponsalia *de futuro*, alia *de præsenti* nuncupantur. Sponsalia *de futuro* sunt promissio futuri Matrimonii, quæ fit per verba futuri temporis, ut: ducam te in uxorem: Sponsalia vero *de præsenti* sunt ipse contractus Matrimonialis per verba præsentis temporis initus, ut, accipio te in meam uxorem, quibus verbis implicite mutua cohabitatio,

tio, amor conjugalis, & traditio corporum ſpondetur, ac idcirco ſponſalia appellantur.

2 Fuit quidem olim de quibusdam verbis diſputatio, an importarent conſenſum de præſenti, vel de futuro, ut ſi dictum erat: *Volo te habere in uxorem*, cujus controverſiæ deciſio principaliter ex circumſtantiis & mente contrahentium deſumebatur, an ſcilicet voluerint Sponſalia, vel Matrimonium contrahere? ſed hodie, quando poſt Concilium Tridentinum *Seſſ. 24. de Reform. Matrim. cap. 1.* nullum Matrimonium ſine Parocho & teſtibus contrahi poteſt, atque ex generali Eccleſiæ ritu in ipſo templo ambo contrahentes ideo conveniunt, ut non Sponſalia *de futuro*, ſed ipſum Matrimonium per verba categorica, interrogante Parocho, contrahant, vix amplius controverſiæ hujus videtur eſſe utilitas.

3 Matrimonium definitur *in §. 1. Inſt. de Patria poteſt*: quod ſit legitima viri & mulieris conjunctio individuam vitæ ſocietatem continens. 4 Dividitur in Matrimonium *legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum*, quamvis omne Matrimonium dici poſſit, quod a jure improbatum non eſt, in ſpecie tamen illud dicitur, quod inter infideles contrahitur, & in ſolo legitimo ac naturali conſenſu conſiſtit, nec Eccleſiæ ratificationem habet, 5 nec Sacramentum eſt. *Ratum* illud proprie appellatur, quod per verba de præſenti contractum ab Eccleſia approbatum eſt, & rationem Sacramenti habet, cui tamen necdum acceſſit carnalis copula, de quo Matrimonio accipienda eſt regula. *l. nuptias 3. ff. de R. J.* quod 6 *nuptias non concubitus, ſed conſenſus faciat. Conſummatum* denique illud vocatur, quod per concubitum & carnalem copulam præcedente legitimo conſenſu de præſenti completum & conſummatum eſt. Notanter dico, debere conſenſum legitimum ſeu Matrimonium ratum præcedere: nam ſi copula habeatur ante contractum Matrimonialem, ex ea non inducetur Matrimonii conſummatio: quia, quod non eſt, conſummari non poteſt, ſed ante contractum Matrimonialem non eſt Matrimonium, ergo &c. Erit proinde talis copula mere fornicaria, nec indiſſolubilitatem aliosque effectus Matrimonii conſummati (de quibus *in t. de Converſione Conjugat.*) operabitur.

7 Conjugium autem dicitur a conjunctione, & omne quidem Matrimonium conjugium dici poteſt, non tamen vice verſa omne Conjugium Matrimonium, ſi in rigore loquamur; nam Matrimonium a præcipuo fine, qui eſt prolis generatio, nomen accepit, mulier enim nubit, ut fiat mater, inquit Gloſſ. *in cap. 1. Inſtitut. de Patria poteſt.* Quare ſi ſenes, qui extra ſpem prolis ſunt, nuptias contrahant, talis contractus Conjugium potius, quam Matrimonium appellabitur.

8 Nuptiæ demum inde dictæ sunt, quod olim puellæ pudoris gratia se obnupserint, seu faciem velarint, dum viris dabantur, *c. nec illud 8. Cauf. 30. q. 5.* Inde, licet Nuptiæ & Matrimonium in jure plerumque confundantur, ut *tot. tit. ff. de Ritu Nupt.* tamen etiam hodie *Nuptiarum* nomine proprie illa solennitas & pompa externa magis, quam contractus ipse Matrimonialis intelligitur, quo sensu tempore Adventus & Quadragesimæ Nuptiæ prohibentur, id est pompa nuptialis, non vero ipse Matrimonialis contractus, si absque solennitate privatim ex causa instituatur. *cap. 4. de Feriis.*

§. II.

Quomodo contrahantur Sponsalia de futuro?

SUMMARIA.

1. *Definitio Sponsalium.*
2. *Ad contrahenda requiritur mutuus consensus saltem implicitus.*
3. *Promissio gratuita non constituit Sponsalia.*
4. *Sponsalia inter absentes contrahi possunt per litteras vel Procuratorem.*
5. *Procurator ad Sponsalia, & Procurator ad alia negotia per tria differunt.*
6. *Parochus & testes non sunt de substantia, sed de probatione Sponsalium.*
7. *De Arrhis vel pœna, an Sponsalibus addi possint?*
8. *Circumstantiæ indicant, quando sola taciturnitas vel simplex acceptatio constituat sponsalia.*
9. *Simplex promissio ante revocationem semper valet.*
10. *Promittens Matrimonium amicis Titiæ habentibus mandatum obligatur, sin minus, non obligatur.*
11. *Verba: nullam aliam ducam nisi te, quid faciant?*
12. *Partem resilientem potest compellere Ecclesia.*
13. *Virginem ficta promissione seducens tenetur eam ducere.*
14. *Notabiliter eminentioris status ficte (secus est, si vere & scienter) promittens potest se redimere pecuniaria compensatione.*

1 JUrisconsultus in *l. 1. ff. de Sponsalibus* definit Sponsalia, quod sint *mentio & repromissio futurarum nuptiarum;* ideo pro certo tenendum est.

2 I. Ad Sponsalia constituenda necessario requiri mutuum & reciprocum consensum viri & fœminæ super futuris nuptiis: nec sufficere, si tantum pars promittat sine repromissione saltem implicita alterius, nec ex promissione unius alteri quæri obligationem, nisi & ipsa promiserit, quia promittens non censetur se aliter obligare, quam secundum naturam Sponsalium, & sub tacita conditione, si etiam altera pars promittat.

3 Potest quidem aliquando fieri promissio ab una parte alteri *mere gratuita*, & sine conditione repro-

missio-

miſſionis, ut ſi dives aliquis fœminæ ſibi in gravi morbo fideliter ſervienti pro remuneratione promittat Matrimonium; cum utique in ipſius ſit poteſtate, vel ſimpliciter, vel ſub conditione ſe obligare: dummodo conſtet de hac ſua voluntate, & fœmina non renuat, ſed ſaltem tacendo acceptet talem promiſſionem. Interim tamen iſta promiſſio gratuita non habebit vim & effectum Sponſalium; unde ſi fœmina ex ſua parte etiam poſt acceptatam promiſſionem nolit contrahere Matrimonium, ad id compelli non poterit: quia tantum habuit virum ſibi obligatum, ipſa vero defectu repromiſſionis obligata non fuit, ſicut ſi donationem aliquam mere gratuitam acceptaſſet. Item ex tali promiſſione non naſcetur impedimentum *publicæ honeſtatis*, ſicut ex Sponſalibus, quo minus, mortua fœmina, cui promiſſio facta eſt ſoror ejus a viro promittente in uxorem, vel econtra mortuo viro, ejus frater a fœmina in Matrimonium accipi poſſit.

7 Certum eſt II. Sponſalia non tantum inter præſentes, ſed etiam abſentes contrahi poſſe, ſcilicet per litteras vel Procuratorem: nam ad Sponſalia non requiritur ſimultaneus formaliter conſenſus, ſed ſufficit, ſi is, qui prior conſentit, in hac ſua voluntate perſeveret, usque dum etiam altera pars viciſſim conſentiat, prout id univerſim in aliis quoque contractibus, ut emptione, locatione &c. procedit; & textus ſunt in *l. ult. ff. de contrab. empt. cap. final. de Procur. in 6.* Verum Procurator, qui ad Sponſalia vel Matrimonium contrahendum, & ille, qui ad alios contractus ineundos deſtinantur, in tribus notabiliter differunt. I. Ut Procurator ex aliis contractibus dominum obligare poſſit, ſufficit, ſi *generale* mandatum habeat, omnia loco domini peragendi, vel Procurator *cum libera* adminiſtratione conſtitutus ſit *l. Procurator. 58. & ſeq. ff. de Procurator.* Sed Sponſalia vel Matrimonium Procurator aliter contrahere non poterit, quam ſi hoc ei nominatim, & *in ſpecie* demandatum ſit. *d. cap. ult. de Procurat. in 6.* II. Procurator ad alia negotia conſtitutus ea per ſe tractare non tenetur, ſed poteſt alium ſubſtituere; non vero Procurator ad Sponſalia vel Matrimonium contrahendum; cum enim cauſa Matrimonialis maximi ſit præjudicii: ad hanc tractandam perſonæ induſtria electa cenſetur, & conſequenter ſine voluntate principalis alteri committi non poterit. Quod tamen etiam ad alia negotia valde ardua propter eandem rationem præjudicii extendit Menochius *de Præſumptionibus lib. 2. præſumpt. 58.* III. Demum in aliis cauſis, ſi principalis mandatum Procuratoris revocet in ejus abſentia, Procurator adhuc valide procedet, usque dum ſibi de iſta revocatione innoteſcat. *Clement. un. de Renuntiatione. l. ſi mandem 16. ff. Mandati.* At vero Procurator Sponſalium

lium vel Matrimonii etiam in absentia revocari potest, ita, ut si dominum interim pœniteat, & coram protestatur, se nolle consentire in actum a Procuratore gerendum, Procurator invalide contrahat, licet hujus revocationis ignarus sit, quod pro majori Matrimonii libertate ita constitutum est *in d. c. ult. de Procur. in 6.*

Certum est III. Ad Sponsalia de futuro præter consensum mutuum nullam aliam solennitatem requiri, adeoque etiam sine Parocho & testibus inita valere. Imo in Sponsalibus Parochus non facile interesse deberet, ne in ipsius præsentia partes non tantum Sponsalia, sed ipsum etiam Matrimonium cum aliorum præjudicio contrahant; nam in præsentia Parochi & testium etiam extra Ecclesiam & Parocho invito Matrimonium contrahi posse, suo loco dicemus. Interim ad futuram probationem, si forte alterutra pars Sponsalia negare vellet, utique consultum erit, vel testes adhibere, vel Scripturam desuper conficere.

Certum est IV. Ad libertatem Matrimonii retinendam in Jure statutum esse, ut Sponsalibus *pœna* non adiiciatur, adeoque non valere tale pactum: Si mihi non nupseris, in pœnam centum florenos dabis. *c. Gemma. 29. h. t. l. Titia. 134. ff. de verb. oblig. l. penult. in fine Cod. de Sponsalibus.* Sed non minus certum est, in contractibus Sponsalium *arrhas* intervenire posse, scilicet annulum, pecuniam, vel aliquid simile, ita ut si ille, qui arrhas dedit, contractum non servet, arrhas amittat: si vero alter, qui accepit, resiliat, duplicatas reddere teneatur. *l. arrhis. 3. & d. l. penult. Cod. de Sponsalibus.* Cum autem inter *pœnam* & *arrhas* nulla in effectu videatur esse differentia, nisi quod pœna tantum promittatur, arrhæ vero insuper tradantur, ideo in ratione differentiæ inter utramque assignanda omnes DD. laborant, & cum Gloss. *in dict. cap. Gemma.* Sanch. *lib. de Matrim. disp. 35. num. 2. in fine* Layman. *de Sponsalibus cap. 1. n. 8.* existimant, præter authoritatem legis vix posse aliam convincentem rationem assignari, & ideo respondendum esse *ex l. non omnium. 20. ff. de Legib.* quod *non omnium, quæ a majoribus nostris constituta sunt, ratio reddi possit.* Verum ut declinemus miserum refugium *d. l. non omnium*, ego soleo hanc interpretationem adhibere, videlicet, quod non sit in obligatione circa Sponsalia inter *pœnam & arrhas* differentia: sicut enim *arrhæ* non perduntur, nec dupplicatæ restituuntur, si justa causa subsit non servandi contractum, v.g. propter hæresim, aut fornicationem alterius ex desponsatis. *d. l. penult. §. bis illud. Cod. de Sponsalibus.* Ita etiam non obligat *pœna*, si ex justa causa a contractu discedatur. Et econtra sicut *arrhæ* debentur, si violatio pacti fiat absque justa causa, ita etiam *pœna*; quod posterius, quamvis non omnes admittant, putantes nullo casu stipula-

pulationem pœnæ valere, licet ex injuſta cauſa contractus violetur: nihilominus contrarium probabilius defenditur cum ipſo Laym. *d. num. 8.* quia *pœnæ* adjectio tantum prohibita eſt, ne libertas Matrimonii impediatur: at vero ſi *pœna* tantum habet iſtum ſenſum, ut ſolvi debeat, ſi absque juſta cauſa contractus non ſervetur, nihil continet contra libertatem Matrimonii: cum etiam ſine pœna non liceat recedere a contractu, niſi ex cauſa rationabili, & a legibus approbata. Porro circa iſta, quæ hactenus tanquam *certa* præmiſimus, aliquot controverſiæ occurrunt, nam.

8 *Dubitatur* I. Cum ad principium hujus §. dictum ſit, in Sponſalibus non ſufficere promiſſionem unius, ſed neceſſariam eſſe repromiſſionem alterius ſaltem implicitam, quænam ſit talis implicita repromiſſio, an ſcilicet inducatur per ſolam taciturnitatem ejus, cui promiſſio facta eſt, an per expreſſam verbalem acceptationem, an per manus porrectionem vel annuli acceptationem. Reſp. I. Cum in dubio potius liberatio, quam obligatio inducenda ſit. *l. Arianus. 47. ff. de Oblig. & Act.* ideo ex ſola taciturnitate ejus, cui facta eſt promiſſio, ordinarie non conſtitui Sponſalia, niſi de mente tacentis ex circumſtantiis aliud colligi poſſit: nam licet ſit *Regula 43. Jur. in 6. qui tacet, conſentire videtur:* tamen ſtatim ſubſequitur altera: *Is qui tacet non utique fatetur, ſed nec negare videtur.* Quare dicendum eſt cum communiori interpretum ſententia, quod conſenſus ex taciturnitate non ſit verus & naturalis, ſed tantum præſumptus ex circumſtantiis & modo agendi, quæ præſumptio inprimis admittit probationem in contrarium, & deinde non habet locum in cauſis magni momenti; quia tacens videtur quidem conſentire in ſui favorem non vero in magnum præjudicium, præſertim in cauſis matrimonii; cum jura non ſoleant facile libertatem Matrimonialem impedire. Hinc reſponderi poteſt brevius, quod tacens videatur conſentire, in quantum eſt ſibi favorabile, ut ſcilicet adhuc melius deliberare, & demum vel promittere vel abnegare poſſit, non vero, ut mox ſe viciſſim obligare & repromittere intelligatur. Gutierez *de Matrim. c. 3. n. 1. & 2.*

Reſp. II. Quod de taciturnitate diximus, idem etiam probabiliter extendi poſſe ad ſimplicem acceptationem, vel gratiarum actionem, ut ſcilicet tantum in ſui favorem & ad ulteriorem deliberationem cenſeatur alter acceptaſſe, vel gratias egiſſe, eo quod ob favorem libertatis Matrimonialis in dubio non ſit facile obligatio inducenda, ut dictum, & docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. diſp. 3. num. 2. & 5.* Interim hic præcipue ad circumſtantias attendendum erit; nam ſi actum fuerit de Sponſalibus hic & nunc contrahendis, v. g. in præſentia amicorum, nec altera

pars petierit ulteriorem dilationem, vel alia verba aut ſigna dederit, ex quibus intentio non contrahendi Sponſalia declarari potuit, tunc etiam ſola acceptatio absque expreſſa repromiſſione ſufficit. Ratio eſt, quia promiſſio non poteſt aliter acceptari, quam quatenus facta eſt, ſed præciſe facta eſt cum hac intentione hic & nunc contrahendi Sponſalia, ergo hoc & non alio modo potuit acceptari, Roſella & Sylveſter *in ſuis Summis, Verbo. Sponſalia num 1.*

Reſp. III. Si tractatus de Sponſalibus vel Matrimonio præceſſerit, & mulier manum porrexerit, annulum vel alia dona acceptarit, cenſebuntur eſſe contracta, quia non tantum verbis, ſed etiam ſignis, juxta communem hominum intellectum, conſenſum aut promiſſionem importantibus, Sponſalia, ſicut & alii contractus celebrari poſſunt: alias muti ſimiles contractus inire non valerent. Deinde tacens cenſetur conſentire etiam in ſui præjudicium & obligationem, quando præter taciturnitatem alius actus poſitivus concurrit, ut notat Panor. *in c. cum virum. 12. de Regularibus. num. 3.* Sed hæc ita, ſi tractatus de Sponſalibus præceſſerit: nam cæteroquin ſola manus porrectio, vel annuli aut alterius rei donatio non eſt ſufficiens ſignum, ex quo Sponſalia convincantur; quia poſſunt hæc & ſimilia meræ affectionis cauſa fieri. Sanch. *lib. 1. diſp. 22.*

9 *Dubitatur* II. An is, qui promiſſionem Matrimonii alteri fecit, poſſit hanc promiſſionem revocare, antequam altera pars acceptet, vel repromittat? Reſp. cum Gutierez *dict. cap. 8. num. 6.* omnem promiſſionem Matrimonii regulariter & in dubio (aliud eſt, ſi expreſſe de promiſſione mere gratuita conſtet, de qua ſuperius ſub *Certo 1.* diximus) cenſeri reſpectivam, atque habere in ſe tacicitam conditionem, ſi pars altera ſtatim repromiſerit. Quare ſi hæc repromiſſio ſecuta non fuerit, licet forte ſimplex acceptatio intervenerit, tunc deficiente conditione ceſſabit etiam obligatio ex parte promittentis, ac conſequenter nihil impediet, quo minus revocari poſſit; ſi tamen promittens expreſſe non revocaverit, cenſebitur adhuc in ſua voluntate & promiſſione perſiſtere, ac alteri moram deliberandi concedere.

Accedit, quod promiſſio unius partis ſit mera pollicitatio (eſt enim pollicitatio ſolius offerentis promiſſio) de cujus natura eſt, ut ante acceptationem partis alterius libere revocari poſſit, ut *toto tit. ff. de pollicit.* traditur.

Nec obſtat, quod de Jure Canonico *in c. 1. & 3. de Pact.* omne promiſſum jubeatur impleri, ex quo textu quidam concludunt, pollicitationem de Jure Canonico revocari non poſſe; non obſtat, inquam: quia textus accipiendus eſt de promiſſione acceptata, quæ ſit pure, non vero de ſimplici polli-

lici-

licitatione, aut illa promiſſione, quæ fit ſub tacita repromiſſionis conditione.

10 *Dubitatur* III. An ſtatim irrevocabiliter obligetur, qui v. g. coram amicis vel conſanguineis Titiæ ipſa abſente ſe reſolvit, quod velit cum ea Matrimonium inire?

Reſp. Non eſſe inprimis dubitandum, ſi dicti amici vel conſanguinei mandatum habuerint a Titia, ut ſuo nomine contraherent Sponſalia, promittentem irrevocabiliter obligari: quia nihil intereſt, an quis cum principali vel ejus Procuratore contrahat; at vero ſi conſanguinei ignorante Titia ejus nomine contraxerint, puto promiſſionem non obligare, tanquam Sponſalia vel pactum irrevocabile, ſed tantum ut pollicitationem abſenti factam, quæ ante principalis perſonæ acceptationem adhuc revocari poteſt; quia de Jure Civili certum eſt, & de Canonico non reperitur contrarium ſtatutum, quod ſtipulatio in favorem tertii facta non valeat; ſtipulationes enim ad hoc inventæ ſunt, ait Imperator *in §. alteri. 19. Inſt. de inut. ſtipulat.* ut unusquisque ſibi acquirat, quod ſua intereſt. Ulterius etiam illud hic addo, quod, licet promittens mandaverit conſanguineis, ut promiſſionem ſuam abſenti Titiæ inſinuent, ejusque conſenſum deſuper requirant, nihilominus antequam Titia repromiſerit, promiſſio ex parte promittentis valide revocetur; quia conſanguinei in hoc caſu non ſunt plus, quam Procuratores ad contrahendum cum Titia deſtinati; Procuratorem vero in cauſa Matrimonii etiam in abſentia revocari poſſe, jam alibi *ex c. ult. de Procurat. in 6.* notavimus.

11 *Dubitatur* IV. An ſponſalia contracta intelligantur, ſi quis per verba negativa ita dixerit: *nullam aliam ducam niſi te?* Affirmat Menoch. *de Præſumpt. lib. 3. præſumpt. 3. num. 8.* cum Abbate & aliis, quaſi prædicta verba ſimpliciter habeant hunc ſenſum: *Te ducam uxorem:* eo quod particula *niſi*, quando ſequitur negationem, importet affirmationem, ut cum Judæi dixerunt: *Non habemus Regem, niſi Cæſarem,* ſenſus erat, *Cæſar eſt noſter Rex.* Verum ego in dubio, quando agitur de valore Sponſalium (ſecus, quando agitur de valore Matrimonii jam contracti, pro quo in dubio magis reſpondendum eſt, ut evitetur ſcandalum ſeparationis poſt diuturnam cohabitationem. *c. ultimo de ſententia & re judicata*) plerumque ſoleo in ſententiam pro favore libertatis Matrimonialis inclinare; tum quod in dubio non ſit facile inducenda obligatio. *dict. l. Arianus 48.* tum quod Matrimonia coacta ſoleant difficiles exitus habere. *c. requiſivit 17. hoc tit.* Unde ad noſtrum propoſitum exiſtimo, dicta verba & particulam *niſi* in pactis & promiſſionibus habere ſenſum conditionatum in hunc modum: *ſi aliquam ducturus ſum, tunc te ducam, & non aliam;* quemadmodum ſi dicam: *nulli domum vendam, niſi tibi.* Interim

terim non ſtatim infertur, quod velim hic & nunc Matrimonium contrahere, & promittere, vel domum vendere; cum poſſim ab omni venditione vel Matrimonio abſtinere: optimus textus *in L. ſi ſterilis 21. §. ſed & ſi ff. de Actionibus empti.* niſi tamen ex adjunctis circumſtantiis alia poſſet colligi intentio promittentis, quod revera voluntas ejus fuerit ſponſalia contrahere, cum non intentio verbis ſed verba intentioni accommodari debeant. *c. Secundo 41. de Appellat.* Covar. *de Matrim. p. 2. c. 4. n. 3.*

12 *Dubitatur* V. An ſponſalibus valide contractis, ſi altera pars nolit contractum ſervare, debeat a Judice Eccleſiaſtico compelli? Rationem dubitandi facit *dict. c. requiſivit* 17. *h. t.* ubi Pontifex eam, quæ jurata etiam ſponſalia contraxit, & nubere recuſavit, monendam potius ait, quam cogendam, cum coactiones difficiles ſæpe ſoleant exitus habere. Reſp. Juri conforme & in praxi ubique receptum eſſe, ut pars illa, quæ abſque cauſa legitima a ſponſalibus reſilit, per cenſuras Eccleſiaſticas, excommunicationem, aliaque opportuna remedia ad contrahendum Matrimonium cogatur, idque probatur *ex cap. ex literis* 10. *h. tit.* & *ex cap.* 1. *de Pactis.* alias haud dubie fruſtra longus & partibus valde diſpendioſus proceſſus in judiciis ſuper contractis ſponſalibus admitteretur. Textum vero in *dict. cap. requiſivit* DD. communiter interpretantur, ſi tanta ſit animorum averſio inter ipſos deſponſatos, ut Judex periculoſum Matrimonium prudenter timere poſſit, & pars malit cenſuras & omnia perferre, quam Matrimonium contrahere; tunc enim præſtat minus malum violatæ promiſſionis permittere, ut majus malum coacti Matrimonii evitetur. Layman. *de Sponſalib. c.* 1. *num.* 4.

13 *Dubit.* VI. An is, qui ficto animo fœminæ promiſit Matrimonium, tantum ut ad peccatum induceret, teneatur eam in uxorem habere, ſi non ob conſenſum, ſaltem ad compenſationem fraudis & corruptionis? Reſp. Si quis ſub ficta promiſſione Matrimonii corrupit virginem, ex communi DD. ſententia, quam allegat & ſequitur Sanch. *d. l. diſput.* 10. *num.* 3. tenebitur eam ducere etiam in conſcientia, nec ſufficiet illatam injuriam pecunia compenſare, niſi fœmina ultronee acceptare velit. Hæc concluſio probatur textu & ratione. Textu quidem ex *c.* 1. *de adulteriis & ſtupro.* quod deſumptum eſt *ex lib. Exod. c.* 22. *v* 16. ubi hæc verba leguntur: *Si quis ſeduxerit virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem.* Ratione vero probatur, quia juſtitia commutativa non tantum petit reddi æquale, ſed ut idem reddatur, quod ex juſtitia debitum; ut ſi quis equum furatus ſit, non ſufficit reddere pecuniam, cum aliud pro alio invito creditori reddi non poſ-

ſit.

ſit. *L. 2. ff.* §. 1. *ff. de rebus creditis.* ſed hic ex juſtitia tenebatur habere conſenſum in Matrimonium, quando altera pars viciſſim vere conſenſit, & inſuper corpus ſuum tradidit, ergo cum poſſit reſtituere adhibendo dictum conſenſum, tenebitur ad id, & non ſatisfaciet præſtando aliud.

Porro, quia hæc ratio non tantum in virgine, ſed generaliter de quavis fœmina etiam corrupta probare videtur, ideo non pauci exiſtimant, idem juris etiam in corrupta procedere. Alii tamen ſatis probabliter ajunt, in corrupta ſufficere, ſi injuria illa pecunia arbitrio prudentis viri taxanda compenſetur; eo quod ducere corruptam, ubi nulla vera promiſſio præceſſit, non ſit æqualis compenſatio copulæ cum illa habitæ, ſed aliquid notabiliter exceſſivum. Niſi tamen vidua bonæ famæ, infamiamque ex copula contraheret, ob quam aliud Matrimonium facile invenire non poſſet; tunc enim prior ſententia valde probabilis tenenda foret; quia damnum illatum non poſſet alio modo ad æqualitatem reduci quam per Matrimonium. In dubio autem puella virgo præſumitur, ſicut virgo naſcitur, & neganti, puellam virginem fuiſſe, incumbit onus probandi. Panormit. & Barb. *in d. c.* 1. *de Adulteriis.*

14 *Dubitatur* VII. An ſi ficte promittens ſit in multo digniori conditione & ſtatu conſtitutus, quam virgo decepta, teneatur eam ducere, vel poſſit compenſationem pecuniariam facere, & dotem conſtituere? Valde probabilis eſt ſententia, ſufficere pecuniariam compenſationem, quia promittens non tenetur eam ducere ratione promiſſionis, quæ ex ſuppoſito tantum fuit ficta, & invalida: nec etiam ratione juſtitiæ, cum juſtitia non obliget ad reſtituendum plus, quam damnum æſtimetur, ſed damnum corruptionis non æſtimatur tanti, quanti, ſi vir debeat ducere ſuo ſtatu notabiliter indignam, ergo &c. Notanter autem loquor de ficta promiſſione, nam ſi quis vere & ſcienter promiſerit Matrimonium fœminæ minus dignæ, maxime accedente defloratione, tenebitur eam ducere, ſi aliud grave ſcandalum vel damnum inde non oriatur; cum enim ſit dominus rei ſuæ, & ſciverit conditionem alterius, cenſebitur voluiſſe libere cedere juri ſuo, & nihil de exceſſu ſuæ conditionis prætendere. Videatur Sanch. *d. diſp.* 10. *&* *diſp.* 14. Demum in foro externo non creditur dicenti, ſe ficto tantum animo promiſiſſe Matrimonium, quia interna intentio ex actu externo præſumitur: *l.* 1. *Cod. ad Legem Corneliam de Sicariis* & *l.* 5. *Cod. de Injuriis.* niſi alia indicia pro ſe ſe allegare poſſit, v. g. quod prius hunc fictum animum coram amicis declaraverit, ita ut his ac aliis ſimilibus indiciis concurrentibus in ſupplementum ulterioris probationis juramentum præſtare valeat.

§. III.

Quibus modis dissolvantur Sponsalia?

SUMMARIA.

1. Sponsalia dissolvuntur mutuo consensu.

2. Etiam jurata.

3. Sponsalia de futuro qualiacunque solvuntur per Sponsalia de præsenti.

4. Matrimonium contra interdictum Ecclesiæ vel Episcopi contractum est quidem illicitum, sed non invalidum.

5. Sponsalia simplicia de futuro non solvuntur per alia sponsalia de futuro etiam jurata &c.

6. Sponsalia semiplena impedimenti probatione solvuntur, sed Matrimonium tantum plena.

7. Sponsalia per ingressum Religionis quoad partem remanentem in sæculo solvuntur.

8. At non etiam per susceptionem Ordinum Clericalium, aut votum simplex castitatis, licet solvantur per votum ingrediendi Religionem

9. Solvuntur elapso termino præfixo nuptiis.

10. Quando & quamdiu pars absens expectanda?

11. Solvuntur superveniente notabili mutatione ex parte non mutata.

12. Quando Judicis Ecclesiastici sententia sit necessaria?

13. Resolvuntur breviter argumenta contraria.

VArii modi sunt dissolvendi Sponsalia, quos per ordinem referemus, singulis etiam suas controversas quæstiones adjungentes; itaque

1 Solvuntur I. Mutuo & unanimi dissensu *c. 2. h. t.* quod enim solo consensu contractum est, contrario dissensu iterum dissolvi potest, cum nihil tam naturale sit, quam unumquodque eo modo dissolvi, quo colligatum est. *l. nihil 35. ff. de Reg. Jur.*

2 De Sponsalibus juratis dubitant aliqui, an mutuo dissensu dissolvi possint? Id enim negare videtur Gloss. *in dict. cap. 2. in V. inducendi. h. t.* argumento *cap. ex literis 10. eodem.* Verius tamen est, idem in juratis Sponsalibus procedere; quia juramentum in favorem hominis factum ab homine remitti potest, nec a DEO aliter acceptatur, quam quatenus ab homine, in cujus gratiam factum est. Barb. *in dict. c. 2. n. 6.* Nec obstat *c. ex literis* 10. *h. t.* quia non loquitur de dissensu mutuo, sed tantum de dissensu unius partis altera parte invita, ac repugnante.

Dices: si sponsalia etiam jurata mutuo dissensu dissolvi possunt, quare ergo Pontifex *in dict. c. 2.* jubet desponsatos moneri & induci, ut sibi fidem præstitam servent, & tantum ob metum majoris mali dissolutionem concedit? Responderi potest cum Innocent. & Panorm.

Pon-

Pontificem hoc ſtatuiſſe ad tollendum ſcandalum plebejorum, qui forte poſſent exiſtimare, per talem receſſum a ſponſalibus juramentum violari, & perjurium committi.

3 II. Sponſalia de futuro, etiam quibus copula carnalis acceſſit, ſolvuntur per ſponſalia de præſenti, ſive Matrimonium cum alia perſona contractum, tanquam per vinculum fortius, & quod rationem Sacramenti habet. *c. ſicut 22. hoc tit.* ſicut de Jure civili, re duobus vendita, præfertur is, cui inſuper tradita eſt. *l. quoties 15. Cod. de rei vindicatione.* Interim hoc licite & absque injuſtitiæ peccato fieri non poteſt, & prior ſponſa derelictum ſponſum cum alia perſona nuptias contrahentem ad intereſſe & compenſationem ob violatam fidem utique convenire poterit: nam fœminæ plerumque difficilius nubunt, ſi jam ſemel cum alio ſponſalia, & ita nimiam familiaritatem habuerint, item ſi propter aliquod impedimentum dirimens irritum eſſet Matrimonium, obligarent adhuc priora ſponſalia; quia non præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum. *c. non præſtat. 52. de Regulis Juris in 6.* Notanter autem dico, per ſponſalia de præſenti ſolvi ſponſalia de futuro: nam alia ſponſalia de futuro, ſtantibus primis, non tantum illicita ſunt, ſed etiam invalida. *c. ſicut 22.* & ibi. Gloſſ. DD. *h. t.*

4 Quid ſi contra expreſſam prohibitionem Epiſcopi vel Eccleſiæ Matrimonium contractum ſit! an validum erit? Ratio dubitandi deſumitur *ex cap. 2. de ſponſa duorum.* ubi dicitur: *accepiſti illam uxorem, alter ſibi deſponſavit: dimitte illam, quia nunquam poteſt tibi fieri legitima.* Item *ex c. penult. eod. tit.* ubi Epiſcopo datur poteſtas irritandi Matrimonium contra interdictum Eccleſiæ celebratum. Nihilominus indubitate tenendum eſt, tale quidem Matrimonium eſſe illicitum, ſed non invalidum; quia Matrimonium ſubſequens tanquam vinculum indiſſolubile, & Sacramentum annexum habens, ſemper diſſolvit priora ſponſalia de futuro, ut aperte deciſum eſt *in c. 1. & 2. de Matrim. contract. contra interdict. Eccl.* Ad text priores. Reſp. Eos loqui de caſu, quo prima ſponſalia, ſuper quibus lis pendebat, non erant de futuro, ſed præſenti, adeoque verum Matrimonium: quia ſponſalia de præſenti nunquam ſolvuntur per alia ſponſalia etiam de præſenti. Aliquando tamen Matrimonium pendente lite cum tertia perſona contractum nullum redditur, ſi nimirum a Summo Pontifice tale decretum impetratum fuerit, quo Matrimonium pendente lite non tantum prohibeatur, ſed etiam invalidetur; quia juxta ſuperius dicta Summus Pontifex contractum matrimonialem certis ex cauſis quandoque irritare poteſt. Epiſcopus autem tale decretum dare non poteſt, niſi haberet ex ſpeciali privilegio

vel

vel antiqua consuetudine; quia cum non sit supra jus, non potest abrogare cit. textus Juris Canonici, in quibus Matrimonium pendente lite cum tertio contractum validum dicitur.

5 Sed dubitatur, quid dicendum, si sponsalia prima tantum fuerint simpliciter contracta, secunda vero juramento vel carnali copula confirmata? Resp. Nihilominus priora sponsalia observanda, & secunda invalida esse: etenim juramentum, secundis sponsalibus adjectum, fuit de re iniqua, & in præjudicium tertii, scilicet prioris sponsæ, consequenter non obligatorium; cap. *ex te 22. & c. cum contingat 28. in fine de jurejurando. cap. non est obligatorium 58. de Regulis Juris in 6.* Similiter nec copula confirmare potest secunda sponsalia: licet ante Trident. sponsalia per copulam transierint in verum Matrimonium, & sic diremerint omnia alia sponsalia de futuro *cap. is, qui fidem 30. hoc tit.* hodie tamen, quando Matrimonium aliter contrahi non potest, quam coram Parocho & testibus, copula in sponsalibus mere fornicaria censetur, nec effectum aliquem juris habet. Si tamen posterior sponsa priorum sponsalium ignara per copulam deflorata esset, & inde magnum damnum & honoris jacturam pateretur, prior vero leviter tantum læderetur, tunc ex æquitate quadam concedendum esset, ut potius cum secunda, quam prima matrimonium contraheretur: ut non improbabiliter docet Sanch. *de Matrimo. lib. 1. disp. 49. num. 6.* eo quod prior sponsa teneatur modicum damnum sustinere ad evitandum proximi gravissimum.

6 Solvuntur Sponsalia III. si impedimentum aliquod dirimens, v. g. consanguinitas, affinitas vel aliud hujusmodi inter desponsatos detegatur. In modo probandi tale impedimentum notabilis differentia est inter Matrimonium & Sponsalia: nam Matrimonium de facto contractum non dirimitur, nisi impedimentum plene probetur, & in dubio potius pro Matrimonio judicatur, cujus separatio plerumque scandalosa est. *cap. ultimo. de sententia & re judicata.* At vero in sponsalibus de futuro, etiam sola fama, dictum unius testis, vel alia semiplena probatio de impedimento sufficit, ut sponsalia dissolvi possint & debeant, quia, cum agitur de peccati ac Matrimonii nulliter contrahendi periculo, in dubio, ex communi omnium DD. pronuntiato & sententia, semper via tutior est eligenda; & potius ab ipso Matrimonio contrahendo abstinendum. *c. præterea 12. h. t. cap. super eo 22. de Testibus. c. super eo 2. de consanguinitate & affinitate.*

IV. Dubitari non potest, quin per ingressum in Religionem Sponsalia dissolvantur, cum ipsum etiam Matrimonium ratum per professionem Religiosam dissolvi posse, *ex toto tit. de Conversione Conjugatorum* apertum sit. Nec obstat, quod

Pon-

Pontifex *in c. commiſſum 16. h. t.* tutius eſſe dicat, ut is, qui Sponſalia contraxit, prius fidem ſervet, atque Matrimonium contrahat, & poſtea primum ante conſummationem Religionem ingrediatur; quia Pontifex loquitur de Sponſalibus juramento confirmatis, & tutius conſulit juramentum implere, non quidem de præcepto, ſed de conſilio, ad evitandum ſcandalum plebejorum, & ob reverentiam juramenti. Barboſa *in eodem cap. 16. n. 3.* Verum circa hoc punctum aliqua controverſa ſunt.

7 *Dub. I.* An ſponſalia ſolvantur per ſolum ingreſſum in Novitiatum, vel primum per profeſſionem? Reſp. Licet vinculum Sacramentale Matrimonii non diſſolvatur, niſi per actualem Profeſſionem Religionis, & conjux in ſæculo remanens durante alterius Novitiatu aliud Matrimonium contrahere non poſſit, ut *in Libello de Priv. Monaſt. Priv. 33 num. 5.* tradidi. Probabilius tamen eſt, Sponſalia *de futuro* ex parte remanentis in ſæculo ſtatim diſſolvi, dum alter Novitiatum ingreditur, ita ut libere poſſit aliud Matrimonium inire. Ratio eſt, tum quod ingrediens Monaſterium hoc ipſo ex ſua parte renunciarit Sponſalibus; tum etiam quod altera pars non cenſeatur ad iſtum ſpecialem caſum ſe obligaſſe, ut tanto tempore exſpectare & deinde ſponſum, cui poteſt exprobrari, quod Religioſum habitum exuerit, & toties ſigna inconſtantiæ dederit, recipere teneatur. Dixi autem, quoad partem remanentem in ſæculo ſolvi Sponſalia, id eſt, ut illa pars ulterius Sponſalia obſervare non teneatur; at vero ex parte ingredientis Monaſterium non aliter ſolvuntur Sponſalia quam ſecuta profeſſione: quare ſi remanens in ſæculo ultro exſpectare & regredientem ex Monaſterio recipere velit, iſte ſic deſerens Religionem Matrimonium recuſare non poterit; quia per ſuum factum non potuit jus alteri quæſitum auferre, niſi ſecuta profeſſione. Sylv. *verb. ſponſalia q. 10. caſu* 2.

8 *Dub. II.* An, ſicut ingrediendo Religionem licet Sponſalia diſſolvere, ita etiam ſuſcipiendo Ordines Clericales? Reſp. negative: quia privilegium diſſolvendi Matrimonium Religioni conceſſum eſt, quod Profeſſio Religioſa magis aſſimiletur morti naturali: nec extenditur ad Ordines Clericales, ut deciſum *in Extravag. Antiqua de Voto & Voti redempt.* & *in tit. de Oblig. ad ratiocin. non ordinandis* generaliter ne quis in præjudicium alterius, cui aliqua obligatione adſtrictus eſt, ordinetur. Si vero de facto aliquis poſt Sponſalia ſacros Ordines ſuſcepiſſet, Matrimonium amplius contrahere non deberet, nec poſſet: quia Sacri Ordines ſunt impedimentum dirimens Matrimonii. Interim talis ordinatus ex æquitatis ratione reſarcire deberet damna & expenſas Sponſæ, quas intuitu nuptiarum fecit: eademque expenſarum reſtitutio ſecun-

cundum probabiliorem sententiam etiam ab ingrediente Monasterium fieri debet, *arg.* l. *si pecuniam* 5. *ff. de Condict. causa data &c.* & ne privilegium ingrediendi Religionem in nimis magnum alterius præjudicium extendatur &c.

Dub. III. An non tantum per ipsum actualem ingressum, sed etiam per *votum simplex* ingrediendi vel servandi *castitatem*, adhuc in sæculo emissum, dirimantur Sponsalia? De voto ingrediendi Religionem communis est sententia cum Nav. *in Man. Conf. c.* 22. *sub. n.* 27. quod solvat Sponsalia: cum enim Sponsus libere Religionem ingredi possit, consequenter etiam eam poterit vovere, & deinde vi talis voti ingredi, & Sponsalia dissolvere tenebitur. Unam tamen insignem limitationem ponit Nav. *de voto Consil.* 3. nisi ex tali voto Sponsa grave damnum ferat, ut quia Spe Matrimonii impraegnata est: tunc enim votum Religionis cum tanto damno alterius non esse gratum DEO, adeoque nec obligatorium existimat.

De voto simplici castitatis quamvis dissentiant DD. illa tamen videtur probabilior opinio, per istud votum non dissolvi Sponsalia; cum nec juramentum, nec votum in alterius præjudicium obliget, proinde tale votum eatenus tantum obligabit ipsum voventem, quatenus id ex sua persona implere potest, ut scilicet contracto Matrimonio debitum petere non audeat, sed tantum reddere, nisi legitimam dispensationem ab Episcopo impetrarit. Nav. *dict. loc. n.* 27. Sanch. *d. l.* 1. *disp.* 46.

9 V. Si Sponsalibus certum tempus & terminus contrahendi Matrimonii sit adjectus, eo elapso, si matrimonium contractum non sit, solvuntur Sponsalia, *c. sicut* 12. *h. t.* Quod est verum, & obtinet, si tempus ad finiendam ipsam obligationem appositum, & tanquam conditio adjectum sit; secus vero dicendum, si Sponsalia pure contracta, & postea primum de die celebrandarum nuptiarum conventum sit; tunc enim tempus non refertur ad obligationem, sed ad executionem, & quamvis elapsum sit, manebit tamen obligatio Sponsalium: prout idem accidit in aliis debitis & contractibus, si debitor consueto tempore non solvat. Panorm. & DD. *in eod. cap. sicut. h. tit.*

10 VI. Si Sponsus non habita licentia Sponsæ longum iter & diuturnam absentiam faciat, liberum est Sponsæ ad alias nuptias transire. *c. de illis* 5. *h. tit.* quantum autem debeat esse tempus absentiæ, de Jure quidem Canonico nihil expressum habetur: sed de Jure Civili talis adhibetur distinctio, ut, si Sponsus absit ex causa necessaria, tenetur Sponsa semper ipsius reditum expectare; si vero ex causa voluntaria, justa tamen & rationabili, sufficit expectare biennium, si Sponsus absens moretur intra eandem Provinciam; triennium autem, si extra eandem Provinciam.

Tex-

Textus & Gloſſa *in l. 2. Cod. de Sponſalibus.* Verum licet plerique ſentiant, hac in parte id, quod in Jure Canonico non eſt deciſum, petendum eſſe a civili, *arg. cap. 1. de Novi operis nunt.* illa tamen moderatio adhibenda erit, ut Judex Eccleſiaſticus non ita præciſe adſtringatur termino Juris Civilis, quin aliquando propter periculum incontinentiæ, aut alias juſtas cauſas illum terminum abbreviare, & licentiam ad alias nuptias tranſeundi Sponſæ concedere poſſit; quia in cauſis ſpiritualibus, præſertim ubi de periculo animæ agitur, plus tribuendum eſt judicis Eccleſiaſtici, quam legis Civilis diſpoſitioni, ut recte etiam obſervat Laym. *de Sponſal. c. 2. n. 13.*

11 VII. Si poſt Sponſalia alterutra pars cum aliqua perſona extranea fornicetur, innocens poterit a Sponſalibus reſilire. Imo etiam Sponſo propter antecedentem fornicationem, & corruptionem Sponſæ, quam tempore contractorum Sponſalium ignorabat, a Sponſalibus recedere permittitur: non autem Sponſæ propter antecedentem fornicationem Sponſi, ex ea ratione differentiæ, quod illud dedecus famæ corruptæ non ſimiliter æſtimetur in viro fornicationem committente, ac in fœmina. *c. quemadmodum. 25.* & ibi DD. *de Jurejurando.*

VIII. Denique ſolvi poſſunt Sponſalia etiam jurata propter quamcunque notabilem & gravem mutationem ſupervenientem, qua cognita Sponſalia non fuiſſent contracta v. g. Si notabilis deformitas, morbus contagioſus, famæ vel bonorum jactura, gravis inimicitia inter conſanguineos, qui ſe fortaſſis opponunt Sponſalibus, vel alia cauſa de novo ſuperveniat, vel prius ignota detegatur, *d. cap. quemadmodum.* Sed hic duo adnotanda ſunt. *Primo* quod in ſimilibus caſibus Sponſalia non ſolvantur ex parte ejus, qui ſolvendorum Sponſalium cauſa eſt, ſed tantum ex parte alterius, utpote in cujus favorem introductum eſt, ne mutatio ſuperveniens ſit ipſi nimis oneroſa: proinde ſi v. g. Sponſus huic ſuo favori renuntiare, & non obſtante fornicatione, vel deformitate Sponſæ nihilominus velit eam in uxorem habere, non poterit id Sponſa recuſare. *Secundo*, ſi Sponſus cognita mutatione Sponſam carnaliter cognoverit, cenſebitur tacite ſuo juri renuntiare & Sponſalia ratificaſſe.

12 Ultimo ſolet hic controverti, an ad diſſolvenda Sponſalia ob cauſas hactenus recenſitas Judicis Eccleſiaſtici ſententia accedere debeat, vel an deſponſati propria authoritate a ſe invicem diſcedere poſſint? Reſp. Si cauſa diſſolvendi Sponſalia ſit certa & manifeſta tam in Jure, quam in facto, ita ut negari ab altera parte non poſſit, licere etiam ſine judicio Eccleſiaſtico a Sponſalibus recedere, niſi contraria in aliqua Diœceſi conſuetudo foret, ut recte docet Sanch. *de Matrim. l. 1. diſput. 60.* habent

bent enim Sponſalia tacitam conditionem, *ſi notabilis mutatio non intervenerit*, ea ergo interveniente, eo ipſo ceſſat obligatio Sponſalium, & conſequenter, ſicut in aliis contractibus liber receſſus conceditur. Si tamen cauſa diſſolvendi Sponſalia occulta foret, & Sponſalia publice contracta, tunc ad tollendum ſcandalum hominum judicis authoritas requiritur.

13 Cæterum noſtræ concluſioni non obſtant text. contrarii. *ex c. 3. de Divortiis. c. 1. cauſa 33. q. 2. c. 12. de Deſponſatione impuberum*; quia vel loquuntur non de Sponſalibus, ſed de Matrimonio, cujus ſeparatio ordinarie ſcandaloſa eſt, ſi absque judicio Eccleſiæ fiat; vel de tali caſu, ubi cauſa diſſolutionis non eſt certa, & ſatis aperte manifeſta. Si conſuetudo ſit in aliquo loco, ut univerſim a Sponſalibus ſine præſcitu Ordinarii recedi non poſſit, ea exinde rationabilis eſt, ut appareat an diſſolutis Sponſalibus non remaneat impedimentum publicæ honeſtatis, juxta ea, quæ inferius §. 6. dicemus.

§. IV.

De Errore circa Contractum Matrimonii.

SUMMARIA.

1. *Error alius in Perſona, alius in qualitate.*
2. *Error in qualitate non cauſat impedimentum, niſi in 3. Caſibus.*
3. *Quando dicatur error qualitatis redundare in errorem Perſonæ?*
4. *Conſenſus vel diſſenſus habitualis nihil operatur, & ibidem, quod doloſa perſuaſio non irritet Matrimonium, irritet tamen Sponſalia.*

Multa circa Matrimonium contrahendum incidere poſſunt, quæ illud vitiare ſolent: & impedimenta dicuntur, de quibus infra Tit. XVI. ſingulariter agemus; huc tamen præcipue pertinent ex his tria, Error, Vis & Metus, & Publica Honeſtas; circa primum ſciendum, quod

1 Error alius ſit in ſubſtantia ſeu perſona, ut ſi putans ſe contrahere cum Bertha contrahat cum Titia &c. Alius in qualitate, v. g. ſi putans ſe ducere divitem, ducat pauperem.

2 Porro ſolus *error in Perſona* cauſat impedimentum dirimens non item *error in qualitate*, niſi in tribus caſibus, nimirum. I. Si qualitas deducatur in conditionem expreſſam, v. g. duco te, ſi ſis dives &c. conditio enim ſuſpendit conſenſum, & conſequenter contractum deficere facit. II. Si error qualitatis redundet in 3 errorem perſonæ, ſi videlicet contra-

trahens non tam habuerit reſpectum ad qualitatem, quam per ipſam qualitatem certam aliquam perſonam aliam & diſtinctam a præſenti ſibi determinaverit, v. g. ſi volens contrahere cum primogenita Titii contrahat cum ſecundo genita: ſi nimirum non tam ipſam primogenituram, quam perſonam primogenitam conſideret, vel ſi volens contrahere cum filia pulchra Titii, contrahat cum altera filia deformi non habendo reſpectum ad qualitatem pulchritudinis, quin potius ad ipſam perſonam, quam pulchritudo ab altera diſtinguit.

4 Sed quid ſi aliquis ita ſit diſpoſitus, ut tametſi ſciret, non eſſe illam, quam intendit, nihilominus contraheret: vel econtra ſi ſciret, non eſſe divitem vel nobilem, nullo modo contraheret, an his caſibus valebit, aut dirimetur Matrimonium? Reſp. Talem diſpoſitionem eſſe tantum conſenſum vel diſſenſum *habitualem*, qui nec ad validandum, nec dirimendum Matrimonium ſufficit, antequam aliquis actualem conſenſum vel diſſenſum ponat, v. g. dicendo, aut deliberate cogitando, contraho cum iſta, quamvis non ſit Titia, quam intendo; vel non conſentio in iſtam, niſi ſit dives; unde licet Sponſus ex falſa jactatione divitiarum ſponſæ doloſe perſuaſus ſit ad contrahendum Matrimonium, tamen reſilire non poterit; quia illa regula, quod dolus dans cauſam contractui bonæ fidei faciat contractum nullum. *juxta l. Et eleganter. 7. ff. de Dolo.* locum quidem habet in aliis contractibus ordinariis, ubi de rebus noſtri Patrimonii agitur, ut in emptione, locatione, & ſimilibus: non autem in illis contractibus, qui traditione *ſui ipſius* perficiuntur, ut in Profeſſione Religioſa, & Matrimonio *arg. c. dudum 20. &c. ex parte 14. de Converſ. Conjug.* Gutierez *de Matrim. c. 89. n. 6.* Etenim in prioribus contractibus, cum omnia ex bona fide agi debeant, Juris interpretatione cenſetur ſubeſſe alia tacita conditio: *Si ita eſt, ut dicis &c.* at vero in poſterioribus, cum regreſſio ex Monaſterio, ſicut & ſeparatio Matrimonii ſit ſcandaloſa, ideo profeſſio & contractus Matrimonii cenſentur fieri ſine omni reſtrictione voluntatis, aut reſervatione tacitæ conditionis.

De Errore Conditionis ſervilis vide infra Tit. IX.

§. V.

De Vi & Metu.

SUMMARIA.

1. *Differentia inter vim & metum.*
2. *Metus invalidat contractum Matrimonialem.*
3. *Quis dicatur justus metus.*
4. *Metus reverentialis an sit justus*
5. *Metus non incussus ad eliciendam obligationem, vel propria culpa causatus, non est justus.*

1 Quamvis *Vis & Metus* in propriis terminis differant, eo quod *vis* sit corporalis coactio de præsenti alicui illata, *metus* autem dicatur mentis trepidatio instantis vel futuri periculi causa, quia tamen utrobique tollitur libertas consensus, ideo, quod in contractibus de *Vi* dicitur, de *Metu* quoque cæteris paribus sentiendum est. *l. 1. & seqq. ff. Quod metus causa.*

Porro ex communi Sententia gesta ex metu regulariter ipso jure valent, sed tantum per sententiam judicis rescinduntur; habet enim causam obligationis scilicet consensum, cum etiam voluntas coacta sit voluntas. *l. si mulier 21. §. pen. ff. Quod metus causa.* 2 Attamen communis etiam est sententia, hanc Juris subtilitatem non attendi in Spiritualibus, in quibus metu gesta ipso jure nulla sunt, præsertim in Matrimonio, electionibus & votis, ad quorum substantiam non qualiscunque voluntas sufficit, sed omnino *libera* requiritur: specialiter vero circa Matrimonium pulchram rationem assignat Panorm. *in c. cum locum 14. b. t. num. 7.* nimirum, quod metus (præterquam quod non significet omnino voluntariam conjunctionem Christi cum Ecclesia, quam Sacramentum Matrimonii denotat) adversetur etiam *bonis* Matrimonii, ut *bono prolis;* cum propter displicentiam coactus non intendat procreationi, & *bono fidei*, cum propter invitas nuptias conjuges facile labantur in adulterium. Sed ut metus faciat impedimentum, debet esse justus, & ad eliciendam promissionem incussus.

3 Dico. I. *Metum* debere esse *justum*, qui scilicet in virum constantem cadat. *c. ad audientiam 4. De his, quæ vi metusve &c. l. 6. ff. Quod metus causa*, cujus metus plura passim in jure enumerantur exempla, ut carceris, servitutis, verberum, mortis &c. *l. 3. & 4. l. qui in carcerem 22. ff. h. t.* Licet autem jura loquantur de metu in virum cadente, nihilominus conditio personarum attendenda erit, ita ut levior metus in fœmina, quam viro sufficiat, & ideo ex parte mulieris requiritur metus, qui cadat in constantem mulierem, teste Panor. *in d. cap. cum locum in 6.* & notabilem doctrinam ponit Barb. *in collectan. ad cap.* sa-

sacris 5. De his, quæ vi &c. vers. pro resolutione. quod ille dicatur justus metus, per quem aliquis eligit minus malum ad vitandum majus. Deinde nomine justi metus is intelligitur, qui contra bonos mores irrogatur, non quem judex pro sua jurisdictione facit. *l. 3. §. 1. ff. Quod metus causa.* Unde sine dubio valebit Matrimonium, tametsi judex Ecclesiasticus Sponsum per arrestationem, aut Censuras ad contrahendum Matrimonium cum Sponsa ad Sponsæ instantiam compellat.

4 Celebris est quæstio, an *metus reverentialis* sit *justus metus*, an valeat Matrimonium, si liberi aut subditi propterea contraxerunt, quia ob reverentiam parentum vel dominorum non sunt ausi contradicere? Quod talis metus justus non sit, videtur evinci posse ex *l. ad invidiam. 6. C. de his, quæ vi metusve causa. l. fidejussor. 26. §. 1. ff. de Pignor. l. si patre. 22. ff. de Ritu Nupt.* in quibus locis satis declaratur, quod sola *reverentia* pro justo metu allegari nequeat. E contrario æque fortiter pugnat *l. pen. ff. de Furt.* & *l.* 1. §. *in summa 6. ff. Quarum rerum actio non datur.* Ubi *metus & nimia reverentia* æquiparantur. In hac quæstione omissis aliorum sententiis breviter statuo, quod *reverentia* superiori debita non indistincte pro justo metu allegari possit, alias nullus foret locus efficaci contractui inter dominum & subditum, vel in præsentia parentum, si prætensione *reverentiæ* quælibet cavillatio concederetur, quo sensu accipiendæ erunt leges primitus allegatæ. Sin autem præter *reverentiam* alia insuper adminicula concurrant, ex quibus colligi possit, aliquem revera fuisse invitum, ut inæqualitas contrahentium, periculosæ minæ, importunæ persuasiones, & ut verbo dicam, si modesta contradictio nihil juvisset, tunc metus *reverentialis* etiam pro *justo* metu habendus erit. Vid. Rota apud Farinac. *in decis crim. & est test. decis.* 242. Cov. *de Matrimon. p. 2. c. 3. §. 6. n. 4.* Farin. 2. *Controv. cap. 96.* Gutier. *de Matrim. cap. 44. num. 31.*

5 Dico II. Metum debere esse ad eliciendam obligationem, seu promissionem incussum; quare valebit Matrimonium, si propter delictum in carcerem conjectus ad favorem judicis, & sui liberationem impetrandam cum ejusdem filia contrahat; vel si puella in periculo latronum vel naufragii constituta alicui ad se liberandam promittat Matrimonium. *Arg. l. metum 9. §. 1. ff. Quod metus causa.* Illud etiam Matrimonium valere probabile est, quod contractum est ab eo, quem pater in delicto cum filia deprehendit, eique minitatus est mortem vel accusationem, ni filiam duxerit; nam metus, in quem quis se propria culpa conjicit, maxime si in compensationem damni illati exigatur Matrimonium, sicut in defloratione *juxta cap. 1. & 2. de Adult. & stupro.* non est satis justus ad Matrimonium irritandum. Gutierez *de Matrimonio cap. 76. num. 49.*

Præ-

Præterea ex nova constitutione Conc. Trid. *Sess.24. de Reform. Matr. c. 6.* inter raptorem & raptam, quamdiu hæc in potestate raptoris manet, Matrimonium consistere non potest, uti dicetur infra in Tit. XVI. §. 1. *num. 6.*

§. VI.

De Honestate publica.

SUMMARIA.

1. *Quid sit publica honestas, & quomodo differat ab affinitate?*
2. *Differentia juris antiqui & hodierni circa honestatem publicam.*
3. *Hoc impedimentum non manet, Sponsalibus mutuo consensu dissolutis.*
4. *Manet tamen, si solvantur ex qualibet alia causa.*
5. *Ex Matrimonio in forma Tridentini non contracto non oritur hoc impedimentum.*
6. *Quid si quis cum duabus sororibus successive contrahat Sponsalia?*
7. *An & quando hoc impedimentum oriatur in Sponsalibus conditionatis?*
8. *An consurgat hoc impedimentum ex Matrimonio vel Sponsalibus a parentibus pro liberis contracto?*

1 Publica *honestas* est aliqua *quasi affinitas*, quæ per *conjunctionem animorum* oritur, tam ex Sponsalibus de futuro: quam præsenti. Differt a *vera affinitate*, quod hæc non tantum ex *animorum conjunctione*, sed *corporum & copula carnali* proveniat. Estque hujus publicæ honestatis seu quasi affinitatis effectus, ut impedimentum dirimens Matrimonii constituat, ita quidem, ut non tantum stantihus primis Sponsalibus, sed etiam illis dissolutis, cum prioris Sponsi vel Sponsæ consanguineis intra certum gradum constitutis Matrimonium nec licite nec valide contrahi possit. *cap. si quis uxorem 14. cum seq. caus. 27. q. 2.* Rem totam aliquot quæstionibus expediam.

2 Quæritur I. An circa hoc impedimentum sit aliqua differentia inter jus antiquum & hodiernum?

Resp. Olim de Jure Decretalium ex unanimi DD. opinione hoc impedimentum diremisse Matrimonium usque *ad quartum gradum* inclusive, & fuisse natum etiam ex Sponsalibus nullis & invalidis, dummodo non fuissent nulla ex defectu consensus, v. g. si alter ficte tantum vel gravi metu adactus, vel errando in persona, consensisset: quo casu, deficiente consensu, deficiebat etiam vera animorum conjunctio in ordine ad Matrimonium, & consequenter etiam publica honestas, quæ ex ista conjunctione nascitur. *cap. un. h. t. in 6.* Hodie vero constituit Trid. *Sess. 25. de Reform. Matrim. c. 3.* ut publicæ honestatis impedimentum primum gradum non excedat, &, si Sponsalia quacunqne ratione valida non fuerint

rint

rint, nullum oriatur impedimentum.

Verum. qui Conc. in terminis valde generalibus loquitur, & alias appellatione Sponſalium non veniat Matrimonium, & Sponſalia de præſenti, ideo Pius V. in ſua Bulla *ad Romanum* declaravit, hanc correctionem Trid. tantum procedere in Sponſalibus *de futuro*, non autem *de præſenti*, in quibus adhuc hodie antiqua jura obſervari debent: cum enim ſponſalia de præſenti, ſive Matrimonium *ratum* publice in Eccleſia, *conſummatio* autem occulte fiat, & plerumque impedimenta Matrimonii occulta ſint, ſcandaloſum foret, ſi quis defunctæ uxoris (licet Matrimonium revera conſummatum non ſit) conſanguineam intra quartum gradum duceret, quæ communi hominum opinione affinis cenſetur. Barb. *ad d. l. Trident. num. 7.*

3 Quæritur II. An, ſi Sponſalia de futuro mutuo conſenſu diſſolvantur, maneat impedimentum publicæ honeſtatis?

Affirmative reſpondet Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſp. 68. num. 21.* Verum cum in dubio impedimenta Matrimonii tanquam odioſa potius reſtringenda ſint, quam amplianda arg, *text. in Trid. Seſſ. 14. de Reform. Matrim. c. 2. in princ.* ideo, quidquid per rationes in utramque partem hic diſputari poſſit, S. Cong. Cardin. declaravit, non manere hoc caſu publicam honeſtatem, prout refert. Barb. *de Offic. Epiſcop. p 3. alleg. 51. n. 288.* Ratio forte hæc aſſignari poteſt, quod res quælibet eo modo diſſolvatur, quomodo colligata eſt. *l. nil tam naturale. 35. ff. de R. Jur.* Sed publica honeſtas nata & colligata eſt ex mutuo partium conſenſu, ergo mutuo earum diſſenſu iterum diſſolvi poterit &c.

4 Quæritur III. an idem ſit, ſi propter aliam notabilem mutationem ſupervenientem, v. g. deformitatem, inopiam, fornicationem ſolvantur ſponſalia?

Reſp. Sponſalibus hoc modo diſſolutis manere publicam honeſtatem: nam publica honeſtas eſt impedimentum, quod etiam durat diſſolutis Sponſalibus, ſi illa Sponſalia aliquando fuerunt valida: ſed talia Sponſalia ex ſuppoſito fuerunt valida, & tantum ex poſt facto diſſenſu unius diſſoluta, ob ſupervenientem mutationem, ergo &c. Dices, in diſſolutione ob fornicationem intervenit diſſenſus utriusque: nam fornicans frangendo fidem cenſetur diſſentire, & pars altera reſiliendo a Sponſalibus. Reſp. diſſenſum ex parte fornicantis eſſe tantum præſumptum ſeu interpretativum: poteſt enim contingere, ut retinuerit affectum erga ſponſam lapſus humana fragilitate. Si vero ponantur Sponſalia his caſibus inſuper vero mutuo diſſenſu diſſoluta, idem quod in priori quæſt. dicendum erit.

5 Quær. IV. An ex Matrimonio, quod non eſt contractum coram Parocho proprio, & teſtibus juxta formam Trident. oriatur publica honeſtas? Pro affirmativa facit, quod etiam hodie ſtante de-

claratione Pii V. publica honeſtas oriatur ex Matrimonio qualitercunque nullo, dummodo non ſit nullitas ex defectu conſenſus.

Nihilominus negativa ſententia mihi videtur valde probabilis, quam etiam docet Sanch. *de Matrim. libr. 7. diſp. 70. num. 17.* eo quod talis contractus ex defectu formæ ſubſtantialis non habeat formam aut figuram Matrimonii, ficuti ſi propter aliud impedimentum Matrimonium nullum eſſet, oritur vero publica honeſtas ex conjunctione animorum non qualicunque, ſed illa, quæ fit in forma Matrimonii vel Sponſalium. Si tamen admittaturMatrimonium clandeſtinum valere in vim Sponſalium de futuro, tunc etiam concedendum erit, ex tali Matrimonio tanquam ex Sponſalibus usque ad primum gradum naſci impedimentum.

6 Quæritur V. Quid ſi aliquis cum duabus ſororibus ſucceſſive contrahat Sponſalia, quamnam in uxorem teneatur habere? Videtur, quod neutram: non primam, quia ex ſecundis, ſi de præſenti ſint, naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis reſpectu cujusvis ſororis, adeoque etiam reſpectu ejus, cum qua prius contraxit: nec etiam ſecundam: quia & reſpectu hujus ex contractu priorum Sponſalium ortum eſt publicæ honeſtatis impedimentum.

℟. In dicto caſu illam eſſe retinendam, cum qua primitus contractus initus eſt, ſecunda vero Sponſalia cum altera, quamvis de præſenti fuerint, propter impedimentum publicæ honeſtatis invalida eſſe. Atque illud hic notandum, quod impedimentum publicæ honeſtatis non operetur retrorſum, ut vulgo DD. loquuntur, id eſt, quod ex ſecundis Sponſalibus de præſenti etiam invalidis oriatur quidem impedimentum reſpectu aliorum conſanguineorum, non tamen in præjudicium illius, cum quo prius Sponſalia contracta ſunt, per text. expreſſum *in cap. un. h. t. in 6.* Aliud autem dicendum, ſi quis cum duabus ſororibus ſucceſſive contraheret Sponſalia, & ſecundam etiam carnaliter cognoſceret: tunc enim neutram habere poſſet; non primam, quia ex copula nata fuiſſet vera affinitas, quæ etiam dirimit Sponſalia præcedentia, *ex c. literis 8. de eo qui cognovit.* Neque etiam ſecundam, propter impedimentum publicæ honeſtatis ex primis Sponſalibus ortum.

7 Quær. VI. An & qualiter ex Sponſalibus conditionatis oriatur publica honeſtas?

Reſp. Ex Sponſalibus ſub conditione contractis, v. g. ſi mille in dotem dederis, ſi parentes conſenſerint &c. regulariter pendente conditione non oriri publicam honeſtatem; proinde, ſi Sponſa ante eventum conditionis moriatur, ſoror, vel alia ex conſanguineis licite & valide in uxorem duci poterit. *d. c. un. h. t. in 6.* Imo ſi quis juxta caſum in priori quæſtione poſitum cum duabus ſororibus ſucceſ-

ceſſive contraxerit; cum prima de futuro, & ſub conditione, cum altero de præſenti & pure quamvis hoc licite & ſine peccato non fecerit; cum debuiſſet eventum conditionis exſpectare, nihilominus hanc ſecundam retinere tenebitur: quia cum ex primis Sponſalibus conditionatis orta non fuerit publica honeſtas reſpectu alterius ſororis, ideo Sponſalia de præſenti ſeu Matrimonium cum ea contractum fuit validum, & diſſolvit priora Sponſalia de futuro *c. ſicut 22. h. t.* Notanter autem dico: pendente conditione non oriri impedimentum publicæ honeſtatis: nam ſi appoſita conditio jam extiterit, & v. g, parentes conſenſerint, mille in dotem numerati fuerint, Sponſalia erunt purificata & perinde cenſebuntur, ac ſi nullam ab initio habuiſſent conditionem. Præterea, ſi conditio etiam ſit præſentis, vel præteriti temporis, ut ſi ſis nobilis, ſi ſis artifex &c. tunc (quia talis conditio ſtatim ab initio non ſuſpendit ipſam obligationem, ſed jam tunc vel ſubeſt, vel non ſubeſt, & ita contracta Sponſalia ſunt valida vel invalida, ita etiam ſtatim ab initio oritur, vel non oritur publica honeſtas. Unde quamvis fortaſſe Sponſa moriatur, antequam de conditione appoſita conſtet, an ſit nobilis; ſi tamen revera fuerit, ejus ſoror valide in uxorem duci non poterit, nec attenditur, quod primum ex poſt facto illa conditio declarata fuerit.

8 Quæritur VII. An oriatur impedimentum publicæ honeſtatis, ſi parentes vel alii nomine liberorum contrahant Sponſalia?

Reſp. Hujus quæſtionis deciſionem pendere ab ea, an & quando talia Sponſalia, quæ parentes pro liberis contrahunt, valida ſint, vel non: de qua *tit. ſeq. §. 3.*

TITULUS II.

De Deſponſatione Impuberum.

§. I.

De Ætate requiſita ad Sponſalia vel Matrimonium.

SUMMARIA.

1. *Alia ætas ad contrahenda Sponſalia, alia ad Matrimonium requiritur.*
2. *Quæ ætas requiratur ad Sponſalia?*
3. *Pubertas quando incipiat?*
4. *Quomodo & quando Sponſalia impuberum obligent?*

5. *Ex Sponſalibus impuberum naſcitur impedimentum publicæ boneſtatis.*
6. *Sola taciturnitas venientium ad pubertatem ratificat eorum priora Sponſalia.*
7. *Niſi fuerint ante annos diſcretionis contracta, ubi requiritur novus conſenſus.*
8. *Quæ ætas requiratur ad contrahendum Matrimonium?*
9. *Valet Matrimonium ex gravi cauſa ante annos pubertatis diſpenſative contractum.*
10. *Matrimonium inter impuberes contractum, an valeat ſaltem in vim Sponſalium?*

1 Aliam ætatem in Sponſalibus, aliam in Matrimonio requiri palam eſt, quia in Sponſalibus tantum uſus rationis, in Matrimonio autem habilitas ad generandum conſideratur.

2 Licet vero juris Conſultus *in l.* 14. *ff. deſponſalibus* dicat, in Sponſalibus nullam certam ætatem definitam eſſe: nihilominus hac in parte, ſicut univerſim in materia Matrimoniali, ſtandum eſt Juri Canonico; quod tam in maſculis, quam fœminis 7. annos conſtituit, ut ante hanc 7. annorum ætatem Sponſalia valide contrahi minime poſſint, nam ante hoc tempus homines non præſumuntur capaces uſus rationis ac diſcretionis, ut ſatis intelligere poſſint, quid agatur. *c. literas 4. h. t.* 3 Porro etiam poſt annum 7. contracta Sponſalia non inducunt irrevocabilem obligationem, ſed quando aliquis in impubertate contraxit, adveniente deinde pubertate (quæ in maſculo cenſetur poſt 14. & in fœmina poſt 12. completum ætatis annum *l. in fin. Cod. Quando Tutores eſſe deſinant*) ea irritare poterit. 4 Quod ſi unus tantum contrahentium ſit impubes, alter autem adultus: hic ſimpliciter & irrevocabiliter obligabitur, impuberi vero, quando ad annos pubertatis pervenerit, liberum erit, Sponſalia ratificare, vel reſolvere. *c. de illis 9. & ſeqq. eod. tit.*

5 Interim quia talia Sponſalia poſt annum 7. contracta ſemel fuerunt valida, quamvis ex poſtfacto jure ſic permittente ab una parte reſolvantur, manebit tamen impedimentum publicæ honeſtatis, ita ut neuter ex ipſis deſponſatis cum alterius conſanguineis intra primum gradum contrahere valeat. *d. c. literas 4. eod. tit.*

6 Præterea etiam illud advertendum eſt, ad ratificationem ſponſalium in impubertate contractorum non requiri novum aliquem conſenſum, ſed ſolam taciturnitatem, & quod pubes factus Sponſalibus jam contractis non contradicat, ſufficere: eo usque etiam prior obligatio valet, usque dum per novum diſſenſum revocetur: ergo ſi ad pubertatem perveniens obligationem non revocavit, quando potuit, cenſebitur tacite id, quod in impubertate geſtum eſt, ratum habuiſſe.

7 Secus autem dicendum, ſi Spon-

Sponsalia ante annos discretionis contractasint: tunc enim, quia prior obligatio nulla fuit, debebit per novum consensum verbo vel facto declaratum reiterari. Gloss. & DD. *in c. literas 4. h. t.*

8 Circa ætatem *Matrimonio* necessariam sciendum est, utroque quidem jure constitutam esse ætatem pubertatis, scil. in masculo 14. & in fœmina 12. completos annos *in princip. Instit. de Nuptiis L. 4. ff. de Ritu nupt.* Illa tamen declaratio de Jure Canonico est adhibenda, quod hæc ætas non sit ita præcise determinata, quin ante eam aliquando Matrimonium contrahi possit, si nimirum *malitia suppleat ætatem*, & jam tunc ad generandum aliquis habilis inveniatur per text. & interpretes *in cap. puberes, 3. c. de illis. 9. &c. ult. h. t.*

Sed quid si masculus etiam post annum 14. vel fæmina post 12. ad generandum inhabilis sit! an Matrimonium inter eos contractum valebit?

Resp. Affirmative, dummodo spes sit aliquando habilitatem adventuram, quia impotentia concumbendi non causat nullitatem Matrimonii nisi perpetua & incurabilis fuerit. Quid etiam an sal-9tem ex causa gravi & publica v. g. inter magnos Principes ad conservationem regnorum, vel pacis, Matrimonium ante annos pubertatis contrahi poterit? Resp. Cum determinatio ætatis ad contrahendum Matrimonium non sit juris naturalis vel Divini, sed positivi humani, nec impotentia concumbendi jure naturali dirimat Matrimonium nisi perpetua; ideo potest S. Pontifex Matrimonium ante annos pubertatis ex causa aliqua gravi concedere, & de facto concessit *in c. 2. eod. tit.* ita tamen, ut saltem Episcopus causæ cognitionem & dispensationem interponat. Barbos. *in eod. cap. 2. n. 3.*

10 Demum & illud hic in controversiam vocatur, an indistincte procedat decisio *cap. un. §. idem quoque eodem in 6.* quod nimirum matrimonium inter impuberes contractum non valeat quidem ut Matrimonium, sed tamen ut sponsalia de futuro, juxta Regulam: *Si non valet, ut ago, valeat tamen omni meliori modo, quo valere potest.* Resp. Pro favore libertatis Matrimonialis mihi videri probabilius, S. Pontificem *in d. c. unico* loqui præsumptive, quod scilicet in dubio, quando non constat, an impuberes voluerint Sponsalia, vel Matrimonium contrahere ob defectum ætatis, potius censeantur Sponsalia contraxisse; at vero, si constaret, quod voluerint ipsum Matrimonium contrahere, tunc quia ad valorem cujusvis actus requiritur voluntas, & potentia, ideo succedit alia regula *ex cap. cum super 23. de Offic. delegat. quod voluit*, scilicet Matrimonium, *non potuit, & quod potuit*, scilicet Sponsalia, *non voluit*: sicut id ipsum multi & plures numero (aliis tamen dissentientibus) DD. docent de Matrimonio sine Parocho & testibus con-

contracto, ut ne quidem in vim Sponsalium valeat, nisi mens contrahentium fuisset, se omni meliori modo obligare, vel nisi Sponsalia de futuro præcessissent, quæ utique per matrimonium invalidum subsecutum non fuissent extincta. Barb. *de Offic. Episc. alleg 23. n. 143.* cum pluribus ibidem citatis.

§. II.

An parentes pro liberis, vel liberi sine consensu Parentum Sponsalia vel Matrimonia contrahere possint?

SUMMARIA.

1. *Parentes possunt despondere liberos.*
2. *Quando & qualiter illa desponsatio obliget?*
3. *Explicatur textus contrarius.*
4. *Quis nomine parentum & liberorum intelligatur?*
5. *Pupillus vel soror tutoris vel fratris tractatum expresso consensu ratificare debet.*
6. *Resolvitur Hæreticorum contrarium argumentum.*
7. *An filii nubentes invitis parentibus exhæredari possint?*
8. *Filius alimentandus, & filia pro statu mariti dotanda est, etiam invitis parentibus nubentes.*
9. *Quomodo & quando sæculares Principes Matrimoniis pœnam statuere possint?*
10. *Parentes liberorum Matrimonia sine causa impedire non possunt, nec tamen impedientes excommunicationem incurrunt.*
11. *Quando parentum dissensus solvat sponsalia?*

1 Certi & indubitati juris est, quod parentes liberos suos despondere, & pro iis Matrimonium vel Sponsalia contrahere possint. *c. honorantur 13. causa 32. q. 2. c. 1. h. t.*
2 Ita tamen hæc desponsatio obligabit liberos, si præsentes fuerint, & non contradixerint, quamvis de cætero expresse consensum non declaraverint: quod si minores septennio vel absentes fuerint tempore illo, quo parentes contraxerunt, eorum liberorum ratihabitio & approbatio accedere debebit, tempore pubertis advenienté; alias sponsalia nulla erunt, nec inde publicæ honestatis impedimentum exsurget. *c. unico* §. porro *eod. in 6.* Imo amplius dico, licet pater liberos impuberes etiam post septennium desponderit, ii tamen, sicut alia sponsalia, quæ ante pubertatem contraxissent, adveniente pubertate irritare possent, juxta dicta *in* §. *præced.* ita etiam ista: quia absolute verum est, quod Matrimonium sine consensu puberis valide contrahi nequeat, & consensus filiorum a parentibus in contrahendo Matrimonio necessario non dependeat

Nec

3 Nec obstat *cap. 1. eod. tit.* ubi dicitur, quod filius, pro quo nondum adulto pater sponsalia contraxit, ea debeat, si ad perfectam ætatem pervenerit, omnino adimplere. Nam hic textus explicari potest de debito honestatis, si scilicet filius nullam rationabilem dissentiendi causam habeat, non autem de debito præcepti, vel necessitatis. Panorm. *eod. cap. 1. n. 7.*

4 Cæterum parentum vel liberorum nomine non tantum liberi in potestate patria constituti, & legitimi, sed etiam emancipati & naturales intelliguntur; quia dispositio juris inter parentes & liberos non fecit distinctionem, nec fundatur in potestate patria, sed in affectione paterna: quæ sane ratio tam in patre, quam in matre, tam in liberis in potestate quam extra eam constitutis procedit, ut cum communi DD. tradit Gutierez *de Matrimonio c. 13. §. 5.*

5 Aliud tamen ex communiori sententia dicendum videtur, si tutor pro pupillo, frater pro sorore præsente & non contradicente sponsalia contrahat: hæc enim sponsalia non ex eo solo valebunt, quod pupillus vel soror non contradixerunt: sed insuper requiretur, ut verbo factove, vel prius per mandatum, vel postea per ratificationem consensum suum declararint; quia in re tam gravi non censetur ille, qui tacet, consentire in sui præjudicium, ac detrimentum, & jura id voluerunt specialiter solis parentibus attribuere, ut eorum consensus pro filiorum consensu haberetur, non autem idem statuerunt de aliis consanguineis, ut recte notavit Glossa *in c. 1. de Matrim. contract. contra interdict. Eccles. per text. ibidem* Sanchez. *lib. 1. de Matrim. disp. 27. n. 4.* Quare licet forte pupillus aut soror tutore vel fratre promittente revera interne consenserit, antequam tamen hunc consensum suum per signum externum expresserit, non obligabitur. Ratio est, quia promissio non acceptata non obligat, sed talis promissio mere interna acceptari ab altera parte non potuit, ergo &c.

6 Opponunt quidem hæretici sectantes hac in parte Jus Civile, Jure Divino & naturali esse præceptum, *honorare parentes*, adeoque ipsis invitis nil facere posse, præsertim in re ardua & magni alicujus momenti, in qua etiam ipsorum præjudicium versatur; ut si filius cum dedecore suæ familiæ Matrimonium cum satis sibi impare in nobilitate v. g. vel divitiis contrahat; atqui, inquiunt, statutum Jure Divino, & naturali S. Pontifex & Conc. abrogare, vel immutare non possunt. Sed responderi debet, tantum in genere Jure Divino constitutum esse, *honorare parentes*, at vero quod inspecie Matrimonium vel alius actus sine consensu parentum factus valeat, vel non valeat, non haberi ex Jure Divino, sed ex declaratione vel constitutione Pontificia vel humana.

Quod

Quod si hæretici suam sententiam ex illo præcepto: *Honora Patrem & Matrem*: stabiliri volunt, necessario etiam contra omnes suos DD. hæreticos concedere debebunt, in contrahendo Matrimonio non tantum patris, sed etiam matris consensum requiri; quia tam pater, quam mater honorari præcipitur, quod tamen Juri Civili adversatur, ubi tantum ejus parentis consensus desideratur, in cujus potestate liberi sunt; notum autem est, matres non habere liberos in potestate. §. *fœminæ* 10. *Institut. de adoption.*

Interim tamen si liberi absque rationabili causa inconsultis, vel invitis parentibus Matrimonia contrahant, id licite non faciunt, & plerumque etiam mortaliter peccant, ac exinde puniri possunt, quamvis Matrimonium ita contractum subsistat, & valeat.

7 Sed an propterea liberi a parentibus exhæredari possint? controvertitur. Negativa communiter recepta est; quia contrahere nuptias invitis parentibus non recensetur inter causas exhæredationis *in Novel* 115. *c. 3.* aliunde autem communis doctrina est, quod ex aliis causis, quam ibi expressis, exhæredatio non concedatur; eo quod in pœnalibus & odiosis extensio non facienda. *vulgato c. odia* 15. *de Regulis Juris in 6.* Harp. *ad §. fin. Instit. de Exhæredat. lib. num.* 66.

8 Porro sicut pater filio se invito contrahenti nuptias hæreditatem, multo minus alimenta denegare potest; ita etiam filiæ sine suo consensu nubenti dotem constituere debet, quia dos succedit in locum alimentorum: sub hac tamen moderatione, ut, si filia indigno & vilioris conditionis nupserit, non teneatur pater dotem dare juxta conditionem, & statum filiæ, sed statum mariti; quia uxor sequitur conditionem mariti, sive deinde maritus fuerit dignior, vel vilior. *l. mulieres 9. Cod. de Incolis.* adeoque sufficit eam secundum conditionem mariti alimentare. Videatur Sanchez *l. 4. de Matrim. disp.* 24.

Utrum autem Principes sæculares possint pœnas statuere liberis sine consensu parentum nubentibus? in utramque partem rationes afferri possunt. Quidam negativam reputant probabiliorem, eo quod causæ matrimoniales, & condere leges circa Matrimonia sint de foro Ecclesiastico, & non pertineant ad Principes sæculares. *arg. c. tuam 3. de ordine cognationum. c. 1. de Sponsal.*

9 Altera tamen sententia etiam non est improbabilis, dummodo leges concipiantur de illo casu, quo liberi sine rationabili causa invitis parentibus nubunt: nam quando actus est malus, tunc etiam Principes sæculares possunt adjuvandi Juris Canonici gratia eundem prohibere, & punire: præsertim si aliquo modo in præjudicium Reipublicæ tendat, sicut hic, ubi ex nuptiis liberorum graves nonnunquam inimicitæ inter parentes & consanguineos proveniunt.

Econ-

10 Econtra sicut liberi non debent invitis parentibus sine rationabili causa nuptias contrahere, ita parentes peccant, si absque causa liberorum Matrimonium impediant, & multo magis, si eos ad certa Matrimonia invitos cogant; tum propter scandalum & malos exitus, qui ex invitis nuptiis sequuntur: tum etiam, quod liberos privent jure suo, quod habent circa status electionem. An vero parentes sine causa legitima impedientes Matrimonia liberorum, vel ad Matrimonia cogentes, incidant in excommunicationem, quam tulit Tridentin. *sess. 24. de Reformat. Matrimon. cap. 9.* contra omnes impedientes libertatem Matrimonii, dubitari potest? verius est, non incidere; quia Conc. tantum loquitur de Dominis & Magistratibus, qui ex vi jurisdictionis, quam in foro externo habent, subditos ad Matrimonia cogunt, vel ab iis impediunt, consequenter in materia odiosa & pœnali ad alias personas facienda non est extensio. Gutier. *Canon. quæst. l. 1. c. 29.*

11 Unum adhuc notabile placet hic adscribere, quod, licet dissensus patris non invalidet Matrimonium jam contractum; si tamen sola Sponsalia jam contracta sint, & inde ex dissensu parentum & consanguineorum, forte propter inæqualitatem contrahentium, aut aliam causam, magnum scandalum timeatur, vel alius malus exitus, possit Judex Ecclesiasticus tale Matrimonium prohibere & Sponsalia irritare, cum virtus justitiæ non obliget ad actum peccaminosum, ex quo notabiliter læditur charitas proximi, parentum pietas, & cognatorum amicitia dissolvitur, sicut docet Gutierez. *d. cap. 29. n 23.* Sanch. *l. 1. de Matrim. disp. 14 num. 3.*

TITULUS III.

De Clandestina Desponsatione.

SUMMARIA.

1. *Duplex solennitas Matrimonii.*
2. *Quotuplex solennitas extrinseca?*
3. *Pœna Sacerdotis omittentis denuntiationes.*
4. *Quibus diebus possint fieri denuntiationes.*
5. *Quando omitti possint?*
6. *Causæ, cur omitti possint?*
7. *De benedictione secundarum nuptiarum.*
8. *Pœna Sacerdotis benedicentis secundas nuptias.*
9. *Intrinseca solennitas Matrimonii.*
10. *Tridentinum per solennitatem intrinsecam invalidavit Matrimonia clandestina.*
11. *Resolvitur hæreticorum argumentum pro Matrimonio clandestino.*

12. Quis sit proprius Parochus contrahentium?
13. Quis Parochus vagorum?
14. Parochus non ut minister, sed ut testis excellens assistit.
15. An valide assistat alienus Parochus ex præsumpta licentia, vel ratihabitione.
16. Parochus non debet facile credere dicenti se habere licentiam.
17. Insignis disputatio, an Parochus alienus valide adstiterit Matrimonio ex præsumpta licentia, quæ revera quidem data est, assistenti tamen non innotuit?
18. In Matrimonio quales testes sufficiant?
19. Necessitas vel ignorantia non excusat ab observatione formæ.
20. Per plures conclusiones resolvitur quæstio de Matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilii.

1 Ne Matrimonium esset clandestinum, Conc. Trid. duplicem ei solennitatem præscribit, unam, *extrinsecam* & accidentalem, alteram *intrinsecam* & substantialem.

2 Solennitas *extrinseca* est, ut desponsati ante actualem contractum Matrimonii a suo proprio Parocho tribus festivis diebus in Ecclesia publice denuntientur; ut Parochus, mutuo desponsatorum consensu interrogato, dicat; Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ut ante sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam conjuges in eadem domo non cohabitent: hæc, inquam, solennitas extrinseca & accidentalis est, ejusque omissio non irritat Matrimonium, omitti tamen sine peccato & pœna arbitraria non potest; quia in præcepto

3 est. Imo Parochum omittentem denuntiationes incurrere triennalem suspensionem, tradit Barb. *ad Trid. sess. 24. de Ref. Matr. c. 1. n. 31, per text in c. 3. §. Sane hoc tit.* Quod tamen ego non credo, nec textus hoc dicit, sed tantum loquitur de illo casu, ubi Parochus patitur, aliquos in consanguinitate vel aliquo alio impedimento existentes contrahere. Et etiam isto casu non ipso jure suspensum Parochum, sed primum per sententiam Judicis Ecclesiastici suspendendum esse, non obscure ex eodem text. colligitur; aliunde autem nota est regula, quod nulla censura sine textu expresso ipso jure infligatur, *arg. cap. is qui 18. de Sentent. excomm. in 6.*

4 Cæterum *denuntiationes* non ita præcise in diebus festis fieri debere videntur, quin etiam aliis diebus, ubi v. g. propter litanias vel processionem magnus concursus est populi, fieri possint, sicut notavit Barb. *d. l. n. 23.* Si contrahentes sint ex diversis Parochiis, tunc in utriusque Parochia denuntiationes faciendæ erunt; atque idem observandum, si quidem jam tempore Sponsalium sint ejusdem Parochiæ, sed ante modicum tempus fuerint diversarum: nam etiam tunc in Parochia, ubi prius vel unus tantum

tum, vel ambo habitaverunt, denuntiandi erunt; quia ibi melior habetur personarum notitia, an aliquo impedimento affectæ sint.

5 Aliquando tamen denuntiationes vel prorsus omitti possunt, vel una tantum pro tribus fieri, vel post contractum Matrimonium differri, si rationabilis causa accelerandi Matrimonii subsit, & licentia Ordinarii vel Vicarii accedat. Imo si necessitas valde magna & urgens fuerit, & commodus accessus ad ipsummet Ordinarium haberi nequeat, etiam solus Parochus eam desponsatis gratiam facere poterit, ut vel unam tantum, vel post contractum Matrimonium ante consummationem (quam interim prohibere poterit ac debebit) denuntiationes faciat.

6 Plures autem sunt causæ ordinariæ dispensandi circa denuntiationes: ut si contrahentes sint in conditione, fortunis, vel ætate admodum inæquales, unde minus honorifice vel non sine irrisione aliorum denuntiarentur. Item si duo jam diu cohabitarint, & pro conjugibus habiti sint; si tempus quadragesimæ, vel repentinus discessus instet; & generaliter quoties notabilis utilitas contrahentium speratur, vel ex denuntiationibus demum aliquod notabile incommodum timetur. Barb. *ubi supr. a num. 92* Illis tamen casibus, quibus remittuntur denuntiationes ob causam accelerandi Matrimonium, vel suspicionem rationabilem, ne quidam se malitiose oppositurі sint, aut similem aliam considerationem, usus obtinuit, ut juramentum a contrahentibus præstetur, quod in nullius præjudicium, & sine omni impedimento Canonico contracturi sint. Solennitas etiam *extrinseca* est, ne conjugati ante Sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam cohabitent, Trid. *Sess. 24. de Ref. Matr. c.* 1.

7 Circa secundas nuptias autem advertendum est, quod benedictiones nuptiales, quæ a Sacerdote post copulationem in Ecclesia Neo conjugibus impenduntur, sint ommittendæ in secundis nuptiis, nisi in primo conjugio neuter benedictionem accepisset, *c. 1. & 3. de secund. nuptiis.* ut enim major sit reverentia benedictionum, non solent ejusdem rei benedictiones solennes repeti sæpius; quod DD. etiam ad eum casum extendunt, quo unus tantum ex conjugibus jam in priori Matrimonio suscepisset benedictionem, puta si viduus ducat virginem: tum quod *d. c. 3.* loquatur sub disjunctione, si vir vel mulier ad secundas nuptias transierit; tum quod benedictio non possit impendi uni parti, quin etiam impendatur alteri. Consuetudinem tamen locorum in hoc casu observandam, monet Barb. *in eod. cap. 3. n. 3.*

8 Pœna Sacerdotis benedicentis secundas nuptias traditur *in cap. 1. de Secund. nupt.* ut ab officio beneficioque suspensus Romam mittatur pro absolutione; sed quia hæc

pœna videtur nimis auſtera, ideo inprimis ſentiunt aliqui, quod non incurratur ipſo jure, ſed per ſententiam, & quod miſſio Romam ſit ſublata per quandam extravagantem Joannis XXII. ut refert Barb. *in eod. c.* 1. *n.* 5. & 8. Imo valde probabile eſt, quod docet Sanch. *l. 7. de Matr. diſp. 82. n. 30.* pœnam eſſe arbitrariam, & illud *c.* 1. intelligi de Presbytero benedicente ſecundas nuptias, quæ prioribus nondum diſſolutis temere contractæ ſunt.

9 Intrinſeca & *ſubſtantialis ſolennitas* eſt, ut Matrimonium non aliter valeat, quam *ſi contrahatur coram Parocho, vel alio de ipſius, aut Ordinarii licentia, & duobus vel tribus teſtibus.* Trid. *Seſſ. 24. c.* 1.

10 Matrimonia quidem *clandeſtina* ſemper prohibuit Eccleſia, ut apparet *ex cap.* 1. & paſſim *cauſ. 30. q. 5.* non tamen invalidavit, usque dum Trid. hanc ſolennitatem præſcripſit. Eſt quidem difficilis text. in *d. c.* 1. *cauſ. 30. q. 5.* ubi Matrimonium ſine ſolennitatibus ibidem præſcriptis contractum dicitur non eſſe *legitimum;* & quamvis iſte terminus poſſit explicari de Matrimonio *non licito*, tamen mox in *verſ. ita peracta.* additur: *aliter vero præſumpta conjugia, adulteria potius & fornicationes judicate &c.* conſequenter etiam *invalida,* ſed cum ex aliis Canonibus appareat, Matrimonium olim ſolo conſenſu contrahi potuiſſe, exiſtimo, textum in *d. c.* 1. loqui *præſumptive*, quod ſcil. præſumatur contra Matrimonium clandeſtinum, usque dum verum Matrimoniam probetur, idque arguunt verba finalia *d. c.* 1. *niſi voluntas propria ſuffragaverit & vota ſuccurrerint legitima.*

Hæc tamen ſolennitas non ad ſtatuenda Sponſalia de futuro requiritur, ſed præciſe circa ipſum Matrimonium: Sponſalia autem de futuro adhuc hodie nullam aliam ſolennitatem præter mutuum conſenſum deſponſandorum requirunt.

Sed inquiunt hæretici, Eccleſia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, ſed Matrimonium clandeſtinum ante Concil. Trident. fuit Sacramentum, ergo &c.

11 Reſp. Eccleſia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, directe, hoc eſt mutando vel tollendo materiam & formam determinatam a Chriſto, conceditur: indirecte hoc eſt mutando aliquid ſub directione & determinatione Eccleſiæ relictum, negatur. Ecce enim Chriſtus Dominus inſtituit quidem contractum pro materia Sacramenti Matrimonii, ſed non omnem & quemcunque, ſed tantum contractum *validum*: quis vero dicendus ſit contractus validus pro Sacramento Matrimonii, ipſe Chriſtus Dominus non determinavit; ſed ſicut alias principes & legislatores ſæculares poſſunt leges contractibus præfigere, eosque certis caſibus irritare, ut ex utroque Jure tam Canonico quam Civili apertum eſt, ita pari modo

Sum-

Summus Pontifex, qui contractum matrimonialem propter annexam rationem Sacramenti suæ jurisdictioni reservavit, potuit eidem certas leges statuere, & illis non observatis irritare. Nihil autem propterea mutavit in ratione materiæ, quæ semper in contractu *valido* consistit: unde & contractus clandestinus olim fuit materia Sacramenti, non quatenus *clandestinus*, sed quatenus tunc temporis *validus*. in simili, sicut qui potest corrumpere species panis & vini, potest indirecte irritare Sacramentum Eucharistiæ, ita etiam Ecclesia potest indirecte irritare Sacramentum Matrimonii, ex justis causis contractum annullando.

12 Quoniam vero superius dictum est, *intrinsecam & substantialem* solennitatem esse ex constitutione Trid. ut Matrimonium contrahatur coram *proprio* Parocho vel alio de ejus aut *Ordinarii* (quo nomine præter Episcopum etiam intelligitur Capitulum sede vacante, Vicarius Episcopi generalis, Legatus *de latere* suæ legationis, Abbas habens proprium territorium. Barb. *ad d. cap.* 1. Trid. *num. 98.*) licentia: sciendum est, *proprium* Parochum esse, in cujus Parochia vel ambo contrahentes, vel unus, tantum domicilium habitationis fixit: neque hic verum domicilium requiritur, ut scilicet habitatio sit *perpetua*, sed *quasi domicilium* sufficit, si nimirum desponsati per majorem anni partem actu in Parochia habitarunt, vel animo habitandi advenerunt, licet ibidem sint non ut Parochiani, & domum propriam habitantes, sed ut conductores & famuli, vel quovis alio modo.

13 Si omnino *vagi* sint contrahentes; qui nullibi constanter habitent, a quovis Parocho copulari poterunt. Ordinarii tamen licentia & examen accedere debet, quia tales homines nonnunquam plures uxores diversis in locis ducunt, adeoque juramentum etiam ab eis exigendum est, quod nullo impedimento Canonico, vel alio Matrimonio jam prius ligati sint. Trid. *Sess.* 24 *de Matrim cap.* 7.

14 Præterea licet Parochus non requiratur tanquam minister Sacramenti, sed ipsi contrahentes censeantur sibi ministrare Sacramentum Matrimonii, ipse vero Parochus personam excellentis alicujus testis exerceat, & proinde etiam invitus, prohibitus, vel excommunicatus valide assistat, etiam extra Parochiam suam, cum sit actus voluntariæ jurisdictionis. *l.* 2. *ff. de Offic. proconf.* requiritur tamen, tu ita sit præsens, ut actum, qui agitur, percipere & intelligere possit.

15 Item ut alius, quam proprius Parochus, valide assistat, proprii Parochi licentia accedere debet, & non sufficit ratihabitio sequens; quæ enim sunt de forma actus, non possunt per æquipollens impleri. *§. tutor autem* 2. *Inst. de Auth. tut.* Barbos. *d. l. n. 108. & seq.* Menoch. *de Arbitr. casu* 553. *num.* 13. nisi fuerit ratihabitio de præsenti præsumpta ex tolerantia Parochi scien-

ſcientis & non contradicentis, *l. qui patitur, 18. ff. de Mandat.* Sanch. *l. 3. diſp. 35. num. 10.* & hæc ſententia, quod non ſufficiat licentia ſubſequens, ita paſſim inter DD. & in praxi recepta eſt, & per eam evitantur multæ malæ conſequentiæ: quia plerumque, qui coram proprio Parocho nolunt contrahere, impedimentis quibusdam affecti ſunt.

16 Eſt quoque advertendum Parocho alieno, ut non facile credat dicentibus, ſe habere licentiam a proprio Parocho, niſi oſtendantur aliqua ſaltem veriſimilia indicia, aut eſſent perſonæ nullatenus ſuſpectæ & fide dignæ, licet enim in iis, quæ præciſe forum animæ ſpectant, credatur dicenti, ſe habere licentiam, v. g. alieno Sacerdoti confitendi, ſecus tamen eſt in Matrimonio, & aliis (v. g. abſolutione a cenſuris. *c. ſicut 39. de Sent. Excom.*) quæ etiam ad rectam fori externi gubernationem pertinent. Sanch. *d. l. 3. diſp. 47.* Barboſ. *ad d. c. 1.* Trid. *Seſſ. 24. n. 119.*

17 Sed quid, ſi Parochus vel Ordinarius alteri Sacerdoti vel Parocho licentiam dederit ad aſſiſtendum, is vero ante acceptam notitiam hujus licentiæ de facto adſtiterit Matrimonio, anne valebit? Communiſſima DD. ſententia diſtinguit, an data ſit licentia ad inſtantiam alieni Parochi, vel motu proprio; priori caſu cenſent ſufficere, quod licentia fuerit data & inſinuata nuncio pro ea miſſo: altero autem caſu non habere effectum ante acceptam notitiam, idemque tametſi aliquis tertius (ſine mandato tamen Parochi aſſiſtentis) licentiam impetraſſet, argumento eorum, quæ de privilegiis tradi ſolent, quod non prius habeant effectum, quam privilegiato innotuerint. Ita Sanch. *dict. lib. 3. diſp. 36.* Barb. *d. l. num. 117.* Hurtado *de Matrim. diſp. 5. difficult. 13.* & alii plerique, ut vix ſit reperire diſſentientem.

Verum quia cardo & fundamentum (ut fatentur cit. DD.) conſiſtit in paritate ducta a privilegio, ideo res iſta theorice examinata non eſt tam certa, quin omiſſa diſtinctione generaliter in hoc caſu pro valore Matrimonii magna probabilitas adferri poſſit.

Etenim quod privilegia habeant effectum a tempore, quo data ſunt, etiam ante acceptam notitiam, ab eod. Sanch. *d. lib. ſub num. 1.* allegantur duodecim magni nominis Doctores, & præter rationes & argumenta ibi adducta, etiam non parum ſtringit, quod in literis *gratiæ* (quibus accenſentur Privilegia) non attendatur tempus *præſentatæ*, ſed tempus *datæ*, ita ut ſtatim tunc cum datæ ſunt, parti jus quæratur, ſicut cum communi docet Rebuf. *in praxi Benef. in tit. differentiæ inter reſcripta gratiæ & juſtitiæ n. 5. c. eam te. de Reſcript cap. ſi eo: 9. eodem in 6.* Accedit: quod in poſito caſu ſerventur *finis & verba* Concilii Trid. *Finis* quidem, quia Matrimonium contrahitur publice coram Parocho & teſtibus, & excluditur

ditur periculum abnegandi illud: *Verba* autem, quia data est *licentia* alieno Sacerdoti; utrum vero hæc licentia debuerit ipsi prius innotuisse, hoc in Concilio non est expressum, & quamvis DD. id asserant, tamen fundamentum eorum admodum dubium & controversum est. Cum igitur de jure veteri (de quo tale Matrimonium indubie valuerat) non censeatur plus correctum, quam expressum. *l. præcipimus. 32. in fin. C. de Appell.* & in dubio potius favendum Matrimonio. *c. fin. de Sent. & re jud.* cujus irritatio est odiosa, & plerumque scandalosa, ita ut vel ex unius Doctoris Classici singulari opinione sustineri possit. Sanch. *lib. 1. disp. 18. n. 7.* atque æquitas rigori juris sit præferenda. *l. placuit. 8. Cod. de Jud.* plane opinor, probabilem esse hujus Matrimonii valorem.

Videamus, quid argumentis a Sanch. *d. disp. 36. n. 2.* adductis reponi possit. I. *in cap. 1. de Concess. præb. in* 6. dicitur, privilegium prodesse a tempore scientiæ. Resp. Inprimis esse allegationem partis; deinde ibi non deciditur, an non aliquando prosit a tempore, quo datum est, sed alia quæstio movetur, an nimirum, si agatur in privilegio de jure tertii, requiratur, ut privilegium illi tertio innotuerit? & ideo pars dixit, sufficere, quod innotuerit privilegiato.

II. In beneficio absenti collato non acquiritur jus ante acceptationem. *c. si tibi absenti. 17. de Præb. in 6.* Consularis dignitas acquiritur litteris præstitis, id est, præsentatis. *l. fin. junct.* Gloss. *C. de Consul.* servo absenti non quæriter libertas data ante certiorationem ejus. *l. qui absenti 38. ff. de Acquir. possess.* Donatio non confert jus donatario ante acceptationem. *l. absenti. 10. ff. de Donat.* Legitimatio liberorum per rescriptum Principis desiderat eorum ratihabitionem. *Auth. quib mod. naturales. §. illud tamen col.* 7. Resp. ex his omnibus non recte necessario inferri ad privilegia, & multo minus ad licentiam datam alieno Parocho; quia in illis propterea requiritur alterius partis acceptatio, quod trahant secum aliquam ejus reciprocam obligationem. Ita beneficiatus tenetur ad onera beneficii, & subjectionem Episcopi: Consul ad onera consularia: servus manumissus ad Jus Patronatus & operas libertorum: Donatarius ad antidota & evitandam ingratitudinem *juxta l. fin. C. de Revoc. don.* liberi legitimati, ad Jus patriæ potestatis. In privilegiis autem, præsertim vero dispensationibus gratuitis, vel licentia ad assistendum Matrimonio (quam assistentiam Parochus alienus per se paratus est facere) nulla talis reciproca obligatio est. Cæterum *ex d. c. si tibi absenti* 17. *de Præbendis in 6.* non leve argumentum pro contrario desumi potest, hoc ipso, quod ante notitiam quæratur beneficiato saltem jus ad rem, ita ut Episcopus illud beneficium sine consensu ejus alteri nequeat conferre. Deinde in allegatis locis non deciditur,

ditur, an secuta ratihabitione non quæratur beneficiato vel aliis jus in re a die primæ collationis; sicut in legatis, quæ etiam requirunt acceptationem, & tamen cedunt a die mortis. Valorem autem Matrimonii etiam quandoque posse esse in suspenso, dicetur inferius in Tit. V. *de Conditionibus appositis.*

III. Parochus non potest exercere jurisdictionem, quam ignorat se habere. Resp. cum Parochus in Matrimonio potius testis, quam judex aut Minister sit, ideo assistentiam Matrimonialem non esse proprie exercitium jurisdictionis, alias Parochus invitus vel excommunicatus valide non assisteret, quod tamen docet Sanch. *lib. 3. disp. 39. & eod. lib. 3. disp. 21. n. 4.* & hoc ipsum est in quæstione, an actus, qui ab alterius licentia dependet, non possit exerceri ex rationabili illius licentiæ præsumptione, præsertim, quando jam actu data est, licet adhuc incognita. Demum etiam illa opinio Sanch. *d. disp. 30. num. 7. & 8.* qua in casu, quo per nuntium licentia petita est, requirit, ut saltem data licentia ipsi nuncio innotuerit, juxta ea, quæ præmisit *Lib. 1. disp. 6. n. 20. & disp. 7. num. 35.* non est extra controversiam; quia multi & graves DD. apud eundem Sanch. contra sentiunt. Quibus etiam potest addi Laym. *Lib. 1. tr. 4. cap 23. sub. num.* 19 ubi docet, ex petita & rationabiliter præsumpta dispensatione (si actu data sit, quamvis necdum cognita) valide contrahi posse. Nam ex mente omnium DD. concessio quæcunque valet, quando concurrit consensus utriusque: sed quando unus petit, & alter dat, concurrit consensus dantis & accipientis, sicut in stipulatione per interrogationem unius, & responsionem alterius statim nascitur obligatio, nec requiritur, ut interrogans responsionem denuo acceptet. Et *in Clement. 1. de Procurat.* Procurator constituitur, si unus per literas rogaverit, & rogatus literas sine protestatione retinuerit.

18 *Testes* porro, qui ad contractum Matrimonii præsentes esse debent, non requiruntur omni exceptione majores; sed ne Matrimonia frequenti periculo nullitatis exponantur (sicut testamenta, in quibus tam exacti testes desiderantur) quoscunque testes rationis compotes, & intelligentes rem, de qua agitur, etiam domesticos, infames, fæminas, consanguineos &c. sufficere, tradit Barb. *d. l. num.* 121.

19 Nulla tamen necessitas vel ignorantia excusat ab observatione legis, quæ formam actui præscribit, quatenus ea forma non servata actus valere possit. Quare licet ante repentinum discessum contracturus Parochum vel testes habere non posset, vel homo rudis invincibiliter ignoraret requiri: nihilominus sine eorum præsentia invalide contraheret. Text. in Trid sess. *24. de Reform. Matr. c. 2. in princ.* Sanch. *d. l. 3. disp.* 17.

Po-

Postremo breviter inquirendum, quid censendum de Matrimonio contracto in loco, ubi Conc. Trid. in puncto reformationis Matrimonii receptum non est? &

20 Dico I. Si Matrimonium contrahatur ab incolis talis loci, illud haud dubie validum erit secundum antiquos Canones, ex quibus ad substantiam Matrimonii solummodo mutuus consensus & absentia impedimenti dirimentis requirebatur; ubi enim lex nova promulgata vel recepta non est, non obligat. *c. in istis. 3. vers. leges dist.* 4. Navar. *in Man. c. 23. num.* 41. Chok. *de Jurisd. ord. in exempt. p.* 1. *q* 50. *n.* 8.

Dico II. Si quidam ex loco recepti Concilii excurrat ad locum non recepti Concilii, & ibi contrahat cum incola illius loci, pariter valebit Matrimonium: cum enim contractus Matrimonii sit individuus, regulatur secundum locum uniuscujuslibet ex contrahentibus. Sicut aliunde constat, proprium Parochum Sponsi esse etiam proprium Sponsæ, si ex diversis Parochiis sint desponsati.

Dico III. Si utraque pars emigraverit ad locum non recepti Concilii *sine fraude*, & ex causa transferendi *verum* vel *quasi* domicilium, aut etiam per modum transitus, valebit Matrimonium juxta morem illius loci contractum; Tum quod contractus reguletur secundum leges loci, ubi celebratur. *l. si fundus 6. ff. de Evict.* Gail. *lib.* 2. *Observ. 103.* tum quod peregrini ex probabiliori non obligentur legibus domesticis. Non obstat, quod Trid. *inhabilitaverit personas* ad contrahendum sine præscripta solennitate: inhabilitatio autem personæ comitetur ipsam personam sicut umbra corpus. Nam hoc procedit, quando persona est in individuo per sententiam Judicis inhabilitata, secus si inhabilitatio sit generalis ex lege, tunc enim habet legis naturam, ut non obliget, ubi non est recepta, *arg. c. 2. de Constit. in 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 18.* Pont. *de Matrim. l. 5. cap. 9. num. 2.* Barb. *de Offic. Episc. p. 2. alleg. 32. num. 153.* & alii ibid. magno numero citati.

Dico IV. Si excursus ad locum non recepti concilii fiat hac sola intentione, contrahendi sine proprio Parocho, adeoque *in fraudem legis*, dubitant DD. an valeat Matrimonium? Nam transiens ad talem locum, & ibidem contrahens secundum leges illius, videtur uti jure suo, adeoque nemini fraudem aut injuriam facere. *l. nullus videtur 55. ff. de R. J. l. 3. §. 2. ff. de Lib. hom. exhib.* Intentio quoque mala, quamvis aliquando actum faciat *illicitum*, non tamen statim reddit *invalidum*: ut si quis Parochum corrumpat, ut se sine denuntiationibus in fraudem prioris Sponsæ copulet: si filiusfamilias aut Clericus bona inter vivos alienent, eo quod de his testari nequeant &c.

Nihilominus a Sac. Cong. Card. decisum, & ab Urbano VIII. confirmatum esse, quod Matrimonium ita contractum invalidum sit, refert

fert Lugo *in Resp. Mor. dub. 36.* Barb. *de Par. cap. 21. n. 26.* Bossius *de Contract. Matrim. cap. 1. §. 29.* & pro hac decisione facit, quod fraus & dolus non debeant patrocinari. *cap. sedes 15. de Rescript.* quod *contra legem* facere, & in *fraudem legis* æquiparentur. *l. contra legem 29. cum l. seq. ff. de LL. l. ex facto. 43. §. fin ff. de de Vulg. subst. l. 3. §. is autem ff. ad SC. Maced. cap. ult. de R. J. in 6.* ita in *l. hoc modo 64. ff. de Condit & demonst.* notanter constitutum est, ut, si per fraudem præjudicetur legi Reipubl. utili, ipso jure rescindatur, quod fraudandæ legis gratia factum est. Quis vero non videat, Conc. Trid. cum tanta præstantissimorum virorum deliberatione conclusum, esse legem Reipubl. utilissimam, & si id defraudari permittatur, januam aperiri raptibus, & clandestinis desponsationibus cum ingenti nonnunquam præjudicio parentum & priorum Sponsalium, aliorumque interesse habentium. Quare ad rationes contrarias responderi potest, negando, quod jure suo utatur, qui legem defraudare cogitat. Deinde quod mala intentio non *irritet actum*, si nihil mutet in substantialibus a lege requisitis.

Dico V. Hæretici, si permixti cum Catholicis, apud quos Concilium receptum est, vivant & minori numero sint, tenentur statuto Concilii *arg. l. quod major. 19. ff. Ad municip.* Declaratio Card. apud Cap. *lib. 4. de Sponsal.* 17. Bossius *de Contr. Matrim. cap. 1. §. 25. n. 65. & §. 28.* sunt enim hæretici per Baptismum intra januam Ecclesiæ recepti, & ejus subditi effecti: subditus autem, quamvis rebellis, utique ad leges sui Superioris tenetur. Inde etiam fit quod Ecclesia magis hæreticos ad fidem compellat. *tot. tit. X. de Hæret.* quam Judæos & gentiles, qui non sunt proprie ejus subditi, dicente Apost. *quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare.*

Dico VI. Principes & Domini sæculares possunt punire adjuvandi juris Ecclesiastici causa tales excurrentes, vel alia illicita Matrimonia contrahentes. Sanch. *lib. 3. disp. 47. n. 14.* laudabile est enim Principi, Ecclesiam ejusque statuta defendere. *arg. cap. excommunicamus. 13. §. moneantur. X. de Hæretic. cap. decernimus. 8. de Sentent. excom. in 6. Clem un. de Jurejur. Extravag. unam sanctam. de Major. & Obed. inter Com.*

Dico VII. Qui vice versa ex loco non recepti Concilii veniunt ad locum, in quo receptum est; tenentur secundum formam Concilii contrahere. Quidquid enim sit, an & quando peregrinus teneatur ad leges loci per quem transit (quod de legibus juris communis probabilius affirmatur cum Nav. *in Manual. cap. 25. num.* 120. Laym. *de ll. cap.* 12. *n. 3.*) recepta est doctrina, quod circa solennitatem contractuum teneatur. Sanch. *d. disp.* 18. *num.* 26.

TI-

TITULUS IV.

De Sponsa duorum

SUMMARIA.

1. *Polygamia damnata in fide Orthodoxa.*
2. *Cur & quomodo in Veteri Testamento plures uxores concessæ?*
3. *Secundæ nuptiæ non admittuntur, nisi solutis primis per mortem aut dispensationem.*
4. *Quid si quis vivente prima uxore superinduxerit alteram?*
5. *Quæ probationes requirantur ad probandam mortem alterius conjugis?*
6. *Quando uti liceat Matrimonio secundo, si dubitetur de morte primi conjugis?*

1 De fide Christiana credimus, damnatam esse *polygamiam*, nec uni viro licere habere simul & semel plures uxores, vel uni mulieri plures viros, ut definit Trident. *Sess. 24. de Matrimon. Can. 2.* & constat ex Evangelio *Matth. 19.* ubi Christus dicit adulterium committi, si quis una uxore dimissa, aliam ducit: & revocat Matrimonium ad primam institutionem, ubi DEUS unum virum & unam fœminam creavit: adversatur enim polygamia fini saltem secundario Matrimonii: quia impeditur cohabitatio matrimonialis pacifica, & si maritus erga unam uxorem magis affectus esset, quam erga alteram, periclitaretur alterius castitas, & ita Matrimonium respectu hujus uxoris minus a marito dilectæ non esset remedium, sed potius periculum peccati? unde cum hoc impedimentum ligaminis Juris Divini & naturalis sit, nulla consuetudine, vel dispensatione humana tolli potest.

2 Quod vero in veteri Testamento Patriarchis & Judæis licuerit simul & semel habere plures uxores, dicendum est, DEUM Matrimonii & naturæ auctorem, in lege, quam ipse posuit, ad gentis suæ electæ multiplicationem dispensasse, eamque dispensationem postea a generis humani reparatore revocatam esse, argumento *cap. gaudemus 8. de Divort.*

Id autem nunquam licuit, ut una mulier simul & semel haberet plures viros; quia talis cohabitatio impediret etiam finem primarium Matrimonii, cum ex sententia medicorum raro, aut nunquam inde sequi soleat prolis generatio; & deinde omnia jura pro patre & filio lata confunderentur, quia incertus pater esset.

3 Porro, ut hodie liceat inter Christianos ad secundas nuptias transire, debet prius Matrimonium quoad vinculum fuisse dissolutum, & siquidem fuerit Matrimonium *ratum*, per dispensationem Pontificis, aut ingressum in Religionem;

ſi autem conſummatum, per mortem alterius conjugis.

4 Quod ſi quis de facto contraxit Matrimonium vivente prima uxore, diſtinguendum erit, an mulier ſciverit, virum legitimam habere uxorem, vel an ignoravit? Si ſcivit ab initio, vel ex poſtfacto, & inſuper paſſa eſt ſe cognoſci ab eo (ſecuſſi cognita nunquam fuiſſet) tunc etiam poſt mortem primæ propter adulterium & fidem datam eſt impedimentum dirimens inter ipſos; ſi ignoravit ſecunda uxor vitam prioris toto tempore ante mortem ejus, tunc in poteſtate quidem ſecundœ uxoris deceptæ eſt ſeparari a viro putativo, eo quod Matrimonium mortua prima uxore non confirmetur; cum conſenſus in Matrimonium propter impedimentum fuerit illegitimus: vir tamen, ſi mala fide egit, ratione promiſſionis & deceptionis compelli poteſt ad contrahendum de novo cum decepta, de quibus omnibus videatur text. & Gloſſ. *in cap.* 1. *cap. veniens.* 7. *& cap. fin. de eo, qui duxit &c.*

5 Quæres: Si alter conjux dicatur mortuus in remotis locis, quales probationes ad demonſtrandam mortem ejus requirantur?

Reſp Licet de Jure Civili uxoribus dubitantibus de morte mariti concedatur licentia ad alias nuptias tranſeundi, ſi maritus ultra ſpatium 5. annorum abfuerit, ut aperte conſtat *ex l. uxores* 6. *ff. de Divort.* Aliud tamen de Jure Canonico conſtitutum eſt, ut ſcilicet poſt quanticunque temporis abſentiam non aliter permittatur conjux præſens ad ſecundas nuptias tranſire, quam ſi certum nuntium de morte abſentis acceperit, text. *in cap. in præſentia.* 19. *de Sponſalibus*, neque nomine *certi nuntii* intelligendus eſt unus teſtis, aut fama de morte conjugis, ut quidam volunt apud Barb. *in eod. cap.* 19. *num.* 3. ſed illud verbum *nuntium* accipiendum eſt in *neutro genere*, ut ſignificet certam probationem & denunciationem, cui in judicio fides adhiberi poſſit: cum enim per tranſitum ad ſecundas nuptias poſſit conjugi abſenti & forſan adhuc viventi grave præjudicium fieri, non eſt æquum, ut hic tranſitus concedatur, niſi plena probatio de morte proferatur; interim tamen, quia ex parte præſentis poteſt eſſe periculum incontinentiæ, aliæque juſtæ cauſæ, ex quibus ad ſecundas nuptias urgeatur, & alias noti juris eſt, quod ob difficultatem probationes imperfectæ admittantur, per text. & DD. *in l. non omnes* 5. §. *a Barbaris* 6. *ff. de Re militari.* Ideo etiam moralis certitudo de morte conjugis abſentis ſufficit, cui nimirum arbitrio judicis & prudentis viri rationabiliter credi poſſit, quamvis abſolute infallibilis non ſit: unde ſufficiet, ſi cum uno teſte fama aliæve circumſtantiæ concurrant, ut quia abſentia eſt diuturna, & abſens fuit ſenio vel morbis confectus, in periculo belli, latronum, naufragii, vel peſtis conſtitutus,

poſt

post diligentem & longam inquisitionem nullibi repertus. Ad majorem tamen cautelam usus judiciorum obtinuit, ut quando rationabile dubium subest de morte prioris conjugis, licentia transeundi ad secundas nuptias a Judice Ecclesiastico petatur, qui, si probationes minus perfectæ sint, solet juramentum conjugi, quod vitam alterius conjugis nec sciat, nec credat, deferre: quod si defacto ante certum nuntium secundum Matrimonium contractum sit, ejus valor erit in suspenso, usque dum de rei veritate appareat.

6 Circa usum autem talis Matrimonii generalis quæstio movetur a DD. an, & quando sit licitus, si dubitetur de valore Matrimonii? Resp. tres casus esse distinguendos. I. Si utrique conjugi saltem probabiliter constet de impedimento, aut uterque rationabiliter dubitet, usus Matrimonii ex neutra parte licitus erit. II. Si unus sciat impedimentum, aut rationabiliter dubitet, sciens nec exigere, nec reddere; qui vero dubitat, is ex sua parte debitum quidem exigere non potest, alteri tamen parti in bona fide existenti, & nihil dubitanti, si petat, reddere tenebitur, qua de re alibi plura dicuntur. III. Si nec adsit scientia impedimenti, nec rationabile dubium, sed tantum sit scrupulus & levis anxietas, ad consilium Episcopi, Parochi, vel Confessarii deponenda erit, & licitus utrinque sequetur Matrimonii usus, sicut hac de re sunt textus valde notabiles *in c. litteras* 13. *de Rest. spoliat. c.* 2. *de Secund. Nupt. & c. inquisitioni.* 44. *de Sentent. Excommunic.*

TITULUS V.

De Conditionibus appositis in Desponsatione, vel aliis Contractibus.

SUMMARIA.

1. *Conditio, Modus, Demonstratio, Causa.*
2. *Quid sit Conditio?*
3. *Quid Modus?*
4. *Differentia Modi & Conditionis.*
5. *Quid sit Demonstratio?*
6. *Quid causa?*
7. *Conditio vel Modus contra substantiam Matrimonii illud annullat.*
8. *Conditio & Modus turpis vel impossibilis habentur pro non adjectis.*
9. *Tria bona substantialia Matrimonii.*
10. *An Conditio contra bona Matrimonii, sed honesta Matrimonium invalidet?*
11. *Resolvitur argumentum contrarium.*
12. *Conditio vel Modus impossibilis joci causa adjectus præsumitur.*

13. *Sed hæc præsumptio est tantum juris.*
14. *Conditiones turpes de præterito non invalidant Matrimonium.*
15. *An Sponsalia invalidentur per adjectionem conditionis turpis vel impossibilis?*
16. *Sponsalia consanguineorum sub conditione, si Papa dispensaverit, contracta valent.*
17. *Resolvitur argumentum contrarium.*
18. *Quando Parochi & testium præsentia requiratur ad Matrimonium conditionatum?*
19. *Sponsi utentes copula non videntur recedere a conditione apposita.*
20. *Causa & Demonstratio qualiscunque semper habetur pro non adjecta.*

Sicut omnes contractus non tantum pure & absolute, sed etiam conditionate, iniri possunt, ita quoque Sponsalia & Matrimonium; quia vero hodie, quando post Concil. Trid. Matrimonium coram Parocho & testibus contrahi debet, inauditum est, id sub conditione contrahi, ideo prætermittimus plurimas difficultates, quas fuse tractat. Sanch. *de Matrim. tot. lib. 5.* & aliqua tantum, quæ ad intellectum Canonum, & praxin maxime circa Sponsalia conditionata deservire possunt, attingemus.

1 Præsuppono, Sponsalibus posse aliquid adjici, vel ut *conditionem*, vel ut *modum*, vel ut *demonstrationem*, vel ut *causam*, quæ omnino inter se differunt.

2 Nam *Conditio* est, cum aliquid adjicitur suspendens contractum, nec partes ante illius eventum obligari volunt, quæ explicatur per particulam *si* v. g. ducam te, si mille dederis in dotem.

3 *Modus* est adjectio oneris, ad quod post contractum volumus alterum obligare, & ordinarie exprimitur per conjunctionem, *ut* mecum mercimonia exerceas. Differt a conditione, quod modus non suspendat obligationem principalem, sed habeat suam obligationem propriam, ad quam implendam alter cautionem præstare debet, & si fortassis non præstiterit, non statim propterea irritum est Matrimonium; cum principalis obligatio adhuc subsistat, sed per judicem ad implendum modum compelli debet.

4 Si dubitetur, an adjectio sit *conditio* vel *modus*, quia contrahentes usi sunt verbis dubiis, attendendum erit, an non prius voluerint ratam obligationem, quam illa adjectio expleatur, & erit *conditio*, si vero prius voluerint ratam obligationem, & postea primum alterum, erit *modus*, sicut docet Bartholus *in l, quibus diebus. 40. ff. de Conditionibus & Demonstrationibus.*

5 *Demonstratio* est, quando significatur aliqua qualitas in contrahentibus, & explicatur per relativum, aut dictionem importantem aliquam qualitatem, v. g. duco te, quæ de tali stemmate es &c.

6 *Causa* demum illa dicitur, quæ denotatur per actionem *quia*, & in-

indicat Matrimonium, seu causam contractus, v. g. duco te, quia dives es &c. His præsuppositis.

7 Quæritur I. Quid juris, si Matrimonio *conditio* vel *modus* adjiciatur naturaliter vel civiliter *impossibilis*, id est, ut per naturam, vel (cum contra bonos mores sit) per leges licite impleri nequeat, ut si cœlum tetigeris, si partem, si inimicum meum occideris &c.

De Jure Civili distinguitur inter contractus & ultimas voluntates, sive testamenta, si de hujusmodi conditionibus agatur. In contractibus conditio impossibilis statim ab initio vitiat contractum, quasi non censeantur habere animum contrahendi, qui conditionem impossibilem adjiciunt, *l. non solum.* 31. *ff. de Obligationibus & Actionibus*, *l. impossibilis.* 7. *ff. de Verb Oblig.* Modus autem impossibilis vel contra bonos mores non vitiat contractum, sed vitiatur, & pro non adjecto habetur; v. g. dono tibi equum, ut cælum ascendas, ut hæreticus fias &c. sicut ex communi docet Medina *de Just. & Jur. tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 27. §. *Impossibilis.* At vero in testamentis & ultimis voluntatibus conditio & modus impossibilis pro non scriptis habentur, propter singularem favorem ultimarum voluntatum, ut potius sustineantur, quam pereant. §. *impossibilis.* 18. *Instit. de Hæred. instit.*

8 Circa Matrimonia hujus quæstionis decisio habetur *cap. ult. h. t.* ubi distinguitur: an tales conditiones sint contra substantiam Matrimonii, vel an aliunde sint turpes, aut impossibiles: priori casu dicitur esse nullum Matrimonium sub tali conditione contractum: posteriori vero valere Matrimonium, & propter ejus favorem, sicut in testamentis, conditionem haberi pro non adjecta. Ad hoc 9 autem ut sciatur, quando conditio sit contra substantiam Matrimonii, advertendnm est secundum Gloss. *in eod cap. fin in V. contra substan.* tria esse bona conjugii, nimirum *bonum fidei*, *bonum prolis*, & *bonum Sacramenti. c. omnes* 10. *causa* 27. *q.* 2. Si jam conditio uni ex istis adversetur, dicitur contra substantiam Matrimonii. *Bono prolis* adversatur conditio, si generationem prolis evitaveris, si venena sterilitatis sumpseris &c. *Bono fidei*, si te adulterandam dederis pro quæstu. *Bono* denique *Sacramenti*, quod Matrimonium facit separabile, si dicas: contraho tecum; donec aliam inveniam honore & opibus ditiorem, prout ista exempla ponuntur. *in d. cap. fin. eod.*

10 Quæritur II. An idem dicendum sit, si conditio adjecta adversetur quidem bonis Matrimonii, sed sit honesta, v. g. contraho tecum, si mecum in perpetua castitate vivere velis? Pro affirmativa facit, quod dicta bona Matrimonii non sint necessaria in executione; alias sterilitas vel adulterium semper dissolverent Matrimonium, quia deficeret bonum prolis & fidei

con-

conjugalis. Item B. Virgo & D. Josephus videntur non potuisse aliter, quam hoc modo contraxisse, cum jam prius votum castitatis emiserint & hanc sententiam probabilem dicit Sanch. *l. 5. de Matrim. disp. 10. n. 5.* Contrarium tamen probabilius existimamus cum eodem Sanch. quamvis enim dicta bona Matrimonii non sint necessaria in executione, & Matrimonium esse possit sine copula, debent tamen esse in obligatione: & mutua corporum traditio saltem quoad obligationem est de substantia Matrimonii, sine qua Matrimonium perfectum dici non potest: est enim Matrimonium viri & mulieris conjunctio, non qualiscunque, sed ordinata ad copulam, alias inter fratrem & sororem Matrimonium dici deberet.

11 De Matrimonio B. Virg. dicendum est, non habuisse talem conditionem, sed fuisse simpliciter contractum, quamvis neuter ex desponsatis habuerit intentionem utendi copula; nam obligatio bene potest consistere sine executione, & cum proposito intermittendæ executionis: præsertim quando per DEI revelationem notificatum est, nunquam ab altera parte executionem petendam; obligationem enim & executionem diversa esse, nemo dubitavit: atque in hunc sensum non obscure de Matrimonio B. Virginis loquitur Aug. *in c. 3. causa 27. q. 2.*

12 Quæritur III. An & quando Matrimonium censendum sit contractum adjecta conditione turpi vel impossibili, si aliquis revera non aliter, quam sub tali conditione se obligare intenderit.

Omnes DD. laborant, quo sensu Pontifex potuerit, vel voluerit, conditiones turpes vel impossibiles a Matrimoniis rejicere, & Matrimonium pro simpliciter contracto habere; cum tamen jure naturæ consensus ad Matrimonium requiratur & sine consensu Matrimonium esse non possit? non intelligitur autem consentire, qui noluit se obligare, nisi sub conditione turpi aut impossibili, juxta text. apertum *in l. non solum 31. ff. de Obligationibus, & Actionibus.* Breviter dicendum, S. Pontificem illo *cap. fin.* inducere præsumptionem, quod scilicet, quilibet præsumatur in contrahendo Matrimonium quoad negotium principale serio agere, & obligationem suam pure facere, propter reverentiam Sacramenti: conditionem autem impossibilem vel joci causa, vel ut modum (qui per superius dicta, si impossibilis sit, non obligat) adjicere: & cum dubium sit, an addens conditionem impossibilem habuerit seriam intentionem vel contrahendi Matrimonium, vel ponendi conditionem, hinc jura in tali dubio pro favore Matrimonii præsumunt.

13 Quæritur IV. An hæc præsumptio sit *juris & de jure*, ita ut nulla probatio in contrarium admittatur, ut, qui revera non consenserit, nisi sub conditione, nihilo-

hilominus pro consentiente habendus sit?

Resp. Esse præsumptionem *juris tantum*, adeoque cedere veritati, & aliis probationibus, ac fortioribus præsumptionibus elidi posse. Unde non rejicietur conditio, sed potius matrimonium censebitur esse nullum, si ex variis qualitatibus & circumstantiis, qualitate, affectu & interesse contrahentium colligi possit, quod vel ideo conditionem impossibilem adjecerint, quod nullo modo obligari voluerint: ut si nobilis dicat rusticæ, contraho tecum, si montem aureum in dotem dederis: vel revera non aliter, quam expleta conditione turpi: ut si hæreticus dicat Catholicæ, contraho tecum si Lutherana fias. Item si conditio adjecta non sit simpliciter impossibilis, v. g. si pauperi, quæ credebatur dives, dicatur, contraho tecum, si mille in dotem dederis, non poterit præsumi, conditionem tantum joci causa adjectam esse. Præterea etiam conditiones turpes de præterito, ut si patrem occidisti, ex communi sententia non rejiciuntur; cum enim non invitent amplius ad delinquendum, sed jam supponantur extitisse, non sunt hoc respectu turpes censendæ. Covar. *de Matrim p. 2. c. 3. § 2. num. 3.*

14

15 Quæritur V. An, sicut in Matrimonio ita etiam in Sponsalibus de futuro conditiones turpes aut impossibiles rejiciantur, & sponsalia pro absolute contractis habeantur? Affirmativa communis est Apud Sanch. *dict. lib. 5. dist. 17. num. 2.* eo quod favor Matrimonii videatur etiam ad sponsalia extendendus, utpote quæ sunt via ad Matrimonium. Negativa tamen, quam tenet Zoësius *hoc tit. num. 52.* videtur mihi æqua & probabilior; quia *c. fin. eod. tit.* tantum loquitur de Matrimoniis: sed ubi agitur de restringenda libertate Matrimonii, & inducenda obligatione, non est facile obligatio extendenda.

Accedit, quod *cap. fin.* sit correctivum Juris communis: de quo in contractibus conditiones impossibiles non rejiciuntur, sed vitiant contractum. *l. non solum 31. ff. de Obligationibus & Actionibus*. Correctio autem juris est stricte accipienda. *l. præcipimus 32. in fin. Cod. de Appellat.* Unde ulterius infero, si aliquis dicat: promitto tibi Matrimonium, si mecum concubueris, si me in tali scelere juveris, talem non obligari, nisi secuto concubitu, vel scelere.

16 Quæritur VI. An valeant sponsalia vel Matrimonium contractum inter consanguineos sub conditione; *si Papa dispensaverit;* adeoque an pendente tali conditione alterutra pars resilire, & cum alio contrahere valeat, vel dispensatione obtenta novus consensus requiratur? Negant non pauci cum Sylv. *Verb. Matrimon. 3. q. 9.* conditio enim, quæ dependet ex principis voluntate, inquiunt, est impossibilis; quia ordinario jure fieri

ri non potest. *per text. in l. continuus* 137. §. *cum quis. & l. inter stipulantem 83.* §. *Sacram. ff. de Verb. oblig.* Si ergo talis conditio, *si Papa dispensaverit*, tanquam impossibilis rejiciatur, utpote dependens ex Principis voluntate, Sponsalia vel Matrimonium valere non poterunt; quia absolute consanguinei ad concontrahendum inhabiles sunt.

Nihilominus dicendum est, non esse conditionem impossibilem, & consequenter valere contractum, dummodo ponatur casus, in quo Pontifex solet dispensare: si nimirum consanguinei non sint in gradu valde propinquo, & simul habeant justam causam petendi dispensationem: quod enim frequenter, & quotidie fieri solet, non est impossibile: sed dispensationes inter consanguineos quotidie impetrari solent, ergo &c.

17 Ad argumentum contrarium Resp. conditionem, quæ dependet a Principis voluntate, reputari impossibilem, quando Princeps id concedere non solet nisi de extraordinaria sua potestate & rarissimis in casibus &c. Præterea, promittens fœminæ Matrimonium sub conditione: *si Papa dispensarit*, tenetur insuper hanc dispensationem impetrare; quia, qui obligatur ad principale, obligatur etiam ad accessorium, sine quo principale haberi non potest. Sanch. *de lib. 5. num. 12. & 36.*

18 Quæritur VII. Si hodie post Trid. contraheretur Matrimonium conditionatum, quandonam Parochus vel testes intervenire deberent, an tempore contractus, vel postquam conditio extiterit?

Resp. Utroque tempore; etenim si non intervenirent tempore contractus, dicerentur tantum sponsalia de futuro, non matrimonium; quia, ut sæpe dictum, nullum hodie post Trident. est Matrimonium sine Parochi & testium præsentia. Tempore vero existentis conditionis, nisi intervenirent Parochus & testes, non possent in foro externo testari, Matrimonium vere & substantialiter contractum esse, sed tantum fuisse contractum inchoatum, pendentem, & adhuc solubilem: quod utique intentioni Trid. adversatur, quod ideo Parochum & testes requisivit, ut de Matrimonio in foro externo ad multa incommoda evitanda testificari valeant. Sufficit autem, ut ipsi contrahentes coram Parocho & testibus affirment, conditionem esse impletam: nam hoc ipso satis intelliguntur purificare contractum, licet Parochus vel testes per se conditionem impletam non viderint, teste Layman. *de Matrim. q. 2. num. 24.* qui tamen putat sufficere, ut tempore contractus præsentia Parochi & testium accedat.

19 Quæritur VIII. An hodie post Concil. Trid. si contrahentes post sponsalia conditionata utantur copula carnali pendente conditione, censeantur per hoc a conditione recessisse, & sponsalia pure contraxisse: Resp. Licet ante Concil. cer-

certum fuerit, quod copula accedens ſponſalibus tantam vim habuerit, ut non ſolum conditionem a ſponſalibus ſuſtulerit, ſed etiam verum conſenſum de præſenti & Matrimonium induxerit; quia præſumptione *juris & de jure*, contra quam non admittebatur probatio in contrarium, ſponſus non præſumebatur alio, quam affectu maritali ſuam ſponſam cognoviſſe. *cap. is, qui fidem 30. de Sponſal. cap. per tuas 6. h. t.* Attamen hodie poſt Concil. Trid. quando Matrimonium ſine Parocho & teſtibus non ſubſiſtit, certum quidem eſt, quod ſola carnalis copula non habeat amplius vim efficiendi Matrimonium; an vero partes præſumantur, ſaltem a conditione appoſita receſſiſſe, dubitatur? id aliqui ſatis probabiliter affirmant, eo quod in hac parte Trid. nil mutaverit, adeoque ſub conſtitutione Juris veteris reliquerit. Zypæus *Conſultat. Can. l. 3. conſult. 1.*

Negativam docet Sanch. *l. 1. diſputat. 26. n.* 12. Fundamentum eſt, quod hodie poſt Trid. ceſſet ratio legis, quæ olim præſumebat receſſum a conditione per copulam: quia olim iſta præſumptio oriebatur, ne Eccleſia præſumeret delictum fornicationis, præſumpſit copulam factam affectu Matrimoniali, & conſenſum de præſenti, quod hodie poſt Trid. non poteſt amplius fieri, cum ſolus conſenſus de præſenti non ſufficiat ad Matrimonium, ut diximus. Si tamen ex tali copula ſponſa grave damnum incurriſſet, ut quia eſſet impraegnata, diffamata, & inde difficilius nuptura, æquitas ſuadet, tale damnum per Matrimonium compenſari, & priorem ſententiam amplecti. Pro cujus confirmatione forſan non incongrue dici poſſet, quod illa præſumptio juris de copula conjugali non fuerit ratio adæquata Canonis tollentis conditionem, ſed etiam æquitas, ut damnum copulæ per Matrimonium compenſetur, & alia præſumptio, quod non facile fœmina conſenſura ſit in copulam, niſi ſub certa ſpe Matrimonii, quæ certitudo firmatur rejecta conditione.

Quæritur IX. An quod hactenus de *conditionibus* dictum eſt, id etiam procedat, ſi *demonſtratio* vel *cauſa turpis*, *impoſſibilis* aut *falſa* adjiciatur, v. g. contraho tecum, quia ſterilis es, quia nobilis es, cum tamen non ſit? Reſp. Demonſtrationem vel cauſam per ſe ſumptam non quidem ſuſpendere, vel vitiare Matrimonium, ſive ſit turpis ſive contra ſubſtantiam Matrimonii, ſive falſa, ſed potius haberi pro non adjecta. *arg. l. falſa. 33. ff. de Condit. & Demonſtrat.* quia tamen falſa cauſa vel demonſtratio inducit *errorem* & *error* nonnunquam facit deficere conſenſum, & conſequenter Matrimonium, ideo hic obſervanda erunt, quæ ſupra *Tit IV. de Errore* dicta ſunt. 20

TITULUS VI.

Qui Clerici vel voventes Matrimonium contrahere possunt?

§. I.

De Voto.

SUMMARIA:

1. *Quid & quotuplex sit votum?*
2. *Tantum votum solenne irritat Matrimonium.*
3. *Votum simplex contracto Matrimonio impedit exactionem debiti.*
4. *Quid de voto ingrediendi religionem?*

1 Constat votum castitatis aliud esse *simplex*, aliud *solenne*, nimirum quod in Religione ab Ecclesia approbata emittitur, vel sacris Ordinibus clericalibus annexum est.

Porro tantum votum *solenne* irritat Marimonium, non autem votum *simplex*. Votum quidem simplex impedit Matrimonium, & si contrahatur, pœnitentia mulctandi sunt contrahentes, non tamen propterea annullatur, ut clare decisum est *in c unico de Voto in 6.*

Licet autem Matrimonium cum voto *simplici* castitatis contractum valeat, votum tamen non exspirat, sed adhuc obligat ex parte voventis, in quantum ab eo servari potest, ut scilicet nunquam exigat, sed tantum alteri parti exigenti (cui votum alterius præjudicare non potuit) reddat debitum conjugale.

3 Attamen propter quotidianum periculum trangressionis consulitur hujusmodi voventi, ut ipse vel alius ejus nomine dispensationem petat; quam ob periculum incontinentiæ & difficultatem adeundi Pontificem concedere solet Episcopus, cum ea moderatione, ut supplicans stante Matrimonio jam contracto valeat reddere & exigere debitum conjugale, dissoluto autem Matrimonio per mortem alterius conjugis votum obliget, sicut prius &c.

4 Verum alia est ratio de votis ingrediendi religionem, suscipiendi ordines clericales, aut vivendi in cœlibatu, absque expresso voto castitatis: cum talibus enim votis, licet Matrimonium absque peccato mortali & violatione voti contrahi non possit, contractum tamen valebit neque hic erit abstinendum a petitione debiti, quia necdum castitas actu promissa est, Sanch. *l. 9. disput 33. num. 9.*

§. II.

§. II.

De Ordine.

SUMMARIA.

1. *Ordines sacri dirimunt Matrimonium.*
2. *Quæ pœnæ sint contrahentium in Ordinibus sacris?*
3. *Matrimonium non dissolvitur per susceptionem Ordinum sicut per ingressum Monasterii. Et Ordinatus efficitur irregularis.*
4. *In minoribus ordinibus valide contrahitur Matrimonium.*
5. *In minoribus contrahens est ipso jure privatus suis beneficiis, fallit tamen, si tantum Sponsalia de futuro contraxit.*

1 Porro Clerici in *majoribus Ordinibus* constituti, Matrimonium contrahere nullatenus possunt propter votum castitatis, quod Sacris Ordinibus annexum est, & in quod suscipiendo sacrum Ordinem ipso facto consentire censentur, quamvis aliis verbis non 2 exprimant. *c. un. de Voto in 6.* Si de facto contrahere præsumpserint, ad dimittendas mulieres & agendam pœnitentiam per suspensionis censuram compellendi sunt. *c. 1. de Cler. conjug. imo ex Clem. un. de Consang. & Affin.* ipso facto excommunicationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in susceptis Ordinibus ministrare, nec ad altiores valeant promoveri: in qua tamen irregularitate post peractam pœnitentiam dispensare Episcopo concessum est, dummodo cum vidua non contraxerint. *cap. 1. & 2. hoc tit. & cap. 4. de Cler. conjug. c. fin. de Bigamis non ord.*

3 Quid autem Juris, si post contractum Matrimonium aliquis laicus suscipiat Sacros Ordines, anne tali casu dissolvitur Matrimonium, sicut superius de ingressu in Religionem dictum? De hac quæstione est constitutio *in Extrav. un. Joan. XXII. de voto.* quod votum solennizatum per susceptionem sacri Ordinis dirimat quidem Matrimonium post contrahendum non autem Matrimonium antea contractum etiamsi id per carnis copulam consummatum non sit, eo quod nec Jure Divino, nec per sacros Canones reperiatur hoc statutum. Præcipit item S. Pontifex, ut si aliquis de facto post contractum Matrimonium ordinatus fuerit, Id tamen necdum consummaverit, per Ordinarium instanter moneatur: quod si forsan renuerit adimplere, ipsum, si uxor ejus institerit, per censuram Ecclesiasticam compellat contractum Matrimonium consummare. Cæterum post contractum Matrimonium ordinatus efficitur irregularis, & manet talis etiam soluto Matrimonio: si tamen Religionem approbatam ingressus fuerit, & profes-

ſionem tacitam vel expreſſam fecerit, poterit cum ipſo Epiſcopus diſpenſare. *de Extrav. un.*

Sed quare potius ſacri Canones ſtatuerunt, ut per ingreſſum in Religionem diſſolveretur Matrimonium ratum, quam per ſuſceptionem ſacrorum Ordinum? Reſp. Illam (præter alias, quas refert Gloſſ. *in d. Extravag. un. in V. eſt cenſendum*) poſſe congruentiæ rationem aſſignari, quod ingrediens Religionem cenſeatur ſpiritualiter mundo mortuus. *c. placuit 8. ubi Gl. in v. mortuus* 16. *q.* 1. & ab omni conſortio prioris ſponſæ in perpetuum ſeparatus: econtra, qui tantum ſacros Ordines ſuſcipiens in ſæculo remanet, multis occaſionibus & tentationibus expoſitus ſit, ad relictam ſponſam mutata voluntate & reconcepto priſtino amore revertendi.

4 Clerici *in minoribus Ordinibus* conſtituti Matrimonium quidem contrahere poſſunt, ſed ſi contrahant, omnibus beneficiis Eccleſiaſticis privantur: quia ſimul voluptatibus & carnalibus deſideriis, ac Divinis, & Eccleſiaſticis obſequiis vacare non valent, ait Pont. *in c. 3 de Cler. Conjug.* & quod hæc pri- 5 vatio *ipſo jure* inducatur etiam ante ſententiam Judicis, nec poſt contractum Matrimonium tuta conſcientia Clericus contrahens poſſit amplius percipere fructus ſui beneficii, innumeris pene authoritatibus probat Barb. *in Collect. ad c. 1. de Cler. conjug. num* 2. cui non reſiſtit, quod pœnæ in conſcientia ante ſententiam Judicis ſaltem declaratoriam locum non habeant; nam reſponderi poteſt, quod ſupra dicta privatio non proveniat proprie ex pœna, ſed magis ex *incompatibilitate* beneficii cum ſtatu Matrimoniali, & ita ex interpretativa renuntiatione beneficii a Clerico per contractum Matrimonii facta. Eſt autem hic notandum, quod de privatione beneficii dicitur, eſſe intelligendum, ſi ipſum Matrimonium actu contractum ſit; ſi vero ſponſalia tantum de futuro Clericus in minoribus contraxit, necdum ſuo beneficio renuntiaſſe cenſebitur, quia necdum ſtatum incompatibilem actu ſuſcepit. Sanch. *de Matr. l. 7. diſp. 46. n. 24.*

TI-

TITULUS VII.

De eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine criminis intelligatur?*
2. *Sola promissio non constituit impedimentum.*
3. *Quando & quæ machinatio constituat impedimentum?*
4. *Machinatio debet habuisse effectum.*
5. *Occisio tam viri quam fœminæ causat impedimentum.*
6. *Homicidium factum non causa Matrimonii non causat impedimentum.*
7. *Adulterium & promissio diverso etiam tempore facta causant impedimentum.*
8. *Soluta ignorans complicem esse uxoratum, acceptans promissionem non contrahit impedimentum.*
9. *Qualis debeat esse promissio, ut causet impedimentum?*

1 Hic agitur de impedimento criminis, cujus nomine in præsenti tantum intelligitur *crimen adulterii & homicidii.*

Dicendum ergo, quod solum adulterium per se quidem non sit impedimentum dirimens Matrimonii, si tamen una cum adulterio concurrat Matrimonii promissio, ubi legitimus conjux mortuus fuerit; & multo magis, si de facto per verba de præsenti Matrimonium attentetur, vel machinatio in mortem legitimi conjugis interveniat; statim insurget impedimentum criminis, & nunquam inter tales adulteros Matrimonium esse poterit. *c. super 3. c. significasti 6. cum haberet 5.* & passim *h. t.* quod ad excludendum votum captandæ mortis ita statutum est, ne, si talia. Matrimonia tolerentur, frequenter adulteri in vitam insontis conjugis insidias struerent. Nunc autem

Quæritur I. An sola *promissio* sine *adulterio* constituat impedimentum dirimens, si v. g. uxor promittat alicui Matrimonium, postquam maritus mortuus fuerit? 2

Resp. Negative: quamvis enim etiam sola promissio possit inducere votum captandæ mortis tamen impedimenta Matrimonii, tanquam odiosa, potius restringenda sunt, quam ultra casus in jure expressos extendenda, & majus est semper periculum, si promissio conjungatur adulterio, quam si sit sola, cum homines libidine excœcati majora facinora temere audere soleant. Pro hac conclusione textus est satis clarus *in c. ult. eod.* Attamen talis promissio licet non irritet Matrimonium ex post facto per novum consensum contractum,

ex

ex se tamen non est obligatoria, neque vim sponsalium habet, quia constante Matrimonio de alio paciſci turpe pactum reputatur, & aliquam saltem occasionem captandæ mortis præbet, prout in simili de Jure Civili pactum super viventis hæreditate *plenum tristissimi eventus*, & propterea invalidum dicitur. *l. ult. C. de Pactis.*

3 Quæritur II. An sola machinatio in mortem conjugis absque adulterio causet nullitatem Matrimonii? Inter diversas DD. opiniones illa videtur probabilior, quod machinatio unius ex desponsatis non causet impedimentum, nisi conjuncta fuerit cum adulterio; secus autem, si uterque consilio, auxilio, consensu aut conspiratione ad mortem conjugis innocentis concurrerit, ita non obscure colligitur ex *cap. 1. de Conversione infidelium*, ubi propter hoc solum, quod mulier cum alio viro soluto conspiraverit in mortem sui mariti, dissolvitur inter ipsos conjugium, nulla facta mentione adulterii; quare reliqui textus, qui de sola machinatione loquuntur, de conjuncto adulterio explicandi sunt, ut ultra casus clare in jure expressos non fiat impedimentorum extensio. Panorm. & Barbos. *in d. c. 1. de Convers. infidel.*

4 Quæritur III. An requiratur, ut machinatio habuerit effectum, & conjux occisus sit?

Resp. Affirmative, quia in materia pænali & odiosa verba stricte & cum effectu accipienda sunt: deducitur *ex c. si quis vivente 5. caus. 31. q. 1.* ubi dicitur cum adultera contrahi posse Matrimonium, nisi forte vir aut mulier priorem maritum, qui mortuus fuerat, *occidisse* notetur.

5 Quæritur IV. An sit verum, quod impedimentum criminis tantum ex occisione uxoris nascatur, econtra cum de casu, quo uxor mariti mortem procurat, nihil in jure dispositum sit, adeo nec ad eum tanquam rarius contingentem extendendum, juxta *l. nam ad ea 5. ff. de Legibus.* Sicut docent Victor, Ledesma, Henriquez apud Gutierez *de Matrimonio q. 105. num. 10.* Resp. Nullam inter viri & uxoris occisionem faciendam esse differentiam, ita aperte convincitur *ex c. 1. de Convers. infid. & in d. c. si quis vivente 5. caus. 31. q. 1.* quæ capitula de occisione uxoris loquuntur.

6 Quæritur V. An oriatur impedimentum, si homicidium cum adulterio quidem concurrat, sed factum sit ex alia causa, quam intentione ineundi Matrimonii v. g. ex rixa orta, & ob injuriam illatam?

Resp. Non oriri in tali casu impedimentum, probabilius videtur; quia ratio prohibitiva legis non subest in omni homicidio, sed tantum in illo, quod intentione Matrimonii committitur; ne scilicet adulteri spe Matrimonii illecti frequenter vitæ innocentis conjugis insidientur. Sanch. *lib. 7. disp. 18. n. 13.*

Quæ-

7 Quæritur VI. An ad constituendum impedimentum *criminis* requiratur, ut simul & semel concurrat promissio & adulterium:

Resp. Sufficere, si utrumque sit factum constante Matrimonio priori, sive deinde acciderit eodem tempore promissio & adulterium, sive diverso; ut satis colligitur *ex c. ult. hoc tit.* in illis verbis: *Cæterum tolerari non debet, si prius vel postea, cum vixerit uxor ipsius, illam adulterio polluerit.*

8 Quæritur VII. Quid juris, si fœmina soluta peccet cum conjugato, ignorans eum esse conjugatum, ex post facto autem, cum jam de hoc est certiorata, promissionem acceptet, vel de facto contrahat Matrimonium? Resp. Tali casu valde probabiliter dici posse, nullum subesse impedimentum: quia illa copula ex parte fœminæ, ob ignorantiam status conjugalis in altero, non fuit formale adulterium, neque etiam adulterorum pænam meretur, consequenter nec istam, quæ a jure tantum de adulterio cum promissione Matrimonii conjuncto intelligitur. Barb. *in c. 1. h. t. num. 2.*

9 Quæritur VIII. Qualis debeat esse promissio, quæ concurrens cum adulterio constituat impedimentum, an debeat habere connexam repromissionem, vel an sufficiat alterius partis promissio, acceptatio vel taciturnitas: & quid si ficta tantum sit cum intentione alteram partem ad peccatum inducendi?

Resp. I. Requiri promissionem, quæ habeat obligationem determinatam ineundi Matrimonium cum adultera: adeoque non sufficere, si v. g. adulter dicat: *nisi essem uxoratus, te ducerem &c.* quia talia verba necdum continent actualem promissionem, sed intentionem tantum & propositum. Item illa verba probabiliter excusari possunt ab impedimento, si adulter dicat: *mortua uxore nullam aliam ducam, nisi te:* cum ita promittens non præcise se obliget ad Matrimonium, quin possit ab eo abstinere, ut superius *Tit. I. de Sponsal.* traditum. Non tamen requiritur, ut promissio sit juramento firmata, sicut late probat Sanch. *lib. 7. disput. 79. num. 29.* contra quosdam contrarium sentientes.

Resp. II. Quamvis sola *promissio* sine *repromissione* alterius partis sufficiat ad constituendum impedimentum; si cum adulterio concurrat; quia Canones solius *promissionis*, nullibi autem *repromissionis* circa hoc impedimentum meminerunt, necesse tamen est, ut promissio ab altera parte per signum aliquod externum acceptetur, sola autem interna acceptatio vel taciturnitas non sufficit; tum quod Jura non soleant actui mere interno pœnam statuere, sicut dicitur, quod cogitationis pœnam (in foro externo) nemo patiatur. *c. cogitationis 14. de Pœnitentia. dist. 1. & l. cogitationis 18. ff. de Pœnis.* Tum etiam, quod tacens in dubio non censeatur consentire in sui præjudi-

dicium; & cum talis acceptatio sit illicita, & delictum non praesumatur. *l. merito 51. ff. pro socio.*

Resp. III. Etiam fictam promissionem sufficere, dummodo altera pars serio intellexerit, & acceptarit, quia tunc periculum captandae mortis saltem ex parte acceptantis aeque subest, ac in promissione vera.

Demum hic adnotari potest, non oriri impedimentum, si promissio adhuc durante priori Matrimonio fuerit mutuo consensu remissa, & dissoluta, quia tunc perinde est, ac si nunquam imposita fuisset &c.

Neque etiam ab infidelibus impedimentum istud contrahitur, cum jure tantum Ecclesiastico sit statutum, ideoque Matrimonium cum crimine in infidelitate contractum valebit, aut crimen tunc commissum non nocebit post Baptismum, quo minus cum adultera contrahi possit: nisi una pars tempore commissi criminis fuerit fidelis. Sanch. *l. 7. disp. 79. n. 42.*

Utrum autem hoc impedimentum contrahatur etiam ab ignorantibus invincibiliter, colligi poterit ex iis, quae inferius *ad Tit. de Consanguinitate & Affinitate.* §. *2. n.* 11. dicentur.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosorum.

M*orbus contagiosus* scilicet lepra, morbus gallicus &c. ex magis communi DD sententia est causa separationis quoad cohabitationem; si judicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi immineat: quia naturalis aequitas dictat, ne Matrimonii obligatio eousque extendatur contra verisimilem intentionem contrahentium. Videtur quidem adversari difficilis textus *in c. 2. h. t.* ubi Pontif. *si virum*, inquit, *sive uxorem leprosam fieri contigerit, & infirmus a sano carnale debitum exigat, generali praecepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum: cujus praecepti nulla in hoc casu exceptio invenitur.* Verum ut in interpretatione legum & Canonum aequitas rigori praeferatur. *l. placuit 8. C. de Judic.* potest hic text. intelligi cum Barb. *in d. cap. 2.* quando judicio Medicorum non est valde notabile periculum; sicut ordinarie in foemina admittente virum morbosum contingere ajunt: vel de casu, quo morbus ante matrimonium non fuit ignoratus, & proinde eo non obstante conjuges se ad cohabitationem obligasse censeri possunt: nam leprosis non est interdictum Matrimonium contrahere, & licet nemo sit dominus membrorum suorum. *l. liber homo 13. ff. ad Leg. Aquil.* ideoque ad actualem membri

bri amiſſionem ſe nequeat obligare: ad periculum tamen corporale ſe obligare quandoque non est prohibitum, ut in militibus, nautis, aliisque ſimilibus quotidianum eſt.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIA.

1. *Servi, qui dicantur?*
2. *Servitus an etiam hodie inter Chriſtianos locum habeat?*
3. *Homines proprii, qui dicantur?*
4. *Servi an & qualiter poſſint Matrimonium contrahere?*
5. *Error in qualitate ſervili cur magis irritare poſſit Matrimonium, quam in alia?*

1 Servorum appellatione in jure non veniunt famuli noſtri temporis, qui nobis pro certa mercede vel gratis inſerviunt, & vere liberi ſunt: ſed iſti, qui ex jure gentium, vel civili, alieno dominio contra naturalem libertatem ſubjiciuntur, ita ut, ad inſtar aliarum rerum noſtri patrimonii, poſſideri, vendi, & alienari poſſint, & ii olim habebantur, qui in bello capti erant: unde & mancipia quaſi manu capti dicebantur, & qui deinde ex hujusmodi captis ancillis naſcebantur, licet ex congreſſu hominis liberi; etenim conditionem ſuæ matris & ſtatum ſervilem induebant, ut prolixe tradunt Interpretes *in tit. Inſt. de Jure Perſonarum.* 2 Hodie vero inter Chriſtianos generali conſuetudine ſervitus ſublata eſt; ita ut capti in bello inter Chriſtianos geſto non fiant proprie capientium ſervi; tum ob dignitatem Chriſtiani nominis & honorem ac memoriam libertatis, qua nos Chriſtus donavit: tum quod bella inter Chriſtianos Principes, adeoque inter cives Romanos geſta potius bella inteſtina cenſeri debeant, in quibus capti nec olim ſervi efficiebantur. In bello tamen, quod contra Turcas & Barbaros geritur, adhuc hodie ſervituti locus eſt: ea tamen inter jus antiquum & hodiernum differentia conſtituta, quod olim Romani capti ab hoſtibus etiam apud Romanos pro ſervis habiti fuerint, & ſi teſtamentum apud hoſtes feciſſent, id nullum & irritum cenſebatur: hodie vero Chriſtiani habent quidem captos Turcas pro ſervis, ſed non ſuos Chriſtianos captos a Turcis: quia indignum videtur, Chriſtianum a Chriſtiano cenſeri ſervum Turcarum & infidelium.

3 Præterea licet in noſtra Germania & aliis vicinis locis reperiantur homines, qui proprii ſive, vulgo Leibeigene vocantur, quos aliqui adſcriptitios, qui ſcilicet fundo colendo perpetuo adſcripti ſunt, vel originarios, qui ex adſcriptitiis nati ſunt, cenſent: nihilominus tales homines proprii, ſicut & adſcriptitii, & originarii licet fortaſſis primitus ex ſervis deſcenderint, hodie tamen vere liberi reputantur, niſi quod majori aliqua obligatione, quam cæteri ſubditi ſuis dominis teneantur. Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp. 19. num. 9.* Gail. *de Pignorat. obſerv. 8. n. 1.*

4 Porro leges quidem civiles inter ſervos non Matrimonium, ſed *Contubernium* tantum agnoſcunt *l. 3. C. de inceſt. nupt.* attamen de Jure Canonico, quod in materia Matrimoniali prævalet, verum Matrimonium inter ſervos habetur, *c. 1. h. t.* ita ut non tantum inter ſervum & ancillam: ſed etiam inter ſervum & liberam, vel contra, Matrimonium contrahi poſſit, dummodo error conditionis ſervilis non interveniat, ſed ſcienter libera cum ſervo, aut ingenuus cum ancilla contrahat. *c. ſi quis ingenuus 4. cauſ. 29. q. 2.* Imo nihil intereſt quoad valorem Matrimonii, an dominus in Matrimonium ſervi conſenſerit, vel non juxta *c. 1. hoc tit.* quia Matrimonium conceſſum eſt jure naturali & Divino in remedium concupiſcentiæ: & propagationem generis humani; quod jus dominus ſervo auferre non poteſt: cum ipſum jus gentium, quod ſervitutes introduxit, non niſi ſalvo jure naturali & Divino poteſtatem in ſervum domino dederit. Barb. *in d. c. 1. n. 2.*

Verum per talem contractum Matrimonii inter ſervos initi non debet etiam domino jus ſuum auferri vel minui: unde nec ancilla, quæ ſervo alterius domini nupſit, proprium dominum deſerere poteſt, neque maritus ſervus prætextu conjugii ſervitia domini negligere: ſed ita utrobique res temperanda eſt, ut & imperio ac occupatione domini ſervus non impediatur ſuo tempore ab uſu Matrimonii, & viciſſim ſervus ita moderate utatur Matrimonio, ne domino notabile præjudicium faciat, per text. & DD. *in ſæpe d. c. 1. h. t.*

5 Cæterum quod ex errore in conditione ſervili, ſi ſcilicet putans ſe ducere liberam vel liberum, ducat ancillam vel ſervum, irritari poſſit Matrimonium, text. eſt *in cap. 2. & fin. h. t.* Quare autem magis propter errorem in conditione ſervili, quam in alia qualitate; v.g. nobilitate, divitiis &c. concedatur irritari Matrimonium, hæc aſſignari poteſt ratio; quia ex qualitate ſervili valde grave præjudicium infertur, & ipſi ſubſtantiæ & fini Matrimonii repugnans; cum ſervus non poſſit abſolutam ſui corporis poteſtatem tradere, ſed tantum, quatenus ſervitia domini admittunt; ſimiliter nec

nec uxori perpetuo cohabitare: nec ſi quis ancillam duceret, proles tam ad ſe quam potius ad dominum pertineret; cum partus ſequatur ventrem, id eſt matris conditionem, ut mox dicemus.

TITULUS X.

De Natis ex libero ventre.

Quod partus ſequatur ventrem, paulo ante diximus; adeoque non tantum, ſi mater ſerva fuerit, partus naſcetur ſervus; licet pater fuerit liber, ſed etiam ſi mater fuerit libera; quamvis pater ſervus, partus liber & ſui juris erit. Idque etiam tunc, ſi modo mater uno ex temporibus, ſcilicet vel tempore *Conceptionis* vel *Nativitatis* vel *medio* aliquando libera extiterit, licet poſtea in ſervitutem redacta ſit: quia fictione juris, is qui in utero eſt, pro jam nato habetur, quoties de ejus commodo agitur, & ſic eo tempore, quo mater libera fuit. Text. & interpret. *in cap. un. h. t.* & clarius *in l.* 5. §. 2. *&* 3. *& l.* 7. *ff. de Statu hominum* Sed hæc circa ſtatum & conditionem ſervilem ita obtinent; de cætero inter homines liberos partus quoad dignitates & honores non matris, ſed patris conditionem ſequitur, ſicut & ipſa mater ſeu uxor dignitatem & omnimodam conditionem etiam inferiorem ſui mariti. *l. fœmina 8. ff. de Senat. l.* 1. *& l. mulieres.* 13. *Cod. de Dignitat.*

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit Cognatio Spiritualis?*
2. *Inter quos contrahatur?*
3. *Tantum unus & una admittitur ad levandum baptizandum.*
4. *An, ſi plures levent infantem, omnes contrahant cognationem?*
5. *Ad contrahendam cognationem requiritur tactus baptizandi.*
6. *An principalis vel procurator levans contrahat cognationem?*

7. *An levans in casu necessitatis contrahat cognationem.*

8. *Pater baptizans filium amittit jus petendi debitum.*

Notum est, *Cognationem*, quæ impedimentum dirimens Matrimonii constituit, aliam esse *spiritualem*, aliam *legalem*, aliam *naturalem*: de duabus posterioribus in sequentibus de prima modo in hoc tit. agemus.

1 *Cognatio spiritualis* oritur ex Sacramento Baptismi & Confirmationis atque hodie non extenditur

2 ultra personas in Trid. *Sess. 24. de Reform. Matrim. c. 2.* denuntiatas, ut videlicet patrinus tantum ad baptizatum ipsum & baptizati patrem ac matrem; item baptizans ad baptizatum & baptizati parentes, cognationem spiritualem contrahant. Similiter cognatio, quæ ex confirmatione oritur, confirmantem & confirmatum, illiusque parentes ac tenentem seu patrinum non egrediatur.

Unde nihil obstat, quin inter baptizatum, & filium vel uxorem baptizantis (supposito, quod is laicus foret) vel patrini, & inter baptizantem & levantem seu patrinum, vel inter ipsos patrinos, si vir & fœmina simul levent, Matrimonium consistere possit, quamvis olim contrarium fuerit statutum *in cap. 3. 4. &* ult. *h. t.*

3 Præterea constituit Trid. *in d. c. 2.* ut unus tantum, vel ad summum unus & una baptizatum de Baptismo suscipiat, & Parochus, antequam ad Baptismum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectat, nimirum parentibus sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantum ad suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque, quam cognationem contraxerint: quod si alii præter designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahent.

Ex quo text. Trid. qui vult admitti unum & unam tantum, primitus advertendum est, non esse permissum, ut duo viri vel duæ fæminæ concurrant ad levandum infantem, sed debere esse homines disparis sexus, ut generatio spiritualis imitetur naturalem, & ita a Cong. Cardinal. declaratum refert Sanchez. *lib. 7. disp. 57. num. 4.*

4 Sed quid, si contra Concil. plures, quam duo levaverint, & Parochus eos admiserit, an omnes contrahent cognationem? Resp. Si Trid. in aliquo loco receptum non sit, minus dubium est, quin standum sit juri antiquo, ex quo omnes tangentes seu levantes contrahunt cognationem, *c. ult. eod. tit. in 6.* atque idem puto procedere, etiamsi Trident. receptum sit, & Parochus per incuriam neglexerit designationem duorum; quia Trid. prohibens plurium admissionem; non irritat factum contra prohibitionem, nisi eo tantum casu, quo *designatione facta* plures præter designatos baptizatum tetigerint: confe-

ſequenter etiam hoc caſu res manet ſub diſpoſitione juris antiqui. Zoëſ. *h. tit. num. 7.* Sanch. *d. l. num.*

5 *15.* Requiritur tamen, ut omnes *tangant*: ſine *tactu* enim non contrahitur hæc cognatio, licet baptizandus ſit adultus; quia cæremonia ſuſtentationis non eſt ab Eccleſia ad ſuſtentandam corporis infirmitatem, ſed ad ſignificandam animæ imbecillitatem inſtituta. Verba autem patrini ad ſubſtantiam hujus cognationis non requiri, communis eſt ſententia. Zoëſ. *d. l. n.* 12.

6 Quæritur etiam, quis contrahat cognationem ſpiritualem, ſi patrinus non ipſe levet, ſed ſui loco procuratorem mittat? Reſp. a Congregat. Card. declaratum dici, principalem contrahere cognationem. Zoëſ. *d. l. n. 10.* Sanch. *V. Matrimonium de imped. dirim. num. 3.* Si vero abſtrahatur ab hac declaratione (quæ debet vel uſu eſſe recepta, vel apparere in forma authentica cum ſigillo vel ſubſcriptione juxta mandatum Urbani VIII. quod refert Barb. *Jur. Eccleſ. univ. lib. 1. c. 4. num. 83.*) in jure probabiliter defendi poſſet, neutrum contracturum cognationem. Non *procuratorem*; quia non levaret ſuo nomine, nec haberet intentionem per ſe exiſtendi patrinus. Nec *principalem*: quia actu non tetigit infantem, qui tamen contactus phyſice factus videtur neceſſario ad contrahendam hanc cognationem requiri per omnes illos Canones, qui de hac cognatione loquuntur, paſſim in *cauſa 30. q. 1. 2. 3. & 4.* Quemadmodum de Jure Civili in actione famoſa condemnatus per procuratorem nec ipſe (quia ſententia lata eſt in procuratorem) nec procurator ejus (quia non ſuo, ſed alieno nomine egit) infamiam contrahit. *l. furti. 6. §. 3. & l. Servus. 14. ff. de his, qui not. infam.*

7 Circa Baptismum, qui in neceſſitate a Laicis confertur, ſciendum eſt, quod baptizans ad baptizatum, & parentes ejus cognationem contrahat? levans vero probabiliter ab hac cognatione excuſetur; quia potius commoditatis cauſa, quam ut patrinus infantem tenuiſſe cenſebitur, cum in caſu neceſſitatis nullæ obſerventur patrinorum ſolennitates, nec talis tenens pro baptizato ſpondeat, aut reſpondeat.

8 Quid autem, ſi Pater proprium filium baptizarit?

Reſp. Contractam eſſe cognationem reſpectu matris, & ſi Matrimonium necdum initum ſit, ſed filius v g. tantum ex fornicatione conceptus, amplius ſine diſpenſatione contrahi non poterit: contractum vero Matrimonium talis cognatio non diſſolvit, ſicut nullum aliud impedimentum Matrimonio jam contracto ſuperveniens. Si tamen pater extra caſum neceſſitatis ſcienter proprium filium baptizaſſet, per antiquos Canones ſeparabatur ab uxore, per poſteriores vero id immutatum eſt, & conſtitutum, ut tantum jus peten-

tendi debitum conjugale amittat, reddere autem teneatur. Vid. *cauſ. 30. quæſt. 1.* Vallenſis *h. t. in fin.* Notanter autem dicitur, ſi extra caſum neceſſitatis aliquis proprium filium baptizarit; nam exiſtente neceſſitate jus petendi debitum conjugale non auferunt Canones.

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

SUMMARIA.

1. *Quid Cognatio Legalis?*
2. *Quid & quotuplex ſit adoptio?*
3. *Tantum arrogatio inducit impedimentum.*
4. *Inter quos arrogatio inducat impedimentum de Jure Canonico?*
5. *Inter quos etiam de Jure Civili?*
6. *Requiſita ad adoptionem.*
7. *Ex unione prolium non naſcitur impedimentum.*

1 C*ognatio Legalis* dicitur, quæ primitus a Legibus Civilibus eſt inventa, & deinde per Sacros Canones recepta in *c. un. h. t.* & *c. 1. cauſ. 30. q. 3.* Eſtque illa, quæ oritur ex adoptione. Adoptio vero dicitur actus legitimus, per quem is, qui filius non eſt, in filium aſſumitur.

2 Dividitur *in arrogationem & adoptionem in ſpecie. Arrogatio* dicitur, quando homo ſui juris authoritate principis in filium aſſumitur, ac in arrogantis poteſtatem & familiam tranſit. *Adoptio* vero in ſpecie, quando quis in ſui patris naturalis vel avi poteſtate remanens in filium authoritate inferioris magiſtratus aſſumitur. *§. 1.* & ibi interpretes *Inſtit. de Adopt.*

3 Naſcitur porro impedimentum dirimens legalis cognationis ex communiori DD. non ex qualibet adoptionis ſpecie, ſed tantum ex arrogatione; tum quia illa conjunctio perſonarum, quæ ſubeſt in arrogatione, non reperitur in adoptione in ſpecie, cum tantum arrogatus in poteſtatem arrogantis ejusque familiam ſicut filius naturalis tranſeat: tum quia in arrogatione propter ſimultaneam cohabitationem occaſione Matrimonii contrahendi magnum fuiſſet incontinentiæ periculum, niſi legesMatrimonium prohibuiſſent, & ita omnem prætextum ſuſpectæ converſationis ſuſtuliſſent: aut denique, quia impedimenta extendenda non ſunt, cum impediant libertatem Matrimonii valde favorabilem, & conſequenter odioſa reputantur Sanch. *lib. 7. diſp. 63. num. 9.* Zoëſ. *h. t. num. 2.*

Quod

4 Quod attinet ad personas, inter quas propter hanc cognationem Matrimonium consistere non potest, sciendum est, in Canonibus non reperiri, aliam prohibitionem expressam, quam inter adoptatum & inter filium vel filiam naturalem adoptantis, & filium vel filiam adoptivam, *d. cap. 1. caus. 30. q. 3.* & *cap. un. h. t.*

5 In legibus tamen Civilibus major est & extensior prohibitio, quam etiam de Jure Canonico sequimur: quia tum *ex dict. cap.* 1. tum ex Rubrica *huj. tit.* quæ *de Cognatione Legali* inscribitur, leges generaliter in hac materia a SS. Canonibus approbantur, sicut & alias, quod deest Juri Canonico, aliquando ex Civili suppletur, si utrumque eandem materiam pertractet. *c.* 1. *de novi operis nuntiatione.* Panorm. *ad Rubric. h. t. n.* 1. & communiter alii.

Igitur imprimis inter eos, qui per adoptionem sibi loco parentum & liberorum esse cœperunt, Matrimonium etiam finita arrogatione contrahi non potest velut inter adoptantem & adoptatum, ejusque liberos & descendentes, inter adoptantem & adoptati uxorem, tanquam inter socerum & nurum: & vice versa inter adoptatum & uxorem adoptantis tanquam inter novercam & privignum. *l. adoptivus.* 14. & *l. quin etiam 55. ff. de Ritu nuptiar.* Deinde in linea collaterali sive inter eos, qui fratrum & sororum locum obtinent, eo usque se extendit impedimentum, quousque patria potestas, proinde inter adoptatum & filiam naturalem adoptantis Matrimonium consistere non potest, durante adoptione & patria potestate.

Nec obstat, quod ex post facto per emancipationem aut mortem adoptantis possit hoc impedimentum cessare; non enim propterea Matrimonium ab initio nulliter contractum convalescet, nisi novus consensus accedat; habet etiam hic locum regula, quod ab initio nullum est, tractu temporis convalescere non potest. *c. non firmatur.* 18. *de R. J. in 6.* sicut si in alio impedimento dispensatio impetretur, postquam Matrimonium jam contractum est.

Verum si filia emancipata, adoptio post mortem adoptantis aut emancipationem adoptati finita, aut si filia naturalis tantum, id est illegitima, adeoque nunquam in potestate patris fuerit, Matrimonium cum ea valide contrahetur. *l. per adopt.* 17. & *l. 55. §. 1. ff. de Rit. nupt. c. un. h. t.*

Inter ipsos adoptatos ab eodem patre Matrimonium non reperitur aliqua lege expresse prohibitum. Unde quidam probabiliter docent, posse filium adoptatum ducere filiam adoptatam, quia impedimenta dirimentia, cum sint odiosa & restringenda, sine textu expresso etiam ex paritate rationis non sunt facile constituenda. Sanch. *d. l. n. 28.* Zoës. *h. t. in 6.*

6 Postremo ex hactenus dictis facile

cile colligitur, non statim censeri aliquem adoptatum & legaliter cognatum, si forsan ex misericordia in defectu propriorum parentum tanquam filius alimentetur, nisi solennitates juris interveniant, videlicet ut arrogans 18. annis sit major arrogato, ut, si impubes sit arrogatus, causæ cognitio adhibeatur, an expediat pupillo arrogatio, ut authoritas Principis accedat, & alia, quæ præscribuntur *in §. cum autem. 3. Institut. de Adoption. & l. 2. & l. final. C. eod.*

7 Deinde, quamvis in Germania *unio prolium* (ein Kindschaft oder Erb-Verbrüderung) species sit adoptionis, ejusdemque solennitates requirat teste Gail. *lib. 2 observ. 125. num. 6. & 8.* Nihilominus verius puto, exinde non nasci impedimentum legalis cognationis: quia ut prædictum: non omnis adoptio causat impedimentum, & talis unio non tam fit propter majorem conjunctionem personarum, quam potius bonorum, ut diversorum Matrimoniorum liberi æqualiter in bonis tam paternis, quam maternis succedant. Quare si viduus ducat viduam, & ambo jam prius ex alio Matrimonio habeant liberos, quos deinde per unionem conjungant, non obstante hac conjunctione, adhuc inter eos Matrimonium esse poterit; cum enim hæc unio prolium sit de jure scripto incognita, & tantum consuetudine introducta, leges nihil de ea constituerunt: sine textu autem expresso aliquod impedimentum statuere, plane inconveniens videtur. *Nov. 18. cap. consideremus. 5.*

TITULUS XIII.

De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ vel Sponsæ.

SUMMARIA.

1. *Quid incestus?*
2. *Superveniente post Matrimonium saltem ratum affinitate per copulam incestuosam, pars delinquens perdit jus exigendi debitum.*
3. *Pœnæ incestus non extenduntur ad incestum cum propria consanguinea commissum.*
4. *Textus contrarii explicantur.*
5. *Incestus etiam post mortem uxoris commissus annexas habet constitutas pœnas.*
6. *Incestus commissus ultra secundum gradum non habet annexas illas pœnas.*
7. *Ut incestus mereatur pœnas, copula debet esse perfecta.*
8. *Pœnæ incestus non extenduntur ad peccatum cum cognatis spiritualibus.*

9. Con-

9. *Confessarius non tenetur monere incestuosum invincibiliter ignorantem suæ obligationis.*

10. *Sponsus committens peccatum cum consanguinea Sponsæ constituit impedimentum dirimens.*

1 In hoc titulo agitur de incestu: ex quo oritur *impedimentum impediens* Matrimonii, & ratione affinitatis etiam *dirimens* de quo

2 *Not. I.* Si post Matrimonium ratum vel consummatum superveniat, ut si vir consanguineam suæ uxoris cognoscat, vel econtra uxor cum consanguineo mariti peccet, tunc Matrimonium quidem nec quoad vinculum, nec quoad cohabitationem dissolvetur, ille tamen, cujus culpa orta est affinitas, nunquam amplius poterit petere debitum conjugale, sed tantum parti innocenti, si exigat, reddere. *c. 4. &* 10. *h. t.* Item mortuo conjuge innocente, nullum aliud Matrimonium licite contrahere poterit, valebit tamen, si de facto contractum fuerit, *cap.* 1. *eod. tit.* sed hæc posterior pœna, sicut & alia multa impedimenta videntur in desuetudinem abiisse, vel saltem, ut aliqui putant, per dispensationem Episcopi tolli possunt.

3 *Notandum II.* Quamvis nonnulli existiment, aliquem incestum, etiam cum propria consanguinea commissum, habere prædictas pænas annexas, eo quod gravior sit incestus cum consanguinea, quam cum affine & Text. *in cap. si quis viduam. 20. caus. 22. q. 7.* & *c. qui propinquam. 4. caus. 31. q. 3.* absolute prohibeant incestuosis Matrimonium. Nihilominus verius videtur, enumeratas pœnas juxta Rubricam hujus tit. specialiter tantum illis inflictas esse, qui cum consanguineis conjugis incestum committunt adeoque tanquam odia extendenda non esse. Neque id rarum est, ut jura in determinandis pœnis non tam ad gravitatem delicti, quam ad coërcendam frequentiam & periculum respiciant, arg. textus notabilis *in l. 1. ff. de Abigeis* Solet autem semper majus esse periculum, ne peccatum in consanguineos conjugis, quam proprios committatur. Textus vero

4 supra allegati, & si qui sunt alii similes, vel secundum dictam rubricam explicandi sunt, vel in eum sensum, quod inter ipsos incestuosos Matrimonium consistere non possit. Sanchez. *l. 7. disp.* 13. *num. 16.*

5 *Notandum III.* Incestum cum consanguinea uxoris etiam post mortem perpetratum, puniri pœnis supradictis ut aperte decisum est *in cap. transmissæ. 4. hoc tit.* & ibi notant Bonac. & Barb. ac alii Canonistæ communiter contra quosdam contrarium sentientes.

6 *Notandum IV.* Cum hodie juxta Trid. *Sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 4.* non extendatur impedimentum affinitatis ex copula *illicita* ultra *secundum gradum*, ideo, si quis cognovisset consanguineam uxoris

ultra secundum gradum, non privaretur jure petendi debitum, & si cum consanguinea sponsæ id fecisset, adhuc cum sponsa Matrimonium contrahere posset, & deberet.

7 *Notandum V.* Quod copula cum consanguinea uxoris debeat esse completa, & non tantum attentata, vel imperfecta. Item, cum hæc constitutio sit pœnalis, debet esse copula in ordine ad hanc pœnam promerendam culpabilis, & formaliter incestuosa, adeoque non sufficiet copula metu extorta saltem respectu illius, qui metum passus est, neque copula, quam quis habuit cum ea, quam consanguineam intra secundum gradum esse ignoravit.

8 *Notandum VI.* Quod constitutio hujus tituli tanquam pœnalis non sit extendenda ad eos, qui peccant cum cognatis spiritualibus vel legalibus conjugis v. g. cum patrina ejusdem: loquitur enim constitutio de consanguineis uxoris, adeoque naturaliter cognatis, non aliis.

9 *Notandum VII.* Quod Confessarius non teneatur monere incestuosum de obligatione abstinendi a petitione debiti, si in bona fide sit, & istam obligationem invincibiliter ignoret, ac simul adsit periculum incontinentiæ & transgressionis; quia alias qui prius propter bonam fidem non peccavit, jam exponeretur periculo peccandi. Quod si defacto monitus sit incestuosus, vel de se non ignoret, propter ætatem tamen vel alia de causa abstinere non possit, Episcopo dispensare concessum est, ut ex communi praxi docet Sanch. *lib. 8. disp. 11. n. 13.*

10 *Notandum est denique*, quod, si sponsus suæ sponsæ sororem vel aliam consanguineam cognoscat, hoc ipso nascatur impedimentum dirimens affinitatis, ita ut cum sponsa Matrimonium absque dispensatione amplius consistere non possit: damnum tamen sponsæ ex tali delicto illatum sponsus resarcire debet per pecuniariam compensationem, vel certe dispensationem impetrare.

TITULUS XIV.

De Consanguinitate & Affinitate.

§. I.

De Consanguinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit consanguinitas?*
2. *Propugnatur definitio a D. Thoma data.*
3. *Explicantur nomina consanguinitatem exprimentia.*
4. *Etiam ex copula illicita nascitur impedimentum consanguinitatis.*
5. *Explicatur consanginitas.*
6. *Linea quid & quotuplex?*

7. Re-

7. Regula pro consanguinitate.
8. Regulà Juris Civilis circa consanguinitatem.
9. In quibus lineis, & qualiter Matrimonium dirimatur.
10. Ad quotum gradum extendatur impedimentum consanguinitatis?

1 Consanguinitas secundum nominis Ethymologiam dicitur, quasi sanguinis unio, & consanguinei, qui ab eodem sanguine descendunt. Definit autem consanguinitatem D. Thom. in 4. *dist.* 40. *quæst. unic. art.* 1. quod sit vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum.

2 Non desunt, quibus displiceat hæc definitio; ajunt enim, exinde sequi, omnes homines esse consanguineos, eo quod omnes ab uno stipite, scil. Adamo, descendant. Verum Resp. verba D. Thom. accipienda esse moraliter, & intelligi de stipite aliquo propinquo, cujus generationis gradus numerari & distingui possint, cujusque virtus in descendentibus perseveret. Quamvis enim virtus Adami in omnibus descendentibus perseveret secundum similitudinem specificam, scil. humanitatem, non tamen perseverat secundum qualitates certæ personæ & familiæ proprias, nec secundum similitudinem individuam, juxta quam avus & parentes assimilant sibi prolem, quæ eorum imaginem complexionisque ac morum effigiem refert: nam virtus paterna non secundum totam suam perfectionem diffunditur in filios, sed quo in plures generationes descendentes derivatur, eo debilior ac imperfectior redditur, ut tandem cum ipsa etiam ratio consanguinitatis evanescat, quo sensu loquitur Isid. *in c. unic. caus.* 35. *q.* 4.

3 Sunt autem consanguinei alii ex persona patris, qui in jure dicuntur *agnati*, & idem nobiscum nomen ac gentilitatis insigne gerunt: alii ex persona matris conjuncti, qui speciali nomine *cognati* nominantur: quamvis generaliter etiam aliquando agnati dicantur, cum cognatio sit genus ad *agnationem & cognationem in specie.* Similiter, si duo fratres eundem patrem habuerint, sed diversas matres, dicuntur *fratres consanguinei*: si eandem matrem, sed diversos patres, *uterii*: si ex eodem patre & matre geniti sint, *germani* seu *duplicis vinculi* nuncupantur. Porro in successionibus hæreditariis, præcipue vero *feudalibus*, distinctio fit inter *agnatos & cognatos.* Item inter *fratres duplicis vinculi & unilaterales*, ut frater *germanus* succedat fratri defuncto solus, exclusis fratribus ab uno tantum parente ipsi conjunctis, & *agnati* regulariter tantum succedant in feudis, exclusis *cognatis.*

Circa matrimonia tamen nulla talis distinctio adhibetur, sed æque impedimentum dirimens est inter agnatos, quam cognatos, sorores & fratres tam unilaterales, quam germanos.

4 Præterea, quamvis de jure Civili

vili neque *cognatio*, neque *affinitas* dicatur oriri, nisi ex justis nuptiis. *l. non facile 4. §. sciendum 6. de gradibus & affin.* de Jure tamen Canonico tam *cognatio*, quam *affinitas* etiam ex copula illicita, & fornicaria nascitur, neque illegitime natus ducere potest fœminam ab eodem patre & matre, quamvis ex illegitima nativitate, sibi conjunctam. Ipse quoque textus civilis non de cognatione a natura introducta intelligendus est, ex qua illegitimus revera etiam filius, vel frater aut cognatus est. *t. t. ff. & C. de natur. lib.* Sed quod non sit cognatus quoad effectus JC. qui cognatis adscribuntur, ut circa successionem hæreditariam, tutelæ administrationem, nobilitatem familiæ &c. Utrum autem in eodem gradu cognatio vel affinitas orta ex copula illicita dirimat Matrimonium, in quo dirimit orta ex copula Matrimoniali. *§. seq. num. 10.* dicetur.

In cellâ vacuâ se fingit positum, qui de suâ cum altera cognatione quærit.

5 Distinguitur & explicatur consanguinitas per lineas & gradus. *Linea* est ordinaria collatio personarum ab uno stipite descendentium, diversos continens gradus. *Gradus* est distantia personarum, qua cognoscitur, quo intervallo consanguinei sibi invicem conjungantur. *Stipes* ex quo linea ducitur, & initium distinguendi gradus desumitur, est illa persona, qua reliquæ, de quarum cognatione quæritur, descendunt, & in qua tantum prima & una radice conveniunt. v. g. si de duorum filiis quæritur, eorum stipes est avus, non autem unus ex fratribus: quilibet siquidem genuit suum non vero alterius fratris filium, ex avo ergo amborum fratrum filii mediate tanquam ex radice descendunt.

6 Rursus *linea* consanguinitatis est triplex, scilicet linea *Ascendentium* sive parentum & avorum: linea *Descendentium* sive liberorum & nepotum, quæ utraque linea etiam *recta* dicitur, & demum linea *Collateralium*, id est, eorum, qui nec a nobis geniti sunt, nec nos ab ipsis, sumus tamen eodem sanguine propagati, ut nostri vel parentum nostrorum fratres & sorores, aut eorum fratrum liberi.

Hæc *Collateralium* linea iterum dividitur, quod alia sit *æqualis*, quando uterque ex cognatis æqualiter distat a communi stipite, sicut duo fratres vel eorum filii. Alia *inæqualis*, quando unus ex consanguineis gradu remotior est, ut si me comparem cum filio mei fratris.

7 Aliter autem computantur gradus de Jure Civili, aliter de Jure Canonico; de Jure Canonico triplex assignatur regula. Prima est: *in linea recta seu ascendentium tot sunt gradus, quot sunt personæ* (computatatis mediis & extremis, de quarum cognatione quæritur) *una dempta.* Sive alio modo: *Tot sunt gradus, quot sunt generationes, usque ad illam personam, de cujus cognatione quæritur;* v. g. si quæritur, quoto gradu sit nepos avo conjunctus? Dico, avus, filius, nepos, sunt tres personæ una dempta, manent duæ, ergo duo gradus. Vel: avus genuit filium, est una generatio, & unus gradus, filius genuit nepotem, est secunda generatio, consequenter secundus gradus, & sic de cæteris.

Secunda regula est? *In linea collateralium æquali toto gradu consanguinei distant inter se, quoto quisque eorum a communi stipite.* Sic duorum fratrum filii sunt sibi in secundo gradu conjuncti, quia avus est communis eorum stipes, respectu avi autem uterque est nepos, & sic in secundo gradu &c.

Tertia regula: *In linea collaterali inæquali remotior trahit ad se viciniorem*, id est, quoto gradu remotior distat a communi stipite, toto distant inter se: ut autem sciatur quoto gradu quisque distet a stipite, advertendum est, quemlibet ex collateralibus respectu stipitis esse descendentem & in linea recta, adeoque adhibendam esse primam regulam.

De

8 De Jure Civili una tantum est universalis regula, ut singulæ personæ singulos gradus constituant, & ita tot sint gradus, quot sunt personæ, quæ a stipite descendunt, una minus, sive ipso stipite non computato. Unde duo fratres ex hoc jure sunt sibi in secundo gradu, fratrum filii in quarto conjuncti.

Rationem diversitatis inter utramque computationem Canonicam & Civilem assignat Pontifex *in cap. ad sedem 2. caus. 35. q. 5.* quod computatio canonica sit instituta circa Matrimonium, quod semper inter duas personas contrahitur, & sic semper duæ personæ in eodem gradu ponuntur, computatio vero civilis sit instituta circa successionem hæreditariam, quæ de persona ad personam devolvitur. Hinc est, ut quoties de hæreditate vel actu alio præter Matrimonium quæritur, in quo parentelæ respectus habetur, computatio fiat secundum jus Civile, non tantum in foro Civili, sed etiam Canonico, & inter Clericos, teste Covar. *de Matrim. p. 2. c. 6. §. 6. n. 8.* Barb. *c. ult. n. 4. h. t.*

9 Præcognita graduum & consanguinitatis notitia ulterius dicendum est, aliter in linea recta, & aliter in transversa seu collateralium dirimi Matrimonium per consanguinitatem. Etenim *in linea recta* propter reverentiam parentibus debitam communis est sententia, prohibitionem esse in infinitum, prout in Jure Civili expresse constitutum est. *in L. nuptiæ 53. ff. de Ritu nuptiarum. & §. 1. Inst. de nuptiis.* Idque in Jure Canonico circa hanc lineam aperte correctum non reperitur, in dubio autem jurium correctio non præsumitur. *c. cum expediat 29. de Elect. in 6.* & quod deest Juri Canonico; ex Civili suppletur, & vice versa. *cap. 1. de novi operis nuntiat.*

In linea transversa, quamvis olim de Jure Canonico antiquissimo simpliciter inter consanguineos, quousque gradus ac generationis memoria retineri poterat, Matrimonia prohibita fuerint. *c. 8. h. t. in c. copulatione 18. causa 35. q. 3.* demum Jure novissimo, quo hodie utimur, ad *quartum gradum inclusive* limitatum & restrictum fuit. *c. non debet 8. &c. ult. h. t.*

10 Sunt quidem aliqui existimantes, universim tam in linea recta quam *transversa* non extendi impedimentum extra quartum gradum propter *d. c. non debet.* quod generaliter & sine distinctione loquitur, sicut docet Sanch. *l. 7. disput. 51. num. 13.* quod tamen ex prædictis refutari potest, nec huic disputationi parum utili, longius immoror, cum conditio & brevitas vitæ humanæ sine miraculo vix admittat videre descendentes in quinto gradu &c.

De dispensatione autem tam super hoc impedimento cognationis, quam aliis, infra *Tit. XVI. §. 3.* dicetur,

cetur ubi etiam, quo Jure, Divinone, an humano singula impedimenta, & cur aliqui gradus consanguinitatis & affinitatis ultra prohibitionem Juris Naturalis statuantur.

§. II.

De Affinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit affinitas & quomodo contrahatur?*
2. *Vir & uxor sunt principium affinitatis, non vero affines.*
3. *Quomodo affinitas habeat gradus?*
4. *Regulæ affinitatis traduntur.*
5. *Inter quos contrahatur affinitas?*
6. *Triplex affinitas de jure antiquo.*
7. *Copula perfecta constituit impedimentum affinitatis.*
8. *Etiam ex copula illicita nascitur affinitas.*
9. *Differentia affinitatis ortæ ex copula licita & illicita.*
10. *Restrictio Trid. in impedimento affinitatis non extenditur ad consanguinitatem.*
11. *Impedimentum affinitatis ex copula illicita etiam ab ignorante contrahitur, sicut & impedimentum criminis probabilius.*

1 Affinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proveniens de se non involvens consanguinitatem. Clarissime hanc definitionem & nominis ethymologiam explicat JC. *in L. non facile 4. §. 3. ff. de Gradibus & Affin. affines*, inquit, *sunt viri & uxoris cognati, dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ sunt inter se, per nuptias copulentur, & altera ad alterius fines accedat.* Ratio autem fundamentalis hujus propinquitatis est, quod vir & uxor per copulam efficiantur una caro *Gen. 2. v. 24.* adeoque sanguis unius dicatur alterius sanguinem tangere, & consanguinei unius trahantur ad cognationem alterius, unde affines, seu quasi confines & propinqui appellantur. Porro circa hoc affinitatis impedimentum.

2 *Not. I.* Virum & uxorem non esse inter se proprie affines, sed principium affinitatis, & quasi stipitem, ex quo affinitatis gradus numerentur, & distinguantur.

3 *Not. II.* Licet in dicta *L. non facile 4. §. 5.* dicatur, affinitatem gradus non habere, id tamen intelligendum esse, quod non habeat gradus sicut consanguinitas, quæ fit per diversas generationes; sed affinitas etiam ex una copula contrahatur ad omnes consanguineos

neos alterius partis. De cætero autem, ſicut unus ex conſanguineis propinquior eſt altero, ita etiam inter eos reſpectu affinitatis diverſos gradus conſtituere neceſſe eſt, & utique magis propinqua affinitate mihi conjungitur ſoror uxoris meæ, quam illius ſororis filius, aut nepos. Atque hoc intellectu non tantum cognatis, ſed affinibus ſuos gradus eſſe, probatur *ex L. Juriſconſultus 10. ff. jam dicto tit. de gradibus & affin.*

4 *Not. III.* Computationem graduum in affinitate deſumi ex regulis *hoc tit. §. præced. num. 7.* traditis; nam circa affinitatem una eſt generalis regula; *quod aliquis eo gradu ſit affinis alteri conjugi, quo gradu eſt alteri conſanguineus.* v. g. ſoror uxoris eſt uxori in primo gradu conſanguinea, conſequenter & marito in primo gradu affinis, & ſic de reliquis conſanguineis dicendum erit. Præterea ſicut in conſanguinitate alii ſunt nobis conjuncti in linea aſcendenti, alii in transverſa, ita eædem lineæ etiam in affinitate obſervantur. *Aſcendentes* ſunt ſocer, ſocrus, vitricus, & noverca: *deſcendentes* gener, nurus, privignus, & privigna: *transverſales* ſunt, reliqui uxoris vel mariti conſanguinei, qui ſpecialia nomina non habent, ſed ſimpliciter affines nuncupantur.

5 *Not. IV.* Quamvis omnes conſanguinei uxoris ſint affines marito, & econtra: intra ipſos tamen conſanguineos utriusque partis non contrahi affinitatem, quæ cauſet impedimentum Matrimonii.

Hinc eſt, quod fratres ex altera parte poſſint ducere duas ſorores, pater & filius ex altera parte matrem & filiam, ut clare deciſum habetur *in cap. quod ſuper 5. hoc tit.*

6 *Not. V.* De jure antiquo triplicem fuiſſe affinitatem, ſcilicet *primi, ſecundi, & tertii generis*, & ſingulas has affinitates obſtitiſſe Matrimonio. *Primum genus* affinitatis erat inter virum & conſanguineos mulieris. *Secundum* inter virum & affines mulieris, vel inter uxorem & affines mariti, vel inter unum conjugem & tertium aliquem, qui cum altera conjuge copulam habuit. *Tertium genus* affinitatis erat inter unum conjugem & alterius conjugis affines ſecundi generis, ita in his duobus poſteriobus generibus ex affinitate oriebatur affinitas, ſicut colligitur ex *cap. 3. & cap. ult. cauſ. 35. q. 3.* Verum hodie tantum *primum genus* affinitatis attenditur, reliqua vero nullum amplius impedimentum cauſant, prout conſtitutum eſt in Conc. Later. & habetur *in cap. non debet 8. h. t.* Sed quid ſi in ſecundo genere affinitatis conſtituti ſint in linea recta, & ſe habeant per modum parentum & liberorum, v. g. ſi quis vellet ducere privignam vel novercam ſuæ uxoris defunctæ. Negant nonnulli, inter tales perſonas conſiſtere poſſe Matrimonium propter text. in *l. uxorem 15. ff. de ritu nuptiarum.* Melius tamen dicitur, quidquid leges civiles vel antiqui Canones circa ſecundum genus affinitatis diſpo-

fue-

suerint, totum .d per dictum Concil. Lateran. *&c. non debet* generaliter abrogatum esse.

Notanter autem pono casum de privigna aut noverca uxoris, quæ cum uxori sint affines, sunt marito in secundo genere affinitatis conjunctæ: vera autem mater & vera filia uxoris, licet ex alio Matrimonio habita, esset marito in primo genere affinitatis conjuncta, consequenter in uxorem duci non posset.

7 *Not. VI.* Ad contrahendam affinitatem non sufficere copulam attentatam, sed requiri copulam perfectam & consummatam, ex sua natura aptam ad prolis generationem, quamvis generatio secuta non sit, ut fuse deducit Sanchez *lib. 7. disp. 6. num. 7. & seqq.* Nec obstat *c. Juvenis 3. de Sponsalibus. c. fraternitati. 7. de eo, qui cognovit consanguineam &c.* ubi etiam ex imperfecta copula dicitur sequi impedimentum: quia ista capitula intelliguntur de impedimento publicæ honestatis, quod non ex copula, sed ex contractu sponsalitio nascitur, ut superius ad *Tit.* 1. §. *6.* declaratum est.

8 *Not. VII.* Non tantum ex copula licita sive matrimoniali, sed etiam illicita nasci impedimentum affinitatis inter virum & consanguineos fœminæ.

9 *Not.* tamen *VIII.* Inter affinitatem ortam ex copula licita & illicita hanc esse in effectu differentiam, quod impedimentum ortum ex copula *licita* dirimat matrimonium usque *ad quartum gradum* inclusive; ortum vero ex copula *illicita* hodie per Trid. *Sess. 24. de Reform. matrim. c. 4.* tantum ad *secundum gradum* restricta sit: quod vel ideo necesse fuit statuere, ne Matrimonia essent periculo nullitatis exposita, cum affinitas ex fornicatione sit plerumque occulta & frequens.

10 An autem hæc restrictio Trid. etiam procedat in *consanguinitate* orta ex copula *illicita* dubitari potest, eo quod consanguinitas & affinitas quoad prohibitionem Matrimonii æquiparentur, atque favorabile sit pro libertate Matrimonii respondere, & ejus impedimenta minuere. Probabilius tamen videtur, circa consanguinitatem nihil immutatum esse; si enim id voluisset Tridentinum, utique eadem facilitate; sicut de affinitate, expressisset: aliunde autem notum est, correctionem jurium sine textu aperto non esse admittendam. *c. cum expediat 39. de Elect. in 6. L. præcipimus 32. §. ult. Cod. de Appellationibus.* Nec verum est, quod consanguinitas & affinitas in omnibus parificentur, cum major sit conjunctio ex consanguinitate, quam affinitate. Item frequentius ex copula illicita oritur affinitas, quam consanguinitas, ut potius illa, quam ista periculosa sit Matrimonio, & consequenter ad pauciores gradus constringenda.

Præterea etiam in dubium forte non nemo vocabit, an in tertio & quarto gradu affinitatis ortæ

ex copula *illicita* non tantum valide, sed etiam licite & sine peccato Matrimonium contrahatur; ex ea dubitandi ratione, quod olim ante Trid. nec licuerit, nec valuerit Matrimonium in illis gradibus. Trident. autem tantum disposuerit de validitate contractus, & nihil dixerit de licentia contrahendi, ergo videtur sub dispositione juris antiqui reliquisse. *arg. d. L. præcipimus* Verum hoc dubium resolutum est per Bullam Pii V. quæ incipit: *Ad Romanum.* Ubi expresse declaratur, in prædictis gradibus libere & licite posse contrahi Matrimonium, sicut refert Navar. *in Man. confess. c. 22. num. 42.* Illud quoque hic addendum est, quod dum Trid. restrinxit affinitatem ortam ex fornicatione, nomen fornicationis receperit generaliter pro omni concubitu illicito, etiam adulterio, stupro, incestu &c. Teste Sanch. *d. l. disp. 67.*

21 Postremo etiam dubitatur, an ignorans invincibiliter impedimentum affinitatis oriri ex copula illicita, valide contrahat Matrimonium cum consanguinea intra secundum gradum fœminæ cognitæ conjuncta? Id affirmant nominati DD. apud. dian. *p. 10. tractat. 13. res. 51.* Et Adam Burghaber *Cent. 2. sel. cas. consc. cas. 54.* eoquod hoc impedimentum sit statutum in pœnam delicti. Pœna autem non contrahatur ab ignorantibus, ex qua ratione etiam aliqui sustinent, nec impedimentum *criminis* contrahi ab ignorantibus. Verum contraria sententia receptior est teste Burghaber *dict. loc.* & Dicastillo. *tract. 10. de Matrim. disput. 9. n. 108.* quia hæc impedimenta non sunt puræ pœnæ, sed inhabilitationes personarum ex aliis justis causis: in *affinitate* ob reverentiam naturalem propinquitatis, in *crimine* autem ad tollendum periculum captandæ mortis conjugis innocentis; post Matrimonium tamen de facto bona fide contractum, & si impedimentum occultum sit, ad Matrimonium etiam contrahendum accedente præsertim justa causa facilius forsan Episcopo dispensatio concederetur juxta doctrinam Eman. Sa. *V. Dispensatio. num. 1.* Layman. *de LL. cap. 22. num. 4.* & Garc. *de Benef. part. 7. cap. 2. num.* 10. quod Episcopus possit in jure dubio dispensare, aut declarare.

TI-

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coëundi.

SUMMARIA.

1. *Impotentia est impedimentum dirimens Matrimonii.*
2. *Quænam requirantur, ut impotentia dirimat Matrimonium.*
3. *An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens?*
4. *An valeat Matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina?*
5. *An & quomodo Hermaphroditus possit contrahere Matrimonium?*
6. *Quomodo probetur, an impotentia sit perpetua vel temporalis?*
7. *Quid juris, si dissoluto primo, impotentia cesset in secundo Matrimonio?*
8. *An separari possint, qui scienter impotentes contraxerunt?*
9. *An impotentia superveniens Matrimonio rato illud dirimat?*
10. *Solutio textuum contrariorum cum 2. notabilibus.*

1 Quamvis nuptias non concubitus, sed consensus faciat, ut dicitur *L. nuptias 30. ff. de R. J.* quia tamen consensus de mutua corporum traditione esse debet, ideo, si hæc conditio vel ex naturali indispositione aut maleficio sive magica incantatione sit impossibilis, contractus jure naturæ nullus est, & invalidus, sicut venditio, quæ etiam solo consensu contrahitur, nulla censetur, si fiat de re, quæ tradi nequit, aut in commercio hominum non est. Circa istud impedimentum.

2 Quæritur I. Quænam requirantur, ut impotentia dirimat Matrimonium?

Resp. Tria principaliter requiri. I. Ut sit impotentia ad copulam perfectam, quæ per se sit apta ad generationem, sicut propterea Sixtus V. ex motu proprio *de Eunuchorum Matrimoniis* prohibuit, & invalida declaravit Matrimonia ab Eunuchis, utrinque exsectis contrahenda, qui licet possint uti aliquo congressu, destituuntur tamen vero semine.

II. Requiritur impotentia perpetua, quæ scilicet nec successu temporis, nec modo naturali & licito, nec sine corporis periculo tolli valeat text. & DD. *in cap. Fraternitatis 6. h. t.* hinc licet contrahentes ob ætatem juvenilem vel infirmitatem aliquot etiam annis ad consummandum Matrimonium inhabiles sint, dummodo speretur aliquando cessaturum impedimentum, non debent ab invicem separari.

II. Requiritur, ut impotentia præcesserit Matrimonium, & non pri-

primum ex infirmitate, vel alio casu Matrimonio jam contracto supervenerit: obligatio enim ab initio recte contracta non dissolvitur, quamvis deveniat ad eum casum, a quo incipere non posset, sicut nec affinitas, nec aliud impedimentum Matrimonio ex postfacto superveniens id annullare valeat.

3 Quæritur II. An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens Matrimonium?

Resp. Licet Felinus *in cap. cum sit. 8. de Foro compet. num. 15.* & Jason. *Volum. 1. consil. 115. num. 1.* existiment, non minus sterilitatem; quam impotentiam dirimere Matrimonium, nec esse vere Matrimonium, si v. g. fœmina sexagenaria & ad generandum inepta illud contrahat, eo quod finis Matrimonii scilicet prolis generatio deficiat; atque hinc factum, quod Jure antiquo Civili ex Lege Julia & Papia prohibitum fuerit contrahere Matrimonium viris post annum 60 fœminis autem post 50. Contraria tamen sententia totius Ecclesiæ usu recepta; tum quod steriles & senes possint uti naturali copula per accidens tantum inepta ad generandum. Imo aliquando contra spem generant prolem; tum etiam quod Matrimonium non tantum propter prolem, sed etiam in remedium concupiscentiæ permissum sit: esto igitur, quod propter sterilitatem proles obtineri nequeat, adhuc tamen alter finis subsistit, quod sit infirmitatis remedium, & humanitatis solatium ut dicitur *in cap. nuptiarum. 41. caus. 27. quæst. 1.* Unde etiam Justinianus Imp. *in L. sancimus 27. Cod. de Nuptiis.* sustulit dictam Legem Juliam, & concessit in quavis ætate Matrimonia contrahere, si tamen aliquis senex morbis, vel ætate ita exhaustus foret, ut nulla arte medica ad actum conjugalem habilis reddi posset, talem incapacem esse Matrimonii, docent communiter DD. apud Barb. *in c. 2. h. t. num. 6.*

4 Quæritur III. An valeat Matrimonium in periculo mortis contractum cum concubina, ad legitimandam prolem prius extra susceptam? Quod proles illegitima per subsequens Matrimonium cum ejus matre contractum legitima efficiatur, certi juris est *ex l. nuper. 11. C. de Natural. liberis. & c. tanta 6. Qui filii sint legitimi.* ubi quæstio explicatur; hic autem tantum controversia est, an valeat Matrimonium eo tempore contractum, quo usus ipsius amplius non speratur. Affirmativa tamen sententia concordi DD. calculo recepta est, teste Barb. *in d. cap. tanta n. 8.* & Covar. *de Matr part. 2. c. 8. §. 2. n. 10.* partim, quia infirmus morti propinquus non semper habet impotentiam perpetuam, sed temporalem hic & nunc per accidens a morbo causatam: quia in tali Matrimonio bonum prolis saltem eo respectu subest, quod proles antea illegitima, & quasi pro non prole habita jam legitimetur, &

quoad

quoad omnes effectus juris vera proles efficiatur: imo Ecclesiæ consuetudinem esse, ait Laym. *de Matrim. part. 4. cap. 11. num. 6.* quod morituris interdum suadeatur, ut concubinas, quibus diu adhæserunt, in uxores accipiant; tum, ut affectus eorum impudicus saltem ad finem in conjugalem commutetur, tum ut proles legitimetur &c.

Quæritur IV. An hermaphroditus valeat contrahere Matrimonium?

5 Resp. Esse distinguendum, an alterutro sexu, scilicet fœmineo aut virili magis prævaleat, vel an in utroque æqualis sit, quod ex inspectione corporis a Medicis facienda judicandum erit. Priori casu poterit Matrimonium contrahere juxta prævalentem sexum: altero autem casu dabitur ipsi electio; juxta quem velit Matrimonium inire, debebit tamen coram judice Ecclesiastico prius jurare, quod tantum eo sexu, quem elegit, uti velit, nec eundem sive in hoc, sive in alio Matrimonio mutare, sicut post Syl. Armil. & Summistas communiter in *V. Hermaphroditus* tradit Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 106.*

6 Quæritur V. Qualiter probetur, an impotentia sit perpetua, vel temporalis?

Resp. Hic non attendendum esse, an conjuges ultro confiteantur in judicio, se esse impotentes; eo quod mutuæ cohabitationis pertæsi facile colludere possent, & separationem atque licentiam ad aliud Matrimonium transeundi impetrare, sed incumbere officio judicis Ecclesiastici, ut, si veritas aliunde haberi non possit, inspectionem corporis fieri jubeat, in viro quidem per medicos, in fœmina autem per obstetrices, & honestas matronas. Si igitur post inspectionem appareant signa impotentiæ, ea vel sunt manifesta, quæ declarant impotentiam perpetuam, vel verisimilia, aut dubia, si manifesta signa sint, statim separatio conceditur; esset enim contra naturam permittere copulam imperfectam. Si verisimilia sint signa, & conjuges jam cohabitarint per aliquod tempus, quod verisimiliter etiam sit sufficiens ad probandam potentiam vel impotentiam, tunc divortium quidem concedi potest, ita tamen, ut prius a conjugibus juramentum cum septima propinquorum manu vel vicinorum præstetur, hoc est, ut prius conjugati jurent, se post omnem operam adhibitam non potuisse consummare Matrimonium; & simul septem ex cognatis (in istorum defectu septem ex vicinis, vel his in tanto numero etiam deficientibus, duo saltem testes bonæ famæ & vitæ) jurent, se credere, quod conjugati verum dicant. Ubi advertendum, quod conjugum juramentum sit *de veritate*, testium vero *de credulitate* & idipsum juramentum *de credulitate* etiam medicis ac fæminis inspicientibus imponi solet. Si denique

que ſigna ſint dubia, triennium conceditur coniugibus, intra quod Matrimonii conſummationem tentare poſſint, eo vero transacto, ſi nihil effecerint, tunc præſtito prædicto juramento ab invicem ſeparantur, & Matrimonium fuiſſe nullum declaratur, atque ita diſtinguendo inter ſigna impotentiæ conciliari & explicari poterit *cap. 1.* cum *cap. laudabilem 5. hoc tit.* quæ capitula in ſe diverſa videntur. Si conjuges diſcordent altero affirmante, altero negante, quod intra triennium perfecta copula intercesserit, necex inſpectione oculari certum aliquid aut veriſimile appareat, potius viro (cum juramento tamen) credendum eſſe, quam mulieri, dicitur *in cap. penult. cauſ. 33. q. 1. & cap. 1. h. t.* Sed iſta principaliter procedunt, ſi impotentia appareat ex cauſa naturali: ſi autem judicetur eſſe ex maleficio, ſive magica inincantatione, quamvis ſigna impotentiæ ſint manifeſta, nonnunquam ultra triennium (prius ſpiritualia media adhibita non cenſeantur) arbitrio judicis differri poteſt ſeparatio: & interim injungitur conjugibus, ut exorcismis, orationibus, confeſſionibus, aliisque piis operibus ſtudeant a Domino DEO ſublationem maleficii impetrare: ſi autem triennium, vel tempus a Judice Eccleſiaſtico præfixum elapſum ſit, nec tamen maleficium ceſſarit, impoſterum conjuges tanquam perpetuo impotentes reputari debebunt: licet etiam ex poſtfacto maleficium forte per miraculum aut ſolutionem ipſius maleficii, vel per aliud maleficium contrarium aut ſuperſtitiones tolli poſſit; quia tamen miraculum & maleficii ſolutio non eſt in poteſtate conjugum, maleficium autem alio maleficio vel ſuperſtitione tollere apud Chriſtianos illicitum eſt, ideo nihilominus impotentia perpetua cenſebitur *cap. ult. cauſ. 33. q. 1.*

7 Quæritur VI. Quod ſi poſt ſeparationem, ex cauſa impotentiæ conceſſam, & forte jam aliud Matrimonium contractum, ceſſet impotentia, an primum Matrimonium redintegrandum, & ſecundum ſeparandum ſit?

Reſp. Si impotentia ſublata ſit per miraculum vel artem magicam, aut aliam viam præternaturalem, valere primam ſeparationem, & ſecundum Matrimonium; quia impotentia ex ſe vere fuit perpetua, ut habetur *in d. cap. ult.* Si vero impotentia ceſſaverit modo naturali per uſum ſecundi Matrimonii, ita ut veriſimiliter etiam in primo ſublata fuiſſet, dummodo conjuges debitam diligentiam adhibuiſſent, invalida cenſebitur prima ſeparatio, & ſecundum Matrimonium; adeoque primum redintegrandum erit. Text. & DD. *in cap. fraternitatis. 6. h. t.*

8 Quæritur VII. An, ſi contrahentes jam ante Matrimonium ſciverint ſuam impotentiam, nihilominus deinde poſſint ſeparationem petere? Pro negativa adducitur *cap.*

cap 4. eod. ubi juxta ſummarium videtur decidi, quod ſcienter contrahentes cum impotentibus non ſeparentur, ſed ut ibidem ait Pontifex, *quas tanquam uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores*: proinde tales ſcienter contrahentes cum impedimento impotentiæ videntur ſibi invicem copulam remiſiſſe, & in affectu non tam ad Matrimonium, quam perpetuam vitæ ſocietatem, & alia obſequia domeſtica ſe obligaſſe, ſicut putant Innoc. & Panor. *eod. cap. 4.* Verum longe probabilius puto cum Henr. Zoëſio *eod. tit. num. 5.* etiam ſcienter contrahentes cum impotentia poſſe ex poſtfacto ab invicem ſeparari; quia certum eſt, tale Matrimonium propter impoſſibilitatem mutuæ corporum traditionis eſſe invalidum: ergo eo deſponſati ad perpetuam cohabitationem non tenentur. Sed neque ex contractu ſocietatis tenebuntur; tum propter incontinentiæ periculum; tum quod ſocietas etiam in perpetuum contracta diſſolvi queat, ſi ſubnaſcantur rixæ & diſſenſiones, vel alia juſta cauſa ſuboriatur. *L. ſi convenerit. 14. ff. pro ſocio.*

Porro ad *d. cap. 4. h. t.* Reſp. Quod impotentes contra ſuam voluntatem & inviti ſeparari non debeant. Attamen etiam hic aliqua limitatio eſt addenda, quod ſcilicet iſta voluntaria cohabitatio non aliter permittenda ſit, quam ſi nullum periculum timeatur, ne inter iſtos cohabitantes actus imperfecti & illiciti exerceantur, ac propterea ex conſtitutione Sixti V. *de Eunuch Matrim.* prohiberi debent, ne in eodem lecto impotentes condormiant.

9 Quæritur VIII. An impotentia, quæ ſupervenit poſt Matrimonium ratum, necdum tamen conſummatum, cauſet nullitatem Matrimonii? Negativa ſententia paſſim inter DD. recepta eſt, paucis diſſentientibus apud Sanchez. *lib. 7. diſp. 162.* Ratio eſſe poteſt, quod Matrimonium ab initio recte contractum non diſſolvatur, licet ex poſtfacto aliquod impedimentum incidat, ſicut ſuperius *q. 1.* diximus, ſed tale Matrimonium fuit ab initio recte contractum, cum ex ſuppoſito tunc nullum adfuerit impedimentum, ergo &c. Et confirmatur *ex cap. hi qui 25. cauſ. 32. quæſt. 7.* Ubi generaliter deciditur, Matrimonium propter ſupervenientem impotentiam non eſſe diſſolvendum. Textus ſi aliqui videantur contrarii, 10 ut *in cap. quod propoſuiſti. 18. ead. quæſt. 7. & cap. ex litteris 3. h. t.* explicandi ſunt de impotentia, cujus cauſa jam erat ante Matrimonium. Duo tamen hic adnotanda ſunt. I. Quod cum Matrimonium ratum ex diſpenſatione Papali diſſolvi poſſit, talis impotentia ei ſuperveniens ſit juſta diſpenſationis cauſa. II. Quod in dubio, an impotentia præceſ-

ſerit Matrimonium, vel primum poſtea ſupervenerit, præſumendum ſit præceſſiſſe, ſicut valde probabiliter docet Panormit. *in cap. Fraternitatis. 6. eodem. num. 6.*

TITULUS XVI.

De Matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ.

Ad interdictum Eccleſiæ pertinent pleraque impedimenta tam impedientia, quam dirimentia, de quibus hic dicendum erit.

§. I.

De Impedimentis impedientibus Matrimonii.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplicia ſint Impedimenta?*
2. *Impedimenta impedientia enumerantur.*
3. *Quid ſit Eccleſiæ vetitum?*
4. *Quid tempus feriarum?*
5. *Quid Catechiſmus?*
6. *Raptus olim impedimentum impediens, hodie poſt Concilium Trid. dirimens.*
7. *Quatuor caſus excipiuntur a pœnis raptus.*
8. *Quid ſit ſuſceptus propriæ ſobolis?*
9. *Quid mors ſeu occiſio Præsbyteri?*
10. *Quid pœnitentia ſolennis?*
11. *Qui ſanctimonialem ad Matrimonium ſaltem tentaverint, etiam cum alia perſona nunquam contrahere poſſunt.*
12. *Quænam impedimenta impedientia hodie in uſu ſint?*

1 Duplicia ſunt impedimenta Matrimonii, *impedientia* ſcilicet & *dirimentia.* Illa dicuntur, quæ quidem ab initio impediunt, & prohibent Matrimonium contrahi, de facto autem contractum validum relinquunt, & ad ſummum præter reatum peccati aliam pænam arbitrio Epiſcopi taxandam inferunt; iſta vero poſteriora non tantum ab initio reſiſtunt Matrimonio, ſed etiam contractum dirimunt, ac nullum & invalidum reddunt. Porro impedimenta memoriæ cauſa ſequentibus verſiculis comprehenduntur:

2 *Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriarum*
Atque Cathechiſmus, Sponſalia jungito votum,
Inceſtus, raptus, ſponſatæ mors mulieris,
Suſceptus propriæ ſobolis, mors Presbyteralis,
Aut ſi pæniteat ſolenniter, aut monialem

Ac-

Accipiat, prohibent hæc conjugium sociandum.

3 Ad *Ecclesiæ vetitum* quamvis hæc omnia impedimenta referri possint, quia propterea ab Ecclesia prohibentur Matrimonia, specialiter tamen hic intelligitur prohibitio Episcopi, de qua jam actum est supra *Tit. I. §. 3. num. 4.*

4 *Tempus feriarum* est illud, quo solemnes nuptiæ interdicuntur: & licet olim pluribus anni temporibus talis inhibitio fuerit, ut a diebus Rogationum usque ad Octavam Pentecostes, & tribus septimanis ante festum D. Joannis Baptistæ *cap. non oportet 18.* & passim *caus. 33. quæst. 4. cap. Capellanus 4. de Feriis.* hodie tamen Trid. *Sess. 24. de Refor. Matrim. cap. 10.* abrogatis aliis feriis constituit, ut solennes nuptiæ prohibeantur tantum a Dominica I. Adventus usque ad festum Epiphaniæ, & a die Cinerum inclusive usque ad Octavam Paschæ. Præterea communiter inter DD. receptum est, idque a S. Congreg. Cardin. declaratum, quod in prædictis feriis tantum solemnis, & externa nuptiarum pompa interdicatur, non autem Sponsalia de futuro, imo nec ipsum Matrimonium, si ex justa causa differri nequeat, & privatim sine publica pompa coram Parocho & testibus saltem cum licentia Episcopi celebretur, sicut notavit Barb. *in eod. cap.* 10. *n. 4.*

5 *Catechismi* nomine intelligitur illa instructio fidei, quæ olim præcedere baptismum, & ante januam Ecclesiæ cum Catechumeno seu noviter baptizando jam adulto fieri solebat, juxta *cap. ante Baptismum. 54. de Consecrat. dist. 4.* & quia habet rationem alicujus paternitatis seu regenerationis spiritualis, ideo si baptizanda fuisset fœmina, inter eam & catechizantem oriebatur impedimentum impediens, non autem dirimens. *cap. 2. de Cognatione Spirit. in 6.*

De *Sponsalibus*, quatenus cum una persona contracta impediant Matrimonium cum alia, superius *Tit I. §. 3. n. 3.* Similiter de Voto in *Tit. VI.* & de incestu *Tit. XIII. hujus Libri* egimus:

6 *Raptus* hoc loco dicitur violenta mulieris abductio; & quamvis olim Raptus fuerit tantum impedimentum impediens, eo casu, quo alterius sponsa fuisset abducta. *c. statutum. 34. caus. 27. q. 2.* de cætero autem non aliter annullarit Matrimonium, quam si mulier abducta nunquam libere consensisset, hodie tamen Trid. *Sess. 24. de Reform. Matr. c. 6.* edidit. constitutionem in hæc verba: *Decernit S. Synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere Matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces;*

ces; & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare.

Ex hac constitutione apparet, raptum hodie esse impedimentum dirimens, si Matrimonium eo tempore contrahatur, quo rapta in potestate raptoris est, etiamsi rapta libere consentiat, ut notat Barb. *in eod. cap. 6. n 9.* & alii communiter.

7 Ibi tamen enumerat Barbosa aliquos casus, qui a nonnullis DD. probabiliter excipiuntur ab hoc impedimento, utI. si raptus non fuerit factus intentione Matrimonii contrahendi, sed libidinis causa. II. Si fœmina invitis parentibus ipsa tamen consentiente abducatur. III. Si propria Sponsa rapiatur. IV. Si in aliquo casu raro fœmina curaret rapi virum; eo quod leges præsertim pœnales non extendantur ad casus insolitos. *L. nam ad ea 5. ff. de Legibus.*

Mors mulieris, sive uxoricidium etiam impedimentum causat, ut Maritus occidens sine spe alterius conjugii manere debeat. *cap. interfectores 5. causa 33. q. 2.*

8 *Susceptus propriæ sobolis* tunc inducit impedimentum, si quis extra necessitatem proprium filium baptizarit, aut eum tanquam Patrinus tenuerit: talis enim non tantum constante Matrimonio perdit jus exigendi debitum conjugale, sed etiam ab alio Matrimonio contrahendo prohibetur, *cap. de eo 5.* ubi Gloss. & DD. *caus. 30. q. 1.*

9 *Mors Presbyteralis*, seu occisio Presbyteri etiam impedit occidentem, ne Matrimonium contrahere possit. *cap. Presbyterum 2. de Pœnit. & remiss.* quod tamen aliqui tantum obtinere volunt, ubi quis in judicio de homicidio convictus, & condemnatus fuerit, ut docent Panorm. & Hostiens. *eod. cap. 2.*

10 *Pœnitentia solennis* dicitur, quæ ob crimina graviora injungitur publice peragenda, ita ut aliquis certo tempore ante Ecclesiam stare, vel domi jejunare, a gestatione gladii, aut equitatu abstinere debeat; quæ pœna olim valde frequens fuit. Intra hoc ergo Pœnitentiæ tempus etiam Matrimonium prohibetur. *cap. ult. causa 33. q. 2.*

11 Demum etiam illis interdicitur Matrimonium cum quavis alia persona, qui Deo desponsatas *Moniales* sibi Matrimonio jungere præsumpserunt. *cap. hi ergo 13. caus. 27. q. 1.* Imo de Jure Civili tales, qui vel tantum attentarunt Moniales Matrimonii jungendi causa, & multo magis qui rapuerunt, aut violarunt easdem, capitali supplicio puniuntur. *L. si quis 5. C. de Episc. & Cleric.* quam legem de verbo ad verbum in Corpus Juris Canon. retulit Gratianus *cap. 6. de Pœnit. dist. 1.* qui tamen intelligendus est, quod loquatur de Jure Civili, & foro sæculari, non autem de foro Canonico; quia Ecclesia nulli infert pœnam sanguinis, vel mor-

mortis ex quovis ſcelere, ſed tantum cenſuras, pœnam carceris, aut alias ſimiles: niſi quod aliquando ob delicti gravitatem etiam Clericos prius degradatos Judici ſæculari tradat. *cap. cum non ab homine* 10. *de Judiciis. cap. novimus.* 27. *de verb. ſignificat.*

12 Si quæras, an omnia prædicta impedimenta etiam hodie in uſu ſint? Reſp. Quamvis conſuetudo abrogans legem non præſumatur, niſi probetur, nec a conſuetudine unius vel alterius loci recte ad univerſalem conſuetudinem inferatur; nihilominus DD. qui in diverſis orbis partibus de Matrimonio ſcripſerunt, communiter atteſtantur, impedimenta impedientia uſu hodierno recepta non eſſe, ſi quatuor excipias, ſcilicet *Eccleſiæ vetitum*, id eſt interdictum Epiſcopi, *Tempus feriarum, Sponſalia & votum.* Atque hanc conſuetudinem etiam operari, ut in omnibus impedimentis impedientibus (excepto Voto, & Sponſalibus, quæ Jure Divino & naturali obligant) diſpenſare poſſit Epiſcopus, tradit. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 27. *num.* 15. Et Navar. in *Manuali Confeſſ.* (quod jam Nonagenarius ſenex dedicavit Gregorio XIII. *cap.* 22. *num.* 85. teſtatur, quod nunquam audiverit, ſuper impedimentis impedientibus (intellige exceptis illis quatuor) diſpenſationem impetrari.

§. II.
De impedimentis dirimentibus.

SUMMARIA.

1. *Quid ſint impedimenta dirimentia?*
2. *Enumerantur.*

1 Impedimenta dirimentia, quæ non tantum illicitum faciunt Matrimonium, ſed & invalidum, in his vulgatis verſiculis comprehenduntur:

2 *Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,*
Cultus diſparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honeſtas.
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis.

De his, excepta *Cultus Diſparitate*, jam ſupra ſuis locis egimus, nempe *de Errore, Vi, & publica Honeſtate* in Tit. I. *de Ligamine* in Tit. IV. *de Conditione* in Tit. V. *de Voto & Ordine* in Tit. VI. *de Crimine* in Tit. VII. *de Cognatione & Affinitate* in Tit. IX. & tribus ſequentibus: *de Impotentia* in Tit præcedenti. Nunc reſtat dicendum.

De Diſparitate Cultus.

SUMMARIA.

1. *Ex continuo uſu Eccleſiæ irritum eſt Matrimonium fidelis cum infideli.*
2. *Matrimonium Catholici cum Hæretica eſt illicitum, non tamen invalidum, & quidem in Germania.*

3. Pa-

3. *Pacta, ut liberi aliqui in fide hæretica educentur, sunt impia.*
4. *Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum.*
5. *An & quando conversus possit repellere alterum conjugem non conversum?*
6. *Quinam intelligantur nomine infidelium?*

1 Propter *Disparitatem Cultus* irritum est Matrimonium a fideli contractum cum infideli, juxta illud Apostoli | 2. *ad Corinth. 6. vers. 14. Nolite jugum ducere cum infidelibus &c.* quamvis autem hic textus; sicut & alii, qui ex Scriptura & Jure Canonico allegantur, *ut c. cave 15. cap. non oportet. 16. & cap. Judæi* 10. *caus. 28. q.* 1. non loquantur in propriis terminis de irritatione, sed tantum prohibitione Matrimonii fidelis cum infideli, tamen quod ex continuo usu Ecclesiæ etiam irritum habeaturMatrimonium fidelis cum infideli contractum, testis est Sanchez, cum Soto, bellarmino, & aliis *lib. 7. disp.* 1. *n. 8.* citatis.

2 Matrimonium autem Catholici cum hæretica est quidem illicitum, & sine peccato non contrahibile, non tamen est invalidum: imo in Germania ac aliis locis, ubi hæretici permixti cum Catholicis vivunt, plane non esse illicitumMatrimoniumCatholicæ personæ cum hæretica, tenet Sanch. *d. l. 7. disp. 72. n. 5.* Azor. *Instit. Mor. lib. 8. cap.* 11. *quæst. 5.* quia illa conjugia inter Catholicos & Hæreticos ineuntur instar aliorum contractuum ob communem pacem & tranquillitatem, dummodo Catholica fides libere permittatur, & absit perversionis periculum; quod periculum quia ordinarie subest, difficulter excusandi sunt parentes, qui aliquando, nulla necessitate cogente, propter respectum aliquem mere temporalem, v. g. honores aut divitias, liberos suos cum hæreticis conjungunt. Pacta vero, ut quidam ex liberis nascituris in fide Catholica, quidam in hæretica educentur, prorsus impia & contra jus Divinum pugnantia merito asserit Sanch. *d. l.* Nav. *Consil.* 1. *de Constit. num. 63.* 3

4 Quod si duo infideles inter se contraxerint Matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, si ambo ad fidem convertantur, ab invicem separari nec possunt, nec debent, tametsi forte cum aliquo impedimento dirimente jure tantum humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3. consanguinitatis gradu lineæ collateralis contraxerint; quia eo tempore, quo contraxerunt non ligabantur Jure Pontificio, utpote, qui per Baptismum nunquam in Ecclesiam ingressi, eiusque subditi effecti sunt: post conversionem autem talia impedimenta censentur primum supervenire Matrimonio, & ideo illud non dirimunt, sicut si inter Catholicos post contractum Matrimonium aliqua

qua affinitas ex parte uxoris induceretur, ut quia ipsius soror a marito cognita esset. *cap. gaudemus 8. de Divort.*

Si vero aliquis in infidelitate plures uxores habuerit, primam, cum qua contraxit, retinere debebit; quia cum illa sola verum fuit Matrimonium, non obstante, quod fortassis eam ante conversionem repudiaverit, cum talis repudiatio, quantum ad dissolutionem vinculi Matrimonialis, non valuerit *d. cap. gaudemus vers. qui vero.* Dico autem: si ambo convertantur: nam si unus tantum conversus fuerit, nondum erit Sacramentum; quia Matrimonium in utroque conjuge est unum numero Sacramentum, sicut unum numero Matrimonium, ergo si in uno non est Sacramentum, nec erit in altero Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 8. & 9.*

5 Matrimonium infidelium, quamvis consummatum, potest dissolvi, ex speciali privilegio Christi in fidei favorem dato, & per Apostolum Paulum promulgato, si alter conjux ad fidem convertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, saltem non sine contumelia vel blasphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat, ita enim inquit Apostolus 1. *ad Cor. 7. vers. 15. Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror hujusmodi*: & id ipsum confirmatum est *in cap. quanto. 7. de Divort.* Interim non ipso facto dissolvetur Matrimonium, quando infidelis declaravit, se nolle cohabitare, sed tunc primum, ubi fidelis ad alias nuptias transierit; quare si ante contractas nuptias infidelis pœnitentia ductus etiam convertatur, a fideli prius converso ad conjugium recipi debet. *d. cap. gaudemus 8. in fine de Divort.*

Si infidelis nolit quidem converti, velit tamen converso pacifice cohabitare, is a converso admittendus est. *Cæteris autem*, inquit Apostolus *d. l. dico ego, non Dominus, si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Sed quia per hæc verba insinuare videtur Apostolus, non esse præceptum Christi, ut fidelis cohabitet infideli, ideo non pauci sunt, qui putent, Apostolum ibidem tantum *Consilium* tradidisse, & absolute loquendo Matrimonium dissolvi posse, si alter conjux nolit converti, licet velit pacifice cohabitare; imo etiam ipsam cohabitationem tantum in primitiva Ecclesia, ubi indies multi convertebantur ad fidem, propter spem conversionis permissam fuisse docent. Hodie vero, ubi refrigescente charitate magis periculum perversionis est, dictam cohabitationem non amplius admitti. Quo faciunt text. *in c. 8. & 10. caus. 28. q. 1.* Verum, cum utraque sententia multis DD. auctoritatibus & rationibus stabiliatur apud Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp.*

disp. 74. n. 7. Ego puto, in hac controversia plurimum esse tribuendum arbitrio Episcopi, ita ut, si ex cohabitatione fidelis cum infideli speretur conversio infidelis, Episcopus admittens cohabitationem sequatur priorem sententiam, posteriorem autem tunc, si ex dicta cohabitatione (ut comuniter inter Judæos propter pertinaciam eorum & inconstantiam in fide accidere solet) rationabiliter timeatur, fore periculum perversionis.

6 Quæ autem hactenus de infidelibus diximus, intelligenda sunt de iis, qui nunquam baptismum susceperunt: non vero de Apostatis, qui per baptismum in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti, postea vero ad infidelitatem defecerunt; horum enim Matrimonia, cum semel fuerint Sacramentum, & Baptismus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei deleri non potest, ideo sunt, & manent semper quoad vinculum indissolubilia. Dico quoad vinculum: nam quoad cohabitationem, tanquam propter adulterium spirituale, dissolvi posse, inferius *in Tit. XIX.* §. 1. dicetur.

§. III.

De Dispensatione super impedimentis.

SUMMARIA.

1. *Quid abrogatio, irritatio, declaratio, & dispensatio?*
2. *Earum differentia.*
3. *Qualiter & qualia impedimenta tolli possint?*
4. *Quæ impedimenta non admittant dispensationem, & ibi quid de casu Erdfurtiano?*
5. *Ad quotum gradum consanguinitas dirimat Matrimonium?*
6. *Ad quotum affinitas?*
7. *Cur jus positivum ad plures gradus impedimentum consanguinitatis & affinitatis extenderit?*
8. *Decem causæ, propter quas dispensatio conceditur.*
9. *Quando dispensatio valeat impetrata per allegationem falsitatis, aut suppressionem veritatis.*
10. *Exempla allegatæ falsitatis & suppressæ veritatis.*
11. *Quis præter S. Pontificem super impedimentis dispensare possit?*

1 Prænotandum est, obligationem legis alicujus cessare vel per *irritationem*, vel per *abrogationem*, vel *declarationem*, vel *dispensationem*, quæ omnia inter se differunt. Nam *irritari* dicitur lex, cujus obligatio statim ab initio non admittitur; v. g. si Princeps nolit confirmare statuta civium. *Abrogare* legem, est eam cessare, postquam semel

ob-

obligavit. *Declarare* est interpretari, legem ex mente legislatoris de tali casu non loqui, aut in eo aliquam vim obligandi habere. *Dispensatio* est relaxatio legis, ob justam causam in particulari aliquo casu.

2 Unde differt *Dispensatio* primo ab *abrogatione* legis, quod abrogatio tollat totam obligationem legis in omnibus casibus, in quibus prius valebat, *dispensatio* autem tantum in particulari casu, & circa particulares personas. Item differt a *declaratione*, quod *declaratio* supponat, legem nunquam in tali casu obligasse, *dispensatio* vero supponat obligationem, & tamen ob justam causam hic & nunc relaxet.

3 Quæritur ergo I. An omnia impedimenta Matrimonii possint tolli sive deinde per abrogationem sive per dispensationem? Ad hanc quæstionem præsciendum est, quædam impedimenta esse a jure naturæ & Divino statuta, alia vero jure humano & Pontificio. In impedimentis jure humano introductis nemo dubitat, dari posse dispensationem aut abrogationem: quia is, qui habet potestatem condendi legem, habet utique etiam potestatem abrogandi, & contrarium ponendi, cum lex totam suam auctoritatem ab ipso habeat. Nec tamen propterea recte infertur, quod lex abrogata fuerit irrationabiliter a Pontificibus lata, nam Resp. Non sequi, hoc est rationabile, ergo contrarium est irrationabile: quia propter rationem circumstantiarum loci & temporis, item propter imbecillitatem nostri intellectus, qui non potest semper genuinam veritatem prospicere, datur medium inter rationabile, & irrationabile, scilicet magis rationabile. Optimus text. *in c. alma mater 24. de sentent. excomm. in 6.* ubi Pontifex inquit: *Alma Mater Ecclesia multa rationabiliter ordinat, quæ tamen rationabilius reformat.* In impedimentis jure naturali & Divino introductis non desunt, qui doceant, posse Summum Pontificem ex urgentissima aliqua causa, & de plenitudine suæ potestatis dispensare, quos refert Sanch. *lib. 8. disp. 6. num. 8.* quorum ratio ducitur a paritate, nimirum quod, sicut recta Ecclesiæ gubernatio exigit, ut Episcopus aliquando in lege Pontificis ob necessitatem & difficultatem adeundi Pontificem dispensare possit, ita etiam exigat eadem Ecclesiæ gubernatio, ut Pontifex quandoque dispenset in lege Dei, qui adiri non potest. Contraria tamen sententia verior videtur, & conformior usui Ecclesiæ, quæ hactenus in nullo tali casu dispensavit. Nec valet adducta paritas: quia Pontifex tanquam homo non potuit omnes casus prævidere, qui subinde indigeant dispensatione, quod de Deo, qui perfectissime omnia cognoscit, convenienter dici non potest, sicut notavit Barbosa *Juris Eccles. univ. lib. 1. cap. 2. num. 120.* & licet utilitas alicujus regni procurari posset

ſet per diſpenſationem v. g. inter fratrem & ſororem: attamen indecentia naturalis in tali caſu, & periculum, ne occaſione talis diſpenſationis inter fratres & ſorores frequens peccatum admitteretur, præponderat utilitati etiam alicujus regni, quod Deus, ſi velit, & videat ſuas leges accurate cuſtodiri, bene poteſt aliter, quam per tale ſcandaloſum Matrimonium conſervare; ex qua ratione ſcandali cum pluribus aliis citatis id etiam tenet Sanchez *d. l. n.* 10. quamvis de cætero putet, Summo Pontifici non eſſe ſemper denegandam poteſtatem diſpenſandi in Jure Divino, ſi modo detur cauſa, quæ vincat turpitudinem actus præcepto Divino contrarii.

4 Quæritur II. Quænam ſint impedimenta jure naturali aut Divino introducta, quæ abrogationem aut diſpenſationem non admittant?

Reſp. Quamvis multa ſint impedimenta dirimentia Matrimonii, interim tamen aliqua tantum jure naturali aut Divino, cætera jure humano dirimunt Matrimonium.

I. Igitur *jure naturali* dirimitur Matrimonium, ſi deſit conſenſus, prout fit, ſi error in perſona interveniat, aut conditio appoſita deficiat, ſi violentia & metus gravis ad extorquendum conſenſum adhibeatur, ſi ratio naturalis deficiat, ut in amentibus. II. Si quis jam alio Matrimonio ligatus ſit, de Fide Chriſtiana credimus, non poſſe contrahi Matrimonium cum alia. Refertur quidem Erdfurti extare tale monumentum, ubi alicui binæ uxores ſimul conceſſæ fuerunt, cum priorem, quam amiſſam credebat, contra ſpem reciperet, & ſecundam ſuperinductam ob affectionem nollet dimittere. Verum ſi retentio ſecundæ non fuit de facto attentata, ſed a Papa, ut dicitur, conceſſa, explicanda hæc res erit juxta *c. de Frig. & Malef.* ut ſecunda non potuerit retineri per modum *uxoris*, *ſed ſororis.* III. Si nimis propinqua ſit ſanguinis conjunctio &c.

5 Quæritur III. Usque ad quotum gradum conſanguinitas jure naturali vel divino faciat irritum Matrimonium? Reſp. Inter aſcendentes, item inter collaterales primi gradus ſcilicet fratem & ſororem jure naturæ prohiberi Matrimonium excepto caſu neceſſitatis, quo genus humanum aliter conſervari non poſſet, ſicut factum eſt in exordio mundi, & poſt diluvium. De cætero extra iſtum caſum neceſſitatis omnes gentes liberaliter educatæ a tali conjugio tanquam inhoneſto vel turpi abhorrent, eſtque inter tales perſonas naturalis pudor ac reverentia, quam tolleret conjugium. In ſecundo vero gradu lineæ transverſæ, quamvis indecens ſit Matrimonium contrahere, non tamen tale Matrimonium eſt irritum jure naturæ; ita enim Abraham duxit Saram Filiam Fratris ſui teſte Auguſt. *in cap. quæritur 22. cauſ. 22. q. 2.* Et Nachor duxit Melcham pa-

pariter sui fratris filiam. *Gen. 11. v. 29.* Unde in *c. Gaudemus 8. de Divortiis.* concedit Pontifex, ut pagani, qui in secundo vel tertio gradu contraxerunt Matrimonia, si ad fidem convertantur, possint in talibus Matrimoniis persistere; quia tempore Matrimonii contracti non erant ligati Ecclesiasticis statutis; quasi diceret Pontifex, Matrimonium in secundo gradu consanguinitatis contractum non tam jure naturæ, quam Ecclesiastica constitutione irritum censeri. Item in Trid. *Sess. 24. de Reform. matr. c. 5.* dicitur. *in secundo gradu* cum magnis principibus, & ex publica causa dispensari posse. Nec obest, quod in veteri Testamento *Lev. 18.* Matrimonium etiam in secundo gradu veluti cum sorore Patris fuerit prohibitum: nam illæ leges non erant omnes *morales*, sed quædam *judiciales* aut *cæremoniales* specialiter pro Judæis traditæ, quæ per adventum Christi exspirarunt. *c. unico. de Purific. post partum*, prout in Trid. *Sess. 24. de Sacram. matrimon. Can 3.* anathema dicitur, qui negat, Ecclesiam in quibusdam gradibus prohibitis *in Levitico* dispensare posse.

6 Quæritur IV. An etiam in affinitate quædam sit juris naturalis vel Divini prohibitio? Satis conveniunt DD. quod in linea affinitatis transversa sive collaterali nullus gradus, ne quidem primus, sit jure naturali adeo prohibitus, ut eo jure irritum faciat Matrimonium; ita enim Jacob Patriarcha duxit Liam, & postea sororem ejus Rachaëlem *Genes. 29.* Imo *Deuter. 25.* universim præceptum fuit Israëlitis, ut, si fratrum unus sine liberis decederet, alter uxorem ejus acciperet; licet interim jure gentium & naturali indecens esse videatur, sine gravi causa cum affinibus intra primum gradum contrahere propter reverentiam, quam aliquis debet fratri, cum quo uxor ejus una caro reputatur, juxta illud *Levit. 18. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est.*

Verum quid dicendum sit in linea recta affinitatis de Matrimonio inter novercam & privignum, socerum & nurum &c. diversæ sunt DD. opiniones. Multi negant, multi affirmant, sicut tradit Sanch. *Lib. 7. disp. 66.* & Laym. *de Matrim. p. 4. c. 6. num. 5.* In praxi certum est, Ecclesiam non solere inter eos dispensare. Si autem casus contingeret, ut aliqui ad fidem converterentur, qui prius in infidelitate in linea recta affinitatis contraxissent, putarem, Summum Pontificem esse consulendum; cum alias tale Matrimonium sine scandalo vix tolerari posset, propter auctoritatem affirmantium, jure naturæ esse irritum, vel separari propter auctoritatem idipsum negantium.

7 Quæritur V. Quare jus positivum Ecclesiasticum ultra prohibitionem juris naturalis adhuc alios gradus in consanguinitate & affinitate induxerit?

Resp. Id factum esse ex quatuor causis. I. Propter reverentiam, quam ob communicationem sanguinis cognati sibi invicem debent. II. Ne cum consanguinei & affines plerumque soleant simul esse, sub prætextu conjugii frequens peccatum admittatur. III. Ne naturalis amor ex consanguinitate aut affinitate ortus, si addatur amori & licentiæ conjugali nimis faciat effrenem libidinem. IV. Denique causa est politica, ut amicitiæ vinculum non tantum inter consanguineos constet, sed per viam Matrimonii etiam ad alios homines protendatur, & ita confœderatio ac societas inter homines tanto melius conservetur.

Cur autem Ecclesiæ prohibitio præcise quarto gradu concludatur, & non sit amplior vel restrictior, dicendum est, id propterea factum, quod usque ad illum gradum plerumque inter homines duret consanguinitatis amicitia, ulterius autem deficiente jam sanguinis virtute raro alter alterum speciali amore tanquam consanguineum vel affinem prosequatur.

8 Quæritur VI. Quænam sint causæ, ex quibus concedi soleat dispensatio in gradibus a jure positivo prohibitis? Decem tales causas refert Barb. ad Trid. *Sess.* 24. *de Reform. matr. cap.* 5. & DD. ibidem cit.

I. Est paupertas supplicantis, propter quam suo statui parem maritum habere non potest, quam aliquem ex consanguineis, vel affinibus.

II. Est angustia locorum, si in vicinia (sicut plerumque in locis montanis fit) nullus sit paris conditionis, cum quo nuptiarum spes esse possit, & istæ duæ causæ humaniter sunt considerandæ, ut procedant, licet adsit aliquis, qui velit fæminam ducere, sed ei ob ætatem aut mores valde contrarius.

III. Si per Matrimonium graves inimicitiæ inter consanguineos vel affines componi possent.

IV. Evitatio magni alicujus scandali vel delicti.

V. Si locus ob milites vel piratas non sit securus, atque ad eum extranei accedere non soleant, quæ causa ad angustiam loci referri potest.

VI. Conservatio famæ mulieris v. g. quia jam passim dicitur a consanguineo corrupta, & adeo nunquam vel difficilius nuptura est.

VII. Quia fæmina 24. annum excedens hactenus virum paris conditionis non invenit.

VIII. Est conservatio divitiarum in familia.

IX. Est excellentia meritorum in Ecclesiam.

X. Proles vel copula habita cum consanguinea, & multo magis, si Matrimonium jam de facto contractum sit. Sed circa hanc causam advertendum est, quod debeat ab initio abfuisse ignorantia consanguinitatis, & in Matrimonio debitæ solennitates fuisse adhibitæ;

alias qui mala fide, aut sub spe obtinendae dispensationis peccavit, vel contraxit cum consanguinea, non obtinebit dispensationem juxta Trid. *d. c. 5.*

9 Quaeritur VII. An valida sit dispensatio, si quis eam impetrarit allegando causam falsam, vel tacendo veritatem. Haec quaestio potissimum dependet *ex tit. de Rescriptis*, ubi de valore rescriptorum & gratiarum Papalium ex instituto tractatur. Interim ad nostram rem breviter dicendum est, falsitatem expressam, aut veritatem occultatam aliquando esse causam finalem dispensationis, aliquando tantum impulsivam; causa finalis tunc est, quando ea non existente Papa non dispensasset, vel saltem non eo modo, quo dispensavit, sed magis restricte & clausulate. Causa impulsiva est, quando cognita veritate suppressa aut falsitate expressa Papa nihilominus dispensasset, licet difficilius. Itaque si falsitas expressa, vel veritas occultata sit causa finalis dispensationis obtentae, talis dispensatio nulla erit, nec impetrans tuta conscientia uti poterit; omnia enim rescripta habent hanc tacitam conditionem, si preces veritate nitantur. *cap. 2. de Rescript.* Secus autem est, si falsitas expressa vel veritas occultata fuerit tantum causa impulsiva, tunc enim nihilominus valebit dispensatio.

Dices, hoc ipsum esse plane incertum, quandonam Pontifex dispensaret, si falsitatem ac veritatem cognosceret.

Resp. Id ex stylo Curiae Romanae, vel quando de eo non constat, ex arbitrio prudentis viri desumendum esse: & hodie ferme omnes casus, qui contingere possunt circa impetrationem dispensationis, complexus est Sanchez *de Matrim. tot. lib. 8. praesertim disput. 21. & seqq.* Cujus sententiae licet non sint infallibiles, nisi quatenus textu expresso nituntur, potest tamen vir prudens ex ejusdem rationibus & authoritatibus, quas allegat, suum judicium formare. Ut 10 autem ex innumeris tantum aliqua magis quotidiana referamus. I. Non erit valida dispensatio, si una tantum causa in rescripto allegata sit, & ea falsa fuerit; quia licet Pontifex possit sine causa dispensare, id tamen in dubio non praesumitur facere, nisi ex causa expressa. II. Si non exprimatur, quod copula intervenerit scienter cum consanguinea, maxime spe dispensationis impetrandae. III. Si impedimentum exprimatur sub dubio, quod erat certum, v. g. si dicat, se dubitare, an votum castitatis emiserit, & tantum ad conscientiae tranquillitatem petere dispensationem; quia qui dispensat in impedimento dubio, non statim dispensat in impedimento certo, vel saltem non eodem modo: nam dubium votum castitatis per dispensationem tollitur absolute, certum autem regulariter tantum ad unum Matrimonium, quo finito rursus obligat. IV. Si impedimentum affinitatis ponatur pro con-

ſanguinitate, vel econtra: diſpenſatio enim eſt ſtrictæ interpretationis, & non extenditur ultra expreſſa. V. Si quis dicat ſe in gradu remotiori v. g. in quarto, cum ſit in tertio: aliud autem eſt, ſi quis, cum ſit in quarto, dicat ſe in tertio; quia tunc Pontifex diſpenſando in tertio cenſetur etiam diſpenſaſſe in quarto.

De eo olim inter DD. fuit magna controverſia, an in linea collaterali inæquali ſit neceſſe non tantum gradum remotiorem, ſed etiam proximum exprimere, v. g. dicendo, quod una perſona ſit ſtipiti in ſecundo, altera in tertio conjuncta; eo quod major videatur conjunctio, ſi alteruter ex conſanguineis ita propinque ad ſtipitem accedat. Sed Pius V. Anno 1566. in motu proprio, qui incipit: *Sanctiſſimus*, decidit, valere diſpenſationem abſque dicta expreſſione gradus propinquioris, ita tamen, ut ex poſtfacto literæ declaratoriæ deſuper impetrentur, in quibus Pontifex declarat, priorem diſpenſationem valere: eas autem declaratorias, tantum ad tollendum ſcandalum requiſitas, non deſiderari, ſi nullum ex tali diſpenſatione ſcandalum oriretur, ut quia res ad forum externum delata non eſt, & homines ignorant, an ſupplicantes omnia expreſſerint, docet Sanchez *d. l. diſp. 24. num. 31.*

11 Quæritur demum, an præter Pontificem in impedimentis nemo diſpenſare poſſit;

Reſp. cum inferior in lege ſuperioris nihil immutare poſſit. *Clem. Ne Romani 2. in principio de Electione.* Ideo regulariter & in ordine ad Matrimonium contrahendum nec Epiſcopus, nec etiam Legatus quivis Sedis Apoſtolicæ in impedimentis dirimentibus Matrimonii diſpenſare poteſt, niſi ſpeciale privilegium a Summo Pontifice habeat. Dico autem, *Regulariter & in ordine ad Matrimonium contrahendum:* nam communis & notabilis eſt exceptio, quod Epiſcopus diſpenſare valeat iſtis concurrentibus. I. Quod Matrimonium jam publice & præmiſſis denuntiationibus contractum ſit. II. Quod ſit contractum bona fide: id eſt, abſque ſcientia impedimenti juxta Trid. *Seſſ. 24. cap. 5.* ſufficit tamen, ſi unus ex conjugibus in bona fide fuerit. III. Quod propter paupertatem & diſtantiam loci & incontinentiæ periculum difficilis ad Summum Pontificem vel alium ex privilegio jus diſpenſandi habentem acceſſus detur. IV. Quod impedimentum ſit tale, in quo ſoleat concedi diſpenſatio, adeoque non in primo aut ſecundo gradu conſanguinitatis. In affinitate autem ex copula illicita (puta ſi quis duxerit eam, cum cujus ſorore vel conſanguinea prius peccavit) ipſe ſcio, in primo & ſecundo gradu contracto jam Matrimonio diſpenſationem ab Epiſcopo datam eſſe. V. Denique, quod impedimentum ſit occultum; dicitur autem occultum;

tum; etſi unus vel alter ſciat, non tamen in loco divulgatum ſit. Videatur Sanch. *lib. 2. diſp. 40.* Hoc inſuper adnotari poteſt, quod, ſi dubitetur, an ſit impedimentum inter contrahentes, poſſit Epiſcopus declarare, nullum eſſe impedimentum, aut etiam ad cautelam diſpenſare, ſicut docet Garcias de *Beneficiis p. 9. c. 2. num. 10.* & Laym. *in Theol. Moral. de Legi- c. 22. n. 4.*

TITULUS XVII.

Qui Filii ſint Legitimi.

SUMMARIA.

1. *Illegitimi in multis deterioris conditionis, quam legitimi.*
2. *Natus conſtante Matrimonio præſumitur legitimus, licet uxor adulterium fecerit.*
3. *Matri aſſerenti Filium illegitimum, an ſit fides habenda?*
4. *Natus ex Matrimonio putativo quando cenſeatur legitimus?*
5. *Conceptus ante Matrimonium, & natus in eo eſt legitime natus.*
6. *Natus ante menſem nonum quando habeatur pro legitimo?*
7. *Quid ſi poſt nonum menſem?*
8. *De legitimatione per ſubſequens Matrimonium.*
9. *Sufficit Matrimonium ratum, non tamen putativum.*
10. *Circa legitimationem* per ſubſequens Matrimonium *differentia inter Jus Can. & Civile.*
11. *Filii adulterini & inceſtuoſi non legitimantur.*
12. *Natus ex inceſtu materiali, ignorata ſcilicet conſanguinitate, an legitimetur?*
13. *Filii Clerici in minoribus conſtituti an legitimentur per ſubſequens Matrimonium?*
14. *De legitimatione* per reſcriptum Principis, vel indultum Comitis Palatini *& ejus effectu.*

POſtquam hactenus viſum eſt quænam ſolennitates, & impedimenta obſervari debeant, ut Matrimonium recte contractum dicatur, nunc in hoc Titulo de Matrimonii effectu agitur, qualiter nimirum Liberi per Matrimonium *legitimi* ſint, aut fiant.

1 Notandum itaque I. Plurimum intereſſe, an quis pro legitime vel illegitime nato habeatur: nam illegitime nati, cum adhæreat ſemper macula paterni peccati, eorumque genitura a LL. reprobata ſit, ideo in multis deterioris ſunt conditionis, quam legiti-

me

me nati; ita etiam ad Ordines Ecclesiasticos promoveri non possunt, *toto Tit. de Filiis Presb. non ordinand.* nec ad beneficia curata, vel Prælaturas, *cap. cum in cunctis. 7. c. innotuit. 20. de elect.* tametsi per dispensationem aut ingressum in Monasterium ad Ordines habilitati fuissent, nisi Pontifex specialiter etiam quoad dignitates dispensasset. *cap. 1. ubi* Panor. & DD. *d. t. de Filiis Presb.* Item nec patri nec fratribus aut aliis consanguineis lineæ paternæ legitime natis succedunt, qua de re videantur, quæ in Lib. III. in Tit. *de Successione ab intestato* dicta sunt; & licet matri succedant in allodialibus, & nonnunquam Patri in duabus unciis, ut ibidem traditum, in bonis tamen feudalibus generaliter excluduntur. *in c. naturales. in Titulo. Si de Feudo defuncti contentio sit.*

2 Notandum II. Quod natus constante Matrimonio adeo habeatur pro legitimo, ut tametsi probari possit, uxorem sæpius adulterium commisisse, nihilominus favore prolis potius ex marito, quam adultero concepisse præsumatur *L. miles. 11. §. defuncto. 8. ff. ad L. Jul. de Adult.* Interim hæc præsumptio, licet ordinarias probationes vel alias præsumptiones in contrarium non admittat, cedit tamen rei evidentiæ & veritati, si v. g. eo tempore, quo mulier concepit, & alio insuper longiore maritus absens, vel ob infirmitatem, aut aliam causam ad generandum patenter inhabilis fuerit. *l. filium. 6. ff. de his, qui sui vel alieni juris.*

3 Sed quid, si uxor ipsamet fateatur, partum adulterinum esse? Communis est sententia, filium, pro quo stat juris præsumptio, non teneri fidem habere huic maternæ confessioni, nisi evidentiores probationes concurrant. Text. cum Nota Gottofr. *in L. Imperatores. 29. §. mulier. ff. de Probat.* Panorm. *in c. per tuas 10. de Probat. num. 4.* Andr. Gail. *Pract. obs. l. t. obs. 97. num. 8.* Laym. *in Theol. Moral. l. 3. tr. 3. p. 3. num. 1.* apud quem ibidem plura de obligatione ex adulterio videri poterunt, quæ ad Lib. V. ad Tit. *de Adulteriis & Stupro* remittimus.

4 Notandum III. Non tantum natos ex Matrimonio valido esse legitimos, sed etiam illos, qui nati sunt ex Matrimonio putativo, quod revera quidem propter impedimentum aliquod occultum consanguinitatis, aut simile fuit invalidum, publice tamen credebatur validum: dummodo duo concurrant: nimirum *primo*, quod saltem unus ex conjugibus putativis (tempore contractus) fuerit in bona fide & ignarus impedimenti. *Secundo*, ut Matrimonium fuerit contractum publice in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus. *c. ult. §. si quis. de cland. desponf. & c. pen. h. t.* Hic autem breviter circa utramque conditionem subnotandum I. quod in dubio & pro favore prolis præsumatur potius ignorantia, quam scientia impedimenti, teste

Covar.

Covar. *de Matrim. p. 2. c. 8. §. 1. n. 5.* facit regula. *47. Juris in 6.* ubi dicitur. *præſumi ignorantiam, niſi probetur ſcientia.*

II. Omiſſionem denuntiationis impedire legitimitatem prolis, quamvis uterque conjux fuerit in bona fide, ſi culpabiliter, ſeu doloſe facta fuerit: non autem ſi juſta de cauſa & ex authoritate Epiſcopi, quia *d. c. ult. de cland. deſponſ.* partim eſt latum in pœnam clandeſtine contrahentium, partim vero fundatur in præſumptione, quod ii, qui denuntiationes ad revelandum impedimentum inſtitutas omiſerunt, ſcientiam aut ſaltem affectatam tantum ignorantiam impedimenti habuerint; ergo ſi in omiſſione denuntiationum nihil peccatum ſit, ceſſabit etiam pœna & præſumptio.

5 Notand. IV. Natos conſtante Matrimonio haberi in jure pro legitimis, licet ante Matrimonium per copulam fornicariam concepti fuiſſent, ſicut aperte decidit Juſtin. Imperat. *in l. nuper. 11. verſ. & multo magis. C. de Naturalibus. lib.* ubi etiam generaliter pronunciat, quod in quæſtionibus ſtatum liberorum concernentibus, pro favore eorundem non conceptionis, ſed nativitatis tempus inſpiciendum ſit.

Sed dices: quomodo Imperator poteſt illos dicere legitime natos filios, qui revera non ex copula matrimoniali, ſed fornicaria nati ſunt? Reſpondetur, ut aliquis legitime natus dicatur, non eſſe effectum juris naturalis, ſecundum quod jus omnes æqualiter naſcimur ex viro & ex fœmina, ſed eſſe potius effectum legis (unde & legitimi dicuntur) & juris poſitivi, quod alicujus nativitatem approbat, eique jura legitime natorum attribuit; ergo cum Imperator tam in hoc caſu natos conſtante Matrimonio, quamvis antea conceptos, & in priori caſu Pontifex natos ex Matrimonio putativo bona fide contracto, voluerit legitime natos, ideo etiam a nobis tales dici, & haberi debebunt. Nec obſtat, quod conſtitutio *d. l. nuper.* non habeatur expreſſe in Jure Can. vel conſtitutio *d. c. ult. de cland. Deſp.* in Jure Civ. quia Jus Canonicum & Civile ſibi mutuum ſubſidium præſtant, ut, quod in uno deciſum non eſt, ex altero ſuppleatur. *jux. cap. 1. de Nov. op. nunc.* 6

Sed quid ſi mulier pariat quidem in Matrimonio, ſed tam mane, ut maritus, qui ante Matrimonium negotium cum ea non habuit, dubitare poſſit, an partus ſuus vel alienus ſit? Reſp quamvis ordinarium tempus pariendi *novem menſium* æſtimetur, ſi tamen mulier peperit *ſeptimo menſe*, partus legitimus reputabitur, quia intra hoc tempus naturalem partum edi poſſe, ex ſententia Medicorum receptum eſſe tradit JC. *in l. ſeptimo menſe 12. ff. de Statu hominum.* Idque non tantum de completo menſe ſeptimo accipiendum eſt, ſed & ad initium ſeptimi menſis

ſis legitimum partum naſci, ſatis aperte probatur *ex L. 3. §. ult. ff. de ſuis & legit. hæred.* ubi dicitur, quod ex ſententia Hippocratis ab Imperatore Pio approbata 182. *die natus* legitimo tempore natus habeatur: jam ſi more Græcorum 30. dies pro menſe computentur, ut notat Gottofr. *ad eund. §. ult.* erunt *ſex menſes & duo dies.*

7 Notandum V. Non ita præciſe tempus nativitatis inſpici circa legitimitatem liberorum, quin aliquando potius tempus conceptionis conſideretur, ſi hoc ſit eis favorabilius. Unde qui in Matrimonio conceptus, & mortuo patre natus eſt, haud dubie legitimus poſthumus dicetur.

Quid autem ſi mulier poſt mortem mariti non pariat intra 9. menſes; ſed multo poſt, v. g. in menſe decimo aut undecimo. Reſp. ſicut ob diverſas naturæ qualitates mulier aliquando citius, ita etiam aliquando ſerius parere poteſt, ita quidem, ut omnes facile conſentiant, partum in menſe decimo editum, cæteris paribus, ſi nimirum mortuus ante mortem fuiſſet diſpoſitus ad generandum, legitimum cenſendum eſſe. De menſe 11. difficultas eſſe videtur propter *Nov. 39. c. 2.* ubi Imperator partum 11. menſe perfecto editum vocat *impium,* & ait impoſſibile, ut conceptio ex marito defuncto in tantum tempus extendatur. Sed quia Imperator de partu menſe undecimo perfecto & circa terminum anni edito loquitur, ideo concedendum quidem eſt, talem partum præſumptione juris haberi pro illegitimo: ſi tamen ad initium vel etiam medium undecimi menſis peperiſſet, & de cætero bonæ famæ & vitæ æſtimata fuiſſet, & maritus quoque ante mortem nullo generandi Impedimento laboraſſet, pro favore prolis reſpondendum putarem, quia in dubio non præſumitur delictum. *l. merito 51. ff. pro ſocio.* imo ipſam Novellæ præſumptionem circa partum poſt menſem undecimum natum per judicium Medicorum (quibus non dubito, juramentum deferendum eſſe, quod ita, ſicut dicunt, & non aliter in conſcientia ſentiant) elidi poſſe, ſi atteſtentur juxta diſpoſitionem naturæ mulieris, partum ſine ſuſpicione tamdiu retentum eſſe, & concurrat bona mulieris apud vicinos exiſtimatio, quibusdam exemplis probat Gottofr. *in not. ad dict. cap. 2. Novel. 39. l. 2.*

8 *Notandum VI.* Quod tanta ſit vis Matrimonii, ut non ſolum illi, qui in eo concepti aut nati ſunt, ſed etiam, qui antea ſunt geniti, poſt illud contractum legitimi habeantur. *cap. tanta 6. h. t.* ubi prolixe Barboſa *in collect. Doctorum.* Neque refert, an immediate, vel poſt intervallum longioris temporis aut aliarum nuptiarum illa fœmina in uxorem ducatur, ex qua prius liberi per fornicarium congreſſum ſuſcepti ſunt. E. g. nihil obſtabit legitimationi, ſi primo, poſtquam filium ex concubina genuit, re-

licta concubina aliam in uxorem accipiat, & hac mortua tunc primum concubinam ducat. Panorm. *in eod. c. 6. num. 3.* & DD. communiter.

9 *Notandum VII.* Ad legitimationem liberorum ſolum Matrimonium ratum ſufficere, nec requiri ejusdem conſumationem: quia *in d. c. tanta* dicitur, filios poſt contractum Matrimonium eſſe legitimos, & nulla ibi fit mentio conſummationis. Unde ſi contingeret, patrem ante conſummationem mori, vel ipſum Matrimonium in periculo mortis contrahi; nihilominus filius legitimus haberi deberet. Barb. *in eod. c. 6. num. 8.*

Per Matrimonium autem putativum non legitimantur; quia quod eſt de jure nullum, nullum producit effectum; quare autem magis natus in Matrimonio putativo legitimus cenſeatur, eſt, quia non eſt natus ex delicto, ſed in forma Matrimonii, ſuppoſita bona fide; ille vero ex delicto, ergo debet aliquid accedere legitimum, quod illud delictum cum effectu purget.

10 *Notandum VIII.* Quamvis de Jure Civili ad legitimationem liberorum duo videantur requiri. I. Ut dotalia inſtrumenta una cum nuptiis confecta ſint. *Nov. 89. cap. 8.* II. Ut concubina, ex qua illegitimus ſuſceptus eſt, fuerit domi loco uxoris detenta, adeoque ſine ſuſpicione, quod ex alio fortaſſis conceperit. *l. nuper. in pr. C. de Natur. lib.* De Jure tamen Canon. neutrum requiritur: quia text. *in d. c. tanta.* generaliter loquitur, ergo pro favore legitimationis etiam generaliter eſt accipiendus. Barb. *d. l. num. 4. & 5.* Atque hac in parte Jus Canonicum etiam in terris Imperii receptum eſt. Et merito quidem: tum quod effectus legitimationis dependeat ex Matrimonio, quod ad ſui ſubſtantiam non requirit dotalia inſtrumenta, ſolo mutuo conſenſu cum præſentia Parochi & teſtium ſufficiente. *cap. is, qui fidem 30. de Sponſal.* Trident. *Seſſ. 24. de Ref. Matrim. cap. 1.* & alias in dubiis a Matrimonio dependentibus ſemper magis Jus Canon. quam Civile ſequi debeamus. *cap. tuam. 3. de Ord. cog. cap. lator. 5. h. t.* tum etiam quod hodie amplius non toleretur concubinatus, ideoque rarus vel nullus eſſet hodie tam favorabilis Matrimonii effectus.

11 *Notandum IX.* Ad legitimationem liberorum per ſubſequens Matrimonium requiri, ut ſaltem uno ex tribus temporibus inter parentes potuerit Matrimonium conſiſtere, videlicet vel tempore *conceptionis*, vel *medio* vel tempore *partus*; quia liberi mere adulterini, inceſtuoſi, aut alias damnati in jure per ſubſequens Matrimonium non legitimantur. Unde ſi v. g. aliquis ex adulterio conceptus, & vivente legitimo marito natus ſit, non fiet legitimus, quamvis marito mortuo mater ejus ab adultero in uxorem ducatur; ſimi-

militer nec Jura legitimorum consequitur, qui ex incestu cum consanguinea genitus est, licet post ejus nativitatem mater per dispensationem in uxorem ducatur, nisi ante nativitatem in utroque casu impedimentum (in priori per mortem mariti, in altero per dispensationem) fuisset sublatum: tunc enim saltem tempore medio, aut partus potuisset inter parentes Matrimonium consistere. Text. & DD. *in c. tanta. h. t.*

12 Sed hic quæritur, an ignorantia impedimenti patrocinetur Filio; an, qui v. g. natus quidem est ex consanguinea, parentibus tamen consanguinitatem ignorantibus, legitimus censeatur, si postea per dispensationem Matrimonium contrahatur? Negative respondet Barb. *in d. cap. tanta. num. 42.* partim ex generalitate textus. *in d. cap. tanta.* qui non distinguit, an parentes habuerint impedimenti ignorantiam, sed solum considerat, an inter eos tempore conceptionis vel nativitatis potuerit consistere Matrimonium: partim etiam, quod parentes peccantes non potuerint habere excusationem ignorantiæ; quia dederunt operam rei illicitæ, *danti autem operam rei illicitæ, imputantur etiam, quæ præter ipsius intentionem sequuntur c. tui. 29. de Homicidio. & cap. ult. eod. in 6.*

Contrariam tamen sententiam aliquando in Rota Romana prævaluisse, ex Cassiodoro refert Barb. *d. l. n. 41.* eaque etiam apud nos in praxi recepta est. Ratio mihi videtur esse valde efficax, quod talis filius non sit natus ex formali incestu, nec parentes in tali casu tanquam incestuosi propter ignorantiam impedimenti pœna incestus ordinaria punirentur: ergo in materia favorabili non venit nomine incestuosi. Unde *d. cap. tanta. h. t.* explicandum est de illis, qui ex formali adulterio vel incestu sunt geniti. Item illa regula, *quod danti operam rei illicitæ imputentur, quæ sequuntur*, plerumque tantum circa homicidium in ordine ad irregularitatem incurrendam (quæ etiam ex culpa levissima contrahitur) locum habet.

13 *Quæritur* præterea, utrum filius a Clerico in minoribus Ordinibus constituto genitus legitimetur, si postea Clericus deposito Clericatu matrem in uxorem ducat? Affirmativa communis & vera est; quia inter talem Clericum & fœminam etiam tempore conceptionis potuit consistere Matrimonium; cum minores Ordines non constituant impedimentum dirimens. Cov. *d. cap. 8. §. 2. num. 5.*

14 *Notandum X.* Licet illegitime nati etiam per rescriptum Principis, vel indultum Comitis Palatini legitimari possint, majoris tamen effectus est legitimatio per Matrimonium: nam legitimati per rescriptum Principis non succedunt patri, si alii filii ex justis nuptiis procreati adsint, nisi pater ipse supplicaverit Principi, & legitimationi inserta sit clausula; *non obstante, quod adsint filii legitimi &c.* Imo in bonis feudalibus, fidei-

deicommiſſis familiarum, & majoratibus prorſus excluduntur; at vero legitimati per Matrimonium legitime natis in omnibus & per omnia jam æquiparantur: inducitur enim legitimatio ab ipſa lege tam Canonica, quam Civili, adeoque omnes effectus legis ipſi tribuuntur; nam vere eſt legitimus, quem lex pro tali habet; cum aliquem legitimum eſſe non proveniat a natura, ſecundum quam omnes æqualiter naſcimur: ſed a lege ejus nativitatem ſive ab initio, ſive ex poſtfacto approbante, ſicut hac de re dictum eſt *in Lib. III. in Tit. de Succeſſione ab inteſtato.* Et videri poterunt, quæ tradit Harpprechtus *ad princ. Inſtitut. de Succeſſione ab inteſtato. num. 271. & ſeq.* Porro dum diximus, legitimationem per ſubſequens Matrimonium ipſo Jure induci, ulterius quædam conſequuntur, de quibus

15 *Notandum eſt ultimo*, quod legitimatio per reſcriptum Principis ſæcularis vel Comitis Palatini non habeat effectum in foro Eccleſiaſtico, v. g. ut talis legitimatus poſſit Ordines ſuſcipere. Panor. *in cap. per venerabilem. 13. h. t. num. 26.* imo non pauci DD. ſentiunt, teſte Fach. *lib. 3. Controv. cap. 28.* quod legitimatio ab uno Principe facta non habeat effectum in territorio alterius Principis, adeo ut v. g. legitimatus ab Imperatore non ſuccedat in Papali territorio ſitis. Item ad legitimationem per reſcriptum Principis requiritur, ut tam Pater quam filii legitimandi, & ſecundum quorundam opinionem, etiam alii filii legitimi, ſi extent, conſentiant. *Nov. 89. cap. 9. & 11.* Verum in his omnibus aliter ſe res habet, ſi legitimatio per Matrimonium contingat; talis enim filius, tam in foro Eccleſiaſtico quoad Ordines, Beneficia, & dignitates, quam in Civili quoad hæreditates, ſtatum familiæ, Jura retractus &c. atque ubique terrarum pro legitimo habendus erit, neque intereſt, an Pater vel alii filii in Matrimonio nati conſentiant, aut diſſentiant. Vide Barb. in ſæpe *d. c. tanta. h. t.*

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari.

SUMMARIA.

1. *Omnes cauſæ Matrimoniales coram ſolo Judice Eccleſiaſtico tractari debent.*
2. *Cauſæ Matrimoniales de jure tantum ad Epiſcopos, eorumque Vicarios pertinent.*

 3. Con-

3. Conjux propria authoritate compartem dimittens tenetur iterum recipere, non obstante quocunque impedimento.
4. An post receptionem non obstante impedimento licitus sit conjugii usus?
5. Non tantum conjuges, sed quicunque notitiam impedimenti habentes Matrimonium accusare possunt.
6. Conjugibus impedimentum ultro confitentibus, non statim credi debet.
7. Ad Matrimonium contractum dissolvendum requiruntur plenæ probationes.
8. Consanguinei circa impedimentum consanguinitatis pro testibus accipiendi sunt.
9. In dubio pro favore Matrimonii judicari debet.
10. Causæ Matrimoniales brevissime tractari debent.
11. Sententia lata in causa Matrimoniali non transit in rem judicatam.
12. Accusatio Matrimonii etiam post lapsum longissimi temporis institui potest.
13. Quando agitur de impedimento Canonico, nunquam transactio locum habere potest.

CONtingit non raro, ut desponsatis vel conjugatis aliquod impedimentum Canonicum objiciatur, atque contra eos ad impediendum Matrimonium contrahendum, vel contractum dissolvendum agatur. Ideo hoc loco trademus, quid judicibus in tali processu observandum sit.

1 Igitur *sciendum I.* Omnes causas Matrimoniales pertinere ad judicium Ecclesiasticum; quam propositionem si quis contumaciter negaverit, anathemate damnatur a concilio Tridentino *Sess. 24. de Sacram. Matrim. Can. 12.* Unde Judices sæculares se immiscere non possunt; quia cum Matrimonium sit Sacramentum, causa illius censetur esse spiritualis, quam non convenit a sæcularibus Judicibus tractari. *c. decernimus. 2. de Judic.* Imo tametsi causa principalis sit sæcularis, & quæstio tantum incidat de valore Matrimonii (e. g. si agatur de hæreditate, & filius, qui hæreditatem prætendit, negetur esse legitimus & natus ex valido matrimonio) adhuc Judices sæculares in casu principali supersedere, & illam quæstionem de valore Matrimonii ad Judicem Ecclesiasticum decidendam remittere debent, licet alias causa connexa dividenda non sit. *l. nulli. 10. Cod. de Judic.* Excipitur tamen, si sit spiritualis, quæ a Judice sæculari nequit cognosci. *cap. tuam. 3. de Ordine cognitionum. c. lator. 5. & cap. causam. 7. Qui filii sint legitimi.* Mynsing. *Centur. 1. observ. 100.* qui ita in Camera Imperiali practicari asserit, nisi quæstio de Matrimonio esset *meri facti & non juris.* E. g. si diceretur filius mere ex concubinatu genitus, & negaretur inter parentes ejus aliquando Matrimonium fuisse contractum; tunc enim de isto facto, an Matrimonium contractum sit, abstrahendo a valore ejus, etiam Judex sæcularis recte cognosceret.

2 *Sciendum II.* Causas Matrimoniales non ad quosvis Judices Eccel-

clesiasticos, sed tantum ad Episcopos, eorumque Vicarios pertinere. Unde Decani & Archi-Diaconi hanc cognitionem causarum Matrimonialium sibi de Jure vindicare non possunt. Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 20.* in amplis tamen Dioecesibus, sicut in hac Salisburgensi, solent Episcopi Archi-Diaconis causas Matrimoniales in certo aliquo districtu emergentes judicandas committere, & sibi tantum appellationem reservare; ne partes cum magnis sumtibus & temporis dispendio cogantur semper Episcopale Consistorium adire. Abbates quoque nonnulli exempti; qui totum territorium, & in eo jurisdictionem quasi Episcopalem habent, quamvis ipsi de cætero Episcopi non sint, etiam de causis Matrimonialibus cognoscere possunt: nam ad decisionem istarum causarum non requiritur ordo Episcopalis, sed jurisdictio.

3 *Sciendum est III.* Neminem posse propria authoritate conjugem ob quodcunque impedimentum sine sententia Judicis dimittere, licet fortassis notoria consanguinitas inter ipsos conjugatos post contractum Matrimonium appareret. Imo si de facto e. g. maritus dimisisset uxorem, ad recipiendam eam & cogendus, & insuper pœna arbitraria mulctandus esset. *cap. 3. & 4. de Divort.* Utrum au-4tem post talem receptionem licitus sit usus Matrimonii, superius ad *Tit. IV. de Sponsa duorum. n. 6.* dictum est.

5 *Sciendum IV.* Quod non tantum ipsi conjuges, vel illi, quorum interest, possint Matrimonium accusare, & impedimentum Judici notificare, sed si fama spargatur, quosdam conjugatos aliquo impedimento Canonico laborare, Judex de veritate ex officio inquirere debeat: imo quilibet de populo, cui impedimentum notum est, id judici proponere, & Matrimonium accusare permittatur; ne aliqui sub specie conjugii impune adulteria vel incestus committant, dummodo non sit præsumptio, quod ex odio aut malitia, vel ad extorquendam pecuniam accusator alienum Matrimonium turbare velit. *cap. 5. h. t.*

Oritur autem præsumptio contra accusatorem, si eo tempore, quo denunciationes ante Matrimonium in Ecclesia factæ sunt, ipse in loco præsens fuerit, nec contradixerit, & primum post Matrimonium contractum accusationem instituat. Quare non erit facile audiendus, nisi juramentum præstiterit, quod primum ex post facto in veram notitiam impedimenti devenerit, & nulla malitia ad accusandum moveatur. *c. ult.* ubi Panorm. *n. 9. X. h. t. &c.*

6 *Sciendum V.* Quamvis alias propria confessio dicatur optima probatio; si tamen conjugati ultro fatentur impedimentum e. g. consanguinitatis, impotentiæ, criminis, non propterea Matrimonium statim

tim separandum foret, nisi ex aliis conjecturis de veritate appareret, ne conjuges cohabitationis pertæsi colludere, & impedimentum fingere possint, *c. super eo. 5. de eo, qui cognovit.* Si vero conjuges non petant separationem, sed tantum dispensationem, & ulterius cohabitare velint, creditur simplici eorum assertioni: quia hic nulla causa est, cur de falsitate suspecti sint: nam confessio non est in eorum favorem, sed potius gravamen impetrandæ dispensationis.

7 *Sciendum VI.* Causam Matrimonialem reputari in jure causam *arduam & magni præjudicii*, adeoque in ea non sufficere qualescunque probationes, sed requiri plenas & integras. Verum hoc intelligendum est, si de Matrimonio *jam contracto dissolvendo* agatur. Sin autem agatur *de impediendo Matrimonio*, quod necdum contractum est, tunc etiam semiplenæ probationes admittuntur, ut dictum unius testis, fama communis, vel alia indicia & conjecturæ. *cap. 2. de Consanguinitate & Affinitate.* Ratio est, quia ex tali imperfecta probatione res fit saltem dubia & periculosa: in dubio autem & periculo tutior via est tenenda, & expedit ab initio impedire Matrimonium, quam cum periculo peccati admittere, ut fortassis ex postfacto cum scandalo dissolvi debeat.

8 *Sciendum VII.* Licet regulariter consanguineus pro consanguineo non sit testis idoneus, si tamen agatur circa Matrimonium de impedimento consanguinitatis, potius consanguinei quam extranei pro testibus admittendi sunt; eo quod censeantur, optimam habere suæ genealogiæ notitiam, & non facile incestas nuptias in sua familia toleraturi sint. *c. 3. h. t. c. super. 22. de Testibus.*

9 *Sciendum VIII.* Si aliqui testes aliquid contra Matrimonium deponant, vel res ipsa in puncto juris controversa sit, tunc potius pro Matrimonio, quam contra pronuntiandum esse. *arg. c. finalis. de Sent. & re judic.*

10 *Sciendum X.* Causas Matrimoniales tractandas esse *summariter*, & quantum fieri potest, brevissime, ut longiores dilationes & frustratoriæ exceptiones ex officio Judicis amputentur, ne litigantes ob longiorem moram periculo incontinentiæ exponantur. *Clem. 2. de Judiciis. & clem. sæpe. 2. de verb. signif.*

11 *Sciendum X.* Quod sententia lata in causa Matrimoniali non transeat in rem judicatam, etiamsi ab ea appellatum non fuerit: propterea si quandocunque novæ probationes impedimenti emerserint, nova accusatio institui poterit, vel contra, si Matrimonium ex falsis probationibus separatum fuerit, & ex postfacto de veritate constet, rursus redintegrari debebit. *c. lator. 7.* & ibi Glossa *de Sent. & re jud.*

12 *Sciendum XI.* Quamvis aliæ actiones regulariter extinguantur lapsu

lapsu 30. vel 40. annorum *l. sicut. 3. & l. omnes. 4. Cod. de Præscriptione 30. annorum.* Accusationem tamen Matrimonii post lapsum tanti temporis institui posse: neque enim matrimonium ab initio invalidum tractu temporis convalescit, aut impedimentum tollitur. Hoc tamen concedendum videtur, quod post mortem conjugum 30. vel etiam 20. annis elapsis non possit disputari de valore Matrimonii præteriti, e. g. ut filius vel nepos a successione hæreditaria excludatur; quia cum tali casu jam cessarit peccatum conjugum, non apparet ratio, cur dispositio Juris Civilis, quæ post tantum tempus omnem actionem tollit, locum non habeat. Facit etiam textus *in l. querela. 12.* ubi Bartholus & DD. C. *ad legem Corneliam de Falsis.*

13 *Sciendum ultimo*, in aliis quidem causis dubiis consulendum esse partibus, ut transactione vel amicabili compositione liti finem imponant. At vero in Matrimonio, quando agitur super impedimento Canonico, non esse permissam transactionem, neque juramentum voluntarium, vel compromissum, aut alia similia, quæ speciem transactionis continent. *cap. ult. de Transact.* Quia super illis tantum admittitur transactio, quæ sunt in potestate partium litigantium: non est autem in earum potestate, cum impedimento Canonico in Matrimonio permanere, vel sine impedimento a Matrimonio discedere, ergo. Super expensis autem in lite factis, item si contra filium agatur, de valore Matrimonii parentum jam defunctorum in ordine ad successionem hæreditariam, transactionem procedere, nemo facile dubitarit. Alia ad processum judicialem in causa Matrimonii pertinentia ex *Lib. II. Decretalium* desumenda sunt.

TITULUS XIX.

De Divortiis

SUMMARIA.

1. *Matrimonium aliud proprie tale, aliud improprie seu attentatum.*
2. *Magis interdum congruum est, impedimentum quovis modo tollere, quam conjuges invitos ab invicem separare.*
3. *Qualiter Matrimonium nullum ex defectu consensus in alterutro reconvalidari possit?*
4. *Qualiter Matrimonium cessante impedimento dirimente occulto reconvalidari debeat?*

5. *An ad reconvalidationem Matrimonii debeant etiam repeti ſolemnitates?*
6. *An Parochus vel Confeſſarius teneatur monere habentes impedimentum, ſi id ignorent?*
7. *Matrimonium dupliciter diſſolvi poteſt, vel quoad vinculum, vel quoad thorum.*
8. *Matrimonium ratum duobus tantum caſibus: Conſummatum vero nunquam, excepta morte, quoad vinculum diſſolvi poteſt.*
9. *Occurritur objectioni hæreticorum contendentium, ſaltem ob adulterium Matrimonium conſummatum etiam quoad vinculum ſolubile eſſe.*
10. *Matrimonium conſummatum 6. de cauſis quoad thorum diſſolvi poteſt.*
11. *Ex ſolo adulterio Matrimonium conſummatum quoad thorum in perpetuum diſſolvitur.*
12. *An ſicut maritus uxorem, ita uxor maritum propter adulterium dimittere poſſit?*
13. *An etiam oſcula, vel amplexus uxoris aut ſuſpicio tantum adulterii divortium cauſare poſſint?*
14. *Quales probationes requirantur, ut Judex divortii ſententiam ex cauſa adulterii proferre valeat?*
15. *Ob paritatem delicti denegatur divortium, etiamſi pars innocens primum poſt datam ſententiam adulterium committat.*
16. *Maritus uxori etiam indirecte tantum dans cauſam adulterii, divortium petere non poteſt.*
17. *Bona fides, uti & violenta oppreſſio, vel etiam metus cadens in conſtantem mulierem excuſat a divortio.*
18. *Tollitur divortium ex condonatione injuriæ, & quando hæc condonatio fieri poſſit?*
19. *Si conjux innocens nocenti injuriam condonet, tenetur nocens acceptare, & ad cohabitationem redire.*
20. *Cur hæreſis ſit cauſa divortii?*
21. *An conjux Catholicus teneatur recipere hæreticum poſt latam ſententiam revertentem?*
22. *Merito etiam ob periculum peccati divortium fieri debet.*
23. *Demum ex ſævitia conjugis recte diſſolutio Matrimonii petitur.*

Matrimonium aliquando diſſolvitur, quia invalide contractum cum impedimento dirimente, quod quidem non eſt proprie Matrimonium, ſed Matrimonium *attentatum*: aliquando vero valide ab initio contractum ex cauſa ſuperveniente.

§. I.

De Separatione Matrimonii ob nullitatem.

1 Matrimonium nulliter contractum proprie quidem & de jure Matrimonium dici non poteſt: dicitur tamen Matrimonium improprie ſeu de facto attentatum. Porro Matrimonium tale attentatum ob quodcunque impedimentum non aliter ſeparandum eſt, quam accedente authoritate Judicis Eccleſiaſtici. Eſt au-

2 autem hic advertendum, quod non ſemper invitis conjugibus Matrimonium ſeparandum ſit, dummodo impedimentum vel cauſa nullitatis per diſpenſationem aut alium modum tolli poſſit. Imo ſi vir tantum fuerit in mala fide, & fœminam ignaram impedimenti deceperit, videtur plane ex naturali æquitate ad tollendum impedimentum & diſpenſationem impetrandam cogi poſſe.

3 *Quæritur* autem I. An ſi nullitatis cauſa ſit occulta, & uni tantum parti cognita aliquando reconvalidari poſſit Matrimonium absque eo, ut alteri parti ignoranti id ſignificetur; poſſet enim nonnunquam ex notificatione impedimenti oriri diſſenſio, perplexitas, infamia aut aliud ſcandalum.

Reſponſio affirmativa communiter eſt recepta. Quo ad modum autem reconvalidandi diſtinguendum eſt, an Matrimonium ſit nullum ex defectu conſenſus in alterutro, vel an ob aliud impedimentum dirimens occultum. Priori caſu convaleſcit Matrimonium, ſi ille, qui ficte tantum conſenſit, ex poſt vere conſentiat: neque enim ad Matrimonium neceſſarius eſt conſenſus viri & fœminæ formaliter ſimultaneus, ſed ſufficit, quod is, qui priori tempore conſenſit, in ſua voluntate perduret, usque dum etiam pars altera conſentiat; alias Matrimonium per procuratorem contrahi non poſſet, cum principalis, qui procuratorem mittit, longo tempore prius conſentiat, quam altera perſona, ad quam procurator mittitur. Volunt tamen Doctores, ut iſte novus conſenſus non ſit mere internus, ſed per ſignum aliquod externum, veluti per verba, quæ conjugalem affectum indicent, aut per copulam exprimatur; quia ad eſſentiam Sacramenti requiritur ſignum ſenſibile. Licet vero tali caſu jam prius adfuerit ſignum, ſcilicet contractus extrinſecus Matrimonii & tantum defuerit conſenſus; reputatur tamen hoc ſignum inſufficiens; quia tunc temporis, quando poſitum erat, fuit ſolummodo putativum, & falſum.

4 Altero caſu, ſi occultum impedimentum ceſſarit, v. g. in affinitate occulta diſpenſatio clam obtenta ſit: uxor legitima, de qua nihil ſciebatur, mortua ſit &c. requiritur quidem novus utriusque conſenſus: quia prior propter tale impedimentum erat invalidus: interim tamen non eſt neceſſe, ut uxor v. g. ignara nullitatis prius de ea certioretur, & ita novus ipſius conſenſus petatur, ſed ſatis erit, ſi diſſimulata nullitate interrogationi de præſenti factæ conſentiat, ut ſi maritus dicat: *Si non eſſes mea uxor, velles fieri? & de facto vis eſſe mea uxor &c.* qua de re videatur Sanch. *de Matr. l. 2. d. 36.*

5 *Quæritur II.* An ad reconvalidationem Matrimonii debeant reiterari ſolennitates Conc. Trid. ut

ſcilicet denuo interveniat Parochus cum teſtibus?

Reſp. Eſſe diſtinguendum, an impedimentum ita occultum ſit, ut probari nequeat? vel utrum juridice ſaltem per duos teſtes probari poſſit? Priori caſu ſufficiet, quod ſolennitates ab initio adhibitæ ſint; quia earum effectus etiam impoſterum cenſetur durare hoc ipſo, quod Matrimonium tali caſu negari facile non poſſit; cum conſtet de contractu publico, & non conſtet de impedimento. At in poſteriori caſu propterea ſolenitates reiterandæ ſunt: quia ſine his ſubeſſet periculum, ne quandoque Matrimonium negaretur, ſi nullitas in primo contractu propter impedimentum probari poſſet, & conſenſus novus ex defectu ſolennitatum eſſet omnino occultus. Verum ne paſſim divulgetur, quod duo conjugati impedimento Canonico laborent, notabilis eſt cautela, ut Parochus, vel Confeſſarius petens licentiam a Parocho in præſentia duorum teſtium, qui poſſunt eſſe de conſanguineis aut aliis bonis amicis, partes coram ſe privatim conjungat.

6 Quæritur III. An, ſi Confeſſarius vel alius quiscunque ex privata ſcientia advertat, conjugatos habere ignorantiam impedimenti, teneatur eis impedimentum & nullitatem Matrimonii indicare?

Reſp. Non teneri; imo plerumque non eſſe conſultum admonere conjuges in bona fide exiſtentes: Si autem iſta concurrant I. Ut impedimentum ſit occultum, & non ſit ſcandalum apud alios homines. II. Ut ignorantia non ſit mortaliter culpabilis, ſicut ordinarie ignorantia juris excuſat homines plebejos, fœminas, milites & alios ſimiles. *l. cum de indebito. 25. §. 1. ff. de Probationibus*, & ignorantia facti excuſat omnes. III. Ut pœnitens nullum omnino dubium habeat de valore Matrimonii; quia confeſſarius vel alius vir doctus interrogatus de valore Matrimonii tenetur veritatem dicere, ne cauſam erroris præbeat. IV. Ut prudenter timeatur, ne ex admonitione oriantur diſſenſiones, infamiæ, periculum incontinentiæ, & alia ſcandala vel gravia incommoda. Ratio autem, cur iſtis concurrentibus recte omittatur admonitio, iſta eſt; quia nemo obligatur ad actum inutilem & proximo nocivum: eſſet vero talis admonitio inutilis & nociva: tum propter incommoda ſubſequentia, tum quod conjuges prius in bona fide exiſtentes, per uſum Matrimonii putativi non pecarint; jam autem poſt indicationem impedimenti periculo peccandi exponantur, ergo &c. Idque confirmatur ex *c. quia circa 6. de Conſanquinitate & affinit.* & *c. ſi quis autem 4. de Pœnit. diſt. 7.* Non obſtat difficilis textus in *c. 3. X. de Regulis Juris*, ubi dicitur, quod utilius ſcandalum naſci permittatur, quam veri-

veritas relinquatur. Nam explicari poteſt de tali veritate, quæ ſine peccato taceri non poteſt, & ad quam manifeſtandam aliquis tenetur; ut ſi partes ſint in mala fide, vel dubio aut culpabili ignorantia. Item Concionator aut Profeſſor publicus tenetur veritatem dicere, licet fructus alicujus privati non ſperetur, ſed potius ſcandalum, quia talis doctrina ordinatur ad bonum publicum, ideo ob privatum alicujus malum non eſt intermittenda. Pluribus examinat hanc quæſtionem Sanchez. *dict. l. diſputat. 38.*

§. II.

De Separatione Matrimonii valide contracti.

7 Matrimonium valide contractum aliquando ſeparatur vel quoad *vinculum*, ita ut prorſus ceſſet eſſe Matrimonium: vel tantum quoad *thorum & mutuam cohabitationem*, manente vinculo conjugii.

8 Quoad vinculum Matrimonium ratum duobus caſibus diſſolvitur, ſcilicet per ingreſſum in Religionem & diſpenſationem S. Pontificis, quia Matrimonium ratum, cum tantum ſignificet conjunctionem Chriſti cum anima fideli (quæ & magis intendi & per peccatum tolli poteſt) non eſt indiſſolubile. At vero Matrimonium conſummatum, cum ſignificet indiſſolubilem conjunctionem Chriſti cum unica Sponſa Eccleſia, nullo caſu, excepta morte naturali, quoad vinculum diſſolvi poteſt; ita enim illam legem Hebræorum *Deut. 24. cap.* ex qua licebat dare libellum repudii uxoribus, aperte & iterato ſuſtulit Chriſtus *Matth. cap. 5. & c. 19* his verbis: *Moyſes ad duritiem cordis veſtri* intellige ex diſpenſatione DEI *permiſit vobis dimittere uxores veſtras, ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis: quia, quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.*

9 Sed Hæretici ſuo more ſemper proni ad carnis libertatem (quam prohibet Apoſtolus *ad Galat. 6. ad Rom. 8. c.*) & Evangelii jugum excutiendum, ergo, inquiunt, ſaltem ob fornicationem uxoris ſolvitur Matrimonium conſummatum, eaque dimiſſa licebit aliam ducere. Hunc errorem, quem plerique hæretici noſtri temporis amplectuntur, anathemate damnavit Concilium Trid. *Seſſ. 24. de Sacram. Matrim. Canon. 7.* & pluribus demonſtrat Bellarm. *lib. 1. de Matrim. cap. 15. & ſeqq* etenim textus allegatus in hunc modum interpretandus eſt, ut illa exceptio de fornicatione uxoris referatur tantum ad verba *præcedentia*, ut ſcilicet non liceat dimittere uxorem *excepta cauſa fornicationis*: non autem ad verba *ſubſequentia*, quaſi

insuper ob causam fornicationis aliam ducere liceat: sicut cum S. Thoma *in 4. p. dist. 36. q. un.* communiter Scholastici explicant. Doctrinam autem hæreticorum ineptam esse, I. probatur ex Interprete Christi Paulo Apostolo, qui *1. ad Corinth. 7.* inquit: *Iis autem, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ubi in prioribus verbis *præcipio, a viro non discedere*, loquitur Apostolus de discessu injusto: in posterioribus autem de discessu justo, scilicet ob causam fornicationis, quem dicessum Christus dicto loco permisit: alias si etiam in posterioribus locutus fuisset Apostolus de discessu injusto, non potuisset dare optionem uxori; an vellet innupta manere, aut viro reconciliari, sed simpliciter debuisset jubere, ut ad virum reverteretur: Deinde probatur ratione, quia si propter adulterium dissolveretur conjugium: aperiretur janua infinitis repudiis, & conjux volens esse liber, tantum adulterium committeret, & ita ex suo delicto commodum reportaret, atque ad alias nuptias pro libitu transire valeret.

10 Verum Matrimonium *consummatum* licet quoad vinculum dissolvi nequeat, quoad thorum tamen & mutuam cohabitationem 6. de causis dissolvitur. I. Propter adulterium. II. Propter hæresin. III. Propter incitationem ad peccatum. IV. Propter sævitiem. V. Propter ingressum in Religionem mutuo consensu factum. Et VI. propter morbum contagiosum.

Instant autem hoc loco iterum hæretici, dicentes; si juxta nostram explicationem is fuit sensus Christi, ut non liceat dimittere uxorem, excepta causa fornicationis, quomodo ergo hic ultra fornicationem plures separationis causæ conceduntur? Resp. Nostram explicationem ulterius declarandam esse in hunc modum, ut ex solo adulterio liceat dimittere uxorem in perpetuum, etiam nolentem ac invitam: aliæ vero causæ hic enumeratæ ex sua natura non sint perpetuæ, vel certe non sint contra voluntatem alterius partis; sicut ingressus in Religionem mutuo consensu factus. Unde cessante hæresi, periculo peccati, sævitiæ, & morbo contagioso, cohabitatio separata rursus restaurari debebit: non autem cessante adulterio, quia fides conjugalis semel violata semper manet violata; & sane, si Apostolus *1. ad Corinth. 7.* potuit concedere temporalem separationem conjugum ex consensu causa orationis; potuerunt utique etiam Pontifices ex aliis justis causis, scilicet propter periculum corporis vel animæ talem separationem indulgere; etenim Pontifices tanquam Christi in terris Vicarii Apostolica authoritate perfruuntur, iisque non minus, quam Apostolis,

jus

jus Divinum interpretari ac declarare convenit.

§ III.

De Separatione propter Adulterium.

12 Quæritur I. Utrum non tantum maritus uxorem, ſed etiam vice verſa uxor maritum propter adulterium dimittere poſſit? Affirmativa ſententia communis & vera eſt. Ratio enim hujus divortii conſiſtit in violatione fidei conjugalis, quæ haud dubie non tantum per adulterium uxoris, ſed etiam mariti contingit; cum conjuges non debeant ad impaiia judicari. *c. gaudemus. 8. h. t. cap. ult. cauſ. 32. q. 5. c. placuit. 5. eadem cauſ. q. 7.*

Non obſtat, quod Chriſtus Dominus *Matth. 5. & 19.* tantum de dimiſſione uxoris meminerit; quia intelligitur locutus fuiſſe de eo, quod frequentius accidit; prout etiam in *d. cap. ult.* ait Innocentius, quod viri frequentius ſoleant mulieres de adulterio accuſare, quam econtra mulieres viros ſuos. Item dici poteſt, quod ibi Chriſtus tantum de dimiſſione uxoris a Judæis interrogata reſponderit.

13 Quær. II. An etiam propter oſcula, vel amplexus uxoris, aut ſuſpicionem tantum adulterii poſſit cohabitatio diſſolvi? Pro affirmativa facere videtur *l. conſenſu. 8. §. 3. Cod. de Repudiis*, ubi juſta divortii cauſa eſſe dicitur, ſi mulier invito marito aliena convivia appetat, aut extra domum pernoctet. Item textus *in lib. 1. feudorum. tit. 5.* ubi ſtatuitur, quod vaſallus feudum perdere debeat, non tantum, ſi cum uxore domini adulterium commiſerit, ſed etiam, ſi committere attentaverit, vel cum ea turpiter luſerit. Negativa tamen ſententia verior eſt: quidquid enim leges civiles ſtatuerint & permiſerint, ut ex aliis etiam pluribus cauſis, quam ex ſolo adulterio Matrimonium quoad ipſum vinculum miſſo libello repudii diſſolvi poſſet, prout conſtat ex toto *tit. ff. & cod. de Divort. & Repud.* Iſtæ tamen leges invalidæ reputantur; quia cauſa Matrimonii ſecundum Canones & Evangelium tractanda eſt, ubi Matrimonium conſummatum quoad vinculum nunquam, quoad cohabitationem ſolum propter adulterium in perpetuum ſeparari conceditur, ut ſuperius diximus. Deinde ſi ab adulterio ad oſcula &c. argumentari valemus, eſſet argumentum a *majori* ad *minus*, quod utique in pœnalibus & odioſis extra caſus in jure expreſſos locum non habet; cum in pœnalibus ex recepta doctrina ne quidem a ſimili argumentum procedat. Unde etiam allegata conſtitutio feudalis ad cauſam Matrimonialem,

tan-

tanquam, multo graviorem & majoris præjudicii, trahenda non est. Hoc tamen recte admittitur, quod nomine adulterii veniant etiam reliqui concubitus contra naturam, secundum ea, quæ prolixe tradit Sanch. *de Matrim. lib.* 10 *disp.* 4.

14 Quærit. III. Qualiter constare debeat de adulterio, & quales Probationes requirantur, ut Judex divortii sententiam proferre valeat?

Resp. Cum delicta carnis sint difficilis probationis, non requiri testes de visu ipsius peccati deponentes, sed sufficere conjecturas & præsumptiones violentas, ex quibus si non *physica*, saltem *moralis* certitudo inducatur, ut scilicet quilibet prudenter credere possit, adulterium commissum esse: quales autem sint tales præsumptiones violentæ, traditur per textus & DD. in *c. literis.* 12. *de Præsumpt.* & multis explicat Farinac. *in praxi criminali de delictis carnis.* & Sanchez. *d. l.* 10. *disp.* 12. Desumitur vero ex circumstantia loci, temporis & personarum, veluti si uxor alias male diffamata aut suspecta, sola cum solo, tempore & loco ad peccandum apto deprehendatur. Oscula etiam & tactus, quamvis ex se non constituant causam divortii, ut dictum, concurrentibus tamen aliis circumstantiis valde aggravant præsumptionem adulterii.

Est vero advertendum, quod tales conjecturæ, ex quibus peccatum præsumitur, plene probandæ sint per testes aut confessionem propriam uxoris: proin non sufficiet, si v. g. solus maritus dicat, se actus suspectos uxoris vidisse, quia in causa propria nemo testis idoneus reputatur, ex qua nimirum aliquod commodum speret, sicut hic, ubi propter adulterium uxoris maritus non tantum a jugo Matrimonii liberatur, sed insuper uxoris dotem lucratur.

15 Quær. IV. An sint aliqui casus, in quibus propter adulterium non conceditur divortium?

Resp. Varios casus enumerari, qui facilioris memoriæ causa ad tria capita reduci possunt. *Primum* est paritas vel causa delicti in altero conjuge. *Secundum* excusatio delicti a culpa. *Tertium* reconciliatio seu condonatio injuriæ.

Ex primo capite denegatur divortium I. si uterque conjux commiserit adulterium; quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, *c. ult de Adult.* & *c.* 5. *h. t.* idque probabilius extendunt DD. ut si e. g. maritus etiam post latam divortii sententiam adulterium commiserit, adhuc ad recipiendam uxorem dimissam cogi possit; sicut enim uxor ex primo adulterio amisit jus quæsitum per contractum Matrimonium, ita & multo magis maritus per subsequens adulterium amittet jus quæsitum per sententiam: est enim jus ex Matrimonio quæsitum mul-

to

to fortius, quam quæsitum ex sententia Judicis, & cohabitatio Matrimonialis favorabilior, quam separatio. Nav. *h. t. consil. 6.*

16 II. Maritus divortium petere non potest, si uxori causam adulterii dederit, ipsam prostituendo, vel non prohibendo, cum potuisset, aut denegando debitum conjugale. *cap. si tu abstines. 24. caus. 27. q. 2.*

Sed quid si uxor ob nimiam mariti sævitiam fugerit ex domo, & extra eam adulterium commiserit? Non excusari uxorem a divortio, docet Sanch. *d. l. 10. disp. 5. n. 10.* contra quosdam alios gravissimos Doctores, eo quod talis sævitia non sit directa adulterii causa. *arg. c. significasti. 4. h. t.*

Nihilominus si mulier necessitate compulsa fugerit ad talem locum, ubi fuit periculo incontinentiæ exposita, non video, quomodo tale adulterium marito imputari non possit, qui inhumaniter tractando conjugem, ei in effectu cohabitationem denegavit, & a loco periculoso revocare debuisset. Ad *d. c. significasti.* responderi potest, quod ibi mulier sine necessitate fuerit in loco periculoso: vel quod intelligatur, quando vir non tenebatur reddere debitum propter adulterium præcedens, sicut ex casu illius capituli intelligitur. Interim licet hoc casu denegetur divortium, alia tamen pœna adulterium uxoris recte punietur.

17 *Ex secundo capite* cessat divortium I. si conjux probabiliter credens, alterum conjugem decessisse, vel Matrimonium ex falsis probationibus consanguinitatis vel alterius impedimenti separatum sit, alteri nubat; nisi tamen jam certiorata de vita prioris conjugis, aut valore prioris Matrimonii perstiterit in secundo conjugio, debitum reddens ac petens: tunc enim jam vere rea adulterii censetur, ut recte docet Hostiensis *in Summa h. t. n. 8.*

II. Si uxor per violentiam oppressa sit a tali, cui resistere non potuit; imo non improbabiliter tenet Sylv. *V. Adult. n. 10.* quod non tantum violenta oppressio, sed etiam alius justus metus cadens in constantem mulierem excuset a divortio: licet enim metus non soleat in foro interno excusare a transgressione legis Divinæ præceptivæ, & ita a peccato, excusat tamen quoad pœnas legales, & ab injuria marito illata. *arg. l. vim passam. 39. & l. si uxor. 13. §. si quis 7. ff. ad legem Juliam de Adulteriis.*

III. Si quis uxorem accesserit, simulans se esse maritum, cui uxor bona fide nihil mali cogitans credidit. *c. in lectum 6. caus. 34. q. 2.* nam sicut hoc casu bona fides tollit culpam adulterii, ita etiam pœnam divortii; ad probandam autem hanc conjugis bonam fidem sufficere ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem, & alias probabiles conjecturas, tradit Hostiensis. *d. n. 8. casu 3.*

18 *Ex tertio capite* tollitur divortium I. Si conjux innocens expressis verbis injuriam & adulterium alteri condonaverit; cum quilibet possit juri suo renuntiare. *l. pen. Cod. de Pactis.*

II. Censetur tacita condonatio, si innocens conscius adulterii cum altera parte nocente sponte Matrimonio usus sit, petendo aut reddendo debitum. Notanter autem dico, debere id factum fuisse *scienter* & *sponte:* unde ex sola adulterii suspicione sine apertis indiciis per usum Matrimonii sibi non præjudicat innocens. Item si lite pendente super adulterio judex jubeat uxorem reddere debitum marito accusato: ne pendente lite commodo possessionis privetur, juxta *c. laudabilem 2. Ut lite pendente nil innovetur*, vel si maritus gravi metu uxorem ad usum Matrimonii cogat, nullum inde exurgeret divortio præjudicium.

III. Censetur facta reconciliatio & condonatio injuriæ, si innocens scienter & sponte nulla necessitate etiam honestatis compulsus, familiarem se exhibeat conjugi adulteranti, cum eo ludendo, ridendo, comedendo, & multo magis amplexus & oscula dando: nam per tales actus aboleri injuriam, docent Glossa & Doctores communiter in §. *finali Instit. de Injuriis.* Videatur Sanch. *dict. lib. 10. disp. 14.*

19 Quæritur V. An, si conjux innocens velit ultro reconcilliari nocenti teneatur nocens acceptare & ad cohabitationem redire? Ratio dubitandi est, quod innocens dimittendo adulterum dimiserit jus suum, quod in ipsum habuit: remittentibus autem jura sua non sit dandus regressus. *L. Quæritur 14. §. si venditor 9. ff. de Ædilitio edicto.* Affirmativa tamen sententia verior est, quia divortium ex causa adulterii solum in gratiam innocentis concessum est; ergo non debet in ejus odium & incommodum retorqueri. *cap. quod ob gratiam. 61. de Regul. Juris in 6.* & sententia non debet prodesse reo, contra quem lata est. *L. evidenter. 16. ff. de Exceptione rei judicatæ.*

Ad rationem dubitandi Resp. quod per actionem & sententiam divortii innocens non remittat suum jus, sed potius adulter jure suo, qnod prius in innocentem ex Matrimonio habuit, volente conjuge innocente, privetur. Unde ulterius infertur, quod adulter non possit ad religionem transire invito conjuge innocente, nisi is monitus adulterum resipiscentem & pœnitentem nolit recipere. Per Textum & interpretes *in c. gaudemus. 19. de Conversione conjugatorum.*

§. IV.

§. IV.

De Separatione Matrimonii propter hæresin, periculum peccati, sævitiam & morbum.

20 Hæresin esse causam divortii, inter omnes convenit, in ratione autem assignanda discrepant. Quidam putant, hoc propterea statutum, quod hæresis sit spirituale adulterium: In qua sententia videtur fuisse Augustinus *in c. idololatria 5. caus. 28. q. 1.* Alii existimant, hæresin esse contra *bonum prolis*, eo quod proles in vero DEI cultu non educetur. Alii ob periculum animæ id factum asserunt, ne hæreticus Catholicum pervertat. Alii demum in pœnam hæresis ab Ecclesia statutum sentiunt; quæ omnes rationes satis congrue, & probabiliter assignari possunt.

Cæterum hanc separationem propter hœresin, si fiat ante Judicis sententiam, qua conjugem hæreticum declarat, non esse perpetuam, sed eo usque durare, donec hæreticus ad fidem revertatur, omnes etiam facile admit-21 tunt juxta *cap. 6. h. t.* Verum non levis est controversia, an si hæreticus post sententiam latam revertatur, recipiendus sit ab altera parte Catholica? Negativam probabiliorem credit Sanch. *lib. 10. disp. 15. n. 19.* propter textum in *d. c. 6. h. tit.* qui satis aperte pro hac sententia loquitur, & confirmatur. *ex. c. ult. de Hæreticis.* Ubi in pœnam hæresis omnes, qui aliqua obligatione hæretico adstricti fuerunt, absolvuntur. Hanc sententiam, quamvis ipse putem, de rigore juris valde probabilem, attamen de æquitate illam censeo præferendam, quæ distinguit: An conjux Catholicus velit ad Religionem transire, aut in sæculo remanere: ut priori casu ex speciali privilegio Religionis non teneatur recipere conjugem ab hæresi reversum, sicut decisum est in *c. ult. de Convers. conjugator.* posteriori autem casu recipere omnino teneatur; tum quod causa perpetui divortii solum adulterium carnale a Christo assignatum sit, tum quod separatio Matrimonii propter periculum incontinentiæ, & alia scandala ac damna non sit facile concedenda, præsertim, si uterque in sæculo vivere velit: tum denique, quod id satis colligatur *ex c. quando 7. in fine hoc t.* Ad contraria Resp. & imprimis ad *c. ult. de Hæreticis*, quod id tantum pœnale non sit extendendum ad obligationem matrimonialem, quæ est ex jure Divino. *secundo* quod *c. 6. h. t.* sit explicandum juxta dicta *cap. ult. de Conversione conjugat.* Atque hanc sententiam communem & probabiliorem agnoscit ipse Sanch.

dict. loc. num. 18. Barb. *in d. c. 6, num. 5.*

22 *Ob periculum peccati* merito etiam separatur Matrimonium; si enim hoc licet propter morbum contagiosum, scilicet lepram aut similem, & ita ob periculum corporis, multo magis ob periculum animæ. Censetur autem tale periculum, si v. g. maritus velit uxorem prostituere, & lenocinium exercere; si homines impudicos in domum introducat, si ex usura & furtis velit uxorem alere; si ad patranda vel tegenda homicidia adhibere &c. Propter alia autem delicta conjugis, quæ in periculum animæ vel corporis alterius conjugis non redundant, divortium minime concedi, notant Doctores communiter per text. *in c. quæsivit 2. h. t.*

23 *Ex sævitia seu crudelitate* conjugis ideo recte petitur divortium, quia nimis durum esset, obligationem Matrimonii ad magnum corporis periculum extendere, nec verisimile, quod contrahentes cum tanto suo damno se ad cohabitationem obligare voluerint. Porro quanta sævitia conjugis esse debeat, ut alteri divertere liceat, Doctores non usque adeo conveniunt: sunt enim, qui putant, tantum ob vitæ periculum divortium concedi cum Barbosa *ad Rubric ff. Soluto Matrimonio. part. 2. n. 31.* Verum communius receptum, etiam ob atrocia verbera non tantum actu illata, sed & quæ inferenda probabiliter timentur, recte posse separationem indulgeri: quia ratio superius allata etiam hic locum habet: & facit *l. consensu 8. Cod. de Repudiis.* Hoc tamen intelligi non debet de levibus verberibus (habet enim maritus ex rationabili causa potestatem moderate & leviter, non vero nimis excessive castigandi uxorem: sicut docet Abbas *in c. quemadmodum 25. de Jurejur.* & Sylvester V. *Uxor. n. 3.*) neque de verberibus jam præteritis, quæ forsan ex aliquo extraordinario iræ calore illata sunt, si inposterum non sit magnum periculum ea amplius inferendi. Cæterum cum in casu sævitiæ plerumque periculum in mora esse soleat, non vitio vertitur conjugi, si propria authoritate a sæviente recedat; nec restituitur, nisi a sæviente idonea cautio de non offendendo præstetur. Hæc cautio, quæ generaliter exigitur, quoties probabile periculum offensionis imminet, præstanda est regulariter per pignora aut fidejussores, ut mulier in eventum læsionis habeat, unde satisfactionem etiam pecuniariam propter injuriam exigere possit; quia in *c. literas 13. in fin. de Rest. spoliat.* requiritur sufficiens cautio, qualis est illa, quæ fit per pignora aut fidejussores. *L. si mandato. 59. §. ult. ff. Mandati* quod si conjux sæviens ob inopiam pignora, aut fidejussores habere nequeat, ejus juramentum pro cautione acceptabitur. *L 25. auth. generaliter Cod. de Episc. & Cler.* Si vero sævitia

vitia conjugis cum tanto furore intentetur, ut alteri non possit sufficienter cautum esse, aut fortassis maritus parum sit Religiosus, qui juramentum non multum timeat, cohabitatio uxori injungi non debebit. *d. c. litteras in fine.* Demum hoc divortium, sicut alia, excepto eo, quod fit ob adulterium, temporale est, usque dum scilicet conjux mitescat, & ad saniorem mentem redeat. Unde in praxi usitatum est, ut Judex Ecclesiasticus non proferat absolutam divortii sententiam; sed tantum ad duos vel tres annos concedat tolerantiam, ut vocant, ut tantisper probetur resipiscentia saevientis.

De ingressu in Religionem videatur text. & tradita per nos, aliosque Interpret. ad tit. *de Convers. conjug.*

24 *Morbus contagiosus*, scilicet lepra, morbus gallicus &c. ex magis communi DD. sententia etiam est causa separationis quoad cohabitationem, si judicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi immineat, ut supra in Tit. VII. *de Conjugio leprosorum* diximus.

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum & uxorem: & de Dote post divortium restituenda.

1. Donatio inter conjuges regulariter prohibita, valet tamen in certis casibus.
2. Donatio inter conjuges confirmatur morte, etiam Civili, & professione Religionis bonorum incapaci.
3. Potest in vita expresse vel tacite revocari, non revocata retrotrahitur ad tempus quo facta est, nisi fuerit ultra 500. solidos.
4. De Donatione inter sponsos.
5. De Dote, paraphernis, & donatione propter nuptias.
6. Pater tenetur dotare liberos: fallit, ut ibi.
7. Maritus est dominus dotis non item paraphernorum, & qualiter inde fructus percipiat?
8 Maritus an & quando valeat rem dotalem alienare?
9. Pro dote non praestatur cautio, nec datur constante Matrimonio repetitio, exceptis certis casibus, & cui acquiratur post mortem?
10. Pacta dotalia an valeant, ubi agitur de universitate bonorum?
11. In dote quae culpa, & quando interitus praestetur?
12. Pro dote datur uxori actio hypothecaria cum praelatione, sed in paraphernis a die illationis.
13. Maritus vel haeredes ejus in restituenda dote habent beneficium competentiae.
14. Societas omnium bonorum an ipso jure contrahatur inter conjuges?
15. De amissione dotis propter adulterium.

1 Materiam hujus tituli prolixe tradunt interpretes Juris Civ. *in ff. & Cod.* Titulo *de Donat. inter virum & uxorem.* in tit. *de Jure dotium.* & in tit. *Solvto Matrimonio quemadmodum dos petatur.* ex quibus principaliora referemus.

Sciendum igitur I. Donationem inter conjuges regulariter prohibitam esse; ne vel nimius amor alterum ad paupertatem redigat, vel certe difficultas donandi & denegatio rei ab altero desideratæ concordiam conjugalem lædat. Sed hoc intelligendum, si ex tali donatione una pars ditior & altera pauperior evadat. Unde si conjuges reciproce sibi donarint, vel uxor marito ut dignitatem aliquam consequatur, ex qua ipsa quoque participet; vel si maritus rem donatam male consumpserit, nec inde locupletior factus sit; aut maritus hæreditatem, sibi ex testamento delatam, quæ alias uxori ab intestato competeret, in favorem ejus repudiet, irrevocabiles erunt hujusmodi donationes. *l. si id 28. l. sed si 31.* §. *7. & l. quod adipiscendæ 40. ff. h. t.* Pluribus & enucleate de his & aliis casibus, in quibus donatio inter conjuges subsistit, vel non, agit Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 1. & seqq.* specialiter *disp. 2.* inquirit, utrum inter conjuges, qui veri non sunt, sed putativi, valeat donatio? Et distinguit, an donans sciverit nullitatem Matrimonii, nec ne: priori casu resolvit, valere donationem, non vero posteriori. Idem *disp. 6.* tractat, an valeat donatio remuneratoria inter conjuges? & concludit, valere, dumodo merita sint æquivalentia, atque extraordinaria, quæ non fuissent alias stricto jure conjugali debita. An vero si maritus ignobilis, vel senex ducat nobilem, vel juvenculam, possit in compensationem nobilitatis aut juventutis eidem donare? pro utraque sententia videantur DD. apud Harp. *ad tit. instit. de Donat.* §. *aliæ autem 2. n. 32.*

2 Cæterum morte conjugis donantis etiam hæc donatio confirmatur, ita ut hæredes donationem revocare non possint. *l. 3. Cod. eodem tit.* Idem non tantum de morte naturali, sed etiam accidentali scilicet ultimo supplicio, vel Civili, ut deportatione, seu exilio perpetuo, item de professione in Religione incapaci bonorum (secus in bonorum capaci, ubi mors naturalis expectanda foret) intelligit Sanch. *d. l. 6. disp. 17.* Requirunt tamen DD. communiter, traditionem rei donatæ præcessisse, per text. *in l. Papinianus 23. ff. h. tit.* quod multis modis explicat, & limitat Sanch. *d. lib. 6. disp. 14. a num. 6.*

3 Quod si vero conjux donatarius præmortuus & donans superstes fuerit, vel si alio modo divortium intervenerit, aut constante etiam Matrimonio placuerit, rem donatam revocare tacite vel expresse, concedetur revocatio. *c. fin. X. h. tit.* & ibi Gloss. Panorm. & DD. communiter.

Quam-

Quamvis enim alias nemo contra factum proprium venire permittatur. *l. cum a matre 14. Cod. de Rei vindic.* id tamen non procedit, si factum proprium ipso jure nullum sit, sicut in simili de revocatione rei Ecclesiasticæ male alienatæ tradunt DD. *ad. c. si quis 6. de Rebus Eccles. non alienandis.* quod autem donatio inter conjuges ipso jure nulla sit, patet *ex l. 3. §. sciendum ff. h. t.* ibi: *ipso jure, quæ inter virum & uxorem donationis causa geruntur, nullius momenti sunt.* Licet vero ex parte donantis nullam obligationem nec naturalem nec Civilem ob Juris resistentiam inducat, ex parte tamen donatarii nulla iniquitas committitur, si rem donatam tantisper ex voluntate domini retineat, usquedum per eum aut revocetur, aut morte confirmetur: indeque habebitur pro bonæ fidei possessore & effectus donationis quoad lucrum fructuum trahetur retro ad tempus factæ traditionis. *l. donationes, quas parentes 25. Cod. h. t.* Illud quoque advertendum, si donatio fuerit ultra 500. solidos, ea debebit vel apud acta fuisse insinuata, vel expresse in ultima voluntate confirmata, & tunc ista confirmatio quoad excessum non retrotrahetur. Text. *in dicta l. donationes.*

4 Porro quod de conjugibus hactenus dictum est, non eodem modo procedit inter sponsos de futuro, inter quos donatio non est prohibita: habet tamen tacitam conditionem, si Matrimonium sequatur: nisi pactum de non revocando obstet, vel donantis Matrimonium secutum non fuerit, vel copula post sponsalia intervenerit, qua de re videatur iterum prolixe Sanchez *de Matrim. d. l. 6. disp. 18. & sequent.*

5 Sciendum II. Bona uxoris dividi in tres classes, ut alia sint *dotalia*, alia *paraphernalia*, & alia *receptitia*. *Dotis* nomine intelligitur pecunia, aut res quæcunque mobilis vel immobilis causa nuptiarum viro data ad sublevanda onera Matrimonii, ut scilicet ex ejus fructibus facilius uxorem & familiam alere possit. *l. pro oneribus. 20. Cod. de Jure dotium.* & in nostra vernacula dicitur, das Heyrath-Gut.

Parapherna sive *bona paraphernalia* vulgo das zugebrachte Gut, illa dicuntur, quæ uxor marito ultra dotem attulit; dependet enim ex conventione, & pactis conjugum, quantum uxor in dotem dare, vel maritus accipere velit. *l. si ego 9. §. 3. ff. de Jure dotium.* quid autem inter ista bona dotalia & paraphernalia in effectu intersit, paulo post dicemus. *Receptitia* demum illa sunt, quæ mulier sibi & suæ dispositioni reservavit.

6 Sciendum III. Maritum accepta dote vicissim uxori promittere aut obligare certa bona aut pecuniæ quantitatem, quæ *donatio propter nuptias*, germanice die Widerlag, vocatur: eaque cum de Jure communi proportionata doti esse debeat juxta *Nov. 97.* inde fit, ut

ſi mulier plura bona habeat, quam maritus, tunc tantum aliqua in dotem & reliqua pro paraphernis acceptari ſoleant. Imo in quibusdam locis hanc æqualitatem inter dotem & donationem propter nuptias conſuetudo ſuſtulit.

7 Sciendum IV. Paternum eſſe officium, ut *dotem* vel *donationem propter nuptias* ſuis liberis conſtituat. *l. ult. Cod. de Dotis promiſſione.* Ubi etiam decidit Imperator, quod pater dotans filiam, vel pro filio faciens donationem propter nuptias de propriis, non de liberorum bonis id facere debeat, niſi nimia inopia oppreſſus ſit. Non tamen tenetur pater dotare filiam hæreticam. *Nov. 115. cap. 3. §. 14.* Nec turpiter viventem. *l. 19. Cod. de inoff. teſt. & d. Nov. §. 11.* Nec eam, quæ ſe inſcio ante annum 25. ætatis nupſit indigno. *d. § 11. v. ſi vero.* Indignum autem maritum intelligi oportet eum, qui turpitudine vitæ & infamia aliqua laborat, non qui inferioris ſit conditionis, per ea, quæ fuſe tradit Gail. *l. 2. pract. Obſervat. obſ. 95.*

8 Sciendum V. Quod maritus in re dotali *Civile* dominium habere cenſeatur *naturali* tantum, eoque ſopito penes uxorem remanente, ſicut explicant Interpretes *ad pr. Inſt. Quibus alienare licet.* Unde pro re dotali maritus contra quemcunque poſſeſſorem rei vindicationem ſuo nomine inſtituere poterit: fructus quoque ex eadem re dotali propter onera Matrimonii pleno jure lucratur, adeo ut ſoluto Matrimonio dos quidem ad uxorem revertatur, non tamen fructus, licet extantes ſint, dummodo non excedant ratum temporis, quo Matrimonium duraverit: ut ſi maritus poſt primum quadrantem anni mortuus fuerit, non totius anni fructus, ſed quarta tantum pars hæredibus ejus debebitur. *l. dotis fructus. 7. ff. de Jure dotium.*

At vero bonorum paraphernalium maritus nulla ratione dominus eſt, nec pro iis ſuo, ſed uxorio nomine & tanquam procurator (ſine mandato tamen) agere poteſt. Neque ex his bonis fructus pleno jure lucratur, ſed tantum poteſtatem habet, eos expendendi in communes uſus ſuos & uxoris. *l. ultim. Cod. de Pact. conventis tam ſuper dote &c.* Quare ſi ſoluto Matrimonio fructus paraphernalium extent, vel maritus inde locupletior factus ſit, vel invita uxore aliorſum, quam in communes uſus expenderit, de Jure Civili (niſi conſuetudo alicujus loci ſit in contrarium) uxori reſtituendi ſunt, juxta doctrinam Menochii *de Præſumt. l. 3. præſumpt. 9.*

Sciendum VI. Quod, licet maritus ſubtili juris ratione dominus ſit rerum dotalium, eas tamen, ſi ſervando ſervari poſſint, ne quidem conſentiente muliere alienare valeat. *l. un. §. & cum lex Julia 15. C. de Rei uxor act. & tot. t. ff. & C. de Fundo dotali. princ. Inſtit.* & ibi late Harpr. & DD. *Quibus alienare licet.*

Fal-

Fallit tamen I. Si dos æstimata tradita sit: quia hæc æstimatio inducit venditionem, & efficit maritum verum dominum, ita ut soluto matrimonio non rem ipsam, sed pretium ejus restituere teneatur. *l. plerumque 10. ff. de Jure dotium.* II. Si mulier post biennium lapsum a tempore primi consensus iterum consenserit; quia lapsus tanti temporis, & repetitus consensus excludit præsumptionem, quod a marito falsis persuasionibus inducta sit. *Novell. 61. cap. 1. §. 1.* III. Si mulier absque dolo aut metu juraverit, se non velle revocare rem dotalem alienatam. *c. cum contingat. 28. de Jurejurand. &c* licet *2. eod. tit. in 6.* IV. Bona paraphernalia etiam uxor alienare non prohibetur vel maritus consentiente uxore. *l. 8. & ult. Cod. de Pact. conventis.*

10 Sciendum VII. Quamvis pro conservatione dotis nec fidejussores, nec aliæ satisdationes regulariter intervenire debeant, ne conjuges se invicem perfidiæ arguant: & si mulier suam personam non veretur credere marito, tanto minus in credenda dote difficilis esse debeat. *l. 1. & 2. Cod. Ne Fidejuss. dot. dentur.* aliquando tamen etiam cautio pro dote conservanda exigi, vel ipsa dos etiam constante Matrimonio omnino repeti potest, si nimirum maritus bona dissipando ad inopiam vergat. Atque hæc dos sic repetita non penes uxorem remanere, sed apud sequestrum deponi, vel alicui mercatori pro honesto lucro credi debet, ut ex ejus fructibus maritus onera Matrimonii supportare valeat, & ita sola proprietas salvetur. *cap. per vestras. 7. h. t.* & Barb. *in Collect. n. 1.*

Aliæ etiam causæ repetendæ dotis constante Matrimonio enumerantur *in l. mutus. 73. ff. de Jure dotium. l. quamvis. 20. ff. Soluto Matrimonio. Novell. 22. c. 30.* Veluti pro liberis prioris Matrimonii, item parentibus, fratribus aut sororibus egenis alendis, vel, si captivi sint, redimendis.

11 Sciendum VIII. Quod soluto Matrimonio per mortem, aut ingressum in Religionem, vel propter impedimentum dirimens detectum, dos uxori vel hæredibus ejus, & similiter donatio propter nuptias viro, ejusque hæredibus restituenda sit. *l. un. C. de Rei uxor. act. & l. ult. C. Soluto Matrim.*

Verum huic Juris constitutioni derogatur, si inter conjuges pacta conjugalia confecta sint, ut altero præmortuo ad superstitem dos vel donatio propter nuptias, aut alia etiam bona pleno jure pertineant: talia enim pacta valere constat. *ex tot. tit. ff. de Pact. dotal. & l. si convenit. 6. C. de Pactis conventis.* Et siquidem de particularibus rebus, ut de domo vel prædio dotali lucrandis agatur, omnes tale pactum libenter admittunt: at vero si agatur de universali & mutua successione conjugum in omnibus bonis, de pun-

cto Juris magna est controversia; quia pactis hæreditas dari non potest propter periculum captandæ mortis ejus, cujus hæreditas promissa est. *l. licet. 19. C. de Pactis. & l. hæreditas. 5. C. de Pactis convent.* Nihilominus consuetudine Germaniæ receptum est, ut pacta mutua & reciproca de futura successione inter conjuges tolerentur, teste Andrea Gail. *l. 2. obs. 125. n. 3.* & Mynsing. *Centur. 2. observ. 33.* proinde allegatæ leges explicari possunt, ut non loquantur de pacto conjugum, eoque mutuo & reciproco; cum inter conjuges mutuus amor & vicissitudo pacti excludat mortis captandæ periculum & suspicionem.

12 Sciendum IX. In restitutione dotis venire, quidquid maritus dolo, lata vel levi culpa in re dotali deliquerit. *l. in rebus 15. ff. de Jure dotium.* Si vero res dotalis sine tali culpa mariti interierit, aut deteriorata sit, nil maritus ob eam causam præstabit: nisi res fungibiles & servando non servabiles, ut pecuniam, vinum, frumentum &c. acceperit; tunc enim quia non rei in specie acceptæ, sed debitor generis est (quod perire non potest) nec eandem pecuniam, vel idem vinum reddere tenetur, sed aliud ejusdem generis & bonitatis, omne periculum ad ipsum pertinet. *l. res in dotem 42. ff. de Jure dotium.* Idem est, si v. g. prædium dotale æstimatum traditum sit; hæc namque æstimatio operatur venditionem, & transfert omne dominium & periculum in maritum. Si tamen additum sit, ut vel rem vel pretium soluto Matrimonio restituere maritus possit, tunc ejus tanquam debitoris erit electio, utrum restituere velit: re tamen non extante, æstimationem omnino præstabit; si extiterit res, etiam deteriorem sine sua culpa factam reddere poterit; quia tale pactum sub alternatione conceptum, ut vel res vel pretium restituatur, arguit, non absolutam venditionem fuisse, sed in eum tantum eventum, si maritus rem restituere non vellet. *l. plerumque. 10. in pr. & §. ult. cum l. seq. ff. de Jure dotium.*

13 Sciendum X. Quod in repetenda dote uxor habeat privilegiatam hypothecam in omnibus bonis mariti & ante omnes alios creditores solutionem dotis accipere debet. *l. assiduis 12. Cod. Qui pot. in pignor.* Utrum autem præferatur creditoribus expressam hypothecam anteriorem habentibus? valde controversum est inter Juris Civ. Interpretes, & pro negativa videri poterit And. Gail. PP. OO. *lib. 2. obs. 25. n. 20.* Barth. *in d. l. assiduis n. 6.* cum aliis apud Gail. *cc.* Pro affirmativa vero Mynsing. *Cent. 4. obs. 13.* Fachin. *Lib. 10. contr. 35.* Propter bona autem paraphernalia habet quidem uxor etiam tacitam hypothecam in bonis mariti, ea tamen non est privilegiata, ut anterioribus creditoribus præferatur, sed computatur a die illa-

illlationis, quo illa bona ad maritum pervenerunt. *l. ult. C. de Pact. convent.* Unde ob privilegia dotis consultius esset uxori, omnia bona marito in dotem tradere.

14 Sciendum XI. Quod si uxor, vel hæredes ejus a marito vel hæredibus (dummodo isti hæredes sint liberi & non extranei) soluto Matrimonio dotem repetant, maritus & liberi habent beneficium competentiæ, ut non teneantur in plus, quam reservata congrua sua sustentatione solvere possunt. Idque tametsi tempore contracti Matrimonii pactum contrarium appositum fuisset; nam tale pactum contra bonos mores & invalidum reputatur, cum humanitatis ratio non patiatur, ut inter conjunctas personas tam severa exactio instituatur, & alter per alterum ad paupertatem redigatur. *l. maritum 12. & l. alia causa. 14. ff. Soluto Matrimonio.*

15 Sciendum XII. Non levem esse controversiam, an uxor soluto Matrimonio non tantum dotem repetere, sed etiam ex aliis bonis, constante Matrimonio per maritum acquisitis, medietatem exigere valeat? Affirmant nonnulli propter text. *in c. 2. h. t.* ubi bona constante Matrimonio acquisita inter conjuges dividi jubentur, & volunt ipso jure inter conjuges omnium bonorum societatem contrahi, ut æqualis sit divisio lucri & damni. Verum communior est sententia teste Barb. *in Collect. ad d. c. 2. h. t. n. 5.* cum *cc. ibidem.* Hanc generalem societatem Bonorum nullo Jure probari, & proinde text. *in d. c. 2.* intelligendum esse, si vel expresse de societate conventum sit, vel constante Matrimonio res aliqua utrique conjugi donata aut legata fuerit, vel si conjuges paribus expensis, & communi nomine rem emant, aut denique pari labore (ut aliquando inter opifices & mercatores consuetum) acquisiverint. Non etiam obstat *c. cum societas 17. causa 27. q. 2.* ubi inter conjuges societas dicitur; quia intelligitur de societate vitæ, non de societate bonorum. *arg. l. 1. ff. de Ritu nupt.*

16 Sciendum XIII. Quod ob adulterium uxoris maritus lucretur dotem, & vicissim uxor propter adulterium mariti donationem propter nuptias. *c. plerumque 4. h. tit. l. consensu 8. §. 5. C. de Repud. Novell. 11. c. 8. & 9.* ita tamen, ut hæc pœna non extendatur ad bona paraphernalia uxoris; cum id in jure expressum non sit, & odia extendi non debeant, sicut recte docet Sanchez *de Matrim. lib. 10. disp. 8. n. 10.* quidquid aliqui in contrarium sentiant ex eo, quod in *d. c. plerumque h. t.* dicatur, mulierem & dotem & dotalitium perdere. Etenim nomine *dotalitii.* non paapherna, sed donatio propter nuptias ibidem intelligitur, eo scilicet casu, quo ex pacto marito præmortuo ad uxorem pertinuisset.

17 Sciendum XIV. Quod hæc pœna per ſententiam judicis infligatur, & judex Eccleſiaſticus, qui eſt competens circa divortium, propter connexitatem cauſæ cenſeatur etiam competens circa dotem vel donationem propter nuptias. *c. 3. & ibi. DD. h. t.* Quare ulterius notandum, quod ante ſententiam non ſit obligatio in conſcientia tradendi dotem marito innocenti, ex recepta doctrina, quod leges pœnales ante ſententiam judicis non ſoleant in conſcientia obligare. Item, quod interveniente reconciliatione tacita vel expreſſa, aut compenſatione propter mutuum adulterium, ceſſet hæc pœna hoc ipſo, quod ceſſet divortium & ſententia judicis. Hæredibus quoque aut contra hæredes ante ſententiam (id eſt, ſi per mortem unius conjugis Matrimonium ante ſententiam ſolutum ſit) non dari hanc actionem, tradit Sanch. *d. l. num. 13.* & Zoëſ. *hoc tit.*

Sed quid, ſi poſt ſententiam latam conjuges iterum ad cohabitationem reconcilientur, anne dos ſemel amiſſa reſtituenda erit? Reſpondetur, nihil quidem obſtare, quin reconciliationi poſſit addi pactum, ut fiat ſalvo jure ex adulterio quæſito: interim ſi nihil exprimatur, cenſebitur Matrimonium etiam quoad dotem redintegratum, ſicut & colligitur *ex d. cap. plerumque.* & notat Barb. *n.* 12. & 14. Sanch. *d. l. 10. diſp. 8. n. 21.* Idem dicendum puto, ſi poſt ſententiam latam pars, quæ fuit prius innocens, adulterium commiſerit; quia tunc ob paritatem delicti jus ex ſententia quæſitum amittit, & noviter adulterantem ad cohabitationem cogi poſſe, in *tit. de Divortiis* diximus, & docet Barb. *in l. viro 39. ff. ſoluto matrimonio. n. 3.* Videatur tamen pro contraria ſententia Sanch. *d. l. 10. diſp. 9. n. 37.*

18 Sciendum XV. Quod ſi extent ex eodem vel alio Matrimonio liberi legitimi, tunc commiſſo adulterio per parentes, eis ſervanda ſit dos, & donatio propter nuptias quoad proprietatem, ita ut in extraneum alienari non poſſit, & conjux innocens non plus, quam uſumfructuum lucretur, per text. *in d. Nov. 117. c. 8.* ex qua Novel. interpretationem recipit *d. c. plerumque.* quod generaliter de amiſſione dotis loquitur: ſunt enim jura juribus concordanda, ut evitetur jurium correctio. *c. cum expediat 29. de Elect. in 6.* Sanch. *d. l. 10. diſp. 8. n. 12.*

TITULUS XXI.

De Secundis Nuptiis.

Licet *ſecundæ*, imo & *tertiæ* & ulteriores nuptiæ Chriſtianis permiſſæ ſint, ſicut contra quosdam antiquos hæreticos relatos a

D.

D. Aug. *lib. de Hæresibus c. 29.* clare probatur ex Apostolo Paulo ad Romanos *c. 7. & 1. ad Cor. 7.* ibi: *si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult, nubat tantum in Domino, beatior autem erit, si sic permanserit &c.* & idem Apostolus 1. *ad Timoth. 5. v. 14.* consulit, *ut juniores viduæ nubant.* Legibus tamen civilibus exosæ sunt, & variis pœnis affectæ fuerunt.

Sunt vero istæ pœnæ legales in duplici differentia; aliæ sunt principaliter in odium secundarum nuptiarum, vel accelerati transitus, aliæ principaliter in favorem liberorum prioris Matrimonii statutæ. Primi generis pœnæ sunt, quod mulier intra annum luctus nubens fiat infamis nec secundo marito possit ultra tertiam bonorum partem relinquere, nec ipsa sit capax hæreditatis ex testamento, vel ab intestato nec legati aut fidei commissi. *l. 1. C. h. t.* Et hæ pœnæ de Jure Canonico correctæ sunt *in c. pen. & ult. eod.* eo quod videatur injustum, per LL. civiles auferri potestatem, quandocunque libuerit, ad secundas nuptias transeundi, quam Apostolus *d. l.* absolute concessit.

Secundi generis pœnæ duæ sunt principaliores. I. Quod conjux transiens ad secundas nuptias amittat proprietatem omnium bonorum, quæ a defuncto conjuge consecutus est, eamque transferat ad liberos prioris Matrimonii, neque alienare possit. *l. fœminæ 3. C. h. t.* II. Non potest in dotem dare vel alio titulo secundo conjugi plus relinguere, quam dederit uni ex filiis prioris Matrimonii, cui minus reliquit. *l. hac edictali 6. C. eod. tit.* Istæ porro duæ pœnæ, quamvis juxta communiorem sententiam tam in marito quam uxore ad secundas nuptias transeunte, locum habeant. per text. *in d. l. 6. & l. generaliter 5. Cod. eod. Nov. 22. c. 23.* & quidam procedere velint, tametsi liberi secundis nuptiis consenserint, qua de re videantur Sarmientus *Select. interp. l. 1. c. 4.* & Fachin. *l. 3. Controv. c. 65.* cessabunt tamen, si liberi prioris Matrimonii vel nulli extent, vel ante parentem binubum præmoriantur. *d. l. fœminæ §. 2.* Ex quo satis apparet, has pœnas esse non in odium secundi Matrimonii introductas, neque proprie loquendo pœnas esse, aut delictum supponere; alias enim non minus defunctis, quam viventibus liberis infligendæ. III. Mater transiens ad secundas nuptias amittit filiorum tutelam. *l. 2. auth. Sacramentum Cod. Quando mulier tutelæ officio &c.* IV. Mater binuba amittit jus educandi liberos prioris Matrimonii, ita ut potius apud consanguineos educari debeant. *l. 1. C. ubi pupilli educari debeant.* Plura de his & aliis secundarum nuptiarum pœnis (quod mater binuba perdat tutelam, item educationem liberorum, saltem si propterea circa educationem suspecta sit,) longiores commentarios scripserunt Juris Civ. Interpr.

ad tit. *de Secundis Nuptiis.* Quæ pleraque etiam videri poterunt apud Sanch. *de Matrim. l. 7. disp. 88. & seqq.* Nobis sufficiat scire, quod istæ pœnæ in favorem liberorum introductæ Jure Canonico correctæ non sint: correctio enim Juris est strictæ interpretationis, nec ad alios casus trahenda. *l. præcipimus 32. in fine C. de Appel.* neque fuisset ratio, ut Pontifex abrogaret illas leges, quæ non tam odium secundarum nuptiarum respiciunt, quam liberis prioris Matrimonii prospiciunt, quos parentes binubi plerumque negligere solent, omnemque suum amorem & substantiam secundis conjugibus addicere.

Istud adhuc quæri posset, an legato, quod maritus relinquit uxori, possit adjici talis conditio, ut id uxor vel petere non possit vel obtentum etiam amittat, si ad secundas nuptias transierit? Resp. Quamvis conditio, quæ primas hominis nuptias impedit, v. g. si puellæ aliquid legetur in testamento, *si non nupserit &c.* sit de jure reprobata, & quasi de jure impossibilis, ac in testamento habeatur pro non apposita, ut nihilominus legatum peti possit; quia Reipublicæ interest ex nuptiis homines multiplicari. *l. quoties 22. l. cum tale 72. §. Mæviæ & l. Titiæ, si non nupserit 100. ff. de Condit. & Demonst.* Imo de Jure antiquo etiam conditio obstans secundis nuptiis fuerat rejecta. *l. 2. C. de Indicta viduitate.* Hodie tamen de Jure novo constituit Justinianus Imperat *Nov. 22. c. 43. & seqq.* valere hanc conditionem, qua maritus cum certo aliquo legato uxori, vel uxor marito viduitatem indicit: & si legatarius velit habere legatum, debet præstare conditionem; quod id iterum una cum fructibus restituere velit, si ad secundas nuptias transiverit Sunt enim secundæ nuptiæ, propter honorem & amorem conservandum prioris conjugis & liberorum minus favorabiles, & ideo facilius eorum impedimentum conceditur. Neque hoc de Jure Canonico correctum est; quia Canones tantum corrigunt leges, quæ absolute omnibus mulieribus intra annum luctus nuptias prohibent, testator autem non absolute prohibet nuptias, sed tantum sub conditione, si conjux superstes lucro gaudere velit. Sanch. *l. 7. d. 91. & l. 1. disp. 34. n. 30.*

Casus Matrimonialis perplexus & difficilis.

Dum hæc in Lib. IV. Decretalium scribo, proponitur mihi casus admodum rarus & intricatus, qui quidem longis abhinc annis, nimirum circa tempus Concilii Constantiensis & Basileensis contigit, potest tamen ejus decisio etiam nostris temporibus inservire, & cum præ cæteris involvat illam practicam quæstionem,

nem, *an & qualiter usus Matrimonii invalide contracti sit licitus, quando impedimentum est plane occultum, & uni tantum parti cognitum*, nolui omittere, quin coronidis loco hic adstruerem.

Rem gestam oculatus, & in facto proprio testis omni exceptione major describit Joannes Nyder Ord. Præd. Theologus & Professor suo tempore præstantissimus *in Formic. 3. lib. cap. 3.* placuit ejus verba formalia ponere, quia in plerisque verbis & circumstantiis vis aliqua & consideratio est.

Sequuntur verba formalia:

Me prædicante, inquit, *in Diæcesi Basileensi, consilii gratia ad me venit fœmina secundum sæculum non infimi status. Cumque fletu tanto inundaret, ut Magdalenam alteram credidisses, nisi quod ad pedes peccatoris non procidit, & ego quid haberet tristitiæ, ab ea quærerem, tandem subjunxit. Pater! ego peccatrix parata pœnitere omnibus modis mihi possibilibus, & satisfacere: quatuor viros habui, & quem nunc habeo, non est meus, cum his omnibus per verba de præsenti contraxi, & ex his viventes tres hodie supersunt. Quibus auditis satis obstupui, sciens, quod talibus perplexitatibus summam oportet dare operam, si enodare quis quampiam velit. Unde investigata diligenter causa, quam prius nesciveram, didici, quod de omnibus viventibus difficultas aderat, nam de mortuo si quod fuit ligamentum, illud cum vitæ termino solutum erat. Primum autem virum ex viventibus percepi ante cum quadam contraxisse, licet clandestine, & ita in foro conscientiæ ab eodem liberam esse. Cum secundo clandestine etiam contraxerat, & consummatum fuit Matrimonium carnali opere: sed ipsa hoc perjurio negans coram judice Ecclesiastico divortiata est ab ipso viro secundo. Cum tertio vero postmodum contraxit in facie Ecclesiæ, cum quo jam domicilium habuit & natos quosdam. Et quid inter hos duos consulerem, ut anima adulteræ salva fieret, anxius valde fui. Erant enim ambo viri animosi, ad arma nutriti, rebus ditati, amicis vallati, ad incontinentiam proni, & juxta communem existimationem in conscientiis valde lati. Unde vidi, quod quamvis Jure fori fœmina uxor esset tertii, non tamen Jure poli, sed tantum secundi, a quo perjurio mediante ipsa divortiata extitit. Et quodcunque juberem, videlicet manere cum tertio, vel redire ad secundum, aut ab utroque se secernere, in foribus semper aderat ex una parte aut verisimile homicidium, aut fœminæ adulterium aut alterius mortalis criminis periculum. Nam si jubere volui reditum ad secundum, sequebantur hæc inconvenientia verisimiliter, videlicet primo, quod zelotypia motus tertius secundum via facti invaderet,* & occideret. *Secundo, quod fœmina cum secundo manere nequiret: quia divortii celebratio obstitit facta in judicio Ecclesiæ, quam ob rem omni jure humano eam tertius a secun-*

ſecundo obtinere poterat, imo excommunicare. Tertio vita fœminæ ſic fuiſſet in periculo utrinque, dum ille tanquam perjuram, vel ille velut adulteram trucidare valeret. Sileo de nota infamiæ ſuper facto juramento, quod perjurium eſſe nemo niſi ipſa, & fortaſſis ſecundus ſciebat, quod propter contractum clandeſtinum probare contra eam non potuit: nec fœminæ crederetur verbis, ſi ſeſe in hoc infamaret. Si denique ex adverſo fœminam ſinebam manere cum tertio, ſequebantur mala animæ in ipſa deteriora: quia quoties a viro tertio cognoſcebatur, toties adulterium commiſit, marito non ſuo in hoc obediendo: quamquam ipſe hoc exigere poſſit, quem perjurium putatæ uxoris latebat, non autem ipſa vice reciproca, quæ impedimentum non ignorabat. Et ſi ſuadere volebam, ut cum tertio velut ſoror ejus caſta maneret, hoc quidem ipſa paratiſſimo ſubiiſſet animo, ſed ipſe velut incontinens jure exigendi debitum nullatenus carere voluiſſet, prout ex multis conjecturis videre poteram. Porro ſi mediam viam fœminæ conſulere volui, videlicet receſſum ab utroque, tam habitatione, quam thoro, pericula multa intuebar obviare; quia ſi poſita eſſet in Monaſterio, tunc nullæ prudentes eam ad profeſſionem recipere debebant viro vivente invito, nec ipſa periculo fraudulentiæ ſe exponere debuit. Si vero extra Monaſterium latentiam ei conſulere volui, quod plus mihi placere cœpit, ut animam ſaltem ſalvare poſſet, terrebat me, quod pulchra facie, & ſexu fragilis vix tuta caſtitate maneret, vel quod tertius zelotypia motus fugientem lethaliter invaderet. Neſcit enim fœmineus ſexus fuga ſe, ſicut maſculinus, celare, vel tueri. Quid igitur aſſertive conſulerem ad præſens non habui, niſi quod pœnitenti reſpondi eam conſolando, ut DEUM ſine intermiſſione pro ſua liberatione invocaret: eleemoſynas pauperibus (quia lucroſa valde fuit) pro ſe & pro tertio viro erogaret, & quid ſibi conſulerem deliberatior factus, & ſimiliter alii prudentes viri, parato animo omnino ſuſciperet. Ad quæ verba conſolata aliquantiſper abſceſſit. Interea libros conſului, quibus me juvare non potui. Redii ad fœminam, & ultimum modum fugæ ſupra tactum ipſi ſuaſi. Ad quem cum ſe præpararet, de quo tamen mihi periculum non modicum corporis, ſibi majus, & forte aliis imminere poterat, affuit Divina gratia, quæ quæſtioni difficillimæ ſolutionem dedit facillimam. Sibi enim incidit, ut quotieſcunque vir tertius debitum exigeret, ipſa ſe per hujusmodi obedientiam lethalem infirmitatem contrahere fingeret, & ne id mendacium eſſet, ad animæ infirmitatem hoc mente tenus apud ſe retorqueret, ex qua infirmitate animæ ſcilicet per mortale crimen, certum eſt ſecundum noſtram fidem quemque nedum animæ, ſed etiam corporis perpetuam mortem ſubire. Ita fecit, ut cogitavit, & Divina arridente gratia, vir prius incontinens fœminæ compati cœpit, quam in aliis veracem ſæpe eſſe didicerat, & usque modo jam annis plurimis eam tantummodo ut ſororem habet intactam, nec de adul-

tewio viri quidquam aliunde male audivi.

Sane hunc casum maximis difficultatibus intricatum esse, nemo non videt,

Assimilemque jugi loris, quæ Gordius olim
Nexuit, atque Jovis Phrygii suspendit ad aras.

Ut autem doctrina aliqua Canonica exinde capiatur, resolvam eum breviter in aliquot quæstiunculas.

I. Quo Jure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

II. Matrimonium clandestinum quando fuerit validum? quando, ac quare invalidatum?

III. An post Concilium Trid. ex Matrimonio clandestino nascatur naturalis & conscientiæ obligatio?

IV. Utrum sententia Judicis in causa Matrimoniali transeat in rem judicatam?

V. Si quis probare nequeat, aut manifestare sine gravi damno vel periculo nullitatem Matrimonii non audeat, sit tamen certus: an liceat exigere vel reddere debitum conjugale saltem ad vitandum damnum vitæ, vel famæ (quæ vitæ comparatur *arg. l. justa 9. ff. de Manumissis vind.*) vel aliud scandalum aut periculum?

VI. Quæ sit cautela ad evitandum usum Matrimonii cognito impedimento?

VII. An medium, quod ista fœmina apprehendit, fuerit justum & licitum?

VIII. An liberi ex ultimo Matrimonio invalido nati fuerint legitimi?

Ad I. Quæst.

Quo jure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

Sume responsionem ex hoc Lib. IV. *Tit. VI.*

An vero DEUS possit dispensare, ut una uxor pluribus viris Matrimonio jungatur? negat Bellarm. *l. 1. de Matr. c. 11.* Asserit Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 90. num. 15.* Si prope Sacrilegium est, Summi Principis potestatem in dubium vocare. *L. 3. C. de Crim. Sacril.* quomodo præsumat scintilla infirmissimi intellectus humani abyssum æternæ Sapientiæ intra certos limites coarctare? qua fronte dicat creatura Omnipotentissimo Creatori, figmentum fictori virtutis & potestatis infinitæ, *non potes amplius.*

Ad II. Quæst.

Matrimonium clandestinum quando & quare invalidatum?

Respondetur, ante Concilium Trid. *Sess. 24.* quæ fuit habita sub Pio IV. Pontifice die XI. Novemb. Anno MDLXIII. ad substantiam Matrimonii solum consensum mutuum de præsenti absque alia solennitate suffecisse, ut ex *cap. is qui fidem 30. de Sponsalib. cap. 1. & 2. de clandest. desp.* & pluribus aliis locis suis apparet. Sed

Sed quia experientia docuit, ut ex præsenti casu abunde patet, plurimas polygamias fuisse commissas & Matrimonia clandestina contra jus fasque abnegata, ideo per Concilium Trident. *d. Sess. 24 de Reform. Matrim. cap. 1.* optime constitutum est, ut nullum valeret Matrimonium, *cui proprius Parochus, & 2. vel 3. testes* non interessent. Dices: quomodo Matrimonia clandestina ante concilium Trid. valida fuisse pronuntiantur, cum tamen repugnet expressus text. *in cap. 1. 30. q. 5* ubi pridem Evaristus Papa statuisse legitur in hæc verba: *Aliter legitimum non sit conjugium, nisi ab his, qui super fœminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus & propinquioribus sponsetur, & suo tempore sacerdotaliter benedicatur &c. Aliter vero præsumpta non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes esse non dubitate, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.* Fateor: difficilis textus est, nec bene subsistere videtur communis interpretatio, quod *non legitimum*, idem sit, quod *illicitum*; proinde Matrimonium clandestinum ex hoc textu sit quidem *illicitum:* sed non *invalidum:* idque colligatur ex verbis finalibus, *nisi voluntas propria suffragaverit &c.* quomodo enim *validum* Matrimonium est *potius adulterium, fornicatio &c.* quam *legitimum conjugium?* Deinde per ipsa verba finalia non parum intricatur textus; nam vel adest *consensus mutuus*, vel non? si adest, tunc etiam sine enumeratis solennitatibus Matrimonium erit *legitimum:* si abest, erit nullum, non ex defectu *solennitatum*, sed *consensus*. Respond. Posse sustineri communem interpretationem declarando textum in hunc sensum, ut illa verba: *Aliter vero præsumpta non conjugia, sed adulteria vel contubernia &c. esse non dubitate*, non tam contineant *decisionem* invaliditatis Matrimonii, quam vehementem *præsumptionem juris* contra alia Matrimonia. Hæc tamen *præsumptio* non est *juris & de jure*, sed *juris tantum*, cum admittat probationem contrariam *cap. 1. & 2. de cland. de p.* & licet Pontifex dicat, *non dubitate:* attamen ista verba recte etiam de gravi *præsumptione juris* explicantur, quasi diceret: non est *dubitandum*, usque dum contrarium probetur: veluti non dubitatur, decimas ad Parochum spectare, Diœcesanum esse de jurisdictione Ordinarii, quamdiu contrarium non ostenditur. Præterea cum Pontifex *d. c.* Matrimonia clandestina etiam *contubernia* vocet, forsan poterit adjungi alia explicatio desumpta ex *c. is qui 4 &c. Christiano. 5. dist. 34.* ubi Christiano loco uxoris *concubina* permittitur; ad quem textum ibidem subnotatur, quod *concubina* etiam olim dicebatur uxor ducta quidem *valide*, sed *illicite & clandestine*.

In casu igitur nostro, qui contigit circa annum Domini 1430. ideoque longe ante Concil. Trid. indu-

indubitate tenendum est, Matrimonium clandestinum, quod mulier cum illo viro, a quo ob perjurium suum libera pronuntiata est, contraxit, tunc temporis valuisse, & fuisse verum Matrimonium.

Ad III. Quæst.

An post Trid. ex Matrimonio clandestino saltem in conscientia nascatur obligatio?

Resp. cum Concilium Trident. contrahentes sine Parocho & testibus *ad sic contrahendum omnino inhabiles reddat, & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernat*, per hanc *inhabilitationem & irritationem* censetur ita efficaciter resistere contractui, ut omnem ejus & *civilem & naturalem* obligationem tollat, per ea, quæ superius *hoc eod. lib. 4. tit. 3. num. 10.* dicta sunt. Minime etiam fuisset obtentus finis Concilii, nimirum evitatio periculorum ex Matrimoniis clandestinis oriundorum, si obligatio, vel valor talium Matrimoniorum in conscientiæ foro relictus fuisset.

Utrum autem Matrimonium clandestinum hodie saltem valeat in vim sponsalium *de futuro*, ut contrahens ab initio clandestine, postea publicas solennitates adhibere teneatur? Videantur plurimi DD. in utramque partem relati a Barb. *in collect. ad d. c. 1.* Trid. *Sess. 24. num. 130.* & diximus aliquid *in t. 3. num. 10.* si autem fœmina, quæ alias a juris ignorantia facilius excusatur. *L. cum de indebito. 25. §. 1. ff. de Probat.* per contractum clandestinum decepta & deflorata vel alias jam prope extra spem alterius conjugii ob clandestinum hoc Matrimonium & cohabitationem posita fuisset, affirmativa sententia magis æquitati consentanea foret. *arg. cap. 1. de Adult. & stup.* & per ea, quæ dicta sunt. *d. cap. 5. §. 1. sect. 1. num. 13.*

Ad IV. Quæst.

An sententia in causa Matrimoniali transeat in rem judicatam?

Non transire, etiam in hoc Lib. IV. Tit. XVIII. n. 11. dictum est, cum enim transitus sententiæ *in rem judicatam* fundetur potissimum in tacito consensu & approbatione ejus, qui contra sententiam potuisset appellare, & non appellavit, ideo proprie tantum obtinet, quando agitur circa res patrimonii nostri, quas pro nostro arbitrio possumus alienare, aut vindicare, actionem pro iis competentem remittere &c. non vero in aliis rebus, quæ in nostra dispositione non sunt, ut Matrimonium ob impedimentum dirimens invalidum reddere validum: aut vice versa Matrimonium validum rescindere. Licet ergo secundus maritus in proposito casu, a quo mulier, mediante perjurio, divortiata est, minime appellarit, non tamen exinde mulier liberationem consecuta est.

Ad V. Quæst.

An cognita nullitate Matrimonii non manifestabili, licitum sit exigere vel reddere debitum?

Quoad *petitionem* seu actionem *debiti* difficultas non est: utique enim ex Matrimonio nullo nullum jus petendi est, & active accedere ad personam, quæ conjux non est, haud dubie contra sextum Decalogi præceptum est, aliasque leges Divinas, quæ omnem immunditiam, & carnalem commixtionem præter Matrimonium damnant. *1. ad Corinth. 6. ad Gal. 5.*

Ardua autem quæstio est, an saltem ad vitanda magna damna & pericula liceat reddere debitum? Pro negativa est textus valde clarus *in cap. litteras. 13. de Restit. spoliat.* & *in cap. inquisitioni. 44. de Sentent. excom.* ubi S. Pontifex rescribit, quod mulier conscia nullitatis & impedimenti Matrimonii ne quidem ad præceptum judicis sub censuris emanatum possit absque peccato mortali *reddere* debitum. Tales enim censuræ non stringunt animam & fæminæ; quia sunt latæ ex falsa præsumptione (quæ locum non habet in conscientia, juxta dicta superius *p. 5. cap. 1. num. 8.*) cum judex fori externi, qui de occultis non judicat, præsumpserit fœminam frivole allegare impedimentum, cujus nullam probationem adferre potest. Ratio autem principalis est, quod concessa in similibus circumstantiis *debiti redditione*, sequeretur, fornicationem, aut adulterium, quæ sunt intrinsece mala, ad vitandum vitæ aut famæ periculum licere; cum tamen propter nullum metum liceat peccatum mortale admittere. *cap. sacris. 5. de his, quæ vi metusve &c.* Et hanc sententiam cum Sanch. *lib. 2. de Matrim. disp. 39. num. 5.* Gutier. *in d. cap. inquisitioni. num. 3.* Gobat *in Alphab. Matrim. p. 2. n. 637.* docent plerique Theologiæ & Canonum Interpretes, esto quævis scandala & damna ex denegatione debiti sequantur, ut dicit Barb. *d. n. 3.*

Verum teste Gobat. *d. l.* multi graves viri olim pronunciarunt a culpa immunem, *qui dedit debitum ob metum mortis*, *alii*, *si ob mandatum Magistratus Ecclesiastici*, *ignorantis illud impedimentum*; *tunc enim Judicem Ecclesiasticum dispensare ex commissa sibi potestate*, *si sit Juris Ecclesiastici.* In specie autem pro hac sententia affirmativa citatur Sanch *d. l. num. 2.* Magister *4. d. 38. in fine.* Hugo de S. Victore *de Sacram. p. 11. cap. 6. & alii.* Rationes quoque sunt I. Quod juste potest alter *petere*, hoc possum, imo aliquando teneor *reddere*, (licet justitia petitionis sit tantum putativa ex errore & persuasione hominum causata, ut in exemplis seqq.) sed conjux alter in bona fide existens juste potest *petere*, ut omnes fatentur, ergo &c. II. Ex multorum sententia judex potest occidere reum, & ipse pati mortem,

tem, qui publice habetur pro nocente, licet Judex privatim sciat ejus innocentiam. Cov. *var. Res. lib. 1. num. 4.* cum tamen occidere innocentem intrinsece malum sit. III. Similiter quamvis dare SS. Eucharistiam indigno sacrilegium sit, potest tamen Parochus, si privatim solum sciat indignum; unde a fortiori, si Parochus habet jus dandi SS. Eucharistiam inique petenti ad conservandam famam ejus, cur non etiam mulier ad conservandam vitam & famam propriam potest dare debitum marito non inique petenti? IV. Ratio prioris sententiæ videtur niti falso supposito, quod *redditio debiti*, quæ fit in figura Matrimonii publica opinione validi, ac ei, qui *juste petit*, sit formale adulterium, fornicatio, aut peccatum; tunc enim dici non potest, mulierem reddendo cooperari peccato, quando *petendo* peccatum non committitur. V. Confessarius, qui novit aliquos habere impedimentum dirimens, quod ipsi invincibiliter ignorant, non tantum non tenetur eos impedimenti admonere, si exinde sequeretur scandalum vel perplexitas, sed insuper si alteruter ex putativis conjugibus ex alia causa renuat *reddere debitum*, potest & debet positive imperare, ut debitum reddatur, sicut docet Sanch. *d. l. 2. disp. 38. num. 8.* si ergo licet in uno casu scienter permittere, imo & imperare copulam inter non legitimos conjuges, quare non in altero? Potest enim etiam conjux conscia nullitatis Matrimonii in bona fide esse in ordine ad reddendum debitum, credens ex rationibus & authoritatibus hactenus adductis id sibi licere, præsertim concurrentibus gravissimis periculis, ni id fiat. VI. In sententia contraria sequuntur gravia pericula & damna corporis & infamiæ, perplexitates, desperationes, incontinentiæ (supponuntur enim tales circumstantiæ concurrere) in ista autem nihil; & quamvis omnia illa essent parvi pendenda, si offensa DEI esset manifesta, aliud tamen videtur, si sit dubia & incerta. Et si ex duobus malis minus eligi potest, cur non præ malo certo malum incertum? VII. Contra textus allegatos opponi potest alius *in cap. Pastoralis. 28. §. quia vero. de Offic. deleg.* Ubi Ordinarius jubetur sententiam delegati Papalis executioni mandare, licet sciat esse injustam. Deinde textus cc. loquuntur de illo casu, quando impedimentum fuit deductum ad judicem fori externi, & mulier non timuit propalare, habuitque non tantum scientiam impedimenti, sed etiam conscientiam de non reddendo debito: neque præter excommunicationem alterius magni damni ibidem mentio sit. Nos vero supponimus, mulierem sine gravi periculo (ut in casu enarrato) impedimentum dicere, vel debitum negare non posse. Decisio autem S. Pontificis in uno casu tollit qui-

quidem in eo omnem probabilitatem contrarii, sed non in diverso.

Quid igitur dicendum? Sane nisi tam gravi censura hanc posteriorem sententiam perstringeret Sanch. *d. disp. 39. num. 5.* ut asserat, esse *falsissimam, & in fide periculosam* (quod an verum sit, aliorum judicio relinquo) vix non eam saltem probabilem adstruerem. Verum ne traducar, velle me patrocinari sententiæ, quæ periculosa in fide a quibusdam habetur, nolo pro hic & nunc a priori discedere: Responsiones ad argumenta posterioris sententiæ tria priora videantur apud Sanch. *d. disp. 39. num. 12.* Ad reliqua responderi potest, sufficere, quod habeatur decisio S. Pontificis *in cap. literas. & cap. inquisitioni* reddere debitum cum scientia impedimenti esse peccatum mortale, quale peccatum ob nullum metum committere permittitur. *d. cap. sacris. De his, quæ vi &c.* contra quam decisionem argumentari non licet. *ex c. in istis 3. dist. 4. cap. ego solis 5. dist. 9.* Ad *c. pastoralis. §. quia vero de Offic. deleg.* quidquid alii exinde probare velint, tam in criminalibus quam civilibus causis licere Judici condemnare reum contra propriam suam scientiam; ego tamen potius iis accedo, qui existimant, id præsertim in causis criminalibus minime licere, sed referendam esse causam ad superiorem, coram quo Judex testimonium suæ scientiæ deponat. *arg. cap. dilecto. 40. de Testibus;* sive deinde superior credat, sive non, judex inferior erit excusatus: quod si esset præsentis instituti, possem pluribus rationibus propugnare, ideoque puto textum *in d. §. quia vero,* locum habere duntaxat in sententia *iniqua,* quæ transivit in rem judicatam, & cujus iniquitas ex tacita approbatione (de qua etiam paulo ante in q. 4. dictum) purgata est: secus vero in causa criminali, Matrimoniali, vel ipso jure nulla, quæ in rem judicatam non transit.

Cæterum quid censendum, si non habeatur vera impedimenti scientia, sed tantum credulitas vel dubium, superius *in d. p. 3. c. 5.* traditum est, & declaratur. *in d. cap. inquisitioni. 44. de Sent. Excom.* & apud Sanch. *d. lib. 2. disp. 41.*

Ad VI. Quæst.

Quæ sint media ad evitandam redditionem debiti?

Varia enumerat Sanch. *d. disp. 39. a num. 13.* I. Fugere in locum, ubi scandalum cesset. II. Matrimonio nondum consummato ingredi in religionem. III. Petere divortium ex causa sævitiæ & adulterii, si hæ causæ subsint. IV. Cohabitare sicut frater & soror juxta *c. laudabilem. 5. de Frig. & Malef.* Subjungit tamen, hoc medio moraliter nunquam uti licere propter periculum incontinentiæ. V. Si impedimentum sit juris Ecclesiastici tantum, ut clam impetretur

tur dispensatio, quam etiam Episcopus concedere potest, ut probat *in disp. 40. eod. lib. 2.*

Quid autem dixisset vir doctissimus in proposita facti specie, ubi juxta recensitas circumstantias nullum ex his mediis profuisset? Non *fuga*, quia corpori & animæ periculosa; non *Religio*, quia Matrimonium cum altero vero Marito erat consummatum, & cum tertio communiter habeatur pro legitime consummato. Non *divortium*, quia causa non fuit. Non *cohabitatio*, quia propter periculum incontinentiæ uti non licet. Non denique *dispensatio*, quia impedimentum *ligaminis* est indispensabile, ut suo loco dictum.

Ad VII. Quæst.

An medium, quod fœmina apprehendit in nostro casu, fuerit justum & licitum?

Mallem sane aliorum desuper judicium audire, quam meum tenue in re difficili & perplexa edicere: & vix firmiter aliquid nunc certi statui potest; quia difficultas *in facto* est, juxta circumstantias loci, temporis & personarum, quæ modo præter narrationem supra positam incognitæ sunt.

Considero quidem, sicut ob damnum famæ, & multo magis vitæ, potest restitutio rei ad alium spectantis differri, Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. tr. 2. cap. 12.* Ita etiam restitutio corporis ex Matrimonio alteri debiti. Prout id in specie & ad nostrum propositum, quando prius cum una clandestine, & postea cum alia publice contractum est, asserit Sylv. *verb. debitum conjugale. in fine.* Item quod *restrictiones mentales* ex justa causa a mendacio excusentur. Nav. *in c. humanæ aures 11. 22. q. 5.* Sanch. *l. 3. Mor. c. 6.* Zoëf. *ad tit. Decret. de Jurejur. num. 85.* & denique quod mulier piis operibus addicta, atque Consilio Joan. Nyder a doctrina & pietate commendatissimi & celeberrimi usa, non facile debeat præsumi in errorem inducta.

Interim tamen, cum fœmina, juxta descriptionem Joan. Nyderi fuerit elegantis formæ, prona ad complexus virorum, quod toties iteratæ nuptiæ indicant, & ex parte altera viri superstites moribus militares, de incontinentia suspecti, conscientiæ latæ &c. Plane hoc medium in se spectatum (abstrahendo a speciali dictamine Spiritus Sancti, quod legi non subjacet) ab initio quidem in defectu alterius medii tolerari, vix autem in plures annos practicari potuisset, juxta doctrinam Sanch. *d. disp. 39. num. 16.* quis enim non videat, omnes tres personas, scilicet mulierem, maritum verum, & putativum fuisse incontinentiæ periculo affectu & effectu perpetrandæ expositas? Maritum *verum* jure suo sine sua culpa privatum, & insuper potuisse instigante diabolo facile cum alia illegitimum Matrimonium attentare; Maritum

puta-

putativum impeditum legitimas nuptias contrahere?

Sed quod remedium? Jam præmonui, hanc *facti* potius, quam *Juris* quæstionem esse. Prima *Juris* ratio postulavit, mulierem separari a viro *putativo*, & restitui *vero*; vel si hic ob causam adulterii eam nollet recipere, saltem a *putativo marito* manere separatam, ne in adulterio, aut periculo ejus perseveret. Quomodo autem hoc executioni mandari potuit, absque eo, quod mulier proclamaretur, & graviter puniretur tanquam adultera, polygama & perjura?

Putassem, maritum *putativum*, data bona opportunitate per Confessarium vel alios viros idoneos fuisse de nullitate Matrimonii certiorandum, & disponendum (qui utique jam sine usu Matrimonii constitutus facile consensisset) ut pateretur negotium ad Consistorium Ecclesiasticum tanquam casum occultum deferri, a quo potuisset pronunciari divortii sententia: *ex causa impedimenti occulti sibi cogniti, & coram se legitime probati*, & mulieri ob præcedens perjurium aliqua etiam occulta pœnitentia dictari: sicut apud nos sæpe deferuntur casus occulti Matrimoniales ad Consistorium, qui ulterius non propalantur, quemadmodum enim SS Canones, non tantum ad forum *externum*, sed principaliter ad *internum* ordinantur. *c. novit.* 13. *de Judic. c. ut animarum.* 2. *de Constit. in* 6. ita etiam Judex Ecclesiasticus, in quantum fieri potest, *fori interni* considerationem habere debet.

Dices: quomodo potuisset mulier probare impedimentum *ligaminis* cum ipsi tanquam perjuræ, & propriam turpitudinem alleganti, non fuisset habenda fides. *arg. cap. sicut nobis* 9. *X. de Testibus*, & in ordine ad separationem Matrimonii jam contracti plena probatio requiratur? Resp. Mihi videri, sufficientem esse potuisse probationem ex his concurrentibus. I. Ex depositione veri mariti, jam prius habita. II. Ex depositione Confessarii cum licentia revelandi sigilli sibi a pœnitente facta. III. Ex circumstantia & dispositione fœminæ, lachrymantis, pœnitentis, fugam periculosam meditantis, a conjugii usu cum maximo incommodo abstinentis &c. Quod autem ex vehementibus præsumptionibus (præsertim in causis non capitalibus, & ubi non agitur de ablatione vitæ aut membri) sumi possit plena probatio, exemplo Salomonis. 3. *Reg. c.* 3. aliquando definitiva sententia ferri, notatur communiter per text. & DD. *in cap. Afferte.* 2. *de Præsumpt.* circa text. quidem *in d. cap. sicut nobis.* Insignis est disputatio, cui dispositioni credendum sit; si testis juratus postea dicat, se perjurium commisisse? probabilius est, Judicem id ex circumstantiis & præsumptionibus concurrentibus arbitrari debere. Fachin, *lib.* 9. *Controvers. cap.* 74. Ro-

ta apud Farin. *in decis. crim. & testium. decis. 119. & 163.*

Obtenta hac divortii sententia, fuisset jam disponendus verus maritus (cui jam antea erat cognitum mulieris delictum) ut simulato quasi noxio affectu, & dissimulato priori clandestino contractu eam publice in suam uxorem reciperet, quod si noluisset, mulier debuisset in Monasterio, vel alio loco sibi non periculoso degere. An autem mulier adultera ante latam divortii sententiam invito marito possit ad professionem recipi? videatur Sanch. *de Matrim. lib. 10. disp. 20. n. 7.* quod comuniter apud eum negatur, quia innocens non tenetur invitus dimittere nocentem, & si semel dimiserit, potest denuo recipere.

Si casus de præsenti foret, & circumstantiæ loci, temporis, & personarum cognitæ, forsan melius consilium incideret: interim hoc discursus gratia libuit inserere.

Ad VIII. & ult. Quæst.

An separato Matrimonio putativo, filii inde nati sint legitimi?

Ex supposita narratione, quod Matrimonium publice in facie Ecclesiæ præmissis denuntiationibus, & sine contradictione contractum, & unus saltem ex conjugibus in bona fide fuerit, proles legitime nata censebitur: text. plane ad propositum. *in cap. ex tenore pen. Qui filii sint legitimi, cap. 2. eod. tit. cap. 3. §. si quis vero de clandest. despons.* Henri. Zoës. *ad d. t. Qui filii sint legitimi.*

FINIS IV. LIBRI.

LIBER V.

DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

SUMMARIA.

1. Quid sit Accusatio, & Inquisitio?
2. Pœna talionis hodie mutata est in arbitrariam.
3. Accusatio instituitur ad vindictam publicam etiam in delictis privatis.
4. Differentiæ inter actionem civilem, & accusationem quoad libellum.
5. Laicus non potest accusare Clericum nisi in criminibus exceptis, & ubi suam suorumve injuriam prosequitur.
6. Nec Clerici vel religiosi Laicos, maxime in causa sanguinis.
7. Magistratus in genere moneri possunt a Parochis vel Concionatoribus de administranda in malefactores justitia.
8. Pro compensatione damni sibi illati agere possunt Clerici, etsi deinde mors rei sequatur.
9. Inimici ab accusando repelluntur, si sit gravis inimicitia.
10. Reaccusare licet accusatum de majori aut pari crimine.
11. Fratres & sorores contra invicem ad accusandum non admittuntur.
12. Nec pupillus, mulier, magistratus, miles &c.
13. Item liberi, liberti, alimentati, contra parentes, suos Patronos, aut alimentatores.
14. Pupilli & mente capti accusari nequeunt, sed bene minores: quibus tamen nonnunquam pœna mitigatur.
15. Semel absolutus de eodem delicto reaccusari non potest.
16. Lapsu temporis 20. annorum aboletur accusationis facultas.
17. Magistratus temporalis durante officio accusari non potest; nisi de crimine notorie vel circa officium commisso.
18. Contra absentem præsertim contuma-

cem

cem quomodo procedatur in Accusatione?

19. *Reus contumax post annum habetur pro confesso & convicto: potest tamen purgare delictum ex post facto.*

20. *Tam Accusator, quam reus dari possunt in custodiam.*

21. *Quando & quomodo in judicio criminali procedi possit ad capturam?*

22. *Incarceratio de Jure Canonico & consuetudine etiam est pœna.*

In hoc Libro V. Decretalium tractatur de variis delictis eorumque pœnis, & punitione. Unde in hoc titulo I. præmittitur, quod triplici via crimen ad judicium deferatur, scilicet per *accusationem*, *inquisitionem*, & *denuntiationem.*

§. I.

De Accusationibus.

1 *Accusatio* est criminis alicujus hominis apud judicem competentem inscriptione interveniente legitime facta delatio ad vindictam publicam.

Dico I. accusationem esse *delationem criminis* apud Judicem competentem: cum in criminalibus alia sit jurisdictio, quam in civilibus, ideo quinam judices, & quando de crimine recte cognoscant, videri poterit superius in *tit. de Officio Judicis*, & *tit. de Foro competenti.*

2 Dico II. *inscriptione interveniente:* est autem *inscriptio* nihil aliud, quam obligatio scripta, qua accusator se obligat ad crimen objectum probandum, vel si in probatione defecerit, ad pœnam talionis, id est ad eam pœnam subeundam, quam reus pati debuisset, si crimen probatum fuisset. *l. 3. ff. de Accus. & l. ult. Cod. eodem tit.* Hæc tamen pœna talionis hodie mutata est in arbitrariam & extraordinariam; quia per eam multi ab accusando deterriti fuerunt, & ita delicta impunita manserunt, *ut in tit seq.* dicemus.

Dico III. accusationem institui *ad vindictam publicam.* Licet enim delicta alia sint *publica*, quæ statum Reipublicæ perturbant & offendunt, & quorum accusatio cuivis de populo datur; ut crimen læsæ Majestatis, homicidii, adulterii, violentiæ publicæ, & reliqua, quæ enumerantur in *Lib. 4. Instit. de publicis Judiciis:* alia vero sint delicta *privata*, quæ magis privati alicujus hominis, quam Reipublicæ interesse concernunt, ut furtum, rapina, damnum injuria datum, injuria &c. nihilominus ex quolibet delicto etiam *privato* agi potest non tantum civiliter ad compensationem damni ex delicto illati, vel ad pœnam actori applicandam, sed etiam cri-

minaliter ad pœnam publicam judicis authoritate corpori infligendam, vel ad pecuniariam fisco inferendam. §. *in summa 10. & ibi DD. Institut. de Injuriis.* Et hæc actio criminalis proprie *accusatio* est.

4 Ea quoque differentia inter actionem civilem ex delicto & accusationem notanda est, quod libellus in actione civili post facti narrationem, & causam explicatam debeat habere conclusionem, ut sciatur, quid & quantum actor petat: cum in ipsius sit arbitrio, vel totum, vel partem petere: in *accusatione* autem sufficiat sola facti narratio, & obligatio ad probandum, sine conclusione ad pœnam; quia quando constat de delicto, tunc lex ipsa facit conclusionem ad pœnam, quam remittere, vel moderari non est in Accusatoris potestate.

5 Accusare possunt regulariter omnes, qui non prohibentur. Sunt autem plures, qui ab accusando prohibentur. Ut I. Laicus non admittitur ad accusandum Clericum, propter reverentiam Clericis debitam. *c. 1. & seqq. causa 2. q. 7.* & quod præsumatur esse infestus Clerico, sicut dixit Pontifex *in c. 3. de Immunitate Eccles. in 6.* Nisi tamen Laicus injuriam sibi & suis a Clerico illatam persequatur. *c. de cætero 14. de Testibus.* item in criminalibus excessivis, & atrocibus; ut simonia, hæresi, sacrilegio, & similibus Laici bonæ famæ ad accusandum admittuntur: imo etiam aliquando Laici malæ famæ, & personæ viles, si Clericus talium personarum familiaritate prius usus, aut de crimine infamatus fuerit. *c. nulli 5. h. t.* Parochiani quoque & Patronus Ecclesiæ de crimine civiliter agere possunt contra Rectorem Parochiæ, vel beneficii, ut amoveatur a beneficio; quia ipsorum interest, habere bonum Parochum.

6 II. Clerici aut Monachi non possunt accusare Laicos; quia non debent se immiscere sæcularibus negotiis *tot. tit. ne Clerici vel Monachi &c.* idque vel maxime si delictum mereatur mortem, vel membri mutilationem: fierent enim accusatores illata tali pœna irregulares, tanquam cooperantes ad mortem, vel mutilationem alterius, sicut infra in tit. *de Homicid.* dicemus.

7 Interim nihil obstat, quin Parochus vel Concionator absque speciali designatione hominis vel pœnæ in genere monere possit Magistratus, ut pro securitate publica, & ad scandalum evitandum justitiam administrent, & in malefactores inquirant. 8 Item si Clericus non vindictam publicam, sed compensationem damni ex furto vel alio delicto sibi illati persequatur, poterit etiam suum malefactorem ad judicium sæculare deferre cum protestatione, quod non faciat ad pœnam sanguinis, sed ad interesse suum consequendum. Neque ipsi imputabitur ad irregularitatem, si deinde

de judex ex officio malefactorem merita pœna etiam mortis afficiat: ſi enim Clericis omne jus agendi contra malefactores adimeretur, ipſorum vita & bona libere aliorum prædæ expoſita forent. Text. notabilis *in c. 2. de Homicid. in 6.*

9 III. Inimicus Accuſati, & qui inimico cohabitat, ab accuſatione repellitur. *cap. repellantur. 7.* & *c. meminimus* 13. *h. tit.* dummodo non ſit levis inimicitia, ſed capitalis, cujus æſtimatio, quamvis regulariter arbitrio judicis relinquatur, communiter tamen ea cenſetur, ſi quis alterius vitæ, vel majori parti bonorum inſidiatus ſit: item ſi eundem jam alia vice de gravi crimine per calumniam accuſavit. *c.* 10. *h. t.*

10 IV. Accuſator repellitur per reaccuſationem Accuſati, dummodo reaccuſet de majori crimine: ſi autem Accuſatus reaccuſare vellet de crimine pari aut minori, non audiretur, antequam accuſationis judicium eſſet finitum: præſumeretur enim ex inimicitia, & ad eludendam accuſationem hoc facere: neque enim relatione criminum, ſed innocentia, reus purgandus eſt. *l. ſi quis reus 5. ff. de Publicis judiciis.* Excipitur tamen, ſi Accuſatus velit reconvenire Accuſatorem civiliter ad intereſſe, vel perſequi ſuam, aut ſuorum injuriam. *l. 1. & l. neganda 19. Cod. de his qui accuſare non poſſunt.*

11 V. Frater fratrem vel ſororem accuſare non poteſt, ita quidem, ut accuſanti exilii pœna ſtatuatur: nimis enim inhumanum videtur, ut frater fratris publicam damnationem deſideret. *l. ſi magnum 13. Cod. de his, qui accuſare non poſſunt.* niſi accuſatio fieret de crimine levi, vel ad propriam vitam conſervandam; ut quia frater fratri inſidias vitæ parat. *l. propter inſidias 14 Cod.* jam *d. tit.*

12 VI. Accuſare prohibentur enumerati *in l. qui accuſare 8.* cum 11. *ſeqq. ff. de Accuſ.* ut Pupillus, Mulier, Magiſtratus, Miles (ne ille ab officio, hic a militia avocetur) Suſpectus de calumnia, qui falſum teſtimonium ſubornatus dixit. Pauper, qui minus quam 50. aureos in patrimonio habet: præſumitur enim vel corruptus pecunia, vel ad extorquendam pecuniam accuſare: hi tamen omnes, ſi ſuam vel ſuorum injuriam perſequantur, ab accuſatione non repelluntur. *l. Hi tamen 11. ff. eodem tit.*

13 VII. Denique Liberi, Liberti, & a tenera ætate Alimentati, ne quidem ſuam injuriam perſequentes, Parentes, Patronos, aut alimentatores criminaliter accuſare poſſunt, ſed tantum civiliter convenire, ſi forte rerum ſuarum jacturam ab iis ſunt paſſi, e. g. ſi pater filium a poſſeſſione expulerit, non de vi aut rapina, ex *l. ſi quis 5. ff. ad Leg. Jul. De vi privata*, ſed interdicto recuperandæ poſſeſſionis contra patrem aget. *d. l. hi tamen 11. ff. & l. iniquum 17. Cod. de his, Qui accuſare non poſſunt.*

14 Sicut autem quidam ab accuſatio-

ſatione activa, ita alii ab accuſatione paſſiva excipiuntur. Ut I. Pupilli, Furioſi & mente capti, utpote quibus ob defectum rationis delicta non imputantur. *l. infans 12. ff. ad L. Corn. de Sicariis. L. divus 14. ff. de Officio Præſidis.* Minorennes vero, qui exceſſerunt 14. ætatis annum, vel etiam Pupilli proximi pubertati & doli capaces accuſari quidem poſſunt, ſed pœna eisdem interdum habita ætatis & imprudentiæ conſideratione pro diſcretione judicis mitigatur. *l. auxilium 37. ff. de Minoribus l. fere in omnibus 108. ff. de R. J.*

15 II. Semel accuſatus, & per judicem abſolutus, iterum accuſari non poteſt de eodem crimine; quia de delicto unius hominis ſæpius quæri non poteſt. *l. ſi cui 7. §. 1. ff. h. t. l. licet 6. §. ult. ff. Nautæ, caupones &c.* quia tamen res inter alios acta aliis præjudicare non debet, ideo ſi ſecundus accuſator ſuam injuriam perſequatur, & doceat primam accuſationem ſe ignoraſſe, vel certe primum accuſatorem prævaricatum eſſe, audiri debebit. *l. ſi quis 11. Cod. eod.*

16 III. Non poſſunt accuſari, imo nec ex officio puniri, qui ante plures annos delictum commiſerunt: ita enim omnia delicta carnis regulariter abolentur lapſu quinquennii *l. mariti 29. §. ſex menſium 5. & §. quinquennium 7. ff. ad L. Jul. de Adult.* excepto crimine raptus,, item adulterii cum inceſtu vel violenta oppreſſione conjuncti, quæ de jure communi, ſcilicet ut cætera crimina, quæ delicta carnis non ſunt, ad ſui abolitionem 20. annorum lapſum requirunt. *l. vim paſſam 39. §. præſcriptione 5. ff. ad L. Jul. de Adult.* Arnold. Rath. *in tr. de Uſucap. 6. 4. aſſert. 21. & aſſert. 30.*

17 IV. Magiſtratus temporalis durante officio accuſari non poteſt niſi circa officium delinquat, vel crimen notorium ſit; in reliquis autem differtur accuſationis executio usque ad depoſitionem officii, data interim cautione de judicio. *l. ſi adulterium 38. §. ult. ff. ad l. Juliam de Adult.*

18 V. Denique abſens a loco judicii accuſari non poteſt. *c. 5. cauſa 2. q. 8. & l. abſentem 6. Cod. de Accuſat.* Sed hoc intelligendum eſt, quod contra abſentem deduci & finiri non poſſit accuſatio; proponi autem poteſt, ut accuſatus citetur a Judice ad comparendum. Quod ſi legitime citatus non comparuerit, nec realiter citari, ſeu corporaliter apprehendi poſſit (quia fortaſſis profugus, aut Judex, ſub cujus diſtrictu latet, non præbet alteri Judici auxiliares manus) annotantur ejus bona, id eſt, a judice obſignantur, ſive arreſtantur; ut ſi intra annum redierit, & ſe purgaverit, integram rem ſuam recipiat, intra quem annum Judex res tempore perituras v. g. frumentum, vinum &c. vendere, & pretium apud ſe deponere debet. Sin autem annum per contumaciam elabi paſſus ſit, bona ejus omnia annotata in fiſcum

ſcum deferuntur. *l. mandatis 5. ff. de Requirendis vel abſentibus damnandis* niſi intra annum deceſſerit: quo caſu exſpirabit criminis cauſa & bona ſucceſſoribus reſtituentur. *l. 1. §. ult. ff. in cit. tit.* In Clericis autem accuſatis & contumacibus pœna relinquitur arbitrio Judicis Eccleſiaſtici; ut propterea etiam contra Clericos per annotationem bonorum, vel ſi bona patrimonialia non habeant, per privationem beneficiorum aut cenſuras procedi poſſit. Id tamen monet Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Refor. c.* 3. ut Judices Eccleſiaſtici ſive contra Laicos ſive contra Clericos non prius cenſuris, præſertim vero excommunicatione utantur, quam ſi apprehenſioni perſonæ, vel bonorum locus eſſe non poſſit: ne, ſi facile & ex qualibet cauſa infligantur cenſuræ, contemnantur potius, quam obſerventur.

19 Sed quid ſi reus etiam poſt annum in contumacia perſtiterit, & fortaſſis nulla vel pauca bona habeat, quæ curet?

Reſp. Talem reum propter contumaciam haberi pro confeſſo, & convicto criminis, cujus inſimulatur, ita ut pœna relegationis, infamiæ, vel excommunicationis etiam abſens mulctari poſſit. *l. abſentem 5. ff. de Pœnis.* Quia tamen contumacia tantum fictam ſeu præſumptam probationem inducit, ſententia autem ex præſumptionibus lata, præſertim in criminalibus, non tranſit in rem judicatam: cum ceſſet præſumptio, quando de veritate conſtat. *arg. l. ſi qui adulterii* 34. *Cod. ad L. Jul. de Adult.* ideo ſi accuſatus ex poſtfacto ſuam innocentiam docere velit, audiendus erit. Mynſing, *Cent. 2. Obſerv. 78.* bona vero ſemel fiſco ob contumaciam acquiſita, etiam demonſtrata innocentia, non reſtituuntur, quia hæc pœna contumaciæ eſt; niſi accuſatus non tantum a crimine ſe purgaverit, ſed etiam a contumacia, oſtendendo legitimum comparendi impedimentum. *l. 2. Cod. de Requir. vel abſent.*

20 Cæterum ſi & Accuſator & Accuſatus in judicio compareat, uterque de jure in carcerem, ſeu cuſtodiam recipi & ibi usque ad deciſionem cauſæ manere debet: quia non tantum Accuſatus, ſed etiam Accuſator propter pœnam calumniæ, ſi in probatione defecerit, de fuga ſuſpectus eſt. *l. ult. Cod. de Accuſat. l. 2. Cod. de Exhibendis reis.*

21 Verum hic quæritur, an judex in criminalibus indiſtincte poſſit incipere a captura, & reum accuſatum omnium primo in carcerem mittere; Hanc quæſtionem tractat Mynſing. *Cent 5. Obſerv. 69.* ubi magis receptam eſſe ſententiam ait: quod incarceratio & captura, non niſi præmiſſa cauſæ cognitione, & ſaltem aliquali inſtructione ac probatione delicti præcedente, non vero ad primam ſtatim delationem ſive accuſationem concedenda ſit per text.

nota-

notabilem *in l. 1. ff. de Custodia reorum.* Quod si criminis pœna non sit corporalis, sed tantum pecuniaria, vel alias levis, vel suspicionem fugæ non inducat, vel reus sufficientia bona habeat, in quæ possit fieri executio per fidejussores aut pignora, vel aliquando per juramentum *de judicio sisti, & judicatum solvendo,* sine incarceratione sufficiet: imo Magistratum indebite incarcerantem posse de injuria coram suo superiore per incarceratum conveniri, docet ibidem Mynsing. *in fin.* & probatur ex *l. nec Magistratibus 32. ff. de Injuriis.*

22 Quia tamen hodie de Jure Canonico in *c. 3. de Pœnis. in 6.* & passim de consuetudine sæcularium etiam judiciorum aliquando carcer non tantum pro custodia, sed etiam pro pœna assignatur, ideo in levioribus quoque delictis, si tamen probata sint, incarceratio frequenter statuitur. Sin vero incarceratio fiat non pro pœna, sed pendente accusatione pro custodia, non debebit tunc reus nimis duro aut tetrico carcere constringi: est enim iniquum, ut prius affligatur reus, & executio in ipsum fiat, quam delictum probatum sit. *l. 1. Cod. de Custodia reorum* nisi hoc nonunquam fiat post semiplenam delicti probationem ad confessionem rei extorquendam.

§. II.

De Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

SUMMARIA.

23. Quid sit inquisitio? estque alia generalis, alia specialis.

24. Inquisitionem specialem debet præcedere infamia vel indicia sufficientia.

25. Puncta inquisitionis, item dicta, & nomina testium reo pro sui defensione specifice sunt communicanda.

26. Non servato debito ordine, si reus ultro confessus fuerit, non poterit processum postea impugnare.

27. In inquisitione contra regulares non publicantur nomina testium.

28. Quid sit denuntiatio, & quare introducta?

29. Denuntiatio alia Evangelica, alia Canonica, alia Civilis, & quid sit Evangelica?

30. Quid sit Canonica denuntiatio, & quando detur etiam ad proprium interesse consequendum?

31. Quid sit civilis denuntiatio, & quatenus in ea credatur ministris publicis?

In-

23 Inquisitio est investigatio criminis a judice ex officio facta: cum enim non facile reperiantur, qui velint se pro accusatoribus gerere, onus probandi delictum in se suscipere, &, nisi probarint, se ipsos ad pœnam obligare, ideo, ne delicta maneant impunita, Judicis officio incumbet, etiam sine accusatore in malefactores inquirere, sicut in *l. congruit 13. ff. de Officio Præsidis* jubetur, ut Præses Provinciæ malos homines conquirat, & in *Nov. 128. cap. 21.* mandat Imperator, ut Magistratus per se requirant malefactores.

Non obstat vulgaris regula, quod sine accusatione nemo damnandus sit. *l. rescripto. 6. §. si quis 2. ff. de Muneribus & Honoribus.* qui intelligitur, nisi fama aut indicia sint loco accusatoris, ut mox dicemus, aut reipublicæ intersit, aliquod delictum præcavere, aut extinguere.

Est autem *Inquisitio* alia generalis, alia specialis. Generalis inquisitio est, quæ de nulla certa persona instituitur, sed generaliter de toto aliquo loco vel districtu, ut si Episcopus visitet Diœcesim, vel in civitate, aut Provincia dicantur grassari latrones, & ideo Præses milites emittat. Specialis autem inquisitio est, quæ fit de certa aliqua persona suspecta de crimine.

24 Ad hanc inquisitionem duo principaliter requiruntur. I. Ut præcedat diffamatio non tantum a malevolis & paucis, sed a pluribus & gravioribus etiam viris, qui eandem de crimine suspectam habeant, aut alia probabilia indicia contra ipsam militent; & ideo in judicio inquisitionis accusatoris loco censentur, reoque excipiente, quod diffamatus non sit, prius desuper cognosci debet? nam judex inquirendo de certa persona sine præcedenti infamia & sufficientibus indiciis peccat graviter; cum diminuat ejus honorem & existimationem, nisi, ut præmissum, reipublicæ intersit aliquod perniciosum delictum præcavere. II. Capitula & puncta inquisitionis sunt reo communicanda, contra quæ potest excipere, de non facta legitima specificatione loci, temporis, aliarumve circumstantiarum; quia habita tali specificatione reus potest facilius demonstrare suam innocentiam, quod fortassis in tali loco & tempore absens fuerit. Item etiam dicta & nomina testium sunt inquisito publicanda, ut, quid, & a quo sit dictum, appareat, ejusque exceptiones defensionales tam contra dicta, quam personas testium admittendæ, ne per suppressionem nominum testium, & defensionis exclusionem infamandi, aut falsum deponendi audacia præbeatur. *c. cum oporteat. 19. c. inquisitionis. 21. c. qualiter & quando 34. h. t.* 25

26 Est tamen notabile, quod si hic ordo observatus non fuerit, & judex non præcedente infamia, vel non traditis capitulis ad inquisitio-

ſitionem proceſſerit, reus autem non contra exceperit, vel proteſtatus fuerit, ſed forſan ſimpliciter crimen confeſſus ſit, non poſſit ex poſtfacto propter ordinem judiciarium non ſervatum confeſſionem revocare, vel proceſſum impugnare. *c. ad petitionem 22. X. h. t.* & *c. 1. eod. in 6.*

27 In Eccleſiis & Monaſteriis Regularium, ſi inquiſitio fiat contra Abbatem aut Religioſum, dicta quidem teſtium, ſi illi Regulares ſint, eſſe inquiſito communicanda exiſtimo, non autem nomina aut perſonas: ne exinde diſcordiæ & inimicitiæ oriantur, ac pax Religionis turbetur. Quæ etiam cauſa eſt, cur in electione Abbatis vota & nomina eligentium non publicentur, ut in *Lib. I. in tit. de Electione* traditur, ac in *d. c. qualiter & quando* expreſſe habetur, quod contra Regulares præſcriptus inquiſitionis ordo non ſit neceſſario obſervandus.

28 *Denuntiatio* eſt criminis alicujus apud judicem ſine inſcriptione delatio. Differt ab accuſatione, quod, licet denuntians teneatur facere aliquam probationem criminis, non tamen puniatur, ſi in probatione defecerit, dummodo appareat, eum bono zelo, & non calumniandi animo, ad denuntiationem proceſſiſſe: recipitur enim denuntiatio ad eum potiſſimum finem, & etiam noſtris temporibus uſitata eſt, ac loco accuſationis introducta, ut dein judex ex officio inquirat. *c. ult. h. t.*

29 Dividitur *Denuntiatio*, quod alia ſit *Evangelica*, alia *Canonica*, & alia *Civilis*. *Evangelica* dicitur, quæ intenditur ad ſpiritualem emendationem alterius, eamque debet præcedere una aut altera monitio, ſicut traditur in Evangelio *Matth. 18. verſ. 15.* his verbis: *ſi peccaverit in te frater tuus* (quo nomine omnis Chriſtianus intelligitur) *corrige ipſum inter te & ipſum ſolum: ſi audierit, lucratus es fratrem tuum; ſi autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum ſtet omne verbum: quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ &c.* Si tamen monitio iſta privata nihil efficeret, poſſet fieri denuntiatio apud judicem Eccleſiaſticum, etiam ea non præmiſſa, fruſtra enim aliquis obligaretur ad actum inutilem. Navar. *Conſil. 4. h. t.*

30 *Canonica* denuntiatio dicitur, quæ ex SS. Canonibus conceditur, ut ſi impedimentum denuntiatur inter duas perſonas, quæ volunt Matrimonium contrahere, vel aliud crimen contra Canones, vel a perſonis Eccleſiaſticis commiſſum. Non requirit monitionem præviam, neque tantum ad emendationem ſpiritualem, ſed etiam ad pœnam Canonicam inſtituitur vel acceptatur. *c. quapropter 47. cauſa 2. q. 7.* Item ad hanc *Canonicam* denuntiationem etiam referri poteſt illa denuntiatio? quæ fit ad proprium intereſſe conſequendum. Quamvis enim ſæpius de Jure Civili non detur actio, ut propter læſionem ex contra-

tra-

tractu, quæ non est ultra dimidium justi pretii. *l. 2. Cod. de Rescind. vend.* nec contra hæredem defuncti ex delicto a defuncto commisso. *l. un. Cod. ex delictis defunctor. &c.* In foro tamen Ecclesiastico quoties adversarius obligatur in conscientia, potest denuntiari, & ad satisfactionem compelli, cum Ecclesia judicet de quovis peccato mortali. *c. novit. 13. de Judiciis.* Vid. quæ dixi sup. *de Foro compet.*

31 *Civilis* demum denuntiatio est, quam faciunt ministri publici ad hoc a judice deputati, ut crimina in republica vel civitate commissa scrutentur, & ad judicium referant. Non creditur ipsis simpliciter, sed concurrentibus indiciis movent judicem ad inquisitionem instituendam. *l. ea quidem 7. & l. singuli 14. Cod. de Accus.* Puniuntur, si per calumniam detulerint. Sin autem aliquali saltem probabilitate sunt ducti, excusantur propter necessitatem officii. *l. 6. ff. de Custodia reorum.*

TITULUS II.

De Calumniatoribus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit calumniari, & quæ calumniantis pœna?*
2. *In foro Canonico ex consuetudine fere omnes pœnæ hodie arbitrariæ.*
3. *Præsumptio calumniæ in accusatore vel denuntiatore tollitur præsumptionibus contrariis.*
4. *Quid sit prævaricari? & quæ pœna istius?*
5. *Quis dicatur Tergiversator, & qualiter puniatur?*

1 Tradunt in hoc Titulo Interpretes, quibus modis delinquant accusatores, scilicet *calumniando*, *prævaricando* aut *tergiversando*.

Calumniari est falsa crimina intentare, seu innocentem per malitiam in judicium deferre. Pœna calumniæ est: ut calumniator ultra condemnationem in expensas, factas ab accusato, notetur infamia, & puniatur *talione*, id est, tali supplicio, quali, crimine probato, affectus fuisset reus. *l. 7. & ult. Cod. de Calumniatoribus.* De Jure Canonico *in c. 1. h. tit.* circa Clericos calumniantes statuitur pœna depositionis & exilii.

2 De consuetudine in locum talionis successit pœna extraordinaria pro arbitrio Judicis: & hodie de Jure Canonico ex generali consuetudine omnes fere pœnas factas esse arbitrarias testatur Val. *hoc Lib. V. ad tit. de Pœnis. §. 4. in fine.*

3 Porro licet Gloss. *in c. 2. h. t. in verbo, calumniandi*, generaliter doceat, hoc ipso præsumi calumniam,

niam, si accusator vel denuntiator non probat delictum: advertendum tamen est, hanc præsumptionem admittere probationem in contrarium, & concurrentibus aliis præsumptionibus & circumstantiis ac juramento accedente, posse penitus tolli & purgari. Veluti si accusatus prius de delicto apud viros etiam graves infamatus fuerit: si accusator delictum saltem semiplene probaverit: si testes durante judicio ante examen mortui sint: præsertim si necessitas officii, vel justus dolor ad accusandum moveat, ut in personis publicis vel tutoribus circa res pupillares contingit. *L. 2. Cod. de his qui accusare non possunt.* Item in accusante marito uxorem de adulterio. *L. 6. C. ad L. Jul. de Adult.* prout recte ad *cit. Gloss.* notavit Panor. *in c. 3. hoc t. n. 5.*

4 *Prævaricari* dicitur ille, qui, cum accusasset vel denuntiasset aliquem de crimine publici judicii, postea corruptus dissimulavit veras probationes & adduxit inefficaces, vel quoquo modo adjuvit reum, ut absolveretur. Pœna injungitur prævaricatoribus extraordinaria sive arbitraria. *l. 1. & 2. ff. de Prævaricatoribus.*

Tergiversari (quasi per modum fugientis *tergum vertere*) dicitur, qui post litem contestatam ab accusatione publici criminis prorsus desistit. *Tergiversationis* pœna ex Senatus-Consulto Turpiliano statuitur quinque librarum auri, vel alia extraordinaria. *L. 3. in fin. ff. de prævaricatoribus.* sed ex *l. 1. Cod. ut intra certum tempus criminalis quæst. terminetur*, quarta omnium bonorum parte cum infamia *tergiversator* punitur. De Jure Canonico nulla certa pœna præstituta est, ideo dici potest juxta superius dicta, esse arbitrariam.

TITULUS III.

De Simonia, & ne aliquid pro Spiritualibus exigatur vel promittatur.

SUMMARIA.

1. *Simonia nomen trahit a Simone Mago, estque species sacrilegii.*
2. *Simonia etsi a SS. Canonibus dicatur hæresis, tamen potest esse sine vera hæresi.*
3. *Ponitur & explicatur definitio Simoniæ.*
4. *Est alia mentalis, alia conventionalis, alia realis.*
5. *Emptio & venditio circa Simoniam late accipitur pro quovis contractu temporali.*
6. *Spirituali annexum 3. modis accipitur.*

1 *Simonia* delictum est, quod a Simone Mago nomen & originem traxit, is enim, ut in *Act. Apostolor. 8. cap.* legitur, cum vidisset, quod

quod per manus impoſitionem daretur Spiritus S. obtulit Apoſtolis pecuniam dicens: *date & mihi hanc poteſtatem, ut, cuicunque impoſuero manus, accipiat Spiritum* S. cui reſpondit Petrus: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum DEI exiſtimaſti pecunia poſſideri.* Eſt igitur *Simonia* ſpecies *Sacrilegii*, quam SS. Canones variis nominibus deteſtantur, prout *in cap. reperiuntur 7. cauſa 1. q. 1.* appellatur execrabile flagitium, & *in c. 6. h. t.* dicitur peſtis ſui magnitudine alios morbos vincens. Ejus malitia conſiſtit in irreligioſa, & indigna tractatione rei ſacræ vel ſpiritualis, dum ita vilis putatur, ut in commutationem rerum temporalium venire poſſit: vel quod dona ſpiritualia exiſtimentuur eſſe in poteſtate & commercio hominum, & non potius a ſolius DEI gratia & gratuita voluntate dependere. Item hoc delictum valde pernicioſum eſt Eccleſiæ, ſi nimirum Prælaturæ Eccleſiaſticæ, Ordines, Beneficia & ſimilia potius ob turpe lucrum, quam perſonarum merita & virtutes diſtribuantur.

2 Licet vero error Simonis Magi fuerit hæreticus, dum putavit donum ſpirituale poſſe pretio comparari, & ideo etiam *Simonia* hæreſis vocetur *in cap. 5. h. t. &c. Presbyter. 3. cauſ. 1. q, 1.* nihilominus ſciendum eſt, Simoniam committi poſſe ſine iſto errore, & ab eo, qui pro ſpiritualibus accipit temporalia, quamvis non credat ſpiritualia vendi poſſe: quia etiam hoc caſu irreverentia ſpiritualium & indigna tractatio, ac violatio Evangelici præcepti: *gratis accepiſtis, gratis date &c.* concurrit, unde nomen hæreſis *cit. cap.* intelligendum eſt, quod Simonia origine ſua fuerit hæreſis, & etiam hodie eſſe poſſit, ſi ille error interveniat.

3 Definitur *Simonia* a Gl. communiter recepta *in princip. cauſ. 1. verb. Quidam*, quod ſit *ſtudioſa voluntas* emendi vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

4 Dicitur I. *Studioſa voluntas;* id eſt, deliberata cum advertentia mali; nam voluntas & propoſitum diſtinguunt maleficia. Dividitur autem *Simonia* in *Mentalem*, quæ ſola voluntate committitur, nec in actum prodit exteriorem; *Conventionalem*, quæ in pactum deducta eſt; & *Realem*, ubi ultra pactum etiam traditio rei ſpiritualis acceſſit: de qua diviſione plura dicemus, quando inferius de pœnis *Simoniæ* agemus.

5 Dicitur II. *Emendi* aut *vendendi*, quæ verba late accipienda ſunt, ut includant omnem contractum, in quo res temporalis pro ſpirituali datur, qualis eſt permutatio, vel alius contractus innominatus, *do, ut facias, facio, ut facias &c.*

6 Dicitur III. *Aliquid ſpirituale:* id eſt quodvis ſupernaturale donum ad animæ ſalutem directe inſtitutum, vel *ſpirituali annexum*, quod annexum poteſt eſſe tribus modis: vel antecedenter, ut Jus Patronatus ad beneficium, vaſa ſa-

ſacra ad ſacrificium &c. vel concomitanter, ut labor corporis in ſpirituali officio; vel conſequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter ſpirituale officium. Sed hæc omnia, quia involvunt plures difficiles quæſtiones, in particulari magis *ſeqq. §§.* examinabimus.

Colliges autem, inprimis ex data definitione & ejus explicatione ad conſtituendam *Simoniam* tria debere concurrere, ſcilicet *pactum, pretium temporale, & mercem*, ſive rem ſpiritualem aut ſpirituali annexam.

§. I.

De Pacto Simoniaco.

SUMMARIA.

7. *Sine pacto non eſt Simonia formalis: & quid de muneribus datis ante collationem beneficii ad obligandum ex gratitudine collatorem.*
8. *Non eſt Simonia, ſi res temporalis detur tantum ut incitamentum ad opus bonum.*
9. *Simonia eſt, etſi pactum cedat in favorem tertii, non dantis.*

7 Nomine pacti Simoniaci, ut jam præmiſimus, venit omnis contractus reciprocus, ſeu utrinque obligatorius, quo alter ad rem ſpiritualem tradendam obligatur. Adeo vero pactum præcedens eſt neceſſarium, ut ſine eo non reputetur *Simonia*, quamvis res temporalis pro ſpirituali detur. Unde qui libere & ſponte aliquid donat ei, a quo rem aut beneficium ſpirituale accepit, non propterea *Simoniam* committit: quia res ſpiritualis non eſt deducta in commercium & obligationem pro re temporali tanquam ejus pretio, ſed munus datum eſt oſtendendi animi grati cauſa: ſicut videmus, tales donationes ſolere fieri Epiſcopis, qui conſecrant Eccleſias, vel Altaria: dummodo eas tanquam ex juſtitia debitas non exigant. *cap. etſi quæſtiones. 18. h. t.* Si tamen in collationibus beneficiorum Eccleſiaſticorum fiant antecedenter ab eo, qui ſupplicat pro beneficio, licet fortaſſis poſſint excuſari a formali *Simonia*; quia non dantur tanquam pretium beneficii, ſed ut collator ex gratitudine antidorali obligetur ad beneficium conferendum: nihilominus, cum ſaltem habeant ſpeciem *Simoniæ*, & movere poſſint animum collatoris, ut indigno potius, quam digno conferat beneficium; ideo propter ſcandalum, malam conſequentiam, & affectionem Simoniacam in foro externo pœnam merentur, in interno autem pecca-

catum inducunt. *arg. text. in d. cap. 18. verſ. quod. autem.* nam munera excœcant ſapientes, & Apoſtolus vult non abſtinere nos tantum a malo, ſed propter ſcandalum etiam *a ſpecie mali.*

8 Præterea ex veriori ſententia non eſt *Simonia*, ſi aliquid temporale detur, non ut pretium, ſed ut incitamentum ad opus bonum, veluti ſi parentes donent liberis, ut Eccleſias frequentent; ſi hæretico promittantur nuptiæ, vel malefico infideli a Principe condonetur ſupplicium, ut fidem Catholicam ſuſcipiat, ſicut docet Layman. *in Theolog. Moral. de Simonia. §. 4. num. 11.*

9 Cæterum autem quamvis pactum non cedat in favorem dantis, ſed alicujus tertii, dicetur tamen Simonia commiſſa, ſi res ſpiritualis in obligationem ſit deducta, prout *in c. nobis fuit 27. h. t.* deciditur, caſſandam eſſe electionem ejus, cujus amici etiam ipſo ignorante pecuniam electoribus promiſerunt, niſi in fraudem electi, vel eo contra proteſtante pecuniæ promiſſæ fuiſſent.

§. II.

De Pretio Simoniaco.

SUMMARIA.

10. Pretium Simoniacum eſt omnis res temporalis, cum datur pro re ſpirituali.
11. Dicitur etiam munus: eſtque triplex, a manu, a lingua, ab obſequio.
12. Propter pactum implicitum committitur etiam ſuo modo Simoniæ peccatum.

10 Quamvis in emptione & venditione *pretium* conſiſtere debeat in pecunia numerata, & ſi alia res detur, quam pecunia v. g. bos pro equo non ſit emptio, ſed permutatio. *L. 1. §. 1. ff. de contrah. empt.* quia tamen in materia Simoniæ nomine emptionis & venditionis intelligitur omnis contractus utrinque obligatorius, ideo etiam nomine *pretii* venit omnis res temporalis æſtimabilis vel utilis, quæ pro re ſpirituali datur.

Dico autem, rem temporalem eſſe pretium Simoniæ; nam unam rem ſpiritualem dare pro alia re ſpirituali caret Simoniæ vitio, ſicut notant DD. communiter *in c. ſtatuimus. 2.* & *c. ſuper eo. 7. de Tranſact.* Gloſſ. *in cap. ad quæſtiones. 6, de rerum permutatione.* Unde non erit prohibitum, Reliquias ſacras cum aliis Reliquiis, Beneficium cum Beneficio, decimas unius Eccleſiæ cum decimis alterius permutare, dummodo obſerventur ſolennitates, quæ in permutatione beneficiorum & alienatione rerum Eccleſiaſticarum requiruntur: de quibus *in Lib. III. tit. 3.*

Por-

11 Porro pretium Simoniacum ſcriptoresEccleſiaſtici ſolent etiam *munus* appellare, ut *in c. Salvator 8. cauſ. 1. q. 3.* eo ſenſu, non ut ſignificet donum gratuitum (ex quo non conſtitui Simoniam paulo ſuperius traditum eſt) ſed debitum ex obligatione, quemadmodum etiam de Jure Civili. *ff. de Muneribus & honoribus*, *munus* accipitur pro onere, ſervitio, aut tributo.

Dividunt DD. pretium Simoniacum in munus *a manu*, munus *a lingua*, & munus *ab obſequio*, eaque diviſio patenter traditur *in cap. Salvator. circa med. verſ. ideo qui easdem.* & clarius *in c. ſunt nonnulli. 114. cauſ. 1. q.* 1. Munus *a manu* dicitur res quælibet temporalis æſtimabilis & utilis. Item etiam debiti vel obligationis remiſſio, ut ſi Epiſcopus ſuo creditori conferat beneficium, ut is viciſſim remittat debitum, ad quod Epiſcopus tenetur. Per munus *a lingua* intelliguntur laudes, preces, vel commendationes, v. g. apud Principem vel populum in alia cauſa pro eo interponendæ, qui beneficium, aut rem ſpiritualem contulit. Denique per munus *ab obſequio* intelliguntur quælibet ſervitia vel obſequia alicui præſtanda ſub obligatione beneficii conferendi.

Verum hic iterum advertendum eſt, quod iſta munera tunc quidem conſtituant formalem Simoniam, ſi in pactum vel obligationem utrinque deducta ſint, non ſi ab altera parte libere & ſponte exhibita. Interim ſi Epi- 12 ſcopus patiatur v. g. aliquem famulum gratis vel promodico pretio inſervire ſub ſpe recompenſandi per collationem Beneficii Eccleſiaſtici, plerumque præſumi implicitum pactum Simoniacum, & ſaltem committi peccatum propter ſcandalum & quod inde beneficia non juxta qualitates perſonæ, ſed obligationem privatam diſtribuantur, docet Suarez. *Tom. 1. de Relig. tr. 3. lib. 4. c. 30. n. 5.* & Leſſ. *de Juſt. & Jure l. 2. cap. 22. dub. 20.*

§ III.

De Re ſpirituali ſive Materia & Merce Simoniæ.

SUMMARIA.

13. *Quomodo pro Sacramentorum adminiſtratione poſſit exigi licite aliquid temporale?*
14. *Non licet Parochis ob denegatam pecuniam conſuetam denegare Sacramenta.*
15. *Pro Miſſis & precibus quomodo pecunia poſſit accipi?*
16. *Ex quibus cauſis conſuetudo accipiendi aliquid pro ſepulturis & Sacramentorum adminiſtratione poſſit admitti?*

con-

conciliantur textus in cap. cum Ecclesiæ & cap. ad Apostolicam h. t.
17. *An & quomodo res consecratæ vendi possint?*
18. *Illicitum est rei consecratæ usum locare pro pretio.*
19. *Omnis actus Jurisdictionis spiritualis regulariter ponit materiam Simoniæ.*
20. *Quid sentiendum de stylo Curiæ Romanæ, quo pro dispensationibus exigitur pecunia?*
21. *Simoniacum est pro ingressu in Religionem vel susceptione in Canonicum aliquid ex pacto petere: quod tamen declaratur.*
22. *Decimæ possunt in contractum temporalem deduci, quoad fructus & jus utile, non directum.*
23. *Jus decimandi in uno loco potest commutari cum jure decimandi in alio loco.*
24. *Jus Patronatus directe in contractum temporalem deduci non potest, sed cum universitate bonorum, vel re, cui adhæret, potest transferri.*
25. *Quid, si in contractu specialis mentio Juris Patronatus fiat?*
26. *Circa beneficia Ecclesiastica contractus onerosi sunt Simoniaci.*
27. *Annatæ tamen, vel primi fructus de consuetudine etiam ab Episcopis peti possunt.*
28. *Resignatio beneficii est Simoniaca, si pactum temporale etiam circa expensas interveniat.*
29. *Pensio tamen resignanti potest constitui.*
30. *Beneficia inæqualium redituum, si permutentur, excessus pretio compensari non potest: sed pensio potest constitui.*
31. *Quid in hac parte speciale circa Monasteria habentia Parochias incorporatas?*
32. *Transactio super lite beneficiali fieri non potest, dato temporali: ad redimendam tamen vexam aliquid dari potest, cum distinctione.*

13 Quænam dicatur res spiritualis, & spirituali annexa, præmisi in tertio membro definitionis, sed in specie.

Quæritur I. Si Sacramenta proprie sint spiritualia, ad salutem animæ directe instituta, quomodo ergo Parochi pro Baptismo, Confessionibus, ministratione Eucharistiæ &c. pecuniam a populo exigant.

Resp. Quod talis pecunia non exigatur tanquam pretium Sacramenti, quod est inæstimabilis valoris, sed tanquam stipendium necessarium pro sustentatione Ministrorum Ecclesiæ: nam juxta testimonium Christi *Matth. 10. ℣. 10. Dignus est enim Operarius cibo suo.* & Apostolus 1. *ad Chorinth. 9.* ait: *Neminem suis stipendiis militare, & Dominum ordinasse, ut, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, & qui altari deserviunt de Altari vivant.*

14 Hic tamen advertendum est, non licere Parochis ob denegatam pecuniam denegare Sacramenta, sed adhibere aliam viam, aut apud Episcopum jus suum prosequi: alias enim non leve foret scandalum, species Simoniæ, & grave Parochianis aliis detrimentum, si ob modicam pecuniam salutaribus me- diis

diis frustrarentur. *c. audiv. 41. &c. in tantum 36. h. t.*

15 Quæritur II. Quo jure pro missis vel precibus ad aliorum intentionem faciendis pecunia accipiatur?

Resp. Etiam hic pecuniam non dari ut *pretium* pro Missa vel precibus, cum utique sit nulla proportio inter medium v. g. florenum, & Sanctissimum Missæ Sacrificium, sed pro mercede operis, & servitii, ad quod alicui gratis præstandum non est obligatio secundum allegatam Christi & Apostoli sententiam ac decretum Concilii Agathensis, relatum *in c. ult. causa* 1. *q.* 2. quod etiam de spiritualibus dignus sit Operarius & Minister Ecclesiasticus mercede sua. Porro hæc ratio etiam in eo procedit, qui alias sufficientes reditus habet; cum non propterea teneatur mihi gratis servire, nisi illi reditus in hunc finem sint ei deputati, sicut in Parocho, qui propterea percipit decimas, ut Sacramenta Parochianis administret. Unde si Parochus ex decimis vel aliis proventibus habeat abundantes reditus pro se & Capellanis suis, volunt plerique DD. eum pro administratione singulorum Sacramentorum nihil exigere posse, per text. *in c. cum in Ecclesiæ 9. & cap. suam 29. h t.* alii tamen ex diuturna consuetudine tales exactiones excusant, de hac autem consuetudine

16 Quæritur III. Quomodo inter se concilianda sint, dictum *c. 9. & cap. ad Apostolicam 42. h. tit.* Ubi in priori omnis consuetudo exigendi aliquid pro sepulturis, & Sacramentorum administratione damnatur: in posteriori autem Pontifex præcipit, in similibus pias consuetudines observari.

Resp. *cap. 8. & 9. h. tit.* explicandum esse de tali consuetudine, quæ non fuit legitime, & absque peccato introducta, aut præscripta: ut, quia Clerici alias sufficientia beneficia habentes, nihilominus pro administratione Sacramentorum pecuniam exegerunt, & denegantibus pecuniam negarunt Sacramenta, vel sepulturam &c. aperte enim ibidem Pontifex loquitur de similibus actibus peccaminosis, ex quibus ait, non induci consuetudinem; cum diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet, *& tanto sint graviora crimina, quo diutius animam tenuerunt obligatam.* Verum alterum *cap. ad Apost. h. t.* accipiendum est de tali consuetudine, quæ sine peccato, & ex rationabili causa est obtenta: plures autem causæ enumerari possunt ex quibus talis consuetudo sit rationabilis & legitima. *Primo*, si Parochus non habet sufficientes reditus pro se, & Capellanis suis; neque ista sufficientia ita stricte de quotidiano tantum victu intelligenda est, quin etiam futurarum necessitatum aliqua ratio, sine avaritia tamen, habeatur. *Secundo*, si consuetudo sit immemorialis, & non constet, quo initio cœperit,

rit, videtur tuto obſervari poſſe; quia conſuetudo immemorialis habet vim legis & privilegii, atque poſſeſſio tanti temporis, quod hominum memoriam excedat, omnem præſumtionem mali excludit. *cap. ſuper quibusdam 26.* & ibi Gloſſ. & DD. *de Verb ſignificat. l. 3. §. ductus aquæ 4. ff. de Aqua quotidiana & æſtiva.* dummodo a violentis extorſionibus abſtineatur, in quantitate præſertim reſpectu pauperum exceſſus non fiat. Unde ſolent Epiſcopi tales exactiones (quas vulgo de *ſtola* vocant, taxare & moderari. Circa ſepulturas *tertio* ſpecialiter poteſt aliquid peti pro conſervatione cœmeterii, vel loci ſpecialis ſepulturæ, aut ſuſtentatione cantorum, vel propter ſpecialem laborem, ad quem is, qui Parochus non eſt, non tenetur, ut ſi in alia Eccleſia, quam Parochiali electa ſit ſepultura: item quod honor & præeminentia ſpecialis ſepulturæ, ut quia eſt in loco ſublimiori & conſpicabiliori (adeoque reſpectus temporalis) vel obligatio Eccleſiæ, quod nullum aliud velit recipere ad particularem ſepulturæ locum, quam certam familiam, ſit pretio æſtimabilis, cum pluribus cit. docet Barboſ. *de Offic. Paroch. Part. 3. cap. 2. Quarto.* cum in plerisque Parochiis decimæ perſonales de lucro & negotiatione hominum ſolvi ſolitæ, & pluribus etiam decimæ minutæ v. g. de ovis, lacte, pomis, lino, lana, & ſimilibus in deſuetudinem abierint, credibile eſt, quod fortaſſis ex antiquis pactis inter Parochos & Parochianos in locum decimarum iſtarum aliæ particulares exactiones ſucceſſerint.

17 Quæritur IV. An res conſecratæ vel benedictæ, ut Calices, Paramenta, Miſſalia, Cruces Hiſpanicæ, aliaque ſimilia vendi poſſint ſaltem ratione materiæ, quam continent, quia forte ex auro, vel argento ſunt? Canoniſtæ veteres plerique in ea fuerunt ſententia, tales res conſecratas, quamdiu conſecrationem retinent, vendi non poſſe, ſed ſi quæ ſint, quæ confractæ aut ſciſſæ amittere poſſunt conſecrationem, ut calices argentei, veſtes ſericæ &c. prius tales res frangendas aut ſcindendas eſſe, ut deinde tanquam profanatorum materia vendi poſſint. Fundamentum eſt *cap. ſi quis objecerit 7. cauſa 1. q. 3.* ubi regula traditur, ut quando duo ſunt neceſſario ſibi connexa, unum ſine altero vendi non poſſit; & ponitur exemplum de Eccleſia conſecrata, quod non poſſit vendi ratione materiæ ſive ædificii. Item *in c. abolendæ 13. de Sepulturis.* prohibet Pontifex, ne pro ſepultura in cæmeterio ratione terræ effoſſæ aliquid exigatur: ſimiliter *cap. dictum 105. cauſa 1. q. 1.* & *c. non ſatis 8. h. t.* interdicitur, ne pro oleo, chriſmate, aut balſamo, ex quo chriſma conficitur, aliquid petatur. Verum Recentiores, præſertim vero Theologi, communius docent, ex ſua natura non

 eſſe

esse Simoniam, vendere præcise materiam rei consecratæ quanti valeret, si consecrata non esset; eo quod materia secundum se spectata nihil speciale sit & vendens pro ea prius pecunias exposuerit. Item in apportandis Crucibus Hispanicis, vel Sacris Reliquiis sumptus itineris & molestia æstimetur.

Circa textus contrarios ajunt observandum esse; aliqua esse prohibita, quia *Simoniaca:* alia *Simoniaca*, quia *prohibita* hoc est, numerari quidem inter Simoniaca, non quod proprie talia sint, sed quod aliquam Simoniæ speciem habeant; & ideo a Jure Ecclesiastico prohibeantur. Unde eosdem textus interpretantur procedere illis casibus, quando exinde esset scandalum fidelium, vel si cum rebus consecratis institueretur quædam mercatura & negotiatio, vel si materia carius æstimaretur, quia consecrata. His vero circumstantiis sepositis, non improbabiliter putant excusari posse consuetudinem, in qua talis materiæ venditio practicatur. Prolixe hanc quæ-

18 stionem examinat Suar. *de Simon. c. 14. n. 4. & seqq.* ubi *n. 25.* monuit, illicitum esse, rem consecratam, v. g. calicem aut paramenta missalia locare pro pretio, censeretur enim venditus usus rei, qui est spiritualis & sacer, nisi fortassis pecunia peteretur pro reparatione rei deterioratæ.

19 Quæritur V. An pro dispensationibus in impedimentis Matrimonii, Voti & similibus accipere pecuniam sit Simoniacum?

Resp. Omnem actum jurisdictionis spiritualis regulariter ponere materiam Simoniæ, præsertim vero si talis actus circa forum internum, & relaxationem vinculi conscientiæ versetur. Unde etiam in Conc. Trid. *Sess. 21. de Reform. c. 1. Sess. 24. de Reform. c. 6. Sess. 24. de Reform. Matrim. c. 5.* dispensationes, collationes ordinum, & concessiones dimissorialium ac beneficiorum jubentur, gratis fieri. In *c. ad aures 24. h. t.* prohibetur pecunia accipi pro absolutione ab excommunicatione. Et generaliter in *c. cum ab omni 10. de Vita & Honest. Cleric. &c. statutum 11. §. insuper. de Rescript. in 6.* statuitur, ut administratio justitiæ gratis fiat, quod Judices Ecclesiastici propterea sua beneficia habere censeantur.

20 Sed objici solet stylus Curiæ Romanæ & Legatorum Pontificiorum, ex quo stylo dispensationes sine pecunia non conceduntur. Resp. Causas hujus exactionis esse varias, & non solvi pecuniam tanquam pretium dispensationis, sed vel in sustentationem officialium, vel etiam ipsius Summi Pontificis aut Legatorum eo modo, quo Parochis ob suam sustentationem admittitur exigere pecuniam ab iis, quibus Sacramenta administrant. Item Judex delegatus Ecclesiasticus, quamvis justitiam gratis debeat administrare, si tamen indigeat assessore, pro eo a

par-

partibus litigantibus ſalarium petere poteſt. *dict. c. ſtatutum. §. aſſeſſorem autem. de Reſcriptis in 6.* Deinde pecunia pro diſpenſatione exacta aliquando imponitur a Pontifice in pœnam delicti præcedentis, ſicut in irregularitatibus ex homicidio, vel alio delicto provenientibus, aut in affinitate ex copula illicita contracta.

21 Quæritur VI. An pro ingreſſu in Religionem vel ſuſceptione in Canonicum poſſit pecunia peti?

Reſp. Regulariter eſſe Simoniacum, aliquid ex pacto petere pro ingreſſu in Religionem, vel ſuſceptione in Canonicum: eſt enim utique admiſſio in Religionem vel canonicatum aliquid ſpirituale. *cap. non ſatis 8. cap. veniens 19. & cap. quoniam 40. h. t.* Dico autem, ſi ex pacto aliquid petatur: nam liberalis oblatio ſuorum bonorum Religioni vel Eccleſiæ cuilibet permiſſa eſt. *l. 1. & auth. ingreſſi. Cod. de SS. Eccleſiis.* Præterea communis eſt Doctorum limitatio, quam etiam conſuetudo approbat, quod in Monaſteriis non ſufficienter fundatis, ſicut multa ſunt Monaſteria Monialium, poſſit fieri certa compoſitio pecuniaria pro alimentis, & ſuſtentatione ingredientis. Suarez *d. l. c. 7. & ſeqq.*

22 Quæritur VII. An decimas liceat in contractum pro re temporali deducere absque vitio Simoniæ?

Reſp Decimas poſſe tripliciter conſiderari. *Primo* ut ſunt ipſi fructus, qui ex alieno agro colliguntur, ut frumentum, vinum &c. & hoc ſenſu utique hos fructus vendere, vel commoditatem percipiendi alteri pro annua penſione elocare Parocho permiſſum eſt: quia fructus agrorum nihil ſpirituale ſunt. *Secundo* accipiuntur decimæ pro ipſo jure directo decimandi, quod eſt ſpirituale, vel ſpirituali annexum, quia competit propter ſpirituale officium Miniſtrorum Eccleſiæ, & primitus a DEO introductum eſt, ut homines ſolverent decimas intuitu DEI, Miniſtris ejus in recognitionem univerſalis dominii. Propterea hoc jus directum decimandi in contractum venditionis, permutationis, aut transactionis pro re temporali deduci non poteſt.

23 Attamen jus decimandi competens in uno loco recte poteſt mutari pro jure decimandi competente in alio loco, ob majorem fortaſſis commoditatem, vel etiam pro alia re, aut officio ſpirituali, ut ſi Monaſterium ſe obliget ad faciendas conciones in aliqua Parochia, viciſſim vero cum authoritate Epiſcopi Monaſterio aſſignetur jus decimandi in certo loco illius Parochiæ; res enim ſpiritualis non eſt pretium conſtituens Simoniam, ut ſuperius dictum eſt. *Tertio* decimæ accipiuntur pro jure utili decimandi, prout olim ante Concilium Lateranenſe frequenter fuerunt datæ decimæ Laicis ab Eccleſia in feudum vel emphyteuſin, & translatum fuit in

in ipſos jus utile decimandi, directo penes Eccleſiam remanente; eo ipſo enim quod jus decimandi directum ſpirituale ſit, ejus incapaces de jure Laici cenſentur, niſi ſpeciali privilegio Pontificio ad id habilitentur. *c. quamvis 17. de Decimis.* Iſtud igitur jus utile decimandi, cum ſpirituale non ſit, ſed temporalis titulus de novo per contractum feudalem vel emphyteuticum creatus, ideo ex ſua natura non eſt materia Simoniaca. & conſuetudine in multis locis receptum eſt, ut Laici decimas ſuas rurſus aliis vendant: quæ omnia magis declarari poſſunt ex iis, quæ ſupra *in Lib. III. in Tit. de Decimis.* diximus.

24 Quæritur VIII. An Jus Patronatus ſit materia Simoniæ?

Reſp. Jus Patronatus numerari inter jura ſpiritualia, aut ſpiritualibus annexa: eſt enim Jus Patronatus jus præſentandi Clericum ad beneficium vacans, ut *Lib. III. in Tit. de Jure Patronatus* pluribus explicavi: unde per ſe vendi aut pro temporalibus commutari non poteſt. *c. de jure 16. de Jure patronat.* Quod ſi de facto Jus Patronatus vendere aut alio contractu improbato in alium transferre quis præſumat, præter excommunicationem a Judice Eccleſiaſtico infligendam, ipſo facto Jus patronatus amittet juxta Tridentin. *Seſſ. 24. de Reformat. cap. 9.* Atque pretium ipſi Eccleſiæ per talem contractum injuria affectæ applicandum eſſe, docet Panor. *in eod. c. 16. n. 3.* Neque Jus Patronatus ideo minus ſpirituale eſt, quod frequenter etiam Laicis competat; nam dicendum, Laicos ex ſpeciali juris & Pontificis indulto ad hoc Jus ſpirituale habilitatos, & hoc reſpectu ſecundum quid Clericis æquiparatos eſſe.

Verum hæc ita ſe habent, ſi Jus Patronatus per ſe & principaliter vendatur: at vero ſi Jus Patronatus ſit reale, annexum certis caſtris, prædiis aut hæreditati, tunc venditis iſtis bonis etiam per conſequentiam in emptorem transfertur jus Patronatus; dummodo ſpecialis æſtimatio Juris Patronatus non fiat. Text. & DD. *in cap. ex litteris. 7. & c. cum ſæculum. 13. de Jure Patronatus.*

25 Sed quid ſi v. g. venditor dicat, ſe caſtrum cum Jure Patronatus annexo vendere, nunquid & ipſum tunc Jus Patronatus ſpecialiter venditum cenſebitur? Reſpondetur id colligendum eſſe ex toto pacto venditionis, an ſcilicet pretium intuitu juris patronatus auctum ſit, quo caſu valebit quidem venditio Caſtri, ſed non Juris patronatus; imo tam Jus Patronatus, quam pretium ei correſpondens amittetur juxta dicta. In dubio autem præſumitur Juris Patronatus mentio, non cauſa venditionis, ſed declarationis tantum facta eſſe, ut nimirum emptor ſciat jura bonis annexa. Barb. *in d. cap. 16. de Jure Patr. num. 3.*

26 Quæritur IX. An pro collatione beneficii Eccleſiaſtici permiſ-

missum sit absque *simonia* accipere pecuniam? Resp. in beneficiis Ecclesiasticis regulariter omnes contractus onerosos, in quibus pro beneficio aliquid temporale recipitur, esse prohibitos, per textus apertos in *c. ult. de Pactis. c. super eo. 7. de Transact. cap. querelam. 15. cap. tua nos 34 h. t. & cap. un. Ut Ecclesiastica beneficia sine dimin. confer.* quamvis enim reditus, qui ex beneficio spirituali percipiuntur, temporales sint, titulus tamen beneficii, seu illud jus, ex quo percipiuntur reditus, cum detur propter spirituale officium, res spiritualis, aut spirituali annexa reputatur.

27 Interim potest Summus Pontifex pro plenissima sua in omnibus beneficiis potestate de fructibus beneficiorum tempore collationis sibi aliquam partem (quam vulgo annatas, sive primos fructus vocant) reservare, vel eo nomine aliquid a beneficiato petere; Episcopis vero quamvis hoc de jure communi prohibitum sit in *d. cap. un. ut Ecclesiastica beneficia &c.* & in Concil. Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 14.* de consuetudine tamen in multis Dioecesibus practicatur, ut beneficiatus loco primorum fructuum certam taxam persolvere teneatur: quæ taxa datur non tanquam pretium beneficii, sed pro sustentatione Episcopi, & officialium ejus, vel aliis necessitatibus, pro quibus posset Episcopus fructus beneficiorum vacantium applicare.

28 Qæritur X. An in permutatione vel resignatione beneficiorum possit committi Simonia? Suppositis iis, quæ in *Lib. I. in Tit. de Renunt. & in Lib. III. in Tit. de Rerum permutat.* tradita sunt, dico breviter, omnem permutationem aut resignationem beneficiorum censeri simoniam, in qua privato partium pacto peccunia vel aliquid aliud temporale intervenit *cap. super hoc 5. de Renunt.* adeo ut etiam illud pactum reprobetur, ex quo aliquis vult resignare suum beneficium in favorem alterius, si vicissim ab eo recipiat expensas in obtinendo illo beneficio factas. *c. cum pridem 4.* & ibi DD. *de Pactis.* Suarez *de Simon. c. 5. n. 24.*

29 Potest tamen Episcopus & multo magis Summus Pontifex Clerico, propter ægritudinem aut aliam inhabilitatem resignaturo beneficium, vel in lite beneficiali ob bonum pacis cessuro, pro sustentatione ejus aliquam pensionem de proventibus beneficii resignati constituere. *c. nisi essent. 21. de Præb.*

30 Quæritur XI. An si beneficia permutanda sint inæqualium redituum, liceat pacisci, ut ei, qui minus beneficium accipit, pecuniaria compensatio fiat? ℟. Id non posse fieri ex pacto partium; quia pecunia intelligeretur dari pro illo titulo seu jure spirituali ampliores reditus percipiendi; posset tamen permutator causa sustentationis, si minus beneficium ad eam sufficiens non sit, aliam pensionem a pinguiori beneficio separare,

re, secundum ea, quæ mox præmisimus. Non obstat difficilis textus in *c. ad quæst. 6. de Rerum permut.* ubi Pontifex admittit talem compensationem pecuniariam: quia communior est interpretatio, quod hic textus procedat tantum 31 in casu, de quo loquitur: Si videlicet duo Monasteria inter se permutent possessiones parochiarum sibi incorporatarum, quæ possessiones reputantur inter alia temporalia Monasteriorum bona. Secus autem est, si duo Clerici permutent beneficia, quæ permutatio aliter fieri non potest, quam quoad titulum beneficii; cum possessiones & prædia beneficii non sint in dominio temporali Clerici.

32 Quæritur ultimo. An in lite beneficiali possit fieri transactio sine simonia, ut v. g. adversarius acceptata pecunia a lite desistat?

Resp. Negative per textus apertos in *c. constitutus. 4. & cap. super eo. 7. de Transact.* Sed quid si aliquis dicat, se offerre pecuniam adversario non pro beneficio litigioso, sed ne vexetur in judicio, sive ut vulgo loguuntur DD. ad vexam litis redimendam. Resp. Esse distinguendum, an offerens pecuniam habeat jus in re, & beneficium de facto obtentum & possessum, vel tantum habeat jus ad rem, sicut præsentatus ante institutionem, vel electus ante confirmationem. Priori casu admittitur tale pactum, dummodo non constet, petitionem adversarii esse manifeste injustam. Altero autem casu reprobatur; quia per pecuniam sterneretur via ad beneficium pacifice acquirendum. *arg. cap. Matthæus 23. h. t.*

§. IV.

De Pœnis Simoniæ.

SUMMARIA.

33. Quid sit simonia confidentialis?

34. Simonia mentalis non habet pœnam in foro externo.

35. Simonia conventionalis non habet pœnam ipso jure, etsi ab una parte completa sit: excepta confidentiali Simonia.

36. Simonia realis habet pœnas ipso jure annexas tribus casibus, in ingressu Religionis, SS. Ordinibus, & beneficiis Ecclesiasticis.

37. Pœnæ singulares Simoniæ confidentialis.

38. In contractu Simoniaco pretium a Judice Ecclesiastico applicari debet Ecclesiæ, vel piæ causæ.

33 Circa pœnas *Simoniæ* repetenda est illa distinctio, quam superius in expositione definitionis, tradidi, quod scilicet alia sit simonia *mentalis* alia *conventionalis*, alia *realis*. Adde hic quartam hanc speci-

ciem, quod alia sit simonia *confidentialis:* hæc autem committitur ab illis, qui beneficium Ecclesiasticum simplex aut curatum, regulare aut sæculare alicui procurant eligendo, præsentando, instituendo, confirmando vel resignando cum certa confidentia, id est: expresso vel tacito pacto, ut is, cui procuratur, elapso aliquo tempore ipsimet cedenti, procuranti, vel conferenti, aut alteri certæ personæ &c. (v. g. collatoris cognato, qui propter ætatem beneficii tunc temporis incapax) resignet, vel pensionem aut fructus ex ea præstet.

34 Porro simonia *mentalis* in foro externo nullam pœnam habet, sed cum peccatum internum sit, in solo animo consistens, sufficit, per pœnitentiam fori interni illud expiare. *c. ult. h. t.* cogitationis enim pœnam in foro externo nemo patitur. *c. cogitationis. 14. de Pœnitentia dist. 1.* neque Ecclesia judicat de internis quoad pœnas inferendas, nisi in aliquem actum externum prodierint.

35 De simonia *conventionali* etiam satis conveniunt DD. quod non habeat pœnam, quæ ipso jure inferatur, possit tamen a Judice Ecclesiastico arbitrarie puniri; quia Canones dictantes pœnas simoniacis, non de sola conventione, sed actuali datione & acceptatione, aliave reali exactione loquuntur. Imo non paucorum est sententia, ad incurrendas pœnas juris non sufficere, si contractus simoniacus ab una tantum parte completus sit (excepta simonia confidentiali, sed requiri, ut utrinq e una pars dederit temporale, & altera spirituale. Cov. *in relect. regula peccatum. p. 2. §. 8. num. 7.* & Less. *de Just. & Jur. lib. 2. c. 35. dub. 27.*

36 *Realis* Simonia in triplici tantum casu habet pœnas ipso jure inflictas. *Primo* si commissa sit in ingressu in Religionem, ut in præcedenti *§. q. 6.* dictum. Estque hoc casu pœna excommunicationis Summo Pontifici reservata, dantibus & recipientibus imposita, & suspensio Conventus ab officio. Item inhabilitas professi ad manendum in illo Monasterio, *extrav. 1. h. t.* putat tamen Less. *d. l. dub. 23. hanc exravag.* non esse receptam, ut tales pœnæ ipso jure incurrantur.

Secundo simonia commissa in susceptione & collatione ordinum pariter habet pœnam excommunicationis Summo Pontifici reservatæ, & suspensionis ab exercitio Pontificalium respectu ordinantis, & ab executione ordinum respectu ordinati, sicut in Bulla Sixti V. *contra male promotos* habetur.

Tertio simonia commissa in adeptione vel collatione beneficii Ecclesiastici præter excommunicationem reservatam facit irritam collationem, provisionem vel electionem ita quidem, ut neque per aliam collationem vel electionem promoveri possit ad illud beneficium is, qui id prius simonia-

ce obtinuit, nisi ipso ignorante, & multo magis in contrarium protestante ab aliis, & fortassis in fraudem ejus simonia commissa sit. *c. sicut tu 33. h. t. c. penult. de Elect. Extrav. 2. h. t.*

37 Simoniæ confidentialis pœnas statuit Pius IV. in Bulla, *Romanum Pontificem:* & Pius V. in Bulla, *intolerabilis &c.* ut annullata tali simoniaca collatione & reservato illo Beneficio Sedi Apostolicæ, Episcopi, & Superiores committentes hanc simoniam, interdictum ingressus in Ecclesiam: inferiores autem excommunicationem reservatam incurrant, & præterea ille, qui beneficium simoniace accepit, non tantum inhabilis fiat ad idem beneficium postea obtinendum, sed etiam omnibus beneficiis privetur: quod tamen DD. non de privatione ipso jure, sed per sententiam judicis intelligunt cum Less. *d. c. 35. dubio. 26.* Istud quoque adnotandum est, quod ad incurrendas pœnas simoniæ *confidentialis* non requiratur, ut contractus ex utraque parte sit impletus; quia refertur ad diversa tempora: unde sufficiet; si Episcopus hoc pacto beneficium contulerit, & alter acceptarit, ut v. g. post quinquennium resignetur consanguineo Episcopi, quamvis illa resignatio necdum intervenerit.

38 Sciendum postremo, quamvis alias de Jure Civili in contractu turpi, si tam dans quam accipiens turpiter seu contra bonos mores egerit, melior dicatur conditio possidentis. *l. 2. Cod. de Condict. ob turpem causam.* tamen in contractu simoniaco recte per sententiam judicis impetrari posse, ut pretium Ecclesiæ injuriatæ vel pauperibus, aut aliis piis causis restituatur. *c. audivimus. 41. h. t.* qua de re videri poterit. Covarr. *cit. loc. §. 2. tit. 4.*

TITULUS IV.

Ne Prælati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant.

SUMMARIA.

1. Ratio prohibitionis hujus Tituli. 2. Pœna contravenientibus statuta.

1 Ex hoc titulo confirmatur, quod in superiori tradidimus, videlicet jurisdictionem Ecclesiasticam esse materiam Simoniæ: unde hic prohibentur Episcopi, aliique Prælati, ne vices suas, id

id eſt, ſuam jurisdictionem, vel etiam quodcunque aliud Eccleſiaſticum officium, ut Vicariatum, Archi-Presbyteratum, Decanatum &c. aliis vendant pro temporali pretio, vel concedant ſub tali onere, ut ipſis annua penſio ſolvatur. Rationem etiam convenientiæ addit Barb. *in c. 2. h. t. num. 2.* ne illi, qui ſua officia pecunia acquiſiverunt, gravent homines pœnis & exactionibus pecuniariis, aut aliis modis potius lucro proprio, quam ſpirituali fidelium commodo intendant. Quare magis congruit, ut Epiſcopus det ſuo Vicario & Officialibus ſufficiens beneficium vel ſtipendium pro labore, quem habent in adminiſtratione officii, ut ita gratis & ſine querela juſtitiam ſubditis exhibeant. Pœna hujus prohibitionis ſtatuitur, ut Officialis redimens officium pecunia, privetur illo, & a Prælato poteſtas conferendi tale officium auferatur: quam tamen pœnam non ipſo jure, ſed per ſententiam judicis infligi, latius colligitur. *ex c. 1. & 2. h. t.* ubi textus non dicit, privatus ſit, ſed privetur, ſcilicet per Judicem ſuperiorem.

TITULUS V.

De Magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine Magiſtri hic intelligatur?*
2. *Quales Magiſtri in Eccleſiis Cathedralibus de jure maximo Tridentini debeant conſtitui?*
3. *Magiſtri Theologiæ etiam abſentes gaudent fructibus ſuorum beneficiorum.*
4. *Et quid de aliarum Facultatum Magiſtris?*
5. *Magiſtri Theologiæ, ſi in ſua Eccleſia doceant, habentur etiam pro præſentibus in Choro.*
6. *Clerici ſtudentes cum licentia Epiſcopi Theologiæ vel juri Canonico etiam in abſentia gaudent fructibus beneficiorum.*
7. *Parochis & Curatis poſt Concil. Trid. non conceditur amplius talis licentia.*
8. *Prohibitio, ne quid accipiatur pro licentia docendi, eſt tantum Juris Eccleſiaſtici: niſi hæc licentia a Prælato Eccleſiaſtico ex officio detur.*
9. *Profeſſores poſſunt exigere ſtipendia pro doctrina.*
10. *Quando pro Gradibus Academicis aliquid liceat exigere?*

Hunc titulum Compilator annectit materiæ de *Simonia* propter prohibitionem exigendi aliquid pro licentia docendi; quia tamen generaliter etiam tractat de *Magiſtris*, de his quædam ſcitu digna præmittemus.

1 *Magistri* nomine hic intelliguntur tam SS. Theologiæ, SS. Canonum, quam aliarum facultatum aut artium liberalium Professores, Lectores, vel Doctores.

2 De his statuitur imprimis in *cap. 14. & ult. h. t.* ut in singulis Ecclesiis Cathedralibus constituantur Magistri, qui saltem Grammaticam doceant, assignata eis congrua præbenda, seu proventibus pro salario & sustentatione: in Metropolitana vero Ecclesia habeatur etiam Magister SS. Theologiæ, cui similiter a Capitulo providendum sit. Deinde a Concil. Tr. *Sess. 5 de Reform. c. 1.* constitutum est, ut etiam in omnibus Ecclesiis Cathedralibus, ubi Civitas est populosa & reditus sufficiunt, Magister Theol. instituatur. Insuper in Monasteriis & Conventibus Regularium Sacræ Scripturæ Lectio habeatur.

3 Magistrorum docentium Theologiam etiam extra suas Ecclesias & beneficia, privilegium est, quod non minus, quam si in iis residerent, fructus beneficiorum suorum integre percipere possint, non tantum per quinquennium, sed quamdiu in docendo persistunt. *c. quia nonnullis 4. h. tit.* & ibi DD. Rebuffus *in Praxi beneficiorum tit. Dispensatio, de non residendo n. 25.*

Nec refert, quod *in cit. c. in fin.* videatur id restringi ad *quinquennium:* nam quinquennium illud refertur ad studentes & discentes, non auten ad docentes, ut notat Barb. *in d. c. fin. n. 5.*

4 Quod de Magistris Theologiæ dictum est, etiam de Professoribus SS. Canonum procedere tradunt DD. cum Panor. *in c. licet 32. n. 5. de Præbend.* De aliarum Facultatum Professoribus secus de Jure communi videtur: idem tamen etiam istis, si in publica Universitate doceant, conceditur per Bullam Eugenii IV. quam ad omnem Universitatem extendi, docet idem Barb. *in Consult. Canon. l. 3. resolut. 88. dub. 1.* Videatur etiam Garc. *de Benef. p. 3. c. 2. n. 56.*

5 Specialiter autem circa Theologiæ Professores a Gregorio XIII. concessum fuisse refertur in *Declar. Card. ad d. c. 1.* Concil. Trident. *n. 12.* ut si in Ecclesia sua doceant, non tantum fructibus beneficii, sed etiam quotidianis distributionibus, ac si in Choro deservirent, gaudere possint, non tantum pro iis horis, quibus docent, sed toto die.

6 Ut vero Clerici etiam in doctrina & studiis proficiant, simili modo iisdem conceditur, *d. c. fin.* ut absentes ex licentia sui Prælati in studio Theologico (idem esse de studio Canonico tradunt DD.) gaudere nihilominus fructibus suorum beneficiorum possint, sed per quinquenium, quo studium prædictum absolvi facile potest.

7 Etsi autem Curatis & Parochis quoque in *c. cum ex eo 34. de Elect. in 6.* licentia similis ad studendum concedatur usque ad septennium, tamen post constitutionem concilii Trid. *Sess. 22. de Reform. cap. 1.* illam licentiam

non

non poſſe amplius concedi, determinatum fuiſſe a Congregatione Cardinal. refert Barb. *in c. relatum 4. de Cler. non reſid. n. 7.* cum pluribus citatis.

8 In altera hujus rubr. parte ſubjungitur prohibitio, ne pro licentia docendi, ſive pro obtinenda profeſſura aliquid temporale exigat is, ad quem talem licentiam vel profeſſuram concedere pertinet. Quia tamen profeſſura liberalium artium ex ſe non eſt aliquid ſpirituale, imo nec ipſius Theologiæ quatenus diſcurſus Scholaſticus eſt, qui ut in ſchola proponitur, non ordinatur principaliter ad ſalutem animæ, ſed ad inſtructionem potius & eruditionem diſcipulorum: & ita actus naturalis eſt, licet ex conſequenti illa doctrina a diſcipulo accepta ad ſalutem animæ accommodari poſſit; ideo pleriſque placet, hanc exactionem pro licentia docendi eſſe tantum Jure Eccleſiaſtico tanquam inconvenientem prohibitam, non autem proprie Simoniacam: niſi eo caſu, quo Prælatus Eccleſiaſticus, cui ex officio competit profeſſuram aliquam una cum beneficio conferre, pro licentia docendi a beneficiato aliquid ſpecialiter exigat.

9 Non autem prohibetur in *h. t.* quin Profeſſores poſſint exigere congruam mercedem & ſtipendium pro ſua doctrina; cum id poſſent, tametſi doctrina inter ſpiritualia reputaretur, ſicut in *tit. de de Simonia.* de Clericis diximus, qui pro lectione Miſſarum, vel aliis ſervitiis ſpiritualibus honeſtum ſtipendium habere poſſunt. *Nemo enim* teſte Apoſt. *1. ad Corinth. 9. ſuis ſtipendiis militat, & qui ſeminat ſpiritualia, metere poteſt temporalia*; peccabunt tamen Profeſſores artium contra juſtitiam commutativam, ſi habentes ſufficiens ſtipendium inſuper aliquid a diſcipulis exigant, niſi liberaliter offeratur, vel extraordinarium laborem aut inſtructionem, ad quam ex pacto ſtipendiali non tenentur, eis impenderint: ſicut tradit Panor. *in c. quia nonnullis. 4. h. t. n. 3.* Sed

Inquies: ſi pro *licentia docendi* non licet exigere pecuniam, quomodo ergo pro gradu *Magiſterii* & *Doctoratus* ab Univerſitatibus exigitur: cum tamen in tali gradu principale ſit docendi, & interpretandi licentia.

10 Reſp. In gradu Magiſterii vel Doctoratus plura poſſe conſiderari, quæ ſunt pretio æſtimabilia: ut *primo*, labor & incommoditas examinantium, approbantium, & Aſſiſtentis Univerſitatis in tali gradu. *Secundo* Gradus ipſe quatenus publicum teſtimonium ſcientiæ & doctrinæ. *Tertio* honor temporalis per gradum collatus. *Quarto* communicatio privilegiorum gradui annexorum. Ex his ergo titulis merito aliquid pro Gradibus Academicis exigi & accipi poteſt.

TITULUS VI.

De Judæis, Saracenis, & eorum servis.

SUMMARIA.

1. *Quid sint, & unde dicantur Saraceni?*
2. *Licitum est tolerare Judæos, & magis tolerantur, quam Hæretici?*
3. *Non permittitur tamen Judæis novas Synagogas ædificare, aut veteres ampliare.*
4. *Conversatio cum Judæis & infidelibus quatenus sit prohibita?*
5. *Judæi & Saraceni a Christianis distincto habitu uti debent.*
6. *Pœnæ eorum tam Canonicæ, quam Civiles, qui illicitum commercium cum infidelibus exercent.*
7. *Qualis conversatio cum Judæis & infidelibus licita esse possit?*
8. *Probibitum est, Judæis tribuere officium vel Jurisdictionem inter Christianos.*
9. *An liceat infidelibus propter infidelitatem &c. bellum inferre?*
10. *Judæi & infideles ad fidem directe cogi non possunt: indirecte tamen bene, si resistant Evangelii prædicationi.*
11. *Invitis parentibus eorum filii non sunt baptizandi: exceptis certis casibus, qui enumerantur n. 12.*
12. *Servi & filiifamilias ex Judæis vel gentilibus conversi liberantur a potestate eorum.*

1 Quinam sint Judæi scilicet adhuc cultores veteris Testamenti, negantes Christum fuisse DEUM, & Redemptorem nostrum, satis omnibus notum est. De *Saracenis* dubitatur quidem, unde proprie nomen & originem acceperint, ac qualis sit eorum religio, traduntque communiter antiquissimi scriptores apud Covar. *Variar. Res. lib. 4. c. 9.* quod ab Agar uxore & ancilla Abrahæ & Ismaële filio ejus descendant (unde & Ismaëlitæ aliquando vocantur) ut vero servilis originis maculam declinarent, appellarunt se *Saracenos*, quasi a Sara altera uxore Abrahæ libera stirpem ducerent; Judæorum quoque ritus imitati sunt. Interim in præsenti Tit. comprehendi omnes Mahometicæ sectæ adjunctos, sive sint Turcæ, sive Persæ, Tartari, Ægyptii, aut similes, scribit Barb. *in c. 6. h. t. n. 3.* & etiam alios Paganos seu quoscunque Infideles intelligi vult Zoës. *eod. tit. n. 3.* Porro in materia hujus Tituli

2 Quæritur I. An licitum sit Christianis Principibus, ut in suis terris tolerent Judæos?

Resp. Affirmative, quia ritus Judaici Evangelicam veritatem adumbrant, & gens Judaica, quæ ita constanter suam progeniem, & traditiones suas a Moyse & Patriar-

archis derivat, teſtimonium aſſiduum præbet Sacræ Scripturæ, ne ab Atheis hominibus tanquam figmentum noviter excogitatum explodatur, eaque de cauſa plane credibile eſt, quod DEUS gentem Judaicam non penitus deleri, ſed toto orbe diſpergi voluerit. Pulchre D. Aug. *contra Fauſtum cap. 23.* inquit: *quid eſt aliud hodie gens iſta, niſi quædam ſcriniaria bajulans legem & Prophetas ad teſtimonium aſſertionis Eccleſiæ, ut nos honoremus per Sacramentum, quod illa nuntiat per literam.* Cur autem minus tolerentur Hæretici, imo *in c. excommunicamus 13. §. moneantur. de Hæreticis.* omnes Principes ſæculares jubeantur expellere ex finibus ſuis hæreticos; Ratio eſt, quia majus perverſionis periculum inducunt hæretici, quam Judæi; cum vix auditum ſit, aliquem ex Chriſtianis ad Judæos tranſire. Dein Eccleſia poteſt, in pœnam hæreſis, hæreticos poſſeſſionibus ſuis tanquam rebelles ſubditos privare; quia ſemel per Baptiſmum intra fidelium Chriſtianorum Eccleſiam recepti, & conſequenter Romano Pontifici, utpote ejusdem Capiti, ſubjecti ſunt: Judæi vero & cæteri infideles nunquam per Baptiſmum intra Eccleſiam recepti, proprie ejus ſubditi non ſunt, dicente Apoſtolo 1. *ad Corinth. 5. verſ. 12. Quid mihi eſt de illis, qui foris ſunt* (hoc eſt extra Eccleſiam) *judicare?* & præterea etiam ob ſolam infidelitatem, niſi aliæ culpæ accedant, ſuis bonis ſpoliari non poſſunt, ut mox dicemus.

3 Interim tamen quia nimia Judæorum in locis Chriſtianis abundantia non caret periculo apud rudem plebem, nec convenit, ut in tanto vigore permittantur ritus Judaici cum frequenti blasphemia Chriſtiani nominis; ideo ſtatuit Summus Pontifex *in c. conſuluit. 7. h. t.* ut Judæis quidem permitti poſſit veteres Synagogas ab antiquis temporibus obtentas reſtaurare, non autem novas ædificare, vel altiores, ampliores, aut pretioſiores reddere.

4 Quæritur II. An & quatenus Chriſtianis prohibita ſit converſio cum Judæis & Infidelibus?

Reſp. Tum ad charitatem Chriſtianæ Religionis conſervandam, tum ad cavendum perverſionis periculum prohibitum eſſe Chriſtianis, ne aſſidua familiaritate cum infidelibus, præſertim vero cum Judæis utantur: ſicut in ſpecie interdicitur, ne aliquis Chriſtianus in eadem domo cum Judæo habitet, ne Judæo Medico utatur, Judæorum azyma comedat, in eodem cum iis convivio vel balneo verſetur: ne quisquam Chriſtianorum Judæo continuo ſerviat, niſi locando operas ad modicum tempus: ne nutrices Chriſtianæ nutriant Judæorum infantes intra ipſorum domum: ne Chriſtiani & Judæi, vel alii infideles conjugia inter ſe ineant: prout hæc omnia habentur per plura *cc. in cauſa 28. q. 1.* Præterea ut inter

5 Chri-

Chriſtianos & Judæos ſit diſtinctio, & Chriſtiani ſciant Judæorum evitare conſortium, mandat Pontifex *in c. in nonnullis 15. h. t.* ut Judæi & Saraceni utriusque Sexus in terris Chriſtianorum debeant uti habitu, per quem a Chriſtianis diſcernantur, & illis diebus, quibus ſingulariter celebratur memoria Dominicæ Paſſionis, non debeant in publicum prodire.

6 Specialiter vero prohibitum eſt Chriſtianis, ne tempore belli inter infideles & Chriſtianos, quarumcunque rerum cum infidelibus commercium habeant, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, *cap. quod olim 12. h. t.* Eſtque hæc excommunicatio reſervata Summo Pontifici circa eos, qui vel tempore belli vel extra bellum cum Chriſtianis equos, arma, ferrum, naves, vel ligna navium vendunt, vel quoquo modo infidelium bella adjuvant auxilio vel conſilio, & inſuper talia facientes rerum ſuarum dominio priventur, fiuntque capientium ſervi, infames, inteſtabiles & inhabiles ad omnes actus legitimos, nec abſolvuntur ab excommunicatione, niſi totum, quod ex damnato commercio perceperint, & tantundem in ſubſidium terræ ſanctæ de ſuo transmiſerint. Quod ſi ſolvendo non fuerint aliis gravibus pœnis ad terrorem aliorum ſubjici debent. *c. ita quorundam 6. c. ſignificavit. 11.* & *c. ad liberandam 17. h. t.* Bulla Cænæ. *caſu 7.*

De Jure Civili merces prohibitas, quæ deſervire poſſunt ad bellum, Barbaris vendentes puniuntur pœna capitali & confiſcatione bonorum. *l. 2. Cod. Quæ res exportari non debeant.*

7 Quæritur III. Utrum ſint aliquæ cauſæ, quæ converſationem cum Judæis & infidelibus a culpa excuſent? Reſp. Principaliter tantum illam converſationem prohibitam eſſe cum infidelibus, quæ fit per modum ſocietatis & familiaritatis, vel aliunde aſſidua & diuturna eſt. Quare qui caſu cum Judæo in eodem convivio vel balneo convenit, non tenetur ab eodem declinare. Item in illis locis, ubi Judæis conceditur mercaturam exercere, conſuetudo declarat, licitum eſſe, cum ipſis contractus emptionis, permutationis, aut ſimiles celebrare. Denique ſicut in omni lege aut transgreſſione excuſat magna neceſſitas corporalis aut ſpiritualis, ita etiam hic non eſt culpandus, qui ex neceſſitate famis cum Judæis manducat, qui Judæo medico utitur, ſi alius curando morbo idoneus haberi nequeat, qui ſperans converſionem infidelis, cum eo familiarius & frequentius converſatur.

8 Quæritur IV. An Judæis vel infidelibus poſſit a Principe concedi officium, vel jurisdictio aliqua in Chriſtianos? Reſp. Id utroque Jure eſſe prohibitum, quia ſub tali prætextu Infideles Chriſtianis plurimum ſunt infeſti. *c. cum ſit. 16. h. t.* & *l. ult. Cod. de Judæis.*

dæis. Unde ſi Princeps velit aliquos reditus ſuæ Provinciæ vendere Judæis, debet pro collectione iſtorum redituum præficere Chriſtianum *c. penult. h. t.*

9 Quær. V. An liceat Infideles bello expugnare propter Infidelitatem, idololatriam, aut alia eorum peccata contra jus Divinum? Comunior ſententia id negat cum Molin. *de Juſt. & Jure tr. 2. diſp. 107.* quod deficiat jurisdictio, niſi aliunde tales infideles ſubditi fuerint Magiſtratui Chriſtiano, vel injuriam intulerint Chriſtianis, aut aliis innocentibus, verbi gratia eos occidendo, immolando, &c. juxta illud *Prov. 24. v. 11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem &c.* Verum affirmativa ſententia videtur admodum probabilis, quam nonnulli docent apud Molin. *d.l.n.1.* maxime ſi conſenſus Pontificis accedat, cujus eſt defendere Divinum Jus, eique ratione peccati jurisdictio competit in omnes; ſi enim licet vindicare injuriam homini illatam, quare non etiam DEO illatam per idololatriam? ſicut ea de cauſa olim Judæis permiſſum fuit, multas gentes delere, ut in SS. litteris habetur.

10 Quæritur VI. An Judæi & Infideles cogi poſſint ad fidem Catholicam, aut liberi eorum invitis parentibus baptizari?

Reſp. I. Quamvis infideles, quia per Baptiſmum nunquam de jurisdictione Eccleſiæ facti ſunt (ſecus de hæreticis, ut Tit. proximo dicemus) ad fidem cogi directe nequeant. *c. ſicut Judæi 9. h. t.* niſi aliquando indirecte, negando illis habitationem in terris Chriſtianorum, priusquam ſe converterint: ſi tamen prædicatoribus Evangelii reſtiterint, aut licentiam prædicandi denegarint, plerique fatentur, licere tunc infideles etiam bello cogere & expugnare propter injuriam, quam inferunt Evangelio, dum ejus prædicationem, quæ ex mandato Chriſti toti mundo debet innoteſcere, impediunt.

11 Reſp. II. Filii Judæorum & infidelium invitis parentibus ordinarie baptizandi non ſunt: quia nec ſine injuria parentum ab ipſis abſtrahi, nec ſine periculo perverſionis & injuria baptiſmi ipſis relinqui, vel reſtitui poſſunt. Ita communiter cum S. Thoma *2. 2. q. 10. a. 12.* tradunt DD.

12 Excipiuntur tamen aliqui caſus, ut I. ſi infans in articulo mortis adeoque extra periculum perverſionis conſtitutus ſit. II. ſi ſemel a parentibus filius abſtractus iis amplius reſtitui non poſſit, ut quia mortui ſunt, &c. III. ſi unus ex parentibus conſentiat, altero diſſentiente, conſentientis voluntas tanquam juſtior in favorem prolis præferenda eſt. IV. Si prolem ad uſum rationis perveniſſe, ſaltem ex quibusdam indiciis probabiliter colligi poſſit, quia in illis, quæ ad ſalutem animæ pertinent, homo a parentibus non dependet. V. Denique, ſi liberi infidelium perpetuo amentes ſint, etiam invitis parentibus (utpote

a quibus propter amentiam perverti nequeunt) in fide Ecclesiæ baptizari possunt, ne omni remedio animæ destituantur.

13 Quæritur VII. Quid juris, si servus aut filiusfamilias alicujus Judæi vel Infidelis ultro & sua sponte fidem Catholicam suscipiat?

Resp. Tales servos hoc ipso liberos fieri, nemini enim Judæorum licet Christianum servum possidere. *c. 1. & 2. h. t. & toto tit. Cod. Ne Christianum mancipium Hæreticus vel Judæus, vel Paganus habeat.* Circa filiosfamilias infidelium ad fidem conversos refert Joannes Honor. *h. t. n. 24.* statuisse Paulum III. ut hoc ipso liberati a patria potestate legitima & alia omnia bona sibi competentia, & prius a patre possessa, etiam invitis parentibus, tenere & possidere valeant, ita ut nihilominus jura suitatis, cognationis & successionis retineant. Item si quæ a parentibus ex usuris, aut quomodolibet male quæsita sint, & nesciantur veri domini, quibus ea restitui debent, idem Pontifex Paulus III. concessit, ut apud filios ad fidem conversos remaneant, cum alias causis piis applicanda forent.

TITULUS VII.

De Hæreticis.

SUMMARIA.

1. Quid sit hæresis, & quod in ea requiratur pertinacia?

2. Dubitans in fide, an sit hæreticus?

3. Excusatur ab hæresi formali & pœnis hæreticorum.

4. Nondum baptizati non sunt proprie hæretici.

5. Pœna prima hæreticorum excommunicatio reservata & quæ ad eam incurrendam requirantur.

6. Quinam hæretici dicantur materiales tantum?

7. Factis quomodo manifestari possit hæresis?

8. Excommunicationis pœna extenditur in hæreticorum fautores & defensores.

9. Advertenda circa indicem librorum prohibitorum.

10. Libri hæreticorum de Religione tractantes in Germania non habentur pro prohibitis.

11. Episcopis ab hæresi occulta conceditur absolvendi facultas a Concil. Trid. quæ per Bullam Cœnæ non videtur sublata.

12. Ex indultis particularibus Episcopis & regularibus quibusdam concessa est potestas ab hæresi absolvendi.

13. Aliæ pœnæ hæreticorum, ut irregularitas cum infamia, intestabilitas, bonorum confiscatio &c.

14. Irregularitas, maxime quatenus in

liberos extenditur, usu Germaniæ non ita stricte servatur.

15. Hæretici incorrigibiles traduntur Curiæ sæculari & ultimo supplicio afficiuntur.

16. In Germania hæreticorum pleræque pœnæ vix, nisi circa hæresiarchas novos locum habent.

1 *Hæresis*, inquit S. Hieronimus *in c. Hæresis 27. caus. 24. q. 3.* Græce ab *electione* dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Cæterum secundum rei substantiam & convenienter huic titulo *Hæresis* describitur, quod sit *error* contra aliquam fidei Catholicæ veritatem, cum pertinacia junctus in eo, qui fidem suscepit.

Dico I. *hæresin* esse *errorem contra fidem Catholicam*, id est, contra id, quod Pontifex, *qua Pontifex*, & ex Cathedra loquens, vel concilium authoritate Pontificis legitime congregatum tanquam veritatem Catholicam definivit, & ejus contrarium ut hæreticum damnavit. Quare antequam controversia aliqua theologica definiatur, in utramque partem sine nota hæresis defendi potest. Quænam vero sint singulæ propositiones ab Ecclesia damnatæ, ad institutum Theologicum pertinet examinare. Pleræque videri poterunt in Conc. Trid. ubi in singulis *Sessionibus* certi Canones propositionum damnatarum præsertim circa materiam Sacramentorum adjuncti sunt.

Dico II. Ad *hæresin* pertinere *pertinaciam*, hoc est: quod aliquis sciens, suam sententiam esse contra Ecclesiæ definitionem & authoritatem, nihilominus eam defendat, & sequatur; unde qui ex ignorantia licet crassa & culpabili aliquid contra Ecclesiam credit, peccat quidem, quod non laboret tam crassam ignorantiam deponere, non tamen proprie & simpliciter hæreticus censetur, nec hæreticorum pœnis punitur, dummodo paratus sit in fide melius instrui. *c. dixit Apostolus 29.* & *c qui in Eccles. 31. causa 24. q. 3.* Excipiunt tamen aliqui, nisi ideo quis fidei veritatem inquirere prætermittat, quod authoritatem Ecclesiæ & Summi Pontificis parum curet; talem enim hæreticis annumerant.

2 De eo, qui in aliquo fidei articulo dubitat, non levis est difficultas, an pro hæretico habendus sit? Nam affirmativam sententiam plurimi DD. sustinent, & pro ea valde urget. *c. 1. h.t.* ubi aperte dicitur, quod dubius in fide *insidelis sit.* Et confirmatur ratione, quod negare fidei articulum esse certum, utique sit hæreticum; sed dubitans vel explicite vel implicite negat articulum fidei esse certum, alias non dubitaret, ergo &c. Verum quamvis ex unanimi DD. sententia satis certum sit, eum pecca-

re, qui deliberate dubitat de articulo fidei (nisi post advertentiam excutiat dubium, & captivet intellectum in obsequium fidei paratus doceri, seque Ecclesiæ authoritati submittere, quo casu actum fidei meritorium facit) non desunt tamen, qui talem dubitantem a formali hæresi, & hæreticorum pœnis probabiliter excusant, quos allegat Barb *in d. c.* 1. *n.* 2. *&* 3. Ratio est, quia hæresis est actualis electio erroris contra fidem; dubitans autem nondum aliquid eligit, cum nec assensum, nec dissensum habeat.

3 Unde ad argumentum in contrarium responderi potest, quod dubitatio non importet formaliter explicitam vel implicitam negationem positivam, sed sit potius aliquod medium affirmationis & negationis suspensivum. Textus vero in *c.* 1. *h. t.* commodam interpretationem recipit, quod in foro externo quoad inquisitionem instituendam hæreticus præsumatur, qui palam suam dubitationem jactat & pertinaciter in ea persistit, non autem, quod hoc ipso statim de hæresi convictus sit.

4 Dico III. hæresim committi ab eo, qui fidem suscepit, hoc est, qui semel per Baptismum intra Ecclesiam receptus est; quare infideles nunquam baptizati, vel etiam catechumeni sive credentes nondum baptizati, si aliquem articulum contra Ecclesiam teneant, hæretici proprie non sunt, nec hæreticorum pœnis subjacent.

5 Porro inter hæreticorum pœnas prima est excommunicatio ipso jure illata, & ex Bulla Cœnæ Domini Summo Pontifici reservata. Ad hanc tamen excommunicationem tres potissimum conditiones requiruntur. I. ut aliquis sit formalis hæreticus, non materialis: qui solum ex ignorantia non autem ex pertinacia hæreticam propositionem credit. II. 6 Requiritur, ut hæresis non tantum in animo consistat, sed extrinsecus significetur; quia Ecclesia in judicio fori externi non judicat de internis, nec punit solas cogitationes. *c. cogitationis* 14. *de Pœnit. dist.* 1. Unde talis hæreticus pure materialis a quolibet Confessario absolvi poterit. III. ut actio externa, qua verbo & opere se aliquis hæreticum declarat, sit mortaliter mala, & fiat animo profitendi hæresin; proinde qui causa quærendæ instructionis alteri suam hæresin in animo conceptam detegit non propterea excommunicationem incurrit.

7 Sed quid si aliquis ab auditione Missæ vel Confessione abstineat, aut in diebus abstinentiæ carnes comedat, ex intrinseco motivo hæretico, qui tamen hoc motivum per verba non exprimit; Resp. Si consideratis circumstantiis loci, temporis, & personæ homines moraliter talem actum,

vel

vel omiſſionem actus pro ſigno aliquo hæretico accipiant, non evitabitur excommunicatio; quia nihil intereſt, verbis an factis hæreſis demonſtretur. Sin autem conſideratis circumſtantiis morali hominum judicio nulla ſit ſuſpicio de hæreſi, quia v. g. creduntur carnes edi ex oblivione vel cauſa morbi, aut miſſa omitti ex negligentia &c. non incurretur excommunicatio, licet interim hæretica intentio lateat; quia actus externus moraliter & quoad judicium hominum hic & nunc non exiſtimatur malus, ſolus autem internus affectus non punitur juxta dicta. Idem dicendum puto, ſi quis dicat, ſe non credere aliquem articulum fidei, ſed id ab aliis joci cauſa dictum accipiatur.

8 Præterea in eadem *Bulla*, & *in cap. excommunicamus. 13. §. credentes. 5.b. t.* eadem excommunicatio reſervata lata eſt in hæreticorum receptatores, fautores, & defenſores: quæ tamen verba ita accipienda ſunt, ut illi ſolum intelligantur, qui hæretico favorem & auxilium præſtant, non quatenus in aliis negotiis cum iis tractat, ſed quatenus hæreticus eſt, ut hæreſin ſuam facilius docere, & defendere, aut manus Judicis effugere poſſit: quamvis de cætero ipſi receptatores fidem hæreticam non habeant, ſed ex cauſa forſan amicitiæ eum recipiant, *arg. l. 2. ff. de Receptatoribus*. Duæ tamen limitationes adduntur a DD. *prima:* niſi perſona recepta ſit valde conjuncta, ut Patris aut filii, idque *arg. d. l. 2. Secunda:* ut tunc ſolum procedat excommunicatio, ſi ex receptione vel favore malus effectus ſecutus ſit, & hæreſis propterea magis diffuſa, vel hæreticus judicium effugerit.

9 Ulterius ex dicta Bulla Cœnæ excommunicatione reſervata damnantur, qui hæretici librum, hæreſin continentem, vel de religione tractantem ſine Apoſtolicæ Sedis licentia ſcienter legunt, retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt. Ut autem ſciant Catholici, quos libros evitare debeant, de mandato Summorum Pontificum certus index librorum prohibitorum editus eſt.

Circa hunc tamen indicem advertere oportet, duas eſſe claſſes librorum prohibitorum, in prima claſſe ponuntur omnes libri hæretici, & de Religione ex inſtituto tractantes, quamvis fortaſſis nullum manifeſtum errorem contineant: ſufficit enim, quod ab hæreticis conſcripti, ideo periculoſi ſint; atque hujus primæ claſſis libri omnes ſub excommunicatione reſervata prohibentur. In altera vero claſſe ponuntur illi libri a quibuscunque conſcripti, qui licet hæreſin non contineant, aliunde tamen ſcandaloſam doctrinam, aut bonis moribus repugnantem tradunt: & iſti ſi in indicem librorum prohibitorum nominatim relati ſint, excommunicationem quidem annexam habent, non tamen reſervatam. Imo

in Germania indicem quoad secundam classem non esse receptum, ait Paulus Layman. *in Theolog. Moral. lib. 2. tr. 1. c. 15. sub n. 8.* quod fortassis verum est circa pœnam excommunicationis, non autem utique ratione peccati, quod plerumque ob periculum perversionis aut malæ delectationis ex lectione talium librorum committitur.

10 Illud vero communius notant Doctores, quod libri ab hæreticis conscripti ex usu præsertim Germaniæ tunc solum prohibiti sint, si ex instituto de Religione tractent: non autem si de materia indifferenti e. g. de Jure, Medicina, Philosophia, aut aliis, licet quandoque obiter aliqua hæretica inserant. Item quod parvitas materiæ (quam potiores ad lectionem unius paginæ in libro hæretico constringunt) a censura excuset.

11 Porro absolutio ab ista excommunicatione propter hæresin lata principaliter quidem ad Summum Pontificem spectat: si tamen hæresis externo opere aut verbo expressa fuerit occulta, sive a paucis cognita (quod aliqui ad decem personas restringunt) penes quos non sit probabile divulgationis periculum, etiam Episcopo absolutio conceditur in Conc. Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 6.* Licet vero multi doceant, omnem facultatem, in Conc. Trid. datam Episcopis absolvendi ab hæresi, sublatam esse per Bullam Cœnæ, quæ indistincte istam absolutionem Pontifici reservat: nihilominus cum Bulla Cœnæ generaliter loquatur de hæresi, Concilium autem specialiter de hæresi, & aliis delictis occultis in communi, in omni autem jure generi per speciem derogetur, & leges generales cedant specialibus; ideo probabilius credo, per Bullam Cœnæ Jus Episcoporum ademptum non esse cum illis, quos allegat Barb. *in Collect ad d. c. Trid. sub num. 52. vers. contra.* Quod si hæresis pure mentalis & interna fuerit, nullo externo verbo aut opere demonstrata: vel si ex ignorantia solum hæreticum aliquid creditum sit, jam superius diximus, nullam inde ex communiori sententia incurri excommunicationem: & propterea ejus absolutionem cuicunque Confessario competere.

12 Denique ex privilegiis & indultis particularibus plerique Episcopi, item nonnulli Religiosorum Ordines jus habent ab hæresi, & aliis casibus reservatis absolvendi, quæ tamen licentia non solet dari perpetuo, sed ad certos annos: quibus elapsis ejus renovatio a Sede Apostolica petenda est

13 Præter excommunicationem aliæ insuper pœnæ in hæreticos statutæ sunt, ut I. irregularitas cum infamia, ex qua hæretici eorumque liberi usque ad secundam generationem ex linea *paterna*, & usque ad primam inclusive ex linea *materna*, inhabiles sunt ad SS. Ordi-

Ordines, & beneficia Ecclesiastica: & si de facto ante hæresin beneficia obtinuerint, illis ob crimen hæresis ipso jure privati sunt, & pœna depositionis a SS. Ordinibus puniuntur. *c. 2. §. hæretici autem. c. ut commissi. 12.* & *c. statutum. 15. h. t. in 6.* 14 In Germania tamen hæc irregularitas post conversionem hæretici non ita stricte observatur, præsertim circa liberos, dummodo ipsi boni Catholici sint. II. Hæretici eorumque fautores, si per annum in excommunicatione persistant, fiunt intestabiles active & passive, ita ut nec ipsi hæredes instituere, nec hæredes institui possint *c. excommunicamus. 13. §. credentes. h. t* III. Bona hæreticorum de jure confiscantur, siquidem Laici fuerint, a sæculari Judice (postquam scilicet Ecclesiasticus Judex aliquem hæreticum declaravit; quia cognitio de hæresi fori Ecclesiastici est) si vero Clerici, a Judice Ecclesiastico, & applicantur bona Ecclesiis, quibus inserviunt. *cap. vergentis. 10. & d. c. excommunicamus. §. damnati. cit. tit. X.* & *c. cum secundum. 19. eod. tit. in 6.* IV. Filiifamilias liberantur ex patris hæretici potestate, & vasalli ac subditi deobligantur a juramento fidelitatis, si eorum dominus in hæresin labatur. *c. ult. h. t. & c. 2. §. ult. eod. in 6.* Imo si domini temporales terras suas purgare hæresi neglexerint, postquam fuerint requisiti ab Episcopis, per Metropolitanum & Comprovinciales Episcopos excommunicantur, & nisi satisfecerint intra annum, significetur Summo Pontifici, ut tunc ipse tales dominos honore & dignitate privatos, eorumque subditos a fidelitate absolutos denuntiet, ac terras eorum exponat Catholicis occupandas. *d. c. excommunicamus. §. moneantur.* & *c. ad abolendam. 9. §. statuimus. h. t. auth. si vero. Cod. de Hæreticis.*

15 V. Demum hæretici, qui parati non sunt suum errorem corrigere, & maxime, qui postquam semel hæresin ex mandato Judicis Ecclesiastici solenniter abjurarunt, denuo in eam relapsi sunt, traduntur judicio sæculari, ibidemque morte afficiuntur, & juxta consuetudinem igne concremantur, sicut tradit Julius Clarus *Lib. 5. sentent. §. hæresis. num. 7.*

16 In Germania pleræque hæreticorum pœnæ fortassis tantum locum habent circa hæresiarchas, qui nova dogmata, velut novas hæreses inveniunt: non autem circa Lutheranos & Calvinistas, qui ex variis pactis & concordiis, si non consentiente, saltem dissimulante Pontifice (utpote quibus ob potentiam resistere cum effectu non potest) hactenus inter Catholicos tolerantur.

TITULUS VIII.

De Schismaticis & Ordinatis ab eis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit schisma & quomodo differat ab hæresi?*
2. *Schisma vix unquam datur sine hæresi.*
3. *Pœna Schismaticorum est excommunicatio.*
4. *Clerici schismatici non sunt irregulares, nisi in schismate celebraverint.*
5. *Gesta a Schismaticis circa res Ecclesiasticas sunt irrita ipso jure: excipitur collatio Ordinum, quæ servatis substantialibus valet, licet ordinatus fiat irregularis.*
6. *Etiam alia Sacramenta ab eis collata valent: excepta pœnitentia.*
7. *Inobediens S. Pontifici vel Episcopo quando non sit Schismaticus?*

1 *Schisma* græcum vocabulum est, & idem quod *scissura* significat: committitur enim *schismatis* peccatum, cum aliquis se segregat ab Ecclesiæ universalis unitate, prout ea est corpus mysticum ex diversorum statuum fidelibus tanquam membris inter se, & sub uno capite Christo, ejusque in terris Vicario connexis.

Dividitur schisma in *purum* & *conjunctum cum hæresi.* Schisma autem *purum* non opponitur fidei, sed charitati & paci: quando scilicet aliqui ex sola malitia voluntatis nolunt Summo Pontifici qua tali obedire, vel reliquis Ecclesiæ membris uniti esse: v. g. si certum aliquod regnum constituit sibi Episcopum, vel Patriarcham, cui in spiritualibus obediat, aut alios speciales Religionis cultus adhibeat, & non obtemperet mandatis Summi Pontificis, quamvis de cætero non neget Pontificatum Romanum vel alios fidei articulos.

Schisma conjunctum cum hæresi est, quod præter separationem ab Ecclesia insuper in fide dissentit, utquia negat, Romanum Pontificem esse Christi Vicarium, & Ecclesiæ caput, vel Eucharistiam legitime sub una tantum specie distribui &c. 2

Verum quamvis hæc distinctio speculative tantum procedat, practice tamen vix unquam dari purum schisma, testis est D. Hieron. *in cap. inter hæresin. 26. caus. 24. q. 3. nullum enim schisma,* inquit: *non aliquam sibi confingit hæresin, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.*

3 Pœna Schismaticorum est excommunicatio reservata in Bulla Cœnæ *casu 1.* quam tamen aliqui existimant non extendi ad fautores, & receptatores, sicut circa hæreticos; cum in Bulla circa Schis-

Schismaticos non expresserit, in pœnalibus vero non sit extensio facienda; *c. odia. 15. de R. J. in 6.* Sed hoc fortassis verum est de excommunicatione reservata: quod autem fautores & auxiliatores Schismaticorum incurrant excommunicationem (quam putat Gloss. non esse reservatam) non obscure habetur. *in cap. un. circa fin. h. t. in 6.*

4 Licet vero Clerici Schismatici tempore, quo in schismate versantur, sint excommunicati, & consequenter suspensi ab executione ordinum, & si parati non sint se corrigere, possit in eos pœna depositionis proferri. *arg. c. qui contra 32. caus. 24. q. 1.* Post peractam tamen pœnitentiam, & abjuratum schisma ab irregularitate eos excusat Barbos. *in cap. 1. h. t. num. 5.* eo quod irregularitas non contrahatur sine jure expresso *c. is, qui 18. de Sentent. excommun. in 6.* quam sententiam intelligo, nisi Clerici in schismate celebraverint; nam celebrans post suspensionem efficitur irregularis. *c. 1. vers. sciturus. de Sentent. & re judicata. in 6.* Deinde cum, ut superius dictum, plerumque schisma habeat adjunctam hæresin, ideo quæ de hæreticorum pœnis tradidimus, etiam huc accommodari poterunt.

5 Præterea gesta a schismaticis circa collationes ordinum, beneficiorum, alienationes rerum Ecclesiasticarum, vel alia, quæ jurisdictionis Ecclesiasticæ sunt, declarantur irrita. *in d. c. 1. h. t.* Attamen circa collationem ordinum distinguendum est, an schismatici adhibuerint substantialia illius Sacramenti, quibus utitur Ecclesia, vel non? Priori casu valet quidem collatio ordinum, sed ordinatus est irregularis, & non habet executionem sine dispensatione: nisi ignoranter a schismatico fuisset ordinatus: quo casu Episcopo dispensare conceditur. *c. 2. & ibi* Gloss. *h. t.* Altero autem casu deficientibus substantialibus deficit quoque ipsum Sacramentum Ordinis. Eodem modo de aliis Sacramentis discurrendum est, ut a schismaticis prius in Ecclesia rite ordinatis valide conferantur, si formam Ecclesiæ observant, excepto Sacramento pœnitentiæ, quod extra articulum mortis a Schismatico valide non confertur; quia requirit jurisdictionem, a qua Schismaticus propter excommunicationem suspensus est.

6

7 Demum adnotari potest, non esse Schismaticum proprie, nec pœnis Schismaticorum subjacere, qui resistit Pontifici, non quatenus *Pontifici,* sed quatenus privato, particularem aliquam inimicitiam contra ipsum aut ejus familiam gerens, vel circa unum particulare tantum mandatum propter ejus difficultatem Pontifici non obedit, in cæteris paratus obedire: quod ex data superius definitione Schismatis satis colligi potest. Item neque is inter Schismaticos numerandus est, qui tan-

tum se segregat ab Ecclesia particulari, v. g. obedientia certi alicujus Episcopi paratus Summo Pontifici obtemperare; quia Schisma est separatio ab universali Ecclesia, sicut docet Laym. *in Theol. Moral. lib. 2. tr. 3. cap. 11. sub n. 4. & 6.*

TITULUS IX.

De Apostatis, & Reiterantibus Baptisma.

SUMMARIA.

1. *Apostasiæ triplex genus, a fide, ab obedientia, a Religione vel S. Ordine.*
2. *Apostasia a fide quomodo differat ab hæresi?*
3. *Quomodo committatur Apostasia ab obedientia?*
4. *Quis sit Apostata a Religione, & quomodo differat a fugitivo?*
5. *Pœna hujusmodi Apostatæ est excommunicatio.*
6. *Quatenus liceat aliquando occulte ferre habitum Religionis vel deponere?*
7. *Clerici habitum vel tonsuram deserentes Apostasiam ab ordine comittere dicuntur*
8. *Rebaptizantes & rebaptizati fiunt irregulares.*

1 *Apostata* idem quod retro abiens sonat, & interpretatur in *c. non observetis. 16. v. qui autem. causa 26. q. 7.* Estque *Apostasia*, ut eam communiter dividunt Doctores, triplex, videlicet Apostasia *a Fide, ab Obedientia, a Religione* vel *Sacro Ordine.*

2 Apostasia *a Fide* quamvis omnis hæresis dici possit, proprie tamen differt ab hæresi, quod hæreticus credat in Christum, & tantum in quibusdam articulis ab Ecclesia Catholica dissentiat: Apostata vero prorsus a fide Christiana ad infidelitatem, v. g. Paganismum aut Judaismum deficiat, & propterea pœnæ hæreticorum superius in *Tit. de Hæreticis* enumeratæ, non tantum etiam in Apostatis locum habent, sed etiam quædam exasperari solent pro gravitate tanti delicti.

3 Apostasia *ab obedientia* generaliter quidem omne peccatum dici potest; quia peccando non obedimus DEO, & præceptis ejus: magis vero proprie Apostasiam ab obedientia committit, qui formaliter, & ex contumacia superiori humano præcipienti legitima resistit, & obedire penitus recusat. Quod si iste superior sit Summus Pontifex quatenus talis, tunc hæc Apostasia Schisma dicitur, ut priori Tit. explicatum, atque huc referri possunt, quæ circa obedientiam superioribus præstandam dixi

dixi in *Lib. I. Tit. 33. de Majorat. & obed. ad finem.*

4 A Religione dicitur Apoſtata, qui Religionem aliquam profeſſus, non tantum ſuum Monaſterium, ſed omnia etiam alia deſerit, & in mundo tanquam ſæcularis, Clericus vel Laicus verſatur cum animo nunquam ad Religionem redeundi: ſi enim tantum ad tempus vagaretur ſine licentia Abbatis, fugitivus potius, quam Apoſtata cenſeretur.

5 Pœnam hujus Apoſtaſiæ tradit Miranda *in Manuali Præl. tom. 1. q. 11. c. 2.* Quod juxta Privilegia Regularium tam Religioſus Apoſtata, etiamſi habitum retinuerit, quam ille, qui eum recipit, occultat, aut defendit, excommunicationem incurrat. Notanter autem dico: *juxta Privilegia Regularium*: nam in Corpore Juris communis non eſt quidem dubitandum, quin talis Religioſus poſſit & debeat apprehenſione corporali, vel aliis mediis compulſorialibus deficientibus per cenſuras Eccleſiaſticas cogi ad Religionem redire. *c. quanto 7. de offic. Jud. ordinar. & c. ult. de Regular.* ſed quod ipſo facto ante ſententiam Judicis ipſe, ſi habitum retinuerit, vel ejus fautores excommunicationem incurrant, non reperio expreſſe conſtitutum; & ideo quia talia privilegia non contenta in jure communi paucis ſunt cognita, imo fortaſſis non ſingulis Ordinibus conceſſa, plerumque ignorantia a tali excommunicatione excuſare poteſt, *arg. c. 1. & 2. de Conſtit. in 6.* Hoc autem habetur in *c. 2. Ne Clerici vel Monachi in 6.* Quod Religioſi temerarie dimittentes habitum ſuæ Religionis ipſo facto ſententiam excommunicationis (quæ tamen non eſt de reſervatis) incurrant. Dicitur vero *temerarie dimittentes*, id eſt, cauſa evagandi, ut inſinuatur *in princ. d. c. 2.* vel alias *ex contemptu.* Secus autem, ſi dimiſſio habitus fiat ex aliqua cauſa, v. g. ſomni & quietis, balnei & infirmitatis, caloris &c. Imo etiam minus juſtam & honeſtam cauſam excuſare ab excommunicatione, ſi ob eam ad breve tempus dimittatur habitus, refert Barb. *in eod. c. 2. n. 8. & 9.*

6 Præterea licet in Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Regular. c 9. in fin.* prohibeatur, ne alicui Regulari detur licentia occulte ferendi habitum ſuæ Religionis, quod etiam ad eum caſum extenditur, quo Religioſus vellet habitum ſuæ Religionis cooperire habitu Clericali *Clement. 2. de Vita & Honeſt. Cler.* ibi Gloſſ. *in verbo. extrinſeci.* Interim quia iſta lex non Divina, ſed humana eſt, quæ non obligat cum gravi corporis periculo, ideo condemnandi non ſunt Religioſi, qui tranſeuntes per loca hæreticorum vel infidelium, ubi ipſis tale periculum imminet, occulte ferunt habitum ſuæ Religionis, vel neceſſitate ita cogente, prorſus ad tempus aliquod deponunt.

7 Porro ſicut Religioſi a Religione, ita Clerici ab Ordine Apoſtaſiam committunt, qui habitum

& tonſuram Clericalem deſerunt. Non tamen reperitur excommunicatio ipſo jure illata, ſed ab Epiſcopo pro exceſſu puniri, & per cenſuras, vel alia media ad reaſſumendum habitum utique compelli poſſunt & debent, niſi fuerint Clerici in Minoribus, quibus liberum eſt a Clericatu recedere. Aliæ autem pœnæ, ut ſuſpenſio a beneficio, vel inhabilitas ad beneficia contra Clericos magis ſæculariter, quam Clericaliter incedentes videantur in *d. Clement. 2. de vita & Honeſt. Cleric.* Utrum vero Clerici dimittentes habitum & tonſuram hoc ipſo perdant Privilegia Clericalia, dicemus inferius in *Tit. de Sent. excom.*

8 Altera pars rubricæ hujus tit. eſt *de Reiterantibus Baptisma:* ſunt enim certi hæretici Anabaptiſtæ dicti, qui hominem ſemel in infantia baptizatum in adultiori ætate, ubi ipſe profiteri fidem poteſt, denuo rebaptizant; quod grave Sacrilegium cenſetur, & ideo de jure civili ſcienter rebaptizans & rebaptizatus ultimo ſupplicio puniuntur. *l. 1 & 2. Cod. Ne ſanctum baptisma reiteretur.* De Jure Canonico baptizans & baptizatus eſt irregularis, & Clericus deponitur, Laicus vero excommunicatur, *cap. 2. hoc tit.* Quando autem is, de cujus Baptismo dubitatur, poſſit iterum baptizari ſub conditione, ſi non eſt baptizatus &c. dixi ſupra in *L. III. ad Tit. de Baptismo.*

TITULUS X.

De his, qui filios occiderunt.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit Parricidium: & quando ab eo parentes occidentes liberos abſolvantur, vel econtra excuſentur?*
2. *Pæna Parricidii de Jure Civili & Canonico.*
3. *Pœna fæminarum partum necantium.*
4. *Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt inter dormiendum: qui tamen nonnunquam a culpa excuſantur.*

1 In hoc & aliquot ſeq. Titul. agit Compilator *de homicidio*, & ejus ſpeciebus. Propter gravitatem delicti præmittit iſtum in quo *de Parricidio* tractatur.

Parricidium enim, quaſi parenticidium, proprie committitur, ſi vel parentes liberos, vel liberi parentes occidant: Improprie autem etiam *Parricidium* dicitur inter collaterales & affines, puta fratres, ſorores, patrueles, conſobri-

brinos, uxorem, virum, nurum generum, vitricum & privignum. Limitatur autem, parricidium non committi etiam in parentes & liberos, si in patriam perduelles fuerint: *Minime* enim ait notabiliter JCtus *in l. minime 35. ff. de Relig. & sumpt. fun. Majores lugendum putarunt eum, qui ad patriam delendam & parentes, & liberos interficiendos venerit, quem si filius patrem, aut pater filium occidisset, sine scelere etiam præmio afficiendum omnes constituerunt.*

2 Cæterum olim de Jure Civili, si quis patrem aut matrem, avum & aviam, aut liberos occidisset, inclusus culeo (sive sacco ex corio confecto, ut putat Gottefredus) cum cane & gallo gallinaceo, vipera & simia projiciebatur in mare vel aliam aquam; si autem alios consanguineos, vel affines occidisset, pœna capitali latrocinii afficiebatur. *l pœna 9. ff. de L. Pomp. de Parricidiis. & l. un. Cod. de his, qui parentes vel liberos occiderunt.* De Jure Canonico occidens filium in Monasterium detrudebatur ad agendam perpetuam pœnitentiam. *c.* 1. *h. t.* Hodie autem de Jure Civili pœnam projectionis in aquam non esse in usu refert Joan. Calvin. *in suo Lexico Juris in verbo, Parricidium,* sed aliam pro qualitate circumstantiarum, ut gladium, vel rotam, cui interdum addantur forcipes candentes. De Jure Canonico similiter pœna est arbitraria pro excessu augenda vel minuenda.

3 Frequenter committunt Parricidium fœminæ ex delicto prægnantes, quæ ad occultandum peccatum, aut per medicinas abortum procurant, aut partum in utero, vel clam editum comprimunt, suffocant, aut in aquas projiciunt: quarum etiam pœna capitalis est, si vel partus vivus occisus, vel abortus eo tempore fuerit procuratus, quo fœtus in utero existens jam animatus erat, ut in *Constitutionibus pœnal. Carol. V. art. 131.* habetur, & in *l. si quis 38. §. 5. ff. de Pœnis.* De Jure Canonico pœna iterum est arbitraria, & si Clericus etiam levi culpa, v.g. joco apprehendendo mulierem prægnantem causam dederit abortui, efficitur irregularis. *c. sicut 20. de Homicidio.*

4 Præterea etiam istud non raro accidit, ut matres parvulos infantes secum in lectis suis ponant & inter dormiendum opprimant. Quare ob frequentiam hujus peccati in quibusdam Diœcesibus oppressio infantium est casus reservatus Episcopo. Ejus pœna de rigore Juris est pœnitentia trium annorum: quorum primus debet agi in pane & aqua. *c. ult. h. t.* sed de consuetudine pœna arbitraria & levior infligi solet pro qualitate culpæ. Imo aliquando talem oppressionem prorsus carere culpa, refert Barb. *in eod. c. ult. num. 2.* Navar. *in Man. c. 15. n. 13.* si scilicet lectus non sit satis amplus & infans implacabilis, vel quia aliter a frigore defendi non possit.

TITULUS XI.

De Infantibus & Languidis expositis.

SUMMARIA.

1. *Homicidis annumerantur exponentes infantes, & quæ eorum pœna?*
2. *Expositus servus vel filius liberatur a potestate exponentis in odiosis.*
3. *A quibus præstari debeant expositis alimenta?*
4. *Bona ab expositis, vel languidis, a parentibus seu consanguineis desertis, relicta, deferuntur ad hospitale, vel eos, qui eorum curam gesserunt, non ad fiscum vel consanguineos.*
5. *Quomodo dominus famulo ægrotanti teneatur ad alimenta, curam & salarium?*

1 Cum nihil intersit, an occidat quis, vel causam mortis præbeat, teste J. C. *in l. 15. ff. ad L. Cornel. de Sicar.* ideo homicidis non immerito connumerantur illi, qui eas personas, quibus alimenta, & curam in languoribus seu infirmimitatibus suis præstare deberent, ut parentes liberis, vel liberi parentibus, exponunt, & derelinquunt: *necare enim videtur*, ait textus *in l. 4. ff. de agnoscendis liberis, non tantum is, qui partum præfocat, sed & is, qui abjicit, & qui alimenta denegat, & is, qui publicis locis misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet.* Pœna hujus delicti præscribitur *in Constit. pœnal. Caroli V. art. 1. 32.* quod mulier abjiciens, vel exponens infantem, pœna extraordinaria juxta consilium prudentum affici debeat, siquidem infans adhuc superstes sit; si vero propterea mortuus, juxta circumstantiam periculosæ expositionis, in corpore aut vita puniri.

2 De Jure Canonico pœna est arbitraria, & præterea statuitur in *cap. un. h. t.* quod filiusfamilias a patre expositus liberetur a patria potestate (in quantum scilicet est filio onerosa, non autem in quantum est favorabilis, scilicet quoad successionem, alimenta, dotem &c.) libertus, vel servus a Patrono vel domino expositus in ingenuitatem & libertatem eripiatur.

3 Porro infantibus expositis, quorum parentes ignorantur, præstantur alimenta ab Ecclesia, si habet sufficientes reditus. *c. aurum. 70. caus. 12. q. 2.* vel in hujus defectu a populo & communitate; nisi specialia loca & hospitalia pro talibus infantibus constituta sint.

4 Quod si expositi vel languidi a parentibus, & consanguineis deserti post mortem suam aliqua bo-

na reliquerint, in illis hoſpitale, vel alius, qui eorum curam geſſit excluſo fiſco & conſanguineis, tanquam indignis, ſuccedit, *Nov. 115. cap. 3.* Surdus *de Alimentis. tit. 6. q. 18. num. 19.* & quod nutritor alicujus expoſiti expenſas ab illis repetere poſſit, qui nutrire tenebantur, docet Steph. Gratian. *diſcept. forenſ c. 265. num. 41.*

5 Quæri hoc loco opportune poteſt: an & quatenus famulo ægrotanti teneatur Dominus de neceſſaria cura providere? Reſp. communiter DD. ſentire cum Barb. *in l. ſi cum dotem. 22. §. ſin autem. 8. ff. ſoluto Matrim.* & Sylveſt. *in verbo familia. num. 4.* non teneri dominum ex lege juſtitiæ ad magnas expenſas in Medicos pro famulo faciendas, ſed tantum ad tenues & alimenta quotidiana: ita tamen, ut ſi de facto dominus dives pro famulo majores expenſas fecerit, neque contrarium proteſtatus ſit, cenſeatur intuitu pietatis feciſſe, nec repetere poſſit. *arg. l. 1. & l. Alimenta. 11. Cod. de Negot. geſtis.* Utrum autem eo tempore, quo famulus ægrotat, debeatur ipſi merces, tradidi *in Lib. III. in tit. de Locato. q. 5.* ubi affirmative reſpondi per *l. qui operas. 38. ff. locati.* ſed ne iſta obligatio in immenſum & plures annos excreſcat, puto eatenus limitandam, ut procedat quoad illum annum tantummodo, quem famulus ſervire ſaltem inceperit. *arg. l. poſt duos 15. §. 1. Cod. de Advocatis diverſ. judic.* Deinde dominus, qui facit majores expenſas in famulum ægrotum, poterit eas deducere juxta dicta.

TITULUS XII.

De Homicidio voluntario & caſuali.

SUMMARIA.

1. *Homicidium aliud voluntarium, aliud caſuale, aliud neceſſarium: & voluntarium aliud directe, aliud indirecte tale.*

1 *Homicidium* eſſe hominis occiſionem vulgo notum eſt. Ejus ſpecies Compilator in hac rubr. duas tantum poſuit, ſcilicet quod aliud ſit homicidium *voluntarium*, aliud *caſuale:* ſed interpretes communiter tertiam ſpeciem addunt, nimirum homicidium *neceſſarium*, quod vel ex cauſa juſtitiæ, vel defenſionis committitur. Sed & iſta ſpecies non incongrue ad homicidium voluntarium referri poteſt, ſi homicidium diſtinguamus in licitum & illicitum.

Cæ-

Cæterum homicidium *voluntarium* aliud, est directe & plene voluntarium, quod ex proposito & intentione, opere, consilio vel auxilio committitur. Aliud *indirecte* voluntarium, seu ut DD. loquuntur, volitum in causa: quando quis agit talem actum, ex quo facile prævidere potest homicidium secuturum, quamvis directe homicidium non intendat, ut si fœminam prægnantem percutiat, quæ deinde foetus animati abortum facit; si explodat sclopetum in loco, ubi frequenter homines transeunt &c.

Homicidium *casuale* est, quod nec *directe*, nec *indirecte* est volitum; sive quod nec dolo, nec culpa commissum est, sed mero casu accidit. Quando autem & qualiter puniatur indirecte voluntarium, vel si culpa casum præcesserit, dicemus inferius, ubi de pœnis homicidii.

§. I.

In quibus casibus licitum sit Homicidium.

SUMMARIA.

2. *Maleficis recte Jure Divino & humano mors infertur servato tamen Juris ordine.*
3. *Jus vitæ & necis nec dominis in servos hodie amplius permissum.*
4. *An bannitum liceat occidere?*
5. *Conditiones certæ requiruntur, ut hoc liceat.*
6. *Licentia occidendi proscriptum raro & non nisi ex gravi causa a Magistratu concedenda, nec in conscientia sententia affirmativa facile est practicabilis.*
7. *Permissio Juris civilis de occisione filiæ in adulterio deprehensæ, vel adulteri non procedit de Jure Canonico, nec in conscientia.*
8. *Quomodo excusentur ab injustitia Leges Civiles præfatæ?*
9. *Occidens se ipsum graviter peccat, & etiam in foro externo merito punitur.*
10. *Mutilatio membri proprii licita est ad conservationem vitæ, non autem castitatis*
11. *Bonum est corpus castigare & affligere moderate, sed sine notabili vitæ periculo.*
12. *Ex speciali DEI inspiratione aliquando sui ipsius occisio permissa.*
13. *Indirecta sui occisio vel occisionis permissio licita esse potest.*
14. *Occisio alterius ad defensionem suæ vitæ est licita cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ.*
15. *Milites, Nobiles, & honestæ personæ non tenentur fugere si invadantur: & quid de Clericis?*
16. *Invasus non tenetur expectare primum ictum aggressoris, ut se legitime defendat.*
17. *Qualis paritas armorum inter invasorem & invasum requiratur?*
18. *Non tantum licet, sed etiam obligatio charitatis, & aliquando justitiæ est, proximum ab interitu liberare.*

19. Filii ex naturali pietate tenentur subvenire parentibus: & quid de servis?

20. Quid intersit, an quis ad defendendum proximum ex justitia, an charitate teneatur?

21. Pro defensione mixta rerum & personæ licet occidere aggressorem.

22. Propter defensionem solarum rerum vel fortunarum, an occidere liceat?

2 Quær. I. An & quatenus authoritate publica Magistratus, superioritatis, vel dominii licitum sit subditos aut servos occidere?

Resp. Licitum est, ex causa legibus comprobata, authoritate publica maleficis hominibus, prius legitime convictis, mortem inferre; ita enim non tantum ex profanis, sed etiam SS. Legibus & Litteris probatur, ut *Exod. 21. & 22.* præsertim ibi: *vers. 18. Maleficos non patieris vivere.* Ubi etiam plura supplicia pro variis maleficis enumerantur; & *ad Rom. 13. v. 4.* ibi: *Judex non sine causa gladium portat, DEI enim Minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Nam cum hominum societas corpus quoddam sit, plane, sicut in humano corpore, necessarium est, putrida membra rescindere, ne reliqua inficiantur. At vero si non servato juris ordine domini tyrannidem in subditos exerceant, sine dubio graviter peccant, & propterea jurisdictionibus suis per superiorem privandi sunt, sicut tradit Mynf. *Cent. 5. Obf. 8.*

3 Licet etiam olim domini habuerint jus vitæ & necis in servos postea tamen id eis amplius concessum non est, juxta *l. 1. ff. de his, qui sui vel alieni juris sunt*, & hodie illa antiqua servitus inter Christianos in desuetudinem abiit: unde hodie dominis in subditos non dominium proprie dictum, seu ut ita loquar, patrimoniale, sed jurisdictio tantum competit.

4 Quær. II. An bannitum, cujus occidendi potestas cuilibet a Magistratu publice concessa est, etiam in conscientia occidere liceat?

Resp. Affirmativam sententiam esse valde communem; cum enim Magistratus habeat potestatem occidendi malefactorem, eandem aliis recte demandare potest quando propter fugam rei per ordinarios Ministros exequendi occasio non est: lex autem superioris & mandatum justum in foro externo, etiam in foro interno justum censetur, dummodo adsint sequentes conditiones.

5 *Primo*, ut talis occisio fiat ex zelo justitiæ, non ex privata vindicta. *Secundo*, ne fiat pendente appellatione, id est eo tempore, quo reus appellationem a tali sententia banni, seu proscriptionis interpositam coram superiore prosequitur. *Tertio*, ne extra territorium proscribentis. *arg l. ultim. ff. de Jurisdictione & c. 2. de Constitutione.*

ne. in 6. Quarto. ut proſcriptus non ſit parens, filius, frater, vel conjux, cui jure debentur alimenta, quem conſequenter occidere natura abhorret? naturalia autem jura per civilia immutari non poſſunt. *§. ſed naturalia 11. Inſtit. de Jure natur. gent. & civ.*

6 Verum ut ſententia hæc communis ſit, nihilominus Molina *de Juſt. & Jur. tr. 3. diſp. 7.* bene monet, quod raro & non niſi ob gravem cauſam liceat Magiſtratui dare publicam poteſtatem cuilibet occidendi reum; tum ob alia incommoda, tum quod tales rei, Sacramentis deſtituti, in corpore & anima pereant, quod utique Chriſtianæ pietati repugnat. Ita ex eadem ratione dicta ſententia affirmativa videtur mihi raro in conſcientia practicabilis, excepto eo caſu, quo ex vita malefactoris proſcripti quotidianum periculum Reipublicæ immineret; tunc enim publica Reipublicæ ſalus ab occiſione talis hominis, ſicut cujuscunque hoſtis, excuſaret.

7 Quær. III. An ſicut de Jure Civili patri permittitur adulterum, vel filiam in adulterio deprehenſam occidere. *l. patri 20. cum ſeq. ff. ad L. Jul. de Adulter.* & cuilibet marito occidere adulterum, ſi perſona vilis ſit, deprehenſum cum uxore (non tamen ipſam uxorem) *L. Gracchus 4.* ibi & DD. *C. ad L. Jul. de Adult.* ita id ipſum de Jure Canonico vel in foro interno licitum ſit?

Reſp. Negative: nam quod attinet ad Jus Canonicum, hoc jure propter manſuetudinem Eccleſiaſticam non infertur alicui pœna ſanguinis, & multo minus a privatis inferri permittitur, prout textus eſt ad propoſitum notabilis in *c. inter hæc 6. cauſ. 33. q. 2.* Circa conſcientiam ratio deſumitur ex priori quæſtione, quod contra Chriſtianam pietatem foret, aliquem in corpore & anima perdere. Unde plerique DD. cenſent, dictas LL. Civiles non eſſe juſtas, ſi talem occiſionem permittant poſitive: quod nimis durum ſit, inauditum & indefenſum, nec ſpiritualibus mediis munitum, a privatis occidi: & inde fieret, ut multoties ex ſola ſuſpicione homicidia contingerent. Secus ſi tantum permittant negative, id eſt, non approbando factum, ſed condonando pœnam propter nimium dolorem, prout in ſimili de Jure Canonico non incurrit excommunicationem, qui in Clericum deprehenſum cum matre, filia, uxore, vel ſorore violentas manus injicit, *c. 3. de Sent. excommun.* 8

Quær. IV. An liceat ſe ipſum occidere vel mutilare? 9

Reſp. DEum quidem omnia alia animantia ſubjeciſſe poteſtati hominis *Pſ. 8.* vitæ tamen & mortis humanæ poteſtatem ſibi reſervaſſe juxta illud *Sap. 16. v. 13. Tu es enim Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem.* & JCtus in *l. lib. homo 13. ff. ad Leg. Aquil.* inquit, neminem eſſe membrorum ſuorum dominum: quare qui ſe ipſum occi-

cidit, vel mutilat, ordinarie non tantum grave peccatum contra charitatem sui committit, sed etiam injuriam DEO infert, tanquam usurpans potestatem DEO vel subordinato ejus Magistratui competentem; propterea etiam in foro externo recte punitur, ut inferius dicemus. 10 Dico autem, *ordinarie:* nam excipiuntur aliqui casus. Ut I. vitandi majoris mali causa licitum est se mutilare vel mutilationem procurare, si nimirum ex mutilatione alicujus membri possis liberari ex periculo vitæ, quod in variis morbis contingere potest. Ratio est: nam licet homo non sit dominus membrorum suorum, est tamen custos & conservator, ergo a DEO omnia illi concessa intelliguntur, quæ ad custodiendum pertinent; atqui recte custodit, si ad conservationem totius aliquam partem amputet, cum utique sit melius partem, 11 quam totum perire, ergo. II. Ut caro spiritui subjiciatur, opus virtutis, & meritorium censetur, carnem moderate affligere, juxta illud Apostoli *1. ad Cor. 9. v. 27. Castigo corpus meum, & in servitutem redigo &c.* dummodo non fiat cum notabili vitæ vel membrorum periculo; quod peccaminosum potius quam meritorium censetur. Unde ob tuendam castitatem (quod olim quidam hæretici falso existimarunt) minime licitum est, se ipsum castrare, aut castrationem procurare; cum hoc non sit necessarium medium ad conservandam castitatem: sed per orationes, Jejunia, aliaque pia opera conservari possit. *c. 4. & 5. dist. 15.* neque ille textus Evangelii *Matth. 19. v. 12. Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter Regnum Cælorum*, est intelligendus literaliter *de Castratione* corporis, sed spiritualiter de voluntaria abstinentia corporis. III. Excipitur, si ex 12 speciali jussu, vel instinctu DEI causam suæ mortis aliquis præbeat, qua ratione SS. Patres excusant quasdam sacras virgines, quæ timore violandæ castitatis in persecutionibus se in flumen præcipitarunt. Item Samsonem, qui *Judic. 16.* concussis columnis domus se una cum Philistæis oppressit. *c. si non licet. 9. 23. q. 5.* IV. 13 Excipiuntur, qui non directe ex proposito malæ voluntatis in suam mortem cooperantur, sed mortem ab aliis sibi injuste illatam permittunt, se non defendendo: prout SS. Martyres item qui evitandi alicujus magni damni causa se in periculum mortis conjiciunt, veluti si effugiendo incendium aliquis ex alto desiliat &c. de quibus plura videri poterunt apud Less. *de Just. & Jure l. 2. c. 9.*

Quæritur V. An & qualiter 14 ob defensionem proprii corporis liceat alterum occidere?

Resp. Cum defensio sui Jure Divino, naturali, & humano permissa sit, atque vim vi repellere omnia Jura, omnesque leges permittant. *c. 3. de Sent. excommun.* ideo quod quisque ob tutelam sui cor-

poris fecerit, alterum vulnerando, vel occidendo, tametsi in alterius damnum fecerit, jure fecisse censetur. *L. 3. ff. de Just. & Jur.* ita tamen, ut solemus loqui, *moderamen inculpatæ tutelæ* non excesserit.

Consistit vero hoc *moderamen* in eo, quod invasus arbitrio boni viri consideratis loci, temporis, personarum circumstantiis, invasori modo faciliori parcere non potuisset. Unde ulterius

15 Notandum I. Quod homo nobilis, miles, aut alius etiam honestioris conditionis non teneatur fugere, si ab alio invadatur; quia hoc ei ignominiosum reputatur, & cum alter non habeat jus eum de via depellendi, recte in ea persistere potest, & vim vi repellere, quæ est communis sententia DD. cum Panor. *in c. olim 12. de Restit. spoliat. num. 17.* & satis colligitur *ex Constitutionibus pœnalibus Caroli V. cap. 140.* Excipiunt tamen aliqui personas vilis conditionis, item Ecclesiasticas, quibus potius occisio, quam fuga ignominiosa censetur, quæ sententia saltem in foro interno tutior est, Pan. *in c. suscepimus 10. h. t. n. 4.*

16 Notandum II. Quod non teneatur invasus expectare primum ictum, si ex indiciis præcedentibus satis certus sit de percussione alterius, sicut expresse habetur *in Constitutionibus pœnalibus cit. loco:* melius enim est intacta Jura servare, quam post vulneratam causam remedium quærere, ut in simili dicitur *in l. ult. Cod. in quibus causis restitutio in integr. necessaria non est.*

17 Notandum III. Quamvis DD. communiter velint requiri *ad moderamen*, ut fiat conflictus paribus armis, nec invasorem inermem armis percuti posse, id tamen recte explicat Nav. *in Manual. c. 5. sub. num. 3.* ut procedat, si inter invasorem & invasum sit paritas in fortitudine, & conditione status. Quare damnandus non est, qui contra validum latronem cum fuste venientem sclopetum explodit; vel nobilis, qui contra plebejum non pugno sed gladio se defendit, dummodo a majori violentia, quam ad sui defensionem necessaria sit, abstineat.

Quæritur VI. An etiam ad defensionem proximi liceat ejus invasorem occidere?

18 Resp. Cum mandatum Divinum sit: proximum diligere, *sicut se ipsum*, ideo non tantum licet, sed etiam quilibet Christianus obligatur, si commode possit, proximum ab interitu liberare: *scriptum enim est*, inquit Pontifex *in cap. sicut dignum 6. §. illi etiam h. t. qui potuit hominem liberare a morte, & non liberavit, eum occidit &c.* Est autem hæc obligatio aliquando ex charitate tantum, qua tenemur proximo; aliquando insuper ex justitia, & quidem rigorose cum proprio etiam periculo: veluti si alicui ex officio incumbat alios ab injuriis & damnis defendere, ut Principibus vel Magistratibus respectu subditorum;

vel

vel ex pacto & obligatione, ut Vasallis respectu dominorum, a quibus feuda acceperunt. *c.* 1. §. *item qui dominum, quæ fuit prima causa benefic. amit.* militibus respectu eorum, pro quibus militant, & Ducum suorum. *l.* 2. §. *ult.* & *l.* 6. 19 §. 3. 8. & 9. *ff. de Re militari.* filii quoque ex naturali pietate & gratitudine tenentur subvenire parentibus, quod nisi faciant, hæreditatis eorum redduntur incapaces. *Novel.* 115. *c* 3. §. 13. famulos vero, nisi tacite vel expresse ad hoc conducantur, teneri solum ex charitate ut Dominum in quocunque periculo defendant, non vero ex Justitia commutativa, docet Mol. *de Just. & Jure tr.* 3. *disp.* 33. *n.* 9.

20 Interest autem, an quis teneatur ex charitate vel justitia: nam ex charitate non tenetur aliquis cum magno sui periculo, secus ex justitia. Item ex Justitia oritur obligatio restituendi damnum, si non fiat, quod ex Justitia debetur; ex charitate vero oritur quidem peccatum, & quandoque pœna, si actus charitatis intermittatur, non vero restituendi obligatio.

21 Quær. VII. An non tantum pro defensione corporis, sed etiam rerum & bonorum liceat raptorem sive aggressorem occidere?

Resp. Si defensio sit mixta rei & personæ, id est, si consideratis circumstantiis loci, temporis & personarum periculum sit, ne raptor non tantum in bona, sed etiam personam aliquid moliri ausurus sit, saltem si ei facta fuerit resistentia, affirmativa satis inter DD. recepta est, per text. *in c.* 2. *h. t.* Unde de Jure Civili furem nocturum impune occidere licet, si absque periculo capi, aut expelli nequeat: quia cum nox reddat homines temerarios, dignosci facile non potest, an ad furandum vel occidendum venerit, aut quale facinus tentaturus sit. Diurnum autem furem tunc occidere licet, si se armis defendat. *c.* 3. *h. t. l.* 4. §. 1. *ff. ad L. Aquil. l. furem.* 9. *ff. ad L. Corn. de Sicariis.*

Tota autem difficultas est, an 22 idem dicendum, si nullum personæ periculum immineat? an si v. g. fur cum meo equo aut sarcina jam aufugiat, quem adhuc telo vel sclopeto insequi possum, hoc mihi liceat? Negativam sententiam de Jure Canonico maxime amplectitur Felinus *in c.* 2. *h. t. n.* 4. eamque videtur approbare Fach. *l.* 3. *Controv. c.* 31. fundamentum est *in eod. cap.* 2. *h. t.* ubi illud homicidium tantum impune dicitur, quod aliquis committit se & sua liberando, adeoque non tantum res, sed & personam defendendo: item melius fundamentum *in c. suscepimus* 10. *b. t.* in illis verbis: *expediebat*, inquit Pontifex, *potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quam pro conservandis vilibus, & transitoriis rebus tam acriter in alios exardescere &c.* & hæc opinio tutior est in conscientia.

Interim si res essent valde magnæ æstimationis, & earum ablatio magnum damnum inferret, & fortassis paupertatem causaret, neque aliter sive per Judicem, sive quodcunque facilius medium res recuperari possent, non auderem damnare eum, qui contrariam sententiam sequeretur, quam docet Sylvester *in verbo bellum* §. 2. q. 2. & Less. *de Just. & Jure l. 2. c. 9. dub. 11.* Ratio est, quod res sint ad vitam necessariæ; ergo sicut licet defendere vitam ita etiam res. Item quod, ut consuetudo omnium Rerum publicarum declarat, pro recuperatione solarum rerum liceat inter Principes suscipere bellum, quamvis in tali bello nonnunquam aliquot millia hominum pereant. Daretur quoque occasio furibus incognitis, ut tanto audacius delinquerent, si sine metu possent res aliorum asportare. Et confirmatur ex *c. dilecto 6. de Sent. excommun. in 6.* ubi Pontifex videtur supponere pro defensione rerum licere uti gladio temporali. Item ex *l. 1. C. unde vi.* ubi recte possidenti datur potestas suam possessionem vi defendere contra alium vim inferentem.

Ad contraria responderi potest, & quidem ad *c. 2. h. t.* illa verba: *te tuaque liberando* aliquando posse accipi disjunctive, ut sensus sit: *te, vel tua &c.* Ad textum vero *in c. suscepimus* non incongrue dicitur, eum procedere, si res ablatæ fuerint viles, exigui momenti, & damni, ut quia amittens alias opulentus est, vel si cognita persona raptoris poterint per judicem, licet fortassis non ita facile, recuperari.

§. II.

De Pœnis Homicidii, & Obligatione compensandi damnum datum per Homicidium aut Vulnera.

SUMMARIA.

23. *Quæ pœna homicidii de Jure Canonico, maxime in Clericos?*
24. *Quæ pœna de Jure Civili?*
25. *In Homicidio indirecte voluntario infligitur pœna arbitraria.*
26. *In delictis lata culpa non æquiparatur dolo ut in contractibus.*
27. *Non præsumitur dolus, si quis occiderit aliquem armis ad mortem non usitatis.*
28. *An & quomodo ebrio imputetur Homicidium in ebrietate commissum? distinguuntur varii casus.*
29. *Ebrietas, quæ non totaliter usu rationis privat, excusare tamen potest a pœna ordinaria.*
30. *Quid si plures ad aliquem occidendum intervenerint?*
31. *Quid Juris, si vulneratus non statim, sed ex intervallo mortuus sit?*

32. *Ei, qui occidit se defendendo, non servato moderamine, imponitur pœna extraordinaria.*
33. *Occidens se ipsum Jure Canonico privatur sepultura Ecclesiastica.*
34. *De Jure Civili ejus bona confiscantur & quando hoc procedat?*
35. *Vulnerans se ipsum quomodo puniatur?*
36. *Non obstante pœna criminali homicida, seu vulnerans debet satisfacere damnificato.*
37. *Impensæ in Medicos, & lucrum cessans quoque restitui debet.*
38. *Non solum vulnerato, sed etiam aliis, qui inde damnum sentiunt, fieri debet restitutio: & quid de Creditoribus.*
39. *Si ultimo supplicio reus afficiatur, an nihilominus fieri debeat satisfactio?*
40. *An pro vulneribus vel cicatrice debeat fieri satisfactio, & n. 42.*
41. *In foro pœnitentiali homicidæ recte imponuntur pia opera pro anima defuncti.*
42. *Occidens non servato moderamine tutelæ, quatenus teneatur ad satisfactionem & quid de duellante provocato?*

Sicut ad principium hujus Tituli diximus, aliud homicidium esse *directe* voluntarium, aliud *indirecte*, sive quod idem, aliud ex dolo & proposito, aliud ex culpa commissum, ideo pro qualitate facti alia & alia pœna statuenda est.

23 Quær. ergo I. Quænam sit pœna homicidii directe voluntarii?

Resp. De Jure Can. Laicum excommunicari per sententiam Judicis Ecclesiastici, sicut notavit Panor. *in c. 1. h. t. n. 2.* Clericum vero deponi: & si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari, & si nec sic resipuerit, anathematizari, id est, solenniter excommunicari) nimirum circumstantibus Episcopum Presbyteris candelas tenentibus, quas deinde in terram projiciant, ac pedibus conculcent juxta modum præscriptum in Rituali, & *inc. debent 106. causa 11. q. 3.*) Et demum crescente contumacia degradari, & judicio tradi sæculari, secundum leges puniendum. *c. cum non ab homine 10. de Judiciis.* Solet autem nonnunquam pro qualitate facti pœna exasperari, ut Clericus homicida ad diuturnos, imo aliquando perpetuos carceres condemnetur. Præterea in Concil. Trid. *Sess. 14. de Reform. cap. 7.* statuitur, ut homicida voluntarius, quamvis occultus, nec in judicio convictus, nullo tempore ordinum vel beneficiorum Ecclesiasticorum capax sit. volunt tamen DD. communiter apud Jul. Clarum §. *homicidium. n. 21.* Clericum homicidam esse quidem inhabilem ad beneficia postea obtinenda, non vero ipso jure privatum beneficiis prius obtentis, sed privandum per sententiam. Qualiter autem universim tam Laici, quam Clerici ex homicidio, vel mutilatione contrahant irregularitatem, sive inhabilitatem ad ordines & beneficia in §. *seq.* dicemus.

24 De Jure Civili *voluntarium* homicidium siquidem ex ira & vindicta commissum sit, capitis amputa-

putatione punitur: ſi vero per inſidias aut latrocinium, rota & crurifragium adhibetur. *l. 3. §. pen. ff. ad L. Corn. de Sicar. juncta Conſtitut. pœnali Caroli V. art. 35.* Licet vero *in d. §. pen.* ab hac pœna excipiantur nobiles, & altioris conditionis homines, iisque pœna deportationis & publicationis bonorum ſtatuitur, teſtatur tamen Mol. *tr. 3. diſp. 21.* multarum regionum uſu & Nobiles ob homicidium *voluntarium* pro qualitate facti capite puniri.

25 Quær. II. Qualiter puniatur homicidium indirecte voluntarium ſive culpa tantum commiſſum? v. g. ſi quis lapidem in plateam dejiciat, nec proclamaverit, vel bombardam in loco inſolito exploſerit, & ita aliquem ex tranſeuntibus occiderit.

Reſp. In ſimilibus caſibus pœnam utroque Jure eſſe extraordinariam, & pro qualitate culpæ, ac juxta conſuetudinem loci pro arbitrio judicis infligi, ita ut aliquando relegatio, aliquando pœna pecuniaria aut carceris imponatur. Eſtque hic advertendum, 26 quod, licet in contractibus lata culpa dolo æquiparetur. *l. quod Nerva 32. ff. Depoſiti.* non tamen in delictis, in quibus ad pœnam ordinariam infligendam non ſufficit lata culpa; ſed propoſitum, & directa voluntas occidendi requiritur; ut habetur *in l. 7. ff. ad L. Corn. de Sicar.* adde *Conſtitutionem* 27 *Carolinam art. 150.* Unde ulterius non dolo, ſed culpa, & absque animo occidendi homicidium præſumitur (niſi aliunde de animo occidendi appareat) ſi quis armis ad occidendum ordinarie non uſitatis in altero mortem cauſaverit, veluti ſi alter alterum pugno, lapide, baculo, cantharo, calceo ſive pede in rixa percuſſerit, ac exinde mors ſecuta ſit, prout pluribus declarat Farin. *Oper. crimin. part. 5. de Homicid. concl. 126. n. 127. & ſeqq.*

28 Quær. III. Quid dicendum de eo, qui in ebrietate aliquem occidit?

Reſp. Et dico I. Si ebrietas ſit tanta, ut omni uſu rationis privet, non imputabitur homicidium ebrio; quia deliberationem & propoſitum habere non potuit, ſed magis amenti & furioſo ſimilis eſt, quorum delicta non puniuntur. *Clement. un. h. t.* idque probabiliter etiam ad eum caſum extenditur, ſi aliquis voluntarie, ſed ſine intentione homicidii, ſe inebriaſſet; deliquiſſet enim tunc ſe inebriando quidem, non autem occidendo. *arg. c. inebriaverunt. 9.* & *c. ſane 7. cauſa 15. q. 1.* Nec obſtat vulgare dictum *cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati &c.* quia Reſp. id intelligendum de cauſa directa, ex qua per ſe ſolet ſequi malus effectus, ſive homicidium, qualis non ſemper eſt ebrietas.

Dico II. Si Quis propterea ſe inebriaverit, ut ad facinus audacior reddatur, jam concepto prius occidendi propoſito, talis utique nullam excuſationem habet, ſed ve-

vere homicida voluntarius censetur. Similiter neque eum a pœna ordinaria immunem esse, qui levi tantum ebrietate non privante usu rationis oneratus occidit, docet Men. *de Arbitr. casu 126. n.* 297. Interim non dubito, aliquando pœnam minui posse, si ebrietas non quidem totaliter, notabiliter tamen, & majori ex parte usum rationis interverterit; *arg. l. omne delictum 6. §. 7. vers. per vinum ff. de Re militari.*

Dico III. Qui solitus est in ebrietate rixari, & alios cædere, tenetur occasionem evitare, & a vino abstinere: quare si se inebriaverit, & aliquem occiderit, dicetur homicidium saltem indirecte, seu in casu voluntarium, & culpabile commisisse. Less. *de Just. & Jure l. 4. c. 3. n. 16.* ideoque saltem pœna extraordinaria sive arbitraria punietur, non tamen ordinaria: quia eo tempore, quo homicidium factum est, dolus propter nimiam ebrietatem, & antecedenter deliberata & directa occidendi voluntas ex supposito abfuit.

Quær. IV. Quid si plures in occisione alicujus intervenerint, & nesciatur, ex cujus percussione, aut vulnere occisus interierit?

30 Resp. Si ex proposito plures ad occidendum aliquem concurrerint, omnes ordinaria homicidii pœna puniuntur, licet unus tantum occiderit. *Constit. Carol. art. 148. c. sicut dignum 6. §. illi h. t.* si vero in rixa casu oborta plures v. g. strictis gladiis adfuerint, vel plures percusserint, sed unus tantum lethale vulnus inflixerit, nesciatur vero quis, neque per tormenta, aut alias probationes veritas haberi possit, volunt communiter DD. tali casu propter incertitudinem nullum capite, sed omnes extraordinaria pœna puniendos esse; quia omnes aliquo modo rei sunt, vel propter auxilium præstitum, vel quod mortem non impedierint. Clarus *l. 5. sentent. §. homicidium. n. 38.* Cov. *in Relect. Clem. si furiosus. h. t. parte 2. §. 2. n. 5.*

Quær. V. Quid juris, si vulneratus per aliquod tempus vixerit, & ideo dubitetur, an vulnus inflictum fuerit lethale: an potius ex imperitia Medicorum, inordinata vita, vel alio morbo superveniente vulneratus decesserit?

31 Resp. Judici incumbere, ut mature vel per se, vel per delegatum adhibitis peritis Medicis & Chirurgis saltem duobus, si haberi possint, vulnus inspiciat, qui Medici juramentum præstare debent, quod suam opinionem sincere edicere velint, ex quorum deinde Medicorum depositione, consideratis aliis circumstantiis, judex suam sententiam formabit. *Constitutio Carolina. art. 147.* Julius Clarus *d. loc. n. 43.* ubi *n. 44. ex Angelo & Gl. in l. 11. C. de Emendatione servorum.* refert, quod vulneratus, qui ambulavit per triduum, vel qui vixit etiam in le-

cto decumbens ultra 40. dies, non præsumatur ex vulnere, sed aliis potius accidentibus interiisse.

32 Quær. VI. Qua pæna sit afficiendus, qui aggressorem occidit, non servando moderamen inculpatæ tutelæ, cum ipsi fortassis in vita parcere potuisset.

Resp. Quamvis nonnulli cum Bal. *in d. l. 11. Cod. de Emend. serv.* putent ordinaria pœna afficiendum, eo quod generaliter habens animum occidendi ordinaria pœna puniendus dicatur *in l. 1. §. divus 3. ff. ad L. Cornel. de Sicar.* communius tamen receptum est, pœnam esse mitigandam, & extraordinariam statuendam; eo quod aggressor sibi imputare debeat damnum ex offensione alterius secutum, & ignoscendum aliquo modo sit invaso & provocato, si non potuit in continenti justam iram temperare. *arg.* text. *in l. si adulterium. 38. §. Imperator 8. ff. ad L. Juliam de Adult.* ibi: *difficillimum est justum dolorem temperare, & ideo pœna est mitiganda &c.* Similis textus habetur *in l. 1. §. ult. ff. ad L. Cornel. de Sicar.* In *l. qui cum 14. §. si libertus 6. ff. de Bonis libertor.* & docet Fachin. *L. 1. Controversiarum c. 32.*

Quær. VII. Quæ sit pœna occidentis aut vulnerantis se ipsum?

33 Resp. De Jure Canonico privatur sepultura Ecclesiastica, dummodo constet, quod aliquis sanæ mentis, & deliberate se ipsum occiderit, adeoque in statu malo & peccati decesserit, ut alibi de sepultura tradidimus. 34 De Jure Civili occidentis se ipsum bona fisco applicantur, si tamen duo concurrant. I. Quod id fecerit metu pœnæ promeritæ, non ex impatientia carceris, tristitia, aut alia causa &c. II. Quod jam prius crimen commiserit habens annexam pœnam confiscationis, ut læsæ Majestatis, hæresis &c. sicut habetur *in l. ult. §. idem rescripsit 2. ff. de Bonis eorum &c.* & clarius *in Constitut. Carol. a. 135.* & tradit Fach. *loco supra cit. p. 128. n. 77.* Quod notandum contra quosdam absolute docentes, bona occidentis se ipsum semper confiscari.

35 Porro si quis se tantum vulneravit, præsertim animo occidendi, videtur quidem alicubi præter infamiam etiam pœna capitis statui, si scilicet ex mera malitia, non ex impatientia doloris, luctu, aut alia causa fecerit. *l. si quis 38. §. ult. ff. de Pœnis. l. omne delictum 6. §. qui se vulneravit. 7. ff. de Re militari.* magis tamen practicam credo opinionem, quam refert Farinac. *d. l. n. 34.* quod vulnerans seipsum puniatur pro arbitrio judicis extraordinarie, sicut vulnerans alterum.

36 Quær. VIII. An & quatenus occisor, vel vulnerator teneatur illis, quibus per homicidium, aut vulnus damnum dedit, compensationem pecuniariam facere?

Resp. Cum pœna, quam occisor, vel vulnerator in corpore sustinet, ad eum principaliter finem infligatur, ut injuria Reipublicæ & legibus illata vindicetur, alis-

aliisque terror incutiatur, ideo quantum ad læsum & damnificatum alia satisfactio præstari debet.

37 Unde I. In æstimationem damni veniunt impensæ in Medicos & Chirurgos, seu generaliter in curationem vulneris factæ; *c.* 1. *de Injur. l. qua actione 7. ff. ad L. Aquil.*

II. Si vulneratus ejus conditionis sit, ut quotidiano labore lucrum & victum quærat, quo lucro jam propter vulnus careat, etiam eo nomine compensatio facienda est. *d. c.* 1. *& l. ult. ff. De bis, qui dejecerint &c.* deducendæ tamen sunt expensæ, quas vulneratus quærendo lucrum fecisset, v. g. si pingendo tabulam debuisset colores & alia materialia emere: quia non est lucrum, nisi deductis impensis. Pro labore vero aut molestia corporis ex communiori sententia nihil deducendum est; quia operarius libenter subit pro victu necessario & lucro talem laborem, licet (cum labor correspondere debeat mercedi aut lucro) si deduceretur, plerumque nihil restitueretur, & tamen interim vulnerator suo facto illud lucrum impedivisset; quod sine dubio iniquum foret. Less. *l. 2. c. 9. dub.* 19.

38 III. Homicida tenetur resarcire damnum illis, qui ex homicidio per se, & directe læduntur, hoc est illis, quibus defunctus ad alimenta, vel rem aliam præstandam ex justitia obligatus fuit, qua nunc propter mortem ejus carere debent, prout sunt liberi, parentes & & uxor, quibus jus petendi alimenta a defuncto competiit. Item ex probabili sententia creditores, qui propterea suo debito defraudantur. Pro quanto autem tempore debeat fieri æstimatio alimentorum, nihil in thesi certo determinari potest: forsan enim occisus diu vixisset: forsan naturaliter, vel alio casu brevi fuisset mortuus, ideo in qualibet hypothesi consideratis circumstantiis personarum, ætatis, valetudinis, loci, & temporis judex vel transactionem inter partes procurabit, vel per sententiam, quid sibi æquum videatur, restitui jubebit. Lessius *d. l. dub.* 20. Quod si libe-39 ri aut uxor ex bonis occisi pinguem hæreditatem acceperint, utique ipsis nihil restituendum est; cum ex occisione potius lucrum, quam damnum sentiant. Deinde plurimorum locorum est consuetudo, quod, si homicida fuerit affectus ultimo supplicio, nihil amplius ab ejus hæredibus petatur, quasi damnum vitæ pœna talionis satis compensatum censeatur. Ubi tamen nulla esset talis consuetudo, de puncto Juris ex communiori sententia id non obtineret, juxta dicta.

40 IV. Licet de jure non sit aliqua restitutio facienda per modum pretii pro ipsa vita perdita, vel membro amisso vel cicatrice manente; cum corpus liberi hominis nullam recipiat æstimationem, ut expresse habetur. *in d. l. ult. ff. de bis qui effuderint vel dejecerint. &*

in l. 3. ff. Si quadrupes pauperiem &c. nihilominus ob injuriam illatam & dolorem perpessum poterit judex reum in aliquam quantitatem pecuniæ condemnare, eamque læso applicare.

41 Similiter V. Quamvis communiter sentiant DD. quod non teneatur occisor pro anima defuncti ex justitia preces, vel alia pia opera offerre, tum quod res diversi ordinis & generis non veniant in commutationem, adeoque nec res spiritualis pro amissa re temporali & vita; tum quod incertum sit, an occisus in tali statu decesserit, ut piis operibus viventium egeat, vel juvari possit: Recte tamen facturum confessarium, si in foro pœnitentiali homicidam pro majori satisfactione ad talia opera pia pro anima defuncti obliget, docet Layman. *in Theol. moral. de injusta læsione corporis c. 6. sub. n. 1.*

42 VI. Etiam tunc cicatricis aut deformitatis compensatio facienda est, si contingat in fœmina, quæ propterea difficilius nubat, nisi dote aucta; talis enim fœmina vere damnum patitur pretio æstimabile.

43 VII. Etiam ille ad restitutionem hactenus recensito modo tenetur, qui invasorem occidit, vel mutilavit, non servato moderamine inculpatæ tutelæ, cui scilicet sine occisione vel mutilatione parcere potuisset, citra sui periculum, ut præcedenti §. diximus: quem tamen aliqui valde probabiliter non in totum damnum, sed juxta proportionem injusti excessus condemnant; si vero occisor non fuerit insperato invasus, sed expresse ad fatale duellum provocatus ab occiso, eum communiter DD. a restitutione excusant, quamvis duellando & occidendo peccaverit; quia occisus per provocationem intelligitur ipsi dedisse potestatem inferendi damnum, quatenus potuerit. Laym. & Less. *cit. locis, & pluribus ibidem allegatis.*

Cæterum si homicidium non sit dolo, sed culpa commissum, qualis tunc culpa ad restitutionem sufficiat, & si occisor fuerit mortuus, antequam in judicium vocatus, an tunc hæres ejus ad compensationem damni teneatur, inferius *in Tit. 36. de Injuriis, & damno dato* dicemus.

§ III.

De Irregularitate, quæ contrahitur ex homicidio, vel mutilatione.

SUMMARIA.

44. *Quid sit irregularitas?*
45. *Quare ex homicidio oriatur irregularitas?*
46. *Etsi originem habeat ex Jure Divino Vet. Testamenti, tamen in novo est tantum Juris Ecclesiastici.*

47. *Nunquam incurritur irregularitas nisi ubi Jure expressum est.*

48. *Dans operam rei licitæ probabiliter non incurrit irregularitatem, nisi ex culpa lata*

49. *Reprobatur quorundam scrupulus circa periculum irregularitatis in levandis ægris.*

50. *Quando illicitæ rei operam danti ad irregularitatem imputetur homicidium præter intentionem secutum?*

51. *Mutilatio in materia irregularitatis debet stricte accipi pro amputatione membri.*

52. *Quid nomine membri hic significetur?*

53. *Mutilans seipsum etiam in minima parte irregularis fit.*

54. *An vulnerans incurrat irregularitatem, si vulneratus ex alio accidenti sit mortuus?*

55. *Qui occidit ad defensionem necessariam suæ vel alterius vitæ non fit irregularis.*

56. *Quid dicendum, si ad defensionem bonorum occiderit?*

57. *Pugnantes in bello injusto fiunt irregulares, etsi neminem occiderint.*

58. *In bello justo tantum ii, qui propria manu occiderint vel mutilaverint.*

59. *Qui contra invasores Reipubl. necessitate coacti pugnant, irregulares non fiunt.*

60. *Clerici adhortantes ad pugnandum in bello justo irregulares non fiunt.*

61. *Judices & alii cooperantes ad judicium sanguinis fiunt irregulares: non autem nude spectantes.*

62. *Clerici sine metu irregularitatis civiliter agere possunt contra suos malefactores: cum protestatione tamen.*

63. *Clerici qui habent Jurisdictionem criminalem per alios sine irregularitate eam exercere possunt: & per se etiam majorem pœnam in minorem commutare.*

64. *Episcopi dispensare non possunt in irregularitate ex homicidio voluntario, etiam occulto, proveniente, aut alias ad judicium jam deducto. Bene in mutilatione, & homicidio tantum culpabili.*

44 *Irregularitas* hoc loco nihil aliud est, quam inhabilitas, sive impedimentum ad Ordines Ecclesiasticos suscipiendos, vel susceptos exequendos. Dicta est *irregularitas*, quasi *exceptio a regula*; cum enim omnes regulariter SS. Ordines suscipere possunt, ideo qui specialiter excipiuntur & prohibentur, *irregulares* nominantur.

45 Causa hujus *irregularitatis*, quæ oritur ex homicidio, vel mutilatione, non est tantum pœna delicti, sed *defectus mansuetudinis & lenitatis*; indecens enim videtur, ut, qui alienum sanguinem fuderint, Christi mitissimi proprium sanguinem pro nobis effundentis personam in Altari repræsentent, hostiam immaculatam & incruentam DEO Patri offerentes. Unde fit, quod hæc irregularitas non tantum ex homicidio dolo vel lata culpa, sed & levi, imo nunnunquam licite commisso contrahatur, ut mox declarabimus.

46 Porro hæc irregularitas originem quidem habet ex Jure Divino Vet. Testamenti, ubi DEUS noluit acceptare ædificationem templi, & Sacrificationem a Rege Davide, eo quod multum sanguinem effudisset, & plurima bella bellasset, sed a filio ejus Salo-

 mo-

mone quietiſſimo, ſicut *lib. 1. Paralip. c. 22.* dicitur. Verum quia illæ leges cæremoniales Veteris Teſtamenti tanquam umbra & præfiguratio Novi Teſtamenti per adventum Chriſti exſpirarunt. *cap. un. ubi DD. de Purific. poſt Partum* ideo iſta irregularitas, & ſi quæ alia ex cæremoniis veteris Legis non per Chriſtum ipſum, ſed per Pontifices in Eccleſia receptæ ſint, non amplius ex lege Divina, ſed Eccleſiaſtica tantum & humana obligare cenſentur. Ex quo ulterius ſequitur, quod ſicut in aliis legibus Eccleſiaſticis Pontifex poteſt declarare, diſpenſare, vel relaxare, ita etiam in hac lege irregularitatis.

47 Iſtud quoque advertendum eſt, in nullo caſu incurri irregularitatem nec per extenſionem, aut interpretationem inducendam eſſe, niſi quatenus in Canonibus expreſſum habetur. *c. is qui 18. de Sent. excommunicat. in 6.* His igitur fundamentis præmiſſis, circa ſpeciales caſus Quæritur I. An ex omni prorſus homicidio vel mutilatione quomodocunque contingente inducatur irregularitas? ℞. Non eſſe dubium, quin ex occiſione directe voluntaria & dolo commiſſa irregularitas ſequatur. At vero ſi abſque dolo ex facto alicujus præter intentionem eveniat homicidium vel mutilatio: diſtingui ſolet, an occidens, vel mutilans dederit operam rei licitæ, an vero illicitæ?

48 Si licitæ rei operam dederit, valde probabilis ſententia videtur, quam tradit Paulus Laym. *loco ſupra cit. cap. 10. n. 4. cum aliis ibidem.* quod ſecutum homicidium, vel mutilatio non aliter imputetur ad irregularitatem, quam ſi occidens, vel mutilans culpam latam commiſerit: id eſt, in præcavendo aliquo periculo eam diligentiam adhiberi neglexerit, quam communiter omnes boni homines adhibere ſolent, etſi alii putent, etiam culpa levi in tali caſu contrahi irregularitatem. Ratio vero aſſignari poteſt, quod, cum hoc caſu circa culpam ad irregularitatem requiſitam aliquid in ſpecie in jure expreſſum non habeatur, ideo irregularitas tanquam aliquid odioſum & pœnale, ac impedimentum a SS Ordinibus, potius reſtringenda, quam interpretatione extendenda ſit. *vulg. cap. odia. 15. de R. J. in 6.* Exempla pro iſta parte habentur *in cap. dilectus 13. cum tribus ſeqq. h. tit.* quæ ibi videri poterunt.

49 Præſertim autem reprobandus eſt quorundam ſcrupulus, qui vulnerato vel ægro ſubvenire recuſant levando, ne, ſi fortaſſis inter eorum manus exſpiret, ipſi acceleraſſe mortem, & propterea irregulares cenſeantur: ibi enim irregularitas oritur ex lenitatis defectu, ſane ex ejus contrario, ſcilicet ipſa lenitate, actu miſericordiæ & Charitatis Chriſtianæ oriri non poteſt. Nec eſt veriſimile, quod Pontifices voluerint per introductam irregularitatem tollere charitatem.

50 Si rei illicitæ opera data ſit, hoc

hoc est, si factum, ex quo mors alicujus præter intentionem secuta est, ex se fuerit illicitum, & prohibitum agenti, commune habeatur dictum, quod *danti operam rei illicitæ* imputentur, quæ sequuntur, licet diligentiam habuerit in præcavendo damno, sicut notatur *in summario super c. continebatur. 8. cap. suscepimus. 10. & c. tua nos. 19. h. t.* Verum etiam istud dictum explicat Cov. *in Relect. Clem. si furiosus. part. 2. §. 3. n. 10.* ut homicidium casuale danti operam rei illicitæ tunc ad irregularitatem imputandum sit, quando actus ille illicitus ex sua natura est ordinatus vel periculosus ad læsionem alterius, atque ex eo si non semper, saltem frequenter soleat homicidium, vel mutilatio consequi: veluti si quis jaculetur, aut dejiciat gravia pondera in locum, per quem passim homines transire solent, si imperitus chirurgiam, vel medicinam exerceat spe lucri, & per modum professionis ordinariæ (secus putarem, si quis in casu necessitatis extremæ, & in defectu peritiorum ex misericordia medicamentum, quod putavit expedire, adhibuerit) imperitia enim culpæ annumeratur in his, qui artem aliquam profitentur. *§. 6. & ibi. DD. Instit. de L. Aquil.* Econtra si actus ex alio fine fuerit illicitus, non inducetur irregularitas, si per accidens & casualiter contingat homicidium (nisi alio modo agens in culpa saltem levi fuerit) Unde non erit irregularis, qui gladium furto ablatum alteri bono animo donat, si donatarius ex post facto illo gladio aliquem occidat: vel si Clericus, de quo exemplum ponitur *in c. dilectus 13. h. t.* domi suæ arrestatus contra præceptum judicis foras equitaret, & equus effrenis factus aliquem obviantem occideret.

51 Quæritur II. Quid veniat nomine *mutilationis?* Cum in ordine ad irregularitatem passim in Jure homicidio annumeretur mutilatio. *ut in c. 1. de Clericis pugnantibus. c. ult. hoc tit. in 6. & Clem. un. eod. tit.* Ideo sciendum est, ex communi DD. interpretatione hunc terminum *mutilare* in materia pœnali esse proprie & stricte accipiendum, ut significet totalem membri amputationem, sicut colligitur *ex c. Clericis 5. Ne Clerici vel Monachi &c. c. in Archi-Episcopatu. 4. de Raptor.* & propterea non sufficiat ad irregularitatem, si quis tantum alterum vulneraverit, aut membrum inutile reddiderit. Præterea plures docent cum Sylvest. *in verb. Homicidium, §. 10, n. 4.* & Cov. *in Relect. Clem. si furiosus. h. t. part. 3. in princ. n. 8.* Quod nomine 52 membri intelligi debeat totum organum, sive corporis pars aliqua principalis peculiarem in corpore functionem obtinens, ut manus, pes, oculus &c. & proinde excusari posse ab irregularitate, qui alteri tantum unum digitum, & ita tantum partem membri vel auriculæ cartilaginem absciderit.

Ad-

Addit tamen Sylvester *d. loc.* aliquam exceptionem, quod scilicet per vulnerationem, debilitationem, aut digiti abscissionem, tunc quasi jure talionis aliquis fiat irregularis, si alter propterea inhabilis ad Ordines redditus sit, ut quia notabiliter deformatus est, vel pollicem aut indicem amisit: sed non exponit hujus exceptionis speciale, & expressum Juris fundamentum. 53 Illud certius est, quod mutilans seipsum ex iracundia vel impatientia irregularis fiat, in quacunque parte corporis seipsum mutilaverit, ut ex claris Juris textibus diximus *in Lib. I. in Tit. de Corpore vitiatis ordinandis, vel non;* quia major est deformitas & magis infamis actio in vulneratione sui, quam alterius.

54 Quæritur III. Quid si vulneratus fuerit mortuus, non quidem immediate ex vulnere, sed vel ex imperitia medicorum vel morbo, aut alio casu superveniente, anne tunc saltem vulnerans censeatur irregularis? Resp. Si mors secuta sit occasione vulneris, quamvis non immediate ex vulnere, ut quia febris, aut inflammatio supervenit, quam imperiti Medici curare non potuerunt, vulnerans erit irregularis: danti enim operam rei illicitæ imputantur, quæ sequuntur. *c. de cætero. 11.* & *cap. ad audientiam. 12. h. t.* Si vero mors contigerit prorsus a causa extrinseca, veluti si etiam lethaliter vulneratum alius omnino occiderit, vel si vulnus fuit levissimum, & nullo modo periculosum; Medicus vero vel ipse æger nocivum medicamentum adhibuerit, his & similibus casibus vulnerans nullam contrahet irregularitatem. *d. cap. ad audientiam. in fine.*

55 Quæritur IV. An homicidium ob defensionem corporis, vel rerum suarum commissum inducat irregularitatem? Resp. Certum esse, quod invasus ab altero, cui imminet vitæ periculum, si invasorem mutilet, vel occidat, non fiat aliter irregularis, quam si moderamen inculpatæ tutelæ excesserit, id est, severius cum adversario egerit, quam ad defensionem necessarium fuerit. *Clement. un. h. t.* idemque dicendum cum Covar. *in Relectione ejusdem Clem. part. 3. §. un. num. 5.* & Barb. *de Officio Episcopi allegat. 51. num. 10.* de illo, qui ob defensionem sui proximi ejus aggressorem servato moderamine occiderit; cum ad talem defensionem quandoque ex charitate, quandoque ex justitia obligetur: juxta superius dicta. *§. 1. q. 6.*

56 Verum non æque expeditum est, an irregularitatem incurrat, qui ad defensionem bonorum raptorem occidit?

Etenim de jure antiquo affirmativa satis certa fuit propter textum in *cap. suscepimus. 10. in c. significasti. 18.* & *cap. petitio. 24. h. t.* & cum in *d. Clem.* tantum ille excipiatur, qui mortem aliter vitare non valens suum occidit, aut mu-

mutilat adversarium, ideo videtur habere locum hic vulgatum axioma, quod *exceptio firmet regulam in casibus non exceptis*, & consequenter esse irregularem, quicunque vel relinquendo res suas potuisset mortem evitare, ut notat Gloss. *ibid & in allegat. capitulis.*

Nec obstat, quod homicidium sine culpa commissum excuset ab irregularitate, tale autem homicidium ob defensionem rerum quandoque sit licitum, adeoque sine culpa, per ea, quæ diximus in §. *1. q. 7.* quia responderi potest, tantum homicidium casuale, quod est sine culpa, & præter intentionem, excusare ab irregularitate, non autem homicidium, etsi licitum, ex intentione commissum, sicut in Judice ferente sententiam sanguinis paulo post dicemus.

Quare ipse puto, eandem sententiam affirmativam esse hodie etiam tutiorem cum iis, quos allegat, & sequitur Paulus Laym. *in Theol. Moral. de injusta læsione corporis. cap. 9. num. 3.* ubi ex Nav. refert, ita de stylo Curiæ Romanæ servari. Videri tamen poterunt pro contraria sententia Covar. *d.* §. *un. n. 6.* & Castro *de L. pœnali. lib. 2. c. 14.* quorum sententia non destituitur omni probabilitate, eo saltem casu, quo defensio fuit mixta rei & personæ, & agebatur de magna quantitate bonorum ad sustentationem sui, & suorum necessaria; cum enim bona secundus sanguis, & vita hominis dicantur per Gloss. *in l. Advocatos. 2. Cod. de Advocatis diversor. judic.* ideo sicut in conservatione vitæ, ita etiam bonorum videtur *d. Clement.* utpote in re favorabili, interpretationem recipere posse.

Quæritur V. An & quando Milites censeantur irregulares? Resp. Quamvis in *c. 1. 2. & 4. dist. 51.* generaliter a SS. Ordinibus prohibeantur, nihilominus sequens interpretatio recepta est. Et

57 Dicendum I. Milites pugnantes in bello injusto, ex quo cædes factæ sunt, fieri irregulares, licet ipsi propria manu neminem occiderint: idemque est, quoties etiam extra bellum plures concurrunt consilio vel auxilio ad unius hominis occisionem, qui omnes irregulares fiunt, quamvis unus tantum occiderit. *c. sicut dignum. 6. §. ult. h. t. c. quod in dubiis. 5. de Pœnis.*

58 Dicendum II. Qui in bello justo pugnarunt libere & sponte, gratis vel pro stipendio, tunc demum irregulares fieri, si aliquem propria manu occiderint, vel mutilarint (vulneratio autem non sufficit juxta dicta superius *q. 2.*) licet fortassis ex postfacto in periculo vitæ constituti id fecerint: quia *Clem. un. h. t.* tantum illos excipit, qui mortem evitare non valentes occidunt; tales autem potuissent evitare non dando nomen militiæ: unde libere censentur se periculo homicidii expo-

fuisse, atque ideo perfecta lenitate carere.

Quod si dubitent, an in tumultu bellico aliquem occiderint, & pro parte affirmativa sint verisimiles conjecturæ; in tali dubio tutior via tenenda est, & ab Ordinibus usque ad dispensationem abstinendum. *cap. petitio. 24. h. t.* Si vero leve tantum sit dubium, videtur melior esse conditio possidentis jus accipiendi Ordines.

59 Dicendum III. Qui contra invasores reipublicæ vel civitatis necessitate coacti pugnant, cum sint in periculo vitæ, irregulares non fiunt, quamvis occidant. *arg. sæpe d. Clem. h. t.* Non obstat *de cap. pet. h. t.* quia explicari potest de Clericis sine necessitate pugnantibus, quando potuisset locus defendi per Laicos.

60 Dicendum IV. Clericos non fieri irregulares, qui in bello justo hortantur, & incitant milites ad fortiter pugnandum, quamvis multæ cædes fiant, teste Barb. *in d. c. petitio. num. 2. arg. c. igitur. 7. c. omni timore. 9. & c. hortatu. 10. causs. 23. q. 8.*

61 Quæritur V. An etiam ob homicidium publica-authoritate factum contrahatur irregularitas? Resp. ex communi & recepta DD. sententia irregulares fieri Judices, Assessores, Accusatores, tabelliones, dictantes, publicantes sententiam, aut litteras executionem homicidii, vel mutilationis continentes, & generaliter alios ad executionem hujusmodi juvantes (non vero spectantes, qui ad mortem alterius nec directe nec indirecte cooperantur.) Textus & DD. in *c. Clericis. 5. & c. sententiam. 9. Ne Clerici vel Monachi &c.* Nav. *in Manuali cap. 27. num. 212.*

62 Notabile tamen est, quod etiam Clerici sine metu irregularitatis possint agere civiliter contra suos malefactores ad compensationem damni, vel restitutionem rei ablatæ cum protestatione, quod hoc non faciant ad pœnam seu vindictam: quamvis deinde Judex ex officio pœnam sanguinis irroget; ne detur malis hominibus occasio res Clericorum libere deprædandi, si scirent se ab iisdem propter metum irregularitatis accusari non posse, sicut expresse, habetur. *in c. 2. h. t. in 6.*

63 Item Clerici, qui simul sunt Domini, & Principes temporales, non possunt quidem ipsi personaliter dignoscere, & judicare in causa sanguinis, possunt tamen easdem causas aliis suis officialibus delegare, & in genere jubere, ut fiat justitia. *c. 3. Ne Clerici vel Monachi. in 6.* pœnas quoque a suis Judicibus statutas moderari possunt, & v. g. rotam pro merito pœnam gladii dictare; quia hæc non est condemnatio ad mortem (quæ jam antea a Judicibus sæcularibus supponitur facta) sed remissio & actus misericordiæ.

64 Quæritur ultimo: Quis possit in hac irregularitate dispensare? Resp. Ordinarie dispensationem in Jure competere Summo Pontifici, qui solus est super Jus. *Clement. Ne Romani. 2. in princ. de Elect.*

In-

Interim hodie in Conc. Trid *Seſſ. 24. de Reform. cap. 6.* datam eſſe poteſtatem Epiſcopis diſpenſandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto homicidio voluntario occulto, & aliis deductis ad forum contentioſum, id eſt, de quibus in judicio litigare cœptum eſt. Unde ſi irregularitas proveniat non ex homicidio, ſed ex mutilatione tantum, quamvis voluntaria, vel ex homicidio culpabili, non tamen voluntario, vel ſi modus in defenſione exceſſus ſit, diſpenſare poterit Epiſcopus, dummodo factum non ſit deductum ad forum contentioſum, & occultum ſit. Poteſt autem dici *occultum*, quod non eſt propalatum, nec eſt ejus propalandi periculum: quamvis unus vel alter ſciat, vel quamvis aliquando deductum ſit ad forum contentioſum, ſi ex poſtfacto reus accuſatus ob defectum probationum tanquam innocens abſolutus ſit. Videatur Barboſ. *in Collectaneis. ad dict. cap. 6. Trid.*

TITULUS XIII.

De Torneamentis.

SUMMARIA.

1. *Torneamenta quid ſint & unde dicta?*
2. *Probibitio & pœnæ eorundem, & harum revocatio* in extrav. un. h. t. Joan. XXII.
3. *Probibentur etiam agitationes beſtiarum propter vitæ periculum.*
4. *Qui pro mercede cum beſtiis dimicant, ſunt infames.*

1 *Torneamentum* teſte Sylveſtro *in verbo Torneamentum*, ſecundum vulgare Italicum dictum eſt a circuitu, & regreſſione pugilum, unde torneamentum appellat Pontifex *in cap.* 1. *h. t.* nundinas vel ferias, in quibus milites ex condicto convenire ſolent & ad oſtentationem virium ſuarum temere congredi.

2 Porro quia ex iſtis torneamentis mortes hominum, & animarum pericula ſæpe provenire ſolent, ideo non immerito prohibentur tam de Jure Civili *in l. un. C. de Gladiator.* quam de Jure Canonico in *d. c. 1. h. tit.* ſub pœna privationis Eccleſiaſticæ ſepulturæ, ſi quis ex pugnantibus in tali torneamento deceſſerit. Imo Clemens V. in quadam ſua Conſtitutione contra torneamenta inſtituentes, & eis favorem, auxilium aut conſenſum præſtantes ſententiam excommunicationis reſervatæ & interdicti in loca, ubi

exerceri permittuntur, pronuntiat. Quas tamen pœnas Joannes XXII. in *extravag. un. h. t.* revocavit, ex ea causa, ut plures possent fieri exercitati milites pro subsidio terræ sanctæ contra Barbaros mittendi, sed hæc revocatio utique accipienda est de tali armorum exercitio, in quo, quantum fieri potest, præcavetur corporis & animæ periculum.

3 Eadem ratione, qua torneamenta, & ob causam periculi animæ & corporis, prohibentur etiam agitationes taurorum & ferarum bestiarum, ne homines cum iis periculose in pugnam descendant, additurque pœna excommunicationis contra dominos permittentes tales agitationes, & ibidem decedentes Ecclesiastica sepultura privantur, sicut ex Bulla Pii V. refert Quaranta *in Summa Bullar. verbo Torneamentum.*

4 De Jure Civili, qui pro mercede cum bestiis in arena dimicant, vel aliquod præmium pugnæ in arena cum bestiis actæ accipiunt, infames efficiuntur. *L. 1. §. removet autem. 6. ff. de Postulando.*

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello.

SUMMARIA.

1. *Quid sit bellum, & ex quibus causis soleat committi?*
2. *Severa constitutio Concil. Trident. contra duellantes.*
3. *Referuntur aliæ constitutiones summorum Pont. qui pœnas duelli aggravarunt.*
4. *Clerici hodie censuras & inhabilitatem ad beneficia propter duellum ipso facto incurrunt, a quibus solus summus Pontifex potest absolvere.*
5. *Excommunicatio contra duellantes lata ex Bulla Clement. VIII. est reservata & an hæc reservatio in Germania recepta?*
6. *Excommunicati quinam hodie sint vitandi?*
7. *De quibus duellis procedant, & quomodo circa ea locum habeant pœnæ duellantium?*
8. *Quas spectantes duella pœnas incurrant?*
9. *Sepultura Ecclesiastica non privantur duellantes nisi in duello decedant.*
10. *Duo casus, ex quibus duellum reddatur licitum.*
11. *Quomodo provocatus aliis mediis, quam duello honorem tueri possit?*

1 D*uellum* dictum est quasi duorum bellum; est enim *duellum* singularis pugna a duobus utrinque sponte suscepta, unde & *monomachia* appellatur in *cap. monomachiam 22. causa 2. q. 4.* id est, singularis, sive uni-

unius pugna a græco *monos*, quod eſt *unum* & *machia* pugna. Committitur autem *duellum* aliquando ad rei dubiæ probationem, ut ſcilicet vincens probaſſe credatur, & victus in probatione defeciſſe, qui modus apud antiquos uſitatus erat, ſi aliæ probationes in aliqua cauſa controverſa haberi non poterant. *c. 1. & 2. de Purgatione vulgari.* Aliquando committitur *duellum* ob alias cauſas, ut ex odio & gloriæ cupiditate: ſed quocunque modo fiat, regulariter *duellum* malum & peccatum eſt: nam priori modo eſt ſpecies purgationis vulgaris, per quam tentatur DEUS, ideoque prohibita, ſicut inferius *de Purgatione vulgari* dicemus. Altero modo utique malum eſt, ex odio, vindictæ aut gloriæ cupiditate vitæ periculum ſubire, vel alterum interimere.

2 Quare ſeveram conſtitutionem edidit contra duella Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Ref. cap. 19.* ibidemque ſtatuit, ut Imperator, aliique Principes & domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris ſuis conceſſerint, eo ipſo ſint excommunicati, ac privati dominio civitatis, caſtri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiſerint, ſi illum locum ab Eccleſia obtineant: qui vero pugnam commiſerint, & eorum patrini excommunicationis, bonorum ſuorum proſcriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta SS. Canones puniri debeant, & ſi in ipſo conflictu deceſſerint, perpetuo careant Eccleſiaſtica ſepultura. Illi etiam qui conſilium in cauſa duelli tam in jure, quam in facto dederint, aut alia quacunque ratione ad id cuiquam ſuaſerint, nec non ſpectatores, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur.

3 Eandem Concilii conſtitutionem ſequentes Pontifices per ſuas Bullas non ſolum approbarunt, ſed etiam ampliarunt. Ita enim Pius V. *in Bulla*, quæ incipit: *Ea quæ de Prædeceſſoribus &c.* plures alias pœnas addit, ut pœnas criminis læſæ Majeſtatis, carceris, inhabilitatis ad teſtamentum faciendum & ſimiles, easdemque extendit ad eos, qui chartas provocatorias ſubſcribunt, affigunt, vel publicant, cum privatione beneficiorum & inhabilitate ad ea, ſi Eccleſiaſtici tale quid commiſerint. Gregorius XIII. *in ſua Bulla*, quæ incipit: *Ad tollendum &c.* extendit decretum Trid. ad omnes illos, qui ex condicto, ſtatuto tempore, & in loco convento duellum, commiſerint, etiamſi nulli patrini, aut ſocii ad id vocati fuerint, nec loci ſecuritas habita, nec provocatoriæ literæ præceſſerint. Similiter Clemens VIII. *in ſua Bulla*: quæ incipit: *Illius vices &c.* confirmat, declarat, & extendit ſupra dictas conſtitutiones Apoſtolicas, ut locum habeant ubique terrarum, etiam circa milites ex privata inimicitia inter ſe duellantes eorumque Duces talia duel-

ella permittentes. Circa has Pontificias constitutiones.

4 Notandum I. Quod, licet olim Clericus offerens alicui duellum, vel oblatum suscipiens, nullam propterea censuram, vel beneficiorum privationem ipso facto incurrerit, sed tantum per sententiam fuisset deponendus, nisi cum ipso Episcopus dispensasset. *c. 1. h. t.* hodie tamen tam excommunicationem, quam privationem beneficiorum & inhabilitatem ad ea imposterum obtinenda unacum infamia ipso facto incurrat: a quibus pœnis non amplius Episcopus (nisi casus esset occultus juxta Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 6.*) sed tantum Summus Pontifex absolvere potest. Barb. *in eod. cap. 1. in 6.* & Joan. Honor. *ad hunc tit. n. 3.*

5 Notandum II. Excommunicationem, quæ in Concil. Trident. propter duella infligitur, non esse quidem in ipso Concilio Pontifici reservatam, proinde stando solo Concilio posse a quocunque Sacerdote absolvi: dum enim Conditor Canonis absolutionem a censura sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi, ut dicitur *in c. nuper 29. vers. in secundo. de Sentent. excommunicat.* Attamen Clementem VIII. pœnas duellantium, earumque absolutiones Sedi Apostolicæ reservasse, notat Barb. *d. loc.* putat tamen Paulus Laym. *in Theol. Mor. lib. 3. tract. 3. c. 5. sub. n. 4.* apud Germanos, aliosque Septentrionales hanc reservationem receptam non esse.

6 Notandum III. Quamvis olim quilibet excommunicatus fuerit ab aliis evitandus in coloquio, oratione, aliisque commerciis, & conversationibus, adeo ut communicantes cum excommunicato inciderint saltem in minorem excommunicationem. *c. excommunicatos 17. cum seqq. causa 11. q. 3.* hodie vero per quandam Extrav. Martini V. quæ incipit: *Ad evitanda scandala &c.* tantum in duobus casibus excommunicatum vitandum esse: nimirum *primo*: si fuerit notorius Clerici percussor: & *secundo*, si ob aliam causam (v. g. in præsenti ob duellum) contraxerit excommunicationem, & simul fuerit publice per Episcopum tanquam excommunicatus denuntiatus, & proclamatus: sicut hac de re inferius *in Tit. de Sent. excommunic.* dicemus.

7 Notandum IV. *Constitutiones* supra dictas procedere solum de duellis ex condicto, statuto tempore, & in loco convento ac cum ordinario vitæ periculo institutis. Quare non incurrentur pœnæ duellantium, si duo sine præcedenti provocatione & assignatione loci & temporis subito in platea rixas & pugnam incipiant: vel si duo pugnis tantum, aut armis solum levioribus, ut plerumque soleat abesse commune periculum, secum dimicent Item cum verba accipienda sint cum effectu. *c. cum super 23. de Officio & potest. Jud. delegati.* quorundam non est improbabilis sententia, non incurri pœnas duellan-

lantium per ſolam comparitionem in loco deſtinato, niſi duellum actu ſecutum ſit; in pœnalibus enim termini ſtricte accipiendi ſunt, nec ultra caſus in jure expreſſos extendendi. Barboſ. *in Collect. ad dict. c. 19.* Trid. *n. 12. verſ. ſed contrarium.*

8 Notandum V. Quod de ſpectantibus dicitur, intelligendum eſſe de iis, qui ſtudio ad locum duelli accedunt, & ex quorum præſentia duellantes redduntur audaciores. Quare non incideret in excommunicationem, qui caſu tranſiret locum duelli, & obiter aſpiceret, non figendo ibi pedem, vel qui ita latenter aſpiceret, ut prorſus a duellantibus non adverteretur

9 Notandum VI. Pœnam privationis Eccleſiaſticæ ſepulturæ illis tantum infligi, qui in ipſo conflictu decedunt, ut verba Trid. *d. Seſſ. 25. cap. 19.* ſonant, & ſimilis textus habetur, *in c. 1. de Torneament.* ubi dum ſepultura Eccleſiaſtica propter torneamenta denegatur, adduntur hæc verba: *Si quis ibi mortuus fuerit &c.* Unde cum in pœnalibus termini ſint ſtricte accipiendi, nimis videtur durum, quod quidam docent apud Barb. *ad dict. loc.* Trid. *n. 20.* privandum eſſe aliquem ſepultura Eccleſiaſtica, licet ob vulnus acceptatum non ſtatim, ſed alio die moriatur. Niſi forte ſupponatur, quod talis impœnitens decedat: quo caſu, ſicut quilibet in peccato mortali decedens, merito carebit ſepultura. *arg. cap. fures 31. cauſa 13. q. 2.* Illud forte plus probabilitatis habet, quod decedentes in loco duelli, & conflictu ſepultura priventur, quamvis ante mortem ſigna pœnitentiæ dederint, aut etiam a Presbytero caſu interveniente abſoluti ſint; quia denegatio ſepulturæ non eſt præciſe ob deceſſionem in peccato, ſed in pœnam & deteſtationem duelli commiſſi, & ut homines tanto magis a duellis terreantur, ſtatuta, atque tali caſu vere impleta ſunt verba Trid. quod aliquis in ipſo conflictu deceſſerit, ſicut ſatis evinci poteſt ex textu juncta Gloſſ. *in d. c. 1. de Torneamentis.* Interim etiam hic conſuetudo locorum attendenda eſt, quæ teſte Sanch. *in Selectis diſp. 36. n. 5.* in quibusdam locis in contrarium viget, ut præſertim in duellis privatis, & datis pœnitentiæ ſignis decedentibus ſepultura non negetur.

10 Notandum ultimo, duos tantum caſus principaliores a DD. inferri, ex quibus liceat duellum. *Primus* eſt, ſi ex cauſa publica ſcilicet ad reipublicæ bonum, belli exitum, & ſecuritatem ab hoſtibus obtinendam magis expedire Ducibus videatur, ut totum bellum in *duellum* reſolvatur, quale fuit inter David & Goliath *1. Reg. 17.* *Alter* caſus eſt, ſi quis cauſa defendendi vitam, honorem, vel bona ſua cum aggreſſore congrediatur. Attamen ex hac cauſa ſolummodo ex parte provocati, non autem provocantis, redditur duellum licitum, & tunc demum,

ſi

ſi provocatus aliud medium ſe defendendi non habeat, v. g. ſi in continenti duellum offeratur, nolenti acceptare, verbera vel vulnera immineant. Nam ſi intervallum concedatur atque ad certum diem & locum provocatio fiat, ordinarie aliis mediis honor, vel fama conſervari poſſunt, vel adeundo ordinarium judicem, vel dicendo ad provocantem, ſe non recuſare pugnam, ſed duellum tanquam illicitum, & provocantem experturum, quo cum negotia habeat, ſi palam & non proditorie aggreſſus fuerit. Accedit, quod tantum apud vulgares & plebejos homines honor recuſantis duellum periclitetur, non vero apud bonos & prudentes Chriſtianos. Et deinde quod valde dubium ſit, an ad defendendum honorem liceat vitam tanquam majus bonum periculo exponere. Vid. Leſſ. *de Juſt. & Jure l. 2. c. 9. n. 83.* Laym. *loc. cit. c. 3. num. 3.*

11

TITULUS XV.

De Sagittariis.

SUMMARIA.

1. *Prohibitio Sagittariorum etiam ad alia tela extenditur.*
2. *Procedit in bello injuſto, & multo magis, ſi in bello inter infideles & Chriſtianos fideles infidelibus ſerviant.*

1 In hoc Titulo ſub pœna anathematis, ſeu excommunicationis prohibet Pontifex, ne illi, qui in ejaculandis ſive mittendis ſagittis periti ſunt, hanc artem contra Chriſtianos exerceant; quæ conſtitutio eſt antiquitus lata, ubi frequens uſus ſagittarum fuit: quare hodie idem dicendum erit de illis, qui tormenta, & alias machinas bellicas contra Chriſtianos inſtruunt. 2 Advertit tamen Joannes Honorius *ad hunc tit.* quod hæc conſtitutio intelligenda ſit, ſi bellum ex parte illorum, quibus tales Sagittarii vel jaculatores ſerviunt, iniquum ſit. Item Gl & Barb. *in cap. un. h. tit. notant*, excommunicationem hic ſtatutam non eſſe latæ, ſed ferendæ ſententiæ: quod forſan procedit, ſi bellum inter Chriſtianos geratur; ſi autem bellum ſit inter infideles & Chriſtianos, tunc Chriſtiani, qui infidelibus deſerviunt, excommunicationem reſervatam, aliaſque pœnas incurrunt, de quibus *in cap. 6. & cap. quod olim 12. de Judæis.* & *in extrav. unic. Joannis 22.* & 1. *inter communes eod. tit. de Judæis.*

TI-

TITULUS XVI.

De Adulteriis & Stupro.

SUMMARIA.

1. *Species luxuriæ illicitæ enumerantur.*
2. *Quid ſit adulterium? & quomodo in hoc differat Jus Canonicum a jure Civili?*
3. *Etiam in foro conſcientiæ gravius eſt adulterium cum conjugata, quam ſoluta.*
4. *Quomodo agatur civiliter ex adulterio, & quæ ſit obligatio reſtitutionis?*
5. *Quibus caſibus ab obligatione reſtitutionis adulter excuſetur?*
6. *Pœna adulterii capitalis de jure Civili in fœminis mitigata: & quid de conſuetudine?*
7. *Polygamia gravius puniri debet: & quando cum effectu cenſeatur contracta?*
8. *Quæ pœnæ adulterii de jure Canonico?*
9. *Adulterium puniri debet, etſi uterque conjugum deliquerit.*

1 Sicut in decalogo poſt homicidium prohibetur *Mœchia*, ita etiam poſtquam Compilator egit de *homicidio*, in hoc tit. ad delicta carnis progreditur. Cum autem unus ſolus concubitus ſit licitus, ſcilicet matrimonialis, cæteri vero omnes Jure Divino & Canonico prohibiti, & in jure ſint plures luxuriæ ſpecies, ideo Farinac. *in Tr. oper. criminal. de Delictis carnis. p. 137. n. 3.* eas ſpecies ad ſequentia capita reducit, ſcilicet ad *fornicationem, concubinatum, ſtuprum, adulterium, ſodomiam, inceſtum, ſacrilegium & raptum*, quam diviſionem nos quoque imitaturi, convenienter rubricæ huj. tit. præmittemus.

§. I.

De Adulterio.

2 Adulterium quaſi tranſitus *ad alterius thorum* dicitur ſecundum Hoſtienſem *in Summa h. t. §. quid ſit adulterium. n. 1.* Et quamvis de Jure Civili adulterium tantum in nupta committatur. *l. 6. §. 1.* & *l. ſtuprum 34. §. 1. ff. ad L. Jul. de Adulteriis.* & non dicatur proprie adulterium, ſi committatur cum ſoluta, quia Jus Civile adulterium potiſſimum conſiderat ex confuſione ſeminis & incertitudine prolis, cum ex parte fœminæ adulteræ neſciatur adulterinane ſit proles, an propria mariti; de Jure vero Canonico, & quantum ad forum conſcientiæ adulterium committitur, etiamſi conjugatus

cum soluta peccet; quia hoc jure læsio justitiæ & fidei conjugalis attenditur, & ne conjuges ad imparia judicentur, cum similem sibi invicem debeant continentiam. *cap. nemo 4. causa 32. q. 4. & c. ult. ead. causa q. 6.* 3 Interim tamen in hoc jure etiam, & circa forum conscientiæ semper gravius peccat conjugatus, qui cum conjugata, quam qui cum soluta congreditur: quia illo casu non tantum lædit fidem propriæ uxori debitam, sed etiam Jus alterius mariti, & frequenter liberorum ejus, si ex tali adulterio filius nascatur, quem deinde veri liberi tanquam putativum fratrem pro cohærede habere, & pater alimentare debet.

4 Ex adulterio agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*. Civiliter agit maritus contra uxorem adulteram, vel vice versa uxor contra maritum ad divortium perpetuum, & amissionem dotis, vel donationis propter nuptias, sicut *in Lib. IV. Tit. de Divortiis* explicavimus. Item civilis obligatio etiam in conscientiæ foro incumbit adultero, si ex assertione adulteræ, aliisque sufficientibus argumentis sibi persuadeat, vel persuadere debeat, prolem ex se genitam esse, ut restitutionem faciat marito, qui, cum se patrem credidit, prolem adulterinam alimentavit, & dotavit: & deinde etiam compensare debet damnum reliquis liberis legitimis, qui propter successionem spurii læsi sunt; quia adulter vera causa hujus læsionis est, & consequenter sicut quilibet alius, qui alterum contra justitiam læsit in bonis, ad restitutionem merito tenetur. Sed & ipsa mater adultera tanquam simultanea causa dictæ læsionis obligatur, ut vel prolem adulteram manifestet marito, aut aliis liberis, vel aliam compensationem de propriis bonis iisdem faciat.

5 Excusat tamen ab hac obligatione & restitutione I. inopia adulteri vel adulteræ, & defectus medii ad compensandum. *l. nam is nullam 6. ff. de Dolo malo.* II. Si sciat adulter malum ab adultera compensatum, vel certe compensandum. III. Si crimen sit occultum, & compensatio tacita vel expressa, vel manifestatio adulterii fieri non possit sine magno periculo vitæ vel famæ. Text. & DD. *in c. officii 9. de Pœnit. & Remissionib.* IV. Si adultera revelando nihil proficeret, utpote fidem non habitura omni probatione destituta; cum filius non teneatur credere, nec Jura præsumant, esse adulterinum, quamvis mater adulterium commiserit, nisi alia apertiora indicia concurrant, *c. per tuas 10. de Probat. l. filium 6. ff. De his, qui sui vel alieni juris sunt. l. miles 11. §. 10. ff. ad L. Jul. de Adulter.* V. Si adultera vere dubitet, an partus ex adulterio, an vero ex marito conceptus sit, valde probabile est, tale dubium a restitutione excusare; quia in dubio debemus esse proniores ad absolvendum, quam condemnandum & obligandum *l.*

Aria-

Arianus 47. ff. de Oblig. & Action. & quia ipsi adulteri hactenus fuerunt liberi ab obligatione, & sic in possessiore libertatis, in dubio melior censeatur conditio possidentis. *l. in pari 128. ff. de R. J.* Videatur de hac restitutionis obligatione Less. *l. 2. c. 10. dub. 6. & 7.* Cov. *in Relect. c. peccatum de R. J. in 6. parte 1. n. 8.*

6 Criminaliter agitur ex adulterio ad pœnam & vindictam publicam adulteris imponendam. De Jure Civili pro adulterio pœna gladii sive ultimi supplicii constituta est *in l. quamvis 30. in fine Cod. Ad L. Jul. de Adulteriis*, quam deinde Justinianus Imperator in fœminis adulteris propter sexus fragilitatem mitigavit, ut circa illas cessante pœna mortis, verberatæ in Monasterium detrudantur, easque marito intra biennium recipere liceat: biennio vero transacto, si maritus non recepit, toto vitæ tempore in Monasterio ad agendam pœnitentiam manere debeant. *auth. sed hodie C. jam d. t.*

Verum de consuetudine & ex particularibus singularum Provinciarum statutis raro adulteri maxime pro prima vice morte puniuntur, sed potius pœna pecuniaria, carceris, relegationis vel similis: ut proinde usu locorum pœnam adulterii factam esse arbitrariam, non immerito asserat Farin. *de delictis carnis. tit. 16. q. 141. n. 72.* Monent tamen DD. & gravis peccati arguunt judices, qui in puniendis adulteriis nimis remissi sunt, unde multoties maxima scandala, imo & cædes proveniunt. Farin. *d. l. numer. 66.* Jud. Clar. *in §. adulterium num. 7.*

7 Gravius vero puniendum illud adulterium, quod sub specie Matrimonii committitur, & *polygamia* dicitur; cum per eam Sacramento Matrimonii magna irreverentia irrogetur: quando scilicet priore Matrimonio adhuc stante, & vivente conjuge, scienter simul & voluntarie cum alia persona nuptiæ contrahuntur, cujus pœnam capitalem videtur statuisse Carolus V. *in constit. pœnal. a. 121.* Sed hæc constitutio ita interpretanda est, ut non sufficiat solummodo secundum Matrimonium contractum esse, nisi etiam copula carnalis accesserit: habet enim ibidem Imperator tales polygamos pro adulteris, adulterium autem sine copula non committitur. Item cum Imperator tantum statuat pœnam viro vel fœminæ jam in alio Matrimonio ligatis; ideo hæc pœna non erit extendenda ad personam solutam, licet cum polygamo etiam Matrimonium ineat scienter: maxime si fuerit fœmina, in qua nec pœna ordinaria adulterii de Jure Civili locum habet, cum eo jure adulterium non committatur in solutam, sed conjugatam, ut dictum.

8 De Jure Canonico olim Laici contumaciter in adulterio persistentes excommunicabantur. *cap. intelleximus 6. h. t. &* aliquando ca-

pilli ac vestimenta eorum in ignominiam abscindebantur. Hodie vero pœna est arbitraria, & quamvis crimen adulterii sit mixti fori, tamen punitio circa Laicos plerumque relinqui solet judici sæculari, atque ex decretis Concil. Trid. *Sess. 27. de Reform. c. 3.* excommunicatio non debet fieri nisi in subsidium, quando alia media puniendi & coercendi deficiunt. Clerici quoque maxime pro primo adulterio non statim deponi, sed ad tempus ab officio suspendi vel incarcerari solent. Deinde *in c. at si Clerici 4. §. de Adulteriis. de Judiciis.* cum Clericis etiam ob adulterium depositis conceditur Episcopo dispensare.

9 Demum etiam circa materiam adulterii est advertendum, adulterium puniendum esse, tametsi uterque conjugum deliquerit, cum delicta non debeant manere impunita. Nec obstat illa regula, quod *delicta paria mutua compensatione tollantur;* quia hoc tantum procedit in actione civili, si maritus, qui ipse adulterium commisit, vellet contra uxorem adulteram ad divortium agere: non autem si agatur *criminaliter* ad pœnam authoritate Magistratus infligendam.

§. II.

De Stupro.

SUMMARIA.

10. Quid sit stuprum & quæ ejus pœna de Jure Canonico?

11. An stuprator teneatur copulative ad defloratam ducendam & dotandam?

12. Leges Divinæ judiciales Antiqui testamenti in novo receptæ possunt jure, vel consuetudine limitari.

13. Deflorator sub promissione Matrimonii simpliciter eam tenetur ducere.

14. Puella deflorata præsumitur fuisse virgo, & seducta a defloratore: nisi aliæ præsumptiones sint in contrarium.

15. Si deflorata nullum damnum patitur, ante sententiam judicis deflorator ad nihil ei tenetur.

16. Stuprum violentum gravius puniri debet, & etiam pœna capitali.

10 Quamvis *stuprum* in latiore significatione plerasque alias luxuriæ species præter adulterium comprehendat. *l. stuprum 34 ff. ad L. Jul. de adult.* propie tamen accipitur *stuprum* pro illicita Virginum defloratione, teste Gratiano *in c. 2. §. cum ergo. causa 36. q. 1.* Pœna de Jure Canonico hujus delicti traditur *in c. 1. h. t.* per hæc verba: *Si seduxeit quis Virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si vero pater Virginis dare noluerit, reddet pe-*

pecuniam, *quam Virgines accipere consueverunt*. Ex quo textu licet nonnulli antiquiores Canoniſtæ voluerint *copulative* imponi, ut deflorator cogatur ad dotandam, & ſimul ad ducendam; nihilominus recentiori tum DD. tum judiciorum ſententia magis receptum eſt, ut deflorator non præciſe ad Matrimonium, ſed ſub alternatione, vel ad Matrimonium, vel dotationem compellatur; in alternativis autem debitoris eſt electio, ideo ſufficit, alterum impleri. *c. in alternativis 70. de R. J. in 6. l. plerumque 10. in fine ff. de Jure dotium*; atque videtur declaratum *in c. 2. h. t.* ubi tantum ſub alternatione aliquis ad Matrimonium compellitur, niſi malit pœnam fuſtigationis, excommunicationis, ac intruſionis in Monaſterium ſubire: quæ etiam pœnæ ex communi interpretatione tunc demum infliguntur, ſi ob inopiam deflorator dotem præſtare nequeat, ut locum habeat, quod dicitur, *qui non habet in ære, luat in corpore.* [11]

Nihil quoque in contrarium facit, quod dictum *c. 1.* ſit ex lege Divina ſcilicet ex antiquo teſtamento *Exod. 22.* deſumptum, ubi copulative ponitur, ut deflorator *& ducere, & dotare teneatur.* Nam reſp. illam Legem non eſſe moralem, ſed judicialem, quales Leges per adventum Chriſti exſpiraſſe cenſentur, ac in novo teſtamento tranſumptæ obligant tantum ex Jure humano; & proinde poſſunt a legislatoribus humanis vel conſuetudinibus locorum certo modo temperari ac mitigari. Barb. *in eod. h. t.* Imo hodie pœna excommunicationis & detruſionis in Monaſterium in deſuetudinem abiit, ac plerumque punitio hujus criminis ſicut aliorum, quæ ſunt mixti fori, ſolet judici ſæculari relinqui. Aliud tamen dicendum, ſi quis non tantum defloraverit virginem, ſed inſuper promiſſionem Matrimonii ſive fictam, ſive veram fecerit; talis enim præciſe tenebitur defloratam ducere, ſicut tradidimus in *Lib. IV. Tit. de Sponſal. & Matrim. §. 2. num. 13.* [12] [13]

Cæterum puella in dubio præſumitur virgo, & neganti virginem incumbit probatio, quod prius ab alio fuerit deflorata: ſicut quivis præſumitur bonus, donec probetur malus. *l. merito. 51. ff. pro Socio.* præſertim ſi puella parata ſit juramentum de ſua virginitate præſtare, cui credendum eſt, tum odio delinquentis, tum quod talis aſſertio habeat præſumptionem naturæ pro ſe (cum virgo naſcatur) ait Farinac. *de Delictis carnis. tit. 16, q. 167. a 135.* Item etiam puellam ſeductam præſumi v. g. laſcivis jocis, importunis perſuaſionibus, minis, vel muneribus, tradit Barb. *in d. c. 1. num. 7.* ubi tamen *n.* 9. recte addit, has præſumptiones aliquando per contrarias elidi, & diſpoſitionem ſæpe dicti *cap. I.* non habere locum, ſi fœmina, cum qua quis peccavit, [14]

fuerit vilis, vel minus honestæ vitæ, passim vagans non servato verecundiæ pudore, vel aliis modis solita affectare impudicos amores, dummodo vilitas personæ non desumatur ex paupertate vel conditione ejus, sed ex vita & moribus: nam & pauperi deceptæ compensandum est damnum per Matrimonium vel dotem, si propterea diffamata difficilius nubat.

15 Annotari etiam potest, quod communiter tradunt DD. defloratorem probabiliter ad nullam restitutionem saltem ante judicis sententiam in conscientia teneri, si deflorata nullum aliud inde damnum perpessa est, ut quia delictum prorsus occultum est, & fœmina alias nuptias vel de facto contraxit, vel imposterum æque facile ac prius contrahere potest. Less. *l. 2. cap. 10. dub. 2.*

In Clerico pœnam stupri arbitrariam, scilicet suspensionis, carceris, degradationis, vel depositionis pro qualitate personæ & circumstantiarum concludit. Far. *cit. loc. num. 63.* Acrius tamen semper punitur stuprum violentum, 16 cujus pœnam circa Laicos capitalem constituit Carolus V. *in Constit. pœn. art. 119.* non tantum si in virginem, sed etiam si in quamcunque fœminam honestam maritatam, vel viduam talis violentia commissa sit. His vero duobus vitiis juxta rubricam de adulteriis & stupro expeditis, breviter ad alia carnis delicta transeamus.

§ III.

De Fornicatione & Concubinatu.

SUMMARIA.

17. *Quomodo fornicatio differat a stupro?*
18. *Fornicationem esse peccaminosam & illicitam ostenditur ex SS. LL.*
19. *An & quæ pœna sit fornicationis?*
20. *Fornicator tenetur alere prolem, non dotare, vel ducere uxorem: & quomodo probari possit, esse patrem prolis?*
21. *Concubinatus quid sit de Jure Civili & Canonico?*
22. *Etsi de Jure Civili nullam pœnam habeat: hodie tamen in utroque foro punitur.*
23. *Pœna concubinariis & concubinis a Trident. statuta.*
24. *Exponitur textus* in c. 3. & 5. dist. 54. *ubi concubinæ permittantur.*
25. *Speciales pœnæ Trid. contra Clericos concubinarios.*

17 Quemadmodum stuprum, ita & *fornicatio* talem latam & strictam significationem habet. Lato modo pro omni illicito concubitu sumitur; creditur enim derivata hæc vox a fornicibus, id est lo-

locis occultis, in quibus olim scorta habitare, & talia delicta patrare consueverunt. Stricte vero & proprie significat concubitum personæ solutæ cum soluta jam deflorata, & ad distinctionem aliorum delictorum solet fornicatio simplex dici. *c. 2. §. cum ergo. caus. 36. q. 1.*

18 Licet autem fornicatio apud quosdam homines adeo invaluerit, ut in profundum malorum descendentes contemnant, insuper affirmare audentes, non esse peccatum: nihilominus pro indubitato tenendum, & apud omnes Ecclesiæ DD. receptum est, non tantum jure humano Canonico, sed etiam Divino fornicationem, & quamcunque aliam luxuriam præter concubitum matrimonialem damnari, & sub peccato mortali prohiberi. Ita enim Apostolus *ad Gal. 5. v. 19.* inquit: *Manifesta autem sunt opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c.* & mox subdit: *quoniam qui talia agunt, Regnum DEI non consequentur.* Item 1. *ad Cor. 6. versu 15. Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? fugite fornicationem, &c.* & *ad Ephes. c. 5. v. 5. Hoc enim scitote, quod omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in Regno Christi & DEI.*

Sunt quidem nonnulla loca, in quibus fornicatio impune grassatur, non tamen propterea fornicatio peccatum non est aut tanquam licita approbatur, sed tantum dissimulatur pœna, ne calidiores illæ nationes in graviora delicta scilicet adulteria, vel peccata contra naturam proruant: aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, id quod minus est, etiam a probis viris dissimulanter tolerari, docemur exemplis propositis in scriptura *Genes. 19.* & *Judic. 19.* textus notabilis *in c. 1. ubi late* Barb. & *in c. 2. v. est tamen dist. 13. c. offerebat. 12. caus. 32. q. 7.*

19 Pœna simplicis fornicationis, quamvis de Jure Civili nulla constituta sit, ut appareat ex *L. si uxor. 13. §. 2. ff. ad L. Jul. de Adult.* & *L. un. Cod. de Concub.* hodie tamen tam circa Laicos, quam Clericos apud omnes bonos præsertim Germaniæ Magistratus simplex fornicatio arbitrarie juxta loci consuetudinem punitur. Men. *de Arbitr. casu 288. n. 12.* Jul. Clar. *§. Fornicat. num. 6.*

20 Ad dotationem vero vel Matrimonium ob fornicationem sine qualitate stupri commissam fornicator non tenetur: debet tamen alere prolem, quam fœmina ex ea concepit. *c. 5.* & ibi DD. *de eo, qui duxit &c.* nec audiri solet, tametsi neget, se esse patrem; nam si confessus vel convictus fuerit de copula, hoc ipso præsumetur pater, nisi alium monstrare possit. Quod si plures cum eadem muliere commercium habuerint, recurritur ad circumstantias, cui nimirum, vel tempus partus, vel phy-

physiognomia prolis magis correspondeat, imo aliquando favore prolis, ne ob defectum alimentorum intereat, juramento mulieris creditur. Qua de re videri poterit Berlich *concl. 38. num. 41. & seqq.* His de fornicatione præmissis, nunc de concubinatu dicamus.

21 *Concubinatus* de Jure Civili, & in ordine ad legitimationem liberorum per subsequens Matrimonium tunc proprie dicebatur, si quis fœminam solutam domi loco uxoris detinuisset. *L. nuper. 11. Cod. de natural. liberis*, & per ea, quæ diximus *in Lib. IV. in tit. Qui filii sint legitimi.* In ordine vero ad pœnam promerendam Concubinatus recte dici potest, si quis cum certa aliqua fœmina seu soluta, sive maritata, sive intra, sive extra domum assiduam libidinem exerceat.

22 Licet vero de Jure Civili non fuerit concubinatui proprie tali (nisi simul habuerit adjunctam qualitatem stupri vel adulterii) pœna statuta, ut colligitur ex toto *tit. ff. & Cod. de Concubinis.* hodie tamen non tantum in foro Ecclesiastico, sed etiam Civili concubinatus acrius, quam simplex fornicatio punitur, & merito; cum utique perseverantia in crimine sit circumstantia aggravans, & tanto sint graviora crimina, quanto diutius durant, sicut dicitur in *c. ult. de Consuetudine.* ac diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet, juxta *c. cum haberet. 5. de eo, qui duxit &c.*

23 Specialiter Concil. Trid. *Sess. 24. de Ref. Matrim. c. 8.* ad extirpandum concubinatus crimen statuit, concubinarios tam uxoratos cujuscunque status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab Episcopo, seu Ordinario etiam ex officio ter moniti ea de re fuerint, & concubinas non ejecerint, seque ab earum consuetudine non sejunxerint, excommunicandos esse, nec absolvendos, donec reipsa admonitioni factæ paruerint. Circa ipsas quoque concubinas & mulieres sive conjugatæ, sive solutæ sint, constituit Concil. *d. l.* ut ab ordinariis locorum ex officio graviter pro modo culpæ puniantur; & extra oppidum vel diœcesim, si id iisdem Ordinariis videbitur, invocato etiam, si opus fuerit, brachio sæculari, ejiciantur: & huic constitutioni Concilii & prohibitioni concubinatus etiam in foro sæculari parendum est; quia leges civiles in materia peccati correctionem a SS. Canonibus accipiunt. *arg. cap. ultim. ubi DD. de Præscript.*

24 Neque scandalizari aliquis debet ex textu Concil. Toletani & B. Isidori, qui refertur in *c. 4. & 5. dist.* 34. ubi dicitur: *Christianis aut uxorem, aut pro uxore concubinam habere licere:* nam in hoc textu nomine concubinæ non intelligitur scortum (nam hujus usum, utpote Jure Divino prohibitum,

si-

ſicut mox ante de fornicatione diximus; non potuiſſent SS. Patres permiſiſſe) ſed uxor per verba quidem de præſenti deſponſata, ſine tamen dotalibus inſtrumentis vel aliis ſolennitatibus, quæ olim ſaltem ad honeſtatem Matrimonii requirebantur juxta *c. aliter. 1. cauſ. 30. q. 5.* qualis uxor propterea ob defectum illarum ſolennitatum non uxor (quamvis revera uxor eſſet & Matrimonium ejus validum) ſed concubina, præſertim in foro externo & de Jure Civili dicebatur. 25 Specialius vero circa Clericos & Miniſtros Eccleſiæ laboravit Conc. Trid. *Seſſ. 26. de Reform. c. 14.* ut, qui ſe Divino cultui addixerint, ab impudicitiæ ſordibus, immundoque concubinatu revocentur, populusque hinc eos magis diſcat revereri, quo illos vitæ honeſtioris cognoverit. Statuit proinde, ut Epiſcopus contra eosdem Clericos concubinarios, qui ſuſpectas mulieres intra vel extra domum detinent, per privationem fructuum, ſuſpenſionem, privationem beneficiorum, & denique excommunicationem procedat juxta modum præſcriptum in *d. c. 14.* Qua de re etiam dixi in *Lib. III. Tit. 2. de Cohabit. Cleric. & mul.*

§. IV.

De Sodomia, Inceſtu, & delictis contra naturam.

SUMMARIA.

26. *Quid ſit crimen Sodomiæ?*
27. *Pœnæ ejus de Jure Canonico, præſertim in Eccleſiaſticos id committentes ſtatutæ.*
28. *Pœna Juris Civilis contra Sodomitas, &c.*
29. *Quid ſit inceſtus, & an cum affinibus ex copula illicita committatur?*
30. *Reſtricto per Concil. Trid. impedimento Matrimonii ad ſecundum gradum etiam inceſtus cenſetur reſtrictus.*
31. *Peccans cum conſanguinea Sponſæ nondum cognitæ, non proprie comittit inceſtum. Item ſi peccat cum conjuncta tantum cognatione ſpirituali vel legali.*
32. *Quæ pœna ſit inceſtus ſine Matrimonio utroque Jure?*
33. *Pœna contrahentium inceſtuoſas nuptias.*

26 Turpiſſimum, infame, ac homine ingenuo, præſertim Chriſtiano, maxime indignum vitium, a Sodoma Civitate nomen traxit, quæ propterea una cum tota illa regione igne cœlitus delapſo cremata eſt, ut *Gen. 19. c.* legitur, & in genere ſignificat omnem libidinem contra naturam: id eſt, quæ aliter peragitur, quam rectus naturæ ordo ad procreationem liberorum inſtituit, ſive de-

inde id fiat cum beſtiis, ſive cum maſculis aut fœminis. Dividitur in Sodomiam proprie dictam, beſtialitatem & mollitiem, quorum nefandorum criminum longiorem deſcriptionem apud Germanos, minus iis deditos, ob ingentem turpitudinem & infamiam libenter omitto, & remitto ad Farin. *Tract. de Delictis carnis. t. 16. q. 148.* Julium Clarum *in Practica criminali §. Sodomia* & Aloyſ. Riccium *in Praxi fori Eccleſiaſtici parte 3. reſolut. 56. & ſeqq.*

27 Pœna *Sodomiæ* ex Jure Canonico eſt, ut Laici excommunicentur, Eccleſiaſtici vero beneficiis priventur & deponantur. *c. ut Clericorum 13. de Vita & honeſtate Cler. c. Clerici 4. de Exceſſibus Prælator.* Imo hodie ex *Conſtitutione* Pii V. edita Anno 1568. Eccleſiaſtici tam dirum nefas exercentes omni privilegio Clericali, omnique beneficio, dignitate & officio Eccleſiaſtico authoritate ejusdem conſtitutionis privantur: ita ut per judicem Eccleſiaſticum degradati poteſtati ſæculari ſtatim tradantur, quæ de iis idem capiat ſupplicium, quod in Laicos huic vitio intricatos legitimis reperitur ſanctionibus conſtitutum. De qua Bulla ejusque ulteriori interpretatione videri poterit Quaranta *in Summa Bull. verbo. Sodomia* & Riccius *cit. loco.*

28 De Jure Civili & in foro ſæculari olim hujus criminis pœna erat gladius. *L. cum vir nubit. 31. Cod. ad L. Jul. de Adulter. §. item lex Julia 4. Inſtit. de Publicis judiciis.* Ex *Conſtitutionibus* vero *pœnalibus* Caroli V. *a 116.* hujus ſceleris rei igne comburuntur. Advertendum tamen eſt ex communi DD. ſententia, quod iſtæ pœnæ locum tantum habeant in *beſtialitate & Sodomia* proprie dicta, *mollities* autem pœna aliqua extraordinaria juxta qualitatem & frequentiam delicti pro arbitrio judicis puniatur, teſte Farin. *d. l. num. 3.* & Ricc. *l. cit. reſol. 62.*

29 Quod ad *inceſtum* attinet, iſte eſt *concubitus* cum conſanguineis vel affinibus. Nomine autem *conſanguineorum & affinium* illi tantum intelliguntur, cum quibus Matrimonium eſſe non poteſt, videlicet aſcendentes & deſcendentes in infinitum; collaterales vero usque ad quartum gradum incluſive. Quod ſi *affinitas* oriatur ex copula illicita, tunc quamvis aliqui de Jure Civili teneant non committi inceſtum, ſed tantum ſimplicem fornicationem, eo quod de Jure Civili videatur *affinitas* tantum oriri ex Matrimonio, non vero ex copula illicita, *arg. l. non facile 4. §. ſciendum 8. ff. de gradibus & affinibus.* De Jure tamen Canon. certum eſt, etiam ex copula illicita contrahi veram affinitatem: & conſequenter committit inceſtum, qui cum duabus ſororibus vel conſanguineis peccat. *cap. diſcretionem 6. De eo, qui cognovit conſang. ux. c. in litteris. 24. de teſtib. & atteſt.* Idemque in practica circa forum ſæculare & quoad pænam inceſtus im-

imponendam, receptum esse, testatur Farin. *q.* 149. *n.* 102. & de Jure quoque Civili contrahi affinitatem ex copula illicita, & inde sequi incestum, probat Cov. *de Matrim. part.* 2. *cap.* 1. §. 8. *num.* 3. per *L. liberi* 4. *Cod. de Nuptiis.* quæ prohibet ob affinitatem filium patris concubinam in uxorem ducere.

30 Illud tamen notabile, quod, cum hodie ex Concil. Trid. *Seß.* 24. *de Ref. Matrim. c.* 4. impedimentum affinitatis ortæ ex copula illicita restrictum sit ad secundum gradum, ideo ex probabili multorum sententia non committet incestum, qui peccat cum consanguinea in tertio vel quarto gradu ejus, cum qua carnale commercium habuerit, sic ut refert Barb. *in eod. cap.* 4. Trid. *n.* 12.

31 Si quis vero peccet cum consanguinea suæ sponsæ nondum a se cognitæ, non dicitur proprie incestum committere; quia sola sponsalia ante copulam antecedentem non inducunt propriam affinitatem, sed tantum quasi affinitatem, & impedimentum publicæ honestatis, Cov. *d.* §. 8. *n.* 4 Item nec cognatio legalis scilicet adoptio; vel spiritualis, quæ oritur per Baptismum vel Confirmationem, causat proprie incestum, ut proinde mitiore pœna, quam pro incestu castigandus sit Farinac. *d. loco num* 26. & 50.

32 Committitur autem aliquando incestus sine Matrimonio, aliquando cum Matrimonio, id est, incestuosas nuptias contrahendo. Pœna incestus sine Matrimonio commissi de Jure Canonico est, ut Laicus incestuosus excommunicetur. Clericus vero omnino deponatur. Abbas & DD. *in cap. Atsi Clerici* 4. §. *fin. de Judic.* De Jure autem Civili pœna incestus est eadem, quæ adulterii. *L. miles* 11. §. 1. *junct.* Gl. *in l. si adulterium* 38. *ff. ad L. Jul. de Adult.* & ideo quidam DD. capitalem pœnam statuunt, *arg. L. quamvis* 30. *Cod. Ad L. Jul. de Adult.* Verum cum nostris temporibus fere nunquam pro adulterio pœna capitis imponatur, sed alia arbitraria pro consuetudine locorum, hinc etiam docet Farin. *d. l. n.* 11 & *pluribus seqq.* pœnam incestus esse arbitrariam: quandoque tamen morte puniri, si commissus sit cum illis, cum quibus Jure Divino & naturali prohibitum est Matrimonium, ut cum liberis & collateralibus primi gradus, fratribus seu sororibus. An autem pœna mortis imponatur, si descendentes sint affines, puta, si Vitricus peccat cum privigna, Privignus cum Noverca: affirmant id quidem nonnulli, sed dubitat Farin. *d. l. n.* 67. & videtur inclinare in mitiorem sententiam, & pœnam arbitrariam.

33 Si incestus conjunctus sit Matrimonio, scienterque aliquis cum consanguinea vel affine in gradu prohibito contraxerit, tunc de Jure Civili, si persona vilis sit, verberata in exilium mittitur, bonis etiam ejus confiscatis, nisi li-

beri extent, qui fiſco præferuntur: ſi altioris conditionis fuerit, infamis redditur & bonis quoque, non extantibus liberis, confiſcatis, in inſulam relegatur. *auth. inceſtas. Cod. de inceſtis nuptiis* Cov. *d. §. 8. num. 5.* De Jure Canonico inceſtuoſas nuptias contrahentes, inſuper ipſo facto excommunicationem incurrunt. *Clem. un. de Conſanguin. & affin.* a qua tamen excommunicatione juxta frequentiorem DD. ſententiam excuſantur, qui cum impedimento publicæ honeſtatis, cognationis legalis, vel ſpiritualis Matrimonium contrahunt: quia *Clement.* tantum loquitur de illis, qui cum conſanguineis vel affinibus contrahunt: in pœnalibus vero non debet fieri extenſio, juxta vulgatas juris regulas.

§. V.

De Raptu & Sacrilegio.

SUMMARIA.

34. *Pœna raptus de Jure Civili.*
35. *Quomodo de Jure Canonico inter raptorem & raptam non poſſit eſſe Matrimonium?*
36. *Pœnæ raptus ſpeciales a Conc. Tr. illatæ.*
37. *Pœnæ raptoribus ſponſæ conſtitutæ, quomodo ſint interpretandæ?*
38. *Et quid de conſuetudine ac conſtitutionibus Carolinis circa pœnam raptus?*
39. *Sacrilegium quid hic ſignificet?*
40. *Per violationem voti Caſtitatis committitur ſacrilegium, quod tamen ex hoc præciſe pœnam ſpecialem non habet.*
41. *Pœna rapientis & violantis fœminam DEO conſecratam.*
42. *Perpetrantes delictum carnis in Eccleſia ſunt Sacrilegi.*

34 Crimen *raptus* committunt, qui mulierem libidinis cauſa rapiunt, vel abducunt. Pœnam hujus delicti ſtatuit Juſtinianus Imperator *in l. un. Cod. de Raptu virginum*, ut raptores quarumcunque mulierum honeſtarum, ſive virginum, ſive viduarum, ſive ſibi, ſive aliis deſponſatarum, capitali ſupplicio plectantur & bona eorum omnia raptis mulieribus applicentur, nec unquam ſit licentia, ut raptæ mulieres raptoribus nubere valeant. Et ulterius declarat Imperator, non eſſe diſtinguendum, an mulier volens, vel invita rapta fuerit; eo quod ſemper præſumatur fœmina dolo raptoris ad conſenſum inducta, eamque pœnam etiam extendit ad omnes alios, qui raptoribus auxilium, favorem, vel receptaculum præbuerint.

35 Verum quod in *hac L.* conſtituit Imperator, ut inter raptorem, & raptam nunquam poſſit eſſe Matri-

trimonium, hoc de Jure Canonico & Conc. Trid. *Sess. 24. de Reform. Matrim. c. 6.* procedit, quamdiu rapta in potestate raptoris manserit: si vero rapta a raptore separata sit, & loco tuto ac libero constituta, poterit cum raptore de eodem Jure Concil. Trid. Matrimonium contrahere.

36 Ad detestationem raptus addit tamen Concil. *d. l.* ut nihilominus raptor ipse & omnes illi, qui consilium, auxilium vel favorem præbent, sint ipso jure excommunicati, & perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces: & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant, teneaturque raptor mulierem raptam, sive eam duxerit in uxorem, sive non, decenter arbitrio Judicis dotare. Unde non pauci DD. apud Far. *de Delictis carnis. q. 145. num. 96.* existimant, per Matrimonium inter raptorem & raptam purgari & evitari posse pœnas a Jure Civili ipsis impositas.

37 Deinde quod de raptu propriæ sponsæ in *d. l. un.* dicitur, non habere locum de Jure Canon. satis colligitur ex *c. 4.* & *5.* & *10. causa 36. q. 2.* & sunt, qui valde probabiliter putant, Jus Civile eatenus cum Canon. conciliandum, ut raptus sponsæ tunc solum puniatur, si sponsa sit de futuro, & habens justam causam rescindendi sponsalia, vel cogitans intrare Religionem contra voluntatem suam rapiatur: non vero si libere in sui abductionem consentiat: quia pœnas interpretatione molliendas esse, docet JC. *in l. penult. ff. de Pœnis.* Plura de hoc crimine videri poterunt apud Farin. *c. l. & alios ibidem allegatos*, ubi etiam *a n. 135.* notanter advertit, textum in *d. l. un.* tantum loqui de raptu fœminarum honestarum, ac proinde non puniri pœna ordinaria raptus, sed mitiori, qui inhonestam seu meretricem rapuit.

38 Consuetudo quoque locorum in hoc & aliis vitiis puniendis attendenda erit, & Imperator Leo *in sua const. 35.* voluit tantum raptum armis patratum morte, sine armis autem mutilatione manus puniri. Si autem raptus sit conjunctus cum stupro violento, seu violenta oppressione locum habebit *Const. Carol. a 119.* quam de stupro etiam superius allegavimus.

39 Deinde ut etiam de *Sacrilegio* aliquid addamus, *Sacrilegium* in genere dicitur omnis *rei sacræ* violatio, seu indigna tractatio: in præsenti autem nomine *Sacrilegii* intelligimus illam speciem luxuriæ, qua violatur corpus personæ DEO consecratæ per votum continentiæ perpetuæ.

40 Quamvis autem *Sacrilegium* committatur, non tantum si persona violata, sed etiam si violans voto castitatis adstricta sit: ut propterea hæc circumstantia voti tanquam mutans speciem necessario in confessione exprimenda sit; in foro tamen externo præter pœnas Ecclesiasticas peccatum carnis com-

committentibus inflictas, non sunt aliae determinatae pro qualibet violatione voti, sed arbitrio Judicis imponendae, excepta illa, quae infligitur ob violatam monialem, sive foeminam DEO consecratam.

41 Ulterius rapiens, vel violans monialem, si Laicus sit, de Jure Canonico excommunicatur, si autem Clericus fuerit, deponitur, & in Monasterium detruditur. Similiter & ipsa monialis in carcerem, vel arctius in Monasterio ad agendam poenitentiam includitur. *cap. impudicas 11. cap. si qua Monacharum 28. & c. si quis rapuerit 30. causa 27. q. 1.* De Jure vero Civili rapiens, vel violans Monialem capite punitur, ejusque bona Monasterio applicantur. *L. un. Cod. de Raptu virginum.* juncta *Nov. 123. cap. 43. & d. cap. si quis rapuerit.*

His Sacrilegis & violatoribus 42 Monialium annumerat Farin. *q. 145. n. 32.* etiam illos, qui delictum carnis in Ecclesia patrant, saltem si exinde ipsa Ecclesia polluatur, & reconciliatione indigeat. Qualiter autem generaliter puniantur ii, qui Ecclesias violant, iisque injurias inferunt. *Tit. seq.* dicemus.

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.

SUMMARIA.

1. *Raptores quinam dicantur?*
2. *Qui ex confidentia Juris sui violenter aliquid ab altero extorquent, de Jure perdunt Jus dominii vel crediti: & quid de consuetudine?*
3. *Rapina quomodo differat a furto?*
4. *Quomodo civiliter agatur pro rapina?*
5. *Poena criminalis rapinae quae sit?*
6. *Piratae incidunt in excommunicationem Bullae Coenae Domini.*
7. *Poena incendiariorum est ignis de Jure Civili: & quomodo hoc procedat?*
8. *Si non dolo, sed negligentia alicujus ortum sit incendium, datur actio civilis ad compensationem damni.*
9. *Poena incendiarii de Jure Canonico, & quod satisfactio etiam ejus haeredibus incumbat.*
10. *Qui dicantur violatores Ecclesiarum?*
11. *Furtum, seu rapina rei sacrae e loco sacro Sacrilegium est.*
12. *Poena rapinae vel furti sacrilegi pro qualitate delicti varia.*
13. *Poena de Jure Canonico Ecclesiarum res vel jura invadentibus statuta.*
14. *Injuria SS. Sacramento Eucharistiae illata gravissimum Sacrilegium, & poena ignis expiandum est.*
15. *Haereticus tali casu, etsi haeresin abjurare velit, tamen ultimo supplicio afficiendus est.*

16.

19. Etiam violamtes Crucifixum & sacras imagines pœna mortis afficiuntur.

1 Raptores dicuntur, qui rem ab altero possessam per violentiam invadunt, & auferunt. Hæc autem violentia aliquando fit lucri causa a sceleratis hominibus: aliquando ex confidentia juris sui, quando quis rem, in qua credit sibi aliquod jus competere, sine judicis authoritate ab altero privata violentia tollit. 2 Hujus posterioris violentiæ pœna de Jure Civili constituta est, ut invasor rem ablatam ante omnia restituere, & insuper æstimationem rei persolvere teneatur, siquidem ejus rei dominus non fuerit: sin dominus fuerit, etiam dominium amittere debeat. *L. si quis in tantam 7. Cod. Unde vi.* Item qui debitum a debitore violenter sine Judice extorserit, jus crediti amittat, & actione criminaliter intentata tertia parte bonorum puniatur cum infamia. *L. extat. 13. ff. Quod metus causa.* & *l. ult. ff. ad L. Juliam de vi privata.* In multis tamen locis præsertim hæ pœnæ amissionis dominii & crediti non videntur usu receptæ, sed aliæ pecuniariæ, sicut in Austria vim armatam puniri 100. imperialibus, & non armatam 50. refert Suttinger. *in Processu superioris Austriæ observ.* 154. Restituere vero rem ablatam etiam de hodierno stylo judiciorum ante omnia tenetur spoliator, nec auditur cum allegatione juris sui, priusquam restitutionem ex integro fecerit, juxta ea, quæ longius tradidimus Lib. II. Tit. *de Rest. spoliat.*

3 Quod attinet ad alteram *rapinæ* speciem quæ fit lucri causa, illa quidem differt a *furto* proprie dicto, quod *furtum* ex sua natura & intentione furantis clam fiat. *l. 1. ff. de furtis. Rapina* autem aperte & per vim domino illatam: interim etiam *rapina* species *furti* est, & raptor fur improbior dicitur in *l. item si 14. §. 12. ff. Quod metus causa.* 4 Ex hac porro rapina agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*, *civiliter* petitur rei ablatæ restitutio una cum refusione *lucri cessantis & damni emergentis*, & insuper *triplum* pœnæ ipsi actori applicandæ, id est tantum pecuniæ, quanti valet res ablata triplo æstimata, prout hac de re prolixe agunt Interpretes in Tit. *Instit. de Vi bonorum raptorum.*

5 Criminaliter agitur contra raptores ad pœnas fisco inferendas, vel (quod frequentius est, cum raptores ob inopiam raro possint pecuniam præstare) ad pœnam corpori infligendam, ita qui cum armis & tumultu invaserit, & deprædatus fuerit, capite puniri jubetur in *l. 11. ff. Ad L. Jul. de Vi publica.* 6 At ex *Constitut.* Caroli V. *a 126.* grassatores & prædones, quamvis latrocinium seu homicidium non commiserint, similiter morte afficiuntur. De Jure Canonico *raptores* excommunicantur ab Episco-

ſcopo illius loci, ubi rapinam fecernit, quamvis ipſi alienæ Diœceſis ſint: necabſolvuntur, donec ſatisfaciant competenter eademque excommunicatio proprio eorum Epiſcopo ſignificanda eſt, ne eos recipiat ante plenariam ſatisfactionem. *c. 1. h. t.* ſpecialiter vero excommunicationem reſervatam ex *Bulla Cœnæ Domini caſ. 4. & 5.* ipſo facto incurrunt piratæ & omnes illi, qui navigantes in mari Chriſtianos deprædantur, vel naufragorum bona capiunt, de quibus etiam agit Nav. *in Manuali c. 27. n. 59.*

7 Quod ad *incendiarios* ſpectat, quam grave & calamitoſum ſit, per incendia hominibus nocere, quotidiana docet experientia: unde merito contra *incendiarios* jura pœnas exaſperarunt: prout imprimis de Jure Civili, qui ob inimicitias, vel rapinam alienas ædes incenderint, vivi exuri, vel beſtiis objici jubentur, ita tamen ut dignitas perſonæ vel parvitas damni ex incendio ſecuti, præſertim ſi extra civitatem, aut oppidum in villa vel caſa incendium factum ſit, pœnam minuant, & decapitatio vel deportatio infligatur. *l. capitalium 28. §. incendiarii 12. ff. de Pœnis. l. ult. ff. de Incendio &c.* De Jure quoque Imperii Carolus V. *in ſuis conſtitutionibus pœnal. a 125.* generaliter contra *incendiarios* pœnam ignis determinavit, ob quam textus generalitatem quibusdam videtur hodierno Jure non eſſe diſtinctio facienda, cujus conditionis ſint incendiarii, vel quale damnum dederint, ſed indifferenter cremandos eſſe. Verum cum inter Chriſtianos raro ſoleat ad combuſtionem hominis vivi propter deſperationis periculum deveniri, niſi ob atrociſſima delicta, & alias non ſit facile priorum Jurium abrogatio præſumenda, *c. cum expediat 29. de Elect. in 6.* ideo humanius eſt, hanc Carolinam conſtitutionem juxta priores leges civiles interpretari, & pœnam pro incendio aliquando mitiorem, conſiderata qualitate perſonæ, damni & loci imponere: prout ſatis ex aliis fere omnibus conſtitut. Carol. apparet, quod Imperator in ſtatuendis pœnis Jus commune ſequi voluerit.

8 Et hæc quidem ita ſe habent, ſi, ut dictum eſt, dolo & malitia incendium cauſatum fuerit: ſi autem ex culpa & negligentia alicujus ortum ſit incendium, tunc contra eum civilis tantum actio ad compenſationem datur, & interdum etiam pro qualitate culpæ pœna extraordinaria non capitalis infligitur. *d. l. capitalium §. incendiarii. verſ. nam fortuita. ff. de Pœnis.* Quanta autem debeat eſſe culpa, ut aliquis ex ea ad integrum damnum reſarciendum teneatur, dicemus inferius in *Tit. de Injuriis & damno dato.* Cujus ſit damnum, an locatoris vel conductoris, ſi domus conducta incendio flagraverit, dictum eſt in Lib. III. Tit. *de locato, & conducto. q. 3.* De Jure Ca-

9 nonico *incendiarii* excommunicandi

di ſunt, & privandi ſepultura Eccleſiaſtica, niſi ante mortem pœnituerint, & abſoluti fuerint, quæ abſolutio eis dari non debet, antequam per ſe vel per hæredes ſuos læſis competenter ſatisfecerint. *c. peſſimam 32. cauſa 23. q. 8.*

Notanter dico, *vel per hæredes:* nam licet de Jure Civili hæres ex delicto defuncti conveniri nequeat, niſi ex tali delicto factus ſit locupletior, vel lis cum defuncto conteſtata fuerit. *l. un. C. Ex delictis defunctorum in quantum hæredes &c.* De Jure tamen Canonico ad exonerandam conſcientiam defuncti, qui jure naturali tenebatur læſis damnum compenſare, etiam hæres pro viribus hæreditatis iisdem ſatisfacere tenetur. *cap. in litteris 5. h. t.* & cum hæc materia tangat conſcientiam & favorem animæ, in ea Jus Civile a jure Canonico correctionem accipit.

10 Tertia pars hujus rubricæ eſt *de Violatoribus Eccleſiarum*: quo nomine cenſentur illi, qui Eccleſiis, vel rebus ſacris injuriam inferunt, & *ſacrilegium* proinde committunt, vel lædendo immunitatem Eccleſiarum (de qua *immunitate*, ejusque violationum pœnis diximus in *Lib. III. Tit. penult.*) vel rapiendo res in Eccleſia, vel ſacra indigne & irreverenter tractando. Itaque rapina vel furtum tunc aliam ſpeciem mali induit, & ſacrilegium cenſetur *primo*, ſi res ſacra ſeu ad Divinum cultum deſtinata de loco ſacro; *ſecundo* ſi res ſacra aut calix conſecratus de loco non ſacro; *tertio*, ſi res non ſacra v. g. in Eccleſia ſecuritatis cauſa depoſita de loco ſacro ſurripiatur.

11 Quamvis autem aliqui circa poſteriora duo furta, quæ ſcilicet fiunt de loco non ſacro, vel rei non ſacræ, dubitent, an ſaltem de jure Civili ſacrilegia dicenda ſint, propter textum in *l. divi 5.* & *l. ſacrilegi 9 §. 1. ff. Ad L. Jul. pecul.* Communius tamen, maxime de jure Canonico (cui potius competit aliquid de *ſacrilegio* determinare) receptum eſt, etiam in his duobus furtis committi *ſacrilegium*, per text. clarum in *cap. quisquis 21. cauſa 17. q. 4.* & docent Sylveſter, Armilla, Summiſtæ communiter *in verbo Sacrilegium.* Ratio eſt, quod utroque caſu irreverentia inferatur aut rei, aut loco ſacro: & hic accommodari poteſt, quod dicit JC. in *l. aut facta 16. §. locus 4. ff. de pœnis.* locum facere, ut idem vel furtum, vel ſacrilegium ſit.

Eandem ſententiam ſecutus fuit Carolus V. *in Conſtit. pænal. a.* 181. ubi Sacrilega furta, eo, quo nos, modo in tres claſſes diſtribuit. Neque textus allegati ex jure Civili adeo urgent, quin reſponderi poſſit ex *cit. l. Divi.* pro re in Eccleſia depoſita & ablata dari quidem actionem furti, ſi nimirum civiliter agatur, non tamen negari pœnam Sacrilegii, ſi accuſatio ad vindictam publicam inſtituatur. Item *l. Sacrilegi* accipiendam eſſe de aliis privatis ſacris, quæ alias fortaſſis apud Romanos in

in uſu erant, non vero de rebus ſacris ad ſacrificium Miſſæ deputatis, quod ſpecialiter publicum eſt.

12 Pœna rapinæ vel furti Sacrilegi pro qualitate ac quantitate rei, ac modo rapiendi olim de jure Civili quandoque damnatio ad beſtias, vel in metallum, aut deportatio fuit. *l. ſacrilegii 6. ff. ad L. Jul. peculatus* maxime vero capitis pœna ſtatuitur in *l. ſi quis in hoc genus 10. & auth. ſed novo jure. Cod. de Epiſcop. & Cleric.* contra eos, qui in Eccleſias irruentes SS. Miniſteria turbaverint, vel celebrare prohibuerint. Hodie ex *conſtitut. Carol. a 172. & ſeqq.* ſi quis vaſa ſacra ſive ex loco ſacro, ſive profano abſtulerit, & etiam ſi intentione furandi januas Eccleſiæ vel ſacriſtiæ vel alterius loci, ubi oblationes reponuntur effregerit, vel illicitis inſtrumentis aperuerit, ultimo ſupplicio afficiendus eſt, mitigato tamen vel exaſperato ſupplicii genere pro qualitate & gravitate delicti ac circumſtantiarum. Si quis autem res non ita ſacras, velut candelabra, cereos, linteamina, vel res mere profanas in Eccleſia depoſitas ſine effractione, aut alia vi aufferat, is ex *ead. Conſtitut. Carolin. a 174.* gravius quidem, quam ſimplex furtum committentes, puniendus eſt. Ita tamen ut hic gravitas rei ablatæ, famis neceſſitas, ætas, ac imprudentia delinquentis conſideretur, ac pro diverſitate circumſtantiarum major vel minor pœna infligatur.

13 I. De jure Canonico per *Bull. Cœn. a 18.* excommunicationem reſervatam ipſo facto incurrunt, qui territoria, bona, aut jura immediate ad Eccleſiam Romanam vel Pontificem ſpectantia invadunt. II. Ex Trid. *Seſſ. 22. de Reform. c. 11.* itidem excommunicationem reſervatam incurrunt, nec abſolvuntur, niſi poſt integram reſtitutionem, qui jura, fructus, quascunque obventiones Eccleſiaſticorum beneficiorum ſæcularium vel Regularium, vel piorum locorum, quovis quæſito colore vel modo ſibi uſurpant, vel impediunt: per ſe vel alios, ne in Miniſtrorum Eccleſiæ vel pauperum, quibus debentur, uſum deveniant. Quod ſi patroni Eccleſiæ fecerint, etiam jus patronatus amittunt, & Clerici talia agentes inſuper beneficiis privantur, ac ad alia obtinenda inhabiles redduntur. III. Generaliter omnes, qui Eccleſias ſacrilege invadunt, violant, vel deprædantur, cenſura excommunicationis coercendi ſunt: & quidem ſi hæc invaſio vel deprædatio fiat cum aliqua effractione vel violentia, ex veriori ſententia invaſor ipſo facto non tantum excommunicatur, ſed inſuper abſolutionem a Summo Pontifice petere, vel alium, privilegium a caſibus reſervatis abſolvendi habentem, adire debet. Text. Gloſſ. Panorm. & DD. communiter *in c. conqueſti. 22. de Sent. excomm.* Si autem clam aliquis res ſacras absque violentia abſtulerit, ma-

magis inter DD. receptum eſt, talem non eſſe ipſo facto, ſed per ſententiam excommunicandum. Barboſ. *in eod. c. 22. n. 2. cum cit. ibid.* arg. *c. ult. de Furt.* ubi videtur ſupponi, furem rei ſacræ non indigere ipſo jure aliqua abſolutione a cenſura, niſi per Epiſcopum fuerit excommunicatus.

14 Demum ſciendum eſt, inter violentias Eccleſiarum & ſacrilegium, graviſſimum cenſeri, quod circa SS. Euchariſtiam committitur, eam ſurripiendo, vel alias indigne tractando, pro quo delicto pœna ignis conſtituta eſt a Carolo V. *cit. a. 172.* 15 Et quamvis alias hæretico prima vice parcatur, ſi monitus pœniteat, & hæreſin abjurare velit; cum Eccleſia non claudat gremium redeunti: ſi tamen abuſus eſt Sacramento Euchariſtiæ, ad abjurationem non admittendum; ſed prima ſtatim vice ultimo ſupplicio afficiendum, conſtitutum refert Farin. *de hæreſi q. 193. num. 39.* a Paulo IV. Summo Pontifice, & Clericos propter hoc immane ſcelus degradandos eſſe, habetur *in Lib. 2. Epiſt. Pii V. Epiſt.* 1. 16 Imo non tantum ſacram Euchariſtiam, ſed etiam Crucifixum, vel ſacras imagines irreverenter & contumelioſe tractantes pœna mortis afficiendos, docet Menoch. *de Arbitrariis caſu 3. n. 3.* per text. *in l. ſi quis in hoc genus 10. Cod. de Epiſc. & Cleric.* ubi generaliter pro injuria Eccleſiis illata capitalis pœna ſtatuitur.

TITULUS XVIII.

De Furtis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit furtum, quomodo a rapina & aliis invaſionibus differat?*
2. *Non tantum ipſius rei, ſed etiam uſus, aut poſſeſſionis furtum datur.*
3. *Furtum alias illicitum licitum redditur ob cauſam extremæ neceſſitatis.*
4. *An, qui in extrema neceſſitate furtum fecit, poſtea, cum potuerit, reſtituere teneatur? probabilius affirmatur.*
5. *Pro furto olim dabatur tantum actio Civilis: pro manifeſto in quadruplum; pro non manifeſto in duplum.*
6. *Sed ex conſtitutionibus Carol. etiam Pœna criminalis & mortis infertur.*
7. *Pœna mortis hodie pro furto conſtituta eſt, ob frequentiam delicti.*
8. *Quæ pœna furti de Jure Canonico?*
9. *Clericus pro furto deponitur verbaliter non realiter, niſi ſit incorrigibilis.*
10. *Clericus ob furtum verbaliter depoſitus, poteſt ab Epiſcopo reſtitui, & ad ordines habilitari.*

Poſt rapinas, ſacrilegia & graviores rei alienæ invaſiones, ad furta ſimplicia in *h. t.* deſcendit Compilator.

 De-

1 Describitur autem *furtum in l. 1. §. 3. ff. de Furtis*, quod sit *contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, aut possessionis*. Dicitur I. *contrectatio fraudulosa*, ut fiat distinctio a rapina & alia violenta publica invasione: furtum enim a furvo seu nigro dictum est, quod clam & in obscuro fiat, vel a fraude, ut inquit JC. *in d. l. 1. in principio.*

2 Dicitur II. *lucri faciendi causa:* nam qui rem alterius etiam fraudulenter & malitiose destruit, non proprii lucri causa; sed in alterius odium, non erit fur censendus, nec infamis, vel aliis pœnis furti puniendus, sed actione ex *L. Aquilia* ad compensationem damni convenietur, ut dicetur inferius in Tit. *de injuriis & damno dato.* §. 2. Dicitur III. *vel ipsius rei, vel usus aut possessionis*; etenim qui alteri rei suæ usum per contractum commodati, vel locati, vel similem concessit, si deinde eandem rem ante præfinitum tempus clam ab eodem auferat, non dicitur quidem furtum *rei* (utpote quæ prius ad ipsum pertinebat) sed *usus* commisisse. Item si tertius rem commodatam auferat, is respectu commodantis furtum *rei;* respectu vero commodatarii furtum *usus* commisit.

3 Porro furtum Jure Divino & naturæ illicitum esse, tum ex præceptis Decalogi, tum ex *c. l. 1. §. 3.* docemur. Unus tamen casus exceptus est, in quo rem alteri subtrahere non est prohibitum, videlicet casus extremæ necessitatis, si forte fame vel alio incommodo pereundum esset. Ratio est, quod in tali necessitate redeatur ad primam naturam, & res fiant communes: nam ab initio omnes res terrenæ in sustentationem hominis communiter & indivisim pro omnibus creatæ sunt. Licet vero ex postfacto divisio rerum inter homines intervenerit: hæc tamen divisio non derogat rationi naturali, quæ dictat ex rebus temporalibus subveniendum esse hominum necessitati extremæ, ad quorum usum ordinatæ sunt. Unde S. Ambrosius relatus in *c. sicut ii 8. dist. 47. esurientium panis est*, inquit, *quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis &c.*

Quare ulterius consequitur, talem acceptionem non censeri domino injuriosam; eo quod is jure naturæ consentire teneatur, & non possit rationabiliter esse invitus, quin per res suas in extrema necessitate constituto subveniatur.

Nec obstat *c. si quis propter necessitatem. 3. h. t.* ubi dicitur, furantem in necessitate jejunare vel restituere debere: nam communiter accipitur de furante in necessitate quidem, sed non extrema, ubi alia media se alimentandi supersunt, secundum Covar. *in Relect. c. peccatum 4. de R. J. in 6. p. 2. §. 1. n. 3.* vel certe, si quis nimis magnam quantitatem, & plus

quam

quam opus habuiſſet, ſubtraxiſſet, juxta *Conſtit. Caroli V. artic. 166.*

4 Utrum autem ad reſtitutionem teneatur, qui in extrema neceſſitate furtum fecit, ſi ad pinquiorem fortunam deveniat, non immerito dubitatur, Negative enim reſpondet Sylv. *in verb. furtum. q. 5.* exeo, quod res in neceſſitate fiant communes, & conſequenter propriæ occupantis; rem autem jure acquiſitam nemo reſtituere tenetur. Affirmativa tamen verior videtur, quam tenet Cov. *d. l. num. 4.* nam in neceſſitate quidem omnia ſunt communia, ſed tantum juxta rectæ rationis moderamen, quæ recta ratio in eo conſiſtit, ut alterius neceſſitas ſublevetur, & domino ſi fieri poteſt, nullum damnum inferatur: quod eveniet: ſi res aliena non ſimpliciter tanquam propria, ſed ſub ratione mutui accipiatur, & ſuo tempore habitis facultatibus reſtituatur.

5 Cæterum pro furto ſimplici ſine armis, violentia, vel ſacrilegio patrato olim plerumque *Civilis* tantum *actio* dabatur, ſcilicet contra furem *manifeſtum* (id eſt, deprehenſum vel inclamatum, antequam rem ad tutum locum deportaret) *in quadruplum*; contra furem autem *non manifeſtum in duplum.* §. *3.* & *5. Inſtit. de Oblig. quæ ex delicto,* prohibuit enim Imperator Juſtinianus *in Nov. 134. cap. 13.* ne pro furto aliquis mortem vel mutilationem membri ſuſtinere debeat.

6 Verum Carolus Imperator, quamvis etiam hanc pœnam Civilem permiſerit in furtis minoribus infra 5. florenos (quo nomine Doctores florenos aureos ſive ſolidos & Ducatos Ungaricos intelligi volunt cum Berlich. *p. 4. concl. 43. n. 29.*) *non manifeſtis, & inmanifeſtis* circa perſonas honeſtioris conditionis, cum quibus ſpes aliqua emendationis eſſe poteſt, ſicut *art. 157.* habetur; in aliis tamen furtis, præſertim circa perſonas viliores capitale ſupplicium conſtituit, ita quidem, ut ſi furtum fuerit periculoſum, ſeu male qualificatum, & fur armis ſe accinxerit, alias ædes conſcenderit, vel effregerit, vel certe furtum in notabili quantitate tertio iteratum ſit, viri laqueo ſuſpendantur, fœminæ vero juxta loci cujusque conſuetudinem alio mortis genere afficiantur, habita tamen conſideratione ætatis & imprudentiæ delinquentis.

Si vero furtum prorſus ſimplex ſine armis vel effractione, aut aſcenſione extiterit, & prima tantum vel altera ad ſummum vice iteratum, mitior quam mortis pœna, ſcilicet fuſtigationis vel relegationis infligitur: ſi tamen primum etiam furtum contigerit circa valde magnam quantitatem cum magno alterius damno, tunc pœna exaſperari, & juxta arbitrium judicis, ac prudentum virorum etiam nonnunquam ad pœnam mortis procedi poterit, prout hæc omnia deductius traduntur in ipſo textu *Conſtitutionis Carolinæ d. art. 157. & ſeq.* Videri etiam po-

poterit Berlichius *cit. loc.* & Matthæus Stephani, qui in *Constitutiones Carolinas speciales annotationes* conscripsit.

7 Sed dices: quo jure Carolus V. pœnam mortis pro furto constituit, cum tamen nec in veteri Testamento *Exod. 22.* neque Jure Justinianeo hoc delictum morte dignum judicatum fuerit? Resp. pro furto hodierno Jure constitutam esse pœnam mortis, non tam ob gravitatem delicti, quam ob ejus frequentiam; si enim delictum aliquod nimis frequens in Republica esse incipiat, tunc ob bonum commune & tranquillitatem publicam conservandam, ac ad terrorem aliis faciendum pœnas exasperandas esse, tum ipsa ratio suadet, tum etiam satis constat ex *L. 1. ff. de Abigeis.* ubi dicit JC. abigeos, qui oves ex pascuis abigunt, & furantur, gladio puniri non ubique, sed ubi frequentius est id genus maleficii, alioquin in opus temporarium damnari. Nec obstant leges Veteris Testamenti; quia illæ judiciales pro Judæis specialiter latæ sunt, nec adeo ligant in Novo Testamento, quin propter novas causas abrogari vel immutari possint.

8 De Jure Canonico non habetur pro furto circa Laicos specialis pœna constituta; erit proinde arbitraria. Clerici vero propter furtum in notabili quantitate & maxime sæpius iteratum, vel male qualificatum, inprimis fiunt irregulares, ut ad ordines promoveri non possint propter infamiam, quam ex tali delicto contrahunt. *Sayr. de Censur. lib. 7. c. 10. num. 8.* deinde pœna furti notabilis aut iterati in Clerico est depositio. *c. Presbyter. 12. dist. 81. c. cum non ab homine. 10. de Judiciis.* Barb. *de Officio Episcopi. p. 3. alleg. 110. num. 10.*

9 Est tamen hæc depositio *verbalis* tantum, quando scilicet Clerico executio suorum ordinum, & promotio ad ulteriores in perpetuum interdicitur, salvis interim adhuc privilegiis Clericalibus; non vero realis degradatio, quæ fit per detractionem habitus Clericalis, & traditionem Curiæ sæculari: propter furtum enim utcunque male qualificatum Clericus nunquam solet tradi Curiæ sæculari; cum id in Jure Canonico expressum non habeatur nisi Clericus contemptis omnibus censuris Ecclesiasticis prorsus incorrigibilis remaneat. *d. cap. cum non ab homine.* Licet vero leges Carolinæ sine distinctione personarum pro furtis tertio iteratis, vel male qualificatis pœnam mortis statuerint; notum tamen est, quod leges Civiles & Imperatoriæ præsertim vero pœnales non obligent Clericos. *c. Ecclesia 10. & ibi Doctores de Constit.* Illud etiam ad-

10 notari potest, quod Episcopus Clericum ob furta depositum iterum restituere, & ad ordinem habilitare possit per textum *in c. at si Clerici 4. §. de adulteriis. de Judiciis.* Barb. *d. loc. n. 32.* cum aliis allega-

gatis. Sicut non ita pridem in hac Diœcesi practicatum est: sub ista tamen moderatione, ut depositus prius, quibus per furtum damnum intulit, satisfacere, & deinde ad evitandum scandalum (quia post restitutionem saltem aliqua læsæ æstimationis nota remanet) alibi, quam in loco delicti admissi ordines suscipere, & in susceptis ministrare jussus fuerit.

TITULUS XIX.

De Usuris.

Multorum ingenia, plurium vero conscientias torquet hæc materia de Usuris; & si ulla alia, certe hæc difficilis & practica est, dum passim homines diversas negotiationes cum pecunia instituunt, ex eaque lucrum quærunt; cum tamen frequenter talia lucra illicita, & usuraria reputentur, ac non tantum in foro interno peccaminosa, sed etiam in externo variis pœnis digna censeantur, ut proinde operæ pretium sit, rem totam ex fundamentis intelligere.

Sit igitur

§. I.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIA.

1. *Usura quid?*
2. *Usura proprie tantum in mutuo committitur, si pro eo aliquid temporale pretio æstimabile exigatur.*
3. *Usura quidem requirit pactum, sed id aliquando est implicitum.*
4. *Usuræ quædam licitæ seu compensatoriæ lucri cessantis, aut damni emergentis.*
5. *Usuræ jure Divino, naturali, & humano prohibitæ.*
6. *Qua ratione DEUS concesserit Judæis fœnus cum gentibus exercere?*
7. *Explicantur alii textus Scripturæ.*
8. *Cur Usuræ etiam jure naturali prohibitæ?*
9. *Sub nomine mutui potest aliquando latere alius contractus licitus.*
10. *Usuræ non possunt aliqua lege permitti.*
11. *Peccant graviter contra justitiam, qui Judæis vel aliis exercitium usurarium concedunt.*
12. *An peccet debitor solvendo usuras.*

Usu-

1 *Usura* apud Latinos *usum*, vel potius & magis accomode ad sensum hujus loci *fructum* & utilitatem *ex usu rei* provenientem significat, veluti Cicero *in Verrem*; *cur piratis*, ait, *lucis usuram dedistis*? & idem *de Senectute*: *terra*, inquit *nunquam sine usura reddit, quod accepit*. Verum ad præsentem materiam varias *usuræ* descriptiones & definitiones adferunt Interp. ex quibus omnibus sequentem colligo, & definio, *usuram esse, quidquid ex mutuo temporale & pretio æstimabile per pactum lucri causa sorti seu debito principali accedit*. Consideremus singulas hujus definitionis particulas.

2 Dico I. *ex mutuo*: nam usura proprie tantum in contractu mutui committitur, per text. & DD. communiter *in c. 1. causa 14. q. 3.* sicuti & sententia Christi paulo post citanda de solo mutuo loquitur. Est enim mutuum ex sua natura contractus gratuitus, ubi regulariter sufficit, pecuniam mutuo acceptam sine alio additamento mutuanti reddere. In aliis vero contractibus, ut in emptione, venditione, permutatione, locatione & similibus, potest quidem committi dolus vel iniquitas habens annexam obligationem restitutionis, ut si res carius justo pretio, aut vitiosa vendatur &c. sed non usura proprie dicta: adeoque nec ibi pœnæ specialiter contra usurarios latæ locum habent, nisi quatenus aliquando *palliatum mutuum* continet, prout ista omnia in hoc & etiam sequenti §. magis declarabimus.

Dico II. *Temporale*: si enim paciscaris cum mutuatario, ut præter restitutionem pecuniæ mutuatæ teneatur tibi conferre beneficium Ecclesiasticum vel dare rem aliam spiritualem aut sacram, potius *simonia* quam *usura* commissa dicetur.

Dico III. *Pretio æstimabile*: unde quamvis de Jure Civili usura proprie in pecunia numerata consistere videatur. *l. eos 26. §. 1. & passim. C. h. t.* Panorm. *ad rub. hujus tit. num. 4.* de Jure tamen Canonico (quod circa usuras tanquam in materia peccati & conscientiæ prævalet Juri Civili) usura censetur, licet res aliæ quam pecunia ultra sortem a mutuatario exigantur, ut v. g. certam quantitatem frumenti solvat, & certas operas præstet, ut actionem, quam contra mutuantem habet, remittat &c. *c. 2. & 3. causa 14. q. 3.*

Notanter autem loquor, si alia ultra capitale mutuatum exigantur: nam si, quod aliquando fieri solet, operario vel opifici volenti a te mutuare pecuniam, eandem tribuas cum pacto, ut is nullam quidem pecuniam restituat, sed pro ea operas præstet, vel opus aliquod conficiat, non erit usura, sed contractus licitus, atque idem, ac si operario mercedem anticipato dedisses: dummodo operæ non pluris æstimentur, quam pecunia numerata.

3 Dico IV. *Per pactum*: id est, ut

ut mutuatarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra sortem principalem mutuanti solvere. Quare secus est, si mutuarius propria sponte ex mera liberalitate vel gratitudine mutuanti aliquid tribuat: prout in simili de Simonia dicitur, non esse Simoniam, si pro spirituali absque praecedenti pacto aliquid liberaliter oblatum accipiatur, si enim mutuatarius posset cuique alteri res suas donare, cum quilibet rei suae moderator sit & arbiter. *l. in re mandata 21. C. Mandati.* sane mutuans, qui 'ei mutuando beneficium praestat, non debet esse deterioris conditionis, ut munus pro beneficio libere oblatum accipere nequeat; cum naturalis ratio hominibus obligationem *antidoralem*, seu reciprocae gratitudinis erga benefactores imponat.

Interim tamen, quia *anditoralis* obligatio ordinarie tantum moralem honestatem, non Juris vinculum, aut pactionem vel exactionem inducit, neque obligat ad certum & determinatum gratitudinis actum in specie, sed ad aliquam gratitudinem in genere, ideo non auderem a peccato usurae, saltem *mentalis*, excusare illum, qui liberalitatem, & gratitudinem non tam exspectat, quam extorquet, & indigentibus hominibus non aliter mutuat pecunias, quam sub spe promissionis, & etiam exactione largae remunerationis, id quod satis probat textus *c. consuluit 10. h. t.* ubi Pontifex usurarium judicat illum; *qui* (utimur verbis ejusdem cap.) *non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventione cessante plus tamen sorte recipiat.* Sunt tamen nonnulli, qui cum Less. *de Justitia & Jure l. 2. c. 20. num. 34. & 36.* hunc textum exponunt de eo casu, quando non sub ratione gratitudinis, sed sub ratione justitiae, & obligationis civilis aliquid ultra sortem exigitur. Haec tamen interpretatio non videtur textui generaliter & sine tali distinctione loquenti satis convenire; nam obligatio civilis & justitiae, cum ex ipso contractu mutui, utpote gratuiti, esse nequeat, necessario ex conventione & pacto accedente esse deberet: Pontifex autem supponit, omnem conventionem, quae obligationem civilem inducat, abesse, & in eo magis se fundat, quod mutuans non velit aliter mutuare, quam ut aliquid ultra mutuam pecuniam qoucunque deinde titulo vel colore, sive justitiae, sive gratitudinis, a mutuatario recipiat. Idque confirmatur ex *cap. 2. vers. alii, & c. 3. vers. si quis. causa 14. q. 3.* ubi SS. PP. *donativa & munuscula* (intellige, non libera sponte oblata sed exacta) a debitoribus recipientes usurarios reputant; *munuscula* autem & *donativa* utique rationem justitiae non habent, sed remunerationis.

Ratio autem fundamentalis mihi videtur, quod usura principaliter prohibita sit ob gravamen indi-

di-

digentium, qui ſpe recipiendæ pecuniæ cum ſuo detrimento quælibet pacta etiam facile ineunt. Eſt vero etiam gravamen indigentium, ſi ſciant, ſe pecunias aliter obtinere non poſſe, quam ſi liberaliter donent mutuanti non ſine damno ſuarum facultatum: tales proinde donationes in effectu parum differunt a pactis proprie uſurariis; quia utrinque lucrum ex mutuo eſt, non voluntate libera datum, ſed neceſſitate recipiendæ pecuniæ extortum. Quare, cum dicimus uſuram tantum *ex pacto* eſſe, ita explicari debet, ut ſit ex pacto, vel etiam ex *tali actu*, qui pacto ſaltem tacito *æquivaleat:* atque hanc noſtram ſententiam docet Sylv. *verbo Uſura §. 1. & 2.* Cov. *Variarum Reſol. l. 1. c. ult. num. 4.* & Navar. *in Commentario de Uſuris, notab. 10.*

Dico denique *lucri cauſa*, & quidem hoc lucrum debet eſſe ex mutuo tanquam fructus pecuniæ mutuatæ, non vero ex alia cauſa prorſus a mutuo ſeparata.

Ideo non erit uſurarius cenſendus Dominus vel Parochus, qui colono, vel Parochiano mutuo dat frumentum pro ſemine, aut pecunias pro emendis rebus ad culturam agri neceſſariis, ea conditione, ut tanto diligentius & ſine diminutione penſionem annuam pro locato prædio ruſtico, aut decimas perſolvat; quia iſtæ penſiones & decimæ debentur ex alia cauſa, quam ex mutuo, ſcilicet ex contractu locationis & jure Parochiali.

Item neque ille lucrum capit, ſed ſuum conſequitur, adeoque & ab uſura immunis eſt, qui debitori novum mutuum præſtat ex pacto, ut id una cum vetere debito tanto citius ſibi reſtituatur. Henr. Caniſ. *de Uſuris c. 1. n. 6. arg. c. 1. in fine h. t.*

4 Præterea aliquando a mutuatario aliquid exigi poteſt ultra ſortem per modum *intereſſe & compenſationis*, quando ſcilicet ſua intereſt, pecuniam non dari mutuo. Unde DD. communiter & recte uſuras dividunt, quod aliæ ſint *mere lucratoriæ*, & propterea illicitæ, aliæ vero *compenſatoriæ*, & licitæ. Atque hoc intereſſe creditoris, ob quod fit compenſatio, rurſus duplex conſtituunt; unum, quod vocant *intereſſe lucri ceſſantis*, & alterum *intereſſe damni emergentis*. Intereſſe *lucri ceſſantis* dicitur, quando creditor ex pecunia potuiſſet alibi honeſtum lucrum ſpectare, ut ſi eandem mercaturæ, emendis prædiis, aut redditibus annuis applicaſſet &c. & nihilominus neglecto illo lucro in gratiam amici mutuam dederit: quo caſu non inique aliquid ultra ſortem petit creditor, ne officium ſuum, & beneficium alteri præſtitum ſibi damnoſum ſit. *L. Sed ſi quis 7. ff. Teſtament. quemadmodum aper.* Quamvis autem And. Gail. *Lib. 3. obſerv. 6. num. 2.* ex praxi Cameræ Imperialis non videatur admittere *intereſſe lucri ceſſantis*, niſi in mercatore ſolito negotiari: communis tamen opinio eſt in contrarium, teſte

Ca-

Canisio dicto *c. 1. num. 7.* Navar. *in Man. Confess. c. 18. num. 211.* nam eadem æquitatis ratio, quæ facit, ut mercator æstimare possit carentiam lucri, etiam in aliis hominibus militat; dummodo quantitas *interesse* hujus arbitrio boni viri æstimetur, & consideretur, lucrum speratum potuisse variis ex causis & accidentibus incertum fuisse:

Interesse *damni emergentis* appellatur, quando creditor propterea aliquid exigit a debitore, quod ob mutuatam pecuniam ipse non tantum lucro caruerit, sed insuper damnum aliquod in rebus suis passus sit; ut quia ob defectum pecuniæ domus non restaurata corruit; vel quia mutuavit frumentum, & cum id suo tempore non redderetur, creditor interea coactus fuit alibi cariori pretio frumentum emere &c. Ubi sane debitor gravari debet, ut creditorem indemnem servet; ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur. *l. non debet 74. ff. de R. J.* & beneficium creditoris sibi ipsi damnosum sit. De utroque hoc interesse *lucri cessantis & damni emergentis* textus est expressus *in l. 2. §. ultimo ff. de eo, quod certo loc. l. un. C. de sententiis, quæ pro eo, quod interest &c.* Utrum autem interesse *lucri cessantis, & damni emergentis* in pactum deduci possit, aut peti, etiamsi debitor in mora non fuerit, & nunquam pro solutione interpellatus, *in §. sequenti* dicemus, ubi sæpius de hac materia mentio incidet.

Post explicatam usuræ definitionem restat, ut videamus, quo jure usuræ prohibitæ sint. Et inprimis contra Carol. Molinæum *in Tractatu de Commerciis num. 7. & 11.* pro certo tenendum est, usuras etiam juxta moderationem Juris Civilis exercere, esse peccatum, ita ut, qui contrarium pertinaciter affirmare ausus fuerit, in eum, tanquam hæreticum animadverti debeat juxta constitutionem Concilii Viennensis *in Clem. un. §. sane. hoc tit.*

5 Etenim ex communi DD. sententia usuræ non tantum Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino & naturali prohibitæ sunt: prout id expresse affirmat Pontifex *in cap. 4. h. tit.* ubi dicit: quod *usuras utriusque testamenti pagina detestetur &c.*

Quod igitur attinet ad Testamentum vetus, habetur *Deuteron. 23. v. 19. Non fœnerabis fratri tuo* (id est, qui ejusdem fidei est, sicut Apostoli omnes Christianos appellarunt fratres. *Act. 1. & 6. c.* & sæpe alibi) *ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Item *Ezechielis c. 18. v. 8.* dicitur: *qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, hic justus est, & vita vivet.* Denique *in Psalm. 14.* legitur, eum *habitaturum in tabernaculo Domini, qui ingreditur sine macula, operatur justitiam, loquitur veritatem, & pecuniam suam non dedit ad usuram.* In novo Testamento *Luc. 6. cap. vers. 35.* ait Christus: *Benefacite, & mutuum date nihil inde sperantur*

rantes, hoc eſt, nihil ultra, quam dediſtis, lucri cauſa recipientes.

6 Verum contra iſtos Scripturæ textus aliqua argumenta opponuntur, quæ breviter referemus & reſolvemus. I. In illo loco *Deuter. 23.* dictum eſt, *non fœnerabis fratri tuo, ſed alieno.* ergo videtur conſequens, uſuras non eſſe malum intrinſece, & Jure naturæ prohibitum, alias Judæis a DEO non fuiſſet conceſſum, uſuras erga alienos ſive gentiles exercere; ſicut extra bellum, & ſine cauſa non licet occidere gentilem & infidelem; cum occiſio innocentis intrinſece & jure naturæ mala ſit. Reſp. duplicem afferri hujus objectionis ſolutionem: prima eſt, quod Judæis olim conceſſum fuerit, uſuras exercere cum gentilibus ad vitandum majus malum, ne ſcilicet cum ſuis fratribus & Judæis id facerent, ſicut ex D. Thom. refert Caniſ. *d. c. 1. n. 22.* aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, tolerari poteſt minus malum ad evitandum majus, non quidem approbando, ſed diſſimulando minus. Altera ſolutio, quæ magis mihi placet, eſt, quod DEUS ut Dominus univerſi omnes gentilium facultates, & terras tradiderit in poteſtatem Judæorum, proinde cum illas facultates potuiſſent gentibus per arma & bellum auferre, poterant etiam per uſuras; ſicut *Exodi 12. c.* eisdem Judæis conceſſum fuerat, ut Ægyptios ſpoliarent vaſis argenteis & aureis, ac veſtibus ſibi commodatis. Quam interpretationem etiam probat Divus Ambroſius relatus *in cap. ult. cauſa 14. q. 4. cui jure*, inquit *inferuntur arma; huic jure indicuntur uſuræ*, item: *ſine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici.* Eſt tamen advertendum, quod hoc ſenſu & caſu uſura ſumatur in generaliori ſignificatione pro quolibet uſu vel lucro; non in ſpecie quatenus eſt pactum illicitum & malum intrinſece; nam tunc *uſura* peccatum eſt, quando ex ſola cauſa mutui aliquid ultra ſortem accipitur, ſecus vero, ſi ex alia cauſa a mutuo ſeparata, ut *jure belli*, teſte D. Ambr. *in d. c. ult.* & multo magis jure Dominii jam prius ſibi a DEO addicti: quemadmodum etiam diximus, eſſe *uſuras compenſatorias*, in quibus ex cauſa *lucri ceſſantis, vel damni emergentis* aliquid ultra ſortem exigitur, quæ *uſuræ* quidem dicuntur, ſed *peccaminoſæ* non intelliguntur.

7 II. Opponitur alius locus apud *Lucam c. 19.* ubi Dominus reprehendit ſervum, quod pecuniam *non dederit ad uſuram.* Reſp. per hanc parabolam Chriſtum non approbare uſuras, ſed tantum referre factum hominem, eosque commonere, ut, cum in iſtis lucris terrenis, & perituris ſoliciti ſint, multo magis debeant eſſe ſoliciti in fructu bonorum operum, & lucro vitæ æternæ: ſicut etiam de villico defraudante dominum

ſuum

suum similis parabola apud eundem *Luc. cap. 6.* habetur.

III. Videtur, quod ille textus *Luc. c. 6. Mutuum date nihil inde sperantes:* sit accipiendus tantum *de consilio*, non autem de *Præcepto* Evangelico: quia dare mutuum non est de præcepto, sed de consilio & charitate. Resp. priorem partem hujus textus, videlicet: *Mutuum date*, non esse quidem de præcepto, esse tamen partem alteram, *nihil indesperantes*. Quod debet colligi ex textibus Veteris Testamenti prohibentibus usuras, quos supra allegavimus. Nam Christus non venit *solvere legem*, *sed implere. Matth. 5. c. v. 17.* Similis textus habetur *Ps. 75. v. 12. Vovete & reddite Domino DEO vestro*: ubi prius verbum *vovete*, non est præcepti, sed posterius *reddite*, juxta illud *Deut. 23. vers. 22 Si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies, sicut promisisti DEO tuo &c.*

8 Quod autem Jure naturæ, sive naturali ratione usura illicita sit, probat Cov. *Var. Resol. l. 3. c. 1.* & cum eo communiter DD. hoc argumento: vel enim creditor capit lucrum ex mutuo pro *ipsa sorte*, vel pro *usu* ejus? sed neutro modo citra iniquitatem potest lucrum capere. Non enim pro ipsa *sorte*: quia justitia commutativa, quæ in contractibus observatur, desiderat æqualitatem, & non permittit, ut pars contrahens plus reddere teneatur, quam accepit. Ita in permutatione vel emptione pro equo valente in summo pretio centum florenos, non potest accipi alius equus, vel quantitas pecuniaria centum imperialium: similiter ergo & in mutuo pro centum florenis mutuo datis non licet accipere plus, quam centum florenos. Sed neque pro *usu* sortis lucrum peti potest; quia usus vel utilitas cujuslibet rei pertinet ad dominum, mutuatarius autem efficitur dominus rei mutuatæ (mutuum enim inde nomen accipit, quod *ex meo tuum fiat. l. 2. §. 2. ff. de Rebus creditis*) ergo ad mutuatarium, & non ad mutuantem *usus* pertinet. Et cum mutuum tantum in pecunia, vino, frumento, & similibus rebus usu consumptibilibus consistat, usus ejus a dominio separari non potest. *L. hoc Senatusconsultum 5. in fine ff. de Usufructu earum rerum, quæ usu consum.* Hinc est, quod in contractu locationis, si v. g. alteri per annum loco ædes meas, vel agrum meum, magis quam in mutuo aliquid peti possit ultra restitutionem domus vel agri; quia in hoc contractu locator manet dominus, & consequenter utilitas ex re sua a conductore percepta ad ipsum respicere debet. Præterea locatio est rerum talium, quæ permanentes usum & utilitatem adferunt, pecunia autem ex sua natura sterilis est, ejusque usus in exponendo seu abusu consistit. Quod & Aristoteles Divina lege destitutus solo lumine naturæ

 agno-

vit, dum *1. Pol. c. 7.* ait: *maxime præter naturam esse hunc acquirendi modum, ut in fœnore nummus nummum pariat.*

Si vero alicui istæ rationes nimis subtiles videantur, is apprehendat aliam, quam tradit Corasius *Lib. 3. Miscel. c. 21. n. 7.* quod usuræ ideo naturali æquitate inspecta illicitæ sint, cum absorbeant egentium fortunas, cum hi in necessitate constituti pecuniis a fœneratoribus sub quacunque lege acceptis tandem ad summam inopiam redigantur, nova semper debita contrahentes. Item, quod iniquum sit, actum charitatis & societatis humanæ, qui in mutui datione consistit, ad proprium lucrum & alterius damnum convertere. Unde si quis objecerit contra priores rationes, creditorem saltem aliqua ratione comparari posse dominium retinenti; sicut *qui actionem ad rem repetendam habet, rem in suis bonis habere videtur. L. qui actionem 15. ff. de R. J. L. id apud se 143. ff. de V. S. l. rem in bonis 52. ff. de acquir. rer. dom.* Item quod contractus ex conventione partium etiam contra vel præter ordinariam suam naturam legem accipiant, *c. contractus 85. de R. J. in 6. l. contractus 23. ff. eod. t.* Sane difficilis erit responsio, nisi juxta hanc posteriorem rationem dicamus, allegatas Juris regulas non procedere, si exinde proximus contra æquitatem & Christianam charitatem damnificetur: ita enim leges ex bono & æquo interpretari oportet, ut sint conformes illi generali juris præcepto, *alterum non lædere §. 3. Inst. de J. & J. l. placuit 8. Cod. de Judic.*

Non relevat creditorem, si dicat, se debere interim carere pecunia cum periculo, ne fortassis debitor plane depauperetur, & nunquam restituat, atque ideo se non inique aliquid ultra sortem petere. Nam cum sit in arbitrio creditoris, an velit mutuare, nec ne, sola carentia pecuniæ, quæ ex ipsius voluntate processit, non est justus titulus ad aliquid amplius exigendum, nisi sit conjuncta cum interesse *lucri cessantis vel damni emergentis.* Periculum vero amittendæ sortis aliquando quidem facit jus, ut recte aliquid præter sortem petatur: sicut in §. *sequenti* dicemus, sed id tunc demum, si per pignora aut fidejussores non possit creditori satis cautum esse: debet quoque cogitare, etiam retentam domi pecuniam non fuisse extra omne interitus periculum.

9 Deinde etiam hic obiter notari potest, si quis a te roget mutuum non causa necessitatis suæ, sed utilitatis quærendæ, volens honestam negotiationem instituere, prædia emere & lucrum ac fructus ex hac pecunia quærere, poteris cum eo tale pactum facere, ut is præter pecuniam acceptam teneatur tibi aliquam partem lucri restituere & communicare; talis namque contractus in effectu est species *societatis,* contractus de jure gentium liciti, in qua alter

ter pecuniam, alter operam confert. §. 2. *Inst. de Societate.* Imo sicut in multis contractibus *mutui* nomen non habentibus cum gravamine tamen proximi initis, potest latere implicitum mutuum & usura, per ea, quæ tradentur *in* §. *seq.* ita cum contrariorum eadem sit ratio, sub nomine *mutui*, præsertim a plebeis, & Jurium ignaris prolato, ubi proximi potius augmentum quam damnum quæritur, potest subesse implicitus alius contractus societatis, emptionis, census &c. ut inferius ad finem Tit. dicemus.

10 Cæterum, cum usura Jure Divino & naturali prohibita sit, non potest ullo modo fieri licita, nec dispensatione Pontificis, qui non dispensat contra Jus Divinum & naturale. *c. super eo 4. h. t.* Nec consuetudine; quia Jus Divinum & naturale sunt immutabilia §. *sed naturalia 11. Inst. de J. N. G. & C.* & diuturnitas temporis peccatum non minuit, sed augmentat: ac multitudo peccantium non parit peccato patrocinium. *c. ult. de consuetudine:* Nec favore piarum causarum, videlicet ob utilitatem Ecclesiæ, pauperum, vel redemptionem captivorum. *d. c. 4 h. tit. c. 1. & seqq. causa 14. q. 5. immolantis enim ex iniquo oblatio est maculata, & dona iniquorum non probat Altissimus. Eccles. 34. v. 21.* Nec denique ex legibus & statutis Principum ac Dominorum sæcularium: quia nec ipsi in materia peccati aliquid contra Jus Divinum statuere possunt. *Clem. un. h. t.*

Unde quamvis leges civiles permiserint usuras personis illustribus, & negotiatoribus cum quadam moderatione, ut scilicet maximæ usuræ essent *duodecim pro centum*, idque solum in *fœnore nautico*, ubi periculum erat mutuantis: communes vero usuræ *octo*, *sex*, vel etiam *quatuor pro centum*, sicut ex *l eos 26. C. h. t.* Interpretatur Less. *lib. 2. c. 20. n. 33.* has tamen leges non excusare a peccato (nisi quatenus interesse *lucri cessantis*, vel *damni emergentis*, aut justa ratio *periculi* concurrit) contra Carolum Molinæum loco supra citato communiter sentiunt Catholici Doctores.

Sed iidem DD. concedunt, ad vitandum majus malum valere legem, quæ certum modum usuris statuat, non quod exinde usuræ licitæ reddantur, sed ne usurarii cum alio prætextu *lucri cessantis*, *damni emergentis*, *aut periculi* nimium a debitoribus extorqueant; prout hodie in Imperio passim usitatum est, *ut 5. pro 100.* exigantur. Quare qui secundum talem moderationem usuras exegerit, in foro externo quantum ad pœnas non censebitur usurarius, eo quod præsumatur, has usuras non esse mere *lucratorias*, sed *compensatorias* lucri cessantis vel damni emergentis; cum quilibet ex 100. facile annuatim possit 5. lucrari, si pecuniam emendis prædiis aut alteri honesto negotio applicet.

Interim tamen, si pecunia revera apud mutuantem fuisset otiosa,

ſa, & *nihil ſua interſit*, eam mutuo dari, volunt plerique, talem in foro interno, ſeu conſcientia (ubi non ex præſumptione, ſed ex veritate proceditur) haud eſſe immunem ab uſura: præſertim ſi debitor neceſſitatis cauſa, non lucri & utilitatis, ſicut paulo ulterius diximus, pecuniam mutuatam acceperit. Videatur Henric. Caniſ. *de Uſuris c. 1. num. 9.* ubi ex verbis Receſſus Deputatorum Imperii Spiræ celebrati Anno 1600. & a Rudol. II. confirmati demonſtrat Jure Imperii 5. pro 100. tantum ex præſumptione *lucri ceſſantis, vel damni emergentis* permitti.

11 Præterea *in c. 1. h. t. in 6.* graviter & ſub cenſuris prohibet Pontifex, ne Chriſtiani præſertim Eccleſiaſtici, in ſuis terris alienigenas exercentes uſuras habitare permittant: & mortaliter adverſus Juſtitiæ legem peccare Magiſtratus. ait Paul. Layman. *in Theol. Moral. lib. 3. tr. 4. c. 6. ſub n. 4.* qui Judæis, aut aliis uſurarum licentiam dant cum obligatione ſeu pacto magni tributi ſolvendi, ex hoc enim cooperantur peccato uſurarum, & inde fit, ut ad ſolvendum iſtud tributum Judæi vel alii uſurarii uſuras augere, & pauperes magis opprimere cogantur.

12 Demum pro coronide hujus §. etiam inquirendum eſt, an non tantum creditor peccet exigendo uſuras, ſed etiam debitor eas promittendo? Negativa ſatis evincitur *ex c. debitores 6. X. de Jurejur.* Ubi dicitur, qnod debitor, qui ſub juramento promiſit ſolvere uſuras, teneatur hoc juramentum ſervare, quamvis poſtea authoritate Magiſtratus creditor compelli debeat, ut uſuras reſtituat. Unde ſubſumitur: obligatio, cui accedens juramentum validum eſt, & ſervandum, non eſt peccaminoſa; quia juramentum cum peccato, & contra bonos mores non eſt obligatorium juxta regulam *58. Juris in 6.* ſed huic obligationi, qua debitor promittit ſolvere uſuras, poteſt accedere juramentum validum & ſervandum, ergo &c. Et quidem quod debitor non peccet peccato uſuræ, res per ſe clara eſt; neque enim ipſe lucrum ex mutuo quærit cum alterius gravamine, ſed ipſemet gravatur, & alteri in re ſua lucrum concedit. Tota vero difficultas eſt, an non peccet debitor tanquam complex, & conſentiens peccato creditoris? nam ſi debitor uſuras non promitteret, creditor exigere non poſſet: Apoſtolus vero *ad Rom. 1. cap. in fine* conſentientes peccato æquiparat peccatum facientibus. Nihilominus dici poteſt, illum conſenſum eſſe peccatum, qui non tam ex neceſſitate, quam ex complacentia peccati procedit, vel qui eſt cauſa peccati in altero. At debitor promittens uſuras, nec habet complacentiam in peccato uſurarum, vellet enim mutuum gratis accipere; nec movet creditorem ad uſuras exercendas, cum ille alias ita conſtitutus ſupponatur, ut ſine uſuris credere pe-

pecuniam nolit: sed necessitate magis accipiendæ pecuniæ consentit, veluti si latroni exigenti pecunias promittat, utique per hoc non dicetur peccaminose in peccatum latrocinii consentire.

§. II.

De Specialibus quibusdam Pactis, an sint Usuraria?

SUMMARIA.

13. *An oporteat interesse in pactum deducere*
14. *Propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem.*
15. *Explicatur* c. naviganti. de Usuris.
16. Montes pietatis *an usurarii?*
17. *Disputatio de Pacto antichreseos.*
18. *Pactum de retrovendendo an licitum?*
19. *Olla fortunæ excusatur ab usura, & ab iniquitate, non tamen expedit Reipubl.*
20. *Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium augere?*
21. *Sitne licitum emere chirographa debitorum pro minore pecunia?*
22. *Examinatur prolixe contractus* censualis.
23. *In specie de censu personali, & qualiter differat a mutuo?*
24. *De Cambio, & ejus lucro.*

13 Quæritur I. an interesse lucri cessantis, vel damni emergentis, possit a creditore statim tempore dati mutui in pactum deduci? Resp. affirmative: nam quod juste possum exigere, possum etiam in pactum & obligationem expressam deducere. Imo si creditor ab initio hoc interesse in pactum non deduxerit, ex postfacto non poterit id aliter ab invito debitore petere, quam si debitor in mora fuerit, hoc est, si interpellatus a creditore (qui voluit alibi honestum lucrum quærere, vel damnum emergens præcavere) non solverit: alias enim debitor recte excipiet, si scivisset, tanti creditoris ob mutuatam pecuniam interesse, se vel pecuniam ab ipso non fuisse mutuam acceptorum, vel certe interpellatum fuisse illico soluturum. Si tamen mutuum ad certum tempus contractum sit, tunc elapso illo tempore, si debitor non solverit, hoc ipso & sine alia interpellatione constituitur in mora, nam dies interpellat pro homine. Layman. *d. l. n. 10.* Navar. *in Manuali. c. 17. sub num. 211.*

14 Quæritur II. an & quando ratione *periculi amittendæ sortis*, seu summæ capitalis mutuatæ possit aliquid exigi? Plurimi Doctores tam Recentiores, quam veteres sentiunt, res suas exponere periculo ob gratiam alterius esse pretio æstimabile; cum nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, & res suas jactare: proinde creditorem citra iniquitatem pos-

ſe aliquid pro hoc periculo exigere, ſi illud ſubeat mutuando debitori, & debitor vel non velit, vel non poſſit dare pignora, aut fidejuſſores in ſecuritatem debiti. Leſſ. *l. 2. cap. 10. dub. 13.* Cov. Arriag. Major. & alii apud Salas *Tr. de Uſur. c. 22. n. 33.* ejusdemque ſententiæ dicitur D. Thomas *Opuſc. de Uſur. c. 10.* Qua ratione etiam ſuſtineri poſſet talis contractus, ſi quis alicui det centum florenos ex pacto, ut ſi Sacerdos factus fuerit, & beneficium obtinuerit, reſtituat centum & decem florenos, ſin minus, nihil teneatur reſtituere. Item ſi quis mercatori trans mare eunti mutuet centum ea lege, ut ſi ſalvus redierit, reddat 120. ſi vero navis perierit, ipſe vel ejus hæredes nihil reddere obligati ſint: dummodo his & ſimilibus caſibus verum & probabile periculum ſit amittendæ ſortis mutuatæ, quodque periculum judicio prudentum virorum tanti valeat, quanti æſtimat mutuator, & pro eo ultra ſortem petit.

15 Verum contra hanc doctrinam pugnat expreſſus textus *in c. naviganti 19. h. tit.* ubi dicit Pontifex: *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quod ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid ultra ſortem, uſurarius eſt cenſendus.* Diverſi diverſas excogitarunt hujus *cap.* interpretationes, ex quibus duæ mihi videntur præferendæ. *Prima* eſt, quod in hoc textu omiſſa ſit particula *non*, & legendum; *uſurarius non eſt cenſendus*, quod valde arguunt verba ſequentia: dum ibidem ſtatim ſubjungitur, *ille quoque, qui dat 10. ſolidos, ut alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel, olei menſuræ reddantur; quæ licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus ſolutionis tempore ſint valituræ, veriſimiliter dubitatur, non debet ex hoc uſurarius reputari.* Ecce hic inprimis Pontifex per illam particulam collectivam *ille quoque*, videtur inter hunc & priorem caſum paritatem facere, alias enim poſuiſſet particulam aliquam adverſativam, v. g. *ille vero* aut *ille contra.* Deinde in poſteriore caſu propter periculum minuendi valoris earum rerum, quas mutuator loco pecuniæ ſtipulatus eſt ſibi dari, excuſatur ab uſura, ergo etiam & multo magis periculum amittendi totius capitalis ab uſura excuſabit: ubi enim eadem eſt ratio, eadem eſt juris diſpoſitio.

Si vero alicui magis placeat ſervare verba, prout vulgariter in corpore juris ponuntur, is dicere poteſt *ſecundo*, textum *in d. c. naviganti.* accipiendum eſſe de eo, qui ut poſſit aliquid ultra ſortem lucrari, non vult aliter mutuare, quam ſub tali pacto recepti in ſe periculi; hic propterea uſurarius ſaltem mentalis eſt, quod cogat mutuatarium pecuniæ indigum tale pactum ſecum inire, qui fortaſſis mallet ipſe periculum (quod ſperat non adeo magnum futurum) ſubire, ne teneatur aliquid

quid ultra sortem solvere. Ita hanc interpretationem ex Sylv. Medina & aliis adfert Less. *d. cap. 20. num. 16.*

16 Quær. III. Quid sint *montes pietatis*, & qua ratione ab usura defendantur? Resp. *Montes pietatis*, in Italia & aliis etiam locis esse usitatos, & dici æraria publice constituta, ut ad ea indigentes quasi ad *montem* refugium habeant, ne magis ab aliis usurariis opprimantur. Nam ex his ærariis sive *Montibus* datur mutuum indigentibus ea lege, ut pro mutuo pignus relinquere cogantur, & intra certum tempus recepto pignore pecuniam mutuatam restituere, ac insuper exiguum aliquid adjicere: sin autem intra tempus præfinitum debitum solutum non sit, pignus vendi possit, ut detracta sorte, exiguoque illo adjecto, residuum de æstimatione pignoris debitori restituatur.

Porro, quia, debitor ex his *Montibus* accipiens mutuum tenetur præter sortem etiam aliquid saltem modicum, adjicere, olim valde dubitabatur, an hoc institutum *Montium* non esset usurarium censendum? sed Leo inConcil. Lateran. *Sess. 10.* una cum ipso Concilio hos *Montes* tanquam pium institutum approbavit, concedens Indulgentias adjuvantibus & erigentibus, prout in *Tom. Concil.* habetur. Item Concil. Trid. *Sess. 22. de Reform. c. 8. 9. & 11. inter pia loca* etiam *Montes pietatis* numerat. Ratio vero, quod isti montes usurarii non sint, ea redditur, quod in iis ultra sortem aliquid detur non tanquam lucrum ex mutuo, sed pro sumptibus necessariis ad *Montis* conservationem, pro stipendio ministrorum, qui *Montem* administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodienda, pro libris rationum cæterisque necessariis.

17 Quær. IV. Quid sit pactum *antichreseos*, & an citra usuram fieri possit? Resp. Antichresin esse pactum inter creditorem & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti, & fructus ejus lucrari possit, usque dum sibi pecunia mutuo data a debitore restituatur? *antichresis* enim græce significat *contrarium*, sive *mutuum usum* rei scilicet in pignus concessæ pro usu pecuniæ mutuo datæ. Textus & DD. *in l. si pecuniam 33. ff. de Pignoratitia act.* & *l. si is, qui 11. §. 1. ff. de Pignoribus.* De hoc igitur pacto magna est controversia, an sit usurarium censendum? Enim vero pro negativa (quam sustinet Alciatus *l. 2. disp. unic. c. 3.* & alii apud Mynsing. *Cen. 6. observat. 71.* & Andr. Gail. *Lib. 2. Observ. 3.*) militant aliquot argumenta. I. quod pactum *antichreseos* diserte approbetur in *d. l. si pecuniam 33.* & *l. si is, qui.* Item in *l. si ea 17. C. h. tit.* II. *in c. 1. X. de Feudis.* dicitur dominum lucrari fructus ex re feudali sibi a vasallo oppignorata, III. *in c. salubriter 16. h. tit.* decidit Pontifex, quod maritus

pro dote uxoris sibi debita accipiens a socero pignus lucretur fructus hujus pignoris, & non teneatur ob fructus interim ex pignore perceptos minorem dotem acceptare. IV. Nihil videtur continere iniquitatis, si creditor ex fructibus pignoris lucrum faciat propter culturam & curam, quam in illis ferendis & colligendis impendit. *arg.* §. *si quis a non domino 35. Instit. de rerum divisione*, ubi dicitur, bonæ fidei possessorem ex re aliena lucrari fructus saltem consumptos propter culturam & curam, quam rei alienæ adhibuit. V. denique si creditor emeret pignus pro ea summa, quam mutuare vult, cum pacto, ut pro eodem pretio liceret debitori, quandocunque placuerit, redimere, validum esset pactum, & creditor haberet rem, ex eaque fructus perciperet, usque dum sibi a debitore pretium redderetur. *l. 2. C. de Pactis inter empt. & vend.* ergo si hoc licet creditori per pactum emptionis, licebit etiam per pactum *antichreseos*. Vel enim utrumque est justum, vel neutrum, cum utriusque idem sit effectus, neque una via debeat permitti, quod alia prohibetur juxta *Regulam 84. Jur. in 6.*

Verum contraria sententia, & quod pactum *antichreseos* regulariter usurarium reputetur, apud Theol. cum D. Thom. Cajet. Soto, & aliis, ac Juris Canonici Interpretes hactenus prævaluit teste Henr. Canis. *de Usuris. cap. 5. num. 15.* Paulo Laym. *d. c. 16. num. 17.* quibus adstipulatur Pan. *in c. 1. num. 2. h. t.* & Cov. *Var. Resol. l. 3. cap. 1. n. 3.* Fundamentum est in *c. 1. & 2. hoc tit.* ubi aperte deciditur, fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed imputandos esse in exonerationem sortis, quatenus deinde minor sors, seu minus capitale restituatur, quo plures fructus ex pignore percepti sunt. Etenim ut præcedenti §. dictum, usura est, quidquid ex mutuo pretio æstimabile per pactum creditor lucratur; sed hic per pactum *antichreseos* mutuo accedens lucratur fructus pignoris, ergo &c. Huc etiam facit *lex 1. 2. & 3. Cod. de Pignoratitia actione*, ubi clare constituunt Imperatores *ut fructus pignoris in sortem imputentur.* Ita tamen hæc sententia declaranda est, ut fructus non possint cedere mero lucro creditoris: secus autem si quosdam fructus velit retinere jure compensationis, ratione *lucri cessantis*, *damni emergentis*, *suscepti periculi*, *vel expensarum in custodiendum pignus*, *vel colligendos fructus factarum*: non enim dicuntur fructus nisi deductis expensis. *l. fructus 7. ff. Soluto Matrimonio.*

Ad argumenta superius in contrarium allata responderi potest, & quidem ad primum *l. si pecuniam*, *cum aliis citatis*, nihil relevare, eo quod leges Civiles, permittentes usuras, ac usurarios contractus, abrogentur per SS. Canones *Clem. un. h. t.*

Ad

Ad *secundum* dicitur, speciale esse in feudo, ut dominus ex eo sibi a vasallo oppignorato fructus lucretur *per d. c.* 1. *X. de Feudis* & *c. conquestus* 8. *h. t.* quod & idem de emphyteusi asserunt DD. dummodo interea vasallo servitia, si ex feudo præstare debeat, & emphyteutæ Canon remittatur. Rationem vero specialitatis assignat Hostiensis & Panorm. *in d. c.* 1. quod hæc sit natura feudi, & emphyteusis, quam habet ex prima sui institutione, conventione, vel consuetudine: cum enim in feudo & emphyteusi *directum* dominium maneat penes dominum, & tantum *utile* transeat in vasallum, & emphyteutam, per oppignorationem vero res tota revertatur ad dominum, videtur convenientius, ut ea potius ipsi domino, quam alteri fructificet.

Tertium similiter singulare est, quod maritus ex re pro dote uxoris oppignorata fructus lucretur, idque ob compensationem *lucri cessantis;* nam si dotem ipsam haberet, ex ea fructus omnes lucraretur propter onera Matrimonii, quæ subire debet. *l. dotis fructum* 7. *ff. de Jure dotium.* ergo cum istud justum lucrum fructuum dotalium ob dotem non solutam marito absit, merito compensationem facit ex fructibus rei pro dote debita oppignoratæ, prout idem facere posset creditor quilibet in pignore, si sua interesset ratione *lucri cessantis,* vel *damni emergentis*, ut dictum.

Ad *quartum* respondet Henric. Canis. *de Usuris c.* 5. *num.* 25. quod sibi imputare debeat creditor, qui *culturam & curam* ex contractu illicito in rem alienam impendit, ut propterea idem creditor non *bonæ fidei*, sed *malæ fidei* possessori sit potius comparandus, qui ob culturam & curam nullos prorsus fructus lucratur, sed universos restituere tenetur. *l. certum* 22. *C. de rei vindicatione*, & licet forte creditor fuerit in errore Juris, putans fructus pignoris posse ex pacto suo lucro acquiri, nihilominus sciendum est, errorem Juris non prodesse acquirere, & lucrari volentibus. *l. Juris* 7. *ff. de Juris & facti ignorantia.*

Ad *quintum* dicendum est, inter emptionem pignoris cum pacto redimendi, & inter pactum *antichreseos* magnam esse differentiam. Nam si creditor pignus emerit, deponitur qualitas *creditoris mutui*, & *pignoris*, & emptor efficitur *Dominus*, & fructus lucratur jure *dominii* ex re sua. Et deinde re empta casu fortuito v. g. incendio pereunte non potest amplius repetere pretium; quia res perit suo domino *tot. t. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* quæ omnia se aliter habent in pacto *antichreseos*, ubi creditor non efficitur dominus pignoris, & consequenter fructus percipit ex re aliena, atque pignore sine sua culpa pereunte nihilominus pecuniam mutuatam repetere potest. Interim licet emptio cum pacto redimendi ordinario Jure permis- 18

sa sit. *d. l. 2. Cod. de Pact. inter empt. & venditor.* & etiam *antichresis* hoc pacto, sicut & aliis titulis ex quibus juste aliquid ultra sortem exigitur, cohonestari possit, teste Laym. *in Theol. mor. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 17.* Id tamen procedit, si omnia bona fide agantur: si nimirum res justo pretio vendatur, & creditor non sit solitus usuras exercere, cogens debitorem pecuniæ indigum ad talem contractum, alias non mutuaturus: nam ex modicitate pretii, consuetudine fœnerandi, & si rem intra certos annos non licuerit venditori redimere, aliquando emptionem cum pacto redimendi censeri contractum *usurarium*, & præsumi tantum fictam emptionem, in effectu autem esse mutuum cum lucro ex pignore, textus sunt *in cap. ad nostram 5. de Empt. & vendit. c. 4. de Pignoribus l. 3. C. Plus valere. quod agitur &c.* & videri poterit Fach. *L. 2. Contr. c. 12.*

18 Similiter qui contenderet, antichresin posse reduci ad aliquem contractum *innominatum*, *do, ut des, facio ut facias &c.* Concedo tibi usum mei prædii, ut mihi concedas usum tuæ pecuniæ &c. id fortassis transiret, si nihil in fraudem usurarum attentaretur, & contractus *innominatus*, qui certam legem non habet, sed totus ex conventione & *præscriptis* partium *verbis* dependet & regulatur. *l. 3 & seqq. ff. de Præsc. verb.* ita clausuletur, ut neutri parti gravis sit, & notabiliter, præsertim ratione periculi interitus, a mutuo differat: possunt enim contractus innominati naturam nominatorum assumere. *l. 5. ff. de Præsc. verb.*

19 Quær. V. Utrum *olla fortunæ* passim in germania usitata contineat usuram vel iniquitatem, si e. g. aliquis pro sex crucigeris extrahat schedam signatam, & is, qui præest ollæ, debeat ipsi dare rem valentem centum floren. econtra, si alius imponat 30. flor. & pro illis meras schedas vacuas recipiat?

Resp. ollam fortunæ satis probabiliter ab *usura* & *iniquitate* defendi posse: ab *usura* quidem, quia non intervenit contractus mutui, in quo solo proprie committi usuram superius in §. *1.* diximus; etenim hæc olla fortunæ non immerito ad contractum emptionis & venditionis revocari potest, in quo pecunia pro pretio, & spes rei accipiendæ pro merce sit, prout *in l. nec emptio 8. §. aliquando ff. de contrahenda emptione. Aliquando* inquit JC. *sine re emptio intelligitur, veluti cum quasi alea* (id est casus, fortuna, vel eventus dubius) *emitur; quod fit, cum captus piscium, avium vel similium emitur, etenim emptio contrahitur, etsi nihil inciderit, quia spei emptio est,* & hinc qui v. g. a piscatore vel aucupe pro imperiali emerit, quod media die capturus est, tenetur solvere pretium, etsi nihil captum sit, & e converso piscator & auceps tenetur tradere, quod cepit, etsi longe pluris æstimetur. *Ab iniquitate* quoque defendi potest

test *olla fortunæ*, dummodo de cætero fraudes in signatione, impositione, vel extractione schedarum non committantur; quia in ea pretium non metimur secundum valorem rei extractæ, sed juxta spem & incertitudinem lucri vel damni. Verum, licet *olla fortunæ* in se & cæteris paribus nec *usuraria*, nec *iniqua* sit, quia tamen non longe abest *a lusu alearum*, qui prohibetur *in toto t. ff. de Aleatoribus*, & multæ circa eam fraudes committi possunt, atque curiosi pecunias prodigunt, illi vero, qui erigunt ollam, pecunias extra civitatem & provinciam avehunt, ideo a prudentibus Magistratibus non semper tales *ollæ* tolerantur.

20 Quær. VI. Utrum usuram committat, qui rem carius vendit propterea, quod pretium non statim numeretur, sed ejus solutio in aliud longius tempus differatur? Resp. cum Pan. & aliis *in c. in civitate 6. h. t.* talem contractum in foro quidem externo rarius censeri nomine *usurarum*, cum non sit formale mutuum, in quo solo proprie usura committitur, in foro tamen interno sæpius esse *usuram*, eo quod hæc venditio saltem in effectu & implicite contineat in se mutuum, & venditor censeatur *brevi manu* pretium emptori usque in tempus solutioni destinatum sub usuris credidisse & mutuasse: sicut tamen alias in mutuo propter *lucrum cessans*, vel *damnum emergens* potest aliquid ultra sortem accipi, ita etiam in hoc venditionis contractu poterit venditor rem pluris æstimare, si sua intersit, pretium non statim persolvi. Et præterea si dubium sit, an res vendita tempore solutionis sit plus vel minus valitura, & venditor non fuisset eam prius venditurus nisi in singularem gratiam emptoris, propter istud dubium etiam venditor ab usura excusatur in dicto *c. 6.* & *c. ultimo ℣. ille quoque h. t.*

21 Quæritur VII. An usurarius, vel illicitus sit contractus, si quis alienum debitum, nomen, seu chirographum emat, aut sibi cedi faciat pro minore quantitate, quam in se contineat, v. g. si pro debito 1000. flor. numeret 600.

Resp. Inprimis satis tum jure, tum usu receptum esse, credita, seu (ut Jurisperiti appellant) *Nomina* & Chirographa tanquam mercem idoneam posse in contractum emptionis deduci etiam invito debitore. *l. nominis 3. C. de hæreditate vel actione vendita L. 1. C. de Novat.* dummodo sint debita *liquida*: nam alias lites & debita illiquida seu controversa & litigiosa emere severe in Jure prohibitum est. Text. & Interpp. *in l. per diversas 22. & l. ab Anastasio 23. C. Mandati. tot. t. Cod. de Litigiosis.* Panorm. *ad c. fin. X. de alien. jud. mut. caus. facta* Wesenb. *ad tit. ff. de hæred. vel act. vend.* Et quidem si in ejusmodi debitis ambigua (de facto, non de Jure) aut difficilis sit executio solutionis ita ut pecunia sine molestiis, vel sumptibus a debitore acquiri

non

non possit, vel si in favorem venditoris expositum pretium potuisset emptor aliorsum cum majori lucro applicare, & sic *lucrum cessans* vel *damnum emergens* cum tali emptione concurrat, omnes consentiunt, quod debitum arbitrio boni viri consideratis omnibus circumstantiis possit etiam longe minoris emi, quam in se contineat.

Verum si debitum facile obtineri possit, nec propter pretium aliquid *intersit* emptoris, non est una omnium sententia, an tale debitum minoris emere liceat? Resp. esse distinguendum, an facilitas solutionis proveniat ex qualitate ipsius debiti, ut quia debitor semper paratus est illud solvere; vel an tantum ex qualitate emptoris, ut quia is ex speciali Principis gratia, vel alio singulari medio solutionem obtinere potest, quæ alias ægre obtinetur.

Primum casum magis speculativum, quam practicum censet Card. Lugo *de J. & J. tom. 2. disp. 2. sect. 7. §. 1. numer. 96.* quod vix contingat debitum emi sine omni difficultate exactionis, periculo, vel interesse; si tamen contingeret, ut v. g. creditor pecuniæ indigus ob repentinum discessum, vel aliud repentinum accidens mox a debitore habere non posset, ideoque alteri pro parata pecunia suum creditum liquidissimum venderet, ipse putarem, tutius fore in conscientia, non licere tale debitum minoris emere, sicut cum Medina Sylv. & aliis docet Lessius *de J. & J. lib. 2. c. 21. num. 71.* nam inter mercem & pretium debet esse æqualitas; non est autem æqualitas, si v. g. pro 100. dentur 90. & alias multæ usuræ palliari possent, si usurarius diceret, se nolle mutuare, velle autem ab illo, qui mutuum petit emere chirographum 100. flor. pro 90. & sic in effectu nihilominus 10. per 100. lucraretur. Non est tamen omnino erroris damnanda altera sententia, quæ concedit aliquando modice minus pretium dari: quod communi hominum æstimatione minus valere censeatur pecunia futura, quam præsens, sicut minus est, actionem habere, quam rem *l. minus 204. ff. de R. J.* neque emptio sine omni prorsus commodo celebrari soleat. Innoc. & Panor. *in c. in civitate 6. h. tit.* Navar. *in Man. cap. 17. num. 230.*

In secundo casu, quando facilitas solutionis per accidens provenit ex persona emptoris, existimat Less. *d. l. n. 76.* & Molina *de J. & J. tr. 2. disp. 361.* posse debitum emi citra injustitiam secundum illam æstimationem, quam considerata difficultate solutionis communiter apud alios & in foro habet: illud enim justum rei pretium censetur, quod communiter apud homines æstimatur; sicut in simili, qui gemmam sine omni suo labore & sumptu inventam aut donatam accepit, potest absque injustitia eam tanti vendere,

quan-

quanti communiter ſolet vendi ab iis, qui ſimiles gemmas magnis ſumptibus conquirunt. Fatetur tamen Leſſius, ſæpe peccare tales emptores ſaltem contra charitatem (quod etiam grave peccatum eſt, quamvis ordinarie ad reſtitutionem non obliget) ſi miſeris & indigentibus hominibus non majus pretium perſolvant, cum ipſi nonnunquam ingens lucrum reportent. Item Officiales Principum, qui ſe in ſolutionibus debitorum difficiles exhibent, & ita indirecte cogunt creditores ad ſua debita vili pretio vendenda, quæ ipſi coemunt, haud dubie graviter contra juſtitiam peccant, & ad reſtitutionem obligantur. Leſſ. *d l.* ſi enim poſſunt ſibi ſolvere, poterunt utique & aliis, quibus ex juſtitia debetur: & ſi creditores velint ultro propter publicam neceſſitatem aliquid remittere, profecto juſtius eſt, ut illa portio remiſſa accreſcat ærario Principis pro publico bono, ne ſubditi gravioribus contributionibus onerentur.

Quid ergo, ſi creditor velit ſuum creditum minoris vendere, poteritne ab ipſo debitore, ſive is Princeps ſit, ſive alius, minori pretio emi? Reſp. Si debitor ipſe ſit cauſa difficilis ſolutionis, utique ſine iniquitate & onere reſtitutionis emere minoris non poterit, ſecus vero ſi propter inopiam aut alium caſum totum ſolvere nequeat: tunc enim non apparet, cur debeat eſſe deterioris conditionis, quam quilibet alius extraneus. Navar. *d. l.* Leſſ. *d. L. n 70.*

Advertendum tamen, ſi in præmiſſis caſibus, & juxta dicta aliquid contra charitatem & juſtitiam peccetur, hoc peccatum non ſtatim eſſe reducendum ad uſuras, & uſurarum pœnas; quia in *emptione*, & non in *mutuo* committitur, per tradita ſuperius §. *1. n.* 1. niſi in fraudem uſurarum mutuum tali aliquo contractu pallietur.

22 Quær. VIII. Quid ſit *contractus cenſualis*, an & quando *uſurarius* judicandus? *Cenſus* veteri Jure Romano a *cenſendo*, ſeu æſtimando dicebatur æſtimatio patrimonii ſubditorum, unde tributum Cæſari vel Magiſtratui ſolvere tenebantur. *l. forma 8. ff. de Cenſibus. l. 2. & 3. C. eodem.* ſed & ipſum quoque tributum *cenſus* vocabatur juxta illud Matthæi *22. licetne cenſum dare Cæſari &c.* De Jure vero Canonico & ad propoſitum *cenſus*, vel *contractus cenſualis* eſt jus per emptionem aut ſimilem contractum acquiſitum reditus annuos ex re, vel induſtria aliena provenientes percipiendi. Dico, ex *re*, vel *induſtria:* nam *cenſus* dividitur in *realem* & *perſonalem.* *Realis cenſus* eſt, qui fundatur ſuper certa re una vel pluribus. e. g. ſi a Titio emam jus percipiendi illos reditus, quos ipſe annuatim ex domo vel prædiis ſuis percipit. Quare hic cenſus, cum realis ſit & rei inhærens, comitatur rem, ad quemcun-

cunque possessorem deveniat, sicut servitus vel aliud onus reale.

Personalis census est, qui fundatur super certa persona, quæ se obligat ad annuam pensionem, non tam respectu certæ rei, quam potius respectu lucri acquisiti propria industria, puta si illa persona exerceat negotiationem, opificium aut artificium; nisi quod subinde ad debiti securitatem certus fundus hypothecæ subjiciatur, non tamen cum jure ex illo fundo fructus percipiendi.

Uterque census tam *realis*, quam *personalis* plerumque solet habere pactum *redimendi* ut scilicet ille, qui censum ex re vel industria sua vendidit, possit hunc censum rursus redimere, si emptori pretium pro venditione census acceptum denuo restituat. Imo frequenter census ex *utraque parte redimibilis* constituitur, ita ut non tantum venditor possit restituto pretio censum redimere, & se vel res suas ab hoc onere liberare, sed etiam ipse emptor possit venditori rursus jus suum cedere, ab eoque pretium pro censibus datum repetere.

Verum quia talis contractus censualis prima fronte nihil videtur differre a mutuo sub usuris contracto, quia & in mutuo debitor mutuum receptum pro libitu restituere, & creditor illud repetere potest, interim usuræ annuæ & pensiones ex mutuo præstandæ sunt, ideo inspiciendum est, utrum tales contractus censuales sine peccato usuræ sustineri valeant?

Resp. Itaque I. Censum *realem* ex parte solius venditoris redimibilem esse contractum licitum & non usurarium, per exressam declarationem Pontificiam *in Extrav. 1. & 2. de empt. & vend inter com.* dummodo census eo pretio ematur, quod consuetudo loci, vel Magistratus justum decrevit, prout consuetudine Germaniæ receptum, ut 5. floreni annui reditus emantur pro centum florenis.

Est etiam inter hunc *contractum censualem* & inter *mutuum* notabilis differentia, quæ ex communi DD. sententia aperte colligitur in citatis *Extravagantibus: nam* in *mutuo* bonis & facultatibus debitoris casu aliquo pereuntibus nihilominus pecunia mutuata cum usuris repetitur; at vero in *contractu censuali* seu emptione census *realis*, si res, ex qua reditus annuus sive census emptus est, intereat, census quoque & facultas repetendi pretium interit.

Similiter si propter sterilitatem aut aliam causam res censualis non tantos fructus proferat, ut integræ pensioni sufficiant, non tenetur debitor seu venditor census totum censum solvere, nisi antecedentium aut subsequentium annorum fertilitas talem sterilitatem compenset. Cujus ratio est, quod hic contractus emptionis sit, emptione autem perfecta periculum in re empta contingens ad emptorem

rem pertineat, *toto t. ff. de periculo & commodo rei venditæ.*

Non etiam obstat, quod contra hunc contractum censualem objici solet, nimirum esse contra naturam pecuniæ & emptionis, ut una pecunia alia pecunia ematur: cum pecunia sit tantum pretium ad alias res comparandas; item emptionem esse tantum de re præsenti, in contractu autem censuali hic & nunc nulla res præsens sit, quæ ematur. Nam dicendum est, in contractu censuali non emi pecuniam tanquam mercem, sed jus percipiendi pecuniam, prout etiam alia jura incorporalia recte emuntur, & venduntur. Unde quia istud jus futuris temporibus percipiendi pecuniam statim tempore emptionis a venditore census conceditur emptori, ideo hoc respectu satis res empta præsens dici potest; veluti & fructus in agris, partus ex animalibus in futurum nascituros jure vendi, probatur *l. nec emptio 8. ff. de contrahenda emptione.*

Quod si census *realis* non tantum ex parte venditoris, sed etiam emptoris, & sic *utrinque redimibilis* constituatur, adhuc tamen non improbabiliter ab usura defendi potest. Contractus enim ex conventione legem accipiunt. *c. contract. 85. de R. J. in 6.* & illæ differentiæ inter mutuum & talem contractum paulo ante enumeratæ adhuc permanent.

Verum quidem est, quod ex constitutione Caroli V. in Comitiis Augustanis facta sub titulo, *de Usurariis contractibus* ad censum licitum requiratur, ut ejus redemptio non sit in arbitrio emptoris, sed solum venditoris: nihilominus id intelligi potest, quod in foro externo nonnunquam ex tali pacto usura, & *palliatum mutuum* præsumatur, quæ præsumptio non habet locum in foro interno, si omnia bona fide agantur, & periculum intereuntis rei censualis penes emptorem maneat. Præterea similes conditiones quatenus ea prohibent, quæ Juri naturali non adversantur, non ubique esse receptas, asserit Paulus Laym. *in Theol. mor. l. 3. tract. 4. c. 18. sub n. 6.* Attamen in loco, ubi non esset consuetudo censum utrinque redimibilem constituere, tutius foret a tali contractu abstinere propter illam fori externi præsumptionem, & scandalum aliorum, ac periculum usurariæ intentionis.

23 Resp. II. Censum quoque *personalem*, præsertim a solo venditore *redimibilem* (probabiliter etiam *utrinque redimibilem*, per ea, quæ mox de censu *reali* diximus) ab usura plurimi DD. defendunt: si enim aliæ præstationes super sola personæ industria constitui possunt, prout fit in tributo Magistratui solvendo, in decimis personalibus, in contractu societatis &c. non apparet ratio, cur idem in censu *personali* fieri nequeat, cum de æquivalentibus idem sit judicium. *L. ult. ff. Mandati.* Differt au-

autem hic contractus a mutuo. I. Quod constitui non possit, nisi cum tali persona, quæ ex sua industria lucrum facit. II. Si ex causa persona censualis lucrum facere amplius non valeat, pensiones quoque annuæ amplius non solvantur. III. Si census ex parte solius venditoris *redimibilis* sit, iterum differt a mutuo, quia mutuum non tantum debitor sponte solvere, sed etiam creditor ab invito debitore petere potest.

Imo non desunt magni nominis DD. qui censum *personalem* & *realem* constitui posse affirmant cum *pacto assecurationis*, ut nimirum venditor suscipiat in se periculum interitus, & re censuali pereunte, vel lucro ex industria personæ sine culpa ejus cessante, venditor non quidem annuos census persolvere, sed tamen capitale, seu pretium census restituere teneatur, dumodo hæc obligatio venditoris ipsi alio modo compensetur, scilicet pretium census augendo; vel quod in effectu idem est, minorem censum exigendo. Ita namque in aliis contractibus aperto Jure concessum est, ut contra naturam contractus periculum ex speciali pacto ad alterum pertinere possit, puta in commodato ad commodatarium, in deposito ad depositarium. *c. unico. de Commodato. l.* 1. §. *6. ff. Depositi.* Verum contra hunc *censum personalem*, & pactum *assecurationis* adducitur Bulla Pii V. quæ incipit: *Cum onus Apostolicæ servitutis,* cui tamen similis responsio aptari potest, quæ superius circa constitutionem Carolinam data est. Prolixius hanc materiam *de Censibus* tractat Laym. *d. l. c. 18.* & Cov. *Variar. Res. l. 3. c. 7.* Henric. Canis. *de Usur. cap.* 11. Less. *de J. & J. lib. 2. c. 22.* aliique apud eos citati.

24 Quæritur IX. & ultimo, quid sit *cambium*, & quo titulo ex eo lucrum acquiri possit? Negotiatio ista pecuniaria, quæ *cambium* dicitur, passim nota & usitata, nihil est aliud, quam permutatio pecuniæ pro pecunia, in qua ille qui rogatur, ut pecuniam commutet, *campsor*, ille vero, qui rogat, & ad cujus gratiam pecunia commutatur, *Campsarius* appellari solet; prisco enim vocabulo *cambire* vel *campsare* idem, quod permutare significabat, sicut ex Prisciano refert Cov. *de Collatione veterum numismatum c. 7. n. 4.* Licet vero etiam in *mutuo* pecunia pro pecunia detur, id tamen non fit causa permutationis, neque statim tempore contractus in mutuo, sicut in cambio pecunia unius datur pro pecunia alterius, sed solus creditor numerat pecuniam, ut in futurum vel eandem, vel aliam ejusdem generis, & bonitatis recipiat; cum ergo *cambium a mutuo* differat, consequens est, quod lucrum ex cambio quæsitum nomine *usurarum* censeri non debeat, nec usurarum pœnis subjaceat. Videamus tamen breviter, ex quibus causis aliquod lucrum citra iniquitatem ex *cambio* percipiatur.

Est

Est autem præsciendum, *cambium* dividi in *manuale* sive minutum, & in *cambium locale*. Cambium *minutum* seu manuale dicitur, quando pecunia unius formæ aut materiæ permutatur cum pecunia alterius formæ aut materiæ, v. g. crucigeri aut sestertii pro taleris, vel aureis, moneta Germanica pro Italica, Hispanica &c. Dicitur *minutum*, quia plerumque minor moneta commutatur pro majore, & *manuale*, quia statim in eodem loco & tempore de manu ad manum vicissim pecunia numeratur.

Locale cambium est, quando pecunia præsens commutatur pecunia distante in alio loco, quod cum ordinarie per literas fieri soleat, per quas campsor mandat suo correspondenti, ut campsario certam pecuniæ quantitatem, quam ipse campsor jam hic Salisburgi accepit, numeret Romæ, ideo etiam *cambium per literas* appellatur. Idque præcipue ob utilitatem itinerantium inventum est, ne cogantur pecunias cum magno periculo & incommodo secum continuo deferre.

Porro in *cambio minuto*, si v. g. aurei pro crucigeris commutandi sint, solent campsores aliquid auctarii loco exigere, & frequenter pro quolibet aureo sestertium vel grossum. Causas hujus exactionis DD. aliquot allegant: *prima* est locatio operæ & obsequii; siquidem campsor debet semper paratas habere diversi generis pecunias, quemlibet ad cambium in suam domum intromittere, inde se & famulos hujus negotii expertos alere. Quod maxime procedit circa campsores, quibus obligatio tale cambium exercendi pro publica hominum utilitate a Magistratu imposita est. *Secunda* causa est *lucrum cessans* vel *damnum emergens*, ut si campsor proposuerat nummos aureos alio perferre, ubi pluris valent, & alibi merces emere, ubi alia moneta longe carius emuntur &c. *Tertia*, puritas materiæ: quia communi hominum judicio imperialis vel ducatus purus, nihil habens de cupro admixtum, pluris æstimatur, quam moneta impura. Nec obstat, quod quidam opponunt, æstimationem materiæ non esse in potestate subditorum, sed Principis monetam cudentis. Nam respondetur, nummos alio modo æstimari a Principe, & alio a subditis: a Principe quidem nummi *formaliter* considerantur, ut nummi sunt, & quatenus mensura rerum venalium, & solutionis debitorum: a subditis vero in cambio, & commutatione *materialiter*, & ut res sui patrimonii, quæ in se meliores vel deteriores sunt Hinc etiam pro *quarta* causa assignant antiquitatem, raritatem, commoditatem conservandi, numerandi, vel deferendi monetam. *Quinta* demum esse potest, usus seu expendibilitas, ut si in aliquo loco commutentur nummi, qui possunt ibi expendi cum iis, qui expendi non possunt,

isti enim, cum non habeant ibi pretium, vel valorem, minoris æstimantur.

Sed & in *cambio locali* campsores aliquod lucrum facere con sueverunt, ita ut si in exemplo campsarius hic Salisburgi numeraverit campsori centum imperiales, Romæ tantum accipiat nonaginta quinque, & quinque cedant lucro campsoris.

Hoc vero lucrum, dummodo usitatum in aliquo loco cambii modum, qui communi hominum æstimatione non reputetur iniquus, non excedat, communiter defendunt DD. Inprimis enim campsores pro itinerantium utilitate solent ad hoc operas suas locare, famulos & scribas alere, libros rationum tenere, aliosque sumptus facere. Deinde campsor virtualiter saltem transfert pecuniam de loco ad locum, & liberat campsarium ab onere, sumptibus ac periculis, quæ ipse in transferenda pecunia subire deberet, quod obsequium merito pretio æstimabile censetur. Plura de cambiis videri poterunt apud Lessium *de J. & J. l. 2. c. 23.* ubi difficultates plerasque circa cambia satis exacte pertractat.

§. III.

De Restitutione & Pœnis Usurarum.

SUMMARIA.

25. *Obligatio restitutionis incumbit usurariis etiam mentalibus.*
26. *Cur, & an non idem in simonia mentali:*
27. *Jure Canonico etiam hæredes tenentur restituere.*
28. *Excusatio a restitutione.*
29. *Res empta ex pecunia usuraria non est restitutioni obnoxia, nisi deficientibus aliis mediis.*
30. *Contra tertium Possessorem non datur actio*
31. *Alia pœna usurariorum.*
32. *Parochi sine judicio Ordinarii non debent aliquem usurarum condemnare.*
33. *Oblationes quando recipiendæ ab usurariis.*
34. *Ad sepulturam non recipiuntur nisi præstita satisfactione, vel cautione.*
35. *Nec testamenta eorum valent.*
36. *Jurium imperiti, qui juxta communem modum sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra sortem, qualiter frequenter ab usura excusari possint.*

25 Sicut quilibet iniquus rei alienæ detentor ad restitutionem tenetur, nec dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum *c. peccatum 4. de R. J. in 6.* ita etiam usurarii ante omnia cogendi sunt ad restitutionem eorum, quæ per usuras contra Jus naturale, Divinum & hu-

humanum acquisiverunt. Et cum usura rapinæ instar sit. *cap. si quis usuram 10. causa 14. q. 4.* ideo usurarii in utroque foro tam interno quam externo ad restitutionem adigi debent. In foro tamen externo non aliter quis ad restitutionem cæterasque usurariorum pœnas condemnandus est, quam si fuerit usurarius manifestus, scilicet per rei evidentiam, confessionem judicialem, aliasve legitimas probationes convictus; Ecclesia enim & alii Judices externi non judicant de occultis; ne quandoque innocentes pro nocentibus puniantur. *cap. cum tu 5. hoc. tit. l. ult. C. de Probationibus.* In foro autem interno nulla opus est probatione, sed sua quemque conscientia arguit. Hinc etiam non tantum realis usura, quæ aperto usurario pacto commissa est, sed & sola *mentalis* in conscientiæ foro ad restitutionem obligat, per textum & Doctores *in c. consuluit 10. hoc tit.* Dicitur autem *mentalis usura*, quando creditor non fuisset aliter pecuniam daturus indigo debitori, nisi ipse debitor vicissim, vel sine omni pacto externo, vel ex pacto aliquo simulato, quoad externam speciem non usurario, lucrum creditori concessisset. Exempla desumi possunt ex §. *1. versiculo. Dico quarto* & ex §. *2. q. 2.* & secunda interpretatione *c. naviganti* & ex eodem §. *2. q. 4. in responso ad quintum argumentum.*

26 Verum hic non levis est difficultas, quare in *simonia mentali* sufficiat sola pœnitentia & dolore erga DEUM illud peccatum expiare sine restitutionis obligatione, ut communiter tradunt Interpretes in *cap. ultimo de Simonia.* & non similiter *in usura mentali*? Inter varias explicationes, quas adferunt DD. illa videtur captu facilior, quam refert Barb. *in dicto c. consuluit. num. 4.* quod in *usura mentali* injuria fiat debitori, qui invitus & necessitate coactus solvit: *in Simonia* vero *mentali*, quæ sine expresso pacto fit, plerumque ille, qui pro spiritualibus aliquid temporale offert, non sit necessitate constrictus. Imo si ponatur casus, ut v. g. Clericus in necessitate constitutus non possit aliter impetrare beneficium ad sui sustentationem, quam si liberalem oblationem faciat Episcopo, vel Patrono alias sibi non collaturo, tunc æque restitutionem faciendam esse in *simonia* hac *mentali*, quam in *usura mentali*, non improbabiliter docet Sotus *de Justitia & Jure lib. 9. q. 8. artic. 1.* Neque etiam ex textu *d. c. ult. de Simonia*, qui obscurior est, & diversas interpretationes admittit, contrarium evincitur.

27 Cæterum restitutio usurarum vel debitoribus per usuras læsis, vel hæredibus eorum, aut in istorum omnium defectu pauperibus facienda est. *d. c. cum tu 5. h. t.* Ex adverso quoque non tantum ipsi usurarii, sed etiam hæredes eorum, usuras restituere tenentur. Quamvis enim de Jure Civili hæres

res non teneatur ex delicto defuncti, nisi quatenus ex illo delicto ad hæreditatem pervenit, & inde lucupletior factus est, vel si lis cum defuncto contestata fuerit, ut tunc non tam ex delicto, quam ex quasi contractu litis contestatæ conveniatur. *l. unica C. Ex delictis defuncti in quantum hæred. conven.* De Jure tamen Canonico hæres ad exonerationem conscientiæ defuncti tenetur pro viribus hæreditariis omnibus illis satisfacere, quibus defunctus damnum intulit, licet ex illo damno hæreditas aucta non sit. *c. ult. de Sepulturis. c. in literis 5. de raptoribus.* Et cum hæc res salutem animæ concernat, & naturalis ratio suadeat, ut contra justitiam læsis damnum ex bonis ipsius lædentis compensetur, ideo hanc constitutionem Juris Pontificii etiam in terris Imperii observandam esse non attenta lege Civili, recte docet Henric Canis. *de usuris c. 7. sub. numero 4.*

28 Ab hac tamen restitutione excusat notoria paupertas usurarii, vel hæredum ejus, usque dum ad pinguiorem fortunam deveniant. *l. nam is nullam 6. ff. de Dolo. & d. cap. 5. h. t.* Item si debitor ipsemet solitus sit usuras exercere, non audietur contra suum creditorem restitutionem usurarum petens, nisi & ipse prius aliis, cum quibus usuras exercuit, restitutionem fecerit; nam frustra legis auxilium invocat, qui in legem peccavit. *c. quia frustra 14. hoc. tit.*

29 Sed quid, si creditor ex pecunia usuraria domos vel prædia emerit, anne hæc tanquam sua debitor vel hæres ejus petere poterit, sicut potuisset ipsam pecuniam usurariam? Resp. De Jure rem non succedere in locum pecuniæ, propterea qui ex aliena pecunia etiam inscio vel invito domino rem aliquam emit, sibi acquirit hujus rei dominium, non alteri, cujus pecuniæ fuerunt, nisi quod ei aliam pecuniam reddere teneatur, per textum expressum *in l. qui aliena 8. C. si quis alteri vel sibi &c. & l. si ex ea 6. C. de rei vindicatione.* Si tamen creditor non habeat alia media satisfaciendi debitori propter usuras, tunc cogetur talia bona vel in solutum dare, vel vendere, & de pretio usuras male acceptas compensare. *d. c. 5. h. t.*

30 Quod si talia bona jam in tertium alienata sint, contra hunc tertium possessorem probabilius debitori nulla actio competit; non *personalis*, quia cum eo nihil contractum fuit; nec etiam *realis hypothecaria*: quia non habemus legem, quæ hypothecam in tali casu concedat, nisi fortassis debitor, cum quo usura exercita, pupillus aut minorennis fuerit, qui alias in re pecunia sua comparata tacitam hypothecam habet. *l. idemque 7. ff. Qui potiores in pignore.* vel Ecclesia, quæ jure minoris utitur. *cap. 1. de in integrum restitut.* vel nisi alienatio in tertium facta sit in fraudem debitoris, cum creditor

tor usurarius sciret, se aliunde debitori per usuras læso satisfacere non posse; tunc enim res alienata revocabitur, secundum ea, quæ traduntur in *t. t. ff. Quæ in fraudem creditorum.* Covar. *Variarum Resolutionum lib. 3. c. 3. sub num. 6.*

Præter obligationem restitutionis aliæ quoque pœnæ in usurarios constitutæ sunt. Ut I. Infamia Juris *l. improbum fœnus 20. C. Ex quibus caus. infam. irrogetur.*

31 II. Privatio officii, & depositio in Clerico usurario. *c. 1. & seqq. 14. q. 4.* Poterit tamen Episcopus post restitutionem & peractam pœnitentiam cum tali Clerico dispensare. *cap. at si Clerici 4. §. de adulteriis. de judiciis* Gloss. *in cap. præterea 7. v. suspendas. h. t.*

32 III. Laicos usurarios Episcopus excommunicare potest, & prohibere, ne eorum oblationes tanquam male quæsitæ in Ecclesiis recipiantur, sub pœna, ut Ecclesiastici tales oblationes recipientes ab officio suspendantur, & ad restitutionem acceptorum teneantur. *cap. 3. & c. præterea 7. h. t.* Quod tamen intelligendum est, si aliquis usurarius manifestus sit, aut tanquam usurarius in judicio convincatur, & si appareant illi, quibus per usuras damnum datum est: alias in dubio absque declaratione Episcopi a privatis Parochis nemo tanquam usurarius facile proclamandus est, criminalia enim, quæ altioris indaginis, & magnum præjudicium, ac pœnas Juris secum trahunt, nec Parochus, nec Decanus ruralis judicare, sed ad Episcopum referre debet. Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 20.*

Quod si etiam nulli amplius existant debitores, vel hæredes eorum, a quibus usuræ extortæ sunt, tunc in horum defectu oblationes, maximæ quæ in sustentationem pauperum cedunt, faciendas & recipiendas esse, habetur in sæpe dicto *c. 5. h. t.* & insinuatur *Luc. 16. c.* ubi Christus dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

33 IV. Usurarii manifesti ad Ecclesiasticam sepulturam non admittuntur, antequam usuras pro modo & possibilitate facultatum suarum restituerint, aut saltem cautionem de restituendo præstiterint præsentibus illis, quibus usuræ debentur, aut in istorum absentia coram loci Ordinario proprio, vel Notario. *c. 2. hoc. tit. in 6.* Imo in articulo mortis, & casu necessitatis; quando Ordinarius loci, Parochus vel Notarius haberi non potest, quemlibet Sacerdotem, qui tunc temporis a peccatis absolvere potest, etiam idoneum esse ad recipiendam talem cautionem, ut eam postea referat Episcopo, docet Sylv. *in verbo. Restitutio. §. 6. q. 1.* & Navar. *in Manu. c. 13. num. 218.*

34 V. Testamenta & ultimæ voluntates usuariorum non valent, nisi ante mortem usuras restituerint, vel de restituendo idoneam

cautionem dederint. *d. c. 2. hoc tit. in 6.*

35 Demum hoc loco notandum est, quod homines rudes & indocti, qui ex sua pecunia lucrum, & pensiones annuas accipiunt juxta eum modum, quo alii viri honesti, & probi facere consueverunt, non sint facile de usura condemnandi, quamvis ipsi non intelligant, quo jure vel titulo tale lucrum sibi habere liceat; cum enim lucrum ex pecunia variis ex causis cohonestari valeat, ut propter lucrum cessans, damnum emergens, implicitum pactum societatis, emptionem census &c. satis censeri possunt in bona fide, qui proborum virorum imitantes exemplum sibi proponunt, non aliter quam justo, quo fieri potest, titulo lucrum ex pecunia quærere.

36 Imo licet indocti contrahendo utantur verbo mutui, vel germanice ausleyhen, nihilominus cum non intentio verbis, sed verba intentioni deservire debeant. *c. secundo requiris. 41. de Appellationibus.* Ideo ex mente istorum, qui omni meliori modo, quo de jure fieri potest, contrahere intendunt, similes contractus in effectu non tam mutuum, quam societas implicita cum pacto assecurationis (quod fieri potest, si pro tali periculo assecurationis socio relinquatur majus lucrum, cum contractus ex conventione legem accipiant) vel emptio census realis aut personalis judicari debent: præsertim quia apud Germanos ille terminus valde generalis est, & omnem ferme concessionem significat, ita docet Laym. *lib. 3. tract. 4. c. 18. num. 11. & 13.* cum Less. Valent. & Majore ibidem citatis. Alias enim innumeri condemnandi forent, non tantum Laici, sed Ecclesiastici, qui sub nomine & titulo ausleyhen, ultra sortem seu capitale annuatim 5. vel 6. pro 100. exigunt, nec lucrum cessans nec damnum emergens, nec morale periculum interituri capitalis propter assecurationem pignoris & fidejussorum habent, & solum lucrum quærunt, *ne pecunia otiosa sit.* Et sane si iniquitatem non a verbis, sed ab effectu metimur, haud esset rationabile, indoctum, qui sub nomine *mutui*, vel ausleyhen accipit 5. pro 100. usurarium asserere, & doctum, qui sub nomine *census* idem facit, absolvere. Meminisse tamen oportet; quod semper hactenus monui, multos contractus excusari posse, in quibus aliquid ultra sortem accipitur, si fiant cum eo, qui ex mea pecunia negotiatur, & honestum lucrum quærit, ut mihi hujus lucri partem tribuat: veluti in contractu societatis expresso vel implicito; in quo alter pecuniam, alter industriam confert, contingit; aut si vere reditus annuos ex re vel industria habeat, quos sine damno suo vendere possit: secus autem, si contrahatur cum debitore indigente, qui tantum ad sublevandas necessita-

sitates suas mutuam pecuniam accipit, & si reditus ex rebus vel laboribus suis provenientes vendere debeat, defectum necessariæ sustentationis pati, & paulatim prorsus ad inopiam delabi cogetur: cum tali enim non est materia, vel merces, scilicet lucrum aut reditus, super quibus possit fundari emptio, census, vel societas. Quod si ab initio contractus habuerit ex re & industria reditus, & hi sine culpa sua defecerint, hic defectus vel interitus ad emptorem census spectat, ut is censum exigere non possit; sicut etiam superius dictum. Caveant igitur divites, ne pro transitorio & plerumque ingratis hæredibus relinquendo lucro animæ detrimentum patiantur, thesaurizent sibi potius thesauros in cœlo, faciant Christianæ Charitatis erga indigentes officium, & adimplere studeant illam Christi sententiam Lucæ 6. *Benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes.*

TITULUS XX.

De Crimine falsi.

SUMMARIA.

1. *Quid sit, & quomodo committatur crimen falsi?*
2. *Qua pœna afficiantur falsi testes?*
3. *Falsum testem Judex punire potest, etsi alias non sit de ejus jurisdictione.*
4. *Falsi crimen suo modo committit, qui pro testimonio dicendo pecuniam accipit, sed non punitur pœna falsi ordinaria.*
5. *Ab hac pœna quoque excusatur, qui tantum in accidentalibus falsum dixit.*
6. *An testis, qui aliud extra, aliud in judicio dixit, ut falsarius puniri possit?*
7. *Quomodo scripto falsum committatur? & quæ hujus pœna? num. 8.*
9. *Falsatores literarum Apostolicarum incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ.*
10. *Quæ notanda in Bullis Pontificiis, ex quibus earum falsitas argui possit?*
11. *Aperiens literas alterius an falsum committat?*
12. *Quando literæ alienæ sine injuria aperiri possint?*
13. *Mutatione nominis committitur etiam falsum.*
14. *Quibus modis facto comittatur falsum?*
15. *Varii modi falsandi monetam; & quæ horum falsariorum pœna?*
16. *Pœna Alchimistarum de Jure Canonico?*
17. *Usu quomodo falsum committatur: & quomodo tale puniatur?*
18. *Monitum de Usu & Expensione falsæ Monetæ.*

Juxta ordinem Decalogi, quo post furta & alias iniquas rei alienæ usurpationes prohibetur, ne quis

adverſus proximum falſum teſtimonium loquatur, tractat compilator in *h. t.* de iis, qui per falſitatem & dolum quoquo modo aliis nocere intendunt.

1 *Falſum* enim & crimen falſi ad propoſitum deſcribit Sylveſter *in verbo Falſarius n. 1.* quod ſit *immutatio veritatis* cum dolo & jactura: nam qui ſine dolo per errorem falſum loquendo aut ſcribendo committit, vel qui ſine alterius læſione mentitur, pœna hujus criminis non tenetur. *l. quid ſit 23. ff. de l. Cornel. de falſis.* & *l. nec exemplum 20. C. eod. tit.*

2 Committitur falſum quatuor modis, ſcilicet *dicto, ſcripto, facto, & uſu. Dicto* committunt falſum, & illud quidem graviſſimum teſtes, qui in judicio falſum teſtimonium dicunt. Hujus delicti pœna de Jure Canonico circa Eccleſiaſticos eſt depoſitio, & in Monaſterium, vel carcerem ad agendam pœnitentiam detruſio. *c. ſi Epiſcopus 7. diſt. 50.* De Jure Civili pœna ordinaria falſi eſt deportatio, & omnium bonorum publicatio *l. 1. §. ult. ff. de l. Cornel. de falſis*, quæ pœna exaſperatur, & ultimum ſupplicium ſtatuitur, ſi quis contra accuſatum de crimine capitali falſum teſtimonium dixerit. *l. 1. §. præterea ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* Generaliter conſtituit Carolus V. *in Conſtitut. pœnal. a 107.* ut in quacunque cauſa criminali falſum contra alterum jurans eadem pœna afficiatur, qua crimine probato afficiendus fuiſſet accuſatus. Conſuetudines etiam particulares circa punitionem falſorum teſtium maxime attendendas eſſe monet, variasque pœnas pro diverſitate locorum recenſet Menoch *de Arbitrar. jud. cent. 4. caſu 306.* & cum teſtes, antequam deponant, juramentum *de veritate dicenda* præſtare debeant, ideo juxta conſuetudinem Imperii, quam Carolus V. *cit. loc.* confirmavit, aliquando teſtibus perjuris, præſertim ſi in re magni momenti pejeraverint, duo priores digiti, quos in præſtatione juramenti erexerunt, per carnificem amputantur.

3 Præterea notabile eſt, quod de Jure Civili Judici teſtem coram ſe falſum deponentem punire liceat, quamvis ille teſtis non ſit de ipſius Judicis Jurisdictione, ſed aliunde evocatus. *l. nullum 14. Cod. de Teſtibus. l. penult. Cod. de Probat.* delictum enim tribuit jurisdictionem in delinquentem. *l. 1. Cum auth. qua in Provincia. Cod. Ubi de Crimin. agi oport.* dummodo teſtis falſarius non ſit Clericus, ſtudioſus, aut miles; iſti enim ſpecialia privilegia Juris habent, ut alibi delinquentes ad proprios ſuos Judices remitti debeant, qua de re dictum eſt prolixius in Tit. *de Foro competenti Lib. II. §. 4. & 5.*

4 Porro crimen *falſi* non tantum ille committere dicitur, qui falſum teſtimonium præbet, ſed etiam qui pecuniam accipit ad teſtimonium dicendum, vel non dicendum. *l. 1. §. 2. ff. h. t.* neque enim

pro

pro testimonio dicendo pecuniam ex pacto accipere licet, cum quilibet sit obligatus ad testimonium veritati perhibendum. *c. nolite timere 86. causa 11. q. 3. c. non sane 15. causa 14. q. 5.* & *toto tit. X. de Testibus cogend.* nisi in compensationem laborum, expensarum, vel lucri domi neglecti, si testis procul ad judicium vocetur, & ibi moram facere debeat. *cap. statutum 11. §. pro ferendo 8. de Rescriptis in 6.* Nihilominus virum talem a pœna ordinaria falsi excusat, & potius arbitrarie puniendum censet Menoch. *d. Cent. 5. casu 310.* eo quod in proprietate verborum vix possit dici falsum committere; cum veritatem non immutet, si, quod supponimus, de cætero verum testimonium dixerit; nec accipiendo pecuniam juramento, vel judici, aut parti adversæ injuriam infert.

5 Sed & ille communiter a pœna ordinaria *falsi* eximitur, qui in judicio falsum dixit, non circa substantialia causæ, sed in quibusdam circumstantiis accidentalibus, vel extra capitula & articulos, super quibus fuit interrogatus: quamvis hujus testimonium etiam circa substantialia vehementer reddatur suspectum, ut iterum probat Menoch. *d. l. casu 307.* & Julius Clarus *§. Falsum n. 9.*

6 Quod si testis unum dixerit extra judicium, & ejus contrarium in judicio, magis crederetur id, quod in judicio dixit, propter religionem juramenti, & authoritatem judicii: sed an propterea tanquam falsarius puniendus sit, dubitatur. Affirmat Barb. *in l. eos. 27. ff. h. t. n. 8.* Negat vero Clarus *d. §. Falsum sub n. 5.* Puto ad conciliationem non improbabiliter distingui posse, an testis extra Judicium a litigante interrogatus falsum dixerit, ex quo litigans deceptus actionem instituerit, transactionem recusaverit, expensas judiciales fecerit, vel an tantum in communi conversatione nihil cogitans de alicujus *interesse* falsum dixerit? Priori casu videtur procedere opinio Barb. eo quod tunc intervenerit immutatio cum dolo & jactura: posteriori vero casu opinio Julii Clari locum habet; quia falsum non committitur sine intentione nocendi, & tanquam solum mendacem, non falsarium leviter puniendum censet Menoch. *casu 312.* Hodie tamen raro pœna deportationis & publicationis bonorum infligitur, præsertim in delictis extra judicium commissis, quæ potius damnum privati alicujus, quam authoritatem Magistratus vel rempublicam concernunt: ideo in his potius pœna arbitraria, vel actio *de dolo*, vel *in factum* ad interesse consequendum competet.

7 *Scripto* falsum committit Notarius, qui aut totum instrumentum falsum in gratiam alicujus scribit, vel notabilem aliquam falsitatem dolose admiscet; item quicunque alius, qui aliena instrumenta in parte aliqua substantiali & consi-

derabili radit, immutat, lacerat, vel supprimit, aut si alienum chirographum, manum, vel sigillum imitatur, & debitum, vel quid simile in sui favorem, & alterius detrimentum scribit. *l.* 1. *& passim. ff. h. t.*

8 Pœna hujus falsitatis ordinarie de Jure Civili est deportatio, & omnium bonorum publicatio cum infamia: de consuetudine vero teste Claro & Menoch. *cit. loc.* est arbitraria, pro qualitate personarum & quantitate damni dati.

9 Specialiter vero excommunicationem reservatam incurrunt non tantum illi, qui Bullas sive literas & rescripta Pontificia falsificant, sed etiam qui tales falsas literas penes se habentes eas intra 20. dies, a quo falsitatem cognoverint, non destruxerint, aut resignaverint. *cap.* 4. *hoc. tit.*

10 Quot modis autem committi possit falsitas circa Bullas Pontificias diserte recenset Pontifex in *cap* 5. *eod. tit. & in c. quam gravi* 6. subjungit, stylum esse Romanæ Ecclesiæ, quod Pontifex soleat Patriarchas, Archi - Episcopos, & Episcopos in suis literis *Fratres* appellare, cæteros vero Ecclesiasticos & Laicos cujuscunque dignitatis *Filios*: item cum uni tantum personæ scribit, nunquam loquatur in plurali, *Vos* aut *Vester*; ideo si literæ Pontificiæ proferantur, in quibus hæc observata non fuerint, illæ tanquam falsæ existimari & rejici debeant.

11 Huc etiam quidam referunt illos, qui privatas alicujus literas desigillant, & aperiunt. Verum licet hoc sine peccato & injuria eorum, ad quos literæ pertinent, regulariter fieri nequeat, plerumque tamen DD. censent, non esse pœnam ordinariam *falsi*, sed aliam mitiorem & arbitrariam infligendam: nisi aperiens literas apertas ostenderit adversario, vel testamentum clausum, aut alias literas publicas sigillo publico Magistratus munitas aperuerit: cum enim crimen falsi inter delicta publica numeretur, ejus pœna ordinaria rarius locum habet, si potius alicui privato, quam publicæ authoritati, & paci reipublicæ injuria inferatur *c. cum olim* 33. *ubi* Innoc. & Panor. *de officio judicis delegati. l. qui testamentum.* 2. *ff. h. t.*

12 Aliquando etiam privatæ alterius literæ sine injuria aperiuntur, puta, si id fiat jure belli, aut justæ defensionis causa contra inimicum insidias molientem, vel ad impediendum peccatum alterius, ut si Prælatus, parens, paterfamilias, præceptor & similes suorum Religiosorum, filiorum, subditorum literas aperiant, rationabiliter metuentes, ne quid mali in iis contineatur.

13 Præterea inter falsarios hoc loco numeratur, qui nomen aut cognomen, genus vel parentes sibi mutaverit. *l. falsi* 13. & ibi Gotofred. *ff. h. t.* sed hoc, si cum damno aliorum fecit: alias si dolus & jactura proximi absit, mutatio nominis præsertim ex causa ra-

rationabili prohibita non est. *l. un. Cod. de Mutatione nominis.*

14 *Facto* committunt *falsum* I. venditores, qui falsis ponderibus, vel mensuris utuntur, aut falsas merces distrahunt. His de Jure Civili communi pœna dupli & relegationis constituta est in *l. penult. §. 3. ff. h. tit.* Carolus V. *in Constit. pœnal. a. 113.* tales pro gravitate & frequentia delicti relegari, virgis cædi, aut aliquando etiam morte puniri voluit. II. qui aliquando falsum partum suppo-suerit, ita tamen, ut de hoc crimine non quilibet de populo, sed tantum parentes, vel alii, quorum ratione hæreditatis, aut alimentorum interest, agere permittantur. *l. 30. §. 1. ff. eodem.*

III. Qui terminos & limites agrorum dolose mutant, quorum pœna est arbitraria, pro qualitate delicti, & personæ, in corpore vel pecunia inferenda. *toto. t. ff. de Termino moto, & constitutione Carolina. a 114.* IV. Qui proposita edicta Magistratus dolo malo corrumpunt. *d. l. penult. ff. h. t.*

15 V. Qui monetam falsificant, quod potest fieri tribus potissimum modis, *primo*, si quis cudat monetam, qui cudendi potestatem non habet; est enim jus cudendi monetam unum ex regalibus, quod tantum Summo Principi competit, & iis qui ex privilegio, aut consuetudine legitima acquisiverunt: Text. & DD. *in tit. Feudor. Quæ sint regalia*, & *in l. 2. Cod. de Falsa moneta.*

Secundo, si quis monetæ publica authoritate cusæ justum pondus abradat. *l. quicunque 8. ff. h. t.* *Tertio*, si quis monetam cudat, aut fingat ex falsa materia, ex stanno, cupro, aut simili &c. Primis duobus casibus pœna arbitraria pro qualitate & frequentia delicti in corpore aut bonis infligenda. In tertio vero pœna ignis constituta est in *Constitut. Carolin. a. 111.* De jure Canonico & circa Ecclesiasticos non habetur in corpore juris specialis pœna in singulis casibus constituta: erit proinde arbitraria, quæ aliquando ad pœnam depositionis extendi poterit. *arg. c. ad audientiam 3. hoc. tit.* Habetur quidem in *extravag. un. Joannis 22. h. t.* pœna excommunicationis reservatæ lata in illos, qui monetam Regis Franciæ falsificant: sed videtur quasi speciale aliquod privilegium Regis Franciæ, & ideo probabiliter non est numeranda inter generales pœnas falsariorum, sicut colligitur ex Barb. *in Collectan. ad cit. extravag.* & *in tract de Officio Episcopi allegat. 50. sub n. 188.*

16 Deinde in *extravag. un. eod. tit. inter Commun.* (quæ incipit : *Spondent, quas non exhibent, divitias pauperes Alchimistæ*) specialiter statuitur, ut per alchimiam falsum aurum vel argentum conficientes, aut monetam inde cudentes, vel expendentes tantundem de vero & bono auro pauperibus erogare, vel si ipsi, ut ordinarie contingit, pauperes sint, pœnam aliam in corpore arbitrio Judicis una

cum

cum infamia ſubire teneantur. Et ſi Clerici fuerint, beneficiis obtentis priventur & ad alia obtinenda inhabiles reddantur.

17 *Uſu* demum falſum committunt, qui falſitate ab aliis confiſta utuntur, ut qui teſtimonium, aut inſtrumentum, vel ſcripturam falſam in judicium ſcienter proferunt, qui falſam monetam doloſe colligunt, & expendunt &c. Iſti quoque ad reſtitutionem damni dati tenentur, & deinde pro gravitate & qualitate deliſti vel pœna ordinaria falſi vel arbitraria puniuntur. *l Lege Cornelia 9. §.2. & l. falſi 13. §. 1. & l. ult. ff. ad L. Cornel. de falſis Conſtit. Carol. d. l.*

18 Circa uſum & expenſionem monetæ falſæ etiam illud hic adnotari poteſt, quod, tametſi quis ex errore & deceptus falſam monetam acceperit, eadem tamen alios decipere non poſſit, ſed regreſſum ſuum tantum contra eos, a quibus accepit, quærere debeat; novum enim peccatum contraheret, alios innocentes decipiendo, quod utique non licet Imo licet bona fide falſam monetam in alios expenderit, ad reſtitutionem tenebitur ex juſtitia commutativa, ex qua omne damnum compenſandum eſt, ſicuti cum communi docet Sylveſter *verbo. Falſarius. num. 8.* Mol. *de Juſt. & Jure tract. 2. tom. 3. diſp. 170. in fine.*

TITULUS XXI.

De Sortilegiis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit ſortilegium proprie.*
2. *Sortes aliæ diviſoriæ, aliæ conſultoriæ, aliæ divinatoriæ.*
3. *Sortes diviſoriæ intra & extra judicium ſunt licitæ.*
4. *Conſultoriæ ſortes etſi aliquando licitæ, ordinarie tamen non ſunt uſurpandæ.*
5. *In cauſis beneficialibus & electivis ſpecialiter reprobantur, & quare?*
6. *In lite beneficiali admitti aliquando poſſunt.*
7. *Divinatoriæ ſortes ſunt omnino illicitæ.*

1 Quamvis *Sortilegium* proprie ſignificet obſervationem fortuiti alicujus caſus juxta cujus eventum aliqua actio inſtituitur, vel occultum cognoſcitur, aut futurum prædicitur: generalius tamen ſub nomine Sortilegii & rubrica hujus Tituli quæcunque divinationes, ſuperſtitiones, magiæ intelliguntur: ideo quando & qualiter in ſingulis iſtis peccetur, breviter diſcutiemus.

§. I.

§. I.

De Sortibus.

2 *Sortes* communiter dividuntur a DD. in tres ſpecies, quod aliæ ſint *diviſoriæ*, aliæ *conſultoriæ*, aliæ *divinatoriæ*.

3 *Diviſoriæ* ſortes, eæque licitæ, & Jure approbatæ dicuntur, per quas res vel jus aliquod inter plures dividitur, vel litigium dirimitur, ut ſi pluribus optio rei legatæ relicta ſit, & illi inter ſe in eligendo diſcordent. *l. ult. Cod. Communia de Legatis.* ſi inter plures cohæredes patrimonium defuncti & bona hæreditaria ſorte dividantur. *l. 2. Cod. Quando & quibus quarta pars debetur &c.* & aliis caſibus, quos refert Gottofred. *in ſuis notis ad d. l. ult.* Ipſæ quoque judiciales controverſiæ quandoque ſorte dirimi poſſunt, ſi uterque litigans in ſortitionem conſentiat; eſt enim tunc ſpecies quædam compoſitionis, vel transactionis, ſicut *Prov. 18. v. 18.* legitur: *Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat.* Sic etiam uſus præſertim bellicus obtinuit, ut plures rei mortis inter ſe ſortem mittere permittantur, quis ſolus ex omnibus ſupplicium ferre debeat, prout notavit Leſſ. *de Juſt. & Jur. lib. 2. cap. 43. n. 58.* & D. Auguſtinus ſcripſit quibusdam, cum civitas eſſet obſeſſa, & dubitaretur, quinam de Clero deberent exire, & quinam remanere, ſorte rem decidendam eſſe, teſte Gl. *in cauſ. 26. q. 2. in princ.*

4 *Conſultoriæ* ſortes ſunt, in quibus occultæ veritatis manifeſtatio, aut conſilii alicujus directio a DEO imploratur: ita enim peccatum Achan, qui de Anathemate furtim ſurripuit, propter quod populus Iſraëliticus in bello cæſus fuit, ſorte deprehenſum eſt. *Joſue 7.* ita Samuel in electione Saulis miſit ſortes in univerſas tribus Iſrael *1. Reg. 10.* ita omiſſis aliis exemplis, quæ referuntur a Gratiano *cauſ. 26. q. 2.* Matthias a Divo Petro per ſortem in Apoſtolatum aſſumptus eſt, *Act. 1.* hinc etiam dictum illud *Prov. Salomonis c. 16. v. ult. Sortes mittuntur in ſinum, ſed a Domino temperantur.*

Verum hæc exempla non ſunt de facili & ſine neceſſitate & reverentia, & fuſis prius ad DEUM precibus imitanda: quia cenſentur facta ex ſpeciali inſtinctu Spiritus Sancti, & ſi paſſim temere fiant, per ea DEUS tentari videtur. *Non Matthiæ exemplo*, inquit Ven. Beda relatus in *c. 4. d. cauſa 26. q. 2. indifferenter ſortibus credendum eſt, cum ſingulorum privilegia legem communem facere non poſſint. Si qui tamen neceſſitate aliqua compulſi DEUM putant exemplo Apoſtolorum ſortibus conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos*

non nisi collecto fratrum cœtu & precibus ad DEUM fusis egisse. Quare etiam hodie de Jure Canonico in *c. ult. h. t.* electiones Prælatorum, quæ sortibus fiunt, improbantur, easque ipso jure nullas esse, tanquam non observata forma *cap. quia propter. 42. de Elect.* recte docet Zoëſ. *h. t. num. 5.*

5 Quamvis porro in aliis profanis causis lis per sortem aliquando sopiri possit, in causis tamen beneficialibus, & electivis sortes intervenire non debent; fieret enim tunc electio vel prævisio per sortes, & daretur vitiosus ingressus ad beneficium, cum regulariter aliter, quam per *Institutionem Canonicam* beneficium Ecclesiasticum obtineri nequeat, juxta *Reg. 1. Jur. in 6.*

6 Attamen si consensus ordinarii collatoris & rationabilis causa accedat, aliquando etiam litem beneficialem posse per sortes (sicut per aliam transactionem & compositionem arg. *cap. nisi. 21. de Præb.*) dirimi, non improbabiliter existimat Suar. *de Relig. tom. 1. tr. de Superstit. c. 12. n. 12.*

7 *Divinatoriæ* sortes dicuntur, quibus latentis veritatis manifestatio, vel consilii directio non a DEO, consequenter expresse vel implicite a dæmone petitur; ideo superstitiosæ & peccaminosæ sunt. Imo tametsi ad tale *sortilegium* sacra Scriptura, vel alii sacri Libri adhibeantur, ut si v. g. ex recitatione quorundam versiculorum S. Scripturæ una cum aliis signis adjunctis inquiratur de furto, vel alio delicto hominis &c. nihilominus illicitum, & sub pœna inferendæ excommunicationis damnatum est in *c. 6. 7. & 9. caus. 26. q. 5.* & *c. 1. X. hoc tit.* talis enim Scripturarum applicatio à SS. Partibus vana & temeraria reputatur, proinde DEUS per eam non facit revelationem vel miraculum, sed potius diabolus, qui gaudet tali peccato hominum in contemptum SS. Literarum, & *transformans se in Angelum lucis* teste Apostol. *2. ad Cor. 11.* sub ficta pietate decipit, & ad hanc deceptionem non curat etiam sacra Scriptura uti: sicut exemplum habetur in Evangelio *Matth. 4.* ubi dæmon tentando Christum in eremo, allegavit illum versiculum *Psalm. 90. Quia Angelis suis mandavit de te &c.*

Sunt autem præter sortilegia *divinatoria* plures aliæ superstitiones & divinationes, de quibus adhuc alia dicenda

§. II.

De Superstitione & Divinatione.

SUMMARIA.

8. Superstitio quid sit, & quomodo committatur?

9. Quid sit divinatio?

10.

10. Fit dupliciter, pacto expresso, vel implicito cum dæmone.
11. Quinam Mathematicorum nomine damnentur in Jure Civili?
12. Qualis prædictio ex astris admitti possit?
13. Divinationes illicitæ damnantur specialiter per motum proprium Sixti V.
14. Datur quædam chiromantia, seu physiognomia naturalis & non probibita, quæ tamen & ipsa est fallibilis. (licitæ?
15. Quænam observationes somniorum sint
16. Pœnæ Juris divinatoribus irrogatæ non extenduntur ad vanos observatores somniorum &c. sine pacto dæmoniaco.

8 Quamvis in largiori & generica significatione omnis divinatio, vana observatio, ac etiam magia superstitio appellari soleat; proprie tamen loquendo *Superstitio* est vitium oppositum religioni, & significat cultum DEI falsum, quæ falsitas duobus modis contingit, vel ex parte objecti, adorando falsum DEUM, vel creaturam pro DEO, quod est peccatum gravissimum idololatriæ: vel ex parte modi, si quidem verus DEUS colatur, sed alio modo, quam ab Ecclesia approbato, aut tali, qui ad ejus honorem vel spiritus devotionem non faciat, sed potius inanis & vanus sit; ut si quis ritibus & cæremoniis Judaicis DEUM colat: nam tunc significatio cultus discordat a re significata: erant enim cæremoniæ veteris Testamenti præfiguratio Christi adventuri, quo adveniente exspirabant: nisi quod aliquæ ex certa & rationabili causa etiam in novo Testamento a Summis Pontificibus receptæ sint. *c. un. de Purif. post partum.* Item si quis in oratione aut Missa certum numerum, colorem aut situm candelarum pro certo aliquo effectu obtinendo adhibeat. Quod etiam insinuatur & reprobatur in Trid. *Sess. 22. in decreto, de observandis in Missa,* vel si quis velit dici Missam a Sacerdote, qui vocatur Joannes, ut inquit Nav. *in Manual. c. 11. n. 34.* vel si, quod alicubi in pagis apud rudem plebem usitatum est, sanctam crucifixi, vel aliam imaginem certis diebus butyro deliniant: quæ omnia & his similia a Parochis & Ordinariis locorum tanquam superstitiosa prohibenda esse, jubet Concil. Trid. *d. l.*

9 *Divinatio* hoc loco dicitur significatio occultorum ex pacto cum dæmone; dicta enim est divinatio quasi divinitatis æmulatio, & Divini appellabantur, qui divinitate se plenos simulabant, & astuta quadam fraudulentia hominibus futura conjecturabant, ait D. Aug. *in c. 1. caus. 26. q. 3.* ubi etiam varia divinationum & divinatorum genera, ut incantatores, ariolos, aruspices, augures &c. commemorat & describit, & de his est textus S. Script. *Levit. 19. v. 31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini.*

10 Porro pactum divinationis cum dæmone aliquando est expressum, quando homo per expressam seu explicitam voluntatem aliquid a dæmone scire desiderat: aliquando est implicitum, quando pro cognitione rerum occultarum signum aliquod vanum adhibetur, vel inspicitur. Quale signum, cum ex se non habeat potestatem a DEO vel natura id, quod desideratur, significandi, neque boni Angeli aliquid hominibus revelent absque DEI voluntate & jussu, sequitur, quod ab alia substantia intelligente, videlicet a dæmone talis significatio implicite, sive ipso opere petatur. Qualiter vero dæmones, quamvis per lapsum perdiderint gratiam, retinuerint tamen virtutem sibi concreatam, mira in his naturalibus, in quantum DEUS non prohibet, operandi & cognoscendi, eleganter & prolixe declarat D. Aug. *in d. q. 3. c. 2. & in c. nec mirum. 14. ead. caus. 26. q. 5.*

11 Divinatoribus quoque annumerantur Mathematici in *toto tit. Cod. de Maleficis & Mathematicis.* Verum hoc nomen non est accipiendum de illis, qui honestas & utiles Matheseos disciplinas docent, sed de illis, qui Astrologiam judiciariam sive divinatoriam exercent, qui scilicet ex astrorum inspectione augurantur, & particulares fortuitos eventus vel a libero arbitrio pendentes prædicunt, vel præteritos, aut præsentes occultos effectus denunciant: v. g. Titium esse vel futurum homicidam aut furem, Matrimonium contracturum &c. Notanter autem dicitur, *si talia prædicant, quæ e fortuito eventu, vel libero hominis arbitrio dependent;* quia si hæc omnia tribuerentur astris, tolleretur libertas arbitrii, quod hæreticum foret affirmare.

12 Cæterum vero, si ex astrorum inspectione prædicantur ea, quæ magis tanquam effectus naturales ab influxu siderum dependent, ut anni fertilitas, tempestates, morbi, morborum curationes; & his similia, non erit divinatio illicita censenda, sicut hac de re extat *Motus proprius* Sixti V. quem refert Quaranta *in Summa Bullar. verb. Astrologia judiciaria.* 13 Ubi etiam in specie damnantur facientes judicia & nativitates hominum, qui olim genethliaci, vel horoscopici dicebantur, teste August. *citato loc.* qui de futuris contingentibus fortuitisque casibus aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi protestentur, id se non certo affirmare. Inter alias quoque divinationum species in eodem motu proprio reprobatur *Chiromantia*, per quam ex inspectione manuum fortuiti, & liberi eventus prædicuntur.

14 Est tamen etiam *Chiromantia* & *Physiognomia* naturalis non prohibita, per quam ex inspectione membrorum & lineamentis corporum conjectura aliqua fieri potest

test de hominis complexione, ingenio, propensione quoad morbos & mores: quamvis circa mores talis conjectura sit admodum fallibilis, cum educatio hominis, societas, regimen vitæ & rationis multa contra naturalem inclinationem mutare soleant: *sub homine enim est appetitus ejus, & ipse dominabitur illius. Gen. 4.* & quod subinde dispositio unius membri malum indicat, per dispositionem alterius membri in eodem corpore corrigitur. Propterea qui *Physiognomiæ* majorem, quam par est, fidem adhibent, frequenter peccatum temerarii judicii incurrunt.

15 Aliud genus *divinationis* est, quod fit sine pacto dæmoniaco, & dicitur vana observatio, cum ex aliquo casuali eventu v. g. ex offensione pedis, sternutatione, conjectura de futuro contingenti sumitur.

Quo etiam referri potest observatio somniorum, licet enim aliquando Deus Viris sanctis, vel etiam aliis ad finem aliquem specialem per somnium aliquid revelet, sicut exempla habentur de Josepho *Gen. 40.* & de S. Josepho & Magis *Matth. 1. & 2.* de quo non potest dari certa regula, sed ex materia somni, & ad quem finem tendat, ac qualitatibus somniantis, aliisque circumstantiis interpretatio est facienda a viris probis, & in hoc genere somniorum per specialem DEI gratiam exercitatis. Ordinarie tamen ex ipsis SS. Litteris somniorum observatio prohibita est, ut *Levitic. 19. v. 26. Deuter. 18. v. 10. & Eccles. 34.* nisi quod aliquando in ordine ad colligendam dispositionem corporis somnia præsertim a Medicis observari possint, quia juxta abundantiam humoris cholerici, phlegmatici, melancholici, aut sanguinei diversa somnia in homine causantur.

16 Etsi vero pœnæ Juris contra divinatores & magos constitutæ (de quibus paulo post dicemus) non videantur infligendæ observantibus vanitates sine pacto dæmoniaco, interim istæ observationes ex genere suo sunt peccatum mortale; juxta illud *Psal. 30. v. 7. Odisti observantes vanitates supervacue*, & tunc præsertim etiam in foro externo saltem arbitrarie puniri possunt, si cum scandalo aliorum propalentur & doceantur. Excusat tamen aliquando a mortali ignorantia vel simplicitas, item quod aliquis non certam fidem, sed formidinem tantum exinde concipiat.

§ III.

De Magia.

SUMMARIA.

17. Quomodo differat Magia a Divinatione?

18. Pœna Magiæ & Magorum tam de Jure Canonico, quam Civili.

17 Sicut per divinationem petitur a dæmone rei occultæ cognitio, ita per *magiam* alicujus operis effectio. Quare utrumque peccatum eandem ferme malitiam & deformitatem habet, scilicet societatem expressam vel tacitam cum dæmone, & quæ de divinatione ejusque pacto dicta sunt, etiam ad magiam accommodari possunt, ita ut illa quoque suspecta & tanquam superstitiosa ac magica censeri debeant, quæ speciem pietatis habent, si aliqua admisceantur vana & inutilia ad cultum DEI non pertinentia, v. g. quod sacra verba debeant dici ad aures jumenti ægri, quod signum Crucis debeat formari cum characteribus ignotis, alligari tribus funiculis &c. quidquid enim præter Ecclesiæ consuetudinem adhibetur ad operationem aliquam secuturam, quod naturalem vim non habet, talem operationem efficiendi, ad magiam superstitiosam pertinet, sicut post D. Thom. *2. 2. q. 58. art. 2. & 4.* pro regula tradunt communiter DD. Catholici, & præ cæteris videri poterit Delrio *in speciali tr. disquisitionum magicarum.*

18 Pœnæ magorum & divinatorum, eorumque, qui libros de tali materia tractantes edunt, vel legunt, de Jure Canonico sunt censuræ Ecclesiasticæ, item incarcerationes, aliæque similes arbitrio Episcopi pro qualitate delicti infligendæ, prout habetur in citato *Motu proprio* Sixti V. juncto *c. si quis Episc. 5. cum seqq. causa 26. q. 5. & c. 2. hoc. tit.* De Jure Civili pœna gladii constituta est in *l. 5. Cod. de Maleficis* ex Constitutionibus vero Caroli V. qui per magiam aliis damna inferunt, igne cremari, qui autem sine damno magiam exercent, arbitrarie puniri jubentur.

TITULUS XXII.

De Collusione detegenda.

Collusio hoc loco dicitur, quando accusator, & reus inter se tacite conveniunt, quod a persecutione criminis in judicium delati

lati desistere velint; qua tamen *collusione* vel conventione non obstante mandatur in *hoc tit.* ut Judex ex officio in crimina inquirat eademque puniat.

Huc pertinent ea, quæ de Prævaricatoribus & Tergiversatoribus in Jure Civili *ff. ad Senatusconf. Turp.* traduntur & nos *supra Tit. 2.* attigimus.

TITULUS XXIII.

De Delictis Puerorum.

SUMMARIA.

1. *Pueris, & quandoque etiam minorennibus mitigatur pœna delicti.*
2. *Quibus concurrentibus minoribus pœnæ mitigentur?*

1 Quamvis pueri doli capaces, & postquam ad annos discretionis pervenerunt, in furtis, perjuriis, aliisque delinquere possint, semper tamen in puniendis eorum delictis pœna mitiganda esse dicitur, in *c. 1. & 2. h. tit.* & *c. ult. de Sent. excommunic.* idque non tantum in pueris, sed etiam adolescentioribus & minorennibus, qui necdum sunt viginti quinque annorum, interdum locum habet. *l. fere in omnibus 108. ff. de Reg. Jur.*

2 Dico autem, *interdum*, si scilicet alia etiam concurrant, videlicet quod minor non sæpius deliquerit, quod delictum non sit valde atrox, quod malitia ætatem non suppleat, quod spes affulgeat melioris frugis &c. Ita enim est textus in *l. auxilium 37. §. 1. ff. de Min.* in delictis autem minor annis 25. non meretur in integrum restitutionem, scilicet atrocioribus (supple, & quæ in committendo consistunt, secus quæ in omittendo, juxta *l. ult. ubi DD. Cod. si adversus delictum.*) nisi quatenus interdum miseratio ætatis ad mediocrem pœnam judicem adducit. Videatur etiam Fach. *Lib. 1. Controv. c. 71.*

TITULUS XXIV.

De Clerico Venatore.

Clericis interdicta est Venatio clamorosa cum canibus & falcibus *c. 2. h. tit.* Piscari vero Clericis prohibitum non est, exemplo

plo Apostolorum, quos piscatores ad se Christus vocavit, quique eandem artem etiam post conversionem exercuerunt, ut passim in Evangelio legitur. Rationem differentiæ inter venationem & piscationem assignant, quod venatio propter saltus & clamores magis dissolvat, & dehonestet Clericalem modestiam, nutriat otium & vitia, ac per crebram & immitem calidi sanguinis animalium effusionem excitetur in homine asperitas, & truculentia contra Clericalem mansuetudinem.

TITULUS XXV.

De Clerico Percussore.

Qualiter exemplo Christi mansuetissimi deceat Clericos mansuetudo, & dedeceat percussio & rixatio hic traditur, & textus sunt *per totam dist. 45. & seqq.* Ideoque pro excessu percussionis, & qualitate delicti & delinquentis a suo superiore arbitrarie puniri, & data incorrigibilitate etiam deponi debent. *c. 1. h. t.*

Quod si aliquando a Prælatis vel Judicibus & superioribus Ecclesiasticis causa disciplinæ contra delinquentes corporalis castigatio adhibenda sit, ut in *c. 2. de Adulter. in cap. 4. de Rapt.* cum mansuetudine rigor est temperandus. *c. disciplina 9. & seqq. cum Præf.* Grat. quæ incipit: *Salomon. dist. 45.*

Quomodo autem ex percussione, vel conflictu incurratur irregularitas, traditur in hoc Lib. in *tit. de Homicid. & Clericis pugn.* Item quod Ecclesiasticus judex non inferat pœnam sanguinis, in hoc Lib. V. *in tit. de Pœnis* tractatur. Et quod Episcopus non debeat aliquem propriis manibus cædere, & contra doctrinam Apost. 1. *ad Tim. 3. percussorem agere*, habetur in *c. licet 25. dist. 86.*

TITULUS XXVI.

De Maledicis.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex sit Blasphemia?*
2. *Blasphemia etiam in Sanctos committitur.*
3. *Pœna Blasphemiæ.*

1 Maledici hoc titulo intelliguntur Blasphemi: est enim *Blasphemia* maledictio sive verbum contumeliæ adversus DEUM.

Blas-

Blasphemia alia eſt *hæreticalis*, alia *ſimplex*. *Hæreticalis* dicitur, quæ continet falſitatem, dum DEO attribuitur, quod ipſi non convenit, ut eſſe peccatorem &c. vel ab eo removetur, quod ipſi convenit: v. g. quod non curet res noſtras, quod non ſit omnipotens &c. vel ſi creaturæ tribuatur, quod competit Creatori; ut ſi mulier amaſium vocet DEUM ſuum, inquit Laym. *lib. 4. tr. 10. c. 6. n. 7.* quo ſenſu etiam Judæi in Evangelio dixerunt, Chriſtum blasphemaſſe, dum ſe Filium DEI nominavit; putabant enim, hoc ſibi tanquam homini non competere.

2 Quod porro hic de DEO dicitur etiam de Sanctis intelligendum eſt: ſicut enim DEUS in Sanctis ſuis laudatur, ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, in DEUM redundat, ait D. Th. *2. 2. q. 13. art. 1. in* C. & textus eſt *c. 2. h. t.*

Simplex blasphemia eſt, quando aliquid mali imprecamur DEO, v. g. ut pereat, vel etiam aliquod verum de ipſo enuntiamus per modum deſpectionis & indignationis contra ipſum, ut ſi quis blasphemet per Crucem, Sanguinem, aut Sacramenta DEI. Dico autem, ſi hoc fiat *per modum deſpectionis* contra DEUM; nam ſi quis ex mala conſuetudine in rixa, vel ira contra hominem aut jumentum ſine reflexione ad DEUM talia verba temere & irreverenter proferat, non erit quidem proprie blasphemia, erit tamen indigna uſurpatio Divini Nominis contra ſecundum Decalogi præceptum.

3 Pœna blasphemiæ de Jure Canonico traditur in *c. 2. h. t.* quod blasphemus ſeptem feriis feſtivis debeat jejunare in pane & aqua, & ſeptem Dominicis diebus ſtare ante fores Eccleſiæ, die ultimo ligatus corrigia in collo ſine pallio, & calceamentis, ac inſuper per temporalem poteſtatem juſſu Epiſcopi pœna pecuniaria mulctari. Deinde qui blasphemiam hæreticalem proferunt de hæreſi ſuſpecti ſunt; proinde contra eos per Ordinarios locorum inquiſitio fieri debet. De Jure Civili pœna ultimi ſupplicii videtur ſtatuta blasphemis in *Nov. 77. in fine.* Ex ſtatutis vero particularium locorum plerumque ſpeciales pœnæ blasphemis infliguntur, ut fuſtigatio, ſectio linguæ, vel amputatio labii &c. Commutantur tamen hæ pœnæ aliquando in arbitrarias ex qualitate perſonæ, ſcilicet ætate & dignitate ejus, ac qualitate blasphemiæ, ſi levis fuerit, ſine ſufficienti deliberatione, ex ſubitaneo impetu iræ, aut in ebrietate prolata.

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

SUMMARIA.

1. Censura affectus, si exerceat actum sui Ordinis proprium, fit irregularis? & quis cum eo dispenset?

2. Irregularis non redditur, qui facit actum, quem posset etiam Laicus: vel actum non Ordinis, sed Jurisdictionis.

3. Causæ excusantes ab irregularitate.

1 Inter alios effectus censurarum Ecclesiasticarum hic circa Clericos seu Clericales Ordines habentes est notabilis, quod censuris ligatus, si actum sui ordinis proprium exerceat, irregularis, id est, ad Ordines, officia & beneficia inhabilis efficiatur, & quidem perpetuo, nisi per S. Pontificem cum eo dispensetur. *c. 1. de sent. & re judic. in 6. c. is, qui 18.* & *c. is cui 20. de sent. excom. in 6. c. 5.* & *c. fin. X. h. t.* quando autem hodie Episcopo in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus dispensare concedatur, habetur in Concil. Trid. *Sess. 23. de Ref. c. 6.* & dictum est superius *Lib. I. ad Tit. de Majoritate & Obed. §. 4.*

2 Dixi, Clericum censuratum fieri irregularem, si actum sui Ordinis proprium exerceat, v. g. Sacerdos Missam legat, Diaconus in solenni officio Evangelium canat &c. secus autem est, si talis actus fiat, qui possit etiam per Laicos exerceri, ut si baptizet non solenniter in casu necessitatis (quo sensu explicandum *c. 1. de Cler. non ord. min.*) si in privata Missa ad Altare deserviat &c. Actus quoque, qui non sunt tam Ordinis, quam jurisdictionis irregularitatem haud inducunt, veluti si Episcopus censuratus judicium aut censuras ferat, Diœcesin visitet, beneficia conferat; si Parochus Matrimonio assistat (absque tamen solenni benedictione) vel alteri licentiam ad assistendum concedat.

3 Præterea etiam celebrationem ob gravem metum infamiæ vel scandali, alteriusve mali (dummodo metus in contemptum censurarum & Ecclesiæ non fuerit incussus) ab irregularitate excusant DD. Item si in casu necessitatis deficiente alio Sacerdote moribundis Sacramenta ministrentur; non enim videtur prohibitio & pœna Ecclesiastica ad hos casus extraordinarios extendenda. Demum etiam irregularitatem evitat, qui bona fide ex ignorantia censuræ

furæ miniſtravit: vel qui ex conſcientia erronea credidit ſe cenſuratum, cum revera non fuerit. Dubitans vero debet laborare de inquirenda veritate, & ſi poſt diligentiam adhibitam adhuc incertus remanſerit, poteſt depoſito dubio practico miniſtrare. Pluribus de hac materia agemus in hoc Lib. in Tit. *de Sent. excommun.* Interim vid. Zoëſ. *h. t.* Suar. *Tom. 5. de Cenſuris diſp. 40.* & alii paſſim de cenſuris ſcribentes.

TITULUS XXVIII.

De Clerico non Ordinato miniſtrante.

SUMMARIA.

1. *Non ordinatus miniſtrans quando fiat irregularis?*
2. *Hodie traditur Curiæ ſæculari puniendus.*
3. *Poteſtas Ordinis an ſuppleatur* ob communem errorem?

1 Siquis Clericus officium ſuperioris Ordinis quem nondum accepit, exercuerit, v. g. Subdiaconus uti Diaconus, vel Diaconus uti Presbyter Divina Miniſteria & Sacrificia peregerit, efficitur irregularis, quoad *ſuſceptos* autem arbitrio Epiſcopi ſuſpenditur, & punitur. *c. 2. h. tit.* Quod ſi Laicus ſe fingens Clericum id fecerit non tantum quoad illum Ordinem, in quo miniſtraverit, ſed probabiliter quoad omnes omnino irregularis cenſeri debet, per textum generalem *in c.* 1. *h. t.* ubi: *ab Eccleſia abjiciatur, & nunquam ordinetur*, ſicut ex Suarez docet Zoëſ. *h. t. n.* 4. *&* 5.

2 Hodie ex Conſtitutione Clem. VIII. quæ incipit: *Etſi*, & refertur a Quar. *in Summ. Bull. V. Ordo in fine.* & a Barboſ. *in c. 1. h. t. n. 7.* & *c. 2. n. 2.* qui Miſſam celebrare aut Confeſſiones audire nondum ordinatus Presbyter auſus fuerit, jubetur per inquiſitores, vel locorum Ordinarios tanquam Eccleſiæ miſericordia indignus e foro Eccleſiaſtico abjici, & ab Ordinibus Eccleſiaſticis, ſi quos habet, rite degradari, ac a Judicibus ſæcularibus pro merito puniri: eſt enim hoc peccatum & ſacrilegium graviſſimum, dum Divinis Sacramentis illuditur, & fidelibus per falſitatem purus panis cum vino (qui per non Sacerdotem conſecrari haud potuit) pro Corpore & Sanguine Chriſti adorandus proponitur: item dum fideles tali homini peccata ſua periculoſe aperiunt, nec ab ipſo ob

 de-

defectum clavium & jurisdictionis valeant absolutionem obtinere.

3 Quid autem circa defectum potestatis in administratione Sacramentorum *communis error* supplere possit, videatur late disputans Sanch. *de Matrimon. lib. 3. disp. 22.* ubi *n. 27.* docet, si conditio, potestas vel jurisdictio ex jure Divino aut naturali requiratur, non suppleri ob *communem errorem*; quia authoritas Ecclesiastica, & generaliter humana tantum supplet defectus requisitorum ex Jure humano dependentium, qualia requisita, statuere aut tollere in ipsius est potestate, arg. text. *in l. Barbarius 3. ff. de Officio præt.* ibi: *Verum puto nihil eorum reprobari, cum populus Romanus etiam servo potuisset decernere hanc potestatem*, secus ergo, ubi *non potuisset decernere*; ut circa defectum juris naturalis aut Divini. Vid. etiam dicta superius *de Presbyt. non bapt. n. 3. & 4.*

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promoto.

Per saltum promotus dicitur, qui omisso Ordine medio ad superiorem ascendit, v. g. qui omisso Diaconatu ordinatus est Presbyter.

Quamvis autem aliqui existiment, taliter promotum esse absolute irregularem, magis tamen inter DD. convenit, esse tantum ipso jure suspensum, & quidem solummodo quoad illum Ordinem per saltum susceptum, & irregularem tunc primum, si in hoc Ordine suscepto, vel in illo, quem suscipere omisit, ministraverit, sicut tradit Barbosa *in Collect. DD. ad c. un. h t.*

Præterea hodie ex Concilio Trident. *Sess. 23. de Reform. cap. 14. in fine* concessum est Episcopis, ut cum promotis per saltum dispensare possint, nisi, ut præmissum, ministraverint, adeoque insuper irregulares facti sint: quo casu Episcopi non aliter dispensare poterunt, quam si delictum susceptæ per saltum Ordinationis occultum fuerit, juxta Trident. *Sess. 24. de Ref. c. 6.*

TITULUS XXX.

De Eo, qui Ordinem furtive suscepit.

Ordines *furtive* suscipere dicitur, qui absque consensu Episcopi in numerum ordinandorum se ingerit, veluti si subterfugerit exa-

examen, & nihilominus in ordinatione comparuerit, vel eadem die præter minores Ordines etiam Subdiaconatum, vel duos ſacros Ordines acceperit.

Pœna hujus delicti eſt, quod taliter ordinatus non habeat executionem Ordinis *furtive* ſuſcepti, & inſuper inhabilis reddatur ad ſuperiores Ordines ſuſcipiendos.

Competit tamen Epiſcopo diſpenſatio in duobus caſibus. I. Si furtiva Ordinum ſuſceptio non prius fuerit ab ordinante ſub excommunicatione prohibita. II. Si Ordinatus Monaſterium ingrediatur, & ibi aliquamdiu laudabiliter vivat, quo poſteriori caſu non tantum Epiſcopo, ſed etiam Abbati diſpenſare conceditur. Text. & DD. communiter *in c. 1. 2. & 3. h. t.*

Admittitur quoque *in c. 2. h. t.* conſuetudo, ſi quæ ſit, ut eadem die minores Ordines cum Subdiaconatu ſuſcipiantur idque per Concilium Trident. *Seſſ. 23. de Ref. c. 11.* annale interſtitium requirens non fuiſſe correctum, nec tali conſuetudini derogatum, docent multi graves DD. cum Barboſ. *in Collect. ad d. c. 2. h. t. n. 2. cc.*

TITULUS XXXI.

De Exceſſibus Prælatorum & Subditorum.

SUMMARIA.

1. *Prælatis prohibentur exactiones iniquæ.*
2. *Epiſcopus non poteſt eximere Eccleſias inferioribus Prælatis ſubjectas, nec dividere Epiſcopatum vel unire: bene tamen Eccleſias inferiores.*
3. *Inferiores Epiſcopo non poſſunt cognoſcere de cauſa matrimoniali & ſimilibus.*
4. *Privati ſine ſuperioris licentia non poſſunt erigere collegia.*
5. *Pœna negantis Jus ſuperioris contra ſuum juramentum eſt depoſitio.*
6. *Probibentur Epiſcopis gravamina Religioſorum.*

Cum exceſſus dicantur, quoties Prælati vel ſubditi aliquid contra leges committunt, & qui omnes exceſſus enarrare vellet, pœne omnes materias præcedentium & ſubſequentium titulorum afferre deberet, ideo ad evitandam hanc ſuperfluam prolixitatem quædam tantum, quæ in *h. t.* notabiliora ponuntur, adferemus; reliqua vero in aliis titulis legi poterunt.

I. Igitur prohibetur in *c. 1. h. t.* ne Prælati gravent ſubditos iniquis exactionibus, qua de re dictum *in Lib. III. in tit. de Cenſibus.* 1

2 II. Non poteſt Epiſcopus Eccleſias inferioribus Prælatis ſubditas ab eorum jurisdictione eripere. *c. 2. h. t.* III. Superior non debet aliquid imperare inferiori contra privilegium ejus; nec inferior tenetur parere, nec excommunicatio contra privilegium lata obligat. *c. 5. & 4. h. t.* IV. Epiſcopatus unire, vel dividere nemo poteſt præter Summum Pontificem, & inferiores Eccleſias præter Epiſcopum & Epiſcopalem jurisdictionem habentem. *c. ſicut 8. h. t.* 3 V. Cognoſcere de cauſa matrimoniali, item pœnitentias publicas, vel indulgentias concedere pertinet tantum ad Epiſcopum, non ad inferiorem, niſi ex jure ſpeciali, v. g. privilegii vel præſcriptionis id ſibi competere, probari poſſit. *cap. accedentibus 12. h. t.* 4 VI. Privati homines non poſſunt erigere Collegium, nec ſibi conſtituere ſigillum, aliaque jura Collegiorum attribuere ſine licentia ſuperioris. *cap. dilecta 14. h. t.* 5 VII. Qui contra juramentum ſeu homagium Prælato præſtitum negat ipſum dominum ſuum, vel de ipſo conqueritur coram Judice ſæculari, deponi debet. *c. gravem 15. h. t.* 6 VIII. Denique prohibetur Epiſcopis, aliiſque, ne Monaſteriis aut perſonis religioſis gravamina inferant, eorum jura, & reditus diminuendo, certum numerum Religioſorum, Sacerdotum & Laicorum ibidem taxando. *c. 16. & 17. h. t.*

TITULUS XXXII.

De novi Operis Nuntiatione.

SUMMARIA.

1. *Eccleſia non debet in præjudicium alterius Eccleſiæ ædificari niſi ex juſta cauſa.*
2. *Novi operis nuntiatio datur contra ædificantem Eccleſiam in præjudicium; & qualiter fiat?*
3. *Novi operis nuntiati quis ſit effectus?*
4. *Ædificanti quale remedium detur contra nuntiantem?*
5. *Ædificii inhibitio poteſt aliquando relaxari ſub cautione.*
6. *Ædificare licet cuilibet in fundo ſuo pro libitu. Fallit in 3. caſibus.*

1 Inter alia requiſita Eccleſiæ ædificandæ numeratur, ne in præjudicium alterius Eccleſiæ ædificetur, cui nimirum nocere poſſit vel ob ædificii cohærentiam, vel occupando illius fundum, intervertendo jurisdictionem, oblationes &c. *c. 1. & 2. h. tit.* niſi id fiat cauſa cognita permittente Epiſcopo, v. g. ob numeroſitatem po-

populi,& amplitudinem parochiæ, vel aliam justam rationem. Trid. *Sess. 21. de Refor. c. 4. c. 3. X. de Eccles. ædif.* Barbos. *Jur. Eccl. Univ. lib. 2. cap. 2. num. 6.* & diximus in Man. Par. *p. 1. c. 2. num. 2.*

2 Etenim sicut in Jure Civili & rebus profanis, si quis in alterius præjudicium novam fabricam moliatur, nuntiari illi potest *novum opus* per eum, qui sibi præjudicium fieri autumat, ut est totus Tit. *ff. & Cod. de novi operis nuntiat.* ita etiam de Jure Canonico, & in causis Ecclesiasticis, si v. g. una Ecclesia in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificetur *novum opus* per Rectorem, vel Beneficiatum prioris Ecclesiæ recte denuntiatur. Nam, ut inquit Pontifex *in c. 1. h. t. sicut leges non dedignantur SS. Canones imitari, ita SS. Canonum statuta Principum constitutionibus adjuvantur.* Unde desumitur illud axioma juris receptum, quod Jus Canonicum & Civile sibi invicem succurrant, & quæ in uno desiderantur, ex altero suppleri possint, ac debeant.

3 Hæc nuntiatio *operis novi* etiam privata cujuscunque authoritate absque decreto Magistratus (quod tamen, si periculum in mora non sit, pro majori securitate adhibetur) fieri potest, & quidem non tantum Domino ædificanti, sed etiam fabris, opificibus, & servis, dummodo per hos dominus rescire valeat. *l. 1. §. 2. & l. de pupillo 5. §. 3. & l. 10. cum seqq. ff. h. t.*

Est autem effectus nuntiationis, quod *novum opus* faciens ab opere desistere, & quidquid post nuntiationem ædificaverit, totum id suis sumptibus demoliri teneatur sive jure, sive injuria nuntiatio facta sit. Imo licet ædificator vellet præstare cautionem, quod si litem in judicio perdiderit, opus post nuntiationem factum demoliri velit, talem tamen cautionem nuntiator invitus accipere non cogitur. *c. 1. & ult. hoc tit. l. in pr. & §. 7. l. Prætor 20. pr. cum §§. seqq. ff. eodem.* Id quod publicæ utilitatis causa ita constitutum est, ut quilibet jus suum integrum facilius conservare possit; nam ubi semel ædificatum est, durior causa redditur, & difficilius ad demolitionem devenitur, *quare melius est intacta jura servare, quam post vulneratam causam remedium quærere*, sicut in simili dicitur *in l. ult. Cod. In quibus causis restitutio non est necessaria.*

4 Interim ne detur causa calumniosis denuntiationibus, inprimis per ædificantem, vel per Judicem peti potest, ut nuntiator juramentum præstet, quod non calumniæ causa novum opus nuntiaverit. *d. l. 5. §. qui opus 14.* deinde nuntiator *intra tres menses* de jure suo in judicio docere debebit: & si ex quocunque impedimento intra hoc tempus jus suum probare non poterit, fiet eatenus nuntiationis remissio, ut ædificans, data cautione per fidejussores, vel pignora de opere demoliendo in eventum perditæ causæ denuo ædi-

ædificare permittatur. *c. ult. h. t. juncta. l. un. C. eod.*

5 Aliam quoque declarationem addit Barbof. *in eodem c. ult. num. 2.* quod aliquando confiderata naturali æquitate (quæ rigori juris nonnunquam præferenda eft. *l. placuit 8. Cod. de Judic.* arbitrarium fit Judici, non expectato lapfu trium menfium, remittere nuntiationem fub prædicta cautione, fi nimirum ex infpectione oculari vel aliunde faltem fummariter appareat de injuria nuntiantis, & econtra ædificanti ob factas bona fide magnas expenfas damnum ex mora tanti temporis immineret.

6 Poteft præterea hic notari, quod regulariter quivis in domo ac fundo fuo ædificare valeat, quidquid & qualiter fibi placuerit, nec propterea a vicino prohiberi: nam ut loquuntur DD. fi domus eft mea, tunc eft mea usque ad cœlum & infernum. *arg. l. altius 8. Cod. de Servitutibus & aqua.* licet ex tali ædificio vicinus quandam incommoditatem fentiat, ut quia ejus domus obfcurior fit vel liberior profpectus adimitur.

Excipiuntur autem tres cafus: I. Si vicinus habeat in domo ædificantis fervitutem urbanam ex pacto, teftamento, vel præfcriptione, uti funt fervitus *altius non tollendi: non officiendi luminibus vel profpectui.* Circa præfcriptionem tamen harum fervitutum obiter hic eft notandum, non hoc ipfo cenferi præfcripta fervitus, quod vicinus longiffimo tempore nihil in domo fua ædificaverit: quia ædificare in domo propria eft actus meræ facultatis, contra quem non inducitur præfcriptio, nifi aliquando ædificare volentem vicinus bona fide credens, fe jus habere, prohibuerit; & ille acquieverit, ac per id vicinus prohibens quafi poffeffionem fervitutis in domo vicini confecutus fit; fine poffeffione enim non currit præfcriptio, *juxta Reg. 3. Jur. in 6.* Et dictum eft fuperius *in Lib. II. in Tit. de Præfcript. §. 2.*

II. Si ex novo ædificio vicini ædibus non tantum quædam incommoditas, fed etiam periculum damni & ruinæ immineat, recte tunc ædificanti nuntiatur novum opus, ut cautionem *damni infecti* præftet, fcilicet fe compenfaturum omne damnum, fi quod ex ædificio alteri evenerit. *l. 1. §. nuntiamus 17. ff. h. t. juncto tot. tit. ff. de damno infecto.* Dicitur *damnum infectum*, quod nunquam factum eft, futurum tamen timetur. *l. 2. ff. eod. tit.*

III. Si quis tantum ad vicini æmulationem ejus ædes obfcurare, aut novas feneftras contra domum, vel hortum ejus aperire vellet. Præfumitur autem ad æmulationem facere, fi ipfi ædificanti talis ftructura non adfert utilitatem; *non eft enim malitiis hominum indulgendum, qui nihil agunt, quam ut noceant*, ait JC. *l. in fundo 38. ff. de Rei vind.* Menoch. *de Arbitr. caf. 156. & de Præfumpt. lib. 6. præfumpt. 29. n. 28.*

TI-

TITULUS XXXIII.

De Privilegiis & Excessibus Privilegiatorum.

§. I.

SUMMARIA.

1. Privilegium quid?
2. Privilegium aliud clausum in Corpore Juris, & aliud extra & quid intersit?
3. Privilegium aliud reale, aliud personale, aliud corporale, aliud communiter personale.
4. Quid si dubitetur de qualitate privilegii?
5. Privilegium aliud contra, aliud ultra Jus
6. Privilegium aliud motu proprio, aliud ad preces concessum, & quid intersit?
7. Privilegium aliud mere gratiosum, aliud remuneratorium, vel ex pacto.

1 Privilegia describuntur ab Etymologia nominis *in cap. 3. dist. 3.* quod sint *leges privatorum*, quasi *privatæ leges:* est enim privilegium Jus, vel indultum singulare in certæ personæ aut causæ gratiam a superiore constitutum. Licet vero privilegium in se spectatum distinguatur a lege communi, quod hæc communiter pro omnibus lata sit, privilegium vero certarum tantum personarum favorem respiciat: nihil tamen impedit, quin lege communi privilegium contineatur, quatenus tale privilegium ab omnibus aliis sciatur, & personis privilegiatis servetur.

2 Unde dividitur I. Privilegium, quod aliud sit *clausum in corpore Juris*, aliud *datum per speciale rescriptum* Principis. *Clausum in Corpore Juris* est, quod inter alias leges Corpori Juris insertum est: prout sunt privilegia Ecclesiarum & Ecclesiasticorum, quæ habentur passim tum in Jure Canonico, tum etiam Civili *in tit. Cod. de SS. Eccles. & C. de Episc. & Cler.*

Privilegium Studiosorum, ne coram alio Judice, quam Magistratu Academico conveniantur. *auth. habita Cod. Ne filius pro patre.* & plura alia, ut privilegia pupillorum, minorennium, militum, fisci, creditorum & similia.

Econtra privilegium datum per *speciale rescriptum Principis* dicitur illud, quod extra Corpus Juris certæ alicui personæ, communitati, vel loco per speciales literas, vel diploma, Bullam, vel indultum concessum est.

Inter utrumque privilegium quoad effectum hoc interest, quod privilegium *clausum in corpore Juris* non debeat Judex ignorare, & propterea si contra tale privilegium privilegiato comparitionem in Judicio, vel quid aliud injungat, non teneatur privilegiatus obtem-

temperare. *cap. 5. & 7. de Excessibus Prælat.* si vero Judex mandet, vel aliquem citet contra privilegium specialiter extra corpus Juris impetratum (quod cum sit facti, ignorari potest) privilegiatus tenetur saltem pro reverentia Judicis comparere, & privilegium suum exhibere. *c. cum personæ 7. h. t. in 6. & l. si quis ex aliena 5. ff. de Judiciis.*

Deinde Privilegia extra Corpus Juris plerumque sunt temporalia & strictæ interpretationis, nec extenduntur ultra personas, quibus concessa sunt: privilegia vero clausa in corpore Juris ordinarie sunt perpetua, & recipiunt amplam interpretationem, ac aliquando ex paritate rationis extensionem, sicut ipsæ leges communes: prout a privilegio uni causæ piæ vel favorabili concesso recte posse duci argumentum ad aliam similem causam, ex communi DD. sententia tradidi *de Priv. monast. priv. 36.* Lauret. de Franch. *de Contr. Regul. p. 2. q. 96. & ibi.* Pasqual. *in addit.*

3 II. Dividitur privilegium, quod aliud sit *reale*, aliud *personale*. *l. privileg. 196. ff. de R. J.* *Reale* dicitur, quod directe & principaliter conceditur respectu rei, loci, muneris vel dignitatis, in consequentiam autem personis, quæ talem locum, rem vel officium habent: cujusmodi sunt privilegia immunitatum a solvendis decimis vel tributis aliæque prærogativæ & Jura specialia certis prædiis aut officiis concessa; & quia talia privilegia cohærent rei, transeunt ad quoscunque Successores & possessores.

Personale est, quod principaliter personæ sine contemplatione rei concessum est, & propterea etiam personam sequitur, & cum persona extinguitur. *d. l. priv. & c. privilegium 7. de R. J. in 6.* Sed hoc, si privilegium sit *mere personale* uni certæ singulari personæ concessum; sunt enim quædam privilegia quasi *mixta*, quæ scilicet certo corpori aut collegio personarum conceduntur, & ideo a quibusdam privilegia *corporalia* nuncupantur: atque hæc non tantum penes eos manent, qui defacto in tali corpore vel collegio vivunt, sed etiam ad Successores eorum transmittuntur. Aliam etiam privilegiorum personalium speciem constituunt cum Sylvestro V. *privilegium quæst. 2.* quæ vocant *communiter personalia*, quando nec uni singulari personæ, nec certo corpori, sed certo generi personarum, uti minorennibus, militibus, & fœminis privilegium concessum est: quæ aliquando etiam ad hæredem eatenus transeunt, ut illis hæres saltem ex persona defuncti, & circa casus, qui jam tunc in vita ejus evenerunt, uti possit. Ita si minor ex contractu læsus & inter tempus restitutionis mortuus sit, beneficium restitutionis in integrum etiam hæredi ejus indulgetur. *l. non solum 6. ff. De in integrum restit.*

Sed

4 Sed quid si dubitetur, an *personale vel reale* sit privilegium? ℟. Ante omnia formam verborum bene attendendam esse, an principaliter in rem, vel conditionem, vel potius in personam dirigantur. Ita si privilegium detur alicui Prælato sub nomine dignitatis v. g. tibi Archi Episcope Salisburgensis: non exposito vel saltem postposito nomine proprio, censebitur *reale* & dignitati concessum. *arg. c. quoniam 14. de Officio Deleg.* Panor. *in c. mandata 6. de Præsumpt. n. 2.* Item etiam natura privilegii consideranda erit, an sit tale, quod ordinarie etiam successoribus concedi soleat, vel non. Quod si neque ex his satis appareat, communiter distinguitur, an privilegium sit *odiosum*, ut quia contra jus commune, vel in alterius præjudicium: vel an sit *favorabile* continens meram gratiam citra alterius præjudicium? Priori casu censebitur *personale*, juxta regulam, quod odia restringenda sint, & quæ a jure exorbitant, non debeant trahi in consequentiam. *c odia 15. & c. quæ a jure 28. de R. J. in 6.* Posteriori vero *reale*, & habebit locum, quod dicitur *in c. 16. de R. J. in 6. decet concessum a Principe beneficium esse mansurum*, & *in l. 3. ff. de Constit. Principum.* beneficium Principis quam plenissime interpretari debere.

5 Hinc colligitur *tertia* divisio, quod aliud privilegium sit *contra jus*, & consequenter strictæ interpretationis, ut exemptio a solvendis decimis, a jurisdictione Ordinarii &c. aliud sit *ultra jus*, & interpretationis largioris, veluti potestas absolvendi a reservatis, dispensandi &c. quando scilicet ipse actus, sive materia privilegii non est quidem in se jure prohibita, sed tamen non nisi certis personis concessa.

6 IV. Dividitur, quod aliud sit datum *ad preces* sive supplicationem privilegiati, aliud *motu proprio:* quod posterius tunc tale censetur, si hæc ipsa clausula (*motu proprio*) literis privilegii inserta sit, etiamsi forte privilegiatus per se vel per alium pro eo supplicaverit. Textus & Gloss. *in c. si motu 23. de Præbendis in 6.* Est autem inter utrumque notabilis differentia, quod privilegium *motu proprio* concessum non tantum sit altero favorabilius & plenissimæ interpretationis *c. quamvis 4. cum ibi notatis per Gloss. in verbo plenissime de Præbendis in 6.* sed etiam non possit sub- vel obreptionis argui *d. c. si motu.* Econtra vero, quod sine dicta clausula simpliciter ad preces conceditur, corruit propter falsa narrata, vel tacitam veritatem, quæ de jure aut stylo curiæ exprimi debuisset; subintelligitur enim semper illa tacita conditio: *Si preces veritate nitantur. c. 2. & passim de Rescript.*

7 Quinta demum divisio est, quod quædam privilegia sint *mere gratiosa*, quædam vero *remuneratoria*, vel sub reciproca privilegiati obligatione ad aliquid dandum vel

faciendum concessa, adeoque *conventionalia*. Priora habent tacitam conditionem, & durant, quamdiu Principi vel Successoribus placuerit: posteriora vero, maxime conventionalia ad instar aliorum contractuum sunt perpetua, & nonnisi ex urgentissima causa ad bonum publicum pertinente revocantur.

§. II.

Qualiter acquirantur Privilegia.

SUMMARIA.

8. *Ad privilegii concessionem an requiratur Scriptura? & ibi de Reg. Cancell. 25. & 53. quid in utroque foro operentur?*
9. *Quis possit privilegia concedere?*
10. *Privilegia non subditis concessa nequeunt revocari.*
11. *De communicatione Privilegiorum.*
12. *Privilegium an prosit a tempore datæ vel notitiæ?*
13. *Privilegium acquiritur consuetudine & præscriptione.*

8 Primus acquirendi modus est ipsa actualis concessio superioris, ad quam ex communi DD. sententia non requiritur scriptura, sed etiam oretenus facta subsistit. Text. *in Clem. dudum 2. §. nos etenim.* & ibi Gloss. *in verb. de Sepulturis Extrav. etsi Dominici 3. de Pœnit. & remiss. inter comm.* Zoës. *h. t. num. 3.*

De stylo tamen Curiæ Romanæ & ex Regulis Cancellariæ Apost. Gratiæ ante expeditionem literarum dicuntur *informes*, & nulli suffragantur dispensationes in judicio vel extra, antequam super iis literæ Apostolicæ sint confectæ; quia quod S. Pontifex in signatura ad libellum supplicantis simpliciter per verbum *fiat* concedit, id denique primum in literis Apostolicis cum certis clausulis extenditur, vel limitatur. Vid. *Reg. Canc. 25. De non judicando juxta formam supplicationis, sed literarum expeditarum, & Reg. 53. Ut nulli suffragetur dispensatio, nisi literis confectis, utrobique* Joan. a Chokier *in Comment. in Reg. Canc.*

Utrum autem saltem in foro conscientiæ uti liceat dispensatione vel gratia ante literarum expeditionem, dubitatur? Negativa videtur verior Joanni a Chokier *ad dict. Reg. 53. num. 11.* eo quod a tempore Pii V. in illa regula addita sunt verba, *in judicio vel extra cuiquam suffragetur &c.* allegat. Garc. *de Benef. p. 4. c. 1. num. 13.* Et hæc sententia tutior est. altera tamen affirmativa non est improbabilis, quam docet Abbas, Rebuf. Gutierez, & alii apud Chokier *d. l. sub num. 10.* & citati apud Zoës. *h. t. num. 4.* quibus adde Paulum Laym. *in Theol. Mor. lib. 1. tract. 4. c. 22. sub num. 10.* Ratio ad-

adjungi potest, quod gratia quo ad suam substantiam (licet non quoad omnes qualitates) dicatur perfecta per solam signaturam. Barbos. *Jur. Eccles. un. lib. 3. c. 13. n. 199.* & quamvis Pontifices novissime addant in regula, *in judicio, vel extra*, tamen istud verbum *extra*, potest habere alium sensum, quam ut forum conscientiæ respiciat: ne v. g. Episcopus vel Parochus possit extrajudicialiter procedere secundum gratiam ex sola signatura.

9 Nomine autem superioris, qui privilegia concedere valeat, præter Summum Principem veniunt etiam inferiores domini, saltem circa tales materias, de quibus ipsi legem vel statuta condere possunt. Neque refert, an Privilegiatus sit subditus Privilegiantis, dummodo materia Privilegii sit sub ejus jurisdictione: ita potest Princeps alicui extraneo concedere Privilegium, ut in suo territorio sit liber a solvendis vectigalibus: ita Imperator. multa privilegia partim in jure communi, partim per specialia diplomata Ecclesiis & Ecclesiasticis concesserunt, quamvis non sint sub jurisdictione sæcularium Principum. *c. quanquam 4. de Censibus in 6.* 10 Imo volunt DD. Privilegium concessum non subdito, & in specie Ecclesiis habere naturam pacti, consequenter revocari non posse. Gloss. *in c. 16. de R. J. in 6. vers. ex hac regula.* Innocent. & Panor, & Felin. *in c. novit. 13. de Judiciis.* Zoës. *hoc tit. num. 39.*

11 II. Acquiritur privilegium per *communicationem*, quando superior privilegium, quod uni simpliciter concessit, etiam ad alterum extendit; ita Privilegia unius Universitatis, vel Religionis solent communicari alteri Universitati vel Religioni: prout *Lib. II. in Tit. II. de Foro competenti* dixi, huic nostræ Universitati in diplomate Pontificio & Cæsareo communicata esse omnia & singula Privilegia aliarum Universitatum Italiæ, Galliæ & Germaniæ *non solum ad earum instar, sed pariformiter, & æque principaliter &c.* Alia quoque exempla communicationis Privilegiorum sunt *in c. 2. h. t. in 6. l. omnia 35. Cod. de Episcopis & Clericis. in l. penult. Cod. de Advocatis diversorum judiciorum.* & specialem tractatum *de Privilegiis ad instar*, id est, communicatis scripsit Horatius Mandosius.

Est autem notandum, quod regulariter hæc communicatio Privilegiorum tantum intelligatur de præsentibus tempore communicationis, & non comprehendat nova Privilegia, quæ priori Privilegiato post communicationem accesserunt; nisi amplitudo verborum communicationis sit talis, ut inde possit colligi, mentem Privilegiantis fuisse etiam circa futura. Econtra si Privilegio *ad instar*, sive communicationi addantur nova quædam Privilegia, non propterea gaudebit iisdem prior

Privilegiatus, cujus privilegia communicata sunt; quia dantur secundo Privilegiato sine respectu ad primum, & alias Privilegia ultra personas, vel res expressas ordinarie extendenda non sunt.

Quod si Privilegium alteri communicatum penes primum Privilegiatum prorsus abrogetur, vel restringatur, non nocebit secundo Privilegiato per communicationem, quia hujus Privilegium dependet quidem a priori in productione, sed non in conservatione, sicut recte docet Suarez. *de Legibus c. 15.*

12 Quæritur hoc loco, an Privilegium statim effectum suum habeat a tempore collationis, vel potius tunc primum, quando devenerit in Privilegiati notitiam, ab eoque acceptatum fuerit? v. g. an Privilegiatus super decimis & tributis non solvendis possit cessare in solutione decimarum vel tributorum a die dati, vel potius accepti Privilegii? Communior sententia distinguit, an superior per se, & motu proprio, vel etiam ad instantiam alicuius tertii, sine mandato tamen Privilegiati contulerit Privilegium, vel an Privilegiatus ipse vel per Epistolam vel Procuratorem pro eo supplicaverit? Primo casu non habebit effectum Privilegium ante acceptationem, sicut quælibet alia donatio, vel beneficii collatio. *l. absenti 10. ff. de Donat. l. qui absenti 38. ff. de acquirenda possessione. c. si tibi absenti 17. de Præbend. in 6.* nisi superior velit Privilegium statim effectum suum habere: quod ab ejus voluntate dependet. Altero autem casu statim a die collationis incipit effectus: quia tunc quando Privilegiatus supplicat, & superior concedit, jam adest mutuus consensus, & consequenter perfecta donatio, sicut notat Sylvester V. *Privileg. num. 16.* Sanchez *de Matrim. l. 3. disp. 36.* Vid. tamen, quæ dixi *in Lib. IV. Tit. 3. num. 17.* ubi argumenta pro & contra latius expendi, in ordine ad illam quæstionem, an licentia a proprio Parocho data alieno Sacerdoti ad assistendum Matrimonio debeat necessario prius huic innotuisse?

13 III. Acquiritur Privilegium consuetudine vel præscriptione, præsertim illa, cujus initium hominum memoriam excedit, quæ communiter ipsi Privilegio æquiparatur. Text. & DD. *in c. novit. 13. de Jud. & in c. super quibusdam 26 de verbor. significat.* Sed & minori tempore videl. contra privatos 30. contra Ecclesiam 40. annorum spatio Privilegium vel exemptio aliqua præscribi potest. *cap. de quarta 4. c. cum olim 18. de Præscript.* dummodo illæ conditiones adsint, quæ *in Tit. de Consuetudine, & de Præscript.* traduntur.

§. III.

§. III.

SUMMARIA.

14. *Privilegium amittitur per interitum personæ, aut rei privilegiatæ.*
15. *Gratiæ non expirant morte concedentis, & ibi de indulto conferendi beneficia reservata.*
16. *Privilegium amittitur per abusum, & si incipiat esse nocivum.*
17. *Privilegium amittitur per renuntiationem expressam, nisi concernat publicum favorem.*
18. *Exempti an & quando suæ exemptioni renuntiare possint, & quanta præscriptio currat contra exemptionem?*
19. *Late examinatur difficilis quæstio, quando per renuntiationem tacitam, non usum, aut usum contrarium amittantur privilegia & ibi singularis interpretatio.* c. si de terra 6. hoc tit.
20. *Privilegium quando cesset cessante causa finali.*
21. *Revocatione quando & qualiter amittantur privilegia.*

14 Amittitur Privilegium I. per *interitum personæ*, aut *rei privilegiatæ*: Personæ quidem, si Privilegium personale, rei vero, si reale sit. Verumtamen non indistincte per interitum rei interit etiam Privilegium reale, sed tunc demum, si vel authoritate superioris, vel aliunde sine spe refectionis res Privilegiata destruatur. Si vero per ruinam, bellum, aliumve casum domus v. g. Privilegiata corruat, conservantur ejus Privilegia, & reviviscunt, si denuo reficiatur. *l. æde sacra 73. ff. de Contrahenda emptione* Gloss. *in c. 7. in V. privilegium personale de R. J. in 6.*

15 E converso per mortem superioris Privilegium concedentis regulariter non amittitur ipsum Privilegium etiamsi superior re integra, id est, antequam Privilegiatus suo Privilegio utatur, decesserit, juxta receptum juris axioma, quod *gratiæ etiam re integra morte concedentis non expirent. c. si super 9. de Officio deleg. in 6. c. si cui nulla 36. de Præb. in 6.* ita si quis obtinuerit Privilegium a Pontifice vel Episcopo absolvendi a reservatis, dispensandi in certis casibus, poterit uti suo Privilegio etiam post mortem Pontificis, vel Episcopi concedentis.

Exceptionem tamen addit Pontifex *in d. c. si cui nulla. in fine.* circa gratiam, quæ datur per viam commissionis sive delegationis, quæ non tendat in ipsius Commissarii, sed alterius tertii favorem, v. g. ut alicui personæ certæ causa cognita de beneficio provideat, dispensationem concedat, qualis gratia *facienda* dicitur, & expirat morte concedentis re integra, antequam delegatus commissionem suam executioni mandaverit; sicut idem etiam accidit in rescriptis justitiæ, per quæ causa aliqua judicialis ad commissionem Papæ spectans inferiori committitur, & delegatur: cujus dele-

legati officium exspirat morte delegantis re integra, *c. relatum 19. & c. gratum 20. de Officio delegati.* Distinguitur autem gratia *facienda* a gratia *facta*, de qua *in c. si super 9. de Offic. deleg. in 6.* quod per illam tam provisio vel dispensatio &c. quam executio demandetur: in hac autem gratiam ipsam perficiat Pontifex, & tantum alteri executionem committat, quæ proinde gratia, cum jam in vita S. Pontificis fuerit perfecta, debet etiam post mortem ejus executioni mandari.

Censetur præterea aliquando gratia per viam commissionis data esse in favorem ipsius commissarii vel delegati, si universalis commissio ad plures causas facta sit, v. g ut semper authoritate Papæ talis de beneficiis reservatis aliis providere, vel in certis casibus dispensare possit, quæ morte concedentis non exspirat. *d. cap. si cui nulla, & ibi* Barbos. *in Collect. DD. n.* 1. Late Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 28.* Quid autem circa indultum conferendi beneficia reservata speciale sit, ex *Reg.* 1. *Cancell.* videatur inferius *n. 21.*

Præterea etiam videtur addi posse illa limitatio circa Privilegium motu proprio concessum, quod per superius dicta ad effectum producendum juxta communem requirat utriusque consensum, & Privilegiati notitiam & acceptationem: si ergo mors concedentis præveniat acceptationem, interrumpit voluntatem ejus, & consequenter deficit utriusque consensus, *arg. l. absenti 10. de Donationibus, juncta l. 4. ff. Locati.*

16 II. Amittitur Privilegium *per abusum* Privilegiati, si occasione Privilegii delinquat, veluti si quis spe immunitatis in Ecclesia crimen committat. *c. ult. de Immunitate Eccles. c. ubi 7. dist. 74.*

III. Si Privilegium cedere incipiat in grave aliorum vel communitatis detrimentum, saltem per sententiam revocari potest. *cap. suggestum 9. de Decimis*, & *c. penult. de Clericis non residentibus.*

17 IV. *Per renuntiationem expressam*, quæ fit per pactum, aut verbis expressis etiam amittitur Privilegium; quia quilibet potest favori pro se introducto renuntiare. *l. penult. Cod. de Pactis.* Sed hoc, si privilegium præcise favorem particularis personæ respiciat: secus vero si principaliter concessum sit in favorem publicum vel certi Ordinis, aut communitatis, vel si alterius quam solius Privilegiati interesse in tali Privilegio versetur: quemadmodum Clerici Privilegio *fori* & *Canonis* in honorem totius Ordinis Clericalis concesso renuntiare nullatenus possunt. *c. si diligenti 12. de Foro competenti.* &c. *contingit. 36. de Sentent. excom.* Item 18 etiam exempti suæ exemptioni in præjudicium Summi Pontificis, cujus jurisdictioni immediate subsunt, renuntiare non valent. Pan. *in c. cum tempore 5. de Arbitris.* Hinc etiam est, quod contra talem exem-

emptionē non nisi centenaria præscriptio, quæ sola contra Romanam Ecclesiam currit, admittatur. Arnold. Rath. Professor quondam meus Colendiss. *in Tract. de Usucap. assert. 38* Fach. *lib. 1. consiliorum consilio. 56. per textum in c. 4. de Confirmation. utili. & in c. ad audientiam 13. de Præscript.*

Interim, quia privilegium non debet esse onerosum Privilegiato, ne, quod ob gratiam alicujus conceditur, in ejus dispendium retorqueatur. *contra Reg. 61. Juris in 6.* ideo graves DD. sustinent, quod exempti cum suorum Prælatorum consensu (vel etiam sine hoc, si a Prælatis irrationabiliter negetur) subjicere se possint Episcopo, ut ab eo absolvantur a peccatis ac censuris, vel dispensetur cum eis in voto, juramento, irregularitate, casu quo Episcopus, non autem Prælatus Ordinis talem facultatem haberet. Henriq. *lib. 7. c. 15. n. 2. & lib. 15. c. ult. in fin.* Molina *tractat. 3. disput. 61.* Laym. *in Theol mor. lib. 1. tract. 4. c. 23. sub n. 7.*

19 V. Amittitur Privilegium per *renuntiationem tacitam*, quæ juris interpretatione censetur fieri per *non usum privilegii*, aut *usum contrarium.* Et in hoc quidem omnes DD. facile consentiunt.

Sed difficillima & propter diversos utriusque Juris textus plurimum intricata controversia est, quanto temporis spatio, & quot actibus iste *non usus privilegii*, vel *usus contrarius* debeat fuisse continuatus, ut dici possit, privilegium ob *tacitam renuntiationem* amissum?

Etenim *in l. 1. ff. de Nundinis* ait JC. *nundinis impetratis a Principe, non utendo, qui meruit, decennii tempore usum amittit.*

In *l. voluntariæ 12. C. de Excusat. tutor.* rescripsit Imperator *voluntariæ tutelæ munera privilegiis nihil derogant.* Cujus sensum exponit Salicet. & DD. communiter, quod habens Privilegium, ne teneatur tutelas pupillorum suscipere, non præjudicet suo Privilegio, si unam voluntarie suscipiat.

In *c. cum accessissent 8. de Constitut.* Ecclesiæ cujusdam Canonici habuerunt statutum a Sede Apost. confirmatum, ne primiceriatus in eorum Ecclesia amplius dignitas esset, sed fructus & proventus ejus inter Canonicos distribuerentur: rescripsit S. Pontifex, hoc statutum debere in suo robore permanere, *nisi postea dicti Canonici contravenerint, aliquem in primicerium eligendo.*

In *c. si de terra 6. h. t.* Alex. III. Abbati & Monachis S. Andreæ Cisterc. Ord. decisionem dedit in hæc verba: *Si de terra, quam habetis in Parochia Canonicorum de Plautio, per triginta annos eis decimas persolvistis, eas sibi de cætero integre persolvatis. Licet enim privilegium Romanæ Ecclesiæ beneficio Fratribus Cisterc. Ordin. indultum fuerit, quod de laboribus suis nullas decimas persolvere debeant, de privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrahere voluistis: cum* libe-

liberum sit unicuique suo juri renuntiare, eoque modo non potestis vos in hac parte tueri. In hoc igitur capite in triginta annorum decursu tacita privilegii renuntiatio censetur. At

In *c. accedentibus 15. eod. t.* Innoc. III. *de quadraginta annis* responsum dedit: *Mandamus*, inquit, *quatenus si Abbas & Monachi sufficienter ostenderint, quod a Templariis decimas de Terris prædictis per quadraginta annos continue perceperint sine lite, vos ad præstationem ipsarum Templarios compellatis; cum enim tanto tempore contra privilegia decimas solverint, eis renuntiasse tacite præsumuntur. Quod si in probatione defecerint, ab ipsorum impetitione Templarios absolvatis.*

Circa istorum textuum diversitatem varii varias excogitarunt conciliationes uti videre est apud Gloss. Panormit. & Barb. *cc.*

Prima conciliatio est Summarii *in d. c. accedentibus 15. n. 4.* quod, quidquid sit de Jure Canonico, Privilegia Ecclesiarum olim quidem tempore Alex. III. fuerint extincta lapsu triginta annorum, cum & aliæ præscriptiones rerum Ecclesiasticarum olim nonnunquam 30. annis fuerint admissæ. *c. Sanctorum. 3. de Præscript.* id tamen postea per Innocent. III. *in dict. c. accedentibus.* ad 40. annos fuerit extensum. Verum hæc sententia aliis non immerito displicet, eo quod longe ante tempora Alex. & Innoc. III. ab Antecessoribus Pontificibus, & Justiniano Imper. præscriptio quadragenaria fuerit introducta. *c. 2, 16. q. 5. c. de quarta 4.* & *c. illud 8.* (quod *cap.* est ipsiusmet Alex. III.) *de Præscript. auth. quas actiones C. de SS. Eccles. & d. c. Sanctorum.* Summarium & Gloss. de præscriptione Ecclesiæ contra privatum interpretantur ad eum modum, quo de Jure Civili præscriptio 30. annorum datur. *tit. Cod. de Præsc. 30. annorum.*

Altera solutio est Gloss. *in d. c. accedentibus in V. per XL. annos.* quod Privilegia perdantur eodem tempore, quo præscribitur contra jus commune: quod vero *in d. c. si de terra.* triginta annorum, & *in c. accedentibus.* quadraginta annorum mentio fiat, non esse dispositionem *juris*, sed narrationem *facti*; quia scilicet in facti contingentia illorum capitulorum ita accidit: quanto autem tempore contra jus commune præscribatur, Gloss. ulterius non decidit.

Barbos. *in d. c. si de terra.* quamvis *n. 4.* præfatam Glossæ interpretationem rejicere, tamen deinde *sub n. 7.* plane cum eadem convenire videtur; dicit enim, se existimare, quod allegati textus nec in tempore 30. nec 40. annorum, sed in tacita renuntiatione se fundent, & istius tacitæ renuntiationis præsumptio ex non usu vel usu contrario longo tempore etiam duntaxat decem annorum contra ipsas quoque Ecclesias inducatur.

Paulus Layman. *in Theol. Mor. lib. 1. tract. 4. cap. 23. num. 31.* cum Suarezio & aliis, quos citat, facit

cit distinctionem inter Privilegia *affirmativa*, quæ scilicet dantur ad aliquid faciendum, uti est Privilegium nundinarum, vectigalium exigendorum &c. & inter Privilegia *negativa:* quæ sunt ad non faciendum, v. g. immunitas a solvendis decimis, vectigalibus &c. Illa *affirmativa*, si aliis sint onerosa, censet amitti per *non usum* lapsu decennii *arg. d. l.* 1. *ff. de Nundinis.* nam & Privilegium nundinarum inter onerosa numerat Gloss. *pen. in c. ut Privilegia 24. h. tit.* cum saltem oneri sint Mercatoribus incolis, quo minus propter adventum exterorum res suas distrahere & lucrum captare valeant. Modo tamen utendi occasio fuerit: alioquin non valenti agere non curret præscriptio, ut si habens jus gladii longo tempore nullum malefactorem ceperit. Vid. Gail. *lib. 2. observ. 60. n. 8.* Ista vero *negativa* ait duplici via amitti posse, vel per viam præscriptionis (quod maxime procedit, quando adversarius aliquis est in possessione contra Privilegium, ut *in d. c. accedentibus*) & tunc ordinarium tempus præscriptionis requiritur: vel per viam tacitæ renuntiationis, & tunc sufficiet *actum contrarium* Privilegio exercere, dummodo ex circumstantiis, vel lapsu temporis præsumi possit, actum contrarium animo renuntiandi Privilegio factum fuisse.

Addit vero explicationes, ut I. circa Privilegia nemini onerosa tam affirmativa v. g. dispensandi, absolvendi, consecrandi &c. quam negativa, v.g. non jejunandi &c. quæ ex plurium sibi adstipulantium opinione docet, per non usum aut usum contrarium haud quaquam perire; cum in similibus non usus vel usus contrarius sit actus liberæ voluntatis, qui non inducit præscriptionem vel renuntiationem: præsertim si Privilegium non consistat in uno solo actu, sed habeat causam successivam, & effectum reiterabilem *arg. l. voluntariæ* 12. *C. de Excusat. tut.* & idem docet in qq. Canon. *De Prælat. elect. Diling. disp. q. 225.*

II. Tradit, Privilegia concessa principaliter in favorem Ecclesiæ, alteriusve communitatis, non posse tolli per renuntiationem particularium personarum v. g. Prælati, Cleri, nisi superveniat tempus præscriptionis legitimum. Cæterum autem quid in specie respondendum sit ad textum *in d. c. si de ter. h. tit.* ubi tacita renuntiatio Monachorum habetur pro sufficienti, etsi tempus 40. annorum ad præscriptionem requisitum non fuerit elapsum, ulterius non explicat: sed Suarez *d. l. c. 34. n. 18. & 24.* & ex eo Barb. *in d. c. si de ter. sub n. 8.* singulariter notavit, quod hæc sit Privilegiorum natura, ut per non usum amittantur, & sub hac tacita conditione ab initio intelligantur concessa tam respectu Ecclesiarum, quam aliorum.

Quid ergo in re tam perplexa ſtatuendum? expediret ſane in hac DD. altercatione, quæ in praxi frequenter magna præjudicia ſecum trahere poteſt, apertiorem juris declarationem habere, interim antequam ea ab aliquo S. Pontifice emanet, cuilibet liberum relinquo, quam ex relatis opinionibus tanquam probabiliorem ſequi velit. Mihi ſalvo meliori judicio, videtur difficultas omnium facillime enodari per illam exceptionem, quam ſuperius ex Gloſſ. *in d. c. accedentibus h. t.* attulimus, nimirum quod mentio de 30. & 40. annis *in dd. cc.* ſit tantum narratio *facti*, non diſpoſitio juris: alias vero Privilegia amittantur eodem tempore, quo contra jus commune præſcribitur. Hæc Gloſſ. quamvis textu expreſſo non firmetur, plurimum tamen rationabilis eſt, quia Privilegium lex privata eſt, ut in *princ. tit.* dictum, & cum lege communi in cauſa efficiente & materiali convenit; imo etiam majori ex parte in formali, & potiſſimum tantum in finali differt; quod lex communis ad publicam utilitatem, Privilegium vero ad privatam tendat, ex hac ipſa tamen differentia, validum argumentum a majore ad minus duci poteſt: ſi enim lex communis publicam utilitatem concernens ſpatio v. g. 10. annorum per non uſum abrogari poteſt, ergo multo magis Privilegium privatam tantum utilitatem reſpiciens, præſertim ſi ſit contra jus commune, aut in præjudicium tertii, quod alias reſtringi meretur: & favorabilis eſt ad jus commune reductio. Abb. *in c. fin. de Conſuetud. n. 19.* & Felin. *in c. cum acceſſiſſent. 8. de Conſtit.* de hac tamen reductione ad jus commune, quanto tempore fiat, & de doctrina Abbatis & Felin. *dd. ll.* videatur Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. Gloſſ. 7. n. 9. & multis ſeqq.*

Sed jam videamus, quanto tempore per non uſum, vel uſum contrarium juri communi derogetur? Fatetur Menoch. *de Arbitr. Jud. lib. 2. cent. 1. caſ. 83. num. 6.* non eſſe jure definitum tempus ad introducendam conſuetudinem contra legem, & ideo judicis arbitrio relinquendum, qui juxta levitatem vel gravitatem materiæ, ſuper qua conſuetudo introducta prætenditur, etiam contra Eccleſias aliquando decem, aliquando quadraginta, & aliquando immemoriale tempus determinare debeat. Idem pene docet Vallenſis. *tit. Decretal. de Conſuetud. §. 2. n. 2.*

Alii vero diſtinguunt, an lex ab initio nunquam fuerit in uſum deducta; vel an fuerit aliquando deducta, ſed poſtea, contrario uſu intermiſſa? Priori caſu cenſent ſpatium *decennii* etiam contra legem Eccleſiaſticam ſufficere: poſteriori autem contra legem Civilem decennium, contra Eccleſiaſticam 40. annos requiri. Garc. *de Benefic. p. 7. c. 1. n. 137.* Navar. *in Man. confeſſ. cap. 23. num. 40. 41. & 62.* Eraſmus a Chokier *de Juris.*

risdict. Ordin. in exempt. p. 1. q. 50. n. 26. Zoës. *ad tit. Decretal. de consuetud. n. 24.* Layman. *in Theol. Mor. lib. 1. tract. 4. c. 3. num. 4.* ubi plures allegat.

Et ista opinio videtur optime ad nostrum propositum accommodari, atque per eam plures textus & DD. inter se conciliari posse, ut scilicet illi, qui amissioni Privilegiorum ex non usu quadraginta annos præscribunt, intelligantur de Privilegiis semel receptis & usitatis; qui vero minori tempore v. g. 10. annorum contenti sunt, intelligantur vel de Jure Civili, vel etiam de Jure Canon. in Privilegiis, quæ nunquam in usum devenerunt.

Specialis quidem adhuc superest ratio dubitandi circa *d. c. si de terra 6. hoc tit.* ubi Privilegium immunitatis a solvendis decimis quidem fuit Ordini Cister. concessum, & utique etiam saltem in aliis locis in usum deductum, & tamen minori tempore, quam 40. annis amissum. Sed sciendum est, quod Privilegium Cisterciensium, & aliorum Monachorum, ne teneantur de laboribus suis dare decimas, sit clausum in corpore Juris *c. decimas 47. causa 16. q. 1. c. ex part. 10. cum seqq. X. de Decimis.* ideoque comparetur legi communi, juxta dicta superius *sub n. 2.* sicut ergo lex potuit in uno loco fuisse, & non in altero, ita quoque tale Privilegium, si ab erectione Monasterii ejus usus per longum tempus fuerit non tantum intermissus, sed insuper contra Privilegium nemine cogente actum: forsan autem nonnunquam talibus novis Religiosis ex justa causa per restitutionem in integrum succurreretur. *arg. L. un. C. si adversus usucap. junct. c. 1. de in integr. rest.* Quod si quis in favorem Religionis interpretationem singularem tentare vellet, & dicere, hic nos versari in casu medio, ubi Privilegium Ordini concessum partim receptum est, partim non receptum quoad specifica loca, ideoque S. Pontificem. *in d. c. si de terra,* plus quam 10. & minus, quam 40. annos scilicet 30. statuisse, putarem non omni probabilitate destitui. Licet autem objici posset, idem consequenter debere dici de aliis legibus: quæ in aliquibus locis receptæ, & in aliis receptæ non sunt, assignabilis tamen foret disparitas, quod inter locum & locum minor sit connexio, quam inter Monasteria ejusdem Ordinis, ut nihil dicamus, quod hoc ipsum per aliam legem vel Canonem (abstrahendo a præsenti) decisum non sit, quanto tempore lex præsertim Canonica alicubi recepta in particulari loco aboleatur.

Cur autem Ecclesia minori tempore amittere debeat Privilegium nunquam ab initio in usum deductum, quam deductum & postea intermissum? ratio non incongrue assignari potest, quod jus Privilegii semel in usum deductum quoad proprietatem & possessionem ve-

vere incorporatum sit Ecclesiæ, ideoque sicut alia jura incorporata Ecclesiæ sine debitis solennitatibus, aut legitima præscriptione alienari nequeat: at vero Privilegium, cujus usus & possessio nunquam cœpta est, videtur comparari posse rei nunquam traditæ, seu Ecclesiæ bonis incorporatæ, prout in servitutibus aliisque juribus incorporalibus usus sciente & patiente adversario traditionis loco habetur. *l. 3. ff. de usufructu. l. fin. ff. de servitutibus. L. 1. §. 2. ff. de Servit. rust. præd.* quales res ex communi DD. sententia etiam sine solennitate renuntiari possunt, cum potius censeantur pleno jure non acquiri, quam alienari. *arg. l. 6. ff. Quæ in fraud. credit* ut *in tit. de Reb. Eccles. non alien.* diximus vid. Sylv. *v. alienatio num. 14.* Ricc. *in prax. aur. p. 1. res. 92.* & proinde hæc ipsa renuntiatio per non usum longi temporis vel usum contrarium in privilegiis juxta naturam ipsorum facta censebitur.

Illa quoque non est contemnenda interpretatio Barb. *in d. c. si de terra h. t. n. 5.* circa diversitatem textuum *in eod. c. si de terra. & in c. accedentibus. hoc tit.* quod *in c. accedentibus.* ideo 40. anni fuerint expressi, quia ibi agebatur de vera præscriptione Monachorum contra Templarios, cum de jure communi decimæ ad Monachos non pertinebant: at vero *in c. si de terra.* non fuerit opus præscriptione ex parte Canonicorum, utpote ad quos in illo casu jure Parochiali spectabant decimæ, sed tantum renuntiatione & amissione privilegii ex parte Cisterciensium (quæ ex non usu, vel potius usu contrario longo tempore continuato præsumitur) eaque facta ipso jure decimæ ad Canonicos redibant.

Textum porro *in c. cum accessissent. de Constit.* ubi unico actu videtur renuntiari posse privilegio, explicat Barbos. *ibid. num. 8.* quod istud privilegium non habuerit tractum successivum, sed unico effectu constiterit, & ideo per unicum actum contraventionis tolli potuerit; sicut enim extinctio dignitatis (de qua in illo *cap.*) unico actu perficiebatur, ita contraventio unico actu facit, ut de novo erecta & privilegium revocatum censeatur. Quod si vero privilegium haberet *tractum successivum & effectum reiterabilem.* v. g. non solvendi decimas, vectigalia &c. censet cum Suar. *de LL. l. 8. c. 35. num. 12. & seqq.* per unum actum contraventionis non amitti privilegium, dari tamen exinde adversario quasi possessionem in ordine ad præscribendum contra privilegium.

VI. Perditur privilegium, si cessat *causa finalis* ob quam datum est, secundum regulam, quod cessante causa cesset effectus. *c. cum cessante 60. de Appell.* Interim cum ordinarie (nisi aliter constet de mente concedentis) dependeat quidem privilegium a causa finali 120

in

in produci, non vero in conservari, ideo habebit locum alia regula 73. *Juris in 6.* quod factum legitime retractari non debeat, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari, v. g. si Monasterio ob ejus temporis inopiam concessum sit privilegium decimandi in aliena Parochia, vel exemptio a decimis in propriis agris, non expirabit hoc privilegium, licet Monasterium postea facultatibus augeatur Zoës *h. t. num. 22.* Quare hic sextus modus amittendi privilegium tunc præcipue procedit, si finis non tantum cesset negative, sed contrarie: si scilicet usus privilegii ratione mutatæ materiæ, vel circumstantiarum fiat illicitus & injustus, vel si in ipsiusmet privilegiati detrimentum cedat: veluti Clericus minorennis in causis beneficialibus agere potest in judicio sicut majorennis. *c. ult. de Judiciis in 6.* non tamen propter hoc privilegium tanquam majorennis a beneficio restitutionis in integrum excludetur; quod enim ob gratiam alicujus est introductum, non debet in ejus odium retorqueri. *c. quod ob gratiam 61. de R. J. in 6.*

21 VII. Demum amittitur privilegium *revocatione* concedentis, vel ejus hæredum; est enim hæc ordinaria natura privilegiorum, ut sub tacita revocationis conditione dari soleant, prout cum Gloss. communiter sentiunt Interpretes *ad d. c. novit. 13. de Judiciis. & ad Regul. 16. Juris in 6.* Sunt autem hic aliqua breviter notanda.

I. Si superior privilegio addiderit clausulam, *ad beneplacitum meum, quamdiu voluero &c.* exspirabit privilegium sine alia revocatione sola morte concedentis; quia per mortem interrumpitur ejus voluntas, & beneplacitum. *c. si gratiose 5. de Rescriptis in 6. juncta L. 4. ff. Locati.* secus est, si v. g. dixerit: *ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, vel Episcopalis*: quia ipsa Sedes non moritur. *d. c. si gratiose.* Item si dicitur: *donec revocavero &c.* nihil immutatur morte concedentis, quia ex vi & genuino sensu talium verborum requiritur positiva & actualis revocatio, Cov. *variar. Resol. lib. 3. c. 15.* Illud quoque speciale est ex Reg. Cancell. 9. & 15. quod *indultum seu privilegium conferendi beneficia reservata* per creationem novi Pontificis revocetur, & consequenter ejus renovatio denuo petenda sit. Interim nihil videtur obstare, quin Sede Papali vacante exerceri possit, præsertim si beneficia sint tantum ex Regulis Cancellariæ reservata, ut in mensibus Papalibus; regulæ enim Cancellariæ morte S. Pontificis exspirant,& Sede vacante non obligant ut *in Lib. III. in tit. de Præb.* dictum; ubi de Regulis Cancellariæ & concordatis Germaniæ actum est: hinc non inconvenienter circa *indultum conferendi beneficia reservata* pronuntiari potest, quod *vivat mortuo etiam S. Pontifice* (ut superius *num. 16.* traditum) *& mortuis regulis Cancellariæ* (quæ Sede vacante non ligant) *Pontifice autem*

&

& regulis reviviscentibus moriatur, *& resuscitatione indigeat.* Inter regulam autem 9. & 15. hoc interest, quod in illa sit quidem amplior derogatio & revocatio cum multis efficacibus clausulis, sed ratione reservationis mensium tantum; in Reg. autem 15. sit quidem generalis revocatio indultorum circa beneficia reservata, sed loquatur tantum de indultis ad vitam alicujus, vel aliud certum tempus concessis, neque habeat valde amplas clausulas, vid. Chokier *in Reg. Cancell. ad Reg. 8. Cancell. & Reg.* 14. ubi *in Reg. 8.* Gl. 14. *n. 4.* etiam illud notabile ponit, quod indulta & privilegia per has regulas revocata Sede Papali vacante mortuis regulis reviviscant, usquedum denuo creato novo Pontifice revocentur, vel ab eodem approbentur.

II. Privilegia data non subditis aut causa remunerationis, vel per viam conventionis non revocari, nisi ex causa publica, supra in §. 1. diximus, & docet Bald. *in l. ult. ff. de Senatoribus.*

III. Per legem generalem non derogatur particularibus privilegiis, nisi eorum mentio fiat, vel addatur clausula: *non obstantibus quibuscunque privilegiis sub quacunque forma concessis:* quia lex generalis tollit aliam generalem prius latam sibi contrariam, sed non particularem legem, statutum, vel consuetudinem. *c.* 1 *de Constit. in 6.*

IV. Lex generalis sine expressa & speciali mentione non tollit privilegia clausa in corpore Juris, & prius per legem generalem certis personis data. Imo etsi lex posterior habeat clausulam: *non obstantibus privilegiis &c.* volunt tamen DD. hanc clausulam (nisi aliter constet de mente legislatoris) non intelligi de privilegiis clausis in corpore Juris, utpote quæ non sint simpliciter privilegia, sed etiam leges communes. Barb. *ad d. principium hujus c. n. 8.* v. g. si Pontifex mandat, fructus Clericorum obæratorum de suis beneficiis, sequestrari per Episcopum ad solvenda debita non obstantibus privilegiis, per hanc legem non censeretur comprehensum privilegium. *c. Odoardus 3. de Solutionibus.* ex quo Clericus obæratus non tenetur in solidum, sed quantum facere potest deducta congrua sustentatione; sed fortassis tantum privilegium exemptionis a jurisdictione Episcopi &c.

V. Si contra privilegium prius concessum concedatur alteri novum privilegium vel rescriptum, censebitur hoc posterius privilegium per rescriptum tacita veritate & subreptitie obtentum, adeoque invalidum, nisi de priori fecerit mentionem. *c. 1. & c. cum ordinem 6.* ubi Gl. & Panor. *de Rescript. cap. ex parte* 12. *de Officio delegati.* vel nisi prius privilegium fuerit generale, posterius vero speciale; generi enim per speciem derogatur. *c. generi 34. de R. J. in 6.* & exemplum videri potest in *c. dudum* 14. *§. nos igitur.* & *c. quamvis*

vis tibi 38. de Præb. in 6. Sed & hoc ipsum non procederet, si per speciale privilegium alteri in jure quæsito grave præjudicium oriretur teste Panorm. *in d. c. 1. de Rescript.* & textus est in *cap. ex tua 9. de filiis Presbyterorum.*

Postremo privilegii revocatio, ut effectum habeat, debet privilegiato insinuari a superiore; ne alias plura incommoda sequantur, si privilegiatus ex ignorantia revocationis uteretur suo privilegio, ex parte vero adversa postea talis usus vel actus inde secutus impugnaretur; si tamen revocatio fieret per legem generalem cum clausula, *non obstantibus quibuscunque privilegiis*: sufficeret generalis promulgatio, quæ alias in promulgatione legum servari solet. Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 30.*

§. IV.

In specie de Privilegio Exemptionis a Jurisdictione Episcopi vel Ordinarii.

SUMMARIA.

22. Exemptio quid & quotuplex?
23. Exempti alii nullius Diœcesis, alii in, sed non de Diœcesi.
24. Exemptio in capite & membris quid?
25. Eximere quis possit?
26. Exemptio acquiritur etiã præscriptione.
27. Episcopus habet fundatam intentionem contra exemptos, & ibi an pendente lite possit uti sua Jurisdictione?
28. Exemptio quibus verbis probetur?
29. In loco exempto non potest Episcopus exercere contentiosam Jurisdictionem.
30. Potest tamen ibi celebrare Divina, non vero actus Ordinis exercere.
31. Episcopus procedit aliquando contra exemptos ut delegatus, aliquando ut Ordinarius.
32. Exponitur c. 1. h. t. in 6.
33. Regularem exemptum delinquentem quis puniat?
34. Ab Episcopo procedente contra exemptos qualiter appelletur.

22 Cum in *h. t.* frequentissima fiat privilegii *exemptionis* mentio, & in praxi crebra inter exemptos & Ordinarios sint jurgia, ideo quædam saltem certiora ad intellectum Jurium & Authorum de hoc Jure loquentium necessaria exponam.

Sciendum igitur I. *Exemptionem* esse privilegium, quo persona aut locus a jurisdictione Episcopi vel Ordinarii subtrahitur.

Dico: *persona* aut *locus*: est enim exemptio alia personalis, quæ certæ personæ, alia *localis*, quæ certæ Ecclesiæ, Monasterio, vel etiam territorio conceditur. Possumus addere exemptionem *mixtam*, quæ scilicet *loco & personæ* adhæret, prout diversi Religiosorum Ordines non tantum quoad sua Monasteria, sed etiam personas suas, ubicunque existant, exempti sunt. *c. cum capella 16. h. t.*

23 Sciendum II. Exemptos alios dici *nullius Diœcesis*, alios *in Diœcesi quidem, sed non de Diœcesi. Nullius Diœcesis* sunt, qui habent speciale territorium, ac populum exemptum, ubi jurisdictionem quasi Episcopalem exercent, ac ordinarii nomine veniunt, quamvis ipsi Episcopi non sint, sed tantum Prælati, vel Præpositi aut similes. *In Diœcesi, sed non de Diœcesi* dicuntur, qui quidem quoad suas personas, vel ad particularem aliquem locum v. g. Monasterium exempti sunt, certum autem populum aut territorium exemptum non habent, sed intra fines certæ Diœcesis sive Episcopatus existunt.

24 Sciendum III. Aliam exemptionem esse tam *in capite, quam in membris*, quando scilicet non tantum principalis locus, sive Monasterium aut Collegium exemptum est, sed etiam omnes capellæ, beneficia, & Parochiæ annexæ. Aliam autem *in capite tantum*, quando tantum ipse principalis locus exemptus est, non autem annexæ Parochiæ vel beneficia. *c. ex ore 17. h. t.* Quo posteriori casu illud notandum est, quod Abbas v. g. exemptus pro talibus locis non exemptis Episcopo reverentiam exhibere, ad Synodum diœcesanam comparere, ejusque mandata super illis membris suscipere teneatur, ita tamen, ut in Synodo diœcesana prærogativam, & primum post Episcopum locum obtineat. *d. c. ex ore.*

25 Sciendum IV. Exemptionem præsertim in capite & membris regulariter tantum a Summo Pontifice concedi: quia ipse solus potest juri Episcoporum derogare; aliquando tamen ex justa causa, & accedente Capituli consensu posse etiam Episcopum aliquam Ecclesiam suæ Diœcesis a sua jurisdictione eximere, loco exempto unire, adeo quidem, ut talem exemptionem amplius revocare non valeat, docet Barb. *de Officio Episcopi parte 3. alleg. 89.*

26 Sciendum V. Exemptionem non tantum acquiri privilegio, sed etiam præscriptione 40. annorum maxime quoad membra non exempta, si caput exemptum sit. *d. c. ex ore. & c. auditis. 15. c. cum olim 18. de Præscript.* Optime Pan. *in c. cum non liceat 12. circa finem. de Præscript.* Non obstat, quod contra obedientiam & visitationem non admittatur præscriptio. *d. c. cum non liceat, & c. cum ex officii 16. de Præscript.* Respond. enim, non posse præscribi contra obedientiam *extinctive*, ita ut nulli debeatur obedientia, posse tamen *translative*, ut alteri quam Episcopo scilicet Summo Pontifici vel Abbati obedientia exhibeatur. Barb. *d. q. 3. alleg. 128. num. 3. & 8.*

27 Sciendum VI. Episcopum habere intentionem fundatam in jure contra omnes in sua Diœcesi existentes, ita ut qui se exemptum dicit, hanc exemptionem coram viris prudentibus, & non suspectis ab Ordinario deputandis probare debeat. *c. cum personæ 7. h. tit.*

in

in 6. An autem pendente lite super exemptione, Ordinarius possit uti sua jurisdictione, distinguitur *in eod. cap. 7.* an is, qui se dicit exemptum alleget privilegium validum, vel præscriptionem una cum privilegio, quod licet in se minus forsan subsistat, præstat tamen titulum præscribendi; vel denique an se fundet in sola præscriptione alicujus privilegii. Primis duobus casibus deciditur, suspendendam esse Episcopi jurisdictionem, & alterum relinquendum in possessione exemptionis. In tertio autem casu etiam pendente lite Episcopum uti posse sua jurisdictione. Verum hujus tertii casus decisio ita declaranda est, ut non procedat, si quis fuerit in possessione exemptionis longiori tempore & considerabili, sicut ex decisione Rotæ Romanæ probat Barbos. *d. p. 3. alleg. 128. n. 41.* & tradit Oliv. Beltram. *in addit. ad Greg. XV. decis. Rotæ 312.* Riccius *in Praxi aur. tom. 4. Resol. 300. in fine.* Est enim regula communis juris, quod *pendente lite non debeat aliquis privari commodo suæ possessionis* secundum Rubricam, & text. *c. 1. & 2. Ut lite pendente nihil innovetur,* in dubio autem non censetur derogatum juri communi, quod multis vigiliis fuit promulgatum juxta textum *in L. si quando 35. in princ. Cod. de Inofficioso testamento.* Quod si per Episcopum vel Deputatos ab eo contra exemptionem pronuntiatum fuerit, dabitur appellatio ad Sedem Apostolicam, per quam appellationem denuo jurisdictio Ordinarii suspenditur.

28 Quibus autem verbis in literis Apostolicis probetur vel concedatur exemptio, traditur in *c. per exemptionem 9.* & *c. si Papa 10. h. t. in 6.* videlicet, aliquam Ecclesiam esse *exemptam, liberam, juris B. Petri existere, ad Sedem Apostolicam sine medio* pertinere, vel si quosdam *in speciales subditos* recipiat. Non vero probatur exemptio, si quosdam recipiat *in speciales filios;* neque etiam, si propria verba ponantur in literis, quæ non sunt conceptæ principaliter super exemptione, sed super alia causa; nam tunc talia verba, per quæ aliqua Ecclesia dicitur exempta, tantum *narrative,* & potissimum ex suggestione partium non *dispositive,* & in ordine ad probandam exemptionem censentur inserta *d. c. si Papa.*

29 Sciendum VII. Locum exemptum, & locum extra Diœcesin judicandum esse a pari, proinde sicut Episcopus, vel quivis judex contentiosam jurisdictionem extra suum territorium exercere, & ibidem pro tribunali sedere non potest (nisi fuerit a propria Diœcesi violenter expulsus) ita neque in loco exempto. *c. cum Episcopus 7. de Officio Ordinarii in 6. Clem. unica, de Foro competenti.*

30 Celebrare tamen Divina, vel coram se facere celebrari etiam in Pontificalibus in loco exempto, est specialiter concessum Archi-Episcopo & Episcopo *in Clem. Archi-Episcopo 2. h. tit.* dummodo sub

prætextu hujus conceſſionis non uſurpet jurisdictionem in exemptos aut moleſtiam, vel gravamen illis inferat. Text. Barb. & DD. *in d. Clem.* ac locus exemptus ſit in Provincia, vel Diœceſi propria, adeoque ſecus, ſi *nullius*, vel alterius Diœceſis fuerit. Alios quoque actus Ordinis Epiſcopalis, ut conſecrationes vel ordinationes facere in locis exemptis ſine licentia Superioris illius loci ac etiam Ordinarii, in cujus Diœceſi locus exemptus ſitus eſt, non videtur conceſſum Epiſcopis *arg. Concilii Trid. Seſſ. 6. de Refor. c. 5.* & notat Quaranta *in Summa Bullar. verb. Archi- Epiſcopi authoritas. ſub n. 32.*

31 Sciendum VIII. Epiſcopum habere certis caſibus in exemptos jurisdictionem aliquando *delegatam*, aliquando *ordinariam*: delegatam tunc cenſetur habere, quando in Canone ſive Jure dicitur, ut contra exemptos *authoritate Apoſtolica* vel *tanquam Sedis Apoſtolicæ* delegatus procedat, ſicut diximus ſuperius *in Lib. III. in Tit. Ne Sede vacante. & in Tit. de Officio delegati*, & exempla paſſim occurrunt in Trid. quæ aliis locis juxta ſuas materias poſuimus. *Ordinaria* vero tunc datur Epiſcopo in exemptos, quando ei ſimpliciter conceditur Jurisdictio, vel illa clauſula additur: *non obſtantibus privilegiis & exemptionibus quibuscunque.* tunc enim remoto exemptionis privilegio procedit Epiſcopus tanquam Ordinarius.

32 Præter alia habetur exemplum multum allegari ſolitum *in c. 1. h. t. in 6.* ubi Epiſcopo datur ſimpliciter jurisdictio in exemptos, ſi in ſua Diœceſi extra locum exemptum deliquerint, contraxerint, aut pro re non exempta conventi fuerint. Attamen hanc interpretationem interpretatur. Cov. *Practicarum qq. c. 11. n. 5.* quod procedat, ſi exemptio ſit certo loco circumſcripta, non autem ſi ſit mixta, loco & perſonæ annexa. Quæ interpretatio non tantum confirmatur ex eodem *c. 1. §. in eos.* Item *ex c. cum capella 16. X. h. t.* ſed etiam ex Concil. Trid. *d. Seſſ. 6. c. 3.* ubi contra Regula-

33 rem exemptum extra Monaſterium delinquentem Epiſcopus non ſimpliciter, ſed tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatus procedere poteſt. Et hoc intelligitur de eo, qui ordinarie vel ſaltem per longius tempus ſolet degere extra Monaſterium in loco non exempto: ſi vero delinquens extra Monaſterium ſoleat ordinarie in Monaſterio exempto vivere, primarius hujus delicti judex erit Abbas. Trid. *Seſſ. 25. de Regularib. cap. 14.*

34 Porro ſi Epiſcopus procedat ut delegatus Sedis Apoſtolicæ, ab eo ad Summum Pontificem tanquam delegantem, ſi vero ut Ordinarius, ad Metropolitanum appellandum erit. Barb. *d. p. 3. allegat. 92.* Quia tamen Summus Pontifex cum omnibus inferioribus judicibus concurrentem jurisdictio-

ctionem habet, & quilibet omisso suo Ordinario potest immediate apud Sedem Apostolicam agere, ut in *tit. de Officio Ordinarii* dicitur, ideo non videtur prohibitum exemptis, indifferenter ad Sedem Apostolicam appellare: quod aliquando expedit pro cautela, ne successive inferiores judices majorem contra ipsos jurisdictionem quærant, præsertim quando dubium est, an Episcopus ordinaria vel delegata potestate procedat, veluti quando in Canone additur particula, *ut etiam tanquam Sedis Apostolicæ* delegatus procedere valeat.

Cæterum jurisdictio generaliter in aliquo casu data Episcopis non comprehendet exemptos, nisi specialis eorum mentio fiat. Consuetudo quoque & præscriptio contraria Jurisdictioni Episcoporum derogare potest; item & supplicatio apud Sedem Apostolicam cum expositione gravaminum: Sicut hæc & alia videri poterunt apud Barbos. *locis citat.* & apud Erasmum Chokier, qui specialem Tractatum *de Jurisdictione Ordinarii in exemptos* edidit.

TITULUS XXXIV. & XXXV.

De Purgatione Canonica & Vulgari.

SUMMARIA.

1. *Purgatio quid sit? estque duplex Canonica & Vulgaris.*
2. *Purgatio Canonica indicitur infamato de crimine, quod tamen non est notorium nec sufficienter probari potest.*
3. *Qua solennitate fiat Purgatio Canonica?*
4. *De Jure Civili, & etiam de Jure Canonico in personis vilibus aut infamibus purgationi ordinarie locus non est.*
5. *Antiquus Purgationis Canonicæ modus per lectionem Missæ, vel sumptionem SS. Eucharistiæ.*
6. *Purgatio vulgaris est reprobata.*
7. *Tortura quomodo differat a purgatione vulgari?*

1 P*urgatio* est modus a Jure inventus, quo suspectus & infamatus de crimine, qui per sufficientes probationes de eo convinci non potest, cogitur ostendere suam innocentiam. Et hæc *purgatio* alia est *Canonica* seu a *SS.* Canonibus statuta & approbata, alia *vulgaris*, nullo scilicet legitimo modo introducta, sed vulgi usurpatione ac superstitione recepta.

Indicitur ergo *Purgatio Canonica* 2 a Judice competente non cuilibet leviter suspecto, sed illi, contra

quem fama publica apud majorem partem populi, & viros quoque honeſtos ex probabilibus rationibus & indiciis (juxta ea, quæ *Lib. II. de Probat.* §. *de fama* diximus) invaluit, ut tollatur ſcandalum populi & infamato per purgationem legitimam honor reſtituatur. *c. cum in juventute 12. & cap. cum dilectis 15. in fine h. t. c inquiſitionis 21.* §. *quæſiviſti. & cap. qualiter & quando 24. de Accuſat.* Neque debet purgatio injungi, ſi crimen notorium ſit, vel aliis legitimis teſtibus probari valeat (tunc enim ordinarium judicium formandum, & condemnationis ſententia ferenda eſt) ſed tantum in ſubſidium deficientibus plenis probationibus. *d. c. cum dilectis.*

3 Solennitas ordinaria ſive forma hujus *purgationis* eſt, ut infamatus de crimine præſtet juramentum tactis Evangeliis, quod crimen non commiſerit, & inſuper alios honeſtos ſui ordinis & conditionis (v. g. Prælatus Prælatos, Clericus Clericos) ſi haberi poſſint, vel ipſorum defectu etiam alios juxta numerum arbitrio Judicis taxandum adhibeat, qui ſimul juramentum *de credulitate* deponant, quod cum habeant notitiam infamati, credant eum innocentem, & vere jurare. *cap. 5. & 7. hoc. tit.* Quamvis autem iſti *compurgatores* non debeant admitti, ſi conſtet, eos minus honeſtos eſſe, aut veriſimiliter amore erga infamatum aut pecunia corruptos: favore tamen rei, & ut Judex pronior ſit ad abſolvendum, quam condemnandum, non oportet nimis ſcrupuloſam facere circa *purgatores* inquiſitionem. *c. conſtitutus. 9. h. t.* Quod ſi reus in *purgatione* defecerit, id eſt, juramentum præſtare non poterit, aut *compurgatores*, qui ejus notitiam habent, jurare noluerint, cenſebitur de crimine convictus, & pœnas Eccleſiaſticas promeritus. *d. cap. 7. h. t. & c. de hoc 11. de Simonia.*

4 Dico, *pœnas Eccleſiaſticas:* nam de Jure Civili hæc purgatio incognita videtur, niſi fortaſſis quoad perſonas illuſtres, vel alias quæ a tortura immunes ſunt: prout Reginam Sophiam de adulterio accuſatam, ſuo & ſeptem honeſtarum ac nobilium fœminarum juramento purgaſſe ſe, ait Barboſ. *in cap. 3. hoc tit. num. 2.*

De Jure igitur Civili & in gravibus delictis, ubi de pœna vitæ aut membrorum agitur, reus convinci debet per pleniſſimas probationes. *l. fin. Cod. de Prob.* vel ex propria confeſſione ſponte aut in tormentis facta, per ea quæ ſcripſimus *II. Lib. tit. de Confeſſis.* Imo etiam Jure Canonico perſonis vilibus, & alias infamibus, qui ad juramentum ob perjurii periculum admittendi non ſunt, torturam ſaltem leviorem ſine damno vitæ aut membrorum aliquando propter enormitatem criminis inferri poſſe, textus eſt cum Gloſſ. *in c. 1. de Depoſito.* & ita quidem apud Panor. intelligunt textum in

c.

c. cum in contemplatione 6. de Regulis Juris.

5 Erat olim alius quoque modus purgationis Canonicæ, ut Sacerdos infamatus Missam legendo, & non Sacerdos sive Laicus Eucharistiam sumendo in hæc verba: *Corpus Domini sit mihi in probationem hodie:* innocentiam ostenderent. *c. sæpe 23. & c. fin. causa 2. q. 5.* Qualiter etiam ipsi Summi Pontifices apud Imperatores olim de criminibus accusati, licet a nemine judicari possent, nec Imperatoris jurisdictionem agnoscerent, ad tollendum tamen scandalum & demonstrandam innocentiam se purgarunt. Barb. *in d. c. 1. n. 2.*

6 Purgatio *vulgaris* diversis modis olim fiebat, ut nimirum suspectus de crimine debuerit ferrum candens, carbones ardentes aut aquam ferventem tangere, duellum cum accusatore inire: & si ex his illæsus evasisset, pro innocente habebatur; secus pro convicto. Hanc vero purgationem Canones damnarunt, & prohibuerunt; eo quod per eam DEUs tentetur ad faciendum miraculum, vel sæpius certe auxilium dæmonis pro avertenda læsione invocetur. *c. Mennam 7. causa 2. q. 5. & toto tit. de Purgatione vulgari.* Hinc etiam usum quorundam judicum, qui mulieres de magia suspectas in flumen projiciunt, & mersas pro innocentibus, supernatantes autem pro nocentibus habent, cum Martino Delrio *in disquisit. mag. lib. 4. c. 4. q. 5.* improbat Zoës. *h. t. n. 2.*

7 Quamvis autem aliquibus etiam *tortura* videatur species purgationis *vulgaris*, apparet tamen differentia satis manifesta in duobus. I. Quod *tortura* possit sufferri naturaliter sine miraculo, aliter quam purgatio vulgaris, quæ v. g. fit per tactum ignis. II. Quod tortura adhibeatur non ad probationem criminis, sed ad eliciendam confessionem urgente dolore. Quare tametsi tortus *ex tortura* læsus fuerit, vel dixerit, se *torturam* sustinere non posse, non tamen pro convicto habebitur, nisi insuper confessionem criminis non tantum in *tortura* fecerit, sed etiam extra *torturam* & conspectum tormentorum positus in eadem confessione perseverarit.

TITULUS XXXVI.

De Injuriis & damno dato.

SUMMARIA.

1. *Quid sit injuria? & quod non fiat sine animo injuriandi.*
2. *In dubio animus injuriandi præsumitur: & quomodo animum injuriandi defuisse probetur?*

3.

3. *Etiam ex virtuali proposito injuriandi nascitur injuria.*
4. *Injuria alia verbalis, alia realis.*
5. *Quid sint famosi libelli: & eorum pœna.*
6. *Quomodo committatur realis injuria?*
7. *Injuriam quis non tantum in semetipso, sed etiam in personis sibi subjectis pati potest.*
8. *Quomodo pro injuria subdito illata superiori actio competat?*
9. *An novitio injuriato actio competat Prælato vel Monasterio?*
10. *Actio injuriæ quomodo civiliter, aut criminaliter proponatur.*
11. *De actione recantatoria seu ad palinodiam, consuetudine introducta.*
12. *Actio injuriarum tollitur lapsu temporis & dissimulatione.*
13. *Subjectus potestati alterius invito superiore injuriam remittere non potest: bene tamen superior etiam invito subdito injuriato.*
14. *Morte injuriati & injuriantis moritur actio injuriarum? excepta satisfactione pro injuria reali.*
15. *Modus tollendi injuriam verbalem usitatus est retorsio.*
16. *In Conscientia, etsi quis teneatur deponere odium & cupiditatem vindictæ contra injuriantem, tamen non tenetur remittere actionem injuriarum.*
17. *Crudelis est, qui famam negligit.*
18. *Injuria levis & non scandalosa rectius negligitur, quam vindicatur.*
19. *Injurians tenetur ad reconciliationem & reparationem injuriæ.*
20. *Pignorationes, quæ repressalia dicuntur, utroque Jure reprobantur.*
21. *Nec consuetudine inter privatos introduci possunt.*
22. *Jure belli licita possunt esse repressalia.*

De materia hujus tituli pluribus agunt Juris Civilis Interpretes *in l. 4. Instit. ad tit. de L. Aquil. & tit. de Injuriis*, ut tamen eorum, quæ magis notatu digna sunt, aut conscientiam tangunt, etiam in Jure Canonico notitia habeatur, potiora breviter referemus.

§. I.

De Injuriis.

1 Quamvis omne, quod *non jure*, sive contra justitiam & æquitatem agitur, *injuria* dici possit, hoc tamen loco injuriam intelligimus, qua contumeliose seu per contemptum (contumelia enim a contemnendo dicta, *princip. Instit. h. t.*) alterius corpus honor aut fama læditur. Porro injuria quidem sine *animo injuriandi* non committitur: sed si quis alteri in corpore, aut bonis sine contumelia ex culpa aliqua nocuerit, ad *tit. de L. Aquil. & de damno dato* pertinet, nec damnificans injuriarum actione vel pœnis tenetur. Similiter si quis in colloquio verbum aliquod ad alterius injuriam perti-

tinens joco, vel inconsiderate protulerit, sine intentione alteri nocendi: aut si furiosus, amens, vel infans doli incapax, tale quid fecerit, cessabit injuriarum actio, quia injuria dolum requirit. §. *11. Instit. h t. l. 3. §. 1. & 3. ff. eod.*

2 Interim in dubio animus injuriandi ex ipso facto præsumitur adeo, ut neganti sibi fuisse animum injuriandi incumbat probatio. *l. si non convitii 5. C. de injuriis.* ubi tamen non requiruntur valde exactæ probationes, sed etiam conjecturæ ex circumstantiis concurrentibus desumptæ sufficiunt, vel juramentum, per quod probantur ea, quæ in animo mere consistunt teste Harp. *ad princ. Inst. h. t. n. 10. & seq.*

3 Præterea *injuria* nascitur non tantum ex directo injuriandi proposito, sed etiam ex virtuali, quæ intentio operis vocari solet, quando quis scienter talem actum agit, ex quo suapte natura alterius fama læditur, prout *in l. 9. §. ult. l. item apud 15. §. si quis 15. cum seqq. ff. hoc tit* injuriarum actio conceditur adversus eum, qui personam honestam ad impudicitiam allicere nititur. Quamvis enim id non injuriæ, sed libidinis causa fiat, nihilominus per talem pudicitiæ attentationem sive appellationem, ut vocat JC. *citatis locis,* ipso opere injuria infertur personæ honestæ attentatæ, ejusque honor & existimatio minuitur.

4 Est autem *injuria* duplex *verbalis & realis: verbalis* fit per verba contumeliosa alterius honorem lædentia: imo etiam aliquando per objectionem ejus, quod a parte rei verum est, injuria comitti potest, quando id propalari vel scire non interest Reipublicæ, aut ipsius objicientis: ut si alicui objiciatur crimen revera commissum, quod jam præscriptione temporis, sententia Judicis, aut condonatione Principis abolitum est, si legitimatus vocetur spurius &c. Dico tamen, *nisi ipsius objicientis intersit hæc dicere* v. g. si contra condemnatum & punitum de crimine publico excipiat de infamia, quo minus possit testem agere in judicio: vel si legitimato secum petenti hæreditatem opponat defectum natalium, & quod legitimati non succedant.

5 *Injuriæ verbali* etiam annumeratur, quæ scripto fit, & in jure *famosus libellus* dicitur: quæ injuria, cum in plurium notitiam deveniat, authore incognito, & homines etiam in dignitate constitutos magis, quam aliæ simplices verbales diffamet, severius in jure castigatur, ita ut non tantum, qui composuit, vel edidit talem famosum libellum, verum etiam, qui ab alio compositum evulgavit, vel inventum non corrupit, capitali pœna plecti jubeatur. *in l. un. C. de famosis libellis.* Imo non interest, an verum crimen, quod etiam expediat Reipublicæ scire, vel falsum in libello famoso objectum sit, juxta *Constitutionem pœnalem* Caroli V. *art. 110.* idque sin-

gulariter in odium & extirpationem famosorum libellorum: quamvis in simplicibus injuriis non scriptis circa veritatem objectam aliter se res habeat, ut mox præmissum, per *l. eum qui nocentem 18. ff. h. t.* Prolixius hanc materiam de famosis libellis tractat Harp. *ad* §. 1. *a num. 149. h. t.* ubi *num. 210.* ex diversis textibus *Recessuum Imperii* probat, pœnam *famosorum libellorum* hodie plerumque esse arbitrariam, ita tamen ut maxime ob frequentiam hujus delicti in aliquo loco *arg. l. 1. ff. de Abigeis* vel qualitatem injuriæ (si crimen capitale objectum sit *de Constitutione Carolina*) vel injuriantis, & præsertim injuriati, pœna merito exasperetur. Item Harp. *ad* §. *2. summa n. 14. h. t.*

6 Realis injuria, quæ facto aliquo irrogatur, ut si quis alterum pulset, verberet, domum vel habitationem ejus vi introeat, aut quid aliud ad illusionem & contemptum alterius agat. *l. lex Cornel.* 5. *& l. item apud* 15. §. *generaliter 27. h. t.*

7 Patitur autem quis injuriam non tantum directe in semetipso, sed etiam per consequentiam in personis suæ potestati subjectis, prout injuria liberorum ad patrem, uxoris ad maritum, Clerici vel Religiosi ad Prælatum pertinet. *§. patitur 2. & ibi DD. instit. h. t. l. 1. §. 3. l. 17. §. 10. ff. eodem.* facit etiam *c. cum desideres 15. in fin. junct.* Gloss. *de Sentent. excom.*

8 Ut tamen pro injuria subdito vel Religioso illata Domino vel Prælato actio competat, debet illa injuria subdito fuisse vel Religioso immediate illata, & aliquo modo in contemptum Religionis, vel potestatis dominicæ redundare: unde si, v. g. injuria ad Religiosum tantum indirecte pertineat, veluti si parentes ejus, aut liberi in sæculo relicti offendantur, ex communiori sententia non videtur jus agendi competere Monasterio, sicut tradit Lauretus de Franchis *de Controversiis inter Episc. & regular. p. 2. var. quæst. 56.*

9 De Novitio Religionis est controversia, utrum injuria illata, & jus agendi, componendi, vel transigendi desuper ad Monasterium vel Abbatem pertineat? In qua controversia negativam tenet idem de Franchis *cit. loco. q. 52.* quia Monasterium nondum habet jus in Novitium. Affirmativam tamen censeo probabiliorem, quam sequitur Pasqualigus *in addit. ad Lauret. de Franch. cit. q. 59.* Licet enim Monasterium non habeat jus irrevocabile in novitium, quamdiu tamen in Novitiatu est, censetur subditus & de jurisdictione Abbatis, per ea, quæ tradit Tambur. *de jure Abbat. tom. 2. disp. 6. q. 28.* idque apertius confirmatur ex eo, quod injuria realis v. g. percussio facta Novitio reputetur cedere in Monasterii, & Religionis contemptum, & propterea percutiens Novitium excommunicationem incurrat. *c. Relig. 21. de Sentent. excomm. in 6.* si ergo injuria Novitii re-

respicit Religionem & Monasterium, merito Prælato Religionis pro ea actio conceditur.

10 Actio quæ pro *injuria* datur, dupliciter intentari potest, *civiliter* vel *criminaliter: civiliter*, ut injuriatus æstimet *injuriam* pro certa quantitate pecuniæ, & illam æstimationem (quam tamen, ne in immensum fiat, considerata personæ & injuriæ qualitate discretio judicis taxabit) petat sibi applicari: *Criminaliter* vero, ut pecuniaria æstimatio fisco applicetur, vel alia pœna pro arbitrio judicis injurianti inferatur. §. *in summa* 10. *Inst. h. t.*

11 Alia quoque actio, moribus tamen potius & consuetudine, quam Jure scripto, pro injuria verbali, eaque falsa inventa est, & actio ad palinodiam sive recantatoria dicitur, per quam petitur, ut injuriam verbalem falsam publice in judicio revocet, & recantet; quæ actio recantatoria, cum sit mera condictio, seu repetitio honoris ablati, ideo per eam non excluditur alia actio & pœna injuriarum, sicut in simili pro furto actio furti ad pœnam quadrupli, & condictio furtiva ad restitutionem rei ablatæ competit. §. *ult. Instit. de Furt.*

12 Cessat autem injuriarum actio I. *lapsu temporis;* nam pro injuria verbali actio tantum prætoria annalis, pro injuria autem reali (saltem in illis tribus casibus si pulsatus, verberatus, vel domus alicujus vi introita sit) civilis perpetua, id est 30. annorum conceditur, secundum communem interpretum sententiam *in §. sed & lex Cornelia* 8. *Institut. h. t.* II. Cessare facit actionem injuriarum *remissio injuriæ* non tantum expressa, sed etiam tacita, quæ fit per dissimulationem; si nimirum injuriatus vel ab initio statim injuriam ad animum non revocaverit, vel postea cum adversario sine necessitate loquatur, comedat, aliaque signa familiaritatis eidem exhibeat. §. *ult. Instit. h. t. l. non solum* 11. §. 1. *ff. eod.* Ubi tamen advertendum

13 est, quod illi, qui in aliena sunt potestate, ut filii, Religiosi &c. injuriam sibi illatam invitis illis, in quorum sunt potestate, & quibus actio injuriarum concessa est, remittere non valeant: econtra vero Pater vel prælatus injuriam filio vel Religioso illatam etiam eo reclamante condonare non prohibeatur. *l. sed si unius* 17. §. *plane* 12. *ff. h. t.*

14 III. Etiam exspirat injuriarum actio morte injuriantis vel injuriati ante litem contestatam; cum enim actio *ex delicto* & pœnalis sit, regulariter nec hæredi, nec contra hæredes datur. Textus & D. D. *in l. injuriarum* 13. *ff. h. t. l. un. Cod. Ex delictis defunctorum &c.* Sed hoc, si injuriatus contra hæredes injuriantis pœnam prosequi vellet: si vero per realem injuriam in corpore vel bonis damnum accepit, recte eo nomine civiliter ad compensationem damni hæredem pro viribus hæreditatis conve-

venire poterit. *c. ult. de Sepulturis.* & *c. in literis 5. de Raptoribus.*

15 IV. Demum tollitur injuria retorsione, quando injuria verbalis honoris tuendi causa per modum defensionis naturalis & moderaminis inculpatæ tutelæ in ipsum injuriantem in continenti retorquetur, vel is ab injuriato mendacii arguitur. Cui non obstat, quod defensionis jus tantum detur adversus futuram vel præsentem injuriam, non autem adversus præteritam, quæ apud judicem, non privatum judicanda est: sicut non licet post moram longiorem repercutere eum, qui prius percussit &c. Nam responderi potest, hæc quidem ordinarie ita se habere in injuria reali, injuriam verbalem autem semel prolatam, quamvis quoad sonum verborum & in sensu physico jam evolarit & præterierit, in sensu tamen morali, & quoad apprehensionem hominum, & suspicionem ortam contra injuriatum durare, & semper præsentem censeri, donec per retorsionem vel judicium acceptum depellatur. De qua retorsione multa docte congessit Harp. *in §. hæc actio 12. a n. 9. Instit. h. t.*

16 Ad forum conscientiæ quod attinet, inprimis ex parte injuriati sciendum est, quod is quidem teneatur deponere odium & vindictæ cupiditatem illicitam contra injuriantem secundum Christi præceptum *Matth. 5.* non tamen teneatur remittere actionem injuriarum, vel alia media justa, ad recuperandum vel tuendum honorem concessa: nam ex læsa bona fama alicujus non solum ipsi infamato multa damna imminent, sed etiam aliis hominibus contemnendi, scandali, & malam (quam de aliquo suspicantur) vitam imitandi occasio datur. Unde August. 17 *in c. nolo 10. causa 12. q. 1. Duæ res sunt,* inquit, *conscientia & fama; conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui confidens conscientiæ negligit famam suam, crudelis est &c.* Eadem habet *in c. non sunt audiendi 56. causa 11. q. 3.*

18 Interim si *injuria* levis sit, & talis, quam ex notoria probitate injuriati homines verisimiliter non sunt credituri, vel cujus suspicio per probam vitam facile imposterum aboleri possit, non tantum sanctius facit injuriatus, si exemplo Christi patienter toleret, & dicat cum Aug. *in c. senti. 51. d. causa 11. q. 3. Senti de Augustino quidquid libet, sola me conscientia in oculis DEI non accuset,* sed etiam plerumque prudentius juxta illud Taciti: *convitia contempta exolescunt, si irascaris, agnita videntur.*

19 Ex parte *injuriantis* in foro conscientiæ obligatio nascitur, ut se cum *injuriato* omni meliori modo reconciliet, secundum sententiam Christi *Matth. 5. Si frater tuus habet aliquid adversum te, vade reconciliare fratri tuo,* eidem honorem ablatum restituat, injuriam revocet, apud alios iterum, quantum potest commendet, ac compenset damnum,

si

ſi quod exinde injuriatus perpeſſus eſt. Imo ſi etiam crimen alterius verum, quod tamen erat occultum, nec id ſcire interfuerit aliorum, vel reipublicæ, per injuriam proditum ſit, & exinde alterius fama diminuta, adhuc tenebitur injuriam conceptam apud homines criminis opinionem quantum ſine mendacio poteſt, abolere, v. g. dicendo, ſe male dixiſſe, injuriam intuliſſe, nam qui crimen occultum etiam verum injuſte prodidit, male dixit & injuriam intulit ſimulque in aliis, quantum licuerit, commendando. Ceſſat vero hæc obligatio, ſi injuriatus injuriam condonarit: ſi ipſe quoque prius injuriantem alia injuria affecerit, & famam reſtituere nolit: ſi injuria apud homines non apprehenſa, vel oblivioni tradita, aut fama aliis modis recuperata ſit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, prudentum virorum teſtimonio, qua de re videri poterit Paulus Layman. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 3. part. 2. c. 7.* & alii apud eum cit.

20 Injuriis *in c. 1. h. t.* & *in Nov. 52. cap. 1.* annumerantur illæ *pignorationes*, quibus una perſona, vel res ejus pro delicto, aut debito alterius capitur, quæ vulgariter *Repreſſaliæ* (quaſi rei reprehenſiones) vel græce *antrolepſiæ*, id eſt, *pignorationes hominum* vocantur. Etenim cum naturali æquitati contrarium ſit, ut alter alterius odio prægravetur. *cap. non debet. 22. de Regul. Jur. in 6.* alius ſit debitor, & alius non obligatus pro eo debito exigatur; alius deliquerit, & alius capiatur; cum tamen pœnæ tantum authores ſcelerum tenere debeant. *l. ſancimus 22. C. de Pœnis.* Ideo Imperator *in d. Novell.* ſerio mandavit judicibus, tales *pignorationes* punire, & ut in civili cauſa faciens pignorationem reddat quadruplum, & inſuper cauſam amittat. In *d.* autem *c. 1. h. t. in 6.* ſpecialiter circa perſonas Eccleſiaſticas conſtituit Pontifex, ut, qui aliis *Repreſſalias* inferre præſumpſerint, niſi easdem intra menſem relaxarint, ſententiam excommunicationis incurrant, vel ſi Civitas, aut Univerſitas id fecerit, Eccleſiaſtico ſubjaceat interdicto.

Verùm cum adhuc hodie in diverſis locis frequens ſit repreſſaliarum uſus, & ſi v. g. quidam Salisburgenſis alibi debitum contraxerit, aut deliquerit, nec in eo loco amplius compareat, ut alii conterranei vel concives Salisburgenſes ibidem reperti, ipſi, vel res eorum arreſtentur, donec principalis debitor, vel ejus nomine arreſtati ſatisfaciant: ideo controvertunt DD. an ſaltem conſuetudine tales *Repreſſaliæ* approbatæ cenſeantur. Reſp. Ut *Repreſſaliæ* 21 privatis hominibus indifferenter permittantur, conſuetudine introduci non poſſe: nam cum *Repreſſaliæ in d. c.* juri naturali contrariæ declarentur, conſuetudine, quæ contra jus naturale nihil operatur, licitæ effici non poſſunt. *§. ſed naturalia 11.*

ibi DD. Instit. de Jure Natur. Gen. & Civ. unde etiam talis consuetudo *in d. cap. 1. h. tit. in 6.* non consuetudo, sed abusus nominatur.

22 Cæterum vero jure belli quandoque *Repressaliæ* recte fiunt, si scilicet superior, qui jus bellandi habet, eas concedat, & subsit justa causa: Justa autem causa asseritur per Aug. *in c. 2. causa 23. q. 2.* si gens vel civitas, quæ bello petenda est, vindicare neglexerit, quod a suis improbe factum est; vel reddere, quod per injurias ablatum est. Ita ex dictis per Sylvest. *in verb. Repressaliæ,* etiam colligit & concludit Covar. *in c. peccatum. 4. de R. J. in 6. p. 2. §. 9. n. 4.*

§. II.

De damno dato.

SUMMARIA.

23. Damnum hic accipitur, quod actione l. Aquil. reparatur.

24. Differentia inter actionem de damno lucroso furti &c. & damni dati ex L. Aquilia.

25. Actio legis Aquiliæ regulariter est in simplum, & quanti interest damnificantis.

26. Excipiuntur arbores furtim cæsæ, ob quas datur actio in duplum.

27. Si damnum vi datum sit, civilis actio in quadruplum & præterea criminalis ad pœnam publicam datur.

28. Tempore incendii, ruinæ, naufragii damnum dolo datum, in quadruplum actionem habet.

29. Contra ejicientes vel effundentes in plateam publicam datur etiam actio de damno in duplum.

30 Actio legis Aquil. quomodo pœnalis sit?

31. Ex eo quod pœnalis sit, non datur contra hæredes defuncti Jure Civili: secus de Jure Canonico.

32 Actio legis Aquil. datur etiam ex culpa levissima: sed sine culpa non datur.

33. Demoliri vicini ædes incensas, arcendi incendii causa, species necessariæ defensionis est.

34. Quid remedii alicui competat, si alterius animal ei damnum dederit:

35. Dominus tradendo animal domesticum nocivum liberatur: secus si animal ferum natura sua sit.

36. Pro dejecto vel effuso ex domo ipse principalis habitator illius domus tenetur, etsi ipse nihil fecerit.

37. Item exercitor navis, cauponæ, stabuli tenetur de damno a suis dato.

38. Is, qui damnum ab alio datum ratum habuit, non propterea tenetur, & quare?

39. Regula Juris de ratihabitatione an procedat in delictis?

40. Ex consilio regulariter nemo tenetur.

41. Quibus casibus consilium dans teneatur de damno secuto?

42. De damno tenetur, qui non impedivit, si ex justitia tenebatur impedire.

43. Si plures ad damnum concurrerint quomodo ab iis restitutio sit facienda?

44.

44. *Eos, qui solvendo non sunt, inopia interim excusat.*
45. *Ubi nulla est propria culpa vel contractus, non est obligatio in conscientia ad restituendum damnum ante sententiam Judicis.*
46. *Si culpa etiam levissima intervenerit, probabilius est damnificantem teneri etiam in conscientia.*
47. *Non omnis actio, quæ tanquam pœnalis contra hæredes non transit, dici potest mere pœnalis.*
48. *Lex Aquilia, qua pœnalis, per se non obligat in conscientia.*
49. *Quid si culpa sit omnino vix æstimabilis: aut culpa tantum juridica? n. 70.*
51. *Ubi contractus intervenit, etiam sine culpa Theol. oritur obligatio restituendi.*
52. *Si contractu interveniente damnum datum, non aliter ex culpa quis tenetur, quam secundum naturam contractus.*

23 Nomine *damni* hoc loco non intelligimus illud, quod lucri causa alteri infertur, de quo *tit. de Furtis, & Raptoribus* & *de Usuris* agitur: sed illud, ex quo damnificatus in corpore aut rebus suis detrimentum patitur sine commodo, vel lucro damnificantis, ut si quis alterius ædes incendat, animalia occidat, vestes laceret &c. hoc posterius *damnum* in Jure Civili actione *Legis Aquiliæ* recuperamus. Propterea huc pertinent ea, quæ tum per ipsas leges tum per illarum Interpretes longius traduntur *in lib. 4. institut. item in ff. & Cod. de Leg. Aquil.*

24 Sunt porro inter actionem, qua persequimur damnum *lucrosum*, v. g. furtum aut rapinam, & actionem Legis Aquiliæ pro damno *non lucroso* quoad effectum notabiles differentiæ. *Imprimis* enim condemnatus de furto, rapina vel usuris perdit honorem, & efficitur infamis, nec potest esse testis in testamento vel judicio, nec advocatus, nec aliquam dignitatem vel ordinem Ecclesiasticum assequi: ut alibi propriis locis dictum. At vero de damno non lucroso condemnatus honorem retinet; quia hic abest illa facti turpitudo, qua ex aliena jactura mediis illicitis proprium augmentum quæritur. Deinde conventus de furto aut rapina tenetur pro diversitate casus, an fur occultus vel manifestus fuerit, in duplum, vel quadruplum secundum ea, quæ traduntur in §. 5. *Instit. de obligat. quæ ex delicto & princip. Instit. de vi bonor. rapt.* 25 sed in actione *Legis Aquiliæ* regulariter tantum simplex æstimatio damni, & quanti interest damnificantis *damnum datum non fuisse*, restituitur. *princip. Instit. & §. 10. h. t. de L. Aquil.*

26 Excipiuntur tamen tres casus, qui graviori pœna coercentur: ut I. Si quis alterius arbores clam exciderit, in duplum ejus, quanti arbor virens prudentum hominum judicio valuit, condemnatur, deducta tamen ligni apud dominum manentis æstimatione. Cum enim arbores tardius succrescant, & præsertim frugiferæ multis usibus

bus deserviant, earum destructio gravius punienda legibus visa fuit *l. furtim 7. §. ult. cum ll. seqq. ff. Arborum furtim cæsarum.* Dicitur autem *furtim cædere*, qui clam cædit, etsi non faciat furti causa. Quod si furti causa fecerit, etiam actione & pœna *furti* tenebitur. *d. l. 7. §. 1. & l. 8. §. 1. & 2. eod. tit.*

27 II. Augetur pœna ratione *modi*, quo damnum datum est: nam qui per vim & coactis hominibus dolo sive ex proposito damnum aliquod intulerit, civiliter convenitur in quadruplum. *l. 2. & ibi Gothofred. in V. judicium. ff. de vi bonor. rapt.* criminaliter vero aliquando publicatione bonorum & deportatione, banno, vel relegatione punitur, sicut non tantum habetur *in ff. & C. ad Leg. Jul. de vi publica, & de vi privata,* sed etiam in *Constitutionibus Imperii*, quas refert, & speciali tractatu illustrat Andreas Gail. *de pace publica.* 28 III. Etiam aliquando ratione temporis pœna exasperatur, ita si quis tempore calamitoso, videlicet incendii, tumultus, ruinæ, aut naufragii dolo malo, sive ex proposito damnum aliis dederit in quadruplum intra annum condemnatur. *l. 1. in pr. & l. 3. §. non solum ff. de Incend. ruina.*

29 Potest etiam *quarta* exceptio addi circa ejicientes, vel effundentes in plateam publicam, qui ob damnum inde secutum in duplum conveniuntur, ut dicemus mox 30 inferius. Interim licet regulariter ut dictum, actio *Legis Aquiliæ* tantum in simplum detur, habet tamen aliqualem nihilominus saltem pœnam adjectam, quod æstimatio damni non fiat præcise secundum id tempus, quo datum est, sed quanti plurimi res deperdita valuit retro intra annum, vel 30. dies proximos, intra annum quidem, si ex *primo capite Legis Aquiliæ* agatur, nimirum pro occisione servi aut animalis, pecudum gregatim pasci solitarum nomine contenti, intra 30. dies vero, si agatur ex *tertio capite* pro vulneratione servi, vel occisione animalis pecudum numero non contenti, vel pro combustione, corruptione, aut fractione rei inanimatæ. *§. his autem 9. & §. 13. & 14. Instit. de L. Aquil.*

Quia igitur hoc respectu actio 31 *Legis Aquiliæ pœnalis* est, per eam hæres damnificantis Jure Civili conveniri non potest: hoc enim Jure actiones pœnales in hæredes non transeunt, nisi lis cum defuncto fuerit contestata, aut hæres ex damno per defunctum dato lucupletior effectus sit. *d. §. his autem. juncta l. un. Cod. ex delictis defunctorum.* Verum, ut jam sæpius in præcedentibus monui, hac in parte potius æquitati naturali, & Juri Canonico insistendum est, quod in *c. ult. de Sepult.* & *in c. in literis 5. de Raptor.* constituit, ut ad exonerandam conscientiam defuncti hæredes ejus compelli debeant, ut pro viribus hæreditatis solvant damna, quæ defunctus in vita sua aliis intulit.

Præ-

Præterquam enim, quod non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum *c. peccatum 4. de R. J. in 6.* sane iniquum est, ut hæres omnia defuncti bona possideat, & damnificatus, cui defunctus jure naturæ ad compensationem damni illati tenebatur, nullam inde debitam satisfactionem sperare possit.

32 Porro ad restitutionem damni *ex Lege Aquilia* non tantum is tenetur, qui dolo malo damnum dedit, sed etiam qui ex culpa levi vel levissima, v. g. qui per incuriam neglexit candelam extinguere, & domum incendit, qui considerate in plateam dejiciendo transeunti nocuit &c. *l. in lege 44. ff. ad L. Aquil.* non autem tenetur ille, qui quidem damnum intulit, sed vel in nulla culpa fuit, vel prius omnem diligentiam in præcavendo damno adhibuit: ut si ex arbore vel tecto ligna dejiciens proclamaverit, & transeuntes monuerit, si in loco, ubi alias consuetum est jaculorum & sclopetorum exercitium, eo loco incaute ambulantem, quem non prævidit, vulneravit. *§. 4. & 5. Instit. de Lege Aquil. cap. ult. h. t.* Illi quoque a restitutione damni dati immunes sunt, in quos culpa ob defectum rationis cadere non potest, ut sunt furiosi, & infantes. *l. sed etsi 5. §. 2. ff. ad Leg. Aquil.* Item quod in bello justo vel necessariæ defensionis causa adversario damnum infertur, compensandum non est; dummodo termini justæ defensionis & moderaminis *inculpatæ tutelæ* non excedantur; quia tale damnum non *injuria*, sed *jure* datum est: cum *vim vi repellere omnia Jura permittant,* inquit Jurisconf. *in l. scientiam 45. §. qui cum aliter ff. jam d. t.*

33 Ad hanc necessariam defensionem refertur, si quis incendii arcendi causa, ne ad se ignis perveniat vicini ædes incensas demoliatur & destruat. *l. si quis 49. ff. ad Leg. Aquil.* Volunt tamen aliqui cum Barth. *in l. 1. ff. ad Leg. Rhod. de jactu.* si incendio aliquorum ædes diruantur, ne ignis latius evagari possit, hoc casu æquissimum esse, ut tota vicinitas, quæ per destructionem talium ædium ab incendio præservata est, ad refusionem damni concurrat: sicut in simili *Lege Rhodia* constitutum est, ut si in periculo naufragii levandæ navis causa quorundam res aut merces in mare ejiciantur, omnium navigantium contributione resarciatur, quod pro salute omnium ejectum est: argumentum autem a simili, quando subest eadem æquitatis ratio, in jure plurimum valere, probat textus in *l. non possunt 12. cum l. seq. ff. de Legibus.*

34 Præterea si alicujus animalia alteri damnum dederint, eorum dominus ob minus cautam custodiam tenetur; liberari tamen potest, si noxam, hoc est, ipsum animal, quod nocuit, tradiderit, etiamsi damnum amplius æstimetur. *c. ult. h. t. & pr. Instit. Si quadru-*

drupes pauperiem fecisse dicatur. non autem licet aliena animalia in agris, vel segete deprehensa intersicere, includere, vel aliud eis damnum inferre; cum adversus dominum eorum ordinaria actio pro *damno dato* competat. Abigi proinde debent sine damno, vel dominus admoneri, ut recipiat. *l. quintus 39. §. 1. ff. ad Leg. Aquil.*

Si tamen inclusio non fieret animo celandi, seu subtrahendi, sed ut deveniatur in cognitionem domini, quia animalia fortassis ignota sunt: vel si consuetudo permittat talem inclusionem quasi pro pignore, usquedum dominus satisfaciat, tolerari posse censet Molin. *de Jure & Just. tractat. 2. disput. 697. num. 23.*

35 Cæterum quod diximus, dominum tradendo animal noxium pro damno dato liberari; non est intelligendum etiam de animalibus sua natura ferocibus, ex quorum traditione raro damnificatus utilitatem vel satisfactionem consequeretur. Quare si quis canem, lupum, ursum, leonem, aliudve simile animal etiam ligatum habuerit in loco, per quem vulgo transitur, & inde homini in corpore damnum evenerit, dominus animalis arbitrio judicis ob solam vulnerationem,& multo magis ob mortem ipsam in ducentos solidos, sive aureos condemnabitur: si in aliis rebus, ut laceratione vestis, vel fractione ejus, quod portatur, damnum contigerit, in duplum contemnatio fiet. *§. ult. Instit. Si quadrupes pauperiem. l. hi enim 40. cum ll. seqq. ff. de Ædilitio edicto.*

36 Singulariter & publicæ utilitatis causa constitutum est, ut subinde aliquis ad damnum per alium datum restituendum teneatur: ita si ex domo in plateam, per quam vulgo transitur, aliquid ejectum vel effusum sit, quod transeunti nocuerit, qui domum, vel cubiculum, unde dejectum est, principaliter inhabitat, ad duplum convenitur, licet non ipse, sed alius effuderit, vel dejecerit. Idque propterea statutum est, ut secura habeatur in publicis plateis ambulatio, & ut damnificatus facilius sui damni compensationem consequatur; cum alias multoties impossibile foret ipsum dejicientem in particulari per legitimas probationes demonstrare. Ipse tamen habitans ab eo, pro quo solvit, repetere potest. *l. 1. & toto tit. ff. de his, qui effuderint, vel dejecerint.* Similiter etiam exercitor navis, cauponæ aut stabuli tenetur de damno, quod per suos famulos viatoribus datum est, prout habetur, & pluribus traditur in *lib. 4. Institut. in tit. de Obligat. quæ ex quasi delicto* & *tit. ff. Nautæ, caupones, stabularii &c.* Quod si quis mandaverit alteri damnum dari, nulla dubitatio est, quin mandans teneatur: quod enim quis per alium facit, perinde est, ac si ipse fecisset. *c. qui facit 72. de Regulis Juris in 6.* (37)

38 Quid vero dicendum de eo, qui non mandavit, sed damnum

ab

ab alio in sui gratiam datum ex postfacto ratum habuit. Resp. Illum solum teneri, qui dedit, non qui ratum, & complacentiam ejus habuit: quia ratihabitio subsequens non est causa delicti, quod supponimus, jam prius perfectum esse, ut recte docet Molin. *de Just. & Jure tractat 2. disp. 729. num. 3.*

39 Nec obstat illa juris regula, quod *ratihabitio* retrotrahatur, & mandato æquiparetur. *cap. ratihabitionem 10. de R. J. in 6.* nam intelligitur tantum in contractibus, & aliis causis nondum perfectis, & quæ ad sui perfectionem, alicujus consensum, & ratihabitionem desiderant. Item non obstat, *c. cum quis 23. de Sent. excom. in 6.* ubi percussionem Clerici suo nomine factam ex postfacto ratam habens, incurrit excommunicationem: ratihabitio enim percussionis Clerico illatæ, cum sit peccatum tendens in contemptum ordinis Clericalis, recte quidem puniri potest per censuram excommunicationis, non tamen statim sequitur, quod ratihabens damnum ab alio datum, etiam ad restitutionem teneatur: quia ad obligationem restitutionis non sufficit, quod aliquis quocunque modo peccarit, & puniri possit: sed quod causa damni dati extiterit.

40 De consulente etiam est quæstio, an ad restitutionem teneatur, si ex suo consilio, hortatu & persuasione alius damnum passus sit, vel fecerit? Resp. Regulariter quidem ex consilio neminem obligari, cum alteri liberum sit consilio uti vel non. *cap. nullus 62. de R. Jur. in 6. §. tua tantum 6. Instit. de Mandato.* Molin. *d. tr. 2. disp. 698. n. 8.*

41 Excipiuntur tamen ab hac regula duo casus; I. si consilium sit fraudulentum sive malitiosum, & detur alias non facturo, v. g. si suadeam injuriato, ut se vindicet, & injuriantem vulneret: si alicui suadeam, ut mutuet debitori, quem scio non esse idoneum ad solvendum, eo fine, ut hanc pecuniam mutuatam ego acquiram; quia ille debitor jam prius ex alia causa tantundem mihi debet. *d. cap. nullus, juncta l. & Gloss. quod si cum scires 8. ff. de Dolo.* II si perniciosum consilium det eis, qui attenta personæ aut muneris qualitate peritiam, artem, vel scientiam profitetur in re, circa quam dat consilium: ut si Consiliarius Principis in damnum aliorum consulat, si medicus male curet, vel Advocatus male patrocinetur &c. Quo casu non tantum obligatio est ex dolo consulentis, sed etiam ex culpa & imperitia; quia imperitia culpæ annumeratur in his, qui artem aliquam profitentur. *l. qua actione 7. §. ult. cum l. seq. ff. ad Leg. Aquil.* Excusari tamen possunt, si vere probabili sententia aliorum DD. ducti consilium dederint, ex quo perniciosus effectus contra intentionem secutus est.

42 Illi quoque inter obligatos ad restitutionem numerantur, qui damnum datum, cum potuissent,

non impediverunt: quod tamen DD. intelligunt, ſi quis ex juſtitia, ſcilicet ratione pacti vel officii aut Magiſtratus obligatus, fuerit ad damnum alterius impediendum; ſi vero ex charitate tantum, ſicut quilibet Chriſtianus debet alterum juvare, dum poteſt, juxta illud Chriſti: *Quod vultis, ut faciant vobis homines, hoc faciatis ipſis &c.* tenebatur impedire, & omiſerit, non tenebitur ad reſtitutionem: peccabit tamen & aliquando etiam puniri poterit, præſertim ſi alia indicia occultæ ſocietatis, & conſpirationis cum damnificante concurrant, ut in *cap. ſicut dignum 6. §. illi etiam. de Homicidio.* Mol. *de tract. 2. diſp. 753. n. 2.*

43 Eſt porro hoc loco notandum, ſi plures ſimul & ſemel circa idem damnum concurrerint, tunc ſi omnes fuerint æque principales in inferendo damno, ſinguli teneantur in ſolidum, ſolutione tamen unius reliqui liberantur. *l. ſi plures 17. ff. de dolo.* Si inter illos plures aliqui fuerint cauſæ primariæ damni, ut executores & mandatores, qui ipſis adhuc executoribus principaliores ſunt: alii ſecundariæ ut conſulentes, non obſtantes, receptantes & ſimiles: illi primo loco ad reſtitutionem obligantur; iſti vero in ſubſidium & defectum, ſi priores ſolvendo non ſint. Quod ſi unus ex pluribus in ſolidum & præ aliis conveniatur ſolus, ac ſolvat, regreſſum contra reliquos pro rata habebit in foro interno, & etiam externo, ſi ante ſolutionem fecerit ſibi a damnificato actiones contra alios cedi; ne in pari cauſa ipſe ſit deterioris conditionis, quam alii, quibus æque vel magis damnum imputandum fuit.

44 Quod ſi denique omnes damnificantes ſolvendo non ſint (ſicut plerumque inter milites in bello injuſto contingit) inopia tantiſper, usque dum media ſolvendi adſint, excuſat. *l. nam is nullam 6. ff. de Dolo* Neque tenetur aliquis ex cauſa reſtitutionis ſe ipſum neceſſariis alimentis privare, ſaltem in foro conſcientiæ; cum ordinario jure primum ſpectetur proprii individui conſervatio, & in neceſſitate famis liceat etiam aliena ſubtrahere. Longius hæc deducuntur apud Mol. *cit. loc. diſp. 729. & aliquot ſeqq.* item apud Paul. Laym. in *Theol. moral. l. 3. tr. 2. c. 5. & 6.*

45 Demum non eſt omittenda vulgaris quæſtio, an ſicut ex Jure Civili damnum datum ex quaſi delicto, vel quacunque culpa etiam leviſſima reſarciri debet, ita etiam in judicio animæ & conſcientiæ; Reſp. &

Dico I. Si leges civiles jubeant damnum reſtitui ſine vera & propria culpa, ſicut tenetur habitator loco dejicientis vel effundentis; nauta, caupo vel ſtabularius pro delicto famuli, dominus pro damno animalis; tales leges ex generali doctrina non obligant in conſcientia ante ſententiam Judicis: quia cum non fundentur in con-

contractu vel delicto proprio, censentur quasi pœnales ad eum finem latæ, ut homines in domibus suis tanto accuratiores ad damna aliorum impedienda reddantur: quin etiam inde arguitur, quod istæ actiones adinstar aliarum pœnalium contra hæredem non dentur. *L. si vero 5. §. hæc autem actio ff. De his qui dejec. vel effuderint. l. si plurium 5. §. 1. in fine ff. de Noxal. actionib.* si tamen nauta, caupo, vel stabularius pacto promisisset, se omne damnum quovis modo viatoris rebus inferendum compensaturum, tunc ex pacto etiam in conscientia obligatio nasceretur.

46 Dico II. Si damnum culpa propria etiam levissima datum sit, probabilius in conscientia ad restitutionem tenebitur damnificans ex illo generali principio, quod lex justa & obligans in foro externo, si mere pœnalis, aut in falsa præsumptione fundata non sit, etiam in foro interno justa & obligans censeatur. Quod autem lex civilis concedens actionem ex culpa levissima justa sit in foro externo, inde apparet, quod cum alteruter debeat damnum pati, vel damnificans vel damnificatus, utique justius sit, ut damnum ferat damnificans, qui in culpa fuit, quam damnificatus, qui sine culpa.

47 Id confirmatur ex eo, quod eædem Leges Civiles etiam Jure Canonico approbentur in *c. ult. h. t.* Canones autem non tantum forum externum, sed etiam animarum periculum considerant. *c. 2. de Constitut. in 6.* Nec verum est, quod quidam contendunt, *Legem Aquiliam* quoad præstationem culpæ levissimæ mere pœnalem esse, consequenter in conscientia non obligare, eo quod contra hæredes actio ex ea competens non detur. *L. inde Neratius 23. §. hanc actionem ff. ad Leg. Aquil.* Etenim quamvis hoc argumento Lex judicetur pœnalis & ex delicto; non tamen statim inferri potest, esse mere pœnalem: Et si omnis actio a conscientiæ foro excluditur, quæ contra hæredes non transit, nimis probatur etiam contra ipsos adversarios, quod nimirum damnum dolo datum vel ex lata culpa, in conscientia non obliget; quia Jure Civili nulla talis actio, quæ ex delicto competit, contra hæredem transit, nisi inde locupletior factus, aut lis cum defuncto contestata fuerit. *L. un. Cod. ex delictis defunctorum.*

48 Igitur alio modo distinguendum est, quod scilicet *Lex Aquilia* tantum pro parte sit pœnalis in quantum excedit æstimationem simpli, & datur retro *quanti plurimi*, ut superius circa initium hujus §. dictum, & hoc respectu nulla est ante Judicis sententiam in conscientia obligatio illum excessum restituendi. At vero in quantum Lex Aquilia jubet simplicem æstimationem damni præstari, pœnalis non est, sed æquitati naturali conformis, & saltem Jure Canonico inspecto contra hæredes damnificantis competit.

tit, ſæpe *cit. c. ult. de Sepulturis* & *c. in literis 5. de Raptoribus.*

49 Interim ſi culpa adeo leviſſima & exigua foret, ut in morali æſtimatione hominum damnum inde ſecutum majori ex parte caſui quam culpæ adſcriberetur, valde videtur probabile, damnificanti non eſſe integram damni reſtitutionem injungendam, ſed partis tantum juxta proportionem culpæ & prudentis viri arbitrium, atque etiam in foro externo ſaltem de æquitate tali caſu transactionem inter partes a Judice procurandam eſſe, per ea, quæ tradit Laym. *l. 3. tract. 3. part. 1. c. 6. n. 4.*

50 Quid autem, ſi abſque peccato mortali vel veniali adeoque ſine culpa Theologica, ſed ex culpa Juridice tantum æſtimata, ſive facto ſuo ſcienter, bona tamen fide, aut ſine deliberatione vel proviſione mali patrati, quis alteri damnum dederit v. g. rem alterius, quam exiſtimavit ſuam, deſtruendo, vel corrumpendo, ex incauto & indeliberato impetu aliquid per feneſtras ejiciendo &c. Non oriri tali caſu obligationem reſtituendi in conſcientia ante ſententiam Judicis exiſtimant multi graves DD. relati a Paul. Laym. *cit. cap. 6. n. 2* Quæ ſententia ſaltem ob authoritatem DD. ab extrinſeco probabilis eſt: ab intrinſeco autem videtur pati difficultatem non modicam: quia Lex Civilis his caſibus concedens actionem contra damnificantem in factum, quo alteri ſaltem materialiter injuſte damnum intulit, vix eſt credibile, quod mere pœnalis vel in falſa præſumptione fundata ſit, quin potius cenſeri debeat juſta & æqua, cum factum cuique ſuum non alteri nocere debeat, & alteri per alterum iniqua conditio inferenda non ſit. *L. non debet 74. cum ſimilibus ff. de R. Jur.*

51 Addunt tamen plerique ex cit. D.D. illam ſuæ ſententiæ limitationem, ut ſi v. g. ex commodato, locato, vel alio contractu, vel pacto teneatur mihi al quis ad conſervationem rerum mearum, & damnum accidat culpa juridice tantum æſtimata, quæ ex natura illius contractus præſtanda eſt, licet non concurrat peccatum ſeu culpa Theologica, nihilominus ob promiſſionem implicitam, quæ fit ex natura contractus, teneatur mihi etiam in conſcientia ante ſententiam Judicis illud damnum reſarcire. Itaque

52 Dico III. Si natura alicujus contractus ſit, ut in eo tantum lata culpa, ut in depoſito, vel levis tantum, ut in locato præſtetur, & in re occaſione contractus, vel uſus inde conceſſi (aliud ſi extra contractum vel uſum inde conceſſum) leviſſima culpa damnum contingat, non teneri damnificantem ad hujus damni reſtitutionem, ut ſi quis rem apud ſe depoſitam certa de cauſa ad alium locum domus ſuæ caute quidem, ſed non cautiſſime portarit, ideoq. fregerit culpa ſua leviſſima &c. Quando enim vi contractus lici-

licite attingitur vel tractatur res aliena, nimis durum foret, aliquem ad majorem diligentiam obligare, quam ipsa natura contractus exigit. Unde quod in *l. qua actione 7. §. ult. ff. ad Leg. Aquil.* dicitur, aliquando propter unum idemque damnum factum ex locato, vel ex lege Aquilia agi posse, recte explicatur, ut ex lege Aquilia actio quidem accomodetur, sed secundum naturam contractus locationis ad levem tantum, non vero levissimam culpam præstandam. Neque propterea supervacua erit Legis Aquiliæ actio, quod ex locato agi possit, cum ex Lege Aquilia propter pœnam quanti plurimi actor plus consequatur, quam ex locato. Mol. *d. tract. 2. disp. 697. sub. n. 8.*

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

SUMMARIA.

1. *Pœnæ conventionales qualiter apponantur contractibus?*
2. *Pœna delictorum aliquando a Jure sunt determinatæ, aliquando arbitrariæ.*
3. *Quando sunt determinatæ, sine causa a Judice inferiori remitti vel mutari non possunt.*
4. *Propter varias causas & circumstantias pœnæ aliquando augeri, aliquando minui debent.*
5. *Antiquorum Canonum rigorosæ pœnæ pleræque abierunt in desuetudinem, & hodie sunt arbitrariæ.*
6. *Censuris non est facile utendum a Judice Ecclesiastico.*
7. *Variæ pœnæ præter censuras Jure Canonico usitatæ.*
8. *Pœna carceris quomodo usurpanda & de pœna Canonica detrusionis in Monasterium.*
9. *Ad pœnam etiam ipso Jure illatam ante sententiam Judicis, saltem declaratoriam, exequendam nemo tenetur, nisi hoc ipsum specialiter in Jure expressum sit.*
10. *Pœnam exilii extra Diœcesim tantum Episcopus, Archi-Episcopus vero extra totam Provinciam potest imponere.*
11. *Depositio verbalis quid sit & quomodo fiat?*
12. *Quid sit & quomodo fiat degradatio?*
13. *Degradatio actualis est actus ordinis Episcopalis.*
14. *Degradatum Ecclesiasticus Judex tradit curiæ sæculari, efficaciter tamen pro ipso intercedendo: & quomodo hoc intelligatur?*
15. *An Judex sæcularis circa degradatum novum processum formare possit?*
16. *Etiam in casibus a Jure non expressis ex gravissimo delicto veniri potest ad degradationem.*
17. *Degradatus non semper debet tradi curiæ sæculari, sed potest etiam ad perpetuos carceres damnari.*

18.

18. In legibus pœnalibus in dubio mitior interpretatio facienda.

19. Circa malefactores puniendos nec nimis clemens, nec nimis severus debet esse Judex.

1 Præter ea, quæ hactenus de diversis pœnis criminum dicta sunt, adhuc in *præsenti tit.* aliqua breviter adnotabimus.

Notandum igitur I. *Pœnam* aliam esse ex *contractu*, aliam ex *delicto.* Pœna ex contractu dicitur pœna *conventionalis*, & consensu partium apponitur, ut nimirum certam quantitatem pecuniæ solvat is, qui contractum, transactionem vel compromissionem non servaverit. Est autem utile talem pœnam apponere contractibus, ut tanto firmius contractus observentur, & ne contra partem a contractu resilientem sit necessarium *interesse* probare. *l. stipulatio ista 38. §. alteri 17. ff. de verb. oblig.* Quod si utraque pars contractui contravenerit, neutra pænam petet, sicut & alias paria delicta mutua compensatione tolluntur. *c. constitutus 7. h. t.* si vero una pars non servarit contractum quoad aliqua tantum, si sub pœna tenebatur certo die centum v. g. solvere, & tantum solverit 50. non tenebitur ad integram pœnam, sed tantum pro rata, dummodo materia sit dividua, ut quia in dando consistit vel pactum habeat plures articulos, quorum uni contraventum sit. *cap. suam 9. & ibid.* Gloss. notabilis *in verb. persolutis h. t.* Plura specialia circa pœnam, quæ compromisso seu arbitramento adjicitur, dicta sunt *in Tit. de arbitr.*

2 Notandum II. quod pœnæ delictorum aliquando sint in jure expressæ & determinatæ; aliquando vero, cum lex ipsa quidem actum prohibet, sed pœnam non statuit, vel certe non absolute determinat, sint *arbitrariæ* juxta arbitrium & prudentiam Judicis infligendæ quæ nonnunquam etiam ad majores & capitales pœnas extendi possunt, si ita qualitas delicti & particulares circumstantiæ postulent. *l. hodie 13. ff. h. t. l. sacrilegii 6. ff. ad Leg. Juliam peculatus.* Menoch. *de Arbitrar. jud. cent. 1. casu 86.*

3 Notandum III. Si pœna sit a Jure determinata, regulariter & sine causa eam a Judice remitti, vel commutari non posse; nam facti quidem quæstio in arbitrio est judicantis, pœnæ vero prosecutio non ejus voluntati mandatur, sed legis authoritate servatur, inquit Jurisconf. *in l. 1. §. ff. ad Senatusconsultum Turpillianum.* nisi judex sit S. Princeps, & vel qui jus aggratiandi, vel remittendi pœnas ex privilegio vel consuetudine habeat, ut hodierno tempore Principes & Status Imperii.

4 Notandum tamen IV. Licet pœna sit certo delicto determinata, propter particulares tamen circumstantias, quæ in facto talis de-

delicti concurunt, & ipsum delictum aggravant vel minuunt, etiam inferioribus judicibus competere potestatem, ut a pœna *ordinaria* Juris recedere & aliam *extraordinariam* graviorem vel leviorem pro sua prudentia & arbitrio imponere valeant. Ita aggravatur delictum & consequenter augetur pœna ratione loci, temporis, personæ, vel modi: ut si homicidium patratum sit in Ecclesia, si in personam Ecclesiasticam, vel sanguine junctam, si proditorie, vel per insidias, si frequentia delinquentium jubeat ad terrorem pœnam exasperari. *l. aut facta 16. §. 1. cum seqq. ff. h. t.* Ita econtra diversæ causæ minuentes pœnam enumerari possunt, ut dignitas personæ delinquentis, quando est corporalis pœna. *l. 8. ff. de Decurionibus. & l. si quis 38. §. 5. h. t.* ætas vel simplicitas. *l. fere in omnibus 108. ff. de R. J.* si delictum factum sit ex culpa tantum, non ex dolo vel proposito, vel si in ebrietate, ut dictum est superius *in tit. de Homicidio.* si delictum sumpserit initium a justo dolore, ut quia injuste invasus excessit necessariam defensionem. Fach. *lib. 1. Controv. cap. 37.* quo faciunt text. *in l. si adulterium 38. §. Imperator. ff. ad Leg. Jul. de adult. l. qui cum major. 14. §. si libertus ff. de bonis libertor.* si delinquens crimen in inquisitione, & multo magis extra judicium per propriam denuntiationem sponte confessus sit, saltem de Jure Canonico. *c. inquisitionis 21. & ibi DD. de Accus.* quæ causæ sicut & aliæ videri possunt apud Jul. Clar. *lib. 5. sententiarum §. fin. q. 60.* & apud Tiraquell. *in speciali suo tract. de Pœnis temperandis.*

5 Singulariter Jure Canonico est advertendum, quod antiqui Canones in imponendis pœnis præsertim depositionis, vel degradationis, item in infligendis censuris fuerint proni & rigorosi, quæ tamen hodie majori ex parte in desuetudinem abierunt, adeo ut teste Val. *h. t. §. 4. in fine.* si non omnes, saltem pleræque pœnæ Juris Canonici factæ sint *arbitrariæ*, & præsertim circa censuras Ecclesiasticas mandavit Trid. ne 6 Judices Ecclesiastici faciles sint in illis ferendis, nisi omni alio medio destituantur; cum experientia doceat, censuras Ecclesiasticas levibus de causis latas, contemni potius, quam observari. Trident. *Sess. 25. de Reform. c. 3.*

7 Notandum V. quod de Jure Canonico præter censuras Ecclesiasticas (de quibus inferius in Tit. *de Sentent. excomm.*) variæ sint pœnæ, ut I. Pœna pecuniaria, vel subtractio fructuum beneficialium, si Clerici beneficiati delinquant: quas tamen pœnas pecuniarias non potest Episcopus sibi, vel suis officialibus de Jure applicare, sed debet piis locis, vel pauperibus distribuere, ne videatur ex aliorum delicto lucrum affectare. *c. 2. hoc. tit.* Trid. *d. cap. 3. de Reform. vers. in causis vero & Sess. 23. de Reform. c. 1. vers. si quis au-*

tem. II. Pœna carceris: nam de Jure Canonico & etiam hodierno uſu judicum ſæcularium carcer non tantum eſt pro cuſtodia, ſed etiam pro pœna ad tempus, vel ſi cauſa tam atrox & capitalis ſit, in perpetuum quoque adhibetur. *c. novimus 27. de verbor. ſignif. c. 3. h. t. in 6.*

8 De Jure vero civili ſcripto carcer pœna quidem appellatur, potius tamen pro cuſtodia, quam pœna ultima ſtatuitur. *l. aut damnum 8. §. ſolent. ff. hoc tit.* & inde ſine gravi afflictione incarcerandos eſſe, ne ſqualore carceris pereant, jubet Imperator *in l. 1. Cod. de cuſtodia reorum.* Quod etiam hodie obſervandum eſt judicibus, ſi incarceratus necdum de crimine convictus ſit; cum in carcere gravius affligi, vel omnino perire *innocentibus nimis miſerum, nocentibus non ſatis ſeverum eſſe dignoſcatur*, ait Imperator *cit. loc.* Ad hanc pœnam carceris etiam referri poteſt, quæ olim frequenter in uſu erat, detruſio in Monaſterium, non ut delinquens ibidem contra ſuam vel Abbatis & Conventus voluntatem profeſſionem faciat, ſed ut incluſus maneat, & pœnitentiam agat. *cap. 2. de Adul. & paſſim alibi.*

III. Verberatio, ſeu modica caſtigatio corporalis, quæ non tranſeat in pœnam ſanguinis. *d. c. 2. & c. 1. de Calumniator. cap. in Archi-Epiſcopatu 4. de Raptoribus.*

9 IV. Privatio beneficiorum, quæ pœna, ſicut & ſubtractio fructuum beneficialium aliquando ipſo jure infertur, aliquando per ſententiam judicis inferri mandatur: quo poſteriori caſu ad inſtar aliarum pœnarum non obligat in conſcientia, ut delinquens ultro beneficio cedere, aut fructus beneficiales Epiſcopo, vel piis cauſis conſignare teneatur, antequam ſententia in judicio contra ipſum lata ſit. Sed & priori caſu obligatio in conſcientia non prius naſcitur, quam ſi ſententia declaratoria ſequatur, qua judex pronuntiet & declaret, quod delinquens pœnas Juris incurrerit, ut communiter tradunt Interpretes, per *cap. cum ſecundum 19. de Hæreticis in 6.* Niſi Canon ob certa aliqua delicta vel cauſas in ſpecie expreſſerit, quod aliquis ipſo jure ſit privatus beneficiis vel fructibus etiam alia declaratione non ſecuta, ut in *extravag. ambitioſæ, de rebus Eccleſiæ non alien.* & in Trident. *Seſſ. 13. de Reform. cap. 1. verſ. ſi quis autem.*

10 V. Exilium vel relegatio. *cap. 1. de Calumniatoribus:* & quidem Epiſcopus poteſt relegare extra Diœceſim, Archi-Epiſcopus vero etiam extra ſuam totam Provinciam. *cap. 1. & ibi* Barb. *num. 4. de Arbitris. c. tuarum 11. de Privilegiis.*

11 VI. Depoſitio; eſt autem depoſitio privatio Ordinum Clericalium, eaque duplex *verbalis & realis. Verbalis* eſt, quando per ſententiam Epiſcopi vel Vicarii ejusdem ſpeciale ad hoc mandatum habentis Clerico executio ſuorum ordinum, & promotio ad altiores in perpetuum interdicitur: qui ta-

men Clericus ita verbaliter depositus, seu quod in effectu idem est, perpetuo suspensus, manet adhuc Clericus Clericalibus privilegiis gaudens. *cap. cum non ab homine 10. de Judiciis.* Barb. *de Offic. Episc. alleg. 110. num. 7.* Imo post peractam pœnitentiam cum tali deposito Episcopus dispensare, & ordinibus suis eum restituere potest secundum dicta superius in *Tit. de Furt. ad finem.*

12 *Realis* depositio, quæ communiter *degradatio* appellatur, privat Clericum non tantum executione ordinum, sed etiam Clericatu, & omnibus privilegiis clericalibus, ut instar Laici habeatur, ipse tamen character SS. Ordinum, qui in anima imprimitur, indelebilis est, & auferri nequit: ideoque si contingeret, aliquem ex falsis probationibus condemnari & degradari, demonstrata postmodum innocentia restitutus noviter ordinari non deberet; imo degradatus in casu extremæ necessitatis, si Sacerdos foret, ex plurium DD. sententia aliquem absolvere posset. Barb. *de Trid. Sess. 14. de Sacr. Pœnit. c. 14. n. 13.* Fit autem *degradatio* cum certa solennitate, quæ præscribitur. *in c. 2. h. t. in 6.* ut nimirum prius sententia degradationis (quæ ibidem *degradatio verbalis* dicitur) feratur coram certo Episcoporum numero, scilicet in degradatione Presbyteri coram sex, in degradatione Diaconi vel Subdiaconi coram tribus. *cap. Felix 4. & seq. causa 15. quæst. 7.* quorum tamen Episcoporum loco, si commode haberi non possint, hodie ex Trident. *Sess. 13. de Reform. c. 4.* conceditur, ut totidem Abbates, vel in istorum etiam defectu alii Clerici in dignitate constituti intersint; quod si Clericus in minoribus constitutus degradandus sit, hanc degradationem solus Episcopus sine assistentia aliorum peragere potest.

Deinde post sententiam latam degradandus sacris vestitus vestib9, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum, seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio publice celebrare, ad Episcopum adducendus est: cui Episcopus singula ornamenta, & vestimenta singulariter aufert, incipiendo ab illo ornamento, quod in ultima ordinatione traditum fuit, & descendendo gradatim usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ clericalis: tunc radetur caput illius, ne Clericatus vestigium appareat. Addenda quoque in detractione insignium Clericalium sunt certa verba ablationem Clericatus significantia, quæ in Rituali habentur, & ultimo loco hoc vel simili modo dicendum ab Episcopo. *Authoritate DEI omnipotentis, ac nostra tibi auferimus habitum Clericalem, deponimus, degradamus, & exuimus omni ordine, beneficio, & privilegio Clericali &c.*

13 Porro *degradatio* actualis refertur inter actus ordinis Episcopalis, & ideo fieri non potest, nisi ab Episcopo consecrato, Gloss.

communiter recepta in *c. transmissam 15. verbo, de talibus de Electione.* Trid. *d. c. 4.* ibi: *& per se ipsum ad actualem degradationem.* Panor. *in c. non potest. 3. de Sent. & re judicata.*

Nihil tamen obstat, quin prolatio sententiæ degradationis per speciale mandatum committi possit Vicario, & executio, sive actualis degradatio alteri Episcopo consecrato, si proprius Episcopus impediatur, vel consecratus non sit, juxta ea, quæ supra *Tit. de Officio ordinarii §. 4. dub. 1.* diximus.

14 Post *degradationem* reus degradatus traditur judici sæculari, qui in actu *degradationis* præsens esse debet: pro eo tamen Ecclesia intercedit, ne mortem patiatur. *c. novimus 27. de Verbor. significat.* licet vero *in eod. c.* dicatur, Ecclesiam debere *efficaciter* intercedere pro vita degradati: hoc tamen verbum *efficaciter*, non est intelligendum, quod Episcopus obligetur, ut reum liberet a pœna mortis; alias enim ipsæ leges Ecclesiasticæ frustra juberent in enormibus degradatum tradi judici sæculari, secundum leges civiles puniendum, sed hæc intercessio *efficaciter*, id est, serio & ferventer facienda est, ad ostendendam mansuetudinem Ecclesiasticam; ne Episcopus faciens *degradationem* videatur mortem degradati desiderare.

15 Nunquid autem judex sæcularis potest degradato novum processum facere, & de justitia causæ cognoscere? ℞. Esse distinguendum, an crimen sit mere Ecclesiasticum, ut hæresis, simonia, administratio divinorum a non Sacerdote facta &c. vel an sit mixti fori, ut homicidium, magia &c. priori casu tenetur judex sæcularis præcise exequi sententiam declaratoriam judicis Ecclesiastici sine novo processu. *c. ut inquisitionis. 18. §. probibemus. de Hæreticis. in 6.* Altero autem casu poterit judex sæcularis ab Ecclesiastico petere processum, & ipse quoque novum super crimine facere, & pœnam, prout sibi de Jure visum fuerit, statuere. Pan. *in c. 1. de Officio judicis ordinarii n. 12.*

16 Cæterum crimina, ob quæ Clericus degradandus est, in superioribus titulis, ubi in specie de singulis delictis egimus, notata sunt. Licet vero aliqui existiment, nunquam posse deveniri ad *degradationem*, nisi in casibus nominatim in jure expressis, nihilominus magis probo quod docet Panor. *in c. at si Clerici 4. & in cap. cum non ab homine 10. n. 6. de Judiciis.* Clarus *l. 5. sent. §. fin. q. 36. n. 47.* quod etiam in aliis criminibus valde enormibus & reipublicæ vel Ecclesiæ damnosis, & generaliter, quoties Ecclesia non habet pœnam sufficientem ad vindicandum scelus & terrorem aliis hominibus inferendum, possit a judice Ecclesiastico pœna *degradationis*, & traditio curiæ sæculari statui, ut in parricidio, latrocinio, veneficio damnoso longius continuato &c. nam quod ex causa pœna præsertim

tim arbitraria aggravari poſſit, jam ante præmiſſum eſt; ordinarie vero propter furtum, homicidium ſimplex in rixa factum, adulterium aut ſimile delictum, grave quidem, ſed non ex graviſſimis, Clericus non degradatur, niſi fuerit incorrigibilis, ſed aliis pœnis ac depoſitione verbali afficitur. *d. c. cum non ab homine 10.*

17 In illis quoque criminibus, quæ pœnam *degradationis* habent, non ſemper cogitur Epiſcopus degradatum tradere Curiæ ſæculari, ſed poteſt aliquando ad proprios carceres perpetuo condemnare, ſi ita pro qualitate cauſæ, vel perſonæ ſibi videatur, ſecundum Gl. *in c. 1. de Hæret. in 6.*

18 Notandum *ultimo* in legibus pœnalibus eam interpretationem adhibendam eſſe, ex qua pœnæ potius mitigentur, quam exaſperentur: ideoque ſi in jure vel in facto dubium occurrat, an crimen commiſſum, vel qua pœna puniendum ſit, regulariter ſemper judex in mitiorem partem inclinare debebit, niſi concurrentes circumſtantiæ aliud ſuadeant. *l. perſpiciendum 11. & l. penult. ff. h. t.* veluti ſi in Jure Canonico *depoſitionis* pœna ſtatuitur, non de *degradatione*, ſed verbali tantum *depoſitione* ordinarie accipiendum erit. Ita etiam in Jure Civili pœna capitalis aliquando non de vitæ naturalis amiſſione, ſed civili tantum, id eſt, deportationis, vel exilii intelligi poteſt, teſte Harp. *ad tit. de Injuriis. §. 1. n. 161.*

19 Interim circa reos legitime de crimine convictos, & præſertim illos, qui atrocia perpetrarunt, malam conſuetudinem contraxerunt, & exiguam vel nullam ſpem emendationis oſtendunt, non nimis clemens eſſe debet judex, juxta illud *Exod. 22. verſ. 18. maleficos non patieris vivere.* & illud *Iſaiæ 26. verſ. 10. miſereamur impio, & non diſcet juſtitiam &c.* ne paulatim civitas, vel Provincia malis hominibus repleatur, & tales liberati graviora crimina perpetrent, quæ judici non minima ex parte imputari poterunt. *Perſpiciendum igitur eſt judicanti,* ait JC. *in d. l. 11. ne quid durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa depoſcat; nec enim aut ſeveritatis aut clementiæ gloria affectanda eſt.*

TITULUS XXXVIII.

De Pœnitentiis & Remiſſionibus.

SUMMARIA.

1. *Pœnitentia alia eſt publica, alia privata; alia ſolemnis, alia non ſolemnis.*
2. *Solemnis non imponitur Clericis niſi depoſitis.*

3. Publice peccantibus etiam publica pœnitentia imponenda.
4. Quare a rigidioribus olim usitatis pœnitentiis recessum sit?
5. De Institutione Sacramenti pœnitentiæ.
6. De materia & forma hujus Sacramenti: & quod etiam sufficiat attritio.
7. Per literas aut internuntium non licet confiteri.
8. Præceptum annuæ Confessionis & Communionis, ejusque omissæ pœnæ.
9. De consuetudine Confessio debet fieri in Paschali tempore: & quid si tunc omissa, alio vero tempore anni facta sit?
10. Quæ obligatio Medicis circa ægrotos a Jure imposita admonendi de Confessione?
11. Quid sit remissio & indulgentia?
12. Satisfactio Christi nobis applicari debet, ut prosit ad remissionem peccatorum.
13. Indulgentiæ aliæ totales & plenariæ, aliæ partiales, & quid sit carena?
14. Clausula: de pœnitentiis injunctis &c. Indulgentiis addi solita, non restringit indulgentiam, quin etiam intelligatur de injungendis.
15. Quam utile sit lucrari Indulgentias.
16. Indulgentias concedere principaliter pertinet ad S. Pontificem: & quas possint concedere Episcopi?
17. Remissio est actus Jurisdictionis, & quomodo possit extendi ad non subditos?
18. Exempti possunt lucrari Indulgentias.
19. Episcopus etiam solum confirmatus potest dare Indulgentias.
20. Quid sit Jubilæum.

Sicut poenæ, de quibus *præced. tit.* dictum, ad forum judiciale, instituta scilicet accusatione vel inquisitione super criminibus, pertinent, ita *pœnitentiæ* spectant ad forum pœnitentiale & expiationem conscientiæ.

1 *Pœnitentiæ* aliæ sunt *publicæ* aliæ *privatæ*, sive Sacramentales; erat enim hic antiquioris præsertim Ecclesiæ usus, ut peccata publica cum hominum scandalo patrata, non nisi publica confessione & pœnitentia coram Episcopo vel pœnitentiario ad hoc specialiter constituto expiarentur: secretiora vero & absque majori scandalo facta confessione secreta & Sacramentali. *c. si peccaverit 19. causa 2. q. 1. & c. 1. h. t.*

Publica pœnitentia alia est *solemnis*, alia *non solemnis. Solemnis* pœnitentia est, quæ solemniter in Ecclesia cum cæremoniis certis indicitur & peragitur, quæ cæremoniæ describuntur. *in c. in capite 64. dist. 50.* ut scilicet ad initium quadragesimæ publici peccatores & pœnitentes induti saccis, & nudis pedibus ad Ecclesiam veniant, & inde a ministris Ecclesiæ certo ritu & certis orationibus dictis expellantur. Hæc solemnis pœnitentia separat pœnitentem a communione fidelium, & Sacramentorum perceptione (excepto mortis articulo) usque ad plenam satisfactionem: quia vero etiam minuit existimationem, & famam pœnitentis, propterea Clericis nisi depositis imponi non debet: imo publice & solemniter pœnitentes tanquam infames & irregulares ad 2 Cle-

Clericatum non admittuntur. *c. confirmandum 65. & ſeqq. d. diſt. 50.*

Publica pœnitentia *non ſolemnis* eſt, quæ ex publica quidem confeſſione, ſeu publico delicto, ſed absque cæremoniis Eccleſiæ indicitur, ut ſi alicui publice jejunium vel peregrinatio imponitur: de quibus pœnitentiis videri poterunt Canones pœnitentiales, qui ſolent imprimi poſt Decretum Gratiani.

3 Iſtæ porro publicæ & ſolennes pœnitentiæ, licet hodie parum in uſu ſint, mandat tamen Concil. Trid. *Seſſ. 24. de Ref. cap. 8.* ut publice cum ſcandalo peccantibus publica etiam pœnitentia pro qualitate & gravitate culpæ imponatur, & ſic adimpleatur dictum Apoſtoli 1. *ad Tim. 5.* qui vult publice peccantes palam eſſe corrigendos, niſi Epiſcopus judicaverit pro circumſtantia rei magis expedire, ut pœnitentia publica in ſecretam commutetur.

4 Illud quoque obſervandum eſt, quod Canones antiqui pœnitentiales in imponendis pœnis admodum rigoroſi fuerint ob fervorem primitivorum Chriſtianorum, adeo ut pro uno peccato mortali ſeptem, & plurium annorum pœnitentiam nonnunquam injunxerint; quia vero deinde dilatata Eccleſia & refrigeſcente charitate ob gravitatem pœnitentiæ multi impœnitentes remanſerunt, & potius contempta pœnitentia in profundum malorum deſcenderunt, ideo pia mater Eccleſia ſuccedentibus temporibus de illo primo rigore aliquid remiſit, & pro ſua ampliſſima poteſtate ſolvendi & ligandi pœnitentias arbitrarias conceſſit.

5 *Privata* pœnitentia eſt illud pœnitentiæ & ſecretæ confeſſionis Sacramentum, quod unanimi Eccleſiæ conſenſu tunc potiſſimum a Chriſto inſtitutum creditur, quando reſurgens a mortuis inſufflavit in diſcipulos ſuos dicens: *accipite Spiritum S. quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt eis, Joan. 20. & Matth. 18.* Cum ergo hæc poteſtas retinendi peccata, a Chriſto conceſſa in Eccleſia exerceri non poſſit, nec dijudicari, quæ peccata remittenda vel retinenda ſint, quales pœnitentiæ injungendæ, quæ ad evitanda peccata conſilia danda, niſi peccatores ſua peccata recenſeant, & ſuper ſingulis remiſſionem rogent, ideo Eccleſia Catholica contra hæreticos ſemper tenuit & docuit, oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia (non item venialia) quorum poſt diligentem ſui excuſſionem conſcientiam habent, cum circumſtantiis, non quidem omnibus; ſed ſaltem illis, quæ ſpeciem mutant, & peccatum de uno genere peccati in aliud tranſire faciunt, v. g. de fornicatione in adulterium, vel inceſtum &c. in confeſſione exprimere, ſuper quibus deinde recenſitis peccatis, & omnibus aliis, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, a Sacerdote

ad

ad audiendas confessiones approbato, & in pœnitentem ordinariam vel delegatam jurisdictionem habente judicium formetur, & absolutio, nisi Pontifici vel Episcopo reservata fuerint, impertiatur: ita tamen, ut in extrema necessitate, seu mortis articulo, vel periculo sine recensitione peccatorum, si ea ob moram periculosa, vel ob defectum loquelæ impossibilis sit, a quolibet Sacerdote de quibusvis peccatis, quomodocunque reservatis absolutio concedi debeat.

6 Declaravit Ecclesia præterea formam hujus Sacramenti esse in illis Ministri verbis: *Ego te absolvo &c.* preces vero quasdam, ut *misereatur &c.* & *Passio Domini &c.* laudabiliter de more Ecclesiæ adjungi solitas, ad ipsius Sacramenti essentiam, formam vel necessitatem non spectare. Materiam autem esse ipsius pœnitentis actus, scilicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, & quidem nomine contritionis generaliter intelligi animi dolorem ac detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero: neque tantum illum perfectum actum charitatis erga DEUM, quæ proprie contritio dicitur, quo detestamur peccatum super omne malum, tanquam repugnans summo bono dilecto per fidem cognito, sed etiam illum dolorem imperfectum, qui *attritio* vocatur, & ex turpitudine peccati, & pœnarum metu concipitur. Quamvis enim hæc imperfecta contritio sine Sacramento, sive actuali Confessione non deleat peccata (sicut tamen delet illa perfecta saltem in casu, quo Sacramentum haberi non potest) cum Sacramento tamen sufficit, prout hæc omnia habentur in Trid. *Sess. 14. de Sacrament. Pœnit.* & eadem passim prolixius tractant Theologi Morales & Scholastici. Videri etiam poterunt, quæ de jurisdictione & approbatione Confessariorum dixi *in libello de Parochis. in c. 2. de Pœnitentia.*

7 Novissime a Clemente VIII. declaratum refert Barb. *in c. omnis 12. hoc tit. num. 12.* non licere per literas aut internuntium absenti Sacerdoti peccata sua confiteri, adeo ut contraria sententia tanquam omnino improbabilis damnetur, & eam tanquam probabilem admittentes, vel defendentes (intellige, si scienter & quasi per contumaciam post cognitam hanc declarationem tenuerint) excommunicationem reservatam incurrant.

8 Cæterum Jure Ecclesiastico statutum est, in *c. omnis utriusque 12. hoc tit.* ut hoc *privatæ* pœnitentiæ Sacramentum ab utriusque sexus fidelibus, postquam ad annos discretionis pervenerint, saltem semel in anno peragatur, & Eucharistiæ Sacramentum ad minus in Paschate reverenter suscipiatur, temere autem & sine rationabili causa, ac proprii Parochi consilio seu licentia ommittentes vivi ab

in-

ingressu Ecclesiæ arceantur, & morientes Ecclesiastica sepultura priventur. Quamvis vero in hoc Canone non ita expresse determinetur, quod Confessio & Communio Sacramentalis præcise in Paschate singulis annis peragi debeat, & inde plerique inferant de jure satisfieri præcepto Ecclesiastico, si in quavis anni parte pœnitens peccata sua confiteatur, sicut concludunt citati apud Barb. *in eodem cap. omnis. num.* 5. non obstantibus etiam illis verbis, *ad minus in Paschate:* quia videtur esse sensus, *si nullo alio tempore*, *saltem in Paschate.*

9 Nihilominus consuetudo universalis Ecclesiæ introduxit, ut singuli fideles tempore Paschali Sacramentum pœnitentiæ, & Communionis peragere teneantur. Interim si quis alia anni parte confessus fuisset & communicasset, in Paschate vero omisisset, non putarem, eum ex hac solum causa sepultura Ecclesiastica privandum; quia illa pœna in eos tantum a jure lata est, qui toto anno pœnitentiam omittunt, & inde non leviter de hæresi suspecti redduntur. Licet autem consuetudine ex post facto introducta sit obligatio præcise confitendi in Paschate, & huic consuetudini laudabili contravenientes saltem arbitrarie puniri possint, & soleant, illam tamen valde magnam pœnam privationis sepulturæ non reperimus tali casu institutam: aliunde vero nota est regula, quod in pœnalibus semper mitior interpretatio adhibenda sit, nec pœnæ ultra casus expressos facile extendendæ. *l. pen. ff. de Pœnis. c. odia* 15. *de R. J. in* 6.

10 Medicis etiam speciale præceptum datur *in c. cum infirmitas* 13. *h. t.* & in Bulla Pii V. quæ incipit: *Super gregem Dominicum &c.* ut ad ægrotos vocati non tantum nihil suadeant, quod peccaminosum est, sed ægrotos ante omnia admoneant, & inducant, ut confessionem præmittant; *cum infirmitas corporalis*, inquit Pontifex in *d. c.* 13. *nonnunquam ex peccato proveniat, dicente Domino languido, quem sanavit, Joan.* 5. *vade & noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* quod tamen quidam cum Navar. *in Manuali Confessariorum c.* 24. *numer* 61. intelligunt, si morbus periculosus sit, & ita etiam consuetudo videatur declarare: quamvis magis optandum & menti & verbis Canonis conformius esset, etiam in aliis morbis gravioribus per expiationem peccatorum DEUM sibi prius conciliare: tum quod dilatio pœnitentiæ præsertim ægris periculosa sit; tum quod ratio Canonis etiam in aliis, quam lethalibus morbis locum habeat: tum denique quod per dolores, & molestias morbi æger multum promereri, & pro peccatis anteactis satisfacere valeat, si in statu gratiæ per pœnitentiam constitutus sit.

11 *Remissio* est condonatio satisfactionis, sive temporalis pœnæ DEO pro peccatis debitæ, quæ re-

remiſſio alio nomine *Indulgentia* nominatur, *c. quod autem 4. h. t. juncto c. Indulgentiæ 3. eodem in 6.* Enimvero quod Eccleſia ex poteſtate clavium ſibi a Chriſto *Matth. 16.* traditarum *ſolvit ſeu remittit in terris,* 12 *ſolutum etiam eſt in cœlis.* Hanc porro remiſſionem facit Eccleſia per ſingularem applicationem meritorum Chriſti & Sanctorum ejus: nam licet Chriſtus infinite DEO Patri ſuo ſatisfecerit pro peccatis omnibus, tamen hæc ſatisfactio non prodeſt ad remiſſionem peccatorum, niſi quatenus alicui applicatur vel immediate per ipſum Chriſtum vel per receptionem Sacramentorum, vel per Vicarium Chriſti Romanum Pontificem: alias enim, ſi Chriſtus per ſolam ſuam ſatisfactionem voluiſſet omnibus indiſtincte omnia peccata remittere, & ſecuram ſalutem conferre, fruſtra inſtituiſſet Sacramenta, fruſtra peccatores non agentes fructus dignos pœnitentiæ a Regno cœlorum in multis Evangelii locis excluſiſſet, fruſtra Paſtori Eccleſiæ claves ad ligandum & ſolvendum conceſſiſſet. Neque propterea per ſatisfactionem noſtram aliquid derogatur meritis Chriſti, ut cavillantur hæretici, qui licentia & libertate peccandi ſeducti horrent pœnitentiam & ſatisfactionem: quia hæc ipſa ſatisfactio non aliter vim & effectum habet, quam ex ſatisfactione Chriſti, a quo offertur Patri, & per quem acceptatur a Patre, ſicut declaravit Trid. *Seſſ. 14. de Sacram. Pœnit. c. 8.*

13 Dividuntur *Indulgentiæ*, quod aliæ ſint *totales* ſive *plenariæ*, aliæ *partiales:* per illas remittitur tota pœnitentia & ſatisfactio, ſive in hoc, ſive in altero ſæculo ſuſtinenda; per has autem tantum pars aliqua pœnitentiæ: ut ſi Indulgentia unius anni, ſeptennii, 40. dierum concedatur, ſenſus eſt, remitti pœnitentiam, quæ alias ſecundum rigorem Eccleſiæ tot annis vel 40. diebus (quæ pœnitentia 40. dierum in Canonibus *carena* dicitur *c. 8. de Accuſat.* peragenda fuiſſet.

14 Sed hic movetur non inutilis quæſtio, an, cum literæ Indulgentiarum ordinarie ſecundum ſtylum Curiæ Romanæ ſoleant habere adjunctam clauſulam; *de Pœnitentiis injunctis &c.* tales Indulgentiæ etiam ſint intelligendæ de illis pœnitentiis, quæ per Confeſſarium quidem injunctæ non fuerunt, fuiſſent tamen ſecundum gravitatem peccatorum, & de rigore Canonum pœnitentialium injungendæ? Reſp. Benigniorem eſſe interpretationem DD. quod hæc clauſula non ſit reſtrictiva Indulgentiarum, ſed ampliativa habens ſubintellectam particulam *etiam*, ut ſit ſenſus: *etiam de injunctis pœnitentiis &c.* nam præterquam quod indulgentiæ ſint gratiæ & favorabiles animæ, ideoque latius interpretandæ, juxta vulgatas juris regulas: Eccleſia, quando id, quod eſt majus & difficilius concedere ſolet, intelligitur etiam in eodem genere conceſſiſſe, quod

eſt

minus. *cap. ex parte 27. de Decimis.* ſed plus eſt, & difficilius conceditur remiſſio pœnitentiæ injunctæ, utpote Divino, & humano præcepto debitæ, & per quam remiſſionem turbatur & impeditur inferioris judicis pœnitentiam injungentis jurisdictio, quam concedatur remiſſio pœnitentiæ injungendæ, quæ incerta & indeterminata eſt, ergo conceſſa remiſſio ſuper injunctis pœnitentiis non immerito etiam de injungendis explicanda erit.

15 Quæ interpretatio præſertim hodierno ſtatu Eccleſiæ, ubi non amplius tam longæ & graves pœnitentiæ, ſicut olim, injunguntur, adhiberi debet, cum alias nunquam vel rariſſime Indulgentiæ cum prædicta clauſula, *de injunctis pœnitentiis*, utilitatem adferrent. Pan. *in c. cum ex eo 14. h. tit. num. 6.* Suar. *tom. 3. diſput. 50. ſect. 3.* Unde ulterius notandum eſt, valde utile eſſe pœnitentibus, ut ſtudeant Indulgentias ab Eccleſia conceſſas lucrari, & Divinæ juſtitiæ potius per Indulgentiam & remiſſionem Eccleſiæ, quam per modicas pœnitentias a Confeſſariis injungi ſolitas ſatisfacere.

16 Indulgentiarum conceſſio primo & principaliter ad Summum Pontificem ſpectat, cujus eſt diſpenſare theſaurum Eccleſiæ ex meritis Chriſti & Sanctorum collectum. *Extrav. 2. hoc tit. inter Comm.* Deinde vero per ſpeciale privilegium etiam a Summo Pontifice inferioribus Prælatis concedi poteſt jus dandi Indulgentias, ſicut conceſſum eſt Epiſcopis in dedicatione Eccleſiæ, unius anni, & in anniverſario ejusdem dedicationis 40. dierum Indulgentiam dare, & non amplius; ſive ab uno ſive a pluribus Epiſcopis Eccleſia conſecretur. *c. cum ex eo 14. h. t.*

17 Eſt autem *remiſſio* actio *jurisdictionis*, ſicut ligatio, cum contrariorum eadem ratio cenſeatur; ideoque non prodeſt, niſi ſubditis, remiſſio concedentis: alienis vero tunc ſolum, ſi a propriis ſuis Ordinariis habuerint licentiam alienæ jurisdictioni & remiſſioni ſe ſubjiciendi: nam prorogatio jurisdictionis in ſpiritualibus fieri non poteſt absque proprii judicis, & Paſtoris conſenſu, *c. quod autem 4. h. t.*

18 Exempti tamen etiam lucrari poſſunt Indulgentias Epiſcopales; nam in his favorabilibus, ſicut in commutatione & diſpenſatione votorum &c. probabilius etiam ſine ſpeciali licentia Summi Pontificis, cui immediate ſubſunt, poſſunt ſe ſubjicere jurisdictioni Epiſcopi; ne alias propter exemptionem ex gratia ſibi conceſſam ſint deterioris conditionis, quam alii non exempti, contra regulam, quod id, quod ob gratiam alicujus eſt introductum, non debeat in ejus odium retorqueri. *c. quod ob gratiam 61. de R. J. in 6.*

19 Præterea hic actus jurisdictionis non habet neceſſariam connexionem cum Ordine Epiſcopali; quia eſt condonatio pœnæ extra Sacramentum &

& extra forum internum pœnitentiale, ideoque Episcopus tantum confirmatus, quamvis non consecratus, Indulgentias recte concedit, cum per solam confirmationem tanquam Pastor accipiat claves Ecclesiæ, quarum authoritate aliquem extra Sacramentum solvere, vel ligare potest, ut in Tit. subsequenti dicetur. Pan. *in c. accedentibus 12. de Excessibus Prælatorum.*

20 Demum remissio amplissima est *Jubilæum*: sicut enim in lege veteri quinquagesimus annus *Jubilæus & Remissionis* dicebatur, quo Judæi debita & hypothecas aliasque possessiones prioribus dominis remittebant, servos libertate donabant. *Lev. 25.* quæ *remissio* præfiguratio erat *remissionis peccatorum* adventu Christi faciendæ: ita Ecclesia in Lege nova pro solatio fidelium introduxit *annum Jubilæi*, in quo præter plenam remissionem peccatorum, alias insuper gratias addere solet, ut liberam electionem Confessarii cujuscunque, absolutionem a reservatis quibuslibet, commutationem votorum &c. Licet vero de Jure hic annus Jubilæi (qui olim primum 100. deinde 50. anno concessus fuit) hodie 25. quovis concedatur illis tantum qui urbem Romanam & Basilicas Apostolorum Petri & Pauli visitaverint, suspensis interim omnibus aliis Indulgentiis plenariis per orbem, ut fideles tanto diligentius Romam veniant ad lucrandum Jubilæum, ut in *Extrav. 1. 2. & 4. inter Commun. hoc tit.* habetur: solent tamen Pontifices sæpius pro suo arbitrio ex causa aliqua urgente, scilicet ad conciliandum DEUM & avertendum periculum imminentis mali frequentius per totum orbem Jubilæum sive plenissimas Indulgentias cum privilegiis Jubilæi non quidem per integrum annum, sed aliquod hebdomades in quovis loco indulgere. Præ cæteris videri poterit Georgius Gobat in suo tractatu *de duplici Jubilæo*, in quo pro Confessariis multas utiles & practicas quæstiones tempore Jubilæi occurrentes resolvit.

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis.

Quamvis rubrica hujus tit. tantum de *Sententia Excommunicationis* inscribatur, tractatur tamen hic non tantum de *Excommunicatione*, sed universim de *Censuris* Ecclesiasticis, quarum hactenus in diversis materiis frequenter mentio incidit. Sit proinde

§. I.

§. I.

De Censura in genere.

SUMMARIA.

1. *Quid dicatur & sit censura?*
2. *Censura est spiritualis & medicinalis: nec fertur in perpetuum, excepta suspensione.*
3. *Censura non potest ferri nisi in Christianos baptizatos, & viatores.*
4. *Quomodo defuncti excommunicari, vel ab excommunicatione absolvi possint?*
5. *Animabus in purgatorio conceduntur a S. Pontifice Indulgentiæ tantum per modum suffragii.*
6. *Censura non potest ferri nisi pro delicto externo, & mortali,*
7. *Qualis contumacia & monitio ad inferendam censuram requiratur?*
8. *Quando censura ipso Jure infertur, nulla alia monitio necessaria est.*
9. *Pro sententia tamen declaratoria ferenda prærequiritur citatio illius, qui pro excommunicato v. g. est declarandus.*
10. *Ignorantia non tantum facti, sed etiam Juris, & probabilius ipsius censuræ ab ejus incursione excusat.*
11. *Quæ sit differentia in effectu inter alias pœnas, inter irregularitatem, & inter censuras?*
12. *Ecclesiasticis Prælatis competit potestas ferendi censuras, non Laicis, nec de Jure inferioribus Judicibus Ecclesiasticis, ut Archi-Diaconis, Archi-Presbyteris &c.*
13. *Abbates habent potestatem prædictam.*
14. *Prælatis confirmatis, etsi non consecratis, congruit potestas censuras ferendi.*
15. *Abbatissis illa potestas proprie non competit.*
16. *Censuræ privant bonis spiritualibus Ecclesiæ publicis, non privatis.*
17. *Si censura affectus se emendat, censura tollitur, sed non sine absolutione.*
18. *Censura alia est Juris, alia hominis: & quæ est Juris, alia latæ, alia ferendæ sententiæ.*
19. *Quæ verba in jure importent censuram latæ vel ferendæ sententiæ?*
20. *Censura ab homine potest ferri vel generaliter vel in specie in certas personas.*
21. *Censuræ extra statutum ordinarium pro futuris culpis sunt de jure probibitæ.*
22. *Censuræ generales ad finem revelationis cum quibus conditionibus ferri debeant?*
23. *Vicarius in arduis non venit nomine Episcopi, saltem si in Jure particula restrictiva apponatur.*
24. *Monitoria generalia quomodo ad revelandum vel denuntiandum obligent?*
25. *Revelationes inde secutæ non faciunt fidem ad inquisitionem criminalem: & de clausula monitoriis apponi solita.*
26. *Censuræ tres sunt species, Excommunicatio, suspensio & Interdictum.*

1 Censura apud Romanos officium & dignitas Censorum, qui corrigendis civium moribus præerant, dicebatur: aliquando pro ipsa correctione castigatione, vel decreto illius Magistratus accipiebatur.

Hinc etiam Jure Canonico idem vocabulum receptum est ad significandam castigationem, punitionem & correctionem delinquentium. Potest autem definiri *censura* in genere, quod sit pœna spiritualis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci per Ecclesiasticam potestatem quorundam bonorum spiritualium usus aufertur, donec a contumacia recedat. Ita colligitur ex omnibus DD. de *Censuris* Ecclesiasticis scribentibus, & habent singulæ hujus definitionis particulæ suas considerationes.

2 Dico I. *Censuram* Ecclesiasticam esse *pœnam spiritualem:* quia non versatur principaliter circa bona temporalia, vel afflictionem corporis, sicut pœnæ temporales, sed circa privationem bonorum spiritualium, scilicet administrationis, vel perceptionis Sacramentorum, communicationis suffragiorum &c. ut ex dicendis apparebit. Non est tamen *censura* proprie pœna vindicativa sceleris jam patrati, quin potius pœna medicinalis intendens futuram correctionem delinquentis contumacis. *cap. c. in princ. hoc tit. in 6.* Unde *censura* regulariter in perpetuum, vel ad certum tempus ferri non debet, sed ubi censuratus a contumacia resipuerit, & satisfactionem pro delicto obtulerit, absolvendus erit. *c. ex literis. 11. de Constit.* Quod ordinarie verum est in censura excomunicationis & interdicti; sed suspensio ab ordine vel beneficio nonnunquam per modum propriæ pœnæ vindicativæ, & ob culpas præteritas, etiam non data ulteriori contumacia, delinquentibus Clericis in perpetuum vel ad tempus infligitur. *c. un. de Clerico venatore.* & tunc non retinent propriam naturam censurarum, sicut notavit Pan. *in c. sæpe contingit. 44. de Appell. n. 16.*

3 Dico II. Censurandum debere esse *hominem baptizatum:* nam gentiles, qui nunquam per baptismum in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti sunt, & propterea etiam communicationem bonorum spiritualium, quibus per censuras priventur, cum Ecclesia non habent, censura non recte afficiuntur, dicente Apostolo *1. ad Cor. 5. v. 12. quid enim mihi de iis, qui foris* (hoc est extra Ecclesiam) *sunt, judicare? nam eos DEUS judicabit.* Addunt præterea DD. communiter, quod homo censurandus debeat esse *viator*, id est, inter vivos in hac mortali peregrinatione ad cœlestem patriam constitutus, propterea concludunt, quod in mortuos censura aliqua proprie dicta ferri non possit; mortui enim de jurisdictione Ecclesiæ subtracti sunt, & eorum causa DEI judicio reservatur: *Neque de eo, qui in Divino judicio constitutus est, nobis fas est aliud decernere, præter id, in quo eum dies supremus invenerit* inquit Pontifex in *c. 1. & 4. causa 24. q. 2.* & Gelas. Papa *in cap. 2. ead. q. 2.* pro confirmatione adducit, quod Christus *Matth. 16.* per illa verba: *quæcunque ligaveris super terram*, dederit quidem Petro potestatem ligandi su-

ſuper terram, ſcilicet vivos, non vero in terra, id eſt mortuos.

4 Opponitur autem contra hanc aſſertionem I. *c. ult. ead. cauſa 24. q. 2.* ubi probatur, quod hæretici etiam poſt mortem valeant ab Eccleſia anathematizari. II. *c. a nobis 28. h. t.* ubi decedens in excommunicatione, editis pœnitentiæ ſignis, permittitur etiam poſt mortem abſolvi, & addit ibidem Pontifex, quod in certis caſibus a Canonibus denotatis ligaſſe legatur Eccleſia mortuos & ſolviſſe. III. quod Eccleſia concedat Indulgentias pro animabus in purgatorio, adeoque jurisdictionem, & poteſtatem clavium etiam in mortuos exerceat.

Verum ob hæc argumenta, licet ponderoſa, non videtur recedendum a dictis, quod plurium authoritate confirmat Barb. *in d. c. a nobis num. 4.* Reſp. igitur ad *primum*, illud anathema, quod hæreticis poſt mortem dicitur, non eſſe excommunicationem directam, quæ directe intendatur in animam mortui, utpote jam de jurisdictione Eccleſiæ ſubtractam, ſed potius quandam execrationem, vel excommunicationem tantum impropriam & indirectam, quæ principaliter dirigatur ad ipſos fideles, qui prohibentur, ne cadaver defuncti hæretici ſepulturæ Eccleſiaſticæ mandent, vel pro ipſo publicas preces offerant; aut certe nonnunquam per tale anathema declaratur, hæreticos jam in vivis excommunicationem a Jure latam incurriſſe, & in ea deceſſiſſe &c. Ad *ſecundum* ſimiliter dici poteſt, abſolutionem, quæ decedentibus præmiſſis pœnitentiæ ſignis poſt mortem datur, non eſſe abſolutionem directam, ſed potius ſublationem illius prohibitionis, ex qua talis excommunicatus non poterat Eccleſiaſticæ ſepulturæ mandari, & participare fidelium orationes: vel eſſe declarationem, quod mortuus ob data pœnitentiæ ſigna coram DEO abſolutus credatur. Ad 5 *tertium*, communis eſt DD. ſententia, quod Pontifex animabus in purgatorio non det indulgentiam per modum jurisdictionis eas a pœnis abſolvendo, ſed tantum per modum ſuffragii, exhibendo DEO ſatisfactionem ex communi theſauro meritorum Chriſti & Sanctorum, adjunctis precibus, ut eam ſatisfactionem ad liberationem animarum miſericorditer acceptare dignetur, ſicut in terminis & pro certo tradit Laym. *de Indul. c. 7. n. 3.* ubi etiam ſubnectit illam diſputationem, an tales Indulgentiæ infallibiliter liberent animas ex purgatorio, quæ cum non ſit noſtri inſtituti, apud eundem authorem legi poterit.

6 Dico III. *Delinquenti & contumaci.* Porro delictum, ob quod cenſura infligitur, debet habere tria adjuncta: I. quod ſit delictum *externum*, aliquo opere externo demonſtratum, & non ſit mere in animo & cogitatione poſitum; quia judicium humanum fori exter-

terni (aliud est de foro Sacramentali pœnitentiæ) non cognoscit de internis, & non imponit pœnam cogitationis. *c. cogitationis 14. de Pœnit. dist.* 1. Unde licet hæretici incurrant excommunicationem ipso Jure, non tamen ille, qui hæresim solum in animo fovet, priusquam verbo vel opere extrinseco eandem manifestarit, & ita quidem, ut ab aliis propterea de hæresi notatus fuerit, sicut superius in *tit. de Hæret.* pluribus explicavi. II. peccatum debet esse *mortale*, & non sufficit veniale; nam cum censura sit ex maximis pœnis, debet esse commensurata delicto. *c. nemo Episc. 41. & seq. causa 11. q. 3.* quare præsertim in censuris, quæ ipso jure inferuntur, hoc notabile est, quod sicut ob inadvertentiam, non sufficientem deliberationem, vel parvitatem materiæ nonnunquam potest aliquis a peccato mortali, ita etiam possit a censura excusari. III. ut delictum habeat annexam contumaciam delinquentis: qui enim vult, vel a delicto resipiscere, vel pro eo Ecclesiæ per congruam pœnam, aut læsis per compensationem damni satisfacere, a censura absolvi debet. Text. & Gloss. *in c. ex parte 23. de V. S.* Pan. *in c. qua* 7 *fronte 25. de Appell. n. 10.* Unde ad valorem censuræ præsertim vero excommunicationis & interdicti requiritur ordinarie citatio legitima, & trina monitio præcedens cum intervallo dierum aliquot, ut censurandus sufficiens tempus habeat ad exhibendam satisfactionem, vel proponendam defensionem suam. *c. sacro 48. h. t. c. Romana. 5. c. statutum 13. &c. constitutionem 9.* ubi Gloss. & DD. *eod. tit. in 6.* Si tamen periculum in mora sit, una etiam monitio peremptoria cum competenti termino, quem qualitas causæ patitur, sufficit *arg. l. contumacia 53. §. 1. ff. de Re jud.* Et hoc si censura ab homine 8 seu judice feratur, sin autem censura feratur ab ipso *Jure* & ipso *facto* incurratur, nulla quidem monitio judicis quoad incursionem talis censuræ requiritur: quia jus censuram imponens, cum sit publicum, semper monere intelligitur, ne delictum illud habens pœnam censuræ committatur. *c. reprehensibilis. 26. de Appell.* Attamen si is, qui 9 censuram v. g. excommunicationis incurrisse dicitur, ab Episcopo vel Judice Ecclesiastico pro excommunicato declarandus, vel denuntiandus sit, prius legitime citandus erit, eique justa defensio, Jure naturæ omnibus concessa, indulgenda, ut secundum Juris ordinem appareat, an revera ita peccaverit, ut merito censuram incurrisse judicari debeat; imo declarationem sine præcedenti citatione factam (nisi in plane notoriis, quæ nulla possunt tergiversatione celari) invalidam & irritam docet Navar. *h. tit. Consil. 9. num. 4.* per Text. & Gl. *in Clem. 3. de Censib.* & *in Clem. 2. de Pœn.*

Ul-

10 Ulterius ſicut ignorantia non affectata, nec omnino craſſa & ſupina excuſat a contemptu & contumacia. *l. ſi ignorans 50. ff. Locat.* ita etiam excuſat a cenſura non tantum ignorantia *facti*, ut quia v. g. percutiens noctu Titium ignoraſti eſſe Clericum, ſed etiam *Juris* quia ignoraſti legem vel prohibitionem ſub pœna cenſurarum. *cap. propoſuiſti 2. circa finem. diſt. 82. c. 2. de Conſt. in 6.* Sylv. *verbo ignorantia. n. 14.* Exiſtimat quidem Cov. *in Relect. c. alma mater. de Sent. excom. in 6. p 1. §. 10. n. 9.* non evitari cenſuram, ſi aliquis ſciat actum, quem egit, eſſe prohibitum: licet *ignoret* cenſuram eſſe annexam, prout de Jure Civili malefici puniuntur ordinaria pœna legis, v. g. latrones rota, fures laqueo &c. quamvis ob ruditatem ignoraverint tam gravem pœnam delicto eſſe conſtitutam. Accedit, quod mutilans vel occidens irregularitatem incurrat, quamvis Jus irregularitatis ignoret.

Nihilominus contraria ſententia probabilior videtur cum Sylv. *d. n. 14.* & Nav. in *Man. confeſſarior c. 27. n. 274.* nam propter ſolum peccatum, & inobedientiam contra legem Divinam vel naturalem nulla incurritur cenſura, niſi ſimul concurrat inobedientia erga Eccleſiam, quæ tali peccato cenſuram appoſuit, ut ſatis probatur ex *d. c. propoſuiſti. diſt. 82.* ubi licet Clericis Jure Divino incontinentia prohibita ſit, non tamen dicuntur cenſuram incurrere, antequam habeant notitiam alicujus legis Eccleſiaſticæ cenſuram inferentis. Item in *c. 2. de Conſtit. in 6.* dicitur, ſententiis per ſtatuta quorumcunque Ordinariorum prolatis non ligari ignorantes, quod utique de ignorantibus ipſam cenſuram intelligendum eſt; cum cauſa, ob quam cenſura infertur, ſit peccatum mortale, Jure Divino & naturali prohibitum, quod illicitum eſſe omnibus facile cognitum eſt; atqui ignorans cenſuram, quamvis ſit inobediens erga DEUM, non tamen eſt inobediens erga Eccleſiam. *arg. d. l. contumacia 53. ff. de Re judicat.* Licet vero Gl. *in d. c. 2. in verbo ſtatuta.* advertat, hoc tantum procedere in cenſuris, quæ per ſtatuta particularia Epiſcoporum infliguntur, non vero, quæ per S. Pontificem: idem tamen etiam circa Jus commune dici poterit; quia etiam hic ignorantia ab inobedientia erga Eccleſiam excuſat: & quamvis ignorantia Juris non excuſet, quoad invaliditatem actuum & contractuum, qui contra jura fiunt, excuſat tamen plerumque a pœna, præſertim ſimpliciores, item fœminas, minorennes, milites. *l. cum de indebito 25. §. 1. ff. de Prob.* & etiam alios, quando ignorantia non eſt craſſa & affectata, ut ſi cenſuræ in Bullis, vel *Corpore Juris* contentæ a locorum Ordinariis non publicentur, vel uſu non obſerventur; neque enim cujuslibet eadem eſt profeſſio, ut *corpus Juris* & Bullas legat & examinet.

Confirmatur etiam ex eo, quod Pontifex in *eod. c. 2.* principaliter cupiat animarum periculis obviare, & conſcientiæ favere, ſicut ex principio textus apparet, ſed hæc ratio periculi animarum, & favoris conſcientiæ æque ſubeſt in cenſuris latis a Jure communi, quam a particularibus ſtatutis, ergo idem utrobique Jus ſervandum
11 erit. Quare non obſtant contraria: nam diverſa eſt ratio circa pœnas proprie dictas vindicativas in foro civili maleficis imponi ſolitas, & circa cenſuras: illæ præciſe propter inobedientiam erga DEUM, & vindictam ſceleris infliguntur, iſtæ vero, cum ſint potius pœnæ medicinales ab Eccleſia præſcriptæ, aliquam etiam contumaciam & inobedientiam ſaltem interpretativam erga ipſam Eccleſiam ſupponunt. Deinde quod attinet irregularitatem, illa etiam propterea ab ignorante incurritur, quia non eſt cenſura proprie dicta, ſed vel macula, & defectus lenitatis, ut in homicidio vel bigamia, ad quam maculam contrahendam nulla requiritur irregularitatis ſcientia, vel pœna propria & vindicativa, ut in eo, qui cenſuris illigatus in Divino Officio miniſtraverit.

12 Dico IV. *Per Eccleſiaſticam poteſtatem:* quo nomine (excluſis Laicis, quibus non ſunt traditæ claves Eccleſiæ, nec illis competit Eccleſiaſtica & ſpiritualia tractare. *c. decernimus 2. de Jud.*) intelliguntur Prælati Eccleſiaſtici ordinariam jurisdictionem habentes, & quidem ſecundum Innoc. *in cap. Archi Diaconis 5. de Offic. Archi Diac.* omnibus omnino etiam inferioribus Judicibus Eccleſiaſticis, ut Archi-Diaconis & Archi Presbyteris ſive Decanis jus ferendi cenſuras conceditur per *cap. 3. de Offic. Jud. ordin.* Mihi tamen ſemper probabilis & conſuetudini, quæ eſt optima legum interpres *l. ſi de interpretatione 37. ff. de Leg.* conformius viſum eſt, iſtis inferioribus judicibus, & Archi-Diaconis, Archi-Presbyterisque non competere poteſtatem ferendi cenſuras, niſi ex commiſſione Epiſcopi, vel ſpeciali alicujus loci conſuetudine hoc habeant, ſicut de cenſura excommunicationis ſatis aperte probatur ex *d. c. Archi-Diaconis.* ubi Pontifex dicit, de inſtitutione Eccleſiaſtica non competere Archi-Diaconis poteſtatem ferendi ſententiam, ſcilicet excommunicationis, ut ibidem cum Gloſſ. communiter explicant DD. ideoque dictum *c. 3. de Offic. ordin.* quod pro ſe allegat Innoc. recte in eum ſenſum exponi poteſt, ut procedat ſuppoſita commiſſione Epiſcopi, vel conſuetudine in contrarium: conſuetudo enim aliquando dat jurisdictionem alias de Jure non competentem. *c. dilecti 4. de Arbitr.* prout etiam in *Lib. I. in t. de Offic. Archi-Presb.* tradidi Abbates 13 vero Monaſteriorum, ſicut majores Archi-Diaconis & Archi-Presbyteris Prælati in ſtatu Eccleſiaſtico cenſentur, ita etiam major ju-

jurisdictio in suos Religiosos eis adscribitur, ita ut censuras recte ferre possint; quod non tantum ex Regulis singulorum Ordinum constat, sed etiam jure communi confirmatum est. *c. cum in Ecclesiis 10. de Major. & obed. c. sicut tuis 33.* ubi Gl. *in verb. anathematis de Simonia. cap. ea, quæ 8. de statu Monach.*

14 Præterea non requiritur, ut Episcopi vel Prælati, quibus de Jure ratione officii vel dignitatis jurisdictio ferendi censuras congruit, sint consecrati vel Sacerdotes, dummodo sint rite electi & confirmati: quia communiter & vere Scriptores Ecclesiastici cum D. Th. *in 4. Sentent. dist. 18. q. 2. art. 2.* duplices *claves Ecclesiæ* ad ligandum & solvendum assignant, nimirum *Claves Ordinis*, quæ in foro pœnitentiali dantur Sacerdotibus, & *Claves Jurisdictionis*, quæ extra Sacramentum Pœnitentiæ pro recta Ecclesiæ & subditorum gubernatione tanquam gladius spiritualis Ecclesiarum Prælatis conceduntur.

15 Sed quid de Abbatissis dicendum, anne censuras in suas Moniales vel alios subditos pronuntiare valeant? Pro affirmativa facit textus in *cap dilecta 12. de Major. & obed.* ubi dicitur, quod Abbatissa suas Canonicas & Clericos etiam suæ jurisdictioni subjectos posset ab officio beneficioque suspendere. Verum contrarium tenendum est, authoritate *c. nova 10. de Pœn. & Remiss.* ubi Pontifex fœminas *Clavium Ecclesiasticarum* incapaces esse declarat. *Licet enim,* inquit, *B. V. M dignior & excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus Claves Regni Cœlorum commisit.* hinc etiam in *eod. cap. dilecta.* dicitur, Abbatissam excommunicare non posse: quod vero ibidem adjungitur de suspensione ab officio & beneficio, explicandum est cum Panor. illam suspensionem non fuisse censuram proprie dictam, cujus transgressio irregularitatem inducat; sed tantum subtractionem fructuum, & prohibitionem celebrandi, quam in aliqua Capella sibi pleno jure subjecta Clericis illis Capellam pro beneficio obtinentibus Abbatissa fecit.

16 Dico V. Per censuras auferri censurato *usum spiritualium quorundam bonorum.* Pro cujus intellectu præmittendum, *bona spiritualia* quædam esse *publica*, quæ in dispensatione, concessione, & applicatione Ecclesiæ consistunt, uti sunt Sacramentorum administratio, & perceptio, spiritualis jurisdictio, beneficia Ecclesiastica, item suffragia & satisfactiones, quæ pro omnibus fidelibus tanquam uno corpore in Christo *ad Ephes. 4.* ab Ecclesia offeruntur, ita ut orationes, Sacramenta & alia merita ac pia opera, quæ fiunt ab omnibus, prosint singulis de Ecclesia, sintque inter eos commnia: quæ *Sanctorum communio* in Symbolo Fidei appellatur, ut pluribus explicat Catechismus Romanus Pii V. *de Symbolo Fidei p. 3. cap. 3.* His ergo bo-

bonis spiritualibus, cum sint in dispensatione, & applicatione Ecclesiæ, illi privantur, qui censura afficiuntur, pro diversitate tamen censurarum: quia non idem est cujuslibet censuræ effectus, ut inferius de censuris in specie dicemus. Alia vero *bona spiritualia* sunt *privata*, & propria cujuscunque, ut sunt dona gratiæ, fides, spes, charitas; aliæque virtutes & pia opera, quatenus præcise ipsam personam & animam operantis concernunt; atque his Ecclesia neminem privare potest, quin quacunque censura ligatus hujusmodi virtutes coram DEO meritorie ad impetrandam remissionem peccatorum suorum operari possit, quamvis fortasse ob censuram communibus Ecclesiæ suffragiis privetur.

17 Dico VI. & ultimo. *Donec a contumacia recedat*: est enim ut in superioribus exposui, censura pœna *medicinalis*, non tam ad vindictam sceleris, quam correctionem delinquentis intenta, & ideo regulariter non est ei neganda absolutio, ubi censuratus a contumacia recedit, & se corrigere paratus est. Ipso Jure tamen & citra absolutionem non tollitur censura, licet censuratus recesserit a contumacia, *c. 15. h. t.* nisi ille, qui censuram tulit, expresse addiderit hanc conditionem, ut quam primum censuratus a contumacia recesserit & integram satisfactionem præstiterit, ipso facto liber & absolutus habeatur; quæ forma censuræ in usu quidem non est, valida tamen probatur a Cov. *in Relect. d. c. alma mater. p. 1. §. 11. n. 5.* a quonam autem & qualiter præstetur absolutio a censuris in *fine bujus tituli* trademus.

18 Cæterum dividitur censura in communi, quod alia sit lata *a Jure*, quæ scilicet in Canone, vel statuto aliquo continetur, alia sit lata *ab homine*, id est, Judice Ecclesiastico, sive ut brevius dicam, alia censura sit *Juris*, alia *hominis*. Censura *Juris* sive *Canonis* rursus subdividitur, quod alia sit *latæ*, alia *ferendæ* sententiæ, hoc est, quod alia *ipso facto* incurratur, alia primum a Judice Ecclesiastico ex præscriptione Juris infligatur.

19 Verba censuram *latæ sententiæ* importantia hæc communiter assignantur: *Excommunicamus, suspendimus, sciat se excommunicatum aut suspensum, probibemus sub excommunicatione ipso Jure, vel ipso facto incurrenda &c. Ferendæ* autem *sententiæ* verba talia censentur: *qui boc fecerit, excommunicetur, ab officio suspendatur &c.* quod si dubia sint verba, ea in mitiorem partem interpretari convenit. *argum. l. pen. ff. de Pœnis. c. 49. de R. J. in 6.* ita ut potius *ferendæ* quam *latæ* sententiæ censuram indicare judicentur, cujusmodi verba ambigua sunt: *Probibemus sub interminatione excommunicationis, sub pœna suspensionis, anathema sit &c.* nisi ex contextu verborum, vel qualitate materiæ, aut aliis Canonibus constet de mente Legislatoris, quod

quod per talia verba voluerit censuram *latæ* sententiæ denotare, prout in Concilio Trid. in hæreticos eorumque errores sæpius *anathema* dicitur, quod de censura latæ sententiæ intelligendum esse, satis ex aliis Juris locis, ut *toto tit. de Hæreticis.* & *ex Bulla Cœnæ Domini*

20 apparet. Censura *hominis* etiam subdividitur in eam, quæ alicui certæ personæ nominatim, & in specie infligitur, & in eam, quæ per generalem sententiam indeterminate profertur: tales generales sententiæ olim quandoque imponebantur pro futuris culpis, ut si quis furtum fecerit, excommunicatus sit, vel etiam pro culpis jam præteritis, si satisfactio pro iis intra certum tempus non

21 esset secuta. Verum in *c. Romana 5. §. caveant. h. t. in 6.* prohibentur censuræ & sententiæ (intellige extra Canonem, & statutum ordinarium) quæ pro futuris culpis, vel pro omissa satisfactione culpæ præteritæ imponuntur: nisi offensa vel mora in satisfaciendo non tantum timeatur, sed etiam post monitionem præmissam & præfixum satisfactioni terminum actualiter commissa sit. Textus in *d. c. Romana*: *juncta* Gloss. *in verbo, offensa.*

22 Solent quoque a nonnullis Judicibus Ecclesiasticis sententiæ generales proferri *ad finem revelationis*, ut vocant, pro rebus deperditis vel subtractis contra eos, qui rem deperditam inventam non restituunt, vel scientes injustum rei alienæ detentorem non indicant. Istæ sententiæ aliquot conditiones requirunt. I. Ut fiant monitionibus præmissis, per quas detentor vel inventor rei alienæ constituatur in vera & actuali contumacia. Trid. *Sess. 25. de Ref. c. 3.* ibi: *quæ fiunt monitionibus præmissis &c.* II. ferantur tantum ab Episcopo, non ab inferioribus Prælatis. Trid. *d. l.* an autem Vicarius Episcopi virtute generalis mandati possit talia monitoria & censuras concedere, pro utraque parte DD. & Cardinalium declarationes refert Barbosa *de Offic. Episcopi. alleg. 96. n. 6. & 7.* Sed cum

23 in materia gravi & tangente conscientiam versemur, mihi videtur tutior via esse tenenda, ut Vicarius Episcopi sine speciali mandato tales censuras non debeat proferre; nam Concilii Trident. formalia sunt, *ut a nemine prorsus præterquam ab Episcopo decernantur;* & quamvis nomine Episcopi regulariter etiam veniat Vicarius, id tamen non semper procedit in negotiis magis arduis, præsertim ubi jura meminerint Episcopi cum aliqua particula restrictiva, ut *ab Episcopo tantum* vel *a nemine prorsus, quam ab Episcopo &c.* III. Requiritur, ut talia monitoria vel censuræ non dentur nisi in subsidium ordinariæ executionis realis, propterea si alia via constare possit de injusto rei alienæ detentore, vel res ipsa recuperari, abstinendum erit a censuris. Trid. *ibid. d. c. 3.* IV. Res, pro quibus monitoria con-

conceduntur, non debent esse exigui momenti, quia censura non nisi ex gravi causa ferenda est. Quanta autem debeat esse summa ablata vel deperdita, arbitrio Episcopi relinquitur. Refert Riccius in *Praxi aurea p. 1. resolut. 250.* de stylo Curiæ Romanæ non concedi monitoria cum censuris, nisi summa sit saltem 50. aureorum.

24 Cæterum autem hæc monitoria non obligant ad revelandum vel denuntiandum, qui citra suam aut suorum (contra quos testimonium dicere non cogitur; uti sunt proximi consanguinei, de quibus in *Lib. II. in Tit. de Testib.* dictum) infamiam id facere non possunt; quamvis, si rem alienam ipsi non detineant, alio honesto modo, quo fieri potest, scilicet clam vel per tertium restituere teneantur: nec etiam illi ad revelandum obligantur, qui rem non certo sciunt, & saltem per unum contestem probare nequeunt, vel qui jure compensationis rem sine alterius injuria detinent.

25 Et demum tales revelationes non faciunt fidem in ordine ad inquisitionem, vel pœnam criminalem contra denuntiatum: unde usus obtinuit, ut monitoriis inseratur clausula: *Nolumus autem quod ex revelatione hujusmodi, si eam fieri contingat, nisi pro civili interesse & civiliter tantum agi possit: alias revelatio ipsa neque in judicio, neque extra fidem faciat.* prout hæc & plura alia, si quandoque casus evenerit, in hac materia legi poterunt apud Barb. *cit. alleg. 96.* & Ricc. *d. loc. resol. 144. & seqq.*

26 In specie dividitur censura in excommunicationem, suspensionem, & interdictum. *c. quærenti 20. de verb. significat.* irregularitas vero & depositio proprie censuræ non sunt, sed vel pœnæ vindicativæ, non medicinales, vel defectus aut inhabilitates ad ordines suscipiendos, uti est irregularitas, quæ ex defectu corporis, vel legitimorum natalium provenit: hinc etiam habens facultatem absolvendi a censuris non potest absolvere ab irregularitate vel depositione, quæ dispensationem requirunt.

Cessatio a Divinis (de qua inferius, ubi de interdicto agemus) factum potius est illorum, qui a Divinis cessant, quam quod sententiam Juris & Judicis, contineat; & ideo etiam censura non est, neque qui eam violat, irregularitatem incurrit, quam tamen incurrit censuras proprie dictas transgrediens. *c. 1. de Sentent. & re judicata in 6.*

§. II.

De Excommunicatione & ejus effectu.

SUMMARIA.

27. Quid sit excommunicatio?

28.

28. *Anathema & excommunicatio quomodo differant vel conveniant?*
29. *Excommunicatio dividitur in majorem & minorem: sed nomine excommunicationis simpliciter prolatæ intelligitur regulariter major.*
30. *Forma & requisita excommunicationis, & quod debeat in scriptis ac cum causæ expressione ferri.*
31. *Excommunicatus debet esse de jurisdictione & territorio excommunicantis.*
32. *Si excommunicatio non feratur per modum statuti, sed sententiæ particularis, potest ligare subditum etiam extra territorium constitutum.*
33. *Sententia cum executione quomodo ferri possit extra territorium?*
34. *Peregrini an ligentur censuris pro aliquo delicto latis?*
35. *Possunt leges in aliquo loco ex aliqua causa ferri, quæ etiam peregrinos sub censura comprehendant.*
36. *Regulariter tamen hujusmodi censuris non censentur obligari peregrini.*
37. *Communitates excommunicari non possunt.*
38. *Effectus primarius excommunicationis est, quod privet communione Ecclesiæ: & distinguitur triplex communio.*
39. *Mere interna communione excommunicatio non privat: bene tamen externa.*
40. *Excommunicatus non potest esse Judex, Notarius, Advocatus &c. nisi excommunicatio sit occulta.*
41. *Ut possit esse testis, solet quandoque prius ad cautelam absolvi.*
42. *Etsi non possit agere, potest se tamen in judicio defendere: sed non reconvenire.*
43. *Excommunicatus potest etiam exceptionem compensationis in judicio opponere.*
44. *Excommunicationis exceptio in qualibet parte litis & post sententiam contra executionem opponi potest: Et si notoria sit, a Judice ex officio excommunicatus repelli potest.*
45. *Excommunicatus pro absolutione impetranda potest agere, vel appellare, debet tamen saltem ad cautelam prius absolvi.*
46. *Quid sit hæc cautela ad quam datur absolutio?*
47. *Omnis etiam civilis Communio excommunicato negatur: & quæ hujus Communionis nomine intelligantur?*
48. *Quibus casibus Communio cum excommunicato sit licita & quid de causa utilitatis?*
49. *Metus gravis licitam facit Communicationem.*
50. *Excommunicatus publicus publice debet vitari, privatus privatim.*
51. *Tantum illi majorem excommunicationem incurrunt, qui communicant cum excommunicato in crimine.*
52. *Frequenter communicantes sine causa possunt prævia monitione per sententiam excommunicari.*
53. *Post extravag. Martini V. tantum 2. casibus communio cum excommunicato extra crimen prohibetur.*
54. *Dicta constitutio ipsis excommunicatis suspensis vel interdictis nullum favorem præstat, unde ipsi Communioni ultro se ingerere non possunt.*
55. *Excommunicati tolerati pro favore fidelium retinent exercitium jurisdictionis*
56. *Constitutio Concilii Constantiensis præfertur in hac materia Constitutioni Concilii Basileensis.*
57. *Excommunicatus privatur usu activo & passivo Sacramentorum.*

58.

58. Clerici scienter communicantes cum excommunicato in Divinis officiis etiam majorem excommunicationem incurrunt.
59. Excommunicatus privatim tenetur orare Horas Canonicas.
60. Excommunicatio reddit inhabilem ad beneficia non autem privat obtentis.
61. Fructus beneficii amittit excommunicatus non ipso jure, sed privari potest per judicem.
62. Extravag. Martini V. etiam locum habet in participatione Sacramentorum: quomodo hoc procedat?
63. Sine ulla necessitate vel ulla utilitate speciali ab excommunicato non licet petere administrationem Sacramenti.
64. Excommunicati etiam tolerati nullo modo se ultro possunt ingerere Sacramentorum administrationi: & contra faciendo fiunt irregulares ut n. 68.
65. Qui in censura celebrat vel ministrat in Divinis, fit irregularis.
66. Ad hanc irregularitatem incurrendam requiritur actus Ordinis, & scientia censuræ.
67. Excusatus a culpa excusatur etiam ab hac irregularitate.
68. Minor Excommunicatio tantum privat usu passivo Sacramentorum.
69. Reddit tamen inhabilem ad dignitatem vel præbendam.
70. Hodie tantum incurritur propter Communionem cum excommunicato: etsi olim etiam per sententiam inferebatur.
71. Ab ea quis absolvat?

27 *Excommunicatio* est censura Ecclesiastica, per quam homo Christianus a Communione Ecclesiæ separatur. Hæc censura inducta in Ecclesiam creditur tum ex potestate ligandi, Ecclesiasticis Prælatis a Christo tradita, tum ex illis verbis *Matth. 18. v. 17. si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus &c.* tum etiam ex facto Apostoli, qui *1. ad Timoth. 1. in fine.* quosdam incorrigibiles Sathanæ tradidit: quem locum de excommunicatione interpretatus Divus Augustin. in *c. omnis 32. causa 11. q. 3. quia extra Ecclesiam,* inquit, *diabolus est, sicut in Ecclesia Christus: ac per hoc quasi diabolo traditur, qui ab Ecclesiæ Communione removetur.*

28 Censura *Excommunicationis* etiam alio nomine sæpius in Jure *Anathema* dicitur: *Anathema* enim græce in genere significat separationem & divisionem a reliquis rebus; aliquando causa honoris, prout Anathema dicuntur Divorum dona, quæ in templis suspenduntur: aliquando & frequentius causa execrationis, & damnationis prout hæreses & hæretici, aliique peccatores incorrigibiles ab Ecclesia anathematizantur &c. Interim licet *Excommunicatio* & *Anathema* essentialiter non differant, differunt tamen quoad solemnitatem: nam *Excommunicatio* sola sententia Judicis Ecclesiastici in scriptis concepta profertur, *c. 1. h. t. in 6.* *Anathema* etiam cum quibusdam cæremoniis ad terrorem aliorum peragitur, quales cæremoniæ præscribuntur in *c. debent 106 causa 11. q. 3.* ut 12. Presbyteri Episcopum circumstent & post la-

latam anathematis ſententiam lucernas ardentes, quas in manibus tenent, humi projiciant, & pedibus conculcent, cui ſolemnitati aliæ quoque maledictiones & execrationes verbales addi ſolent, quas quoad effectum plus operari, quam ſimplicem excommunicationem, cenſet Covar. *in Relect. c. alma Mater h. t. in 6. p. 1. §. 6. n. 8.* & colligitur ex *cap. nemo Epiſcoporum 41. dict. cauſa 11. q. 3.* hinc etiam eſt, quod in *c. cum non ab homine 10. de Judiciis.* contumax contra Eccleſiam primum excommunicari, deinde vero creſcente contumacia anathemate puniri jubeatur.

29 Dividitur Excommunicatio in *majorem*, quæ ſimpliciter ſeparat a communione fidelium, & in *minorem*, quæ tantum ſeparat ſecundum aliquid, nimirum a Sacramentorum perceptione, non autem ab alia communione fidelium, aut Eccleſiaſticis ſuffragiis, ut inferius dicemus; ſi tamen in jure excommunicatio feratur, regulariter de *majore* non *minore* intelligendum eſt, niſi ex contextu verborum aliter de mente Legislatoris appareat. *c. ſi quem 59. h. t.*

30 Forma excommunicationis eſt, ut in primis fiat per talia verba, quæ ſufficienter eam ſignificent, nimirum *te excommunico, a fidelium communione excludo*, & alia ſimilia. Deinde ut feratur in ſcriptis, & quidem cum cauſæ expreſſione, quamvis in aliis ſententiis judicialibus cauſa, quæ Judicem movit, non ſoleat ſententiæ inferi. *cap. Sicut 16. de Sentent. & re judicata.* Et demum ut exemplum hujus ſcripturæ tradatur excommunicato intra menſem, ſi tamen excommunicator fuerit requiſitus. *dict. cap. 1. h. tit. in 6.* Cætera quoque requiſita in priori §. *de Cenſuris in genere* enumerata, ut monitiones præcedentes, culpæ gravitas & contumacia, etiam huc pertinent.

31 Præterea is, in quem excommunicatio fertur, debet eſſe ſubditus excommunicantis quoad ſpiritualem Jurisdictionem; nam ſupra jurisdictionem ſuam, aut extra territorium Jus dicenti impune non paretur. *L. ult. ff. de Jurid.* Dico autem, *extra territorium*, ideo ſi Epiſcopus ſtatutum vel ſententiam generalem proferat, ut omnes, qui furtum vel aliud grave delictum commiſerint, excommunicati ſint: hæc cenſura non afficiet etiam proprios ſubditos Epiſcopi, ſi extra Diæceſim ejus, vel territorium tale delictum perpetraverint. *c. 1. de Conſtit. in 6.*

32 Aliud autem eſt, ſi excommunicatio non feratur per modum ſtatuit, ſed per modum ſententiæ particularis in certam, & determinatam perſonam particularem contumacem, quæ alias ratione domicilii quoad ſpiritualia ſubdita eſt Epiſcopo, quamvis hic & nunc extra Diœceſim commoretur: talis enim, ſi prius legitime de ejus contumacia in parendo & comparendo conſtet, etiam abſens excommunicari recte pote-

terit per tradita a Panor. *in c. ult. de Foro competenti. n. 42.* Ratio differentiæ inter ſtatutum & ſententiam particularem hæc aſſignari poteſt, quod ſtatutum cohæreat loco *dict. cap. 2.* ſententia vero conſtringat perſonam ſubditi, quatenus etiam extra territorium ſubditus eſt. *c. ex tuæ 11. §. 1. de Clericis non reſident. c. tuæ 3. ut lite non conteſtata.*

33 Oppones, ſententia cum executione non poteſt ferri in alieno territorio ſine requiſitione & licentia Judicis illius teritorii. *c. poſtulaſti 14. de Foro compet.* ſed excommunicatio eſt ſententia cum executione, quæ ſtatim privat excommunicatum communione fidelium, Sacramentis, & Eccleſiæ ſuffragiis, ergo in alieno territorio fieri non poteſt. Reſp. ad Majorem, illam tantum executionem prohiberi in alieno territorio: quæ factum hominis requirit in eodem territorio peragendum, & verſatur circa res externas viſibiles: ut ſi quis in alieno territorio perſonaliter capi, vel bonis temporalibus privari deberet, non autem illam, quæ fit ſine facto hominis per ipſam legem, & in rebus inviſibilibus, ut eſt excommunicatio; per hanc enim non turbatur aliena Jurisdictio, ſicut per priorem, prout ſimilis inſtantia etiam eſt de infamia, qua abſens contumax per ordinarium ſuum Judicem recte notari poteſt, ſi ita qualitas delicti poſtulet.

34 Alia eſt difficultas, an generali ſtatuto alicujus Diœceſis, quod certum aliquod delictum ſub excommunicatione *latæ ſententiæ* prohibet, obligentur etiam peregrini & forenſes, qui ibi tranſeunt, & tale delictum committunt.

Pro affirmativa facit, quod ratione delicti aliquis efficiatur de jurisdictione illius loci, ubi delinquit, quamvis de cætero alienigena ſit. *c. ult. de Foro compet. l. 1. cum auth. qua in provincia. Cod. ubi de criminibus agi oporteat.* Sed omnes, qui ſunt de jurisdictione Epiſcopi excommunicantis, incurrunt cenſuram per ſtatutum ejus prolatam, ſi delictum ſub excommunicatione prohibitum perpetrant, ergo &c. Et ita docet Gl. *in c. a nobis 21. in verbo ſubditi h. tit.* Econtra negativam docet Paulus Laym. *de cenſuris c. 4. n. 4.* per text. in *d. c. a nobis.* ubi deciditur, quod ſtatutum, ferens excommunicationem, tantum ſubditos obliget, peregrini autem, licet ob delictum habeant locum in foro delicti, ſi contra Jus commune, naturale aut Divinum delinquant, non tamen ſunt proprie ſubditi illius loci, nec etiam particularibus locorum ſtatutis, per quæ tranſeunt, regulariter obligantur. Reſp. &

Dico I. Si peregrini ignorent cenſuram, quamvis ſciant actum, cui cenſura annexa eſt, per ſe eſſe prohibitum, excuſantur a cenſura, quod eſt contra Gloſſ. *in d. c. a nobis.* probatur tamen *ex c. 2. de Conſtit. in 6.* & iis, quæ in §.

præ-

præcedenti de contumacia tradidimus.

35 Dico II. Sicut in qualibet Republica possunt certæ leges ferri ob bonum commune alicujus loci, quæ etiam peregrinos comprehendant, uti sunt leges vectigalium, prohibitio de non extrahendo frumento, gestandis armis, aut vendendis prohibitis mercibus &c. ita etiam, nihil opponitur, quin Episcopus ex certa aliqua causa talem censuram statuete valeat, quæ etiam peregrinos perstringat, si eorum peccatum cedat in speciale scandalum, vel damnum suæ Diœcesis, prout in quibusdam locis sub excommunicatione prohibitum est, ne videntes thesaurum Ecclesiæ, aut celebres bibliothecas, quidquam de rebus sacris, reliquiis Sanctorum aut libris clam surripiant.

36 Dico III. Regulariter, & in dubio, quando non satis constat, an intentio vel causa fuerit in lege comprehendendi peregrinos, eos juxta posteriorem sententiam probabiliter excusari posse a censura per textum *in d. c. a nobis conjuncta* Gloss. *in c. quæ contra 2. in verbo, peregrin. distinct. 8.* cum enim leges accipi debeant de casibus dubitatis. *l. 1. §. 2. ff. ad municipalem,* sane nisi *dict. c. a nobis* intelligatur de peregrinis, sed potius juxta expositionem Glossæ *ibid.* de illis, qui prorsus sunt extra Diœcesin Episcopi, non fuisset ratio dubitandi; quia nullus Episcopus tam ignarus credendus est, ut putet, se posse etiam in aliena Diœcesi leges & statuta ferre. Magis hæc declarari poterunt ex iis, quæ in materia de *legibus & in Lib. I. Decretal. in Tit. de Constitut.* circa peregrinos, an & quatenus legibus locorum, quæ transeunt, teneantur, tradi solent.

37 Illud etiam hic adnotari potest, quod Universitates, Capitulum, Monasterium, vel Collegium quodcunque collective sumptum simul excommunicari non possit: sed illi nominatim & in specie, qui ex tali Collegio nocentes & rei fuerint; ne alias innoxii hac pœna excommunicationis, quæ est maxima in Ecclesia, afficiantur. *c. Romana 5. h. tit. in 6.* Interdicta autem in totam aliquam communitatem, terram, vel civitatem, licet ibidem plures innocentes sint, recte proferri, inferius dicemus.

38 Effectus excommunicationis est generalis, quod privet excommunicatum communione fidelium. Hæc vero communio fidelium triplex a DD. assignatur, mere interna, mere externa, & mixta. Mere interna communio est, qua fideles per fidem & charitatem inter se & cum Christo uniuntur, ac per istam unionem quilibet per privatam suam devotionem non tantum pro se ipso, sed etiam pro altero aliquid apud DEUM de congruo promereri potest, juxta illud *Psal. 118. v. 63. particeps ego sum omnium timentium te &c.* & illud *Genes. 18.* ubi DEUS propter de-

cem justos in civitate Sodoma voluit parcere aliis peccatoribus. 39 Hac autem mere interna communione non privatur excommunicatus, quin abolita culpa peccati per contritionem etiam ante absolutionem pro se ipso apud Deum promereri valeat, & alii fideles in privatis suis orationibus illius memores esse possint. Et licet publica sacrificia, vel collectas nomine Ecclesiæ pro excommunicato offerre concessum non sit, quia communibus Ecclesiæ suffragiis privatus est, ex privata tamen & propria intentione non prohibetur Sacerdos in *memento* pro excommunicato orare, sicut docet Sylv. *in verbo. Excommunicatio.* §. *1. num. 20.* Mere externa communio consistit in communione fori judicialis, & alio externo fidelium commercio, colloquio & convictu.

40 Hinc I. Excommunicatus non potest esse judex. *c. ad probandum 24. de Sent. & re judic.* quamvis autem hic textus tantum de judice delegato & in causa Ecclesiastica loquatur, idem tamen generaliter de judicibus etiam sæcularibus communiter sentiunt DD. *arg. c. penult. causa 5. q. 9.* ubi subditi excommunicatorum, quamdiu in excommunicatione perstiterint, ab eorum obedientia, fidelitate & consequenter etiam jurisdictione absolvuntur; & quia judicis excommunicati jurisdictio suspenditur, ideo etiam, quæ vi jurisdictionis agit, irrita censentur. *d. c. ad probandum.* siquidem excommunicatio notoria sit: si vero occulta, & communi hominum opinione judex pro non excommunicato habeatur, acta ejus propter communem hominum errorem, qui non debent in re tam gravi decipi; sustinentur, Gloss. *in eod. c. ad probandum. verbo innodatus.* Textus notabilis *in L. Barbarius 3. ff. de Officio prætorum.* II. Excommunicatus non potest esse Notarius, & tabellio, & si de facto instrumentum fecerit, post excommunicationem illud rejiciendum est, nec fidem in judicio meretur. Zoës. *hoc tit. num. 98.*

III. Excommunicatus non potest esse Advocatus, Procurator, vel testis pro altero. *c. decernimus 8. h. t. in 6.* Ad testem tamen quod attinet, ne causa testium defectu pereat, solet testis excommunicatus prius *ad cautelam*, absolvi & ita ejus testimonium recipi. *c. veniens 38. in fine de Testibus.* Gloss. *in d. c. 8. in verbo, testificando.* 41

IV. Excommunicatus non potest etiam pro se ipso agere in judicio. *d. c. decernimus.* conveniri tamen tanquam reus & debitor in judicio, ibique se defendere recte potest: cum ne propter excommunicationem reportet commodum, si creditoribus suis respondere vel satisfacere non teneretur; tum etiam, quod legitima defensio Jure naturæ concessa non auferatur per excommunicationem, ideo etiam excommunicatus in judicio conventus suas 42

ex-

exceptiones proponere, appellare, judicem suspectum dicere non prohibetur: reconvenire autem actorem super alia causa in eodem judicio non potest; quia reconventio non est exceptio, sed actio. *c. cum inter 5. de Except*

An autem excommunicatus in judicio possit objicere exceptionem compensationis, si actor ex alia causa sibi aliquid debeat, dubitari potest ex eo, quod excommunicatus non possit petere in judicio, sed tantum se defendere, compensans vero censeatur petere, per textum in *L. si quis 14. juncta L. seq. ff. Ratam rem haberi.*

43 Probabilius tamen videtur cum Zoës. *h. t. num. 49.* etiam exceptionem compensationis ab excommunicato opponi posse; potest enim excommunicatus opponere exceptionem solutionis, & quamlibet aliam peremptoriam. *d. c. 5.* ergo etiam exceptionem compensationis; quia hæc etiam est peremptoria, & vim solutionis habet: *dedisse enim intelligendus est, qui compensavit,* ait Jurisconf. *in L. dedisse 76. ff. de verbor. significat. L. si debitor. 4. ff. Qui potiores in pignore. L. 4. Cod. de Compensat.* adeo ut etiam ei, qui juravit se soluturum, exceptionem tamen compensationis tribuat. Fach. *lib. 1. Controv. cap. 7.* Non obstant textus *in allegat. LL.* quia ibidem non dicitur, quod opponens compensationem censeatur actor in judicio, & per viam actionis petere, sed tantum censeatur contravenire pacto *de non petendo*, si quod prius debitori fecisset.

44 Cæterum excommunicationis exceptio, quamvis *dilatoria* tantum sit, nihilominus in qualibet parte litis opponi potest, dummodo excipiens intra 8. dies excommunicationem probare valeat; imo si excommunicatio notoria sit, judex etiam ex officio, & adversario non petente excommunicatum repellere potest. *cap. exceptionem 12. & c. 1. de except. in 6.* Si vero de excommunicatione oppositum non fuerit ante sententiam, valebunt quidem acta judicialia una cum sententia (nisi judex ipse excommunicatus fuisset, tunc enim defectu jurisdictionis sententia corrueret per superius dicta) contra executionem tamen talis etiam sententiæ adhuc excommunicatio objici, & ita ipsa executio impediri posset. *c. 1. de except. in 6.*

45 Sed quid, si excommunicatus velit pro sua absolutione agere, & in illa causa, ob quam est excommunicatus? Resp. Nisi ipse excommunicator velit absolvere debite ab excommunicato requisitus, posse excommunicatum ad superiorem excommunicantis, scilicet Archi-Episcopum, Legatum Pontificium, vel ad ipsum Pontificem appellare, qui superior debet appellantem excommunicatum absolvere *ad cautelam*, etiamsi excommunicator vel adversarius, ne absolvatur, se opponat; nisi excommunicator dicat, quod pro ma-

manifesta offensa seu excessu tulerit excommunicationem: tunc enim ad probandum hanc manifestam offensam terminus octo dierum (alius pro distantia loci, quia hodie de stylo Curiarum omnes fere termini sunt arbitrarii) conceditur, sique offensa manifesta probata fuerit, non erit danda absolutio, antequam excommunicatus emendam, sive satisfactionem præstiterit. Si vero dubia fuerit offensa, & aliquo modo excusabilis videatur, non erit absolutio *ad cautelam* deneganda, prout hujus rei decisiones sunt ad praxin valde notabiles in *c. qua fronte 25. de Appell.* & *cap. per tuas 40. h. t.* & *in cap. 2. eod. tit. in 6.*

46 Porro nomine *cautelæ*, ad quam datur absolutio, intelligitur illa cautio *de judicio sisti, & judicatum solvi*, quæ solet a litigantibus ad ingressum litis præstari secundum Ecclesiæ cujuscunque consuetudinem. *d. cap. per tuas* de qua cautione etiam diximus in *Lib. II. in tit. de jurejurando. in §. 2. in princ.* ubi aliquando hanc cautionem per fidejussores, & pignora, aliquando per juramentum præstari, ut in possessionibus immobilium bonorum, tradidimus.

47 V. Propter privationem communionis *mere externæ* prohibita est excommunicato cum fidelibus, & fidelibus cum excommunicato omnis humana, politica, & civilis communio vel societas, quæ fit per verba, signa, literas, commercia, cohabitationem, vel amicitiæ signa, ut amplexus vel salutationes, quæ omnia hoc versiculo comprehenduntur.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os, id est osculum vel collocutio, *Orare*, participatio in Divinis, de qua inferius, *Vale*, salutatio vel familiaritas quæcunque juxta præceptum S. Joan. *Epist. 2.* ibi: *nec Ave ei dixeritis &c. Communio*, commercium vel contractus cum excommunicato; validos tamen esse tales contractus, quamvis non licitos, docet Pan. *in c. veritatis 8. de dolo & contumac. num. 35. Mensa*, cohabitatio in eadem Camera & convictu juxta illud Apostoli. *1. Corinth. 5. cum ejusmodi nec cibum sumere &c.* sicut prædictum versiculum declarat Sylv. *in verbo excommunicatio §. 5. n. 2.*

Sunt tamen aliqui casus excepti, in quibus *communio* mere *externa* cum excommunicatis permissa est, eosque Gloss. *in c. cum desideres 15. h. t.* & Sylvest. *d. l. n. 4.* memoriæ causa hoc versiculo complectitur.

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

48 Itaque I. propter *utilitatem propriam* potest aliquis communicare cum excommunicato, exigendo ab illo debita, ne ex censura lucrum reportet. *cap. si vere 34. hoc Titulo.* Et quamvis aliqui Doctores valde generaliter, & indifferenter utilitatem pro causa communionis allegent; Juri tamen conformius est, non nisi ex magna

uti-

litate, quæ ſit conjuncta cum aliqua neceſſitate communionem permiſſam eſſe, ut in ſubſidio corporali vel ſpirituali, quo aliquis indiget, nec ab alio quam excommunicato facile habere poteſt: vel ſi ad illam utilitatem excommunicatus jam prius ex contractu, vel alia cauſa obligatus fuerit: alias enim gratis fuiſſent interdicta commercia cum excommunicatis, & prætextu *utilitatis* tota prohibitio de non communicando cum excommunicatis facile eluderetur, ſicut etiam inſinuat Sylveſter *num. 4.* Propter utilitatem quoque ſpiritualem ipſius excommunicati cum eo communicare licet, ut ſi quis ei in his, quæ ad abſolutionem, vel ſaltem ipſius animæ ſalutem pertinent, colloquatur, quamvis incidenter etiam alia extranea immiſceat. *c. cum voluntate 54. h. t.* qua ratione etiam prædicatio Verbi Divini publica coram excommunicatis permittitur in *c. reſponſo. 43. h. t.* II. *lex conjugalis* facit, ut conjuges ſibi invicem communicare poſſint, quamvis alteruter excommunicatus ſit. *c. quoniam multos 103. cauſa 11. q. 3.* & *c. inter alia 31. h. tit.* III. *humile*, id eſt humilitas ſubjectionis, quam debent liberi erga parentes, ſervi erga Dominum, Religioſi erga Prælatum, Clerici erga Epiſcopum, facit, ut hi teneantur cum excommunicato ſuperiore, ſicut prius eis licitum erat, communicare, dummodo iſtis non etiam communicent in ipſo crimine, propter quod excommunicatio lata eſt. *dict. c. quoniam multos. 103. cauſ. 11. q. 3. juncto c. inter alia 31. h. t.* IV. *ignorantia*, quæ non ſit craſſa & ſupina vel affectata, ſive *Juris* ſit, ut quia aliquis ignorat legem prohibentem communionem: ſive *facti*, ut quia ignorat cenſuram latam vel contractam eſſe. V. Demum propter *neceſſitatem* excuſatur, qui alimenta ſua, aut quæcunque neceſſaria, quæ aliunde de facili habere non poteſt, ab excommunicato petit, vel ejus conſortium evitare non poteſt. *d. c. ſi vere 34. h. tit.*

49 Utrum vero excuſetur, qui cum excommunicato communicat ob ſolum timorem, diximus *in Lib. I. tit. de his, quæ vi, metusve cauſa fiunt.* ubi etiam reſponſum affirmativum dedimus, ſi metus ipſe gravis ſit, niſi ſimul communio cum excommunicato petatur in contemptum Eccleſiæ.

50 Quod ſi nulla adſit communionis cauſa, vitandus eſt excommunicatus, & ſi excommunicatio ſit publica & notoria, evitari debet publice: privatim vero, ſi privatim tantum fuerit cognita. *cap. cum non ab homine 14. h. t.* Porro qui ſine juſta cauſa cum excommunicato communicat, quamvis de jure antiquorum Canonum eandem cum excommunicato ſcilicet majorem excommunicationem videatur incurriſſe, per *c. excommunicatos 17.* cum ſeqq. *cauſa 11. q. 3.* poſtea tamen aliter conſtitutum & declaratum eſt per Ponti-

fi-

51 fices, ut tantum illi incurrant majorem excommunicationem, qui cum excommunicato communicant, sive participant *in crimine*, hoc est, qui ipsi consilium, auxilium vel favorem præstant in illo delicto, propter quod excommunicatus est: hujusque excommunicationis absolutio ad eum pertinet, qui alteram excommunicationem tulit, ob quam ista contracta fuit *cap. nuper 29. & c. si concubinæ 55. hoc tit.* Alii vero, qui cum excommunicato communicant extra crimen, ut in aliquo commercio, colloquio, vel convictu, *minorem* tantum excommunicationem (quæ solum privat *passivo* usu seu perceptione Sacramentorum, non alia communione fidelium, ut inferius dicemus) contrahunt, & ex plurium sententia peccatum tantum veniale committunt, nisi nimis frequens communio excommunicatum pertinaciorem redderet, quo casu etiam nonnunquam mortalis culpa committitur.

52 Potest etiam aliquando Episcopus eos, qui cum excommunicato nimis frequenter communicant sine justa causa, vel quorum communicatio nociva & suspecta timetur, per specialem sententiam majori excommunicatione innodare, dummodo id faciat trina monitione, vel (si periculum in mora sit) una pro tribus cum intervallo aliquot dierum præmissa, & super eos, qui monentur, nominatim facta, quod ad valorem talis censuræ expresse requiritur. *in c. statuimus 3. juncto. c. constitutionem 9. & cap. statutum 13. h. t. in 6.*

53 Verum hodie ob communicationem cum iis, qui excommunicationem *Juris* incurrunt, rarius *minor* excommunicatio contrahitur; quia in Concilio Constantiensi *circa annum 1424.* facta est quædam *Constitutio*, postea a Martino V. edita (unde & *Extravagans Martini V.* vocatur) & a Leone X. *in Concilio Lateranensi* confirmata, quæ incipit: *Ad evitanda scandala &c.* ubi prohibitio non communicandi cum excommunicatis ex parte fidelium innocentum generaliter sublata est, exceptis duobus casibus: nimirum *primo*, si excommunicatus publice fuerit a suo Judice Ecclesiastico tanquam excommunicatus denuntiatus & proclamatus. *Secundo* si quis ob sacrilegam manuum injectionem in Clericum excommunicationem Canonis notorie incurrerit, ut factum ejus nulla tergiversatione celari possit, & nullo Juris suffragio excusari. In his ergo duobus casibus omnia illa locum habent, quæ hactenus de evitatione excommunicatorum diximus.

54 Additur vero in eadem constitutione: *Per hoc autem non intendimus ipsos excommunicatos, suspensos vel interdictos in aliquo sublevare, vel quomodolibet eis suffragari.* Quare per hanc constitutionem ipsi censurati directe nullam gratiam consequun-

quuntur, nec ſine peccato ultro ſe ingerere communioni poſſunt, aut actus Jurisdictionis, ſi Judices ſint, exercere: niſi fuerint a fidelibus requiſiti, in favorem quorum talis communicatio vel Jurisdictionis exercitium cedat: quia major eſt prohibitio, ne excommunicati communicent cum fidelibus, quam vice verſa fideles cum excommunicatis. *c. illud 5. circa fin. de Clerico excommunicato miniſtrante.*

55 Cæterum Judex excommunicatus toleratus poteſt adminiſtrare partibus juſtitiam, diſpenſare, abſolvere a cenſuris, & alia facere, quæ in commodum fidelium cedunt. Unde etiam dicendum eſt, judicem excommunicatum ante denuntiationem toleratum hodie retinere exercitium Jurisdictionis pro commodo & favore fidelium innocentium, qua de re Suar. *de Cenſuris diſp. 14. ſect. 2.*

56 Attamen poſt Concilium *Conſtantienſe* celebratum fuit eodem ſæculo *circa annum 1435.* Concilium *Baſileenſe*, quod etiam permiſit communicationem cum excommunicatis ante denuntiationem: excepit vero non tantum percuſſores Clericorum, ſicut concilium *Conſtantienſe*, ſed generaliter omnes, qui per evidentiam facti notoriam aliquam excommunicationem incurriſſent. Ideoque non deſunt, qui cum Sylveſtro *verbo. Excommunicatio. §. 5. num. 9.* putent, hanc conſtitutionem *Baſileenſem* tanquam Jus poſterius derogans univerſim circa omnes notorios excommunicatos, ut etiam hodie ante denuntiationem evitari debeant, obſervandam eſſe. Nihilominus conſtitutio *Conſtantienſis* magis inter DD. & generali conſuetudine recepta eſt, utpote a Martino V. & Leone X. confirmata: cum econtra facta Concilii *Baſileenſis* a Sede Apoſtolica confirmata non ſint, imo revocata ab Eugenio IV. exceptis paucis quibusdam conſtitutionibus circa cauſas beneficiales a Nicolao V. approbatis, inter quas non eſt illa de vitandis excommunicatis notoriis, ſicut etiam refert Layman. *de Excommunicat. c. 4. n. 1.*

Mixta demum ſive partim *externa* partim *interna* communicatio eſt, quæ in exterioribus actionibus vel cæremoniis conſiſtens interiorem ac ſpiritualem fructum ex propria inſtitutione continet, quo ſpectat uſus tam *activus*, quam *paſſivus*, id eſt, adminiſtratio & perceptio Sacramentorum, Eccleſiæ ſuffragia, quæ in ſacrificio aliisve publicis officiis ad DEUM pro univerſa Eccleſia funduntur, item ſatisfactiones Chriſti & Sanctorum, quæ ex communi Eccleſiæ theſauro per indulgentias fidelibus applicantur. Hac ergo 57 communione etiam privatur excommunicatus, ut inprimis Sacramenta ſuſcipere, vel adminiſtrare ſine peccato mortali non poſſit. Valent tamen ſuſcepta vel adminiſtrata, excepto Sacramento Pœnitentiæ, quod ob cenſuram excommunicationis, niſi præmiſ-

ſa abſolutione, invalidum redditur: nam reſpectu ſuſcipientis quoad hoc Sacramentum eſt indiſpoſitio; quia non poteſt prius a peccatis, quam a cenſuris abſolvi; reſpectu vero adminiſtrantis eſt defectus jurisdictionis, quæ eidem per cenſuram aufertur. In neceſſitate tamen vel mortis periculo adminiſtratio vel perceptio Sacramentorum excommunicatis permiſſa eſt; quia hoc caſu pia Mater Eccleſia, nolens mortem peccatoris, nullam cenſuram reſervavit, cum a quolibet Sacerdote etiam excommunicato, quibuslibet cenſuratis & peccatoribus abſolutio Sacramentalis licite & valide impendi poſſit. Trident. *Seſſ. 14. de Sacrament. Pœnit. c. 7.* Deinde excommunicatus privatur omnibus Eccleſiæ ſuffragiis & indulgentiis, ut pro eo publice orari, vel Sacrificari non valeat. Imo cum Miſſæ ſacrificium aliaque Divina officia in Eccleſia celebrantur excommunicatus intereſſe non debet, & ſi monitus non diſceſſerit, nova excommunicatione Papæ reſervata afficitur. *in Clem. gravis 2. hoc tit.* poteſtque opera aliorum fidelium de Eccleſia violenter expelli. *arg. c. veniens. 16. h. tit.* & Clerici ſcienter recipientes excommunicatos ad Divina officia *majorem* excommunicationem incurrunt. *c. ſignificavit 18. h. tit.* alii vero Laici ſimul in Eccleſia exiſtentes, ſi excommunicatus exire nolit, vel expelli non poſſit, tenentur ab eo diſcedere, & Sacerdos, qui necdum Canonem Miſſæ incepit, Divinum Officium intermittere: quia cum excommunicato in oratione communicare prohibitum eſt. *c. nuper 29. & c. reſponſo 43. h. tit.* non tamen ſub pœna *majoris* excommunicationis, niſi in illo caſu, quo Clerici ſcienter & voluntarie recipiunt excommunicatum ad Divinum Officium. Conciones vero audire, vel privatim in Eccleſia orare, quando non celebrantur Divina Officia, nec alii fideles conveniunt ad communem orationem, non prohibetur excommunicatus. *dict. c. reſponſo.* Quod ſi excommunicatus ſit Clericus, qui ratione Ordinum, vel beneficii tenetur ad horas Canonicas, non deobligatur, quin eas etiam durante excommunicatione privatim perſolvere teneatur; ne ex ſuo delicto commodum reportet. Panor. *in c. 2. de Clerico excommunicato.* Suarez. *de Cenſuris. diſp. 12. ſect. 1. & 2.*

58 / 59 / 60

Præterea quia excommunicato hæc mixta & ſpiritualis communicatio cum fidelibus, omneque Divinum Officium publicum, ac exercitium Eccleſiaſtici muneris prohibitum eſt, ideo etiam ad omne beneficium inhabilis & incapax redditur, ut ejus præſentatio, inſtitutio, electio, vel confirmatio ipſo jure invalida cenſeatur, nec beneficium vel dignitatem tuta conſcientia retinere poſſit. *c. poſtulaſtis 7. & c. ult. de Clerico excommunicato.* Si vero excommunicatio poſt beneficium ſemel legitime ade-

adeptum ſupervenerit, non propterea illo beneficio privatur excommunicatus. Licet autem fructus beneficiales tali excommunicato ſubtrahi poſſint, ut tanto magis ad ſatisfactionem & abſolutionem petendam urgeatur. *c. paſtoralis 53. §. verum de Appell.* probabilius tamen & verbis *cit. cap. paſtoralis.* conformius eſt, hos fructus non amitti ipſo Jure propter ſolam cenſuram, ſed primum per ſententiam judicis, ſicut docet Gloſſ. *in d. §. verum in V.* ſubtrahuntur. Niſi fructus ſpecialiter dentur propter certum Officium Divinum, vel Miniſterium, quod excommunicatus tempore excommunicationis per ſe vel per alterum nequeat adimplere.

61

62 Quæres, an hodie per Concil. Conſtantienſe, ſive *Extrav. Martini V.* circa iſtam mixtam communionem aliquid immutatum ſit? Reſp. Ex communi & recepta DD. ſententia per *cit. Extravag.* non tantum in profanis, ſed etiam in ſpiritualibus conceſſam eſſe communicationem cum excommunicatis, qui denuntiati aut notorii Clericorum percuſſores non fuerint: ut proinde fideles etiam ab excommunicatis Sacerdotibus nondum denuntiatis Sacramenta petere, & recipere poſſint. Quod tamen ita temperandum erit, ut procedat, ſi quis rationabiliter exiſtimet & præſumat, Sacerdotem excommunicatum per contritionem a peccato receſſiſſe, & paratum eſſe ad abſolutionem petendam, quamvis eam necdum obtinuerit: alias enim, ſi quis ſciat, vel moraliter credere & intelligere poſſit, excommunicatum in contumacia & peccato perſiſtere, non licebit extra caſum neceſſitatis ab eo Sacramenta petere, & ei ita occaſionem ad ſacrilege miniſtrandum offerre &c. Volunt quoque non pauci DD. tunc demum recte peti Sacramenta ab excommunicato, ſi alius non adſit, nulla cenſura innodatus, qui æque faciliter & utiliter adminiſtrare valeat, ut videre eſt apud Suar. *de Cenſ. diſp. 11. ſect. 4. n. 10.* & Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſput. 9. n. 7.* Licet vero ipſe Sanch. *cit. loc. n. 8.* probabilius cenſeat, ex vi conſtitutionis Conſtantienſis generaliter loquentis, indifferenter ſine qualibet neceſſitate ab excommunicatis peti poſſe Sacramenta: prior tamen ſententia magis tuta & verior videtur, non quidem ex illa ratione, quam aliqui aſſignant, quod petens Sacramenta ab excommunicato cooperetur ipſius peccato, & ad peccatum incitet eum; quia negari poteſt ſuppoſitum, quod excommunicatus adminiſtrando Sacramenta peccet, ſi prius per contritionem ſe a culpa purgaverit, & a contumacia receſſerit, fueritque a fidelibus requiſitus; cum ad requiſitionem fidelium non denegetur excommunicatis, in ſacris & profanis cum iisdem fidelibus communio; non, inquam, hæc ratio convincens eſt, ſed potius ratio indecentiæ, ſcandali & con-

63

contemptus censurarum ordinarie consequens, si excommunicatis & ab Ecclesia præcisis sine omni necessitate ad cujuslibet requisitionem Sacramentorum administratio concedatur: quod utique non fuit intentio Concilii Constantiensis. Ita vero leges interpretandæ sunt, ut *non intentio verbis, sed verba intentioni inserviant. c. secundo requiris 41. de Appellationibus. l. scire leges 17. ff. de legibus.* Interim ut ab excommunicato jure petantur Sacramenta, non requiritur necessitas extrema, ut si quis moribundus petat Baptismum, vel absolutionem, sed etiam communis, vel magna utilitas sufficit, maxime circa Parochum; qui alias obligatus est ad Sacramenta fidelibus administranda, ut si die festo Parochiani Missa carere deberent, si æger petat Eucharistiam.

64 Notanter autem semper dico, excommunicatos *non denuntiatos* communicare posse in spiritualibus, cum fidelibus, si ab his fuerint requisiti, quia ut superius dictum, per Concilium *Constantiense* ipsis excommunicatis directe nulla gratia facta est, ideoque non requisiti Sacramentorum administrationi, vel alteri fidelium communioni se nullatenus ingerere possunt, absque peccato gravi mortali, si de spiritualibus & administratione Sacramentorum loquamur, nec beneficium aliquod Ecclesiasticum valide recipere, tametsi denuntiati non sint. *c. postulastis 7. & ibi* Barbos. *n. 7. de Cler. excommunic.* Alia est quæstio, an & quando Sacerdos vel Clericus excommunicatus celebrans vel ministrans in Divino officio fiat irregularis, & quid hodie post Concilium *Constantiense?* 65 Resp. De Jure communi Clericum excommunicatum, suspensum vel interdictum, vel in loco interdicto celebrantem, vel in Divinis Officiis ministrantem contrahere irregularitatem, a quo non possit nisi per Summum Pontificem absolvi. *c. 1. de Sent. & re judic. in 6. c is qui 18. h. t. in 6.* Et quamvis hi duo textus non loquantur in specie de censura excommunicationis, sed tantum suspensionis, & interdicti, ac in titulo *de Clerico excommunicato.* excommunicati ministrantes, si incorrigibiles fuerint, per sententiam jubeantur deponi, & nihil ibi de irregularitate ipso jure contracta dicatur, nihilominus unanimis est omnium DD. sententia, idem, quod in suspensione & interdicto, multo magis in excommunicatione majori procedere; quia excommunicatio major in se complectitur suspensionem & interdictum personale, qui enim excommunicatus est, ab Officio quoque spirituali hoc ipso suspensus & interdictus est, & semper gravior culpa reputatur, excommunicatum ab Ecclesia præcisum, quam suspensum ministrare. Idque satis confirmatur ex *c. si quis 7. causa 11. q. 3.* & clarius ex *c. ult. de Clerico excom.* ubi Pontifex dicit, quod

quod ligatus minori excommunicatione, si celebret, non incurrat irregularitatem: ergo manifeste colligitur, aliud esse de celebrante in majore excommunicatione, quod irregularitatem incurrat.

66 Dico autem, Clericum *celebrantem* vel in Divino Officio *ministrantem* fieri irregularem: quia tantum actus ordinis sub hac pœna prohibiti sunt, non item actus Jurisdictionis, vel alii Ecclesiastici, quamvis etiam illi durante censura illicite exerceantur. Non ergo erit irregularis Episcopus, qui excommunicatus beneficium confert, causas judiciales audit &c. Beneficiatus, qui fructus Beneficii percipit, Parochus, qui Matrimonio assistit absque solemni & sacerdotali benedictione: quia in Matrimonio Parochus non requiritur tanquam Minister, sed tanquam testis excellens. Zoës. *ad tit. de Clerico excommunicato. numer.* *16.*

67 Excusantur quoque ab irregularitate, quorum celebratio culpabilis non est: (quia hæc irregularitas est pœna magna, quæ non nisi ob gravem culpam infligenda) ut qui in casu necessitatis, & periculo mortis constitutis Sacramenta ministrant; qui censuram occultam habentes celebrationem sine infamia ommittere nequeunt; qui censuram latam ignorant, & probabiliter etiam, qui de ea rationabiliter dubitant: nam licet in dubio tutior via sit tenenda, ut potius a celebratione abstinere deberet dubitans, non tamen pœna irregularitatis a Canonibus in illos lata, qui scienter post excommunicationem celebrant, videtur ad dubitantes extendenda; cum pœnæ sint strictæ interpretationis, optimus textus *in c. illud 5. de Clerico excommunicato.* Quod si irregularitas contracta per celebrationem vel ministrationem non fuerit notoria, sed occulta, hodie post Trid. *Sess. 24. de Ref. cap. 7.* etiam Episcopo dispensatio conceditur.

68 Porro post Concilium *Constantiense*, si Clericus non requisitus ultro se ingesserit Divinis Officiis, contrahit irregularitatem, sicut prius; quia, ut superius dictum, ipsis excommunicatis nulla gratia facta est. Secus autem si a fidelibus justa de causa requisitus fuerit; tunc enim extra culpam, consequenter & irregularitatis pœnam est. Si dubitaretur, an adfuerit sufficiens causa ad celebrationem, postquam celebrans fuit a fidelibus requisitus, crederem, eum probabiliter ab irregularitate excusari posse propter authoritatem Sanch. superius citati, & aliorum asseclarum, qui solam requisitionem sine justa causa ad celebrationem & evitationem irregularitatis sufficere putant. Etenim ad præcavendum peccatum ab initio quidem tutior via tenenda est, post actum vero patratum ad minuendam pœnam favorabilior sententia nonnunquam est recipienda, teste Cov. *in princ. Relect.*

lect. Clem. si furiosus. de Homicidio. num. 9.

69 Hactenus de principalioribus effectibus majoris excommunicationis dictum. Minoris excommunicationis effectus est perpetuus, quod privet usu *passivo* Sacramentorum, & ea ligatus sine peccato (quod DD. communiter mortale censent tanquam contra prohibitionem in re gravi) non possit ante absolutionem aliquod Sacramentum percipere, neque Matrimonium contrahere, quia & ipsum Sacramentum est. Usu autem *activo*, seu collatione Sacramentorum minor excommunicatio directe non privat, neque irregularis efficitur, qui eadem ligatus celebrat, vel Sacramenta administrat. *c. ult. de Clerico excommunicato.* Quia tamen aliqua saltem irreverentia censetur, excommunicatione minore ligatum sine rationabili causa Sacramenta dispensare, priusquam absolutionem impetret, ideo propter hanc irreverentiam, quamvis non adeo magnum peccatum, saltem veniale committere conferentem Sacramenta, magis communiter DD. & Interpret. *d. c. fin.* concludunt, per illa verba in *eodem cap.* posita: *peccat autem conferendo Sacramenta &c.* Videantur cit. apud Barb. *in eodem c. ultim. n. 6.*

70 Ex hoc autem principaliori effectu minoris excommunicationis alius quasi subordinatus consequitur, quod nimirum hac censura ligatus non possit eligi, vel assumi ad aliquam dignitatem, vel Ecclesiasticam præbendam: eo quod beneficiati præsertim Sacerdotes debeant suscipere Sacramenta; talis autem excommunicatus sit a susceptione Sacramentorum remotus, ideoque scienter facta electio minore excomunicatione ligati de Jure irritanda est. Eligere tamen vel conferre beneficia non prohibetur: quia minor excommunicatio non privat communione fidelium vel jurisdictione. *d. cap. ult. & c. illa 39. de Electione.* qua de re in *Lib. I. in tit. de Electione* tractari solet.

71 Cæterum excommunicatio minor incurritur, si quis in casu prohibito cum excommunicato scienter communicarit, ut dictum superius; Jure vero antiquorum Canonum minor excommunicatio etiam censebatur, quæ alicui per sententiam inferebatur quoad particulares tantum quosdam effectus, & præsertim a communione altaris ad certum tempus removebatur. *c. ult. juncta Gloss. causa 3. q. 4.*

72 Absolvere ab hac censura quoad forum internum potest quivis legitimus Confessarius: quoad effectus fori externi & capacitatem electionis ac beneficiorum ordinarius Judex Ecclesiasticus. Plura de absolutione ab excommunicatione, etiam ab ea, quæ ob percussionem Clerici incurritur, & generaliter ab aliis censuris, tradem us inferius in §. *ult. h. tit.*

§. III.

§. III.

De Suspensione & Interdicto.

SUMMARIA.

73. *Quid sit suspensio?*
74. *Dividitur in suspensionem ab officio, & a beneficio, totalem & partialem.*
75. *Suspensio ab officio per se non continet suspensionem a beneficio, & econtra, limitatur certis casibus, & si suspensio sit perpetua.*
76. *Nec suspensus ab Ordine est suspensus a Jurisdictione.*
77. *Suspensus simpliciter ab Officio, ab Ordine & Jurisdictione suspensus censetur.*
78. *Suspensus a beneficio, percipiendo fructus non fit irregularis, sed tamen perdit beneficium.*
79. *Et si in dubio Episcopus suspendens a beneficio, censeatur suspendere a beneficiis tantum suæ diœcesis, potest tamen suspendere etiam a beneficiis alibi obtentis.*
80. *Clericus ab ordine vel officio suspensus ubique pro tali est habendus.*
81. *Quid sit interdictum Ecclesiasticum & quomodo differat ab excommunicatione?*
82. *Omnis definitio in Jure periculosa.*
83. *Interdictum aliud locale, aliud personale, & iterum aliud generale, aliud speciale, & quomodo differant?*
84. *Interdictum locale continet in se personale, quoad eos, qui causam interdicto dederunt.*
85. *Interdicto populo non est interdictus Clerus, vel contra, & interdicto Clero non censentur interdicti Religiosi.*
86. *Quomodo in interdicto locali possint comprehendi innocentes?*
87. *Innocentes nonnunquam sentire possunt damnum sine culpa, sed non sine causa.*
88. *Quare magis subinde interdictum feratur contra omnes, quam excommunicatio, contra singulos.*
89. *Referuntur quidam casus, in quibus ferri solet Interdictum Ecclesiasticum.*
90. *Quando ipso Jure incurritur interdictum, requiritur tamen sententia declaratoria Judicis Ecclesiastici.*
91. *In causa debiti pecuniarii sine licentia Papæ interdictum ferri non potest; licet alias non requiratur.*
92. *Quomodo Divina officia hodie tempore interdicti generalis celebrare liceat?*
93. *Quorum Sacramentorum administratio tempore interdicti sit permissa?*
94. *Matrimonium vi interdicti generalis & localis non censetur prohibitum, bene tamen interdictis specialiter & personaliter.*
95. *Quinam tempore interdicti priventur sepultura Ecclesiastica?*
96. *Interdicti si in loco sacro illicite sepeliantur, exhumari tamen non debent, secus est de excommunicatis.*
97. *Religiosi ex speciali privilegio etiam in loco interdicto sepeliri possunt.*
98. *Pœna Clericorum, interdictum Divinorum celebratione violantium, est irregularitas.*
99. *Quid sit interdictum ingressus in Ecclesiam, & quem effectum habeat?*
100. *Pœna dominorum temporalium & aliorum interdictum violantium.*
101. *Quomodo cessatio a Divinis differat*

ab

ab interdicto, & quod per eam probibeatur sepultura Ecclesiastica.

102. Qui cessationem possint indicere?

73 Suspensio est censura prohibens Ecclesiasticos uti suis jurisdictionibus, & Juribus Ecclesiasticis: etenim hæc censura, cum non privet communione fidelium, Sacramentorum perceptione, sed functionibus Ecclesiasticis, proprie tantum Clericos & Ecclesiasticos afficit.

74 Dividitur suspensio in suspensionem *ab officio*, qua Clerico executio suorum ordinum, vel aliarum functionum, quæ ipsi ratione Ordinis, aut muneris Ecclesiastici incumbunt, interdicitur: & in suspensionem *a beneficio*, qua fructus sui beneficii percipere prohibetur. Utraque subdividitur in *totalem & partialem*. *Totalis* est, qua quis ab omni prorsus officio vel perceptione omnium omnino fructuum suspenditur. *Partialis* autem, qua unus spiritualis actus officii prohibetur: ut si Episcopus a collatione ordinum & beneficiorum, Sacerdos ab exceptione confessionum suspendatur, vel si beneficiato tertia vel quarta pars fructuum subtrahatur.

75 Porro censura suspensionis tanquam pœna est strictæ interpretationis. *c. odia 15. de R. J. in 6. l. penult. ff. de Pœnis.* & ideo suspensio *ab officio* per se non includit suspensionem *a beneficio*, nec vice versa, ut satis aperte colligitur ex *c. inter solicitudines 10. de Purgatione Canonica.* & docet Nav. *in Manual. Confessariorum c. 27. n. 160.* Suar. *de Censuris disput. 26. sect. 3. n. 4.* nisi suspensio *ab officio* esset perpetua, & in effectu depositio, tunc enim saltem per sententiam totaliter depositus, vel suspensus privandus beneficio esset, quia cum beneficium detur propter officium & functiones Ecclesiasticas, qui in perpetuum officio privatus est, merito etiam beneficium amittere debet. Gl. *ad princip. q. 3. causa 1. verb. annexa.* ita tamen, ut depositus saltem alimenta ab Ecclesia habeat, ne in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare cogatur, saltem quamdiu non apparet de ejusdem incorrigibilitate & perseverantia in contumacia, sicut tradit Gloss. *in. c. studeat 39. in V. & sui dist. 50.* Panor. *in c. Pastoralis 53. §. verum. de Appellat. n. 16.* Item si fructus beneficii præcise percipiantur propter singulos actus officii, ut propter celebrationem Missarum certarum, ob præsentias in Choro &c. tunc qui tale officium per se vel per substitutum implere nequit, ex consequenti etiam fructus beneficii lucrari non potest.

76 Propterea ob strictam pœnalium interpretationem suspensus ab Ordine non censetur suspensus a Jurisdictione Ecclesiastica, quam ut Judex exercet, & cum Ordine sacro necessario connexa non est. Et e converso suspensus

ſus a Jurisdictione poteſt ea facere, quæ mere Ordinis ſunt, ut celebrare, in Altari miniſtrare &c. ſuſpenſus autem ſimpliciter ab officio cenſetur ſuſpenſus tam ab ordine, quam Jurisdictione, quia officium utrumque complectitur. Suar. *c. loc. ſect. 4.*

77 Quod ſi ſuſpenſus ab officio ſe eidem culpabiliter ingeſſerit, irregularitatem contrahit. *c. 1. de Sent. & re judicata in 6.* ſecundum ea, quæ *ad finem prioris* §. de excommunicato celebrante, vel in Divinis miniſtrante diximus: nam quæ ibidem circa excommunicatos, attenta etiam conſtitutione Conciliì Conſtantienſis tradita ſunt, ad ſuſpenſos ab officio quoque 78 pertinent. At vero ſuſpenſus a beneficio, ſi eidem ſe ingerat, & fructus percipiat, non efficitur quidem irregularis: ex communi tamen ſententia beneficium perdit ipſo jure. *c. cupientes 16. § cæterum de electione in 6.* Solet proinde ſuſpenſo ab officio dari œconomus, qui reditus colligat, & eosdem juſſu Epiſcopi piis cauſis applicet, alimenta tamen neceſſaria 79 beneficiato tribuat. Si Clericus habeat beneficia in diverſis Diœceſibus, & ab uno Epiſcopo ſuſpendatur a beneficiis, tunc hæc ſententia ſuſpenſionis ſimpliciter prolata in dubio intelligitur tantum de beneficiis, in illius Epiſcopi Diœceſi obtentis; quia ſententia pœnalis non eſt extendenda: ſed nihil impedit, quin Epiſcopus poſſit Clericum ſuſpendere etiam a beneficiis alibi obtentis. *arg. c.* 80 *poſtulaſti 14. de Foro competenti.* Si ab Officio vel Ordine ſuſpenſus fuerit Clericus, etiam alibi pro tali habendus erit, donec abſolutionem impetraverit, non obſtante quod extra territorium jus dicenti impune non pareatur. *l. fin. ff. de Jurisdict.* quia hæc regula procedit in ſtatuto, quod non ligat extra territorium *c. 2. de Conſtitut. in 6.* non vero in ſententia particulari, quæ afficit ſubditum etiam extra territorium. Gloſſ. & Pan. *in d. c. Paſtoralis 53. §. verum de Appell.* prout in ſimili notatus infamia in uno loco, & prohibitus poſtulare, etiam alibi infamis & prohibitus intelligitur. *l. ex ea 9. ff. de Poſtulando.*

An autem & quatenus ſuſpenſus incapax ſit juris eligendi, vel beneficiorum, ad *tit. de Electione* remittimus.

De Interdicto.

81 I*nterdictum* Eccleſiaſticum ab interdicendo ſeu prohibendo ſic dictum, deſcribit Sylv. *verb. interdictum n. 2.* quod ſit ſeparatio a Jure, vel a Judice facta a certis Sacramentis, & omnibus Divinis Officiis, & Eccleſiaſtica ſepultura. *c. non eſt vobis 11. de ſponſalibus. &c. quod in te 11. de Pœnit. & Remiſſ.* Hæc quidem deſcriptio, ſi verba præciſe ſpectentur, etiam excommunicationi convenire videtur: in eo tamen differt excommunicatio ab *interdicto*, quod excommunicatio ſeparet a Divinis propter denegatam comunionem fidelium cum aliis fidelibus in ſacris & profanis: at vero *interdictum* non ſubtrahat aut deneget directe communionem

nem fidelium, sed tantum Divinorum dispensationem sive participationem. Item *Interdictum* ferri potest in locum, vel communitatem, ut comprehendat nocentes cum innocentibus: excommunicatio autem tantum in certas & determinatas personas nocentes. *c. Romana 5. hoc t. in 6.* Quare plenius fortassis definiri posset *interdictum*, quod sit censura, in locum vel personas lata, prohibens Sacramenta quædam, Divina officia, & sepulturam interdictis ministrari. Non est tamen in Jure circa 82 definitiones magna sollicitudo ponenda, quia materiæ Juridicæ propter sui amplitudinem & casuum diversitatem non patiuntur tam exactas definitiones: unde & omnis definitio in Jure periculosa dicitur. *l. omnis definitio 202. ff. de Reg. Jur.*

83 Dividitur interdictum in *locale & personale. Locale* est, quod directe afficit certum locum, in quo Divina officia prohibentur. *Personale* vero, quod directe in personas profertur, quibus Sacramenta denegantur. Utrumque subdividitur in *generale & speciale.* Interdictum *locale generale* est, quo locus a pluribus communiter inhabitatus interdicitur, ut regnum, civitas, castrum &c. *Locale speciale* est, quo particularis locus sacer v. g. certa capella & Ecclesia afficitur. Et quidem interdicto *locali generali* civitatis, castri aut oppidi &c. etiam suburbia & continentia ædificia, quamvis propriis muris sint determinata & distincta, comprehenduntur, ne facile eludatur interdictum, si prohibitis Divinis officiis in civitate, populus pro iis audiendis ad suburbia exiret. Item in interdicto *locali speciali* interdicta Ecclesia censetur etiam interdictum cœmeterium, vel capella vicina; sed tamen in his non sufficit, ut cœmeterium vel capella vicina sit Ecclesiæ, sed requiritur, ut sit contigua, & moraliter non segregata. *c. si civitas 17. b. t. in 6.* Interdictum *personale generale* est, quod fertur directe in ipsos homines scilicet communitatem, collegium, populum &c. & propterea locus ipse vel Ecclesiæ in tali loco existentes non sunt interdictæ, quin ibidem possint Divina officia celebrari, atque etiam ad ea admitti, viatores, & omnes alii habitatores loci, qui non sunt membra communitatis interdictæ, vel qui ex post facto per mutationem domicilii, aut alio modo membra esse desierunt: dummodo ab his Divinis officiis sine tumultu publico per occlusionem januarum, aut similibus mediis possint ipsi interdicti arceri. Deinde qui in- 84 terdicto *personali*, quamvis *generali* affecti sunt, non possunt etiam ut singuli nec in loco proprio, nec in alieno Divina audire. In interdicto autem *locali generali*, qui culpabiles non sunt, nec interdicto causam dederunt per se, vel per auxilium, consilium aut fa-

vo-

vorem suum (nam interdictum *locale* continet in se *personale* circa eos, propter quorum delictum vel cooperationem ad delictum interdictum positum est) possunt licite extra locum interdictum Divina audire. *c. si sententia 16. hoc t. in 6.*

85 Sed & istud notabile est, quod interdicto populo alicujus civitatis non intelligatur interdictus Clerus, nec vice versa interdicto Clero populus *d. c. si sententia.* Est quoque communis DD. sententia, quod interdicto Clero non censeantur interdicti Religiosi, nisi de mente interdicentis aliud appareat, quamvis enim Religiosi per susceptionem Ordinum etiam transeant ad Clericatum, & sint Clerici. *c. legi epistolam 36. causa 16. q. 1.* quia tamen communi hominum acceptione nomine Cleri intelliguntur Clerici sæculares, hinc est, quod in materia odiosa & pœnali termini secundum communem significationem accipiendi sint, & non facile ad talem interpretationem deveniendum, ex qua civitas omni prorsus Divino officio, tam apud sæculares Clericos, quam apud Regulares carere debeat. Tambur. *de Jure Abbatum. tom. 2. disp. 16. q. 5. num. 5.*

Interdictum *personale speciale*, sive *particulare* est, quod fertur non in communitatem, quatenus communitas est, sed in singulares personas unam vel plures propter earum delictum, vel culpam, sive deinde exprimantur illarum personarum nomina, sive in genere dicatur, quod singuli in tali negotio culpabiles interdicti sint.

86 Durum forte videbitur ex hactenus dictis, quod in interdicto *generali locali* vel *personali* etiam innocentes comprehendantur, cum tam graves pœnæ non nisi authores delictorum tenere debeant. *l. sancimus 22. Cod. de Pœnis.* Dicendum est tamen, innocentes per interdictum *generale* non puniri *directe*, sed tantum sentire damnum per accidens, quatenus & quamdiu in loco vel communitate interdicta versantur: si enim directe punirentur, vel afficerentur interdicto, sicut ipsi culpabiles, tunc ne quidem extra locum interdictum Divina audire possent, quod tamen secus est, juxta *d. c. si sententia. h. t. in 6.*

87 Sæpius autem innocentes sentire posse damnum sine culpa quidem, sed non sine causa, patet ex *c. quoniam 5. v. si autem de carnali. Ut lite non contestata l. quisquis 5. §. 1. Cod. ad L. Jul. Majestatis.* Item exemplo justi belli, in quo multi innocentes pereunt, qui ad tale bellum culpam non posuerunt, quod per accidens, contingit; quia scilicet aliter finis belli justi obtineri non potest. Ita etiam accidit in interdicto *generali*, quod solet poni ob publicam aliquam causam, quando scilicet Rectores principales, aut potiores alicujus loci vel communitatis sunt culpæ obnoxii, & nolunt pro ea satisfacere. Sed in-

88 quis, quare non potius ipsi delinquentes excommunicantur, quam ut totus locus, vel communitas interdicatur. Resp. Id fieri, vel quia incerti sunt culpabiles, & si in genere ferreretur excomunicatio contra singulos, qui fuerunt culpabiles, plerique contemnerent talem censuram, quia non crederent se culpabiles, vel diversas excusationes in peccatis quærerent; vel quia Rectores & potentes, qui fortassis non curarent excommunicationem suæ personæ, debent magis curare interdictum *generale*, ne populus propter eorum culpam interdicto affectus contra eos exasperetur.

89 In specie autem causas & casus, in quibus ipso jure statuitur interdictum, enumerat Sylvester V. *interdictum 4.* Ut si Civitas det auxilium, vel consilium, ut capiatur Cardinalis vel Episcopus, aut invitus in aliquo loco detineatur. *c. felicis 5. de Pœnis in 6. Clem. si quis suadente 1. eod. tit. de Pœnis.* Si Ecclesiastici contra immunitatem suam a sæcularibus Magistratibus realibus vel personalibus oneribus graventur. *c. quanquam 4. de Censibus in 6.* si repressaliæ contra Ecclesiasticos concedantur, nec intra mensem relaxentur. *c. un. de injuriis in 6.* & plures alii casus, qui apud cit. Authores videri possunt.

90 Interim regulariter in casibus, quibus ipso Jure ponitur interdictum, necesse est, ut accedat cognitio, vel declaratio Judicis Ecclesiastici; tum ut legitime constet, an delictum sit tale & revera patratum, quod interdictum secum trahat: tum ne nocentes juris ignorantia excusentur: tum denique quod concilium Constantiense quantum ad evitationem in Divinis requirens denuntiationem, loquatur non tantum de excommunicatis, sed etiam suspensis & interdictis.

91 Sed & illud notabile, quod in *Extrav. provide 2. h. tit. inter Comm.* prohibeatur, ne propter pecuniarium debitum sine speciali, & expressa licentia Papæ Provincia, Civitas, Castrum, villa, locus, vel territorium interdicto supponatur. Quod vero hic de licentia Papæ dicitur, in hoc speciali casu locum habet. Cæterum autem interdictum etiam sine licentia Papæ ponere possunt Judices ordinarii Ecclesiastici, quibus alias jus ferendi censuras competit, dummodo justitia causæ adsit, & monitiones debitæ præmittantur.

92 Porro ad effectum *interdicti* quod attinet, sciendum est, olim inprimis Missas, & omnia Divina officia in singulis Ecclesiis loci interdicti prohibita fuisse; quod tamen deinde Bonifacius VIII. *in 6. Alma Mater 24. vers. adjicimus. h. t. in 6.* ita limitavit, ut tempore interdicti (quod DD. communiter de interdicto locali generali intelligunt, non vero de speciali alicujus Ecclesiæ, quia alias hoc interdictum speciale redderetur prorsus sine effectu) singulis diebus

bus

bus in Ecclesiis & Monasteriis Missæ celebrentur, & alia Divina Officia dicantur, sicut prius, submissa tamen voce, januis clausis, ac excommunicatis & interdictis expulsis, campanis etiam non pulsatis, quibus Divinis Officiis Canonici & Clerici non autem reliqui de populo interesse debeant. In Festivitatibus autem Natalis Domini, Paschæ, ac Pentecostes (quod DD. probabiliter ad totum triduum istorum festorum extendunt) & Assumptionis Virginis gloriosæ (quibus Martinus V. addit festum Corporis Christi cum Octava) pulsentur campanæ, & januis apertis, alta voce Divina Officia solenniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis, quibus ob reverentiam harum solennitatum præfatis diebus participatio Divinorum conceditur: sic tamen, ut illi, propter quorum excessum interdictum est positum, Altari, in quo celebrantur Divina, non appropinquent.

93 Alter effectus interdicti est, quod regulariter prohibeatur Sacramentorum administratio & participatio, nisi specialiter quædam Sacramenta in Jure excepta sint. Excipitur autem in interdicto *generali* (& probabiliter etiam *locali speciali* teste Sylvestro *in V. interdictum 5. num 9.*) Baptismus & Confirmatio *c. responso 43. h. t.* & *cap. quoniam 19. eod in 6.* Item Pœnitentia & Absolutio a peccatis, quæ non tantum ægris, sed etiam sanis tempore interdicti ministrari potest; dummodo excommunicati non sint, vel propter eorum culpam interdictum non sit positum. Priori enim casu non recipiuntur ad pœnitentiam, nisi prius fuerint absoluti a censura: nec posteriori culpabiles in interdicto, nisi pro culpis suis prius satisfecerint, vel de satisfaciendo idoneam cautionem præstiterint, quamvis ab ipsa interdicti censura necdum absoluti sint. *d c. alma mater.* Eucharistia quoque saltem in mortis articulo conceditur. *c. permittimus 57. h. t.* & in festis supra nominatis, propter illa verba in *d. cap. alma mater.* posita, *præfatis diebus participationem permittimus divinorum &c.* quæ verba in favorem animarum latius interpretanda sunt: ut non tantum auditionem Divinorum, sed & participationem sacræ Communionis comprehendant.

94 Matrimonium etiam tempore interdicti ex communiori DD. sententia non creditur esse prohibitum, præsertim si fiat absque solenni copulatione & benedictione in Ecclesia: quia illa tantum Sacramenta censentur esse prohibita, quæ ab Ecclesia dispensantur: Sacramentum autem Matrimonii ipsi contrahentes sibi ministrant, & Parochus in eo non tanquam Minister, sed potius ut testis reputatur. Pan. *in c. non est vobis 11. de sponsalibus num. 8.* & Nav. *d. n. 9.* sed hoc in interdicto *locali*, vel *personali generali.* In interdicto autem *spe-*

speciali personali videtur probabilius, eos, qui ex sua culpa specialiter interdicti sunt, non posse durante hoc interdicto licite (sed tamen valide) matrimonium contrahere: quia generaliter ab omnium Sacramentorum perceptione prohibiti sunt, non secus an minore excommunicatione ligati, de quibus satis conveniunt DD. quod matrimonium nequeant contrahere; atque ita conciliari posse existimo diversos Authores, quorum aliqui matrimonium tempore interdicti concedunt, alii negant. Putat quoque Cov. *in Relect. c. alma mater. hoc tit. in 6. p. 2. §. 2. sub num. 7.* circa solemnitatem & benedictionem matrimonialem faciendam tempore interdicti observari posse constitutionem. *cap. alma mat.* ut scilicet ad instar aliorum Divinorum officiorum fiat januis clausis, vel etiam apertis in festis ibidem memoratis.

95 Tertius effectus interdicti est, quod in eo decedentes priventur Ecclesiastica sepultura. *c. quod in te 11. de Pœnit. & Remiss.* In interdicto tamen *locali generali*, qui specialiter ex sua culpa interdicti non fuerint, non poterunt quidem sepeliri in loco interdicto, sed poterunt ad alium locum sacrum non interdictum transferri. *arg. c. si sententia 16. h. tit. in 6.*

96 Quod si contingat contra prohibitionem Juris aliquem interdictum sepeliri in loco sacro, non erit is extrahendus; quia hoc non habetur in jure statutum: & licet aliud sit de excommunicatis, ut illi denuo exhumari, & e loco sacro ejici debeant. *c. sacris 12. de Sepulturis.* Nihilominus hæc tam severa pœna non ad alium casum, in Jure non expressum, est extendenda; & specialis ratio est circa excommunicationem, quod ea ex sua natura separet excommunicatum a reliquorum fidelium consortio, quod secus est in interdicto, ut superius etiam tradidimus. Imo etiam illa corpora interdictorum, quæ tempore interdicti extra locum sacrum sepulta sunt, sublata censura ad locum sacrum referenda esse, si id commode fieri possit, docent communiter Authores Navar. *in Manuali Confessar. cap. 27. sub num. 176.*

97 Præterea Clerici & Religiosi, qui interdictum servarunt, speciale privilegium Juris habent, ut in loco etiam interdicto, absque pulsatione tamen campanarum, sepeliri possint. *d. c. quod in te.*

98 Quartus effectus est, quod violantes interdictum pœnas Juris incurrant: & *inprimis* quidem Clerici personaliter interdicti, vel in loco interdicto celebrantes, aut actum sui ordinis exercentes, irregulares efficiantur, a qua irregularitate tantum per Summum Pontificem absolvi possunt. *c. is qui 18. §. is vero. h. t. in 6.*

99 Et quoad hanc pœnam irregularitatis interdicto personali simile est interdictum *ingressus in Ecclesiam*, per quod aliquis prohibetur

tur in Ecclesia Divina celebrare vel audire Sacrum. *c. is cui 20. h. t. in 6.* non tamen ibidem extra tempus Divini officii privatas orationes persolvere, aut extra Ecclesiam in privato oratorio celebrare. Nav. *d. loc. n. 170.* Cujus interdicti frequens est mentio in Jure, ut in *c. Romana 1. & 2. de Censibus in 6. c. præsenti 9. de officio ordinar. in 6.* in Trid. *Sess. 6. de Reform. c. 1.* ac pluribus aliis locis, & plerumque infligi solet Prælatis Ecclesiasticis propter eorum culpas; cum sit mitior censura, quam excommunicatio vel suspensio ab officio, ne per eam impediatur Prælatus in aliis spiritualibus & temporalibus suam jurisdictionem exercere.

100 *Secundo* domini temporales, qui compellunt Clericos in loco interdicto celebrare, & ipsi quoque interdicti, qui jussi recusant exire de templo, excommunicationem Pontifici reservatam incurrunt. *Clem. 2. h. t. Tertio* quoque excommunicationem non tamen reservatam incurrunt, qui interdictos in loco sacro, vel alios in loco interdicto scienter sepelire præsumpserint. *Clem. 1. de Sepulturis. Quarto* in Religiosos etiam tam exemptos, quam non exemptos excommunicatio (pariter non legitur reservata) lata est in *Clem. 1. hoc t.* si interdictum a Pontifice vel aliis ordinariis latum violarint, interdictos ad Divina officia admittendo.

101 *Interdicti* quandam similitudinem gerit *cessatio a Divinis*, quæ tamen non est proprie censura, sed potius ipsum factum, quo suspenduntur organa Divinæ laudis, & ab ipsis Divinis officiis cessatur propter gravem aliquam injuriam Ecclesiæ illatam, ut injuriantes resipiscant, & quod deliquerunt, emendent. Differt propterea etiam quoad effectum ab *interdicto*, quod *cessatio* non afficiat personas, sed tantum locum, & si extra locum, in quo a Divinis cessatum est, liceat cuilibet Divina audire, neque Clericus irregularis efficiatur, si in ipso loco cessationis Divina celebraverit: quamvis id sine gravi peccato facere non possit, imo etiam excommunicatio in violatores cessationis extendatur. *in d. Clem. 1. §. in cessationibus h. t.* De sepultura dubitant DD. an in loco cessationis concedatur? Sed probabilius est, eam concedi: quia prohibitio expresse in Jure monstrari non potest; neque enim in pœnis, ubi termini sunt stricte & proprie accipiendi, per exclusionem Divinorum officiorum exclusa intelligitur sepultura, cum sit aliquid diversum.

102 Cæterum *cessationem a Divinis* indicere possunt Prælati Ecclesiastici ordinariam jurisdictionem habentes, Capitula Cathedralium Ecclesiarum sede vacante: & Episcopi possunt dare licentiam aliis etiam Capitulis & Conventibus Regularium vel Sæcularium Ecclesiarum, ut ob justas causas a Divinis cessare valeant: dummodo in tali cessatione observentur

ea,

ea, quae praescribuntur *in c. si Can. 2. & c quamvis 8. de Offic. ordin. in6*. ut scilicet vocatis absentibus de Capitulo deliberetꝰ de *cessatione* & causa *cessationis* instrumento publico vel literis patentibus inseratur, & tradatur ei, contra quem cessatur, ac denique intra mensem causa coram Pontifice vel ordinario judice deducatur. Videatur Sylv. *V. Cessatio a Divinis*. & Joan. Honor. *ad hunc tit. n. 90*.

§. IV.

De absolutione a censuris, & in specie de absolutione ab excommunicatione contracta ob percussionem Clerici.

SUMMARIA.

103. Censura quandoque est nulla, & tunc non est observanda a censurato, si nullitas est manifesta.

104. Triplici ex capite censura redditur nulla, ex defectu Jurisdictionis, causæ, & processus.

105. Appellatio post censuram latam facta non habet effectum suspensivum.

106. Censura an sit valida, si lata sit in innocentem, in foro tamen externo convictum, aut econtra si lata sit sine sufficientibus probationibus, sed contra vere reum?

107. Potest censura in foro externo valere, etsi in foro interno non valeat.

108. Censura in foro externo invalida, est etiam invalida in foro interno.

109. Censura per modum statuti, aut in monitoriis lata potest quis obligari in foro conscientiæ, etsi nihil contra eum probari possit. Sententia tamen declaratoria in foro externo sine probationibus fieri non potest.

110. Censura sine citatione & monitione lata, est omnino nulla: nisi contumacia sit notoria, aut periculum sit in mora.

111. Trina monitio non est de substantia censuræ, nisi in duobus casibus.

112. Censuræ juris invalidæ esse possunt ex defectu Jurisdictionis, vel non publicationis, aut ob contrariam consuetudinem.

113. Episcopi, eorumque superiores censuram Juris non incurrunt, nisi eorum fiat mentio specialis.

114. A censura hominis is absolvit, qui tulit, aut cui is commisit, aut ejus successor.

115. In articulo mortis nulla censura reservata est, & quilibet Sacerdos potest absolvere pro foro interno: sed post reconvalescentiam absolutus se debet præsentare superiori, alias in censuram reincidet.

116. Superior qui habet concurrentem jurisdictionem cum inferiore Prælato, potest absolvere a censura ab ipso lata: & quid de Legatis Apostolicis respectu Episcoporum.

117. Superior, qui non habet concurrentem jurisdictionem, non potest absolvere, nisi via appellationis adeatur, aut Prælatus inferior in sua causa censuram tulerit.

118 In Monasteriis excommunicati per Abbatem, ab ipso absolutionem obtinere debent.

119.

119. *Censuræ Juris aliæ reservatæ, aliæ non reservatæ.*

120. *Privilegium Episcoporum & regularium, absolvendi & dispensandi circa casus reservatos Summo Pontifici procedit tantum pro foro conscientiæ.*

121. *Quænam censuræ sint reservatæ S. Pontifici?*

122. *Quomodo excusari possit, quod Bullæ & Censuræ in iis contentæ alicubi non sint receptæ?*

123. *Quid faciendum, si quis dubitet, an censura sit reservata?*

124. *A censuris Juris & statutorum non reservatis cuivis Episcopo, vel in foro conscientiæ Confessario absolutio competit.*

125. *De censura Canonis,* si quis suadente 29 XVII. quæst. 4.

126. *Qui Clerici in Sacris constituti privilegio Canonis gaudeant, vel non?*

127. *Ut Clerici in Minoribus idem privilegium habeant: requiruntur conditiones a Trid. Conc. præscriptæ.*

128. *Quid de Clericis conjugatis?*

129. *Regulares omnes gaudent eodem privilegio: & quid de Eremitis?*

130. *Masculinum etiam in materia hujus Canonis comprehendit fœmininum.*

131. *Clerici etiam se ipsos percutientes incidunt in censuram Canonis, possunt tamen ab Episcopo vel Prælato suo absolvi; si percussio non sit enormis.*

132. *Ex specialibus privilegiis Prælati regulares etiam ab enormi absolvunt.*

133. *Ad dictam censuram incurrendam requiritur gravis injuria, in qua animus & effectus concurrat.*

134. *Censura incurritur, etsi Clericus in sui percussionem consentiat: quod declaratur.*

135. *Quid nomine violentæ manus injectionis hic intelligatur?*

136. *A Censura Canonis tam ignorantia Juris, quam facti excusat.*

137. *Excusatur etiam, qui Clerico privilegio Clericali privato violentiam infert.*

138. *Si causa defensionis fiat, aut disciplinæ.*

139. *Defectus deliberationis sufficientis vel parvitas injuriæ pariter excusat.*

140. *Magister vel propinquus Laicus Clericum in majoribus Ordinibus constitutum castigandi per verbera jus non habet.*

141. *Prælatus Ecclesiasticus castigandi potestatem non per Laicos, sed Clericos exercere debet, ne censuram incurrat: & quid de captura vel tortura?*

142. *Ebrietas quomodo excuset a censura?*

143. *Ab ista censura Canonis Legatus a Latere & Nuncius Apostolicus absolvere possunt, sed cum differentia.*

144. *Mulieres, Moniales, Clericos impuberes, vel aliter impeditos pervenire ad S. P. ejusve legatum, Episcopus potest absolvere.*

145. *Quid de potentibus?*

146. *A percussione levi indifferenter absolvere potest Episcopus: & quæ dicatur levissima, levis, gravis, vel enormis?*

147. *In dubio percussio potius judicari debet gravis quam levis.*

148. *Privilegium Episcopale absolvendi a Censura Canonis extenditur etiam ad alios Jurisdictionem Episcopalem vel quasi habentes.*

149. *Consuetudine potest obtineri, ut absolutio in foro conscientiæ impensa, etiam in foro externo acceptetur.*

103 Repetenda est inprimis hoc loco illa censurarum distinctio, quam superius *in* §. 1. circa finem assignavimus, quod scilicet censura alia sit lata ab *homine* scilicet judice, & alia a *jure* sive *Canone.* Igitur quod attinet ad censuram hominis, prænotari debet, frequenter contingere, ut ea ipso jure nulla, & irrita sit, adeoque absolutione non indigeat, sed solùm ut a superiore declaretur nulla, si forte contra talem censuram appellatio ad eum interponatur. Imo si nullitas sit manifesta & notoria, etiam citra appellationem censura a censurato non observari poterit; quia quod est de Jure nullum, nullum producit effectum, & ut ex Gabriele refert Laym. *de Censuris in communi. c. 6. num. 2.* si quis publice excommunicetur, & denuntietur *nulliter,* ipse ex adverso publicare poterit causam, propter quam ipsa sententia censuræ est nulla. Dico tamen: *Si nullitas sit manifesta & notoria:* in dubio autem, vel quándo causa non est ita publice cognita, querela ad superiorem perferenda est, ut is de justitia causæ cognoscat, & interim sententia saltem in foro externo præsertim ad evitationem scandali observanda: quia ut inquit Greg. *c. 1. causa* 11. *q. 3. sententia pastoris sive justa sive injusta* fuerit, timenda est. Et Pontifex in *c. per tuas 40. v. nos igitur h. t.* constituit, ut ille, qui allegat, se post appellationem interpositam excommunicatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem expressum, debeat pro excommunicato haberi, antequam suam causam coram superiore probarit.

104 Redditur autem censura *nulla* & irrita ex triplici potissimum capite. I. *ex defectu jurisdictionis,* quæ vel nunquam penes censurantem extitit, veluti si excommunicatus non sit subditus; vel quæ fuit ab eo ante latam sententiam revocata, ut a delegato per delegantem: vel quæ fuit per appellationem interpositam suspensa. Proinde si excommunicatio, vel alia censura in aliquem ab inferiore judice lata sit, postquam ille ad superiorem verbis vel facto (scilicet iter ad superiorem arripiendo, nuntios mittendo &c.) appellavit, invalida censebitur. *d. c. per tuas &c. ad audientiam 34. cap. dilecti 52. de Appellat.*

105 Si vero post censuram latam appellatio interponatur, habet quidem hæc appellatio effectum devolutivum, ut causæ cognitionem ad superioris tribunal devolvat: sed non suspensivum, quin interea censura lata executionem secum trahat, & effectum tamdiu sortiatur, usque dum a superiore vel declaretur nulla, vel relaxetur, sicut decisum est in *cap. is cui 20. §. sane h. t. in 6.*

II. Invalidatur censura ex defectu *justæ causæ;* si nimirum desit gravitas culpæ vel contumacia, qualem culpam & contumaciam in omni censura requiri supe-

perius *in* §. 1. explicatum; præsertim vero si causa falsa vel injusta sit, non tenebitur censuratus ad censuræ obligationem & observationem, ut dictum, & facit textus in *cap. cui est 46. causa* 11. *q. 3.*

106 Sed quid si censuratus revera sit innocens, per falsas tamen probationes, vel vehementes præsumptiones in judicio convictus sit; vel econtra, si judex in aliquem pronuntiarit censuram propter culpam revera ab eo patratam, de qua tamen legitimis probationibus non est convictus: an his duobus casibus valida censura censebitur?

107 Resp. Breviter in *primo* casu valere censuram in foro externo, ut v. g. excommunicatus denuntiatus publice vitari, & ad actus judiciales admitti non debeat; quia quamdiu falsitas probationum & præsumptionum demonstrari non potest, talis sententia est justa in foro externo, & consequenter etiam instar justæ censuræ suum effectum habebit. At vero quantum ad forum internum nihil operabitur talis censura, nec privabit censuratum suffragiis Ecclesiæ, nec peccabit ex sua parte si seposito scandalo cum aliis communicaverit; quia censura, cum sit pœna, non potest directe obligare innocentes, quatenus innocentes sunt: sed talis ex supposito in conscientia est innocens: ergo eum censura in conscientia obligare non potest. Et huc recte accommodatur dictum Pontificis in *c.* 1. *de Sent. & re judicata. in 6. quod æterni tribunal Judicis illum reum non habeat, quem injuste judex condemnat.*

In *secundo* casu pro foro externo invalida est censura; cum enim ex communi & recepta DD. sententia in foro externo, maxime ubi de absolutione rei agitur, judex publicam personam agens debeat judicare de publicis actis & probatis, non ex privato animi motu. *cap. quamvis 75. causa* 11. *q. 3.* plane deficiet justa censuræ causa in foro externo, & propterea nulla erit censura, si, ut supponimus, censuratus legitime convictus non fuerit.

108 Sed & quoad forum internum probabilius videtur, talem censuram esse invalidam: quia cum censuratio sit actus fori externi, non aliter obligat in conscientia, quam quatenus in foro externo est validus, & juri conformis. Videri poterit circa hactenus dicta Paul. Laym. *d. c. 6. sub n. 2.* & Bonac. *de Censuris in communi. disput.* 1. *q.* 1. *puncto* 11. Hanc tamen postremam conclusionem ulterius declarandam puto, ut procedat, si Episcopus quatenus judex Ecclesiasticus aliquem propter crimen non legitime probatum per sententiam particularem censurare vellet.

109 Aliud autem, si Episcopus vel Summus Pontifex tanquam pastor communis per legem, statutum, vel sententiam generalem ad eradicandum certum aliquod vitium censuram ferat, quæ ipso Ju-

Jure incurratur; tunc enim in foro conſcientiæ ea afficietur, qui delictum perpetravit, etiamſi in foro externo nequeat probari; licet, ut talis in foro externo tanquam cenſuratus denuntiari valeat, etiam legitima probatio præcedere debeat, quæ probari poſſunt ex illis principiis, quæ circa obligationem legum pœnalium poſt ſententiam judicis vel Juris latam *in lib.* 1. *Tit. de Conſt.* tradi ſolent. Item ſi contra aliquem ſint indicia, quod rem alienam contra juſtitiam detineat, de qua in judicio convinci non poſſit, non prohibetur Epiſcopus concedere monitoria, ſive cenſuras legitimis monitionibus præmiſſis, de quibus §. 1. *hujus tit.* dictum, quia talia monitoria non ſunt ſententiæ condemnatoriæ ſimpliciter, ſed tantum ſub conditione, ſi habuerit contra juſtitiam, & non reſtituerit.

110 *Tertia* nullitatis cauſa eſt, ſi ſubſtantialis proceſſus judicii obſervatus non ſit, & judex proceſſerit contra aliquem non citatum, & non defenſum. Hæc tamen nullitatis cauſa patitur ſuas controverſias: & inprimis non deſunt, qui velint, cenſuram eſſe quidem injuſtam, non tamen invalidam, licet nulla citatio vel monitio præceſſerit. *arg. c.* 1. *cap. cum ſit Romana* 5. *in fine de Appell.* ubi dicitur, Apoſtolum aliquem abſentem & irrequiſitum excommunicaſſe. Item *arg. cap. illud* 5. *de Clerico excommunicato.* ubi videtur approbari excommunicatio etiam non præmiſſa monitione prolata. Nihilominus communiter inter DD. receptum eſt, cenſuram nulla prorſus monitione præmiſſa regulariter nullam eſſe; quia cenſura non infligitur, niſi ob contumaciam, contumacia autem non datur ſine monitione. Quare non obſtat. *d. cap. cum ſit Romana.* quia id convenienter verbis textus explicari poteſt de eo caſu, quo delictum & contumacia alicujus notoria eſt, atque monitio parum vel nihil profutura: & ſic dici poteſt, quod Apoſtolus non requiſiverit quidem illum excommunicatum per edictum peremptorium, ſæpius autem per epiſtolas ſuas abſtinere a peccatis præmonuerit. Gloſſ. *eod. cap. cum ſit Romana. verbo. requiſitum.* Barb. *in c. ſacro* 48. *h. t. n.* 5. Ad *cap. illud. de Clerico excommunicato.* dici poteſt, ibi contumaciam fuiſſe notoriam, quod arguunt illa verba ibidem poſita: *cum factum ipſum in partibus illis non poſſit eſſe non notorium &c.* Quod ſi periculum in mora ſit, & res longiorem dilationem non patiatur, valebit cenſura etiam monitione non præmiſſa. Gloſſ. *in cap. cum medicinalis.* 1. *in verbo. temerarius. h. t. in* 6.

111 Deinde etiam dubitatur, an trina monitio, quæ in *d. cap. ſacro h. t.* ante cenſuram requiritur, ita ſit de ſubſtantia, ut vel una omiſſa cenſuram irritam reddat? Sed magis receptum eſt, cenſuram eſſe quidem injuſtam, ſed non invalidam, ut ex textu in *cap.*

Ro-

Romana h. t. in 6. notavit Gloss. *in verbo injusta.* Exceptis duobus casibus, in quibus trina monitio etiam ad valorem censuræ requiritur. I. Si excommunicatio feratur in participantes cum excommunicato. *c. statuimus 3. h. t. in 6.* II. Si causa delegato committatur cum clausula, *ut præcedente canonica monitione censuras proferat.* Barb. *in d. c. sacro h. t. n. 5.* Cov. *in sæpe d. cap. alma mater. hoc tit. in 6. p. 1. §. 9. num. 7.*

112 Censura *Juris* etiam aliquando invalida esse potest, si nimirum deficiat jurisdictio ex parte legem condentis; ut quia Prælatus inferior Summo Pontifice vel alienos subditos, vel proprios etiam, extra territorium tamen proprium, per statutum aliquod censura constringere intendit. *c. 2. de Constit. in 6.* qua de re videatur in *principio §. 2. hujus tit.*

Præterea multæ censuræ Juris tum in antiquis Canonibus, tum in novis Bullis contentæ, præsertim in remotis locis extra Italiam usu receptæ non sunt, vel contraria consuetudine abrogatæ; quod inde accidit, vel quia habent materiam, quæ non potest in omnibus Orbis partibus propter diversos nationum mores practicari; vel quia per locorum Ordinarios nunquam sufficienter publicatæ fuerunt: censura autem non publicata non obligat subditos: quia non intelligitur prius vera eorum contumacia *arg. cap. cum infirmitas 13.* ibi: *postquam per Prælatos locorum fuerit publicata &c. de Pœnitent. & remiss.* Interim nihil obstat, quin talem censuram, quæ ipso jure infligitur, licet eatenus non observetur, nihilominus Episcopus, vel Judex Ecclesiasticus ex illa causa, ob quam de Jure dictatur, possit per sententiam infligere.

113 Illud quoque hic adnotari debet, quod Episcopi & Superiores Prælati nullam censuram Juris incurrant, nisi specialis eorum mentio in Canonibus fiat: idque ne Pontificalis officii executio & Episcopalis jurisdictio cum damno vel periculo Ecclesiastici status impediatur. *c. quia periculum 4. hoc t. in 6.*

114 Quod si censura *hominis* vel Juris valida sit, absolutione opus est censurato. Sciendum proinde, quod a censura *hominis* principaliter non absolvat alius, quam ille ipse, qui eam tulit, vel cui is absolvendi potestatem commisit & delegavit. *cap. 3. de Offic. Judic. ordinar. cap. ab excommunicato 41.* & ibi Gloss. & DD. *de Rescript.* Si mortuus, vel dignitate privatus fuerit, qui censuram tulit, non propterea exspirat censura, sed jus absolvendi ad successorem devolvitur. *cap. si Episcopus 40. causa 11. q. 3.* Et nomine successoris sede vacante in Ecclesia Cathedrali venit Capitulum; quia succedit in jurisdictionem Episcopi. *c. un. de Majorit. & obed. in 6.* In Monasteriis vero & Collegiatis Ecclesiis absolutio Episcopo, vel alteri or-

dinario, cui talia loca immediate subsunt, competit: quia sede vacante in Monasteriis & Collegiatis Ecclesiis regulariter jurisdictio Prælati defuncti non est penes Conventum, sed ad Ordinarium redit, ab eoque administratores in spiritualibus & temporalibus constituuntur.

115 In articulo mortis nulla quidem censura reservata est, quin eam quilibet Sacerdos etiam de cætero non approbatus ad curam animarum, vel ipsemet censura affectus, absolvere valeat. Trid. *Seſſ. 14. de Pœn. cap. 6.* & ibi Barb. *n. 13.* sed si in articulo mortis constitutus periculum evadat, superiorem censuram ferentem accedere debet, ut pro censura ante illata & culpa patrata satisfactionem præstet, ab eoque etiam in foro externo absolutionem impetret: nam illa absolutio a privato Sacerdote facta tantum valet pro foro animæ, & non potest Juri Episcopi & foro externo præjudicare. Alias si talis absolutus in articulo mortis post reconvalescentiam non se præsentarit Episcopo cessante impedimento, ubi commode poterit, reincidet in censuram ipso Jure. *cap. eos qui 22. b. t. in 6.*

116 Ad superiorem censurantis etiam aliquando pertinet absolutio, adhibita distinctione, an superior habeat cum inferiore concurrentem jurisdictionem, ita ut subditi inferioris, sint etiam subditi superioris, sitque inter eos locus præventioni: vel an habeat jurisdictionem ab inferiore prorsus separatam. Si superior habeat jurisdictionem concurrentem, ut Papa in tota Ecclesia, ejusque Legatus de Latere in Provincia sibi decreta cum omnibus inferioribus Prælatis: Provinciales & Generales Regularium cum subordinatis eorundem Regularium superioribus, tunc æque a superiore censurantis, quam ab ipso censurante absolutio peti potest: nisi quod hodie universim circa Legatos Pontificios etiam de latere dictos constituerit Trid. *Seſſ. 24. de Reform. cap. 20.* ne quarumcunque facultatum vigore causas ad forum Ecclesiasticum spectantes in prima instantia Ordinariis locorum præripiant, consequenter recte inferri potest, absolutionem a censura Episcopi, quæ causæ cognitionem requirit, in prima instantia extra viam appellationis ad Legatum hodie non pertinere, quidquid olim statutum sit. *cap. 1. de Offic. Legati. & in cap. eos qui 22. hoc tit. in 6.* cui per verba Trid. satis derogatum intelligi potest.

117 Si vero superior non habeat concurrentem jurisdictionem cum inferiore, sed separatam, quamvis superiorem: sicut Archi-Episcopus est quidem Ordinarius suorum suffraganeorum, in subditos autem eorum regulariter immediatam jurisdictionem non habet. *cap. pastoralis 11. de Offic. Ordinarii. cap. venerabilibus 7. b. t. in 6.* tunc tantum

tum perviam appellationis & postquam ab inferiore obtineri non potest, a superiore absolutio petenda est, eaque appellatio gradatim interponenda: ut v. g. excommunicatus ab Archi-Diacono in Diœcesi suffraganei, prius ad ipsum Suffraganeum, & demum ad Archi-Episcopum appellet. Sed si excommunicatus aliquis sit a suffraganeo propter causam, quæ ipsum suffraganeum concernat (prout Episcopus potest aliquem pro suorum jurium defensione censuris afficere, & ita quasi gladio spirituali se & sua tueri. *cap. dilecto 6.* & *d. c. venerabilibus 7. h. t. in 6.*) tunc, quia Episcopus in propria causa pars est, simpliciter contra eum apud Archi-Episcopum querela deponi, & pro absolutione instari potest. *d. cap. venerabilibus.* Qualiter autem hoc casu Archi-Episcopus ante absolutionem audire debeat suffraganeum, an propter offensam manifestam forte excommunicationem tulerit, vel si offensa sit dubia, qualiter tunc ante processum in causa principali *ad cautelam* absolvendus sit excommunicatus, dictum est superius in §. *2. post versiculum. mere externa communio &c.*

118 In Monasteriis Regularium excommunicati per Abbatem, ab eodem absolutionem obtinere debent; quia Abbas in prima instantia est judex ordinarius suorum Religiosorum per ea, quæ tradidi *de Privilegiis Monasteriorum Privilegio 48.* Si vero Abbas absolutionem recusarit, vel injusta excommunicatio dicatur, ad Episcopum appellatio dabitur; qui causam censuræ ab Abbate requiret, de ejusque veritate indagabit, & si injustam cognoverit, relaxabit, si justam, excommunicato satisfactionem & emendationem injunget, & non aliter, quam ad eam præstandam parato absolutionem impendet. Panor. *in cap. reprehensibilis 26. de Appellat. n. 11.*

119 Inter censuras Juris, quæ per Canones & Bullas Pontificias, vel per statuta particularia, & sententias generales Episcoporum feruntur differentia constituenda est. Quædam enim ex his sunt reservatæ, quædam non. A reservatis ordinarie & extra articulum mortis, aut specialem commissionem vel privilegium nemo absolvere potest, nisi author legis & censuræ, qui sibi eandem censuram reservavit. Trid. *Sess. 14. de Sacramento pœnitent. cap. 7.*

120 Hodie ex eodem Concilio *Sess. 24. de Ref. cap. 6.* speciale privilegium acceperunt Episcopi, ut in omnibus censuris & irregularitatibus occultis Summo Pontifici reservatis absolvere, & dispensare valeant. Simile privilegium diversi Religionum Ordines a Summo Pontifice per specialia rescripta impetrarunt, & tempore Jubilæi omnibus Confessariis concedi solet.

Verum advertendum est circa hanc privilegiatam absolutionem, quod ea regulariter (nisi ex verbis

bis privilegii aliter constare, vel conjici possit de mente privilegiantis) tantum pro foro conscientiæ, ac salute animæ & Divinæ offensæ reconciliatione valeat; non vero in foro externo & respectu vindictæ ob culpam patratam Reipublicæ debitæ, quin taliter absolutus & accusari & puniri possit, atque si de censura ejus in foro externo constet, adhuc quoad effectus fori externi pro censurato habeatur, usque dum absolutionem etiam in illo foro obtineat, ut diserte tradit, & ex Stylo Curiæ Romanæ aliisque rationibus probat Covar. *in c. alma mater. h. t. in 6. p. 1. §. 11. n. 15.* unde in *d. c. 6. Trid.* expresse additur illa *clausula*, ut Episcopi a reservatis Pontifici possint absolvere (*in foro conscientiæ*) quæ verba licet aliqui interpretentur, quod absolutio debeat fieri in confessione sacramentali, communior tamen schola DD. teste Barbos. *in eod. cap. 6. n. 47.* docet, hunc esse sensum prædictorum verborum: *in foro conscientiæ*, quod Episcopus quidem possit etiam extra confessionem absolvere a reservatis, sed hæc absolutio non prosit quoad forum externum, ut dictum. Interim si in foro externo accusator non appareat, vel culpa manifesta aut scandalosa non sit, posse judicem fori externi dissimulare cum taliter absoluto in foro conscientiæ, tradit Navar. *Consil. 5. in fine de Fide Instrumentorum.*

121 Porro censuras Summo Pontifici reservatas præter 20. casus contentos in Bulla Cœnæ Domini adhuc ex aliis Canonibus & Bullis 88. refert, & explicat Barb. *de Offic. Episcopi p. 3. alleg. 5. n. 57.* quarum plures nos convenienter materiæ super qua latæ sunt, in aliis titulis adscripsimus. Et hic iterum attendendum erit, ut usus & consuetudo locorum circa receptionem talium censurarum observetur. Ipsam quoque Bullam Cœnæ Domini, quamvis singulis annis in die Cœnæ Domini promulgetur, & renovetur, in multis locis præsertim Germaniæ & septentrionalibus receptam non esse, & proinde ibi etiam ab hæresi manifesta contra dictam Bullam absolvere consuevisse Episcopos, cum Becano testatur Laym. *de excommunicatione. c. 5. sub n. 2.* & Nav. *consil. 1. n. 74. in Summariis.*

122 Sed huic dicto, quod censuræ Bullæ Cœnæ & aliæ similes non ubique receptæ sint, obstant duo difficillima: *primum* est, quod ex stylo Curiæ Romanæ Bullæ omnes Romæ tantum promulgatæ obligent etiam in aliis orbis partibus, sicut tradit Erasmus a Chokier *de Jurisdiction. ordinar. in exemptos. p. 1. q. 50. n. 5.* *Alterum* est, quod non videatur esse in potestate subditorum, obedientiam Summo Pontifici debentium, Bullam recipere vel rejicere.

Respon. tamen ad primum, quidquid sit de Bullis aliarum materiarum, speciale esse in censuris, quod ad earum obligationem

nem requiratur, ut non tantum Romæ, ſed etiam per Prælatos locorum publicentur. *cap. cum infirmitas 13. de Pœnitentiis & Remiſſionibus.*

Ad ſecundum forte repeti poſſunt verba Gratiani *in cap. in iſtis 3. diſtinct. 4. leges inſtituuntur, dum promulgantur, firmantur, dum moribus utentium approbantur.* quamvis enim legibus Pontificiis obediendum ſit, tamen etiam contra legem Pontificiam admitti rationabiles cauſas & conſuetudines, conſtat *ex toto tit. Decretal. de Conſuetudine.*

Hoc vero diligenter diſcernendum eſt, non poſſe quidem rationabile eſſe, ut peccata, quæ v. g. in Bulla Cœnæ Domini damnantur (ut hæreſis, violatio immunitatis Eccleſiaſticæ, & deprædatio naufragantium, falſificatio Apoſtolicarum literarum &c.) licite & impune committantur: hoc tamen conſideratis quorundam locorum circumſtantiis poſſe eſſe rationabile, quod ibidem propter talia delicta non incurratur ipſo facto cenſura Summo Pontifici reſervata: ut quia loca ſunt valde remota a Summo Pontifice, & difficilis eſt abſolutionis obtentio, & quia homines ibidem ſunt proclives ad hæreſin vel ſchisma, quod ſi durius cenſuris conſtringantur, periculum eſt, ne facile in contemptum Romani Pontificis & actualem hæreſim prolabantur.

123 Si quis dubitet de obligatione alicujus cenſuræ reſervatæ, & ſe in alterutram partem nequeat reſolvere, pro tutiori pacificatione conſcientiæ Confeſſarium privilegiatum, quales plerique ſunt de Ordine Mendicantium, accedere poterit.

124 Quod ſi Author Canonis, vel cenſuræ eandem ſibi non reſervavit, ejus abſolutio Epiſcopo vel etiam, ſaltem quoad forum conſcientiæ, proprio Parocho vel Confeſſario competit. *cap. nuper 29. verſ. in ſecundo caſu hoc tit.* & cenſuris Juris quoad abſolutionem inferioribus Sacerdotibus competentem annumerari poſſunt cenſuræ, quæ per generales ſententias Epiſcoporum feruntur, v. g. ſi Epiſcopus edictum faciat, ut quisquis furtum ſacrilegum commiſerit, excommunicatus ſit: quia tales cenſuræ potius rationem ſtatuti, quam particularis ſententiæ Judicis habent, præſertim cum quoad obligationem ſemper benignior interpretatio facienda ſit. Navar. *in Manuali c. 27. n. 44.* & Cov. *in d. cap. alma mater. p. 1. §. 12. num. 4.*

De Cenſura reſervata ob percuſſionem Clerici.

125 Inter cenſuras reſervatas nulla fere magis recepta eſt, & ab hominibus cognita, quam iſta, quæ ob percuſſionem Clerici incurritur, & habetur in Canone Concilii Lateranenſis, *ſi quis ſuadente. cauſa 14. q. 4.* (unde & privilegium *Canonis* dicitur) cujus verba hæc ſunt: *Si quis ſuadente diabolo*

bolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, Anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum illum absolvere præsumat (nisi mortis urgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.

126 Notandum igitur I. Quod nomine Clericorum, quorum percussio sub censura prohibita est, veniant inprimis Clerici in sacris ordinibus constituti, etiam excommunicati, suspensi, verbaliter depositi, vel irregulares: dummodo non sint actualiter degradati, vel dimisso habitu vel tonsura negotiis sæcularibus se immiscentes, & ab Episcopo suo tertio moniti non emendarint. *cap. in audientia 25.* & *cap. contingit 45. h. t.* imo etiam trina monitio Episcopi non requiritur, si Clericus se enormitatibus immisceat, & dicitur se immiscere enormitatibus, si bella & seditiones in populo commoveat. *cap. cum non ab homine 14.* & *cap. perpendimus 23. h. t.* Item excusatur a censura, qui manus violentas injecerit in clericum, cum matre, sorore, aut filia turpiter inventum: quod DD. non tantum de ipso actu carnali, sed etiam de amplexibus turpibus, & conversationibus in locis suspectis communiter interpretantur: modo non ex dolo & collusione Clericus ad dictas personas invitatus fuisset, ut deprehensus ibidem vapularet: neque etiam evitatur censura, si Clericus cum aliis personis extraneis, vel remotioribus in gradu præter nominatos deprehensus percussus fuerit. *c. si vero 3.* & ibi Barb. *num. 7. & 8. hoc tit.* Navar. *in Manuali cap. 27. num. 84.*

127 Notandum II. Quod Clerici etiam in prima tonsura vel minoribus existentes gaudeant hoc privilegio Canonis, non tamen omnes, sed illi, qui habent conditiones requisitas a Concil. Trid. *Sess. 23. de Reformat. cap. 6.* qui nimirum vel beneficium Ecclesiasticum possident, vel habitum & tonsuram Clericalem deferentes alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviunt, vel in seminario Clericorum, aut in aliqua Schola, vel Universitate, de licentia Episcopi quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versantur.

Licet vero Concilium *d. l.* non loquatur in specie de privilegio *Canonis*, sed *fori* tantum, nihilominus a privilegio fori ad privilegium Canonis, tanquam a majore ad minus bona est argumentatio; & si ob defectum præmissarum conditionum non habet Clericus privilegium *fori*, quod Jure Divino datum. *cap. quamquam de Censibus in 6.* multo minus habebit privilegium *Canonis*, quod Jure tañtum humano (respectu censuræ reservatæ) est concessum. Non autem vice versa ab amissione privilegii Canonis ad privilegium fori recte infertur: cum hoc tanquam Jure Divino competens difficilius amittatur. Unde etiam Clericum enormitatibus se immiscentem

tem

tem non perdere fori privilegium, & proinde captum ad Judicem Ecclesiasticum remittendum esse, cum communi docet Panor. *in c. 1. de Apostat.* & Barb. *in d. cap. perpendimus. num. 2.*

128 Clerici quoque conjugati, si cum unica & virgine contraxerint, & insuper habitum & tonsuram deferant, ac de mandato Episcopi alicui Ecclesiæ inserviant, Canonis & fori privilegium habent. *cap. un. de Clericis conjugat. in 6.* juncto Trid. *d. cap. 6.* si vero bigami fuerint, aut viduas vel corruptas duxerint, perdunt Clericale privilegium, & prohibetur eis, ne ulterius Clericalem habitum portent. *cap un. de Bigamis in 6.*

129 Notandum III. Quod nomine Monachorum, quibus similiter ut Clericis privilegium Canonis indulgetur, veniant quorumcunque Ordinum approbatorum Regulares, & non tantum viri in Ordinibus constituti, sed etiam conversi Laici & Moniales; imo Novitii ac Novitiæ, quamdiu habitum Religionis gestant. *cap. non dubium 5. cap. de Monialibus 33. hoc t.* & *cap. Religioso 21. eodem in 6.* De Eremitis aliisque similibus, qui Monachalem vitam imitantur, sed non emittunt tria vota substantialia, nec vivunt in Religione a Sede Apostolica approbata, distingui solet, an sint sub obedientia alicujus Prælati vel Episcopi, & recepti in forum & jurisdictionem Ecclesiasticam, tanquam personæ Ecclesiasticæ, vel utrum suo arbitrio talem vivendi normam teneant? Priori casu erit eis privilegium *Canonis* concedendum, non autem posteriore cum Navar. *in d. cap. 27. n. 59.* & Sylvestro & Zerola *in Praxi Episcop. verbo. Eremita.*

130 Notandum IV. Quod verbum, *si quis* in citato Canone positum, sicut & regulariter in aliis materiis utriusque sexus homines comprehendat. *l. 1. ff. de verbor. significat.* modo sint doli & censuræ capaces, id est, non amentes, non infantes &c. Mulieres tamen, & illi, qui delictum percussionis in impubertate commiserunt, atque alii, qui sui Juris non sunt, ab Episcopo Diœcesano a censura hujus Canonis absolvi possunt. *cap. Mulieres 6. & cap. ult. hoc tit.*

131 Ipsi quoque Clerici Monachi vel Moniales se invicem percutientes incidunt in eandem Canonicam censuram, cujus tamen absolutio in ipso jure quandoque est inferioribus Prælatis reservata: nam Clerici, si in communi & simul vivant, v. g. in Ecclesia Collegiata, ac se invicem percutiant, absolvi possunt ab Episcopo: nisi percussio fuerit valde enormis. *cap. quoniam 9. de vita & honestate Clericorum.* Quamvis autem Gloss. *ibid. in V. qui simul vivunt.* hunc textum interpretetur de Regularibus; nihilominus de Clericis sæcularibus probabilius intelligendus est: tum quod ponatur sub Rubr. *de vita & honestate Clericorum.* & in dubio textus recipiat interpretationem *ex Rubrica:* tum etiam quod in princi-

cipio illius *cap. quoniam.* expresse Pontifex loquatur de Clericis, qualiter eos possint Episcopi ad communem vitam & cohabitationem disponere, Regulares se invicem percutientes, vel qui ante Religionis ingressum ob percussionem Clerici vel Monachi in Canonem inciderunt, absolvuntur ab Abbate seu Prælato sui Ordinis & Monasterii, nisi valde enormis fuerit excessus, & ad mutilationem membri seu sanguinis profusionem (intellige ex gravi vulnere, non naribus, vel exigua cutis læsione) sit deventum, aut in Episcopum vel Abbatem violenta manus injecta, quibus casibus absolutio est Summo Pontifici reservata. *cap. cum illorum 32. cap. Canonica 50. hoc tit.*

132 Solent tamen plerique Religionum Prælati specialia privilegia a Summo Pontifice impetrare, ut etiam a percussione enormi absolvere valeant. Si Regularis aliquis Clericum sæcularem percusserit, ab Episcopo absolvitur; si non fuerit enormis percussio. *cap. Religioso 21.* & ibi Gloss. *in V. eo casu hoc tit. in 6.* alias a Summo Pontifice, si fuerit enormis percussio, nec Abbas speciali privilegio munitus sit *dict. cap. cum illorum.* Si Regularis unius Monasterii percusserit Regularem alterius Monasterii, per utriusque Monasterii Prælatum absolutio danda est. *d. cap. cum illorum vers. si vero claustralis.* Quod ita interpretatur. Molin. *de Jure & Just. tract. 3. disp. 60. num. 5.* ut absolutio & executio pœnæ fiat per Prælatum rei percutientis, tanquam per ordinarium ejus Judicem, cum consensu tamen & præscientia Prælati offensi, tanquam actoris persequentis injuriam sui Religiosi, nisi iste Prælatus actor maluerit totum negotium alteri Prælato committere.

Quod si in imponenda pœna hi duo Prælati dissentiant, tertium aliquem arbitrum assumendum censet Molina *cit. loc.* Moniales sive se invicem sive alios Clericos percusserint, ab Episcopo, in cujus Diœcesi Monasteria sita sunt, absolvuntur; quia non expedit eis, ut pro absolutione evagentur. *dict. cap. de Monialibus 33. hoc. tit.*

133 Notandum V. Quod illa verba Canonis, *suadente diabolo*, significent gravem injuriam, & in ratione sacrilegii mortale peccatum, ita tamen, ut hæc duo concurrant, scilicet animi interna affectio & intentio, qua aliquis Clerico graviter nocere cupit, & externus effectus, seu ipsa gravis læsio actu patrata: quare si quis v. g. habuerit intentionem ex occulto lapide vel jaculo graviter feriendi Clericum, sed aberraverit, vel quacunque causa impeditus non fecerit, peccavit quidem propter hunc malignum affectum coram DEO moraliter, excommunicationem tamen non incurrit. Navar. *dicto cap. 27. n. 87.* tum quod sola cogitatio mentis non puniatur per humanas leges. *cap. cogitationis 14. de Pœnitentia. dist. 1.*

1. tum quod præsertim in legibus pœnalibus verba accipienda sint cum effectu. *cap. cum super 12. de Officio delegati.* & etiam de communi praxi criminali, non soleat ordinaria pœna legis puniri conatus ad delictum, nisi effectus secutus sit.

E contrario si quidem externa læsio gravis fuerit, non autem ex dolo vel intentione, sed casu vel culpa patrata, ut si per incuriam domo quid ejectum transeunti Clerico nocuerit, etiam non incurretur censura; quia censura non incurritur, nisi ob peccatum mortale: læsio autem externa non est peccatum mortale, si animus lædendi non adfuerit. Licet vero aliquando ex læsione non mortali sequi possit peccatum mortale, si nimirum graviter lædens, obligatus ad restitutionem damni ex Leg. Aquil. eam cum potuit, non fecerit: censura tamen propter omissionem restitutionis non reperitur in Canonibus statuta.

134 Sed quid si Clericus ultro in sui percussionem consentiat forte secutus illud consilium Evangelicum *Matth. 5. v. 39. Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* Aut volens satisfacere pro offensa alteri illata ultro se offerat ad verbera an tali casu percutiens incurret censuram? Ex speciali ratione dubitandi, quod *violenti non fiat injuria,* neque dolus: sine injuria autem & dolo facta percussio non habeat censuram; ut dictum.

Nihilominus etiam hoc casu percutientem affici excommunicatione clare decisum est. *in cap. contingit 36. hoc tit.* quamvis enim huic Clerico volenti & offerenti se ad verbera in particulari non fiat injuria, fit tamen injuria Ordini Clericali, cui ipse per privatum suum consensum derogare non potest. Aliud foret, si ex joco percutiatur Clericus, vel dum in die parasceves personam Christi agit: quia in tali percussione abest animus injuriandi, & actio ipsa externa non est injuriosa Ordini Clericali. Imo tametsi percutiens haberet privatam vindictæ cupiditatem, peccaret quidem, probabiliter tamen a censura excusaretur; quia actio externa, cui sola censura infligitur, in morali hominum acceptione non est statui Clericali injuriosa.

135 Notandum VI. quod per violentam manuum injectionem in Clericum non tantum intelligatur percussio, sed quælibet injuriosa afflictio corporalis, ut si in publica vel privata custodia detineatur; si per violentiam vestibus aut rebus suis exuatur; si quis eum hostiliter insequatur, ut in fluvium vel fossam cum equo decidat &c. *c. nuper 29.* & ibi *DD. hoc t.* Præterea expresse in Jure decisum est, quod non tantum ipsi percussores Clericorum, sed & mandantes, consulentes (si percussio actu secuta sit) consentientes, non impedientes (saltem si ex officio impedire tenebantur) item percussionem suo nomine fa-

ctam ratam habentes excommunicationem incurrant. *c. mulieres 6. §. illi vero. cap. quantæ 47. h. tit. c. cum quis 23. eod. in 6.*

136 Notandum VII. quod aliquæ violentæ manuum injectiones in Clericum a censura excommunicationis excusentur: Ut *primo* per ignorantiam tolerabilem, id est, non crassam vel affectatam Juris vel facti; Juris quidem, si quis invincibiliter ignoret censuram excommunicationis ob Clerici percussionem esse statutam, juxta ea, quæ *in §. 1. hujus tit.* tradidimus; facti autem, si quis ignoret eum, quem percutit, esse Clericum, eamque ignorantiam, si in foro externo res agatur, & dubitetur, juramento paratus sit probare. *cap. si vero 4. h. t.* Si quis volens percutere Titium Clericum, forsan noctu percutiat Sempronium Clericum, quem novit ex incessu esse Clericum, putat tamen esse Titium; perinde incidet in excommunicationem, ac si Titium percussisset; quia ipsius intentio fuit Clericum percutere, quem etiam agnoscendo Clericum deliberate percussit, quamvis in persona erraverit, quo confert textus in *l. eum, qui innocentem 18. §. si injuria. ff. de injuriis.* ubi JCtus ait: *Si injuria mihi fiat ab eo, cui sum ignotus, aut si quis putet me esse Lucium, cum sim Cajus, prævalet, quod principale est, injuriam mihi facere velle, & ideo injuriarum habeo actionem.* Covar *in d. cap. alma mater. p. 1. §. 10. n. 15.* Secus dicendum, si quis volens manum aut lapidem injicere in Titium Clericum, ab eo erraverit, & casu tetigerit Cajum Clericum: quia in hoc casu intentio nocendi fuit respectu Titii, sed effectus non secutus, respectu autem Caji effectus quidem est secutus, sed deliberata intentio defuit: at vero in priori casu ponimus fuisse deliberatam intentionem percutiendi Clericum Sempronium, licet fuerit pro alio habitus, ut consideranti patebit.

137 *Secunda* excusatio est, si violentia inferatur Clerico incorrigibili post tertiam monitionem Episcopi, vel enormitatibus se immiscenti, ut superius sub *num.* 1. dictum est.

138 *Tertia*, si percussio Clerici necessaria sit ad defensionem corporis, bonorum vel pudicitiæ in persona propria vel proximi cum moderamine inculpatæ tutelæ. *cap. si vero 3. & c. ex tenore 10. h. t.*

139 *Quarta* excusatio est attenuatio culpæ ex circumstantiis, si nimirum ex subitanea ira, passione, sine sufficiente deliberatione percussio facta sit, qualis in necessaria defensione sui vel rerum suarum cum aliquali excessu moderaminis inculpatæ tutelæ facile contingere potest: vel ita levis sit percussio, ut arbitrio prudentis viri & juxta moralem hominum acceptionem ad peccatum mortale non pertingat: ubi autem est excusatio a mortali, est etiam excusatio a censura.

140 *Quinto* excusatur Magister vel Præ-

Præceptor, qui disciplinæ causa moderate castigarit discipulum Clericum. *c. ex tenore 10 c. cum voluntate 54. h.t.* Item etiam patres vel propinqui, qui juxta *c. si fil. 3. Cod. de pat. potest.* & *l. un. Cod. de Emendatione propinquorum.* corrrectionis causa moderate Clericis de sua familia verbera intulerint. *d c. cum voluntate in fin.* qua tamen in re hæc interpretatio est adhibenda, ut si Magister, præceptor, vel Pater, vel propinquus sit Laicus, tantum jus habeat corrigendi & puniendi Clericos in minoribus constitutos non autem in Sacris & Majoribus Ordinibus, sicut satis aperte colligitur ex *d. c. cum voluntate;* & docet Gloss. & Panor. *ibid.* atque communem sententiam testatur Mol. *de Just. & Jur. t. 1. tr, 2. disp. 228.* & *tr. 3. disp. 56. n. 6.* Ratio est, quod haud dubie indecorum sit statui Clericali, & plurimum vilescat Clericalis reverentia, si Laicis potestas corrigendi per verbera in Clericos in Sacris concedatur.

Non obstat, quod SS. Ordines Clericales non eximant filium a patria potestate excepta Episcopali dignitate. *l. SS. 34. cum auth. sed Episcopalis. Cod. de Episc. & Cler.* consequenter adhuc saltem patri jus castigandi filium Clericum remaneat. Nam Resp. filium eximi a patria potestate, in quantum præjudicat statui Clericali; & sic quoad bona sua post Clericatum acquisita (secus est de bonis ante Clericatum acquisitis, quæ manent sub patria potestate) eximitur filiusfamilias Clericus a patria potestate, ut hæc bona jure quasi castrensis peculii censeantur, & patri in illis nihil juris competat, sed filiusfamilias tanquam emancipatus liberam habeat disponendi facultatem. *d. l. SS. cum auth. Presbyteros. C. de Episcopis & Cleric.* ergo multo magis eximetur quoad suam personam, in quantum id exigit honestas status Clericalis.

141 *Sexto* etiam excusatur Prælatus Ecclesiasticus, si correctionis causa & ratione officii vel jurisdictionis Clericum vel Monachum juxta gravitatem culpæ castigatione corporali affecerit. *d. c. ex tenore, & c. cum voluntate.* si modo id faciat per se vel per alium Clericum aut Monachum. Si vero per Laicum fecerit, tam Prælatus mandans, quam Laicus mandatum exequens censuram incurrit. *c. universitatis 24. h. t.* Qui textus etsi de solis Prælatis Religiosis loquatur, eum tamen communiter de omnibus Prælatis Ecclesiasticis intelligi, tradit. Barb. *ibidem n. 3.* ubi etiam cum aliis DD. addit, quod si necessitas urgeat, & si Clericus vel Monachus aliter, quam per Laicos a facinore compesci vel capi non possit, aut consuetudo sit, ut Ecclesiastici per Laicos incarcerentur, vel in enormibus delictis ligentur & torqueantur &c. nullam incurri censuram; & probat textus in *cap. fama 35. v. Laici h. tit.*

142 *Septimo* demum etiam ebrietas aliquando excusare potest, si suffi-

ficientem rationis usum adimat, tametsi aliquis voluntarie se inebriaverit; quia licet peccaverit ita se inebriando, non tamen peccavit percutiendo ex defectu scilicet rationis, censura autem non pro peccato ebrietatis, sed pro peccato percussionis statuta est: nisi aliquis jam prius habuisset deliberatam intentionem percutiendi Clericum, & studio se inebriasset, ut contra excommunicationem prætendere posset, vel ad facinus audacior redderetur; tunc enim non tantum ebrietatem, sed etiam percussionem voluntarie admisisset.

143 Notandum VIII. quod præter Summum Pontificem a censura excommunicationis absolvere possit Legatus *de Latere*, & quidem omnes undecunque advenientes: Legatus autem *missus*, sive *Nuntius Apostolicus* tantum eos, qui sunt in Provincia suæ legationis: Legatus vero *natus*, non plus juris habeat circa absolutionem quam alius Ordinarius, *c. excommunicatis. 9. c. quod translationem. de Offic. Legati.*

144 Notandum IX. quod etiam in quibusdam casibus Episcopo absolutio concedatur: & I. si percutiens sit mulier, vel Monialis. *c. mulieres 6. c. de Monialibus 33. h. t.* II. si sit impubes, quamvis post pubertatem primum petat absolvi. *c. ult. h. t.* III. si Clerici in communi viventes se invicem percusserint. *c. quoniam 9. de Vita & Honestate Clericorum.* secus si alii Clerici separatim viventes se invicem percusserint, nisi percussio fuerit levis. *c. 1. h. tit.* IV. si Religiosus percusserit Clericum sæcularem. *c. Religioso, 21. h. t. in 6.* V. si quis habeat impedimentum rationabile, ex quo ad Summum Pontificem, & ejus Legatum accedere nequeat: sed hoc casu si impedimentum sit perpetuum, simpliciter absolvitur ab Episcopo præstita cautione *de satisfaciendo mandatis Ecclesiæ & parti læsæ;* si vero impedimentum sit temporale, insuper cautio exigenda est, quod absolutus, quam primum potuerit, Sedi Apostolicæ se præsentare velit, ut ejus mandatum de satisfaciendo Ecclesiæ læsæ suscipiat: quod si neglexerit cessante impedimento se præsentare, in censuram reincidet ipso Jure. *c. de cætero 11. c. ea noscitur 13. c. quamvis 58. h. t. c. eos, qui 22. eodem in 6.*

145 VI. Potentes domini etiam absolvuntur ab Episcopo, debet tamen Pontifex prius de statu ipsorum informari. *cap. mulieres 6. h. t.*

146 VII. si percussio sit levis *cap. pervenit 17. h. t.* Est autem hic notandum, quod percussio quadrupliciter dividatur. *Prima* est *levissima* & venialis, quæ non habet censuram. *Secunda* est mortalis quidem, sed comparatione aliarum *levis*. *Tertia* est *gravis* sive mediocris, a qua Episcopus tantum absolvit Clericos simul viventes, & Religiosos percutientes Clericos. *Quarta gravissima* sive *enormis*, a qua regulariter non absolvit Episcopus, ni-

nisi mulieres, Moniales, impuberes, non sui juris, vel impedimento laborantes. Quænam autem dicatur in singulis factis percussio levis, mediocris, vel enormis, relinquitur arbitrio Episcopi, qui circumstantias facti, scilicet læsionem, locum, tempus, modum, personam tam læsi, quam lædentis diligenter considerabit:
147 ita tamen, ut in dubio potius judicet percussionem esse gravem, & ab ea se absolvere non posse, quam ut declarando levem, occasionem præbeat lædendi statum Ecclesiasticum, sicut habetur in quadam *extrav.* quam in terminis refert Nav. *in Manuali. c. 27. n. 92.* & Mol. *t. 2. tr. 3. disp. 27. num. 1.*

148 Notandum *ultimo,* quamvis Molin *d. tr. 3. disp. 59.* asserat, quod inferioribus Prælatis (exceptis Abbatibus respectu Religiosorum, de quibus superius sub *notabili 4.* dictum) qui Episcopi non sunt, etsi Episcopalem jurisdictionem habeant, sicut Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, sede vacante, non competat jus absolvendi in casibus, quibus posset Episcopus absolvere; eo quod Canones tantum Episcopis hoc privilegium concedant: contrarium tamen magis videtur Juri consentaneum, sicut de Capitulo sede vacante textus est satis clarus *in c. un. de Majorat. & obedient. in 6.* ubi generaliter conceditur, ut a censuris sive *Juris* sive *hominis,* a quibus posset Episcopus absolvere, etiam possit Capitulum sede vacante, & de Superioribus Conventualibus Religionum exemptarum & aliis Prælatis jurisdictionem *quasi Episcopalem* habentibus, quod absolvere possint in casibus, in quibus possent Episcopi, docent complures apud Barb. *ad Conc. Trid. Sess. 24. de Reform. cap. 6. sub num. 7. & 9.* cum enim privilegia Juris favorem animæ concernentia late sint interpretanda, & hic tantum de jurisdictione, non de Ordine Episcopali agatur, nihil interest, an quis Episcopus sit, vel Episcopalem jurisdictionem habeat. In Germania & aliis partibus septentrionalibus, unde difficilis est accessus ad Papam, solent quidam Episcopi & Regularium Ordinum
149 Confessarii specialia privilegia impetrare, ut etiam a gravi percussione Clerici absolvere possint saltem in foro conscientiæ, & si alicubi consuetudo sit, ut talis absolutio etiam pro foro externo acceptetur, tolerari poterit: nam quod absolutus coram DEO adhuc in foro externo quoad judicialia, & alia similia pro excommunicato habeatur, Jure tantum humano statutum est, & consequenter contraria consuetudine immutari potest.

TITULUS XL.

De Verborum Significatione.

SUMMARIA.

1. *Verba alicujus dispensationis in propria significatione sunt accipienda.*
2. *Verba intelligenda sunt cum effectu.*
3. *In verbis potissimum attendi debet mens & intentio disponentium.*
4. *In contractibus fit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere, servata tamen æquitate.*
5. *Verba sunt semper intelligenda secundum subjectā materiam, & naturā actus.*
6. *Auctores, qui de verborum significatione scripserunt.*

Cum in Jure, & hominum dispositionibus sæpe dubitari possit de *significatione verborum*, ut in *Digestis* Juris Civilis specialis de hoc Titulus ad finem subnectitur, ita similiter Compilator Decret. in fine operis hunc titulum subjecit. Quia vero *significatio verborum* per totum Jus diffusa passim in propriis materiis & locis tradita est, & omnes verborum Juris significationes hic repetere nimis longum foret, hinc omissis aliis breviter tantum quasdam Regulas circa verborum intelligentiam & interpretationem, quæ circa actus & dispositiones occurrunt, afferemus: nam de *interpretatione legum* jam diximus in *tit. de Const. §. 4. n. 74. & seqq.*

1 I. Igitur verba cujuscunque dispositionis sunt *in propria significatione* & *secundum communem usum hominum* accipienda. *l. non aliter 69. ff. de Leg. 3.* idque etiamsi materia sit strictæ interpretationis, ac præjudicialis alteri. Joan. Honor. *hoc t. num. 1.* nisi forte aliter constet de mente disponentium, quam tamen allegans debet probare. Gl. *in d. l. non aliter verb. testatorem.* Item, si ex verbis sequeretur aliquid absurdum, vel dispositio redderetur inutilis, tunc verba potius sunt impropria nda, quam ut dispositio pereat. *c. Abbate 25. h. t.* Honor. *l. c. n. 2.* Hinc

II. Verba intelligenda sunt *cum effectu*, ita ut aliquid operentur, nec sint superflua. *l. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quisque Juris.* & *l. 3. in pr. ff. de Jurejur. c. relatum 4. de Clericis non resident.* 2

III. In verbis potissimum attendi debet mens disponentium: quia *verba intentioni* & *non intentio verbis debet deservire. c. secundo requiris 41. de Appell. c. intelligentia 6. hoc tit.* 3

IV. In contractibus, si verba sint ambigua, interpretatio fit *contra eum, qui legem potuit apertius dicere. c. contra eum 57. de R. J. in 6.* Ita tamen, ut, quantum fieri potest, 4

teſt, ſervetur, æqualitas inter contrahentes. *l. pen. C. Communi dividundo.* & ut ratio æquitatis habeatur. *l. ſi id quod 7. ad fin. ff. de Reſcind. vend. l. placuit 8. Cod. de Judic.*

5 Deinde ſemper verba ſunt intelligenda ſecundum *ſubjectam materiam*, & *naturam actus* vel contractus. *l. 15. §. ſi una 4.* & ibi Barth. *ff. Locati.* Plura de interpretatione verborum videri poſſunt apud Barb. *in tr. Varior. axiom. 222.*

6 Et circa hanc materiam de *verborum ſignificatione* ex inſtituto ſcripſerunt Albericus de Roſate *in Dictionar. Juris* Aug. Barb. *in tract. de Appellativis Juris & dictionibus uſu frequentior.* Item Lexicon præter alios *in Præf. ibid.* ab Hermanno Vultejo relatos edidit Joannes Calvinus: denique *Theſauros Juris* addiderunt Chriſtophorus Beſoldus, Arnold. Reygerus, & alii.

TITULUS XLI.

De Regulis Juris.

SUMMARIA.

1. *Auctores de Regulis Juris ſcribentes.*
2. *Utilitas Regularum Juris.*
3. *Non ex Regulis Jus, ſed ex Jure Regula deſumpta eſt.*

Sicut *Digeſta* Juris Civilis, ita pariter *Decretales* hoc tit. *de Regulis Juris* clauduntur: in quo variæ regulæ toto Jure alias ſparſæ velut in unum faſciculum collectæ ob oculos ponuntur, ſpecialiter autem in *Lib. 6. Decret.* Bonifac. VIII. 88. *Regulas Juris* recenſet.

1 Verum quia iſtarum exactior declaratio longiorem tractatum requireret, & pleraque ex jam ſuperius dictis forent repetenda, lectorem ad illos auctores, qui ex inſtituto in *dictas Regulas Juris in 6.* commentati ſunt remitto. Inter quos ſunt Dynus, Petrus Peckius, Henric. Caniſ. *in ſumma Juris Canonici.* Barb. *in Collect. ad lib. 6. Decret.* & alii.

2 Illud tamen moneo circa *Regulas Juris*, quamvis utile ſit eas in Corpore juris relegere, & quantum fieri poterit, eas memoriæ mandare, cum valeant pro confirmatione dictorum, & in caſibus in Jure non deciſis inde argumentum deſumi poſſit, atque in dubio potior ſit cauſa ejus, pro quo Regula facit, donec adverſarius aliud Jus in contrarium oſtendat, ut inquit Gloſſ. fin. *ad Rub. de R. J.* valde tamen decipi eos, qui putant, ſe totum Jus ex iſtis *Re-*

gulis intelligere: cum illæ materiæ, quas iſtæ *Regulæ* ſummariſſime perſtringunt, habeant maximam amplitudinem, & infinitæ propemodum ſint circa has Regulas exceptiones. 3 Unde merito Juris-Conſultus in *l. 1. ff. de R. J.* dixerit, *non ex Regulis Jus, ſed ex Jure Regulam eſſe deſumptam:* quaſi diceret: fundamenta Juris ex aliis prius addiſcenda, & deinde primum per Regulas Juris in memoriam revocanda. Sufficiant igitur hæc hactenus a nobis tradita fundamenta, ut exinde & Canones & alii Canonum interpret. ſatis intelligi poſſint; labores vero noſtri in toto hoc *Collegio Canonico* ad DEI Ter Optimi Maximi DEIparæque Virginis, Omniumque Cœlitum honorem & gloriam, ac proximi utilitatem impenſi ſunto.

FINIS LIBRI. V. DECRETALIUM.

IN-

INDEX

Rerum & Verborum locupletissimus.

Prior Numerus Librum, alter Titulum, tertius Numerum marginalem denotat.

A.

Abbas

Eligi non potest, qui ordinem non est professus. Lib. I. Tit. 6. num. 19. Quomodo & quando benedicendus? ibid. n. 58. & 59. Cui & quibus possit conferre Ordines Minores? I. 10. n. 11. Ex alio Monasterio assumptus efficitur Monachus illius Monasterii, cui præficitur. III. 31. 20. Quando possit ferre censuras? V. 39. 13.

Abbatissa

An possit eligi Monialis bigama, vidua, aut corrupta? I. 6. 23. Quot annos ætatis & Religionis habere debeat? ibid. n. 28. An possitdare licentiam intrandi Monasterii clausuram? III. 35. 10. An possit ferre censuras? V. 30. 15.

Abrogatio.

Quid sit? I. 2. 70. & IV. 16. 1.

Absens

An & qualiter eligere possit? I. 6. 10. Quando & ex quibus causis habeatur pro præsente? I. 2. 30. & III. 4. 25. & 28. Absens Canonicus quibus in casibus lucretur etiam distributiones? III. 4. 30. & 32.

Absolutio a censura. V. Censura.

Abstemius

An possit ordinari? I. 20. 17.

Academia. V. Universitas.

Accusatio.

Matrimonium accusare qui possint? IV. 18. 5. Accusatio quid, & quomodo instituatur? V. 1. 2. & 3. Accusare qui possint vel non? ibid. n. 5. & seq. Qui accusari non possint? ibid. n. 14. & seq.

Actio injuriarum.

Quomodo civiliter aut criminaliter proponatur? V. 36. 10. Quando tollatur? ibid. n. 12. De actione recantatoria. ibidem n. 11.

Actio Legis Aquiliæ

Qualiter detur? V. 36. 25. Quomodo pœnalis sit? ibid. n. 30. An obliget in conscientia? ibid. n. 48.

Actio redhibitoria, & quanti minoris

Quando detur? III. 17. 19.

Actor

Quid? II. 1. 2. Agere qui possint vel non? ibid. n. 3. 4. & 5.

Actus

Illicitus non semper est inval. I. 2. n. 49. Quomodo lex actum cen-

ſeatur invalidaſſe? ibid. n. 51. Quid ad actus valorem requiratur? ibid. n. 56. Solennitates actuum non fundantur in præſumptione. ibid. n. 61. Actum invalidare, & denegare actionem, quomodo differant? ibid. Actus mere voluntatis non inducunt conſuetudinem, præſcriptionem. l. 4. n. 9.

Adoptio

Quid & quotuplex? IV. 12. 1. Ejus requiſita. ibid. n. 6.

Adulterium

Conjunctum cum promiſſione Matrimonii, vel machinatione in mortem conjugis, cauſat impedimentum. IV. 7. per tot. Inducit divortium quo ad thorum. IV. 19. n. 11. & 12. Niſi uterque conjux adulteretur. ibid. n. 15. Vel maritus cauſam dederit adulterii. ibid. n. 16. Adulterium quid, & quomodo in hoc differat Jus Canonicum a Civili? V. 16. n. 2. Quæ pœna adulterii? IV. 20. 15. & V. 16. 4. 5. & 6.

Advocatus.

Qui Clerici in Advocatos recipi poſſint? I. 37. a n. 4. Advocati debent abſtinere ab injuriis. ibid. n. 9. Prohibetur eis paciſci de quota litis: non de ſalario. ibid. n. 10. *Vide Poſtulare. Procurator.*

Advocati Eccleſiarum

Qui dicantur, & quomodo a patronis differant? III. 38. n. 28.

Ædificare

Quatenus liceat in fundo ſuo? V. 32. 6.

Æquitas.

Rigori Juris præferenda? l. 2. n. 77.

Ætas

Requiſita in Ordinandis. l. 14. a n. 1. usque ad 10. In præficiendis beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis. ibidem. n. 18. & ſeqq.

Affinitas

Quid, & quomodo contrahatur? IV. 14. 1. Eſt triplex. ibid. n. 6. Quomodo conſtituat impedimentum affinitatis? ibid. n. 7. Quousque extendatur? ibid. n. 9. Ad quotum gradum affinitas dirimat Matrimonium? IV. 14. num. 9.

Alchimicum aurum

Fieri & expendi prohibetur. III. 1. n. 16. Pœna Alchimiſtarum de Jure Canonico. V. 20. n. 16.

Alienatio Feudi. V. Feudum.

Alienatio Judicii mutandi cauſa

Eſt inter cauſas reſtitutionis in integrum. l. 42. 1. Quæ actio propterea competat? ibid. n. 2. Rei litigioſæ alienatio, quia per ſe nulla eſt, non indiget hoc remedio. ibid. n. 3.

Alienatio Rerum Eccleſiaſticarum.

Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretioſa, & quænam accenſeantur immobilibus? III. 13. 1. Res ſervando non ſervabiles poteſt Prælatus alienare. ibid. n. 2. Item res immobiles exiguas. ibid. n. 3. Similiter res ab antiquo alienari ſolitas. ibid. n. 4. Ad valorem alienationis requiritur copulative cauſa & ſo-

solennitas. ibid. n. 14. Quales contractus veniant nomine alienationis? ibid. n. 11. Quæ alienatio rei Ecclesiasticæ sit nulla? ibid. n. 17. Pœnæ male alienantium. ibid. n. 18. An sit restituendi obligatio in conscientia? ibid. n. 19. & l. 2. n. 58. Quomodo res male alienata repeti possit? lll. 13. num. 21. Quid possit consuetudo in hac materia? ibid. 24. Quomodo pretium debeat restitui? ibid. n. 25. Abbates possunt dare consensum in alienationes rerum ad suas Parochias pertinentium. lll. 30. n. 15.

Allodia

Seu allodialia bona quæ dicantur? lll. 20. n. 12.

Altare.

Specialis consecratio Altaribus impendenda est. lll. 40. 3. Quid sit Altare portatile & fixum, & quibus casibus execrentur. ibid. num. 4.

Anathema

Et excommunicatio quomodo differant? V. 39. n. 28.

Annatæ.

De beneficiis qualiter solvendæ? lll. 5. n. 53. Qualiter ab Episcopo peti possint? V. 5. n. 17.

Antichrisis.

Quid sit, & an sit licita? V. 19. 17.

Aperire literas.

Aperiens an falsum committat? V. 20. 11. Quando aperire liceat? ibid. n. 12.

Apostasia

Est triplex. V. 9. 1. Quomodo differat ab hæresi? ib. n. 2. Pœna Apostatæ ibid. n. 5. Qui dicantur Apostasiam committere? ibid. n. 7.

Apostoli. V. Appellatio.

Appellatio

Quid & quotuplex? ll. 28. 9. Quæ differentia inter judicialem & extrajudicialem? ibid. n. 10. & a sententia definitiva & interlocutoria. ibid. n. 11. Quales effectus harum appellationum? ibid. n. 12. Quomodo & a quali interlocutoria de Jure Trid. appellari possit? ibid. n. 15. Appellatio est species defensionis omnibus concessa. ibid. n. 16. Quomodo tertius appellare possit? ibid. n. 17. A quibus appellatio non detur? ibid. & n. 24. Aliud est appellatio, aliud sententiam nullam dicere. ll. 28. 1. Potest tamen agi de nullitate, aut supplicari vel revisio peti. ibid. n. 3. Quod tempus supplicationi præfixum, & quando supplicationi locus non sit: ibid. n. 23. & 24 Quomodo fiat revisio? ibid. n. 25. Qualiter detur, vel non detur appellatio in causa sanguinis? ib. num. 26. Quando in causis correctionis vel visitationis, ab executione, a facta transactione, item contumaci condemnato, & infra certam summam non detur appellatio? ibid. n. 28. & seqq. Nec effectum suspensivum habeat. ibid. n. 34. In notoriis & in

in poſſeſſorio ſummariſſimo non admittitur appellatio. ibid. n. 37. & 38. A correctione & viſitatione quando detur? l. 33. 42. Fatalia interponendæ appellationis ſunt 10. dies ll. 18. 39. Quando & quomodo currat hoc decendium. ibidem & n. ſeqq. Quomodo Domino per procuratorem præjudicari poſſit? ibidem n. 43. Quid ſint Apoſtoli & quotuplices. ibid n. 44. Tempus introducendæ appellationis a quo determinetur. ibidem n. 47. Quando cenſeatur appellatio deſerta, & quid deinde fiat? ibid. n. 49. *Vide Recuſatio.*

Approbatio Religionis

Ad quem ſpectet? lll. 31. 13.

Arbiter

Quid ſit? l. 43. 1. Quid, ſi plures arbitri, & diſſentiant? ibid. n. 2. Ex pluribus arbitris uno abſente, an reliqui procedere poſſint? ibid. n. 3. Super quibus fieri poſſit compromiſſum. ib. n. 4. differentia inter arbitrum & arbitratorem. ibid. n. 5. Qui prohibeantur ſuſcipere arbitrium. ibid. n. 6. Quomodo ſententiæ arbitri ſtare oporteat? ibid. n. 7. Quomodo arbitratoris ſententia reduci poſſit? ibid. n. 9. Quale tempus reductionis ſtatutum ſit? ibid. n. 8. Teſtes & Confeſſio coram arbitratore quomodo faciant fidem? ibid. n. 9. A ſententia reductionis non datur appellatio. ibid. n. 10. Qualem pœnam committant contravenientes ſententiæ reductionis. ibid. n. 11. An reductioni poſſit renuntiari. ibid. n. 13. *Vide Compromiſſum.*

Arbor

Conſanguinitatis. lV. 14. 4.

Archivum. V. Inſtrumenta.

Archi - Diaconus

Quis, quod ejus officium, & quæ ejus poteſtas? l. 23.

Archi - Epiſcopus

Quis, quæ ejus ſuperioritas & poteſtas? l. 33. 25. & 26. Quæ jurisdictio in ſuffraganeos, eorumque ſubditos? ibid. n. 27. & ſeqq. Quomodo Pontificalia exercere poſſit in loco exempto. I. 8. n. 9.

Archi - Presbyter

Quis ſit? cui ſubſit? & qualem habeat Jurisdictionem? l. 24. n. 1. 2. 3. Archi- Diaconus & Archi - Presbyter debent ſuſcipere ordinem ſuo nomini congruentem. ibid. n. 4.

Arctati. V. Ordinandorum Qualitas.

Arrhæ

Vel pœnæ an Sponſalibus addi poſſint? lV. 1. n. 7.

Arrogatio

Inducit impedimentum Matrimonii, & inter quos. lV. 12. n. 3. 4. & 5.

Aſcendentes

Qualiter ab inteſtato ſuccedant? lll. 27. 10. *Vide Teſtamentum.*

Aſſeſſores

Qui ſint Aſſeſſores, & quinam Judi-

dices eos habere possint? II. 1. 9. Non habent jurisdictionem. ibid. n. 9.

Auditores

Quid sint? II. 1. 10.

Advocare, Advocatio causæ. V. Forum competens.

B.

Bannitus

Quomodo Bannitum liceat occidere? V. 12. n. 4. & 5.

Baptismus.

Infans debet baptizari. III. 42. 1. Quis Minister solemnis & non solemnis? ibid. n. 2. Præsente digniore non debet baptizare inferior. ibid. n. 3. Quando liceat uti materia dubia, item abluere partem baptizandi non principalem. ib. n. 5. & 6. Quando debeat repeti Baptismus sub conditione? ibid. n. 7. & 8. Non baptizatus potest salvari per Baptismum Flaminis. ibid. n. 9. Monstra quomodo baptizanda? ibid. n. 10. Ubi debet Baptisma conferri? ibid. 11. Baptizando detur nomen alicujus Sancti. ib. n. 14. Baptisma est janua ad Ecclesiastica Sacramenta. III. 43. 1.

Bellum.

Ad bellum requiritur duplex justitia. I. 34. 4. Bellum per se licitum, potest per accidens fieri illicitum. ib. n. 5. An S. Pontifex possit vel debeat bellantes ad pacem compellere? ibid. n. 6. Ex causa magnæ utilitatis licet in die festo bellare. ibid. n. 7. Quomodo Principi Christiano liceat infideles in auxilium vocare? ibid. n. 8. Quomodo innocentes occidere liceat in bello, & eorum bona diripere? ibid. n. 9. Qualiter obsides occidi non possint? ibid. n. 10. Qualiter oblata satisfactione Princeps a bello teneatur desistere? ibid. n. 11. *Vide Pax.*

Benedictio Abbatum

Quid, & in quo conveniat & differat a Consecratione? I. 6. n. 58. Quo die fieri debeat? ibid. n. 59. Abbates benedicti qualiter Pontificialia exercere, ordinare, paramenta benedicere &c. possint? ibid. n. 60.

Beneficium

Beneficium quid? III. 5. 1. & quotuplex? ibid. n. 4. 5. & 6. Differentia inter pensiones & beneficia. ibid. n. 2. Beneficium non potest conferri a Laico. ib. n. 3. Beneficia qui conferant, & de beneficiorum reservationibus. ibid. a n. 7. usque ad n. 61. Beneficiorum quinam incapaces existant. III. 5. 62. Benefic. invalide adeptus, an possit tuta conscientia retinere? ibid. n. 63. Beneficia intra quantum tempus conferenda. ibid. n. 65. An plura beneficia uni conferri possint? n. 68. Beneficiatus ægrotus non cogitur beneficium dimittere. ibid. 6. n. 1. Beneficium quot modis vacare dicatur? ibid. 8. n. 2. Beneficium de jure vacans & ab alio pos-

possessum impetrans, debet facere hujus possessionis mentionem. ibid. n. 3. Beneficii vacaturi promissio non valet. ibid. n. 4. Quomodo beneficium diminuatur. ibid. 12. n. 1. Beneficio non potest imponi novum onus. ibid. n. 2. Fructus beneficii vacantis ad quem pertineant? ib. n. 3. Beneficii divisio quando fiat? ibid. n. 4. Dismembratio & suppressio quid & quando fieri possit? ibid. n. 5. & 6. Unio beneficii, quæ dicatur: ibid. n. 9. Quis unire possit? ib. n. 10. & quid requiratur ad unionem. ibid. n. 11. Beneficium curatum, & Ecclesia Parochialis non est idem. ib. 29. 9. Quædam beneficia sunt actu curata, quædam habitu. ibid. n. 10. Alia sæcularia, alia regularia. ib. 37. n. 1. An in dubio omnia beneficia præsumantur sæcularia? ibid. n. 2. Beneficium sæculare qualiter in Monasterio fundari possit? ibid. n. 3. Circa Beneficia Ecclesiastica contractus onerosi sunt simoniaci. V. 3. 26. Qualiter resignatio beneficii simoniaca esse potest vel non ibid. n. 28. & seq. in causis beneficialibus quomodo reprobentur & admittantur sortilegia? ibid. 21. n. 5. Beneficiis præficiendi quas debeant habere qualitates? l. 14. 28.

Beneficiatus

Etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetur ad restitutionem. lll. 41. §. 3. n. 22. In primis sex mensibus non tenetur. ib. n. 26.

Beneficiis præficiendi. V. Ætas præficiendorum.

Bigamia, Bigamus, Bigami.

Bigamia quid, & cur inducat irregularitatem? l. 21. 1. & 2. Quomodo contrahatur? ibid. num. 3. Cum vidua nulliter contrahens an efficiatur bigamus? Bigamia in infidelitate contracta an noceat post conversionem? ibid. n. 8. In bigamia quis dispenset? ibid. n. 11.

Blasphemia

Quid, & quotuplex? V. 26. 1. Pœna blasphemiæ. ibid. n. 3.

Bona Clericorum

Patrimonialia quæ dicantur? lll. 25. 2. Quæ industrialia? ibidem n. 4. Quæ prospectu Ecclesiæ acquisita? ibid. n. 5. Quæ parsimonialia? ibid. n. 7.

Breviarium

Qualis attentio requiratur in recitando Breviario? lll. 41. 27.

Bullarium

Et ejus authoritas. Procem. n. 13.

Bullæ

Pontificiæ extravagantes qualem authoritatem habeant? Procem. num. 13.

C.

Cadaver

Cur in locis sacris sepeliatur? olim non licebat. lll. 28. & n. 2.

Calices & Patenæ

Specialiter consecrati, & ex certa

ta materia confici debent. III. 40. num. 5. Quando consecratio repetenda? ibid. n. 6.

Calumniari.

Quid sit? V. 2. n. 1. Præsumptio calumniæ quomodo tollatur? ibid. num. 3.

Cambium

Quid sit, an licitum? V. 19. 24.

Campanæ Ecclesiarum

Quare benedicantur, & Chrismate inungantur? III. 40. 7.

Canones.

De Canonum contrarietate. Proœm. n. 18. Aliqui antiquiores Gratiano Canonum collectores. ibid. 7.

Canonica Purgatio. V. Purgatio.

Canonicatus

Quam ætatem requirat? I. 14. 34. Doctoribus vel Licentiatis in Theologia aut Jure Canon. conferendus. ibid. n. 38.

Canonicus.

An aliquis possit esse in duobus locis sine dispensatione & qualiter teneatur residere? III. 4. 29. Canonici absentes quomodo lucrentur distributiones. ibid. n. 30. Canonicus Parochus quando censeatur præsens? ibidem n. 31. Canonicus legens Missam tempore Horarum Canon. an percipiat distributiones. ibid. n. 32. Canonicus absens 3. mensibus an etiam lucretur? ibid. n. 34. *Vide Distributiones.*

Capellani Parochorum

Non tenentur ad restitutionem, si Breviarium omittant. III. 41. 31.

Capitulum

An & qualia statuta facere possit? I. 2. 21. III. 11. 11. Capituli consensus quibus casibus requiratur. III. 10. 2. 3. 4. & 5. Capitulum convocare quis possit? III. 11. 1. Capitulares absentes quando vocandi, quot præsentes esse debeant? ib. n. 2. & 3. unus vocandus non vocatus potest irritare actum. ibid. n. 4. Capitulum ut dicatur aliquid fecisse, requiritur Capitularis tractatus ibid. 5. Capitulares debent esse in majoribus Ordinibus, & an etiam in Monasteriis? ibid. n. 6. & 7. Major pars trahit ad se minorem, & an sufficiat majoritas respectiva? ibid. n. 8. & 9. Capitularium major & sanior pars debet consentire. ibidem n. 10. An pars major prævaleat, quando agitur de Jure singulorum? ibid. n. 13. Subscriptio Capitularium qualiter facienda? ibid. n. 14. Capitulum Cathedralis Ecclesiæ qualem habeat præcedentiam? I. 33. 61.

Cardinales

Unde dicti & quando inceperint? I. 33. 15. Cardinales creat solus Papa. ibid. n. 16. Cur utantur rubro colore? ibid. n. 17. Præcedunt omnes alias dignitates Ecclesiasticas. ibid. n. 18. Eorum potestas. ibid n. 10. Hodie soli Cardinales eligunt Papam. ibid. n. 20.

Caſtratio.

An ſit licita ad tuendam Caſtitatem, vel ſervandam vocem? l. 20. n. 12. An caſtratus propter vocem ſit irregularis? ib. num. 11.

Caſus, Vide Contractus.

Catechismus

Quomodo ſit impedimentum? IV. 16. 5.

Cathedraticum

Quid? III. 39. 5. An poſſit tolli præſcriptione? ibid. n. 7.

Catholica Fides. V. Fides.

Cauſa

Connexa non dividenda. II. 2. 77. 79. & 80. qualiter & quando ſit cauſa connexa? ibid. n. 78. 80. & 82. de cauſa connexa oportet excipere ante litem conteſtatam. ibid. 83.

Cauſa Eccleſiaſtica

Quænam dicatur. II. 2. n. 62. quando cauſa ſæcularis trahatur ad Forum Eccleſiaſticum? ibid. n. 63. & 64. Propter denegatam juſtitiam in Foro Eccleſiaſtico non fit recurſus ad ſæculare. ibid. n. 65. Epiſcopus an ſit Judex in cauſa ſuæ Eccleſiæ? ibid. n. 66.

Cauſa Feudalis.

In cauſa feudali quis ſit Judex competens? II. n. 84. & ſeqq.

Cauſa mixti Fori

Quæ dicatur? II. 2. n. 67. & ſequent.

Cauſa Poſſeſſionis & Proprietatis

Quid ſit? II. 12. 2. datur etiam in corporalibus. ibid. n. 2. Quotuplicia ſint remedia poſſeſſoria? ibid. n. 5. Quomodo procedendum, & quis præferatur in poſſeſſorio? ibid. n. 6. & 7. An & quomodo cauſæ poſſeſſionis & proprietatis poſſint cumulari? ibid. n. 9. De petitorio poteſt actor tranſire ad poſſeſſorium. ibid. n. 10. Quando cauſa proprietatis conſulto non intentetur? ibid. n. 11.

Cenſura

Quid? V. 39. 1. & 2. Quotuplex? ibidem numero 18. Ferri poteſt ſolum in Chriſtianos viatores. ibid. n. 3. 4. & 5. Et non niſi pro delicto externo & mortali. ibid. n. 6. Qualis contumacia & monitio ad inferendam cenſuram requiratur? ibid. n. 7. Quomodo ipſo Jure inferri poſſit? ibid. n. 8. Quando citatio prærequiratur? ibid. n. 9. qualis ignorantia excuſet a cenſura? ib. n. 10. Quæ differentia inter alias pœnas, & cenſuram? ibid. n. 11. Quibus competat poteſtas ferendi cenſuras? ibid. n. 12. 13. 14. & 15. Quomodo cenſuræ privent bonis Eccleſiaſticis? ibid. n. 16. Quando cenſura tollatur? ibid. num. 17. Qualiter cenſuræ generaliter vel in ſpecie ferri poſſint? ibid. n. 20. Quales cenſuræ prohibitæ? ibid. n. 21. Cenſuræ generales quomodo ferri debeant? ibid. n. 22. in cenſura celebrans vel miniſtrans, ſit ir-

irregularis. ibid. n. 65. Quando censura, & quotupliciter sit nulla? ibid. n. 103. & 104. Appellatio post censuram latam non habet effectum suspensivum, ib. n. 105. Quomodo censura sit valida, si lata sit in innocentem? ibid. n. 106. Potest in foro externo valere, etsi non valeat in interno. ibid. n. 107. In foro externo invalida, est etiam invalida in foro interno ibid. num. 108. Quomodo & qualiter censura per modum statuti quis obligari possit? ibid. n. 109. Quando censura lata omnino nulla? ibid. n. 110. Qualiter censuræ invalidæ esse possint? ibid. n. 112. Episcopi quomodo non incurrant? ibid. n. 113. Quis a censura hominis absolvat? ibid. a num. 114. usque ad n. 119. Censura Juris alia reservata, alia non. ibidem n. 119. In articulo mortis nulla reservata est ibid. n. 115. Privilegium Episcoporum & Regularium absolvendi & dispensandi circa casus reservatos. ibidem n. 120. Quænam censuræ reservatæ? ibid. 121. Quid faciendum, si quis dubitet an censura sit reservata? ib. n. 123. A quibus censuris quivis Episcopus vel Confessarius absolvere possit. ibid. n. 124.

Censura Can. Si quis suadente.

Qui Clerici Privilegio Canonis gaudeant. ibid. n. 126. Quid de Clericis conjugatis? ibid. 128. Quid de Eremitis? ibid. n. 129. Regulares omnes omnino gaudent. ibid. n. 129. In hoc Canone Masculinum etiam comprehendit fœmininum. ibidem n. 130. Clerici etiam se ipsos percutientes incidunt in Censuram Canonis. ib. n. 131. Qualis injuria requiratur ad dictam Censuram incurrendam? ibid. num. 133. Quid nomine manus violentæ injectionis intelligatur: ibid. num. 135. Quid excuset a censura Canonis? ibid. 137. & 138. Qualiter ab hac Censura Legatus a latere & Nuntius Apostolicus absolvere possint? ibid. n. 143. Quid de potentibus? ibid. n. 145. A percussione levi indifferenter absolvere potest Episcopus. ib. n. 146. Quomodo in dubio percussio judicanda sit ibid. n. 147. Privilegium Episcopale absolvendi a Censura Canonis extenditur ad alios jurisdictionem Episcopalem, vel quasi habentes. ibid. n. 148. Consuetudine potest obtineri, ut absolutio in foro conscientiæ impensa, etiam in foro externo acceptetur. ib. n. 149.

Census

Quid, & quotuplex? III. 39. 2. An novus census imponi possit Ecclesiis post fundationem? ib. n. 3. Emptio census an sit usuraria. V. 19. 22.

Cessatio a Divinis.

Quid sit, & quomodo differat ab interdicto? V. 39§. 3. n. 101. Quis cessationem possit indicere? ib. n. 102. Non prohibetur per eam se-

ſepultura Eccleſiaſtica. ibidem num. 101.

Charitativum ſubſidium

Quid? III. 39. 8. Quando & a quibus exigi poſſit? ibid. a n. 9. Usque ad n. 11. Quomodo Monaſteria ſint libera? ibid. n. 12.

Chiromantia

Quædam datur, quæ non eſt prohibita. V. 21. n. 14.

Chrisma, vide Confirmatio.

Citatio

Quid ſit & quotuplex? II. 3. n. 9. Quid ſi citatus domi non ſit? ib. n. 11. Qualiter de citatione facta nuntio aſſerenti credatur? ibid. n. 12. Qualiter & quando realis citatio locum habeat? ib. n. 13. Edictalis citatio quid ſit, & quando fiat ibid. n. 15.

Clandeſtinum Matrimonium

Tridentinum invalidat. IV. 3. 10.

Clauſura

Quid de ea Trid. ſtatuerit? III. 35. 9.

Clementinæ

Et extravagantes quid ſint? Proœm. num. 10.

Clerici

Unde dicti? III. 1. n. 1. Clericorum appellatione an veniant omnes Eccleſiaſtici. ibid. num. 2. Clericatus qualiter probetur. ibid. n. 3. Differentia inter Clericatum primitivæ Eccleſiæ, & hodiernum. ibid. n. 4. Clericos decet vitæ honeſtas & probitas, & in quibus ea conſiſtat. ibid. n. 5. & ſeqq. Clericis interdicta habitatio cum mulieribus. III. 2. n. 1. & 2. Clericorum concubinariorum pœnæ. ibid. n. 3. & ſeqq. Clerici quale Privilegium habeant circa ſolutiones debitorum. ibid. 23. n. 1. Debent negotia ſæcularia generaliter vitare. ibid. 50. n. 1. Sanguinis effuſio qualiscunque prohibetur Clericis. ibid. n. 2. Poſſunt eſſe Tutores & Procuratores perſonarum miſerabilium. ibid. n. 3. Qualiter officia ſæcularia non ſint prohibita Clericis? ibid. n. 4. Qualiter ad ſtudia Legum admittantur, & ad officium Notarii: ibid. n. 5. & 6. Non poſſunt accuſare in cauſa ſanguinis. V. 1. 5 Quomodo prohibeantur venari, & arma geſtare? ibid. 24. Non debent eſſe percuſſores. ibid. 25.

Clerici pugnantes in Duello, vide Duellum.

Clerici conjugati.

Clerici in minoribus conſtituti poſſunt Matrimonium contrahere. III. 3. n. 1. An Clerici Matrimonium contrahentis beneficia vacent ipſo jure. ibid. num. 2. Quid Juris ſi uxor ante conſummationem Matrimonii fuerit mortua, vel Religionem ingreſſa, vel Matrimonium nullum? ibid. n. 3. Sponſalia de futuro non inducunt amiſſionem Beneficii. ibid. n. 4. Clerici conjugati quando admittendi ad Divinum Miniſterium. ibid. n. 5. Quando & quomodo gaudeant Canonis & fori privilegio.

gio. ibid. n. 6. Quare Clericis in majoribus constitutis interdicatur Matrimonium? ibid. n. 9. & seq. *Vide Continentia.*

Clericus per saltum promotus

Quis dicatur, & quæ ejus pœna? V. 29.

Clericus Ordinem furtive suscipiens

Quis dicatur, & quæ pœna hujus delicti? V. 30.

Clerici peregrini

Sine testimonio Episcoporum de sua collatione non sunt admittendi ad Sacra saltem publice. I. 22. n. 1. In defectu testimoniorum qualiter probentur ordines. ibid. n. 2. Cognitio de ordinibus circa Clericum peregrinum pertinet privative ad Episcopum ibid. n. 3.

Clerici non Residentes. V. Residentia.

Clericornm Exemptio.

Exemptio Clericorum est de Jure Divino. II. 2. n. 38. Clericus non potest renuntiare privilegio fori. ibid. n. 39. Quomodo ligentur legibus Laicorum. I. 2. n. 35. Non agunt pœnitentiam solennem nisi depositi. V. 38. n. 2. Quomodo Clericus conveniri debeat, & quomodo agere possit? II. 2. n. 40. & 41. Clerici minores & conjugati quomodo privilegio fori gaudeant. ibid. n. 42. Quis sit Judex, si de statu Clericali dubitetur? ibid. num. 43. Familia Clericorum an habeat privilegium fori. ibid. n. 44. Clericus in causa evictionis defendit suum emptorem coram Laico. ibid. n. 45. Clerici qualiter testimonium dicant in causis Laicorum? ibid. n. 46. Clericus & Laicus correi ubi judicentur? ibid. n. 47. An Privilegio, consuetudine, & præscriptione Laici acquirant jus in Clericos? ib. n. 49. *Vide Præventio.* Item *Causa Ecclesiastica.*

Coadjutor.

Coadjutorem dare Episcopis, vel aliis, ad quem pertineat? III. 6. n. 2. Coadjutor unde alendus? ibid. n. 3. Ejus potestas. ibidem n. 4. An debeatur ipsi illa præcedentia, quæ principali? ibid. n. 5. An teneatur deservire in divinis? ibid. n. 6. Cum futura successione datur tantum a S. Pontif. ibid. n. 7. An detur ei successio, si, priusquam officium gesserit, principalis mortuus fuerit? ibidem num. 8. Quando finiatur ejus officium? ib. n. 9.

Cæmeterium

Ab Episcopo non potest profanari. III. 48. n. 11.

Cognatio.

Cognationum gradus quomodo computentur utroque jure? IV. 14. n. 7.

Cognatio Legalis

Quid & quotuplex & inter quos inducat impedimentum Matrimonii? IV. 12. n. 1. & 2.

Cognatio spiritualis

Quid sit, inter quos contrahatur? IV. 11. n. 1. & 2.

Co-

Cohabitatio Clericorum & Mulierum. Vide Clericatus.

Collaterales

Quomodo succedant? lll. 27. n. 11. & seqq.

Collatio.

Collatio S. Pontificis motu proprio, qualiter differat ab ea, quæ fit ad supplicationem. lll. 5. n. 55. Mandati Apost. termini stricte observandi. ibid. n. 58. Legati Sedis Apost. qualem potestatem habeant conferendi Beneficia? ibid. n. 60. Collatores ordinarii, qui censeantur? ibid. num. 61. Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium quis conferat? ibid. n. 66. Parochiales Ecclesiæ quomodo conferendæ per concursum? ibid. n. 67. Plura Beneficia an possint uni conferri? ibid. n. 68.

Collusio detegenda. V. 22. per tot.

Commodatum

Quid, & quomodo differat a mutuo? lll. 15. 1. 3. An etiam detur in rebus immobilibus? ibid. n. 1. An in commodato detur compensatio? ibid. n. 4. In commodato res perit commodanti. ibid. n. 5. & præstatur levissima culpa? ibid. n. 6. Commodatarius quando casum præstet? ib. n. 8. Commodata res æstimata tradita, an transferat periculum? ibid. n. 9. Mora quando faciat præstare casum, & ib. si res fuisset etiam apud dantem peritura? ibid. n. 10. An levissima culpa præstanda in conscientia? ibid. n. 11.

Commenda.

Quis commendam Beneficii concedere possit? lll. 5. n. 14.

Commodatum, vide etiam Contractus

Communicatio Privilegiorum. vide Privilegium.

Comparatio litterarum

Per testes probari potest. ll. 22. 59. Probationem semiplenam hodie facit. cit. ibid. n. 60.

Compensatio.

Quid & quando locum habeat? lll. 23. 15. Quomodo compensatio tacita admittatur? ibid. n. 16. An compensatio detur in commodato. lll. 15. 4.

Competens forum. v. Forum competens.

Compromissum

Quomodo fiat? l. 6. n. 41. & seq. Super quibus fieri possit compromissum? ibid. 43. n. 4. Qualiter finiatur. ibid. 6. n. 43. Qualiter agatur ex compromisso? ib. 43. n. 15. Inter quantum tempus propter omissam solutionem committatur pœna. ibid. n. 16. *Vide Arbitri, Eligere, Electi.*

Concilium.

Qualiter Concilia generalia convocentur? l. 33. n. 43. Concilium non est supra Papam, nec a Concilio dependet. ibid. num. 44. Constitutioni conciliari non derogatur sine speciali mentione, ibidem n. 45. Concilia provincialia convocat Archi-Episcopus, quando & qualiter? ib. n.

n. 46. Concilium Dioecesanum qualiter convocet Episcopus. ibid. n. 47.

Concilium Tridentinum.

Sub tribus Pontificibus celebratum an obliget ubique. Prooem. num. 12.

Concordata Germaniæ.

A Nicolao V. per Bullam confirmata. III. 5. num. 47. An & qua ratione sint perpetua? ibid. n. 48. Qualiter Concordata restituant jus electionis? ibid. num. 50. Concordata dant alternativam mensium. ibid. n. 51. An derogent c. statutum. h. t. in 6. & an Extravag. 1. h. t. ibid. n. 52. Concordatis an Papa, præscriptio, vel consuetudo derogare possit? ibid. n. 54.

Concubinatus.

Quid sit de Jure Civili & Canonico? V. 16. n. 21. Hodie in utroque jure punitur. ibid. num. 22. Pœnæ Concubinariis & Concubinis a Trid. statutæ. ibid. n. 23. Specialis pœna contra Clericos concubinarios. ib. n. 25.

Concludere, Conclusio Causæ. Vide Sententia.

Concursus. Vide Collatio.

Conditio.

Quid sit, & differentia modi & conditionis? IV. 5. n. 2. 3. & 4. Quando Conditio vel modus Matrimonium annullent? ibid. n. 7. Quando non habeantur pro adjectis? ibidem n. 8. & seqq. Quando non invalident Matrimonium? ibid. n. 14.

Conductum. Conductor.

Conductori ædium an remitti debeat pensio, si nequeat inhabitare? III. 18. n. 5. De incendio orto in domo conducta cujus sit damnum, & cui incumbat probatio culpæ? ibid. num. 7. Conductio qualiter finiatur? ib. n. 9. Conductor an possit deducere expensas in rem conductam factas. ibid. n. 10.

Confessio.

Propria Confessio optima probatio, estque instar sententiæ rei judicatæ. II. 18. n. 1. Confessio extrajudicialis quantæ authoritatis. ibid. num. 2. & quando plene probet. ibid. n. 3. Positiones pro confessione facienda adversario porrigi solent. ib. n. 5. Quando articuli pro confessatis habeantur; ibid. n. 7. Articuli debent esse relevantes. ib. num. 8. Porrigens articulos debet præstare juramentum dandorum. ibid. n. 9. Ad quales articulos reus non teneatur respondere. ibid. n. 10. Quomodo articuli esse debeant. ibid. n. 11. Confessio judicialis absente adversario plene probat de Jure Can. ibid. n. 12. & quæ confessio dicatur judicialis. ibid n. 13. & seq. & quæ extrajudicialis. ibid. n. 14. Quomodo Confessio revocari possit? ibid. n. 16. Confessio per tormenta extorta quid & quomodo operetur? ibid. n. 17. Confessionem Procuratoris vel Advocati Prin-

cipalis revocare potest. ibid. n. 18. Confessio Prælati, Administratoris &c. an noceat Ecclesiæ? n. 19. An reus de crimine interrogatus a Judice teneatur illud confiteri? ibid. n. 20. De uno crimine infamatus non debet interrogari de aliis, nec regulariter de sociis criminis. ibid. n. 21. Quid si reus ultro socios indicet; ibid. n. 22. Confessio illicita sub spe impunitatis non est sufficiens ad condemnationem. ibid. n. 23. Sacramentalis in judicio fori externi nihil probat. ibid. n. 24.

Confessio Sacramentalis.

Quando facienda, & quid si omittatur? V. 38. n. 9. Quæ obligatio Medicis circa ægros ipsos admonendi de Confessione facienda. ibid. n. 10.

Confirmatio.

Hoc Sacramentum potest aliquando dari alieno subdito. I. 6. n. 22. Chrysma an sit de substantia Confirmationis? ibid. 16. n. 4. Si in Confirmatione pro chrysmate oleum fuerit adhibitum, qualiter debeat hic defectus suppleri. ibid. num. 5. Sine Confirmatione valide recipiuntur Ordines. III. 43. n. 5.

Confirmatio Electionis.

Quando & qualiter petenda, & ad quem spectet? I. 6. 49. Vide etiam verba; *Eligere, Electio &c.*

Confirmatio utilis vel inutilis

Quæ dicatur? II. 30. 1. & quis effectus? ibid. num. 2. Præstatur causa confirmationis. ibid. num. 3. Confirmatio ex certa scientia novum Jus tribuit. ib. n. 5. De effectibus hujus clausulæ. ibid. num. 6.

Conjugium.

Quid sit? IV. 1. 7.

Conjugium Leprosorum.

Quando, & qualiter subsistat? IV. 8. per tot.

Conjuges.

Quomodo invicem succedant? III. 27. n. 15.

Conjuncti.

In aliquo consortio, vel Collegio sibi succedunt. III. 27. n. 16.

Consanguinitas.

Quid sit? IV. 14. n. 1. & 2. Explicantur nomina consanguinitatem exprimentia. ibid. n. 3. Regulæ pro consanguinitate. ibid. num. 7.

Consecratio.

Quomodo & quando Ecclesiæ sint consecrandæ? III. 40. n. 1. Specialis etiam consecratio Altaribus impendenda. ibid. n. 3. Quibus casibus execrentur? ibid. n. 4. Quibus competat consecrare & benedicere Altaria, Calices &c. ibid. num. 9.

Consecratio Electi.

Quando & a quo petenda, & qualiter peragenda? I. 6. §. 4. n. 56. Vide *Benedictio Abbatum.*

Consensus. Consilium.

Consensum vel Consilium requirere quomodo in effectu differant. III.

lll. 10. n. 1. Consensus vel Consilium Capituli quibus casibus requiratur. ibid. n. 5.

Constantini Donatio.

An facta sit, & valeat? l. 33. a num. 11.

Constitutio. Vide Lex.

Consuetudo.

Est jus non scriptum. l. 4. num. 1. Traditio & consuetudo qualiter differant. ib. n. 2. Consuetudo & praescriptio qualiter differant. ibid. n. 5. Consuetudo quotuplex ibid. num. 6. Valet etiam contra legem. ibid. n. 7. Ad consuetudinem requiritur actuum frequentia ibid. n. 8. Actus merae facultatis non inducunt consuetudinem. ib. 9. Consuetudo debet esse rationabilis. ibid. n. 11. Parochi secundum consuetudinem ab inferioribus Praelatis expositi an valide administrent? ibid. n. 13. Quantum temporis requiratur ad consuetudinem introducendam? ibid. n. 14. Consuetudo dicitur tantum improprie praescripta, nec in ea Titulus aut bona fides requiritur. ibid. n. 15. Fallit in legibus obligantibus sub peccato. ib. n. 16. Lex mixta potest per consuetudinem fieri mere poenalis, & econtra. ibi. n. 17. In Sacramentalibus & impedimentis Matrimonii dirimentibus, qualiter admittatur consuetudo. ibid. n. 18. Consensus Superioris in ipsa lege vel Canone datus, an sufficiat ad consuetudinem? n. 19. consuetudo non debuit fuisse interrupta ib. n. 20. Debet esse circa talia, quae possunt praescribi. ib. n. 21. Lex generalis tollit consuetudinem generalem contrariam, sed non particularem. ibid. n. 22. Clausula: NULLA OBSTANTE CONSUETUDINE: intelligitur de praesenti, non de futuro. ibid. n. 23.

Continentia Clericorum.

An sit ex Jure Divino. lll. 3. n. 11. Quid si ordinatus ignoraverit, vel contrariam intentionem habuerit. ibid. n. 12.

Contractus.

Alii nominati alii innominati. l. 35. §. 3. n. 11. In contractibus innominatis quando liceat poenitere? ib. n. 12. An etiam de Jure Canonico? ibid. n. 13. Contractuum substantialia, solemnia, & accidentia, quae dicantur. ibid. §. 4. n. 14. Contractus bonae fidei & stricti Juris, qui dicantur? ibid. §. 5. n. 18. Dolus dans causam contractui bonae fidei annullat illum, secus in stricti Juris. ibid. n. 19. An Contractus de Jure Canon. sint omnes bonae fidei. ibid. n. 20. Dolus in omni contractu praestandus. ibid. §. 7. n. 22. Culpa quotuplex? ibid n. 23. De culpae praestatione generalis regula. ibid. n. 24. Mora nonnunquam excusationem admittit. ibid. num. 26. Casus an praestetur in commodato? ibid. n. 27.

Culpa in contractu allegata, cui incumbat probatio? ibid. n. 28. Contrahere regulariter omnes possunt, nisi specialiter in jure prohibiti. ibid. §. 8. n. 29. Pupillus sine Tutore, & minorennis sine Curatore contrahens qualiter obligentur? ibid. n. 30. 31. & 32. In contractibus fit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere. V. 40. n. 4.

Contumacia

Quid sit? II. 14. n. 2. Quomodo judex in Civilibus procedere possit in contumaciam? ibid. n. 3. Quomodo contra actorem contumacem? ibid. n. 5. Quomodo contra reum contumacem? ibid. n. 8. Etsi actor elegerit procedere in causa contra reum contumacem, poterit tamen variando aliam viam eligere. ibid. n. 12. Quis pro vero contumaci haberi possit? ibid. n. 14. Quando actor contumax non audiendus sit. ibid. num. 15.

Conversio Conjugatorum. Vide Ingressus in Religionem.

Conversio Infidelium.

An & quando conversus possit repellere alterum Conjugem non conversum? III. 33. n. 2.

Copula

Antecedens Matrimonium non operatur, ut dicatur ex ea Matrimonium consummatum. III. 32. n. 7.

Corpore vitiati

Prohibentur ordinari, & sunt alii debilitati, alii mutilati, alii notabiliter deformes. I. 20. n. 1. & 2. Claudicans an prohibeatur? ibid. 3. Quanta debeat esse debilitas vel deformitas, in arbitrio est Episcopi. ibid. n. 4. Carens uno tantum oculo an sit irregularis? ibid. n. 5. Lusci aut oculum fictitium habentes an prohibeantur? ibid. n. 6. Mutilantes se ipsos, aut mutilationem sine causa justa procurantes sunt irregulares. ibid. n. 7. Mutilatus ex justa causa morbi, aut invitus alieno facto non est irregularis, si membrum non sit ad executionem Ordinis necessarium, vel exinde resultet deformitas. ib. n. 9. An castratus propter vocem sit irregularis? ibid. n. 11. Vitiatus post susceptos ordines quando debeat prohiberi a ministerio? ibid. n. 15. Quid de Epilepticis & Energumenis? ibid. n. 16. Quis dispenset cum mutilatis? ibidem num. 19.

Corpus Juris Canonici

Habet VI. Partes Procem. num. 3. De Confœderatione & contrarietate Juris Canonici & Civilis. ibid. n. 19.

Correctio Juris

Est stricte interpretanda I. 2. n. 81. ex paritate rationis potest aliquando fieri extensio Juris. ibid. n. 82.

Crimen.

Quid nomine criminis intelligatur?

tur? IV. 7. 1. Sola promissio non constituit impedimentum. ib. n. 2. Quando & quae machinatio constituat impedimentum? ib. n. 4. & seq.

Crimen falsi

Quid sit, & quomodo committatur? V. 20. n. 1. qua poena afficiantur falsi testes. ibid. n. 2. Falsum testem Judex punire potest, etsi non sit de ejus Jurisdictione. ibid. n. 3. Falsi crimen suo modo committit, qui accepta pecunia falsum dicit. ib. n. 4. quomodo puniatur testis, qui aliud in judicio dicit, aliud extra? ib. n. 6. quomodo scripto falsum committatur? ibid n. 7. Falsatores litt. Apost. qualem excommunicationem incurrant? ib. n. 9. quomodo falsitas Bullar. Pont. agnosci possit? ibid. n. 10. Aperiens literas alterius an falsum committat. ib. n. 11. quomodo sine injuria aperiri possint. ibid. n. 12. Mutatione nominis committitur etiam falsum ib. n. 13. Quibus modis facto committatur falsum? ibid. n. 14. Varii modi falsa di monetam, & quae poenae constitutae? ibid. n. 15. Usu falsae monetae falsum committitur, & quomodo puniatur? ibid. n. 17 Monitum de expensione falsae monetae. ib. n. 18.

Culpa

Quid & quotuplex? I. 35. n. 23. quando in contractibus praestanda? ibid. n. 24. An culpa juridica praestanda in conscientia? III. 15. n. 11. Culpae in contractu allegatae cui incumbat probatio? I. 35. n. 28 III. 18. n 7. Multa fiunt sine culpa vera, quae non fiunt sine culpa praesumpta. III. 28. 24. Quid si culpa omnino vix sit aestimabilis, aut culpa tantum juridica. V. 36. n 49. v. *Contractus.*

Cura animarum

Penes quem sit? III. 37. n. 8.

Curia Romana

Quid & ubi, & quid Curialis? III. 5. num. 11.

Custos

Quid sit, & ejus officium? I. 27.

D.

Damnum datum.

Quomodo damnum accipiatur? V. 36. n. 23. differentia inter actionem de damno lucroso furti &c. & damni dati ex Lege Aquilia. ib. n. 24. Contra damnum vi datum qualis actio competat? ibid. n. 27. Quando damnum dolo datum in quadruplum actionem habeat? ibid. n. 28. Contra ejicientes vel effundentes competit actio in duplum. ibid. n. 29. Quale remedium, si alterius animal damnum dederit? ibid. n. 34. & quomodo dominus illius liberetur? ibid. n. 35. Pro dejecto vel effuso, ex damno ipse principalis domus illius tenetur. ibid. n. 36. Item exercitor navis, cauponae &c. de damno a suis dato. ibid. n. 37. Quibus casibus consilium dans teneatur de dam-

damno secuto? ibid. n. 41. qui non impedivit, etiam de damno tenetur.ib.n.42.Si plures concurrunt ad damnum, quid faciendum? ibidem n. 43. Quando non sit obligatio ad restituendum damnum? ibid. n. 44. & seqq. Quomodo aliquis contractu interveniente pro damno dato teneatur? ibid. n. 51. Quando oriatur obligatio restituendi? ibid. n. 52.

Decimæ

Quid & quotuplices sint, & quatenus sint Juris Divini? III 30. n. 1. & 2. Pro decimis est fundata intentio in Jure. ibid. n. 3. Cur Parocho solvendæ sint decimæ? ibid. n. 6. Cui debeantur decimæ Novalium? ibid. n. 7. Laici habentes jus decimandi non possunt exigere decimas Novalium. ib. n. 8. Idem de Religiosis, qui jus decimandi a Laicis acceperunt. ibid. n. 9. Quid si ex privilegio Religiosi jus decimandi habeant? ib. n. 10. Parochus potest prohibere, ne decimæ separentur se vel suo nuntio absente, ibid. n. 12. An in solutione decimarum admittenda sit impensarum deductio? ibid. n. 13. De Jure decimæ sumptibus Parochianorum devehendæ sunt in horrea Parochorum. ibid. n. 14. Moram committenti nocet interitus decimarum. ibid. n. 15. Decimæ non solutæ an sequantur possessorem prædii. ibid. n. 16. Qui decimas acquirere possint? ibid. n. 21. & seqq. Quid requiratur ad decimarum præscriptionem? ibid. n. 21. Laici multi habent decimas cum periculo animarum suarum. ibid. n. 25. Quomodo sit præsumptio pro decimis Laicorum? ib. n. 26. Qualiter detur immunitas a solvendis decimis? ibid. n. 42. & seq. An a restitutione decimarum consumptio excuset? ibid. n. 50. Qualiter Ecclesia habeat dominium in decimis? ib. n. 51. Pauperes an sint immunes a solvendis decimis. ibid. n. 58. Quis in causa decimarum sit Judex competens? ibid. n. 59. Differentia inter Decimas, Primitias & Oblationes. ibid. n. 60. Quomodo decimæ in contractum temporalem possint deduci? V. 3. n. 22. Quomodo commutari possint? ibid. n. 23.

Declarationes Cardinalium

Quid sint? & quæ requisita habere debeant, ut obligent? Proœm. n. 15.

Decretales

Gregorii IX. earumque divisio, materia, & obligatio. Proœm. n. 8. Sextus Decretalium. ib. n. 9. Septimus Decretalium, & quænam ejus authoritas? ibid. num. 11.

Decretum Gratiani

Quid, & qualem authoritatem habeat? Proœm. n. 4. & 5.

Deflorator, deflorata. Vide Stuprum.

Degradatus

Qualiter Curiæ sæculari tradatur: V. 37. n. 14. An Judex sæcularis

laris

laris novum processum formare possit? ibid. n. 15. Quando in casibus a jure non expressis ad degradationem veniri possit? ibid. n. 16. Neque semper degradatus traditur Curiæ sæculari. ibid. n. 17.

Delegatus. Vide Judex delegatus.

Delicta

Sunt quædam mixti fori. I. 2. n. 13. Delictum quando censeatur occultum? I. 33. n. 51. Quando dicatur deductum ad Forum contentiosum? ibid. num. 52. Quale ex delicto detur forum? II. 2. n. 25. Reus delicti capitur, ubi reperitur. ibid. n. 27. De remissione rei ad locum delicti. ibid. n. 28. Quid Juris si delictum sit in confinio commissum? ibid. num. 32. Quomodo & qualiter forum delicti obtineat in Ecclesiasticis? ib. n. 33. Absens a loco delicti a quo & qualiter citari possit? ib. n. 37. *Vide Forum competens.* In delicto lata culpa non æquiparatur dolo, ut in contractibus. V. 12. n. 26.

Demonstratio

Quid sit? IV. 5. n. 1.

Denuntiationes. V. Matrimonii Solennitas. Denuntiatio

Quid sit, & quare introducta? V. 1. 28. Alia Evangelica, alia Canonica, alia Civilis. ibidem numero 29. Quatenus in denuntiatione Civili credatur ministris publicis? ibid. n. 31.

Depositum.

Quando in depositarium transeat usus rei? III. 16. n. 1. Quale privilegium habeat deponens? ibid. n. 2. In deposito an dolus tantum, vel lata culpa præstetur? ibid. num. 3. Depositarius ad qualem custodiam obligetur? ibid. n. 7. & seqq. Depositum potest pro arbitrio deponentis revocari. ibid. n. 5. In deposito non admittitur compensatio. ibid. n. 6. An depositarius orto. v. g. incendio teneatur res depositas suis præferre? ibid. n. 8. Ex deposito facto apud Prælatum quando teneatur Ecclesia ibid. n. 9.

Desponsatio.

An parentes possint despondere liberos? IV. 2. §. 2. n. 1. Quando & qualiter illa desponsatio obliget? ibid. §. 2. n. 2.

Diffamatio.

Quando locus sit dispositioni L. diffamari. 5. C. de ingenuis &c. II. 2. n. 56. Quis Judex competens hic sit? ibid. n. 57. Quid si diffamans sit diversæ Jurisdictionis? ibid. n. 58. Diffamatio quomodo debeat probari? ibid. n. 59. & seq.

Dilatio

Est quadruplex, & cui detur? II. 8. n. 1. Qualis concedatur reo, ibid. n. 3. Probatoria est trium mensium, & executoria. 4. mensium. ibid. n. 4. & 5.

Dimissoriæ, v. Ordinandorum Qualitas.

Disparitas cultus

Quid sit? IV. 16 §. 2. n. 6. & seq.

Dispensatio

Quid sit? I. 2. n. 85. Super impe-

pedimentis Matrimonii, quomodo & qualiter fieri possit? IV. 16. §. 3. n. 3. & seq. Super natalibus. *Vide illegitimi.* Dispensare contra Canones regulariter non competit Episcopo. I. 33. n. 48. Quando possit Episcopus dispensare? ibid. n. 49. Quomodo delictum occultum esse debeat, ut dispensare possit? ib. n. 51. Dispensatio an competat Episcopo, quando est dubium, an res egeat dispensatione? ib. n. 54. An secum ipso possit dispensare? ibid. n. 55.

Distributiones Canonicorum.

Quomodo & qualiter absentes lucrari possint? III. §. 3. 4. n. 30. & seqq. Distributiones a Canonicis absentibus non perceptæ quorsum applicentur? ibid. n. 35. Fructus grossi an accenseantur fructibus annuis, vel distributionibus quotidianis? ib. num. 36.

Divinatio

Quid sit? V. 21. n. 9. Fit dupliciter. ibid. n. 10. Divinationes damnantur ibid. n. 13. Divinatoriæ sortes omnino illicitæ. ibid. n. 7.

Divortium.

Matrimonium duppliciter dissolvi potest. IV. 19. n. 7. Quomodo & ob quas causas in perpetuum dissolvi possit? ibid. n. 11. Quales probationes requirantur ad divortium? ibid. num. 14. Ob paritatem delicti denegatur divortium. ib. n. 15. Quid excuset a divortio? ibid. n. 16. & 17. Quibus modis divortium condonari censeatur? ibid. n. 18. & 19. Cur hæresis sit causa divortii? ibid. n. 20. Et ob periculum peccati divortium fieri potest. ibid. n. 22. Demum etiam ob sævitiam. ib. n. 23.

Dolus.

Dolus in omni contractu præstatur. I. 35. n. 22. Non præsumitur dolus, si quis occiderit aliquem armis ad mortem non usitatis. V. 12. n. 27.

Domicilium.

Quid & quotuplex sit domicilium? II. 2. n. 5. Domicilium habitationis perpetuæ qualiter constituatur? ibid. n. 7. Quasi domicilium quid tribuat? ibid. 8. Filius non sequitur domicilium patris. ibid. n. 12. Vagi proprie dicti possunt ubique in jus trahi. ibid. n. 11. Ubi studiosi conveniri debeant? ibid. n. 9. 13. In loco domicilii potest quis conveniri super re alibi gesta. ibid. n. 14. *Vide Forum competens.*

Donatio

Quid? III. 24. n. 1. De donatione facta per pollicitationem, ib. n. 2. Ex donatione datur actio. ibid. n. 3. Quale beneficium donator habeat? ibid. n. 4. Donatio an sit stricti juris vel bonæ fidei? ibid. n. 5. Donatio inter vivos & donatio mortis causa qualiter differant. ibid. num. 6. Donatio ultra 500. solidos quando valeat? ibid. n. 7. Donatio omnium bonorum valet saltem ad pias causas. ibid. n. 8. Quinam

nam donare poſſint, vel non? ibid. n. 9. 10. & 11. De donatione inter virum & uxorem. ibid. n. 12. Inter patrem & filium. ibid. n. 13. An mater liberis donare poſſit? ibid. num. 14. Donationem a parentibus factam an teneatur filius conferre? ibid. n. 15. Donatio inofficioſa quæ dicatur? ibid. n. 16. Quando donatio revocetur? ibid. n. 17. &c.

Donatio inter Virum & Uxorem

Regulariter prohibita. IV. 20. n. 1. Quomodo, ſi facta eſt, confirmetur? ibid. n. 2. Poteſt in vita revocari. ibid. n. 3. De donatione inter ſponſos. ibid. n. 4. Donatio propter nuptias. *Vide Dos.*

Dos, dotare.

Qualiter pater tenetur dotare filium? IV. 20. n. 6. Quomodo maritus eſt dominus dotis, & quando valeat rem dotalem alienare? ibid. n. 7. & 8. Quomodo pro dote non præſtetur cautio nec detur repetitio? ib. n. 9. Quæ culpa, & quando in dote interitus præſtetur? ibid. n. 11. Uxori datur actio hypothecaria pro dote. ibid. n. 12. Cui competat beneficium competentiæ? ibid. n. 13. De amiſſione dotis propter adulterium. ibid. n. 15.

Duellum

Quid ſit, & quomodo committatur? V. 14. n. 1. Severa conſtitutio Trid. contra duellantes. ibid. n. 2. Aliæ etiam conſtitut. SS. Pontificum. ib. n. 3. Clerici hodie duellantes quales cenſuras incurrant? ibid. n. 4. An excommunicatio contra duellantes in Germania recepta? ib. n. 5. In quibus duellis pœnæ duellantium habeant locum? ib. n. 7. Qualiter ſpectantes pœnam incurrant? ibid. n. 8. Quomodo duellum reddatur licitum? ib. n. 10. Quomodo provocatus aliis mediis quam duello honorem tueri poſſit? ibid. num. 11.

E.

Ebrietas

Quomodo excuſet a cenſura? V. 39. n. 142

Eccleſia

Quid? III. 48. n. 1. Variæ Eccleſiarum appellationes. ibid. n. 2. Epiſcopus in ædificatione debet ponere primum lapidem. ibid. n. 3. Ad ædificandam Eccleſiam requiritur Epiſcopi conſenſus. ibid. num. 4. Etiam dos congrua. ibid. num. 5. de forma Eccleſiarum, & reparatione. ib. n. 6. & ſeq. Materialia deſtructæ Eccleſiæ poſſunt in profanos uſus converti. ibid. num. 10. Deſtructa Eccleſia non amittuntur privilegia. ibid. n. 11. Eccleſia non debet in præjudicium alterius Eccleſiæ ædificari. V. 32. n. 1. Eccleſia quando & quibus modis polluatur? III. 40. n. 10. & ſeq. Qui ſint effectus pollutionis? ibid. num. 22. Quid faciendum Sacerdoti, ſi durante Miſſa polluatur? ib. num.

num. 23. An per solam Missam reconcilietur Ecclesia? ibid. n. 24. An possit. dispensari, ut ante reconciliationem legantur Missæ? ibid. n. 25. An inferior Episcopo possit reconciliare? ibid. n. 26.

Egressus ex Religione, & transitus ab una Religione ad aliam. v. Regulares.

Ejecti ex Monasterio. v. Regulares.

Ejicientes vel effundentes in plateam publicam. v. damnum datum.

Eligere, Electio, Electi potestas.

Quid & puotuplex sit Electio? l. 6. n. 1. & 2. Quibus competat jus eligendi? ibid. §. 1. per tot. Qui & quales eligendi? ib. §. 2. per tot. Ad electionem quomodo & quando procedendum? ibi. n. 31. & 32. Forma Electionis triplex, per inspirationem, scrutinium, compromissum ibi. n. 32. Inspiratio vel quasi quomodo fiat? ibid. num. 33. Scrutinii forma. n. 34. Vota qualiter ab eligentibus exquirenda? ibid. n. 35. De publicatione electionis, & mutatione voti & collatione votorum. ibid. n. 36. Pluralitas votorum debet esse absoluta non respectiva ibid. num. 37. Electionis communis decretum qualiter formandum? num. 39. Vota debent esse majora & saniora copulative, & ibi de pluralitate Votorum in Electione Abbatissarum. Item de accessu post publicatum scrutinium. ibid. n. 40. Compromissi forma: & an valeat in Electionibus Regularium? ibid. n. 41. Compromissarii possunt unum ex se ipsis eligere, & hic acceptando potest facere majora. ibid. n. 42. Compromissum quibus modis finiatur? ibid. n. 43. Electus debet Electioni consentire intra mensem; & quid de Religioso electo ad aliud Monasterium? ibid. n. 44. Electus habens occultum impedimentum Canonicum, an possit consentire Electioni? ibid. num. 45. Recusare Electionem quilibet potest. ibid. n. 46. Electio digni præ digniore an valeat? ibid. n. 47. Electo renuntiante aut moriente, vel Electione ob occultum vitium irritata, datur novum Electionis tempus ibid. n. 48. Confirmatio Electionis quando & qualiter petenda, & ad quem spectet? ibid. n. 49 & 50. Ante confirmationem an & quando Electus possit administrare? ibid. n. 51. Ante confirmationem quæ præmittenda? ibid. n. 52. Si Scrutatores asserant majora vota pro Electo, eligentes vero negent, quibus credendum? ibid. n. 53. Confirmantis indignum pœna, confirmatione autem irritata, non irritatur electio. ibid. num. 54. Confirmatus ante Consecrationem non potest ea, quæ sunt Ordinis, potest tamen delegare. ibid. n 55. Beneficia Electi vel translati quando vacent, & quis conferat? ibid. n. 57.

Emphyteusis

Quid? III. 18. n. 11. Qualiter differat

rat ab emptione, locatione, uſufructu & feudo? ibid. n. 12. An requirat ſcripturam? ib. n. 13. Emphyteuſis Eccleſiaſtica an in perpetuum poſſit conſtitui? ibid. n. 14. & quales requirantur ſolennitates? ibid. num. 15. An a Prælato poſſit dari ſuis conſanguineis? ibid. num. 16. Ad Dominum reverſa an debeat dari cognatis ultimi emphyteutæ? ibid. n. 17. Quando amittatur ob non ſolutum Canonem? ibid. n. 18. Quando ob deteriorationem? ibid. n. 19. & quando propter alienationem? ibid. n. 20.

Emptio & Venditio.

Emptio eſt contractus bonæ fidei. III. 17 num. 1. Solo conſenſu initus? ibid. n. 2. Quarum rerum emptio valeat? ibid. n. 3. Pretium debet eſſe nummarium, certum & juſtum. ibid. n. 4. Quomodo emptione perfecta periculum & commodum pertineat ad emptorem? ibid. n. 6. & 9. Ad emptionis ſubſtantiam non eſt neceſſaria ſcriptura. ib. n. 10. Quomodo & quando reſcindi poſſit? ibid. n. 11. & 13. Theſaurus in re empta inventus ad quem ſpectet? ibid num. 14. Emptione reſciſſa ad quem pertineant fructus? ibid. n. 17. de emptione nominum & actionum. ibid. n. 18. & V. 19. 21. An recte ematur cenſus. V. 19. n. 23. *Vide Venditio.* Actio redhibitoria & quanti minoris quomodo dentur. III. 17. n. 19.

Epikia

Seu interpretatio ex bono & æquo cui competat. I. 2. 76. Non admittitur circa ſolennitates ſubſtantiales actuum ibid. num. 78.

Epiſcopus

Unde dictus? I. 33. n. 33. Ejus poteſtas a Chriſto, & a Papa: & eſt alia Ordinis, alia jurisdictionis. ibid. n. 34. & 36. Quando non eſt conſecratus, poteſt ea, quæ ſunt Ordinis, delegare. ibid. n. 38. Circa Jura Epiſcopalia habet fundatam intentionem in Jure. ibid. n. 39. Diœceſium limites, determinare tantum poteſt Papa. ibid. n. 40. Qualiter Epiſcopus teneatur viſitare Diæceſin? ibid. n. 41. Diſpenſare quando poſſit Epiſcopus? ibid. n. 49. Epiſcopus aliquando diſpenſat per Epikiam. ibid. n. 53. Et præcedit omnes ſæculares dignitates. ibid. num. 56. Epiſcopus habet fundatam jurisdictionem ſuper omnia loca Religioſa ſuæ Diœceſis. III. 36. n. 8. Quatenus jurisdictio Epiſcopi in loca Religioſa ſe extendat? ibid. n. 9. Ejus poteſtas dividitur in legem Jurisdictionis, & legem Diœceſanam. ibid. 39. n. 1. Quando & ſub qua verborum forma habeat jurisdictionem in exemptos. ib. 9. n. 2. An id poſſit in ſua Diœceſi, quod Papa in Eccleſia. I. 2. 18. *V. Statutum.* Epiſcopus non poteſt eximere inferioribus Prælatis ſubjectas Eccleſias. V. 31. 2. Nec di-

dividere Episcopatum vel unire, ibid. bene tamen Ecclesias inferiores. ibid. Inferiores Episcopo non possunt cognoscere in causa Matrimoniali, & similibus. ibid. n. 3. Prohibentur Episcopis gravamina Religiosorum. ibid. n. 6. Episcopus qualiter Pontificalia exercere possit in loco exempto, & quid si exempti resistant. I. 8. n. 9. Episcopus, qui renuntiavit &c. *Vide Ordinati ab Episcopo, qui renuntiavit &c.* Episcopus in hæresin lapsus, excommunicatus. *Vide ordinati ab Episcopo &c.*

Error

Alius in persona, alius in qualitate IV. 1. §. 4. n. 1. Quando error in qualitate causet impedimentum? ibid. n. 2. Quando dicatur redundare in errorem personæ? ibid. n. 3. Error communis jus facit. I. 4. n. 13.

Evcharistia

Decenter asservanda, & quomodo a Monialibus? III. 44. n. 1. Quomodo a Parochis. ibid. n. 2. Injuria huic SS. Sacramento illata, est pœna ignis expianda. V. 17. n. 14. Danda est quoties rationabiliter petitur, etsi cæteris paribus quotidie petatur. III. 41. n. 12. Quandocunque petitur ad ægrotum reverenter deferenda est. ibid. n. 15. Ad sumptionem Evcharistiæ requiritur dispositio animæ, corporis, & qualis? ibid. n. 16. & seq. Extra tempus Paschale quilibet Sacerdos potest quoscunque communicare. ibid. n. 21.

Exceptiones

Quid sint? sunt aliæ dilatoriæ, aliæ peremptoriæ. II. 25. n. 1. Quando dilatoriæ, & quando fori declinatoriæ opponendæ? ibid. n. 2. Exceptiones, quæ acta annullant, semper possunt opponi. ibid. n. 3. Qualiter exceptiones peremptoriæ opponi possint? ibid. n. 4. Quomodo in probatione exceptionis deficiens condemnetur? ibid. n. 6. Exceptionem sequuntur replicatio, duplicatio &c. ibid. n. 7. *Vide Recusatio.*

Exceptiones contra Testes. Vide Testis.

Excessus Prælatorum.

Prælatis prohibentur Exactiones iniquæ. V. 31. n. 1. Prohibentur Episcopis gravamina Religiosorum. ibid. n. 6.

Executio Sententiæ. Vide Sententia.

Exemptio. Exemptus

Quid & quotuplex? V. 33. n. 22. Eximere quis possit? ibid. n. 25. Exemptio acquiritur præscriptione. ibid. n. 26. Quibus verbis probetur? ibid. n. 28. Episcopus habet fundatam intentionem contra exemptos. ib. n. 27. In loco exempto quid Episcopus possit? ibid. num. 29. Quomodo contra exemptos procedat? ib. n. 31. Regularem exemptum delinquentem quis puniat? ibid. n. 33. Ab Episcopo procedente contra exemptos, qualiter appelletur? ibid. n. 34. An & quando exempti renuntiare possint suæ exemptioni? ibid. 33. num. 18. Quomodo possint lucrari Indulgentias? ibid. 38. n. 18.

Excommunicatio. Excommunicatus.

Excommunicatio quid ſit? V. 39. n. 27. Quomodo differat, ab anathemate? ibid. n. 28. Dividitur in majorem & minorem, & quando intelligatur major? ibid. n. 29. Forma & requiſita excommunicationis. ibid. n. 30. Quando poſſit ligare ſubditum extra territorium? ibid. n. 32. Excommunicatio major, quos habeat effectus, & quas privationes importet? ibid. a n. 38. usque ad n. 67. Minor excommunicatio tantum privat uſu paſſivo Sacramentorum. ibid. n. 68. Reddit tamen inhabilem ad dignitatem, vel præbendam. ib. n. 96. Quando hodie incurratur? ib. n. 70. & 71. Ab ea quis abſolvat. ibid. n. 72. In Monaſteriis excommunicati per Abbatem, ab ipſo abſolutionem obtinere debent. ibid. num. 118. Excommunicati an poſſint eligere. I. 6. n. 7. An poſſint eligi. ibid. n. 23.

Exhæredatio.

An filii nubentes invitis parentibus exhæredari poſſint? IV. 2. §. 2. n. 7.

Expoſiti. Vide Illegitimi.

Extravagantes. Vide Clementinæ.

Extrema Unctio. Vide Unctio Sacra.

F.

Falſum, falſarius, falſi teſtes. Vide Crimen falſi.

Fama

Quid ſit? & quomodo differat a rumore? II. 19. num. 13. Quomodo allegans famam probare debeat, ac qualiter poſſit? ibid. n. 14. Quomodo fama probet, & qualem faciat probationem? ibid. n. 18. Quid operetur fama impedimenti? ibid. n. 20. Et quid poſſit, ſi fama ſit de morte conjugis alterius diu abſentis? ibid. n. 21. Conjunctio probationum ſemiplenarum ubi locum habeat? ibid. n. 22. Crudelis eſt, qui famam ſuam negligit. V. 6. n. 17.

Famoſi Libelli. Vide Injuria.

Fatalia Appellationis. Vide Appellatio.

Felonia. Vide Feudum.

Feriæ

Judiciales aliæ ordinariæ, aliæ extraordinariæ. II. 9. n. 1. Quales actus Juriſdictionis in feriis exerceri poſſint? ibid. n. 2. & 3. Citatio poteſt inſinuari die feriato. ibid. n. 4. Quid ſi dies termini citati datus ſit feſtivus in loco citati, non vero judicis? ibid. n. 5. Qualiter Epiſcopus feſtivos dies inſtituere poſſit? ibid. n. 6. Qualiter, Quomodo, & a quibus feſta ab Epiſcopo inſtituta obſervari debeant? ib. n. 8. Qualia opera diebus feſtivis prohibita? ib. n. 10. 11. 12. & 13. Quomodo dies feſtivi computentur? ibid. n. 14. Quid excuſet ab audienda Miſſa? ib. n. 15.

Feudum.

Feudorum origo, libri, definitio. III. 20. num. 1. & 2. Feudi variæ diviſiones. ibid. a n. 6. usque ad n. 11. Juramentum fide-

delitatis qualiter præſtetur, & obligatorium ſit? ibid. n. 4. Vaſallus ad qualia ſervitia teneatur? ibid. n. 5. Feudum quot modis acquiratur? ibid. n. 13. An,& qualis contractus? ib. n. 14. De ſubinfeudatione, & inveſtitura feudali. ibid. n. 15. & 16. Feudum qualiter præſcriptione acquiratur? ibid. n. 17. Quomodo ſucceſſione, & quinam in feudo ſuccedant? ibid. a n. 18. usque ad n. 33. Quibus ex cauſis feudum amittatur? ibid. a n. 34. usque ad n 50. De judicio cauſarum feudalium, ubi de paribus curiæ. ibid n. 51. vide etiam *cauſa feudalis.*

Fictio Juris. Vide præſumptio Juris.

Fidejuſſor

Quis? III. 22. num. 1. Fidejuſſio quomodo fiat? ibid. n. 2. Qui non poſſint fidejubere? ibidem n. 3. & ſeqq. *Vide SC. Vellejanum.* Fidejuſſionem quæ cauſæ recipiant, & quæ non? ibid. n. 9. De fidejuſſorum quadruplici Beneficio, ſcilicet Ordinis, ibid. n. 10. Diviſionis, ibid. num. 11. Cedendarum actionum, ibid. n. 12. & liberationis. ibid. n. 13.

Fides.

Fides Catholica quæ? I. 1. n. 6. Ad profeſſionem fidei, qui teneantur? ibid. n. 9. De obligatione cujuslibet hominis circa internam vel externam fidei confeſſionem. ibid. n. 10.

Filii

Quare puniantur in hæreſis, & læſæ Majeſtatis crimine? I. 12. num. 4. Flii Presbyterorum. *Vide illegitimi.*

Filiusfamilias

An poſſit ſine licentia patris ordinari? I. 18. n. 7. Filiifamilias bona poſt Clericatum acquiſita cenſentur eſſe quaſi Caſtrenſia. ibid. n. 8. Filiusfamilias poteſt habere quadruplex peculium. ibid. 35. n. 33. An ex contractu obligetur? ibid. n. 34. Filiusfamilias impubes cur minus Authore etiam patre obligari poſſit, quam pupillus authoritate tutoris? ibid. n. 35. *Vide Senatus-Conſult. Macedonianum.*

Fiſcus

Quid ſit? III. n. 17.

Fornicatio

Quomodo differat a ſtupro? V. 16. n. 17. eſt peccaminoſa. ibid. n. 18. Quæ ejus pœna? ibid. n. 19. fornicator tenetur alere prolem, non dotare, vel ducere uxorem: & quomodo probari poſſit eſſe patrem prolis? ibid. num. 20.

Forum competens

Quis pluribus modis ſortitur: videlicet domicilio, II. 2. n. 5. & ſeqq. ratione delicti. ibid. n. 25. & ſeqq. Forum Clericorum. *Vide Clericus* quilibet Judex de fori ſui competentia poteſt cognoſcere. ibid. n. 96. limitatur. ibid. n. 97. quid agendum, ſi Judex contra jus commune, vel privilegium partis Juriſdictionem exerceat? ibid. n. 98.

Fratres & Filii

Qui appellentur a Papa? I. 3. n. 14.

Fundationes

Religiosorum locorum a quo, & qualiter commutandæ, III. 36. num. 11.

Furtum

Quid & quomodo a rapina & aliis invasionibus differat? V. 18. n. 1. quid de furto in extrema necessitate commisso? ibid. n. 3. qualis actio olim dabatur pro furto? ibid. n. 5. hodie de Jure Civili pœna criminalis & mortis infertur: & quare: ibid. n. 6. & 7. de Jure Canonico, quæ pœna furti? ibid. n. 8. quomodo Clericus pro furto puniatur. ibid. n. 9. & 10.

G.

Gentiles. Vide Infideles.

Gradus Academici.

Quomodo aliquid liceat exigere pro istis? V. n. 10.

H.

Hæresis

Quid sit? V. 7. n. 1. quid ad hæresin requiratur? ibid. n. 3. & 4. Pœnæ Hæreticorum excommunicatio? ibid. n. 5. & seqq. irregularitas, infamia, intestabilitas, bonorum confiscatio? ibid. n. 13. 14. ultimum supplicium. ibid. n. 15. 16. Ab Hæresi quis absolvere possit? ib. n. 11. & 12.

Hæres

Non conficiens inventarium, an in conscientia teneatur ultra vires hæreditatis. I. 2. num. 38. quando teneatur ad damna ex delicto defuncti? V. 17. 9.

Hermaphroditus

An possit ordinari? I. 20. n. 18. An & quando possit contrahere Matrimonium? IV. 15. n. 5.

Homicidium

Quotuplex? V. 12. n. 1. Maleficis recte infertur mors? ibid. n. 2. In servos jus necis non amplius concessum? ibid. num. 3. quando & quomodo bannitum liceat occidere, quando proscriptum? ibid. n. 4. 5 & 6. Occidens se ipsum qualiter peccet, & puniatur? ibid. num. 9. Ex speciali DEI inspiratione aliquando sui ipsius occisio, permissa. ibid. num. 12. Indirecta sui occisio vel permissio occissionis licita esse potest? ibid. n. 13. quid requiratur, ut occisio alterius licita esse possit? ib. n. 14. & secus, quomodo liceat & oporteat proximum ab interitu liberare? ibid. n. 18. quomodo filii erga parentes teneatur, & quid de servis? ib. n. 19. quando liceat occidere aggressorem? ibid. n. 21. Quæ pœna homicidii? ibid. n. 23. Quomodo & qualiter ebrietas excuset? ibid. n. 28. & 29. Quid, si plures ad aliquem occidendum intervenerint? ibid. n. 30. Quid, si non statim moriatur? ibid. n. 31. Qualis satisfactio facienda? ibid. n. 36. 37. & 38. Si reus ultimo supplicio afficiatur, an nihilominus satisfactio facienda.

ibid. n. 39. Quæ pœna in foro pœnitentiali homicidæ imponatur? ibid. n. 41. Occidens non servato moderamine ad qualem satisfactionem teneatur, & quid de duellante provocato? ibid. n. 42. De irregularitate, quæ contrahitur ex homicidio vel mutilatione. *Vide irregularitas.*

Honestas publica

Quid sit, & quomodo differat ab affinitate? IV. 1. §. 6. num. 1. Differentia juris antiqui & hodierni circa honestatem publicam. ibid. n. 2. Hoc impedimentum non manet sponsalibus mutuo consensu dissolutis? ib. n. 3. Manet tamen, si solvantur ex qualibet alia causa? ib. n. 4. Ex Matrimonio in forma Tridentini non contracto, non oritur hoc impedimentum? ib. n. 5. Quid si quis cum duabus sororibus successive contrahat sponsalia? ibid. num. 6. An & quando hoc impedimentum oriatur ex Sponsalibus conditionatis? ibid. n. 7. An consurgat hoc impedimentum ex Matrimonio vel Sponsalibus a parentibus pro liberis contracto? ibid. n. 8.

Horæ Canonicæ.

Beneficiatus etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetur ad restitutionem. III. 41. §. 3. n. 22. An Parochus ad omnes fructus restituendos teneatur ex omissione Breviarii? ibid. n. 23. & 24. Beneficiatus in primis sex mensibus omittens Horas non tenetur ad restitutionem, secus tamen videtur, si obligatio orandi incumbat ex fundatione? ibid. n. 26. Qualis attentio requiratur in orando Breviario, & an sine attentione interna recitans teneatur ad restitutionem? ibid. n. 27. & 28. Interruptio horarum, & officii mutatio an licita? ibid. n. 29. & 30. Capellani non tenentur ad restitutionem, si Breviarium omittant? ibid. n. 31. Parochus regularis quando teneatur ad restitutionem? ibid. n. 32. Quid de Vicariis perpetuis dicendum? ibid. num. 33. Quid veniat nomine pauperum, & fabricæ Ecclesiæ, quibus facienda est restitutio? ibid. n. 34. Causæ excusantes ab oratione. ibid. n. 35. Quandonam is, qui potest partem orare, sed non totum, teneatur ad partem orandam? ibid. n. 36.

Hypotheca

Tacita quibus casibus constituatur? III. 21. num. 3. Hypotheca mercium cessat post venditionem earum. ibid. n. 4. Hypothecarii creditores præferuntur chirographariis? ibid. n. 7. De Prælatione Ecclesiæ in bonis debitoris sui? ibid. n. 8. *Vide Pignus.*

I.

Jejunium.

Transiens per loca hæreticorum cum

cum periculo, an possit in die jejunii vesci carnibus? I. 1. num. 11. Hispanus an extra suam patriam possit diebus Sabbathinis edere intestina animalium? I. 2. §. 3. n. 29. Jejunium incidens in Bachanalia potest anticipari. III. 46. n. 1. Quales cibi interdicti in jejunio? ibid. n. 2. De refectione. ibid. n. 3. Causæ excusantes a jejunio? ibid. n. 5. Hæreticorum fides ex contemptu jejunii suspecta. ib. n. 6.

Illegitimi.

Filius Presbyteri etiam legitimus vel legitimatus non potest succedere in beneficio patris. I. 17. n. 1. Illegitimi quamvis ad ordines dispensati non possunt habere etiam dissimile beneficium in eadem Ecclesia, ubi pater habuit, nec quovis modo ministrare. ibid. n. 2. An successio in Beneficio etiam respectu patris, collateralium & nepotum interdicta sit, & quid speciale in resignatione ex Bulla Pii V? ibid. n. 3. Nepotes ex filiis illegitimis Presbyt. an eodem jure censeantur quo filii? ibid. n. 4. Expositi possunt admitti ad Ordines. ibid. num. 5. Quis possit cum illegitimis dispensare ad Ordines & Beneficia? ibid. n. 6. Dispensatio super natalibus & Beneficiis per illegitimum obtinendis est strictæ interpretationis. ibid. num. 7. Illegitimus dispensatus ad Ordines, an censeatur dispensatus ad Beneficium? ibid. n. 8. Cum illegitimis an dispensare possit Episcopus, quando est illegitimitas occulta? ibid. n. 9. Legitimi an sint ad Ordines admittendi? ibid. n. 10. Illegitimi sunt in multis deterioris conditionis, quam legitimi. IV. 17. n. 1. quando præsumatur quis legitimus? ibidem num. 2. *Vide Legitimi.*

Illegitimitas

Occulta impedit in conscientia a dignitate I. 2. n. 57.

Immemorialitas

Est, quando non constat de initio possessionis, licet constet de contrario. III. 30. n. 30. An tempus immemoriale debeat 100. annos excedere? ibid. num. 31. Ex immemorialitate non oritur præsumptio Juris & de Jure. ibid. n. 29.

Immunitas.

Munus & immunitas quid significent? III. 49. n. 1. Immunitas Ecclesiarum, & Ecclesiastica differunt. ibid. n. 2. Immunitas localis quos protegat vel non? ibid. n. 4. Excludit actiones profanas. ibid. num. 3. quales actus in Ecclesia tolerentur? ibid. n. 5. Immunitas localis an sit Juris Divini? ibid. n. 7. Quibus locis competat? ib. n. 10. An possit derogare consuetudo? ibid. n. 9. Confugiens ad Sacerdotem deferentem SS. Eucharistiam an reperiat immunitatem? ibid. n. 11. Qui immu-

munitate non gaudeant? ibid. a n. 13. usque ad n. 19. Qualiter fiat immunitatis executio erga reum confugientem ad Eccleſiam? ibid. n. 20. Immunitatem violantium pœna. ibid. n. 21. Immunitas rerum & perſonarum Eccleſiaſticarum in quo conſiſtat? III. 49. 22. Iſta ſitne Juris Divini vel humani? ibid. n. 23. An detur bonis patrimonialibus Clericorum? ibid n. 24. Qualiter onera antiqua rebus impoſita tranſeant etiam ad Clericos? ibid. n. 25. Quando etiam Eccleſiis & Clericis poſſint collectæ imponi? ibid. n. 27. Clerici an teneantur ad defendendam civitatem? ibid. n. 28. Ad vectigalia vel gabellas? ibid. n. 29. Utrum conſuetudine tolli poſſit hæc immunitas? ibid. n. 30. Legibus & ſtatutis Laicorum, item jurisdictione fori ſæcularis quando conſtringantur Clerici? I. 2. n. 35.

Impedimenta Matrimonii Impedientia

Quid & quotuplicia ſint? IV. 16. n. 1. & ſeqq.

Impedimenta dirimentia

Sunt error circa perſonam, de quo IV. 1. §. 4. Vis & metus? ibid. §. 5. Honeſtas publica? ib. §. 6. Impubertas. IV. 2. n. 8. & 9. Clandeſtinitas IV. tit. 3. Ligamen. IV. tit. 4. Ordo & Votum. IV. tit. 6. Crimen adulterii & uxoricidii. IV. tit. 7. Conditio ſervilis. IV. tit. 9. Cognatio ſpiritualis. IV. tit. 11. & Legalis, IV. tit. 12 Conſanguinitas & Affinitas. IV. tit. 14. Impotentia. IV. tit. 15. Diſparitas cultus. IV. 16. §. 2 De diſpenſatione ſuper impedimentis. ib. §. 3.

Imperator.

Ejus electio & unctio? I. 15. n. 4. & ſeqq.

Imperium Romanum

Quomodo ad Romanos translatum? I. 15. n. 5. de Electione Imperatoris. ibid.

Imperium

Dividitur in merum & mixtum, & quid ſit merum Imperium? I. 32. n. 16. Tres gradus mixti Imperii. ibid. n. 17. De Jure Canonico datur etiam merum Imperium? ibid. num. 18. Quid ſit mixtum imperium? ib. num. 19. Jurisdictio ſimplex in quo conſiſtat? ibid. n. 20. Quibus modis acquiratur Imperium & jurisdictio? ibid. n. 22. Poſſunt præſcriptione acquiri & qualiter? ibid. num. 23. & 24. An conceſſo caſtro ſimpliciter cenſeatur etiam conceſſum merum & mixtum Imperium? ib. n. 26. Quomodo merum Imperium delegari poſſit? ibid. n. 27. & quomodo mixtum Imperium? ibid. n. 28. Num Academiis competat merum Imperium, & quid de noſtra Salisburgenſi? ibid. n. 29.

Impotentia.

Quæ requirantur, ut impotentia di-

dirimat Matrimonium? IV. 15. n. 2. quomodo probetur an impotentia sit perpetua vel temporalis? ibid. n. 6. quid juris, si dissoluto primo cesset impotentia in secundo Matrimonio? ibid. n. 7. An separari possint, qui scienter impotentes contraxerunt? ibid. n. 8. An impotentia superveniens Matrimonio rato illud dirimat? ibid. n. 9.

Incarceratio

Quomodo pœna sit? V. 1. n. 22. Incarceratus etiam juste an possit fugere? I. 2. n. 45.

Incendiarii

Qualem pœnam habeant? V. 17. n. 7. & qualem satisfactionem debeant præstare? ibid. n. 9.

Incestus

Quid sit? IV. 13. 1. & V. 16. n. 29. quæ ejus pœna? V. 16. n. 32. Et quando perdatur jus exigendi debitum? IV. 13. n. 2. Quomodo pœnæ incestus extendantur? ibid. n. 3. Ut incestus mereatur pœnas, copula debet esse perfecta. ibid. n. 7. Confessarius non tenetur incestuosum invincibiliter ignorantem monere suæ obligationis. ibid. n. 9.

Incorporatio |Parochiæ. Vide Parochia.

Indulgentiæ.

Quid sit remissio & indulgentiæ? V. 28. n. 11. quotuplices sint? ibid. n. 13. Clausula de pœnitentiis injunctis &c. quid significet? ibid. n. 14. Quam utile sit lucrari indulgentias? ibid. n. 15. Ad S. Pontificem principaliter pertinet. Qualiter etiam ad Episcopum. ibid. n. 19. Remissio est actus Jurisdictionis, & quomodo possit extendi ad non subditos? ibid. n. 17. Animabus in purgatorio conceduntur Indulgentiæ per modum suffragii. V. 39. n. 5.

Infamis.

Qui sint infames infamia Juris, & qui infamia facti? II. 20. n. 14. & 15.

Infideles.

Quinam intelligantur nomine infidelium? III. 33. n. 3. & IV. 6. n. 6. Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum? III. 33. n. 1. Quando liceat converso repellere alterum conjugem non conversum? ibid. num. 2. Qualis conversio cum infidelibus licita? V. 6. n. 7. Quale commercium? ibidem An liceat illis propter infidelitatem bellum inferre? ibid. n. 9. Non possunt directe ad fidem cogi. ibid. n. 10. invitis parentibus eorum filii non sunt baptizandi. ibid. n. 11. Servi & filiifam. ex infidelibus & gentilibus conversi liberantur a potestate eorum. ibid. n. 12.

Ingressus in Religionem.

Quomodo per ingressum in Religionem solvatur Matrimonium ratum, & quomodo consumatum? III. 32. n. 1. An Pontifex ju-

juſte conceſſerit hoc Privilegium? ibid. num. 3. An copula vi extorta impediat ingreſſum? ibid. num. 8. *Vide Profeſſio.* item *Matrimonium.* Beneficia ingredientis in Religionem, quando vacent? I. 9. n. 5. *Vide Regulares. tranſeuntes ad Religionem.*

In integrum reſtitutio. Vide Reſtitutio in integrum.

Injuria

Quid ſit, & quomodo fiat? V. 36. n. 1. In dubio animus injuriandi præſumitur, & quomodo animum injuriandi defuiſſe probetur? ibid. n. 2. Etiam ex virtuali propoſito injuriandi naſcitur injuria. ibid. n. 3. Quotuplex ſit injuria? ibid. num. 4. Quid ſint famoſi libelli, & eorum pœna? ibid. n. 5. Injuriam quis non tantum in ſemetipſo, ſed etiam in perſonis ſibi ſubjectis pati poteſt. ibid. num. 7. Quando ſuperiori pro injuria ſubdito illata actio competat? ibid. n. 8. Novitio injuriato cui actio competat? ibid. num. 9. Quomodo actio injuriæ proponatur? ibid. n. 10. De actione recantatoria, ſeu ad palinodiam. ibid. num. 11. Quomodo tollatur actio injuriarum? ibid. n. 12. Quis injuriam remittere non poſſit? ibid. n. 13. Modus tollendi injuriam verbalem. ib. n. 15. Quomodo aliquis in conſcientia non teneatur remittere actionem injuriarum? ibid. n. 16. Injuria levis & non ſcandaloſa rectius negligitur, quam vindicatur. ibid. n. 18. Ad quid injurians teneatur? ibid. n. 19.

Inquiſitio

Quid ſit? & quotuplex? V. 1. 23. quid inquiſitionem præcedere debeat? ibid. n. 24. Puncta inquiſitionis recommunicanda. ibid. n. 25. In inquiſitione contra regulas non publicantur nomina teſtium. ibid. num. 27. *Vide Denuntiatio.*

Inſpiratio, vel quaſi

Quomodo fiat. I. 6. n. 33.

Inſtitutio

Quid? III. 7. 1. Ad quem pertineat? ibid. n. 3. Alia quoad Titulum, alia quoad poſſeſſionem. ibid. n. 4. Præſentatus ante inſtitutionem occupans beneficium perdit jus ſuum. ibid. n. 2. Inſtitutio authorizabilis eſt datio curæ animarum, omnibus Presbyteris neceſſaria. ibid. num. 7.

Inſtrumenta

Quid ſint? ſunt alia publica, alia privata. II. 22. n. 1. Authentica & publica in effectu ſunt idem. ibid. n. 2. *Vide verbo Notarius.* Qua authoritate ſolennitates inſtrumenti introductæ ſint? ibid. num. 15. Quando inſtrumentis publicis accenſeantur acta Judicialia ſeu Prothocollum? Item ſcripturæ ſigillo authentico munitæ, & quæ ſint ſigilla authentica? ibid. n. 16. & 17. Quid requiratur, ut ſigilla fidem faciant? ibid. n. 18. Scriptu-

pturæ in Archivo publico repertæ sunt instrumenta publica. ibid. n. 19. Quinam jus Archivi habeant, & quid ad Archivum requiratur? ibid. num. 20. Quid de scripturis in Archivo Civitatum, Monasteriorum &c. ibid. n. 21. Scripturæ privatæ trium testium subscriptione munitæ publicis annumerantur. ib. n. 22. Si instrumentum plures articulos continet, tantum ii, qui ad causam faciunt, edendi adversario, sed Judici totum editur. ibid. num. 35. Actor ad probandum ipse instrumenta offerre debet, non a reo petere. ibid. n. 36. Reus econtra ab actore petere potest instrumenta. ibid. n. 37. Excipiuntur instrumenta communia. ib. n. 38. Item si originalia communia deperdita sint, & copiæ penes reum sint. ibid. n. 40. Qualiter etiam fisco edenda sint instrumenta? ibid. n. 41. Usurarii tenentur suas rationes & instrumenta edere. ibid. n. 43. Quomodo tertius cogi possit ad edendum instrumentum? ibid. n. 44. Quamdiu editio instrumentorum fieri debeat? ibid. n. 45. Post conclusionem in causa produci possunt allegationes Juris, Consilia Doctorum &c. ib. n. 47. Quæ exceptiones contra instrumenta opponi possint? ib. num. 48. In judicio regulariter produci debent originalia. ibid. n. 49. Copiæ vidimatæ quantum probent? ibid. n. 50. & 51. Quomodo per testes tenor amissi instrumenti probari possit? ibid. n. 52. & quid operetur? ibid. n. 53. Solo juramento probatur valor instrumenti, quando dolo adversarii periit. ibid. n. 54. Instrumenta in speciem contraria quantum fieri potest, reconciliari debent. ibid. n. 55. Inter instrumenta contraria creditur digniori, si sint æqualia, reprobatur utrumque. ibid. n. 56. Quando instrumentum corruat? ibid. num. 57 & quando reprobari possit? ibid. n. 58. Rasura reddit instrumentum suspectum. ibid. n. 61. Comparatio litterarum facit semiplenam probationem. ibid. n. 60.

Interdictum Ecclesiasticum

Quid sit, & quomodo differat ab Excommunicatione? V. 39 n. 81. Aliud locale, aliud personale, & iterum aliud generale, aliud speciale. ibid. n. 83. Quomodo interdictum locale contineat in se personale? ibid. n. 84. Interdicto populo, non est interdictus Clerus, vel econtra, & interdicto Clero non sunt interdicti Religiosi. ibid. n. 85. Quomodo in interdicto locali possint comprehendi innocentes? ibid. n. 86. & 87. Quare magis subinde interdictum feratur contra omnes, quam excommunicatio contra singulos? ibid. num. 88. In quibus casibus ferri soleat interdictum? ib. n. 89. Quomodo ipso jure incurratur interdictum? ibid. n. 90.

In cauſa debiti qualiter interdictum ferri non poſſit? ibid. n. 91. Tempore interdicti quomodo officia Divina celebrentur? ibid. n. 92. Quorum Sacramentorum adminiſtratio tempore interdicti permiſſa? ibid. n. 93. Matrimonium non cenſetur prohibitum. ibid. n. 94. Quinam priventur ſepultura Eccleſiaſtica tempore interdicti? ibid. n. 95. Interdicti ſi in loco ſacro illicite ſepeliantur, exhumari non debent, ſecus eſt de excommunicatis. ibid. num. 96. Religioſi ex ſpeciali privilegio etiam in loco interdicto ſepeliri poſſunt. ibid. n. 97. Quæ pœna Clericorum interdictum violantium? ibid. n. 98. Quid ſit interdictum ingreſſus in Eccleſiam, & quis ejus effectus? ib. ibid. n. 99. Pœna ſæcularium interdictum violantium. ibidem num. 100.

Interrogatoria Teſtium. Vide Teſtes

Interſtitia

Quomodo in Ordinibus obſervanda, & quis in illis diſpenſare valeat? I. 11. n. 20.

Intruſi

Qui dicantur? III. 5. n. 40.

Inveſtitura

In Beneficiis, ſicut in feudis uſitata, & quotuplex? III. 7. n. 5. Ad quem ſpectet, & qualiter fiat? ibid. n. 6. De inveſtitura feudali. III. 20. n. 16.

Irregularitas

Quid ſit, & unde originem habeat? V. 12. n. 44. 45. & 46. Quando & quomodo incurratur? ibid. n. 47. & ſeqq. Quando Epiſcopi diſpenſare poſſint? ibid. n. 64. Cauſæ excuſantes ab irregularitate. ibid. 27. n. 3. Peccans cum corrupta vel cum pluribus non eſt irregularis. I. 21. num. 6. Neque ducens a ſe prius corruptam. ibid. num. 7. *Vide verbo Bigamia.*

Jubilæum

Quid ſit? V. 38. n. 20.

Judæi

Cur tolerentur a DEO I. 4. n. 4. Licitum eſt tolerare Judæos, & cur magis tolerentur quam hæretici? V. 6. n. 2. Non permittuntur tamen novas Synagogas ædificare. ibid. num. 3. Debent uti diſtinctu habitu a Chriſtianis. ibid. n. 5. Qualis converſatio cum ipſis ſit licita? ibid. n. 7. Prohibitum eſt ipſis tribuere officium vel Juriſdictionem. ibid. n. 8. Non poſſunt directe ad fidem cogi. ibid. n. 10. Invitis parentibus eorum filii non ſunt baptizandi. ibid. n. 11. Servi & filiifamilias ex Judæis converſi liberantur a poteſtate eorum. ibid. 12.

Judex

Quid ſit? I. 32. n. 1. Judices quinam eſſe poſſint, qui non? ib. num. 2. & ſeq. Judex quomodo debeat eſſe vir bonus, & an in favorem amici poſſit judicare? ibid. num. 7. & 8. Inter duas æqualiter probabiles ſententias eli-

eligere potest Judex. ibid. n. 9. Debet a muneribus abstinere. ibid. n. 10. 11. 12. & 13. Cur Medicus male curans, & Advocatus male consulens ex imperitia, teneatur ex vero delicto, non autem Judex male judicans per imperitiam? I. 32. n. 15. Potestas Judicis dividitur in imperium & Jurisdictionem. ibid. n. 16 Quæ differentia inter officium Judicis nobile & mercenarium? ibid. n. 21. Judex potest punire injuriam sibi tanquam Judici illatam. ib. 33. n. 32.

Judex ordinarius

Quis dicatur? I. 31. n. 1. Mandata Jurisdictio an sit ordinaria, vel delegata? ibid. n. 2. & 3. Vicarius Episcopi non tantum generalis, sed etiam foraneus est ordinarius. ibid. n. 4. Quid intersit, an quis sit ordinarius vel delegatus? ibid. n. 5.

Judex Delegatus

Quis sit? I. 29. n. 1. Delegati alii ad universitatem causarum, alii ad particularem causam. ibid. num. 2. Quæ differentia inter mandatam & delegatam Jurisdictionem? ibid n. 3. Alii delegati a Jure, alii ab homine. ib. n. 4. Quatuor modis tribuitur Episcopo specialis jurisdictio. ibid. n. 5. Delegatus ab homine debet edere suam commissionem. ibid. n. 6. Qui possint delegare? ibid. n. 7. An delegatus Principis possit subdelegare? ibid. n. 8. Quorsum appellandum sit? ibid. n. 9. Delegatus non debet excedere fines suæ commissionis, potest tamen prorogationem facere. ibid. n. 10. Delegatus Papæ debet esse in statu digniori, quam inferiorum delegati. ibid. n. 11. Omnes delegati habent aliquam coërcitionem contra contumaces. ibid. n. 13. Quando delegatus Papæ non possit subdelegare? ibid. n. 14. Quilibet delegatus potest dare potestatem subdelegandi, & quilibet delegatus unum causæ articulum subdelegare potest. ibid. n. 15. Quid si delegatio unius causæ sit facta pluribus? ibid. n. 16. Quomodo finiatur delegatio, & quomodo in causa suspecti Judicis procedatur? ibid. num. 17. & 18.

Judicium

Quid sit? II. 1. n. 1. & quotuplex? ibid. n. 11. & seqq.

Juramentum

Quid & quomodo fiat? II. 24. n. 1. Potest fieri non tantum verbis, sed etiam signis. ibid. n. 2. Interpositio fidei non habet simpliciter vim juramenti. ibid. n. 3. Quando acceptetur loco juramenti? ibid. n. 4. Juramentum debet habere tres comites. ibid. n. 5. Qualis veritas in juramento promissorio requiratur? ibid. n. 6. Pueri ante annos discretionis juramentum præstare nequeunt. ibid. n. 7. Juramen-

mentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. ibid. n. 8. Contra Jus publicum factum non valet. ibid. n. 9. Non debet eſſe in præjudicium tertii. ibid. n. 10. Juſtitia in juramento promiſſorio præcipue attenditur. ibib. n. 11. An contractus de jure invalidus juramento confirmetur. ibid. n. 12. Quomodo juramento confirmetur? ib. n. 13. Aſſertorium juramentum potiſſimum in judiciis uſui eſt. ibid. n. 14. Juramentum, quod ſine peccato veniali ſervari non poteſt, ipſo jure nullum eſt. ib. n. 15. Quando peti debeat abſolutio a juramento ad cautelam? ibid n. 16. Juramentum promiſſorium validum quomodo relaxari poſſit? ibid. n. 17. Quando pro ſatisfactione judiciali cautio juratoria admittatur? ibid. n. 18. Inter juramenta cauſæ deciſoria aliud voluntarium, aliud judiciale, aliud neceſſarium. ibid. n. 19. Quid ſit juramentum voluntarium? ibid. n. 20. Juramentum judiciale, in quibus differat a voluntario? ibid. n. 21. Juramentum judiciale aut ſubeundum aut referendum eſt adverſario. ibid. n. 22. Quando refertur, neceſſario ab ipſo præſtandum eſt. ibid. num. 24. Quando juſta cauſa ſit recuſandi juramentum? ibid. n. 25. Etſi actor nihil probaverit, tamen juramentum deferre poteſt. ibid. n. 26. Quando reus non poſſit recuſare juramentum? ibid. n. 29. Juramentum neceſſarium propter perjurium retractari poteſt. ib. n. 31. Idem probabilius dicitur de juramento judiciali & voluntario. ibid. n. 32. Juramentum judiciale deferri non debet, antequam exigatur Juramentum calumniæ. ibid. n. 33. Quid ſit juramentum neceſſarium? ibid. n. 34. Juramentum ſuppletorium in cauſis criminalibus non defertur, bene tamen purgatorium. ibid. n. 35. Suppletorium in cauſis arduis locum non habet. ibid. n. 36. Illi defertur, qui ſemiplene probavit. ibid. n. 37. Quid ſit & quando deferatur Juramentum in litem? ib. num. 38.

Juramentum Calumniæ

Quid ſit, & quæ contineat, & quis præſtare debeat? II. 7. n. 1. & 2. Tacite poteſt remitti, non expreſſe. ibid. n. 3. Præſtatur etiam in cauſis ſpiritualibus. ibid. n. 5. Quomodo differt a juramento malitiæ, & de veritate dicenda. ibid. num. 6. Hoc juramentum quando ſoleat præſtari? ibid. n. 7.

Juramentum metu extortum V. Metus.

Juramentum Teſtium. Vide Teſtes.

Jura

Juribus concordanda. I. 5. n. 84.

Jus Canonicum

Quid ſit, quæ ejus origo? & quot partes & authoritas? Proœm. a n. 1. usque ad n. 18.

Jus

Jus Divinum.

Non omnia Apoſtolorum dicta faciunt Jus Divinum. I. 21. n. 12.

Jus Naturæ, Jus Gentium.

Quid & quotuplex Jus Naturæ? I. 2. n. 1. Quid & quotuplex Jus Gentium? ibid. n. 2.

Juſtitia

Denegata & protracta differunt. I. 10. n. 5. & ſeq.

L.

Læſio, Læſus. Vide Reſtitutio in integrum.

Legatus

Quis dicatur? I. 30. n. 1. Legati Sedis Apoſtolicæ triplices. eorum officium & poteſtas. ib. num. 2. & 3. Nuntii Apoſtolici poteſtas. ibid. n. 6. Legatum ſe dicens debet probare, niſi ſit Cardinalis. ibid. n. 8. Nuntii Apoſtolici ambientes recommendatitias a Principibus excommunicantur. ibid. n. 9. Legati nati poteſtas. ibid. n. 10. Legati in prima inſtantia non debent impedire ordinarios. ibid. n. 11. Exempti poſſunt prorogare juriſdictionem Legati nati. ibid. n. 12. qualiter Legati officium finiatur? ibid. n. 13.

Legitimus.

Quando & quomodo quis cenſeatur legitimus? IV. 17. n. 5. & 6. Cenſetur etiam legitimus ad initium ſeptimi menſis natus. I. 14. n. 4. De legitimatione per ſubſequens Matrimonium. IV. 17. n. 8. Filii adulterini & inceſtuoſi non legitimantur. ibid. n. 11. Filii Clerici in minoribus conſtituti an legitimentur per ſubſequens Matrimonium? ibid. n. 13. De legitimatione per reſcriptum. ibid. n. 14.

Lex, Legislator.

Quid lex poſitiva? I. 2. n. 3. de Lege Divina. ibid. n. 4. Leges Vet. Teſtamenti quales, & an etiam hodie obligent? ibid. n. 5. De lege Divina Novi Teſtamenti & Epiſtolis Apoſtolorum. ibid. n. 6. Quid lex humana poſitiva & quotuplex? ibid. n. 7. De conditionibus & cauſis legum humanarum. ibid. num. 8. Quales actus virtutum per legem poſſint præcipi? ibid. n. 9. Qui poſſint prohiberi? ibid. n. 10. Permittuntur quandoque injuſta. ibid. n. 11. Lex prohibitoria habet ſaltem pœnam arbitrariam. ibid. n. 12. Actus interni & occulti qualiter poſſint eſſe materia legum? ibid. n. 14. Leges Eccleſiaſticas condere quis poſſit? ibid. a n. 15. uſque ad n. 25. Quinam legibus obligentur? ibid. a n. 26. uſque ad n. 35. Lex humana quatenus obliget in conſcientia? ibid. n. 36. de lege fundata in præſumptione. ibid. n. 37. & ſeqq. De Lege pœnali, quando obliget in conſcientia? ibid. n. 42. & ſeqq. Leges infirmantes actus inter vivos aut ultimarum voluntatum, quando procedant in fo-

foro interno? ibid. n. 47. & ſeqq. Scriptura non eſt de ſubſtantia legis. ibid. n. 63. Publicatio legum qualiter fiat? ibid. n. 64. Scientes legem non obligantur ante lapſum duorum menſium. ibid. n. 65. Conſtitutiones inferiorum ligant etiam ante duos Menſ. ibid. n. 66. Leges Pontificiæ Romæ tantum promulgatæ quo ſenſu de ſtylo ligent ubique? ibid. n. 67. Legis effectus an dependeat a populi acceptatione? ibid. num. 68. Contra legem diſſimulante Legislatore non acceptatam currit conſuetudo. ibid. n. 69. Legem abrogare quis poſſit. ibid. n 70. Derogatio legis quid ſit? ibid. num. 72. Declarare legem quis poſſit? ibid. n. 73. Regulæ quædam utiles circa declarationem & interpretationem legum. ibid. n. 74. & ſeqq. Lex mixta poteſt per conſuetudinem fieri mere pœnalis. ibid. 4. n. 17. lex generalis tollit conſuetudinem generalem contrariam, ſed non particularem. ibid. n. 22. *Vide Statuta.*

Libellus, Libelli oblatio.

Libellus quid ſit, & quibus partibus conſtet? II. 3. n. 1. medium petendi duplex & quando cauſa proxima vel remota exprimenda ſit? ibid. n. 2. & 3. differentia ratione concluſionis inter actionem criminalem & civilem. ib. n. 5. quid operetur clauſula SALVO JURE &c. ib. num. 7. Poſt litem conteſtatam libellus mutari non poteſt. ib. num 8.

Libri

Non imprimendi ſine nomine Authoris, & licentia ordinarii. I. 1. num. 8. quales habeantur in Germania pro prohibitis? V. 7. n. 10. advertenda circa indicem librorum prohibitorum. ibid. num. 9.

Lis pendens.

Quando lis pendere dicatur? II. 16. n. 1. lite pendente poſſeſſor non debet privari commodo poſſeſſionis. ibid. n. 2. quid de reſcriptis & privilegiis lite pendente impetratis cenſendum? ibid. n. 3. quomodo alienationes lite pendente factæ ſint nullæ? ibid. n. 4. quid ante litem motam cum actionibus liquidis & dubiis fieri poſſit? ibid. n. 5. omnia innovata lite pendente ſunt in priſtinum ſtatum revocanda. ibid. n. 6.

Litis conteſtatio

Quid ſit, & quando fiat? II. 5. n. 1. hac omiſſa qualiter proceſſus non valeat, ibid. n. 4. & qualiter inducat contractum inter litigantes? ibid. n. 5. Perpetuat actiones &c. ibid. n. 6. Qualiter lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitivam? ibid. 6. n. 1. 2. 3 & 4. quando in criminalibus non recipiantur teſtes? ibid. n. 5. receptio teſtium ad perpetuam rei memoriam quare concedatur

reo

reo magis, quam actori, & quid requiratur in tali? ib. n. 7.

Literæ Apostolicæ.

De earum signatura, data ac expeditione. III. 5. 59.

Literæ Credentiales

In quantum obligent scribentem? I. 38. n. 15.

Literarum obligatio

An procedat in conscientia? II. num. 39.

Lucrari, Lusus.

Ludens cum pupillo an possit ab eo lucrari? I. 35. n. 31.

M.

Magia

Quomodo a divinatione differat, & quæ pœna Magiæ & Magorum? V. 21. n. 17. & 18.

Magistri.

Quid nomine Magistri intelligatur? V. 5. n. 1. Quales Magistri in Ecclesiis constituendi? ibid. n. 2. Quomodo Magistri Theologiæ gaudeant fructibus? ibid. n. 3. & quid de aliarum Facultatum Magistris? ibid. n. 4.

Maledici. Vide Blasphemi.

Mandatum

Et provisio quid, & quomodo differant? III. 5. n. 57. Mandati Apostolici termini stricte observandi. ibid. n. 58.

Maritus

Quomodo sit dominus dotis? IV. 20. n. 7. *Vide Dos. Donatio.*

Mathematici.

Quinam Mathematicorum nomine damnentur in Jure? V. 21. num. 11.

Matrimonium

Quid & quotuplex? V. 1. n. 3. & 4. Contra interdictum Ecclesiæ contractum est illicitum, sed non invalidum. ibid. §. 3. n. 4. An valeat Matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina? IV. 15. n. 4. Qualiter matrimonium nullum ex defectu consensus vel alterius impedimenti reconvalidetur? IV. 19. n. 3. 4. & 5. Quid & quotuplicia impedimenta Matrimonii? *Vide impedimenta.* An Confessarius teneatur monere habentes impedimenta? IV. 19. n. 6. In Matrimonio sæpe aliquis cogitur continere sine culpa, sed non sine causa. III. 32. n. 6.

Matrimonii solennitas

Duplex est. IV. 3. n. 1. Quotuplex solennitas extrinseca? ib. n. 2. Pœna Sacerdotis omittentis denuntiationes. ibid. n. 3. Quibus diebus possint fieri denuntiationes? ibid. n. 4. Quando & cur omitti possint? ibid. n. 5. De Benedictione secundarum nuptiarum. ibid. n. 6. Intrinseca solennitas Matrimonii. ibid. n. 9. Tridentinum per solennitatem intrinsecam invalidavit Matrimonia clandestina. ib. n. 10. Resolvitur hæreticorum argumentum pro Matrimonio clandestino. ibid. n. 11. Quis sit proprius Parochus contrahentium? ibid. n. 12. Quis Paro-

rochus vagorum? ibid. n. 13. Parochus non ut minister, sed ut testis excellens assistit. ibid. n. 14. An valide assistat alienus Parochus ex præsumpta licentia vel ratihabitione? ibid. n. 17. De Matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilii. ibid. n. 20. An ad reconvalidationem matrimonii debeant etiam repeti solennitates? IV. 19. n. 5.

Matrimonii dissolutio, & separatio.

Quomodo dissolvatur Matrimonium per ingressum in Religionem, non vero susceptionem Ordinum? IV. 6. §. 2. n. 3. Ad Matrimonium contractum dissolvendum requiruntur plenæ probationes. IV. 18. n. 7. Magis interdum congruum est, impedimentum quovis modo tollere, quam conjuges invitos ab invicem separare. IV. 19. n. 2. Matrimonium dupliciter dissolvi potest, vel quoad vinculum, vel quoad thorum. ibid. n. 7. Matrimonium ratum duobus tantum casibus; consummatum vero nunquam, excepta morte, quoad vinculum dissolvi potest. ibid. n. 8. Occurritur objectioni Hæreticorum contendentium saltem ob adulterium Matrimonium consummatum etiam quoad vinculum solubile esse. ibid. n. 9 Matrimonium consummatum sex de causis quoad thorum in perpetuum dissolvitur. IV. 19. n. 10. & seq. *Vide Adulterium. Divortium.*

Matrimonialium causarum Judicium.

Omnes causæ Matrimoniales coram solo Judice Ecclesiastico tractari debent. IV. 18. n. 1. Causæ Matrimoniales de Jure tantum ad Episcopos eorumque Vicarios pertinent. ibid. n. 2. Conjux propria authoritate compartem dimittens tenetur iterum recipere, non obstante quocunque impedimento. ibid. n. 3. An post receptionem non obstante impedimento licitus sit conjugii usus? ibid. n. 4. Non tantum conjuges, sed quicunque notitiam habent impedimenti, Matrimonium accusare possunt. ibid. n. 5. Conjugibus impedimentum ultra confitentibus non statim credi debet. ibid. n. 6. Consanguinei circa impedimentum consanguinitatis pro testibus accipiendi sunt. ib. n. 8. In dubio pro favore Matrimonii judicari debet. ibid. n. 9. Causæ Matrimoniales brevissime tractari debent. ibid. n. 10. Sententia lata in causa Matrimoniali non transit in rem judicatam. ibid. n. 11. Accusatio Matrimonii etiam post lapsum temporis institui potest. ibid. n. 12. Quando agitur de impedimento Canonico nunquam transactio locum habere potest. ibid. n. 13.

Mendicantes

Qualiter possint transire ad aliam Religionem? III. 31. n. 61.

Merum & mixtum Imperium. Vide Imperium.

Metus.

Quid vis & metus? I. 40. n. 1. IV. 1. §. 5. n. 2. Acta ex metu rescinduntur, non sunt tamen ipso jure nulla. ibid. I. 40. n. 2. Excepto Matrimonio. ibid. n. 6. & IV. 1. §. 5. n. 2. Quæ differentia inter metum & dolum in contractibus bonæ fidei. I. 40. n. 3. Juramentum metu extortum valet, sed ab eo petitur absolutio. ibid. num. 4. Non tamen confirmat contractus alias invalidos. ibid. n. 5. Actio metus causa contra quos detur? ib. n. 8. Etiam per levem metum extorta, in judicio animæ sunt restituenda. ibid. n. 9. Quænam ex metu gesta rescindi non possint? ibid. n. 10. Metus, ut pariat actionem, qualis requiratur? ibid. n. 11. & seqq. Ob metum non licet facere peccatum mortale imo nec veniale. ibid. num. 13. Leges humanæ in gravi metu per se non obligant; secus est, si in contemptum Ecclesiæ incutiantur. ibid. n. 14. Metus reverentialis per se non est justus metus. ibid. n. 15. Remedium Juris contra minas, est cautio de non offendendo. ib. num. 17.

Ministri Ordinis. V. Ordinis Minister.

Ministrans

Non ordinatus, quando fiat irregularis? V. 28. 1. Hodie traditur curiæ sæculari puniendus. ibid. n. 2.

Minor

An possit esse Judex? I. 32. n. 4. Quibus casibus in integrum restituatur? I. 41. n. 3 Quæ differentia inter restitutionem minorum & majorum? ibid. n. 4. Minor personam standi in judicio non habet. II. 1. n. 3.

Missa.

Ante Missam debet præmitti Matutinum cum laudibus. III. 41. §. 1. n. 1. Quando teneatur Parochus Missam legere? ibid. n. 2. Quid faciendum, si populus ita numerosus, ut ad unam Missam convenire non possit? ibid. n. 3. Quando alteram Missam eodem die celebrare liceat? ib. n. 4. Particulæ repertæ post ablutionem possunt sumi. ibid. n. 7. An liceat aliquando sine paramentis celebrare? ibid. n. 8. Qualiter Parochus Missam offerre teneatur? ibid. n. 9. & quomodo stipendium accipere possit? ibid. Parochus ex fundatione obligatus ad plures Missas in hebdomade dicendas, si impeditus fuerit modico tempore, non tenetur illas Missas persolvere, ibid. n. 10. Neque Vicario tantum dare pro Missis legendis, quantum ipse percipit. ibid. n. 11.

Missio in possessionem

Quomodo fiat in actione reali. II. 15. n. 1. Quomodo post annum acquirat veram possessionem? ibid. n. 2. Quomodo fiat missio in actione personali? ib. n. 3.

Monachorum

Appellatione qui veniant? III. 31. num. 15.

Monaſteriorum

Erectio vel translatio quid requirat? III. 31. num. 14. Qualiter Monaſteria ſint libera a lege Diœceſana, & a charitativo ſubſidio? ibidem 39. num. 12. Monaſterium ſine Epiſcopi conſenſu ædificatum an poſſit deſtrui? ibid. 36. n. 2. Ædificandi licentia a quo petenda? ib. n. 3 in Monaſteriorum ædificatione, quæ obſervare debeat Epiſcopus? ibid. num. 4. Quid circa Monaſteria Monialium? ibid. n. 5. Monaſteria dupla, ſcilicet Virorum & Mulierum prohibita. ibid. n. 6.

Monaſterium vacans. Vide Sedes vacans.

Moniales

An poſſint tranſire ad aliam Religionem? III. 31. n. 60.

Monetæ adulteratio. Vide Crimen falſi.

Mora,

Quando faciat præſtari caſum? I. 35. n. 25. & 26. III. 15. n. 10. *V. Contractus.* Moræ præſtatio intelligitur de mora culpabili. III. 23. n. 14.

Mulieres

Ingredientes Monaſteria Virorum poſſunt probabiliter a cenſuris excuſari. III. 35. n. 13.

Mutilatio membri proprii

Licita ad conſervationem vitæ: non autem caſtitatis. V. 12. n. 10. In materia irregularitatis debet ſtricte accipi. ibid. n 51. An poſſint ordinari? *Vid. Corpore vitiati.*

Mutuæ Petitiones. V. Reconventio.

Mutuum.

Eccleſia vel civitas quando teneatur ex mutuo, per Prælatum vel Adminiſtratores contracto? I. 35. n. 43. Quid ſi conſenſus Senatus vel Capituli acceſſerit? ibid. n. 44.

N.

Narrativæ & Narrata. V. Reſcriptum.

Nati ex libero ventre. *IV. 10. per tot..*

Negligentia Prælatorum.

Negligentia qualiter ſuppleatur in collatione beneficiorum? I. 10. n. 1. Negligentiam exemptorum aliquando ſupplet Epiſcopus: item & Delegati Papales. ibid. n. 2. Negligentiam Epiſcopi ſupplet Archi-Epiſcopus. ibid. n. 3. An etiam citra viam appellationis? ibid. n. 4.

Negotia ſæcularia

Generaliter vitare debent Clerici. III. 50. n. 1. Officia ſæcularia non videntur prohibita Clericis. ibid. n. 4.

Notarius.

Notarios creare poſſunt præter Summos Principes & Comites Palatinos, etiam Principes inferiores & Epiſcopi. II. 22. n. 3. Notarii publici inſtrumentum ubique eſt publicum, & authenticum. ibid. n. 4. & quales Nota-

tarii ubique possint instrumenta conficere? ibid. n. 5. Quomodo conficiat legitime instrumentum ibid. n. 7. & quæ sint requisita? ibid. *Vide* verbo *Instrumentum*. Notarii officium qualiter prohibitum Clericis? III. 50. n. 5.

Novi operis nuntiatio

Quando & contra quem detur? V. 32. n. 2. Quis ejus effectus? ibid. n. 3. Quale remedium detur contra nuntiantem? ibid. n. 4.

Novitius, Novitiatus.

Quis possit admittere ad Novitiatum? III. *31*. n. *23*. Egrediens an teneatur solvere expensas? ibid. n. 51.

Vide Regulares & Transeuntes ad Religion. Nuntius Apostolicus V. Legatus.

Nuptiæ

Quid sint? IV. 1. §. I. n. 8. Nuptiæ secundæ & ulteriores sunt licitæ, ibid. 21. per tot. Pœnæ secundo nubentium an hodie obtineant? ibid. Nuptiæ non reiterandæ, nisi constet de morte prioris conjugis. IV. 4. num. *3*. & seqq.

O.

Obedientia

DEbetur Superiori, etiam cum dubitatur de justo mandato, non tamen, si constet esse injustum. I. 33. n. 66. Nec Superiori ultra terminos suæ jurisdictionis præcipienti. ibid. n. 69. Obedire qualiter debeat, Qui plures habet Superiores simul præcipientes? ibid. n. 70.

Oblationes

Faciendi non est præceptum. III. 30. n. 63. Ex quo fundamento procedat consuetudo oblationum? ibid. n. 65. Non facientibus oblationes Sacramenta non deneganda. ibid. num. 67. Ad quem pertineant oblationes? ib. n. 68. & 69.

Obligati ad Ratiocinia

Qui, & cur ab Ordinibus prohibeantur? I. 19. n. 1. Sponsalia an impediant ordinationem? ib. num. 4.

Odia

Restringenda, favores ampliandi. I. 2. num. 80.

Ordo Cognitionum.

Illa quæstio in judicio prius dicenda, a qua altera dependet. II. 20. n. 1. Quid agendum, si quæstio incidens sit spiritualis? ibid. num. 2. Quomodo spoliatus spoliatori teneatur respondere? ibid. n. 3.

Ordinis Sacramentum.

Ordo est Sacramentum verum, imprimens characterem. I. 11. n. 2. Ordines alii majores; alii minores. ibid. n. 3. Episcopatus an distinctus Ordo a Sacerdotio? ibid. n. 4 Sub-Diaconatus hodie etiam Ordo Sacer. ib. n. 5. Prima tonsura an sit Ordo? ibid. n. 6. Minores Ordines cur dicantur non Sacri, & an cum iis Matrimonium consistere possit? ibid. n. 7. Minores Ordines etiam sunt Sacramen-

mentum. ibid. n. 8. de Materia & forma ſingulorum Ordinum. ibid. n. 9. An requiratur contactus Phyſicus materiæ? ibid. n. 10. Manuum impoſitio in ordinatione Presbyteri omiſſa, qualiter ſupplenda? ibid. 16. n. 6. Poteſtas Ordinis an ſuppleatur per communem errorem? V. 28. n. 3.

Ordinis Miniſter, & tempora Ordinationum.

Miniſter Ordinis Epiſcopus, an etiam aliquando inferiores Prælati? I. 11. n. 11. Privilegium conferendi Majores Ordines datum non Epiſcopo, an validum? ibid. n. 12. Epiſcopus non poteſt ordinare extra ſuam Diœceſin. ibid. n. 13. Tempora Ordinationum quæ? ibid. n. 14. Ordinatorum extra tempora pœna. ibid. n. 15. Ordinans non incurrit ſuſpenſionem ipſo jure. ibid. n. 16. Ordinatum extra tempora a ſuſpenſione quis abſolvat? ibid. n. 17. Privilegiatus, ut poſſit ordinari in quolibet die feſto, poteſt etiam, quando ſolum eſt feſtum chori. ibid. n. 18. Uno die non licet plures Ordines ſuſcipere. ibid. n. 19. de Interſtitiis in ordinationibus obſervandis, & quis in illis diſpenſare valeat? ibid. n. 20. *Vide Miniſtrans non Ordinatus.*

Ordinandorum Ætas.

Ætas quæ requiratur in Minoribus? I. 14. n. 1. Quæ in majoribus? ibid. n. 2. Annus ultimus ſufficit inchoatus. ibid. n. 3. quid de defectu unius diei, vel horæ, vel biſſextili? ibid. n. 5. Ordinatus ante legitimam ætatem recipit characterem, ſed non executionem. ibid. n. 6 Quid, ſi fuerit in bona fide vel etiam abſolutus a ſuſpenſione ante legitimam ætatem celebraverit? ibid. n. 7. Ordinatus Sacerdos ante legitimam ætatem etiam mala fide, an hoc ipſo efficiatur irregularis, quod Epiſcopo ordinanti concelebret? ibid. n. 10.

Ordinandorum qualitas.

Ordinandus debet eſſe baptizatus & confirmatus. I. 11. n. 21. Debet eſſe mas non fœmina. ibid. n. 23. Infanti valide confertur Ordo, ſed non licite. ibid. n. 24. Ordinandus debet eſſe ſubditus Ordinantis, vel ratione Ordinis. ibid. n. 25. & 26. Vel ratione domicilii. ibid. n. 27. vel ratione beneficii. ibid. n. 28. vel ratione triennalis familiaritatis. ibid. n. 29. Ubi ordinandus, qui nullam ex prædictis cauſam habet? ibid. n. 30. In recipiendis ordinibus an liceat variare Epiſcopos? ibid. n. 31. Ordinatus a Papa, ab alio ſine ejus licentia ordinari non poteſt. ibid. n. 32. Exempti a quo ordinandi? ibid. n. 33. Novitii ubi ordinandi? ibid. num. 34. Sponſalia an impediant ordinationem? ibid. 19. n. 4. Ordinan-

nantis alienum subditum pœna. ibid. 11. n. 35. Arctati, qui dicantur? ibid. n. 37. Dimissoriæ non exspirant morte concedentis. ibid. n. 38. Dimittendus prius examinandus, si præsens sit. ibid. n. 39. *V. Corpore vitiati, Filiusfamilias, Illegitimi, Obligati ad ratiocinia; item scrutinium in Ordine faciendum.*

Ordinandorum Titulus.

Quid, cur, & apud quos Ordines requiratur? I. 14. n. 11. Sublatis titulis antiquorum. Can. hodie de Concilio Trid. Ordinandus debet beneficium pacifice possidere. ibid. n. 12. Non requiritur ut beneficiatus tempore collationis habeat ordinem beneficio annexum. ibid. n. *13.* de titulo mensæ. ibid. n. 14. An debeatur illi, qui non potest acquirere beneficium? ibidem. n. *15.* Pereunte titulo unde alendus Clericus? ib. n. *16.* Titulus mensæ non potest constitui super sola obligatione personali, sed reali. ibid. n. *17.* in Ecclesiis Collegiatis & Monasteriis requiritur consensus Capituli. ibid. n. *18.* Titulus mensæ an possit constitui a civitatibus & oppidis? ibid. n. *19* Clericus suspensus vel depositus an gaudeat titulo? ib. n. 20. Ad titulum patrimonii quando quis ordinari valeat? ibid. n. *21.* Quantum debeat esse patrimonium? ibid. n. 22. Filius an possit ordinari ad hæreditatem patris viventis? ibid. n. *23.* Sicut pater tenetur dare donationem propter nuptias, ita tenetur aliquid assignare filio ordinando. ibid. n 24. Religiosi non habentes vota perpetua tenentur habere titulum. ibid. n. 25. Quid speciale in SOCIETATE? ibid. n. 26. Quales pœnæ sint tum de jure antiquo tum hodierno Concil. Trident circa ordinationes sine titulo? ibid. n 27.

Ordinati ab Episcopo, qui renuntiavit &c.

Episcopus renuntiare potest vel loco vel dignitati. I. 13. n. 1. Loco tantum renuntians retinet potestatem ordinandi, si ab alio invitetur, ibid. n. 2. Qui de facto tantum loco pulsus est, nihil juris amittit. ibid. n. 3. Renuntians dignitati licite ordinare non potest, exceptis minoribus Ordinibus, si fuerit invitatus. ibid. n. 4. Ordinatus ab excommunicato recipit quidem characterem, sed non executionem, & quis possit absolvere? ibid. n. 5. Episcopus in hæresim lapsus, & necdum denuntiatus an retineat exercitium suæ potestatis? ibid. n. 8.

Ordines

Sacri dirimunt matrimonium. IV. 6. §. 2. n. 1. Quæ pœnæ contrahentium in Ordinibus? ibid. n. 2. In Minoribus contrahens est ipso jure beneficio privatus. ibid. n. 5.

P.

Pacta.

PActum quid, & quomodo differat a pollicitatione? I. 35. n. 1.

1. Pactum nudum & vestitum quid? ibid. n. 7. Pacta nuda obligant in conscientia. ibid. n. 9. Dant exceptionem, non vero actionem. ibid. Quid de Jure Canonico? ibid. num. 10. Obligatio nata ex pacto vel naturalis tantum, vel civilis tantum, vel naturalis & civilis simul. ibid. n. 21. De pactis filiorum familias *Vide Filiusfamilias.* Item *Vide Mutuum.* Pacta & transactiones obligant successores hæreditarios, secus est in aliis. ibid. n. 17. Pactum nomine dignitatis initum obligat successorem. ibid. n. 18.

Paleæ

Quid sint? Prooem. n. 6.

Pallium

Quid sit? I. 8. n. 1. Quibus competat? ibid. n. 3. Archi-Episcopus, quæ possit, vel non possit sine pallio? ibid. n. 5. Pallio quando uti liceat? ibid. n. 6. Pallii usus ubi concedatur, & an etiam in loco exempto? ibid. n. 7. & 8. Archi-Episcopus & Episcopus quomodo possint Pontificalia exercere in loco exempto, & quid si exempti resistant? ibid. num. 9. Pallium cohæret personæ & loco. ibid. n. 10.

Papa, Papatus.

Papatus est de Jure Divino institutus. I. 33. n. 2. Papa quis & quantus? ibid. n. 3. & quatenus major Imperatore? ibid. n. 4. An habeat jurisdictionem super omnes mundi Principes? ibid. n. 5. Papa a nemine judicatur, & est supra Concilium. ibid. n. 6. Est jure positivo solutus. ibid. n. 7 An dispenset in Jure Divino? ibid. n. 8. Papæ potestas alia est ordinaria, alia absoluta. ibid. n. 9. Non adstringitur consensui vel Consilio Cardinalium. ibid. n. 10. Soli Cardinales hodie eligunt Papam. ibid. n. 20. Papalis electionis specialia. ibid. n. 21.

Parentes.

Qualiter parentes possint despondere liberos. IV. 2. §. 2. n. 1. & 2. Qui nomine parentum & liberorum intelligantur? ibid. n. 4. Parentes liberorum Matrimonia sine causa impedire non possunt. ibid. num. 10. Quando parentum dissensus solvat sponsalia? ibid. n. 11. An possint liberos offerre Monasterio, & quid operetur hæc oblatio? III. 32. n. 18.

Parochia

Quid? III. 29. n. 1. Ejus designatio ad quem pertineat? ibid. n. 2. & seqq. Quæ sint Jura Parochialia? ibid. n. 5. Quæ requirantur ad probandam Parochiam? ibid. n. 6. & 7. Parochia Quando dicatur incorporata? III. 27. n. 4. & seqq. Hodie Parochiales Ecclesiæ prohibentur uniri. III. 12. n. 15.

Parochiani

Qui dicantur? III. 29. n. 22. 23. & 24. Tenentur Sacramenta accipere in propria Parochia. ib. num.

num. 25. Item Missam audire. ibid. n. 26. & 27.

Parochus

Unus tantum in Ecclesia esse potest. III. 29. n. 12. Quæ Parochi requisita? ibid. num. 13. & seqq. Quod ejus officium? ibid. n. 18. Quatenus Parochus teneatur ad residentiam? ibid. n. 20. & III. 4. §. II. Qualem jurisdictionem habeat? ibid. 29. n. 21. Parochiani pro assumenda in Parochum certa persona, vel contra eum possunt supplicare. ibid. n. 28. Quis sit proprius Parochus, ut Matrimonio assistere valeat? IV. 3. n. 12. & seqq.

Parricidium

Quid sit? & ejus pœna. V. 10. n. 1. & 2. Pœna fœminarum partum necantium. ibid. n. 3. Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt. ibid. n. 4.

Patria Potestas

Quomodo per ingressum Religionis solvatur? III. 31. 41.

Patrinus

Tantum debet esse unus, vel ad summum unus & una. III. 42. n. 12. IV. 11. 3. Qualiter & quando contrahat cognationem spiritualem? ibid. 11. n. 4. & 5.

Patriarcha

Quis & quot? I. 33. n. 22. eorum potestas. ibid. n. 24.

Patronatus, Jus Patronatus

Quid, & quis ejus effectus? III. 38 a n. 1. usque ad n. 7. Quotuplex? ibid. n. 8 9. 15. 16. & 17. Potest competere omni etiam Laico. n. 10. Acquiritur fundatione, constructione aut dotatione. ib. n. 18. 19. & 21. An etiam quis speciali consensu Episcopi? ibid. n. 20. Qualiter ab uno in alium transferatur? ibid. n. 22? & seqq. Qualiter amittatur? ibid. n. 26. An extinctum possit Episcopus de novo donare? ibid. n. 27. *Vide præsentatio.* An jus Patronatus possit deduci in contractum? V. 3. n. 24.

Pauperes

Ex divitiis Ecclesiæ alendi. III. *1.* n. *15*.

Pax.

Quid Pax & Treuga? I. 34. n. *1.* Treuga est alia conventionalis, alia canonica. ibid. n. 2. Treuga canonica usu abrogata. ibid. n. 3. qualiter in tractatu pacis possit Princeps damna subditis illata, remittere? ib. n. *12.* damna Ecclesiasticis illata, sine consensu Ecclesiasticorum superiorum a Laico Principe non possunt remitti. ib. numer. *13.* Pax ex nova belli causa tollitur, secus est in treugis. ibid. n. *14*.

Peculium Clericorum

Quid sit? III. 25. n. *1.* Bona patrimonialia, quæ? ibid. n. 2. quæ industrialia? ibid. n. 3. quæ prospectu Ecclesiæ acquisita? ibid. n. 5. an eorum dominium habeant Clerici? ibid. n. 6. de bonis patrimonialibus. ibid. n. 7.

Penſiones

Quis poſſit conſtituere in beneficiis? III. 5. n. 69.

Peregrini

Et viatores an, & quatenus teneantur legibus loci? I. 2. n. 28. & II. 2. n. 36. Probabiliter non obligantur particularibus ſtatutis. ibid. n. 31. An teneantur alibi legibus domeſticis? ibid. n. 34. *Vide Lex.*

Permutatio

Quid? III. 19. num. 1. quomodo differat a Contractibus innominatis? ibid. n. 2. quæ res permutari poſſint? ibid. n. 3. Quid in permutatione beneficiorum? ibid. n. 4. Qualiter facienda? ibid. n. 5. Poteſt aliquando ab Epiſcopis juberi. ibid, n. 6.

Pignus

Quid & quomodo differat ab Hypotheca? III. 21. n. 1. quotuplex? ibid. n. 2. Super quibus rebus conſtitui poſſit? ibid. n. 5. ex pignore qualis detur actio? ibid. n. 6. Pignoris diſtractio, quando & qualiter liceat creditori? ibid. n. 9. quando pignoris fructus debeat Creditor in ſortem imputare? ibid. n. 10. *Vide Hypotheca.*

Plus- Petitiones.

Plus debito petens in judicio punitur. II. 11. n. 1. quatuor modi plus petendi, & quæ pœnæ plus petentium? ibid. n. 2. & 3. quando ceſſet hæc pœna? ibid. n. 4.

Pœna

Ad pœnam incurrendam quando requiratur ſententia Judicis declaratoria, & quid interſit inter ſententiam judicis condemnatoriam, & declaratoriam? I. 2. num. 43. Pœnæ corporales quatenus obligent? ibid. n. 44. *Vide Lex.* Pœnæ conventionales qualiter apponantur contractibus? V. 37. n. 1. Pœna delictorum aliquando a Jure ſunt determinatæ, aliquando arbitrariæ. ibid. n. 2. determinatæ quando mutari poſſint a Judice inferiori? ibid. n. 3. quomodo pœnæ augeri vel minui debeant? ibid. n. 4. rigoroſæ pœnæ antiquorum Canonum pleræque abierunt in deſuetudinem. ibid. n. 5. Variæ pœnæ Juris Canon. præter cenſuras uſitatæ. ibid. n. 6. Pœna carceris quomodo uſurpanda, & de pœna intruſionis in Monaſterium. ibid. n. 8. quando ad pœnam ipſo Jure illatam ante ſententiam aliquis non teneatur? ibid. n. 9. Quomodo pœna exilii poſſit imponi? ibid. n. 10. in legibus pœnalibus in dubio mitior interpretatio facienda. ibid. num. 18. Circa malefactores quomodo Judex eſſe debeat? ibid. n. 19.

Pœnitentia

Quotuplex ſit? V. 38. n. 1. Solemnis non imponitur Clericis. ibid. n. 2. Quibus publica pœnitentia imponenda? ibid. n. 3. quare a rigidioribus olim uſitatis pœnitentiis receſſum? ib. n. 4. de inſtitutione Sacramenti Pœnitentiæ. ibid. n. 5. de mate-

te-

teria & forma hujus Sacramenti. ibid. n. 6. per literas aut internuntium an liceat confiteri? ibid. n. 7. Præceptum annuæ Confessionis & communionis, quando fieri debeat, ejusque omissæ pœnæ. ibid. n. 8. & 9. qualis obligatio Medicis circa ægros a Jure imposita admonendi de Confessione? ibid. n. 10. quid sit Remissio & indulgentia? ibid. n. 11.

Pollicitatio

Quomodo differat a pacto. I. 35. n. 1. absenti facta & ei notificata per tertium sine mandato non obligat. ibid. num. 2. Ante acceptationem alterius Jure Canonico revocari potest. ibid. n. 3. Exceptis piis & favorabilibus causis. ibid. n. 4. an pollicente ante alterius acceptationem mortuo obligetur ejus hæres? ibid. n. 5. Quid in casu converso? ibid. n. 6.

Portio Canonica

Quid? III. 39. n. 18. qualiter exigatur de relictis ad pias causas. ibid. n. 19.

Polygamia

Damnata a fide Orthodoxa. IV. 4. n. 1. Cur & quomodo in veteri Testamento plures uxores concessæ? ibid. n. 2.

Possessio

Quid & quotuplex? II. 26. n. 26. quæ possessio requiratur ad præscriptionem? ibid. num. 27. de continuatione possessionis. ibid. post n. 34. *Vide Causa possessionis.*

Postulare, postulantes.

Quid sit postulare? I. 37. num. 1. Postulantes alieno nomine sunt Advocati. ibid. n. 2. qui postulare non possint? ibid. num 4. Clerici postulare prohibentur in Judicio sæculari, & Religiosi absolute, nisi de licentia speciali sui Prælati. ibid. n. 5. Quænam sint personæ conjunctæ, pro quibus Clerici postulare possint? ibid. n. 6. Clerici quibuscunque dare possunt Consilia. ibid. n. 7. In Advocatos non passim recipiantur, nisi in Jure versati & graduati. ibid. n. 8. *Vide Advocatus.*

Postulatio Prælatorum.

Postulatio quid? I. 5. n. 1. qualiter differat ab Electione? ib. n. 2. Postulato non acquiritur jus. ibid. n. 3. non potest simpliciter consentire. ibid. Postulatio potest revocari nondum præsentata superiori. ibid. num. 4. Expensæ intuitu postulationis, vel Electionis factæ an & quando repetantur? ibid. n. 5. Postulatus quot vota habere debeat, & quid si postulatio concurrat cum electione? ibid. n. 6. Votum confundens electionem cum postulatione quando reprobetur? ibid. num. 7. Postulatio quotuplex, & ad quem spectet ejus admissio. ibid. n. 8. In postulatione non requiritur accurata observatio. *c. quia propter. de Elect.* ibid. n. 9. Postulantes indignum privantur jure eligendi pro ea vice. ibid. n. 10 Postulatio vel electio authoritate Pa-

pæ cassata inducit reservationem beneficii. ibid. n. 11.

Præbendæ

Non vacantes non conferendæ. III. 8. n. 1. Exspectativæ gratiæ hodie per Conc. Trid. sublatæ. ib. num. 5.

Præcedentiæ. Prærogativæ

Abbatum, Præpositorum, & Decanorum. I. 33. n. 62. Prothonotariorum. ibi. n. 57. Vicarii Capituli Cathedralis Ecclesiæ. ibid. n. 60. 61. Clericorum inferiorum prærogativæ inter se. ibid. n. 63. Ordinum Regularium inter se prærogativæ. ibid. n. 64. Præcedentiarum lites inter personas Ecclesiasticas componit Episcopus. ibid. n. 65.

Prælatus

Non potest vices suas concedere sub annuo censu. V. 4. per tot. Prohibetur facere exactiones iniquas. ibid. 31. n. 1.

Præscriptio

Quid & quomodo differat ab usucapione? II. 26. n. 1. Cur, & quomodo potuerit introduci? ib. n. 2. Quomodo præscriptione acquiratur dominium? ib. n. 3. An præscriptio habeat effectum in conscientia? ibid. n. 4. Quæ sint requisita præscriptionis? ibid. n. 5. Quæ res non præscribi possint? ib. a n. 6. usque ad n. 12. In quibus actibus præscriptio procedat? ib. n. 9. Dubitans an præscribat? ib. n. 14. An in Jure errans? ibid. n. 15. Mala fides an obstet præscriptioni? ibid. n. 18. Bona fides & præscriptio quomodo possit sæpe accidere? ibid. n. 19. An & quomodo cum mala fide possit præscribi? ibid. n. 20. Quo tempore præscribantur res tam mobiles, quam immobiles? ib. n. 28. 29. & 30. Ecclesia Romana gaudet centenaria præscriptione ibid. n. 32. Monasteria quædam sunt circa tempus præscriptionis privilegiata. ib. n. 33. Immemorialis præscriptio, quæ dicatur? ibid. n. 34. Præscriptio non procedit contra prohibitionem Juris publici. III. 30. 40. An & quomodo præscribi possit contra decimas? ibid. n. 23. & seqq. *Bona Fides. Possessio. Titulus.*

Præsentatio. Præsentatus.

Intra quod tempus facienda? III. 38. n. 11. An tempus præsentandi Patronis ignorantibus, impeditis &c. currat? ibid. n. 13. Patronus possessor an præsentare possit, alio de proprietate contendente? ib. n. 14. Patronus an possit se vel consanguineos suos præsentare? ibid. n. 3. Præsentatus ante institutionem occupans beneficium perdit jus suum. III. 7. 2.

Præsumptio

Quid & quotuplex? II. 23. n. 1. Præsumptiones hominis non plene probant, nisi sint violentæ. ibid. n. 2. An ex vehementibus præsumptionibus quis condemnari possit? ibid. n. 3. seqq. Quando admittat probationem in contrarium? ib. n. 9. Qualiter præsumptio differat a fictione? ibid. n. 14. & 15.

Prævaricari

Quid sit, & quæ pœnæ istius? V. 2. num. 4.

Præventio

Quid, & quotuplex sit? II. 2. n. 51. Quomodo inducatur? ibid. n. 52. Quid Juris, si Clericus sit hæres Laici? ibid. n. 55.

Precariæ. Precarium

Quid? III. 14. n. 1. An necessario dentur causa remunerationis? ib. n. 3. Earum concessio requirit alienationis solennitatem. ibid. n. 4. Quando possint revocari? ib. n. 5. Cur renovatio quinquennaalis statuta? ibid. n. 6. Qualis detur actio ex precariis? ibid. n. 7. Differentia inter precarias & precarium. ibid. n. 2. Cur in precario tantum præstetur lata culpa? ibid. 15. n. 7.

Presbyter

Non baptizatus an valide conferat Sacramenta? III. 43. n. 3. Debet baptizari, & denuo ordinari. ib. num. 2.

Primates

Qui sint? I. 33. n. 23.

Primæ preces.

De primis precibus Imperatoris. III. 5. n. 70. De primarum precum conditionibus & effectu. ib. num. 71.

Primicerius

Quid sit, & ejus officium? I. 25. per tot.

Primitiæ

Quomodo differant a decimis & oblationibus? III. 30. n. 60 Quid debeatur nomine Primitiarum, & quomodo possint abrogari? ib. n. 61. & 62.

Princeps

Tenetur stare suo pacto. I. 2. n. 27. An teneatur suis legibus? ib. n. 26.

Prior

Ex alio Monasterio assumptus cui acquirat? III. 31. n. 70.

Privilegium

Quid? V. 33. n. 1. & quotuplex? ibid. n. 2. 3. 4. & 5. Ad privilegii concessionem an requiratur scriptura? n. 8. Quis possit privilegia concedere? ibid. n. 9. Quæ privilegia nequeant revocari? ib. n. 10. De communicatione privilegiorum. ib. n. 11. Privilegium an prosit a tempore datæ, vel notitiæ? ib. n. 12. Acquiritur etiam consuetudine, & præscriptione. ibid. n. 13. Qualiter & quomodo amittatur? ibid. n. 14. & seqq. *Vide etiam Exemptio.*

Probatio

Quid sit? II. 19. n. 1. Cui incumbat? ibid. n. 2. Quis relevetur ab onere probationis? ibid. n. 5. Quando negativa probari debeat, & quomodo probari possit? ibid. n. 6 Quotuplex sit probatio? ibid. n. 7. Quæ sint plenissimæ, aut plenæ, aut semiplenæ? ibid. n. 8. & 9. Quid sit inspectio ocularis, & quando necessaria? ibid. n. 10. & 11. & quid requiratur ad eam? ibid. n. 12. *Vide Fama.*

Procuratio

Quid? III. 39. n. 13. Quomodo possit solvi? ibid. n. 14 Valet consuetudo non solvendi. ibid. n. 15. Præter procurationem non debet quid aliud a visitatoribus exigi. ibid. n. 16. Nec debetur a singulis Ecclesiis. ibid. n. 17.

Procurator

Quid sit, & quotuplex? I. 38. n. 1. 2. & 3. Procuratorem quinam constituere possint? ibid. n. 4. 5. & 9. Qui constitui? ibid. n. 6. 7. & 8. Procurator non constituitur sine mandato. ibid. n. 11. & seqq. Quomodo cesset officium procuratoris? ibid. n. 18. & seqq.

Prorogatio Jurisdictionis

Quid sit, & quot modis fiat? I. 32. n. 30. & 31. Ubi & apud quem locum habeat? ibid. n. 32. non potest fieri a studiosis ad declinandam jurisdictionem Rectoris. ib. n. 33. Prorogatio necessaria est reconventio. ibid. n. 35.

Protho- Notarii

Qui, & quæ participantium prærogativa? I. 33. n. 57. Protho- Notarii titulares. ibid. n. 58. Protho-Notariorum beneficia sintne reservata? ibid. n. 59.

Provisio

Quid & quomodo differat a mandato? III. 5. n. 57.

Professio.

Quis possit admittere ad professionem? III. 31. n. 23. De requisitis validæ professionis. ibid. n. 24. De Professione tacita, ibid. n. 25. Professio an invalida ratificari? possit? ib. n. 26. An & qualis professio nulla dici possit? ib. n. 52. Quinquennium, datum ad reclamandum contra professionem, non currit impedito vel ignoranti. ibid. n. 53. 54. & 55. Quando & quomodo professio sine licentia alterius conjugis valeat? III. 32. n. 9. & seqq. *Vide Regulares, & Transeuntes ad Religionem.*

Professio Fidei. Vide Fides.

Pueri.

Pueris, & quandoque etiam minorennibus mitigatur pœna delicti. V. 23. n. 1. Quibus concurrentibus minorennibus pœnæ mitigentur? ibid. n. 2.

Purgatio

Alia Canonica, quando indicatur, & qua solennitate fiat? V. 34. n. 2. & seqq. Vulgaris est reprobata. ibid. n. 6.

R.

Rapina. Raptores

Qui dicantur, & quæ ipsorum pœna? V. 17. n. 1. & 2. Rapinæ quomodo differant a furto? ibid. n. 3. Quomodo civiliter agatur pro rapina? ibid. n. 4. Quæ pœna criminalis pro rapina? ib. n. 5.

Raptus

Quomodo committatur, & ejus pœna? V. 16. n. 34. Quomodo inter raptorem & raptam non possit esse Matrimonium? ibid. n. 35.

Rasura

Reddit instrumentum suspectum. II. 22. n. 61. *Vide Rescriptum.*

Rebaptizantes & Rebaptizati

Fiunt irregulares. V. 9. n. 8.

Reconciliatio Ecclesiæ pollutæ. Vide Ecclesia polluta.

Reconventio

Coram eodem Judice quare introducta? II. 4. n. 1. Quando non detur? ibid. n. 2. 3. 4. & 5. An Clericus agens contra Laicum in foro sæculari possit reconveniri? ibid. 6. Qualiter causæ conventionis & reconventionis simul tractandæ & terminandæ? ib. n. 8.

Recusatio

Quid sit, & quomodo Judex recusari possit? II. 28. n. 51. Recusatur Jure Canonico Judex etiam ordinarius. ibid. n. 52. Recusatio Judicis suspecti quando proponenda? ibid. n. 53. Gesta a Judice recusato qualem effectum habeant? ibid. n. 56.

Reformatio

An ab omnibus Professis acceptanda? I. 2. num. 24.

Regulares, & Transeuntes ad Religionem.

Consensus parentum non requiritur ad ingressum Religionis. III. 31. n. 16. & 17. Cogentes vel impedientes fœminam circa ingressum excommunicantur. ibid. n. 19. 20. & 21. Vovens ingredi Religionem, si non suscipiatur in uno Monasterio, an teneatur aliud ingredi: item an non obligetur ad perseverantiam? ibid. n. 22. Quis possit admittere ad Novitiatum & Professionem? ibid. num. 23. Ingrediens Religionem qualiter possit disponere de suis rebus? ibid. n. 27. 28. 29. & 30. Executio dispositionis ab ingrediente facta quando assumenda? ibid. n. 31. Novitius an teneatur adhibere in dispositione solennitates Juris Civilis? ibid. n. 32. Ingredientem sine dispositione sequuntur res suæ. ibid. n. 35. Novitii dispositio ante professionem mortui an valeat? ibid. n. 39. Novitio sine dispositione mortuo quis succedat? ibid. n. 40. Patria potestas quomodo per ingressum Religionis solvatur? ibid. n. 41. Pater ingrediens an amittat usumfructum in adventitiis filii? ibid. num. 42. Filio ingrediente an pater usumfructum retineat? ibid. n. 43. Legitima an debeatur filio professo in vita parentis? ib. n. 44. Quid econtra, si pater fuerit professus, an statim legitima debeatur filiis in sæculo relictis? ibid. n. 45. Pater sine dispositione professus, an & qualiter adhuc post professionem inter liberos disponere possit? ib. n. 46. & 47. Disponens ante ingressum an teneatur Monasterio relinquere legitimam? ibid. n. 48 Professus, quia acquirit omnia Monasterio, an & quatenus teneatur Monasterium ex ejus contractu vel delicto? ibid. n. 49. Fidejussor Religiosi illicite contrahentis an obligetur? ib. n. 50. Novitius egrediens an teneatur solvere expensas? ibid. n. 51. Transire ex uno Monasterio ad aliud quibus conditionibus liceat? ibid. n. 59. Moniales an possint transire? ibid. n. 60. Mendicantes quando & quibus conditionibus transire possint? ibid. n. 61. & 62. Transeundi ad Ordinem æqualem & laxiorem quis possit dare licentiam? ibid. n. 63. Transiens debet facere Novitiatum, & regrediens ante Novitiatum in priori Monasterio recipi. ibid. n. 64. Transeuntium bona cui Monasterio cedant? ibid. num. 65. Religiosus factus Episcopus manet Religiosus, & obligatur votis substantialibus, aliis vero particularibus ob-

observationibus Religionis tantum ex honestate. ibid. num. 66. Talis Episcopus cui acquirat? ibid. n. 67. Religiosus promotus ad aliquod Beneficium vel Parochiam cui acquirat? ibid. n. 69. *Vide Religiosus.*

Regulæ Cancellariæ

Quid sint? Prooem. n. 14. & III. 5. n. 19. Qualis earum obligatio? ibid. Quot sint, & qua de re agant singulæ? ibid. a n. 20. usque ad n. 46.

Relatio

Quid & an hodie permissa sit? II. 28. num. 57.

Regula Juris.

Authores de Reg. Juris scribentes. V. 41. n. 1. utilitas Regularum Juris. ibid. n. 2. Non ex regulis Jus, sed ex Jure Regula desumpta est. ibid. n. 3.

Religio

Quid? III. n. 1. & 2. cur diversæ Religiones in Ecclesia? ibid. n. 3. de origine Religionum. ibid. num. 4. Laus vitæ Monachalis a Justiniano Imper. ib. n. 5. Tria vota substantialia Religionis & cur magis ista quam alia? ibid. n. 6. Non habentes omnia tria vota non sunt veri Religiosi, & possunt transire ad veram Religionem. ibid. n. 7. Ordines militares an sint veri Religiosi? ibid. n. 8. In professione Religiosa non requiritur specifica trium votorum expressio. ibid. n. 9. Solennitas votorum consistit in actuali sui traditione. ib. n. 10. in Societate emittentes vota simplicia censentur Religiosi. ibid. n. 11. Solennitas votorum est tantum Juris positivi. ibid. num. 12. Approbatio Religionis ad quem pertineat? ibid. num. 13.

Religiosus

Non censetur proprie civiliter mortuus, neque servus. III. 31. n. 33. & 34. Non potest habere proprium peculium. III. 35. num. 1. Prælatus potest Religioso concedere aliquod peculium. ibid. n. 2. Legatum factum Religioso, ut ad eum solum pertineat, an valeat? ibid. n. 3. Tacita seu etiam præsumpta licentia excusat, a vitio proprietatis. ibid. n. 4. Religiosus proprietarius, quas pœnas incurrat? ibid. n. 5. Religiosus peccans contra castitatem contrahit duplicem malitiam. ibid. n. 7. Votum obedientiæ in quantum obliget Religiosum? ibid. n. 8. *Vide Regulares.*

Religiosa loca

Quæ dicantur? III. 36. n. 1. Eorum fundationes a quo, & qualiter commutandæ? ibid. n. 11.

Reliquiæ Sanctorum. Vide Sanctus.

Remissio. Vide Indulgentiæ.

Renuntiatio. Resignatio.

Renuntiatio quid? I. 9. n. 1. & qualis tacita, & qualis expressa? ibid. n. 2. 3. Quando fieri possit sine superioris authoritate? ibid. n. 4. Beneficia ingredientis

tis Religionem quando vacent? ibid. n. 5. debet fieri ex cauſa, & quali? ibid. n. 6. *Vide Ordinati ab Epiſcopo, qui renuntiavit &c.* Epiſcopus vovens ingredi Religionem an teneatur reſignare Epiſcopatum, & ingredi? ibid. n. 7. de reſignatione conditionata in favorem alterius, & coram quo fieri poſſit? ibid. n. 8. Reſignatio facta coram Epiſcopo in favorem tertii cum clauſula NON ALITER &c. an poſſit acceptari rejectis conditionibus? ibid. n. 9. Reſignans an poſſit ſibi reſervare fructus vel penſionem ex Beneficio? ib. n. 10. Renuntiatio permutationis cauſa qualiter facienda? ib. n. 11. III. 19. num. 5. Reſignans Beneficium an & quando poſſit pœnitere? I. 9. num. 12. de reſignatione facta per procurationem, & qualiter ejus mandatum revocetur? ibid. n. 13. Regula Cancellariæ de infirmis reſignantibus, & de publicatione reſignantium. ibid. n. 14. & III. 5. n. 17. & n. 29. & ſeqq. Reſignatorum Beneficiorum fructus ad quem pertineant? I. 9. num. 15.

Reſignatio Beneficiorum, Vide Renuntiatio.

Repreſſaliæ.

Pignorationes, quæ repreſſaliæ dicuntur, utroque Jure reprobantur. V. 36. n. 20. nec conſuetudine inter privatos introduci poſſunt. ibid. n. 21. Jure belli licita poſſunt eſſe. ibidem num. 22.

Res conſecratæ

An & quomodo vendi poſſint? V. 3. n. 17. illicitum eſt uſum rei conſecratæ locare pro pretio. ibid. n. 18.

Reſcriptum

Quid ſit? I. 3. n. 1. Eſt aliud gratiæ, aliud juſtitiæ? ibid. n. 2. Differentia inter reſcripta, Privilegia, Mandata. ibid. num. 3. Excommunicatus an & quale reſcriptum impetrare poſſit? ib. n. 5. Reſcripta conſtant narratione, ſupplicatione, & concluſione. ibid. n. 6. Reſcripta Pontificia habent tacitam conditionem, SI PRECES VERITATE NITANTUR. ibid. num. 7. Narrativa & narrata qualiter, & quando probanda? ibid. n. 8. 9. & 10. Reſcripta obreptitia, vel ſubreptitia, quæ dicantur, & quomodo vitientur? ibid. n. 11. & 12. Error latinitatis, quando vitiet reſcriptum? ibid. n. 13. Raſura quando vitiet reſcriptum? ibid. n. 15. Reſcripta non valent in præjudicium Reipublicæ vel tertii. ibid. n. 16. In reſcriptis gratiæ attenditur tempus DATÆ, in juſtitiæ, PRÆSENTATÆ. ibid. n. 18. reſcripta Juſtitiæ fiunt inter partes communia. ibid. n. 19. reſcripta non expirant morte concedentis. ib. n. 20. reſcripta quatenus tranſeant in ſucceſſorem? ibid. n. 21. reſcriptum poſterius non faci-

ciens mentionem de priori, quando validum? ibid. n. 22. Rescripta justitiæ & gratiæ, quando de Jure communi, & ex concord. Germ. præsentanda? ibid. num. 23. Rescriptum *etiam ac perinde valere*. III. 5. n. 56. Rescripta pendente lite impetrata non valent. II. 16. n. 3.

Reservatio

Beneficiorum clausa in corpore Juris. III. 5. n. 10. reservatio extravag. *execrabilis* Joan. XXII. ibid. n. 13. reservato extravag. *ad regimen*. ibid. n. 15. reservationes per varias Bullas. ibid. n. 17. reservationes per Bullas post concordata Germaniæ emanantes an præjudicent Germaniæ? ibid. n. 18.

Residentia Prælatorum, & Episcoporum, item Parochorum, Canonicorum.

Episcopi cum qua licentia, & quamdiu abesse possint? III. 4. n. 2. & 3. Episcoporum illicite absentium pœnæ. ibid. n. 4. quamdiu Prælati abesse possint? ibid. n. 5. & 6. de residentia Parochorum. ibid. §. 2. per tot. Quomodo in Beneficio simplici quis residere teneatur? ibid. n. 22. Canonici Cathedralium Ecclesiarum tenentur etiam ad residentiam. ibid. num. 23. Quando absentes pro præsentibus habeantur? ibid. n. 25. 26. 28. 30. 31. 32. & 33. quis pro residente habeatur? ibid. n. 27. *Vide Canonicus.*

Res Judicata. Vide Sententia.

Restitutio in integrum

Est remedium extraordinarium. I. 41. num. 1. & quando hoc est pinguius, datur etiam existente ordinario. ibid. n. 2. datur hoc remedium Minoribus, Ecclesiæ, piis locis, Reipub. & Civitati. ibi. n. 3. Mulieribus, Rusticis, & Militibus; Hæredibus Minorum &c. ibid. num. 5. Minor etiam contra minorem, & Ecclesia contra Ecclesiam restituitur. ibid. n. 6. Potest peti coram Judice Ordinario rei habente administrationem. ibid. n. 7. Qui Judices dicantur habere administrationem? ibid. n. 8. Quando restitutio dicatur peti incidenter? ibid. n. 9. Restitutione petita ordinarie suspenditur executio. ibid. num. 10. Quadriennium restitutioni petendæ præfixum currit a die scientiæ de læsione. ibid. n. 11. Quadraginta tamen annorum lapsu præscribitur huic beneficio. ibid. n. 12. Qui restitutionem petit, probare debet, se læsum esse. ibid. n. 13. Restitutio minoris, vel Ecclesiæ prodest majori seu Laico, si causa sit individua, alias non. ibid. n. 14. læsio, ut causet restitutionem, non debet esse fortuita. ibid. num. 15. Quomodo procurator restitutionem petere possit? ibid. n. 16. Quomodo Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati? ibid. n. 17. Restitutione impetrata, cum re

etiam fructus sunt restituendi. ibid. n. 18. Clericus minorennis in resignatione Beneficii læsus, potest restitutionem petere. ib. n. 21. & 22. quomodo in spiritualibus non detur restitutio? ibid. n. 23. quomodo regularis restitui possit? ibid. quomodo in contractibus Juratis restitutio dari possit? ibid. num. 24. quomodo minor restituatur? ib. n. 26. *Vide Alienatio Judicii mutandi causa.*

Restitutio spoliatorum

Debet fieri ante omnia. II. 13. n. 1. quomodo spoliato detur Juramentum in litem? ibid. n. 2. qui fructus sint restituendi, & quid si sine periculo animæ restitutio fieri non possit? ibid. n. 3. quando mulier non restituatur ob nimiam viri sævitiam? ibid. n. 8. & quando fugienti mulieri alimenta præstanda? ib. n. 9. quomodo propter adulterium impediatur restitutio? ib. n. 10. qualiter restitutio detur contra spoliatum, & quis possit impedire restitutionem? ib. n. 11. & 12. quomodo spolium in re privata factum obstet restitutioni? ibid. n. 13. de Beneficiis violenter occupatis. ibid. num. 15. an detur restitutio, si præsumptio Juris sit contra possidentem? ibid. n. 17. contra tertium bonæ fidei possessorem an fiat restitutio ante omnia? ibid. n. 18.

Retractus.

De Jure retractus seu prothymiseos, ejusque conditionibus requisitis. III. 17. n. 24.

Reus.

Qui possint esse rei? II. 1. n. 6. & 7.

Rota Romana

Et ejus authoritas. Proœm. n. 17.

S.

Sacramenta

Quæ iterari nequeant? I. 16. n. 1. Character quid? ibid. num. 2. Irregularitas, quæ contrahitur ex rebaptizatione, an etiam ex iterata confirmatione? ibid. 3. *V. Chrysma, Confirmatio, Ordinis Sacramentum.*

Sacramentorum Administratio

Non potest denegari a Parocho, ob denegatam consuetam pecuniam. V. 3. num. 14. quomodo aliquid licite possit exigi? ibid. n. 13. & quomodo possit admitti? ibid. n. 16.

Sacrificium

Unde sit? & ejus Ministri. I. 11. num. 1.

Sacrilegium

Quid, & quomodo committatur? ejusque pœna. V. 16. n. 39. & seqq. Injuria SS. Eucharistiæ illata est gravissimum Sacrilegium, & ejus pœna. V. 17. n. 14. & seqq.

Sacrista

Quis sit? & ejus officium. I. 25. per tot.

Sagitarii

Prohibitio Sagitariorum qualiter extendatur? V. 15. 1.

Sanctus.

Papa solus approbat, & canonizat Sanctos. III. 45. n. 1. abusus in Sanctorum, Reliquiarum & imaginum veneratione tollendi. ibid. n. 2. Quid possit Episcopus in recognitione Miraculorum & Reliquiarum? ibid. n. 3 qualiter liceat hominem in fama sanctitatis defunctum colere? ibid. n. 4.

Saraceni

Quid sint, & unde dicantur? V. 6. n. 1. debent uti distincto habitu a Christianis. ibid. n. 5.

Schisma

Quid sit, & quomodo differat ab hæresi? V. 8. n. 1. & 2. Ejus pæna. ibid. n. 3. & seqq.

S. Scriptura.

Verba Sacræ Scripturæ non applicanda ad vana, scurrilia, & impia. I. 1. n. 7.

Scripturæ authenticæ. Vide Instrumenta.

Scripturæ privatæ

Quæ sint? II. 22. num. 24. plene probant contra scribentem. ib. n. 25. alicubi habent etiam paratam executionem. ibid. n. 26. Charta bianca quid, & quomodo probet? ibid. n. 29. Scriptura pro scribente nil probat. ibid. n. 30. limitatur hæc regula. ibid. Epistola acceptata ab eo, ad quem scripta est, probat pro scribente. ibid. n. 31. quomodo libri mercatorum probent? ibid. n. 32. & 34.

Scrutinium

In electione quomodo fiat? I. 6. n. 34. & seqq. Quid sit scrutinium in Ordine faciendum & quotuplex? I. 12. n. 1. Quæ in eodem examinanda? ibid. n. 2. & seqq.

Secundæ Nuptiæ. Vide Nnptiæ.

Sede vacante

Nihil esse innovandum, qualiter intelligi debeat? III 9. 1. Capitulum potest vacante Sede præsentatos instituere, & electos confirmare. ibid. n. 6. Nihil vero alienare, quod servari potest. ibid. n. 7. Monasterio vacante ad quem devolvatur Prælati Jurisdictio? ibid. n. 16. An conventus possit litem super Juribus Monasterii instituere? ibid. n. 17.

Seminarium

Clericorum in qualibet Ecclesia Cathedrali erigendum. III. 39. num. 4.

Senatus- Consultum Macedonianum

Quid sit, & quibus casibus locum habeat? I. 35. n. 36. & 37. An procedat si pecunia a filiof. mutuo accepta post mortem patris adhuc extet & filius exinde locupletior factus sit? ibid. n. 39. Contra exceptionem Sen. C. Maced. an detur replicatio de ignorantia ejus? ibid. n. 40. S. Consulto Mac. an possit filiusf. renuntiare? ibid. n. 41. Quid si jurato renuntiarit? ibid. n. 42. Ex S C. Vellejano, & Macedoniano non est obligatio in conscientia. I. 2. n. 53.

Senatus - Conſultum Vellejanum

Quid ſit, & quibus caſibus locum non habeat? III. 22. n. 7. & 8.

Sententia, & res judicata.

Quomodo fiat concluſio in cauſa? II. 27. n. 1. Quomodo terminus ad concludendum a Judice præfigi poſſit? ibid. num. 2. Sententia alia definitiva, alia interlocutoria, & quæ differentia? n. 3. 4. & 5. Quæ ſolennitates ad ſententiam de Jure requirantur? ibid. n. 6. Sententia debet eſſe conformis libello, & non incerta. ibid. n. 7. 8. & 9. Nec conditionata ib. n. 10. Quomodo Judex in ſententia debeat habere rationem fructuum & expenſarum? ibid. n. 11. 12. & 13. Qualiter ſententia non tantum Juri communi, ſed etiam particularibus ſtatutis & conſuetudinibus debeat eſſe conformis? ibid. num. 14. & ſeqq. Judex non debet a communi opinione recedere. ibid. n. 19. Debet judicare ſecundum allegata & probata. ib. n. 20. & 21. Quando ſententia in rem judicatam tranſeat? ib. & quando non? ibid. n. 22. & ſeqq. Quando & quomodo fiat executio? ibid. n. 27. & ſeqq. *Vide Appellatio.* Quæ ſententia nulla, & quis eam reformare poſſit? II. 28. n. 2. & 3. Quomodo nullitas apud ſuperiorem intentari poſſit? ibid. n. 5. & quomodo cum appellatione cumuletur? ibid. n. 6. Quamdiu agi poſſit de nullitate? ibid. n. 7. Quando ſuſpendatur executio ratione nullitatis? ibid. n. 8. *V. Recuſatio.* Sententia cum executione quomodo ferri poſſit extra territorium? V. 30. n. 33.

Sepultura.

Cur cadavera in locis ſacris ſepeliantur? III. 28. n. 1. & 2. Jus funerandi computatur inter jura Parochialia. ibid. n. 3. quilibet debet ſepeliri in Parochiali Eccleſia, niſi habeat ſepulturam electam vel Majorum. ibid. n. 4. Uxor ſepeliri debet cum marito. ibid. n. 5. Quid, ſi ſepulturæ Majorum ſint in diverſis Eccleſiis? ibid. num. 6 Ad electionem ſepulturæ qualis ſolennitas vel probatio requiratur? ibid. n. 7. Non licet Religioſis alienum fundum ingredi ad tollendum funus. ibid. n. 8. Videtur congruum, ut maritus poſt uxorem defunctus ſepeliatur cum eadem. ibid. n. 9. Prælatus Regularis poteſt ſibi eligere ſepulturam. ibid. n. 10. Religioſus decedens in loco remoto extra Monaſterium poteſt ſibi eligere ſepulturam. ibid. n. 11. Novitius in Monaſterio ſepeliri debet. ibid. n. 12. Cum Parochianus alibi eligit ſepulturam, debetur Parocho portio Canonica, & quid veniat hoc nomine? ibid. n. 13. Qualiter prohibitum ſit aliquem inducere ad ſepulturam eligendam? ibid. n. 14. Tituli, ex quibus aliquid accipi poteſt in ſepultura.

ra. ibid. n. 15. & V. 3. n. 16. Non licet propter mortuaria non soluta corpus inhumatum relinquere. III. 28. n. 16. Qui non gaudeant sepultura Ecclesiastica? ibid. n. 17. & seqq.

Sequestratio Possessionis, & Fructuum

Alia est voluntaria, alia necessaria. II. 17. n. 1. Regulariter est prohibita. ib. n. 2. Quomodo sequestratio fieri possit? ib. n. 3. 4. & 5 Potest evitari oblata cautione. ibid. n. 7.

Servi

Qui dicantur? I. 18. n. 1. & IV. 9. n. 1. Qualiter inter Christianos amplius non sint? I. 18. n. 5. 6. IV. 9. 2. Qui homines proprii, adscriptitii, originarii? I. 18. n. 6. Dominis jus vitæ & necis in servos hodie non amplius concessum? V. 12. n. 3. Servi an & qualiter possint Matrimonium contrahere? IV. 9. n. 4. Servo ordinato quid Juris? I. 18. n. 2. Quid, si Religionem ingrediatur? ibid. n. 3. *V. Filiusfam.*

Simonia

Unde dicatur? ibid. V. 3. n. 3. & 4. ut committatur, requiritur pactum, quo alter obligatur ad tradendam rem spiritualem pro temporali. ibid. n. 7. & seqq. Pretium simoniacum est res temporalis, cum datur pro spirituali. ibid. n. 10. & seqq. Quæ sit materia simoniæ? ibid. n. 13. & seqq. Pœnæ simoniacorum. ib. n. 34. & seqq.

Societas

Omnium bonorum an ipso Jure contrahatur inter conjuges? IV. 20. n. 14.

Sodomia

Quid sit? ejus pœna. V. 16. n. 26. 27. & 28.

Solennitas Matrimonii. Vide Matrimonii Solennitas.

Solennitas Votorum. Vide Religio.

Solidus.

Solidi olim quantus valor? III. 39. n. 6.

Solutio.

Clerici quale privilegium habeant circa solutiones debitorum? III. 23. n. 1. Solvi potest etiam invito creditori. ibid. n. 2. Solutio facta pupillo vel minori quando liberet? ibid. n. 3. Solutionem particularem non tenetur creditor acceptare. ibid. n. 4. Solutio facta ab eo, qui ex diversis causis debet, qualiter imputanda? ibid. n. 5. Solutio quando fieri possit ante diem adjectum? ibid. n. 6. De solutione in certum locum destinata. ibid. n. 7. Solvere potest etiam alius pro ipso debitore, & ita eum in actione famosa liberare. ibid. n. 8. de solutione, quæ fit rerum alienarum administratoribus. ibid. n. 9. Solutam pecuniam transferendam recipiens, si cum ea aufugiat, cujus sit damnum? ib. n. 10. Solutio potest fieri in alia specie monetæ, nisi secus conventum. ibid. n. 11. Solvi non

po-

potest pro pecunia accepta corpus seu species. ibid. n. 12. Solutio qualiter facienda in casibus mutatæ monetæ? ibid. n. 13. Quomodo compensatio tacita admittatur? ibid. num. 16. De aliis solutionis speciebus. ibid. n. 17. Ecclesia, successor in beneficio, vel civitas, quando teneatur solvere debita ab antecessoribus contracta? ibid. n. 18.

Somnia.

Quænam observationes somniorum sint licitæ, vel non? V. 21. n. 15.

Sortilegia

Quid sint proprie? V. 21. n. 1. Sortes quotuplices, & quæ licitæ, quæ illicitæ? ibid. n. 3. Quando usurpandæ licitæ sortes? ibid. n. 4. In causis beneficialibus, specialiter reprobantur. ibid. n. 5. In lite beneficiali admitti aliquando possunt. ib. n. 6. Divinatoriæ omnino illicitæ. ibid. n. 7.

Spoliator, Spoliatus.

Quomodo spoliatus spoliatori teneatur respondere? II. 10. n. 3. *Vide Restitutio Spoliatorum.*

Sponsalia

Quid, & quotuplicia sint? IV. 1. §. 1. n. 1. De quibusdam verbis an importent sponsalia vel matrimonium? ibid. n. 2. Definitio sponsalium. ibid. §. 2. n. 1. Quid requiratur ad contrahenda sponsalia? ibid. n. 2. & 3. Qualiter possint contrahi inter absentes? ibid. num. 4. & 5. An Parochus sit de substantia sponsalium? ibid. n. 6. Arrhæ vel pœnæ an sponsalibus addi possint? ibid. n. 7. Circumstantiæ indicant, an taciturnitas vel simplex acceptatio constituat sponsalia? ibid. n. 8. Simplex promissio semper valet ante revocationem. ibid. num. 9. Verba, nullam aliam ducam, nisi te, quid faciant? ibid. n. 11. Promittens amicis quando obligetur? ibid. n. 10. Partem resilientem potest compellere Ecclesia. ibid. n. 12. Virginem ficta promissione seducens tenetur eam ducere. ibid. n. 13. & 14. Sponsalia metu contracta. *Vide Metus.* Quomodo sponsalia dissolvantur? ibid. §. 3. per tot. Quæ ætas requiratur ad sponsalia contrahenda? IV. 2. n. 2. Quando sponsalia impuberum obligent? ibid. n. 4. Ex talibus sponsalibus nascitur impedimentum publicæ honestatis. ibid. n. 5. Quando sola taciturnitas venientium ad pubertatem ratificet eorum sponsalia priora? ibid. n. 6. Quomodo parentes possint despondere liberos? ibid. §. 2. n. 1. & 2. Quando parentum dissensus solvat sponsalia? ibid n. 11. Quid de conditionibus sponsalibus adjectis? *Vide Conditio.* Item *Causa & Demonstratio.* Sponsi utentes copula non videntur recedere a conditione imposita. ibid. 5. numero 19. An sponsalia impe-

pediant ordinationem? I. 19. num. 4.

Statutum. Statuta.

Quare non detur Epiſcopis poteſtas ſtatuendi contra jus commune Eccleſiaſticum, & tamen valeat conſuetudo? I. 2. n. 19. De Legatorum ſtatutis. ibid. n. 20. De ſtatutis Capitulorum Sede vacante eorumque revocatione. ibid. n. 21. De ſtatutis Capituli cum juramento. ibid. n. 22. De ſtatutis Ordinum Regularium. ibid. n. 23. Conventus, & Capitula inferiorum Eccleſiarum an habeant poteſtatem ſtatuendi? ibid. n. 25.

Stipulatio

Tertio facta de Jure Civili eſt inutilis. I. 35. n. 15. Quid de Jure Canonico? ibid. n. 16. Stipulari tertio, cur non liceat? ibid. num. 17.

Studioſi

Ubi conveniri debeant? II. 2. n. 13. & 29. Studiorum cauſa abſentes gaudent fructibus ſuorum beneficiorum. V. 5. num. 6. & ſeqq.

Stuprum

Quid ſit, & quæ ejus pœnæ V. 16. n. 10. Quomodo ſtuprator teneatur? ibid. n. 11. Quomodo ſtuprum violentum puniri debeat? ibid. n. 16.

Sub - Diaconaus. Vide Ordinis Sacramentum.

Succeſſio ab inteſtato.

Ab inteſtato ſucceditur etiam facto codicillo. III. 27. n. 1. Liberorum prima ſucceſſio, & quotuplices ſint liberi? ibid. n. 4. Stautum vel conſuetudo ne filia una cum filiis in bonis maternis æqualiter ſuccedat, an valeat? ibid. n. 5. Succeſſio in ſtirpes & Jure repræſentationis, quando fiat? ibid. n. 6. Naturales filii qui dicantur, & qualiter ſuccedant? item de ſpuriis & natis ex damnato coitu. ibid. n. 7. De legitimatorum ſucceſſione. ibid. n. 8. De ſucceſſione aſcendentium. ibid. n. 10. De Collateralium ſucceſſione. ibid. n. 11. Fratre conſanguineo, & uterino ſimul ſuccedente, an debeat fieri diſtinctio bonorum? ibid. n. 12. De fratrum legitimorum tantum, & naturalium tantum ſucceſſione. ibid. n. 13. Collaterales ſuccedunt in infinitum ibid. num. 14. De conjugum ſucceſſione. ibid. n. 15. Conjuncti in aliquo conſortio, vel collegio etiam ſibi ſuccedunt. ibid. n. 16. Fiſcus quando ſuccedat? ibid. n. 17. Peregrinorum defunctorum bona, qualiter diſtribuenda? ibid. n. 18. Fiſco quando deferantur bona damnatorum? ibid. n. 19. Clericis qualiter ſuccedatur in bonis patrimonialibus? ibid. n. 20. In bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis? ibid. n. 23. Gradus ſucceſſionis qualiter computentur? ibid. n. 21. Quid ſi Clericus conſanguineos non habeat? ibid. n. 22.

Superstitio

Quid, & quomodo committatur? V. 21. n. 8.

Suspensio

Quid sit? V. 39. n. 73. Ejus divisio. ibid. n. 74. Suspensio ab officio per se non continet suspensionem a beneficio, & econtra. ibid. n. 75. Nec suspensus ab ordine est suspensus a jurisdictione. ibid. n. 76. Suspensus simpliciter ab officio, ab Ordine & Jurisdictione suspensus censetur. ibid. n. 77. Suspensus a beneficio, percipiendo fructus, non fit irregularis, sed tamen perdit beneficium. ibid. n. 78. Etsi in dubio Episcopus, suspendens a beneficio, censeatur suspendere a beneficiis suæ Diœcesis, potest tamen suspendere etiam a beneficiis alibi obtentis. ibid. n. 79. Clericus ab ordine vel officio suspensus ubique pro tali est habendus. ib. num. 80.

Syndicus.

Universitates loco procuratoris constituunt Syndicum. I. 39. n. 1. Quomodo differat Syndicus ab Administratore, vel Oeconomo, aut actore Universitatis? ibid. n. 2. Regulares non possunt esse Syndici. ibid. n. 3. Quomodo constituatur Syndicus & quomodo revocetur? ib. n. 4. & 5.

T.

Tergiversator

Quis dicatur, & qualiter puniatur? V. 2. n. 5.

Testamentum

Quid sit? III. 26. n. 1. aliud in scriptis, aliud nuncupativum, & quomodo differat a Codicillo? ibid. n. 2. Testari de J. Can. qui specialiter prohibeantur? ib. n. 3. Testari ad pias causas an possint prohibiti de Jure Civil. ibid. num. 4. Testamenti factio an sit Juris Gentium? ibid. n. 5. Filusfam. an in testamento ad pias causas tenatur habere consensum patris? ibid. n. 7. Testandi licentia, Clericis a quo concedatur? ibid. n. 9. Testamentum a Clericis secundum Jus Canonicum factum valet ubique. ibid. n. 10. Testamenti solennitates, quæ sint de Jure Canonico & an per eas tollantur solennitates Juris Civilis? ibid. n. 11. & 12. Testamentum in necessitate & extremis, an requirat solennitates? ibid. n. 13. Testamentum de Jure Canonico an requirat Parochum, & testes de substantia, aut tantum de probatione? ibid. num. 14. Ultima voluntas an possit Jure Canonico in alterius arbitrium conferri? ibid. n. 15. Legatum rei alienæ an valeat de Jure Canonico? ibid. n. 16. filius gravatus an possit duas quartas detrahere? ibid. n. 17. Testamentum ad pias causas an requirat duos testes? ibid. n. 18. in testamento ad pias causas an possint inseri legata profana? ibid. n. 19. Testamento profano

no corruente an debeantur legata pia? ibid. n. 20. Falcidia vel Trebellianica an detrahatur de relictis ad pias cauſas? ibid. n. 21. Hæredis incerti inſtitutio an valeat in piis cauſis? ib. n. 22. de commutatione ultimarum voluntatum. ibid. n. 23. In teſtamentis piis, quis ſit judex & executor? ibid. n. 24. filii ingratitudo purgatur per Religionem. ibid. n. 25. Relictum in teſtamento non ſolenni an poſſit retineri usque ad condemnationem Judicis? I. 2. num. 60.

Teſtes

Quomodo & quando producendi? II. 20. n. 1. & ſeqq. Qui ad reſtificandum ſint habiles vel inhabiles? ibid. n. 10. usque ad num. 40. Teſtes alias idonei, ſi contra producentem deponant, repelli ab eo non poſſunt. ibid. num. 41. de Jure omnes teſtes ante depoſitionem jurare debent. ibid. n. 42. de Conſuetudine illuſtres, & in dignitate conſtitutæ perſonæ non jurant. ibid. num. 43. Reprobatur conſuetudo, qua univerſim teſtibus ſine Juramento crederetur. ibid. num. 44. Teſtes qualiter examinandi? ibid. n. 45. & 46. Poſſunt plures productiones teſtium ante publicationem fieri. ibid. num. 47. quomodo fiat publicatio teſtium? & ejus effectus. ibid. num. 48. & ſeqq. Teſtes quales probent? ibid. n. 53. & ſeqq. Quibus caſibus uni teſti credatur? ibid. n. 58.

Titulus. V. Crimen falſi.

Titulus ad Præſcriptionem requiſitus

Quid & quotuplex? II. 26. num. 22. Tituli generales, an & quando ſufficiant? ibid. num. 23. Titulus pro hærede, an ſufficiat? ibid. num. 24. Titulus putativus aliquando eſt juſtus. ibid. num. 25.

Titulus Ordinandorum. V. Ordinandorum Titulus.

Torneamenta

Quid & unde dicta? V. 13. num. 1. Prohibitio & pœnæ eorundem, & earum revocatio. ibid. num. 2. quomodo prohibeantur agitationes beſtiarum? ibid. num. 3. & 4.

Tradere, & Dare

In ſenſu Juris differunt. III. 17. num. 5.

Traditio

Et conſuetudo qualiter differant? I. 4. num. 2. Traditiones in Eccleſia magnæ authoritatis ad probandam fidem. ibid. n. 3.

Transactio

Eſt pactio de re dubia. I. 36. n. 1. poſt latam ſententiam non valet transactio, niſi ab ea ſit appellatum. ibid. num. 2. debet eſſe de aliquo dato, aliquo retento. ibid. num. 3. de ſpiritualibus non poteſt fieri. ibidem num. 4. & 5. quomodo fieri poſſit circa bona Eccleſiaſtica temporalia? ibid. numero 6.

super Matrimonio non admittitur transactio, sed bene super sponsalibus. ibid. num. 7. quomodo super relictis in testamento transigatur? n. 8. quomodo super alimentis? ibid. n. 9. de crimine capitali transigi potest, secus in aliis criminibus publicis. ibid. num. 10. Transactiones non debent regulariter rescindi & contra transactionem juratam veniens fit infamis. ibid. n. 11. an idem sit in fide interposita? ibid. num. 12. Transactio etiam ob causam gravis læsionis non rescinditur, nisi dolus intervenerit. ibid. n. 13. quid de læsione ultra dimidium? ibid. num. 14. quando Judex partes ad transigendum cogere possit? ibid. num. 15. qualiter Tutores, Administratores aut Prælati Ecclesiarum transigere possint? ibid. num. 16. Pacta & transactiones ligant successores hæreditarios, secus est in aliis. ibid. num. 17.

Translatio Episcopi

Quid sit, & quis possit transferre? I. 7. n. 1. Indulta transeundi ad alium Episcopatum, vel etiam retinendi priorem simul cum altero, quid operentur? ibid. num. 2. transferri an possit invitus? ibid. num. 3. translationes causæ. ibid. numero 4. Translati prior Ecclesia & alia beneficia a quo tempore vacare incipiant? ibid. n. 5.

Treuga. V. Pax.

Tributum, Vectigal.

Ad Tributa & Vectigalia an quis teneatur in conscientia? I. 2. 46.

SS. Trinitas.

Authoritas S. Scripturæ, & sensus Ecclesiæ de SS. Trinitate. l. 1. num. 1. & seqq.

V.

Vacatio apud Sedem

Vel in Curia, quæ dicatur? III. 5. num. 9.

Vagi. Vide Domicilium.

Vasallus

Habet dominium utile. III. 20. num. 3. ad qualia servitia teneatur? ibid. num. 5.

Vectigal. Vide Tributum.

Venditio, Res vendita.

Qualium rerum venditio valeat? III. 17. num. 3. quæ venditio rescindi possit? ibid. num. 11. & 12. Venditor an teneatur aperire vitium occultum rei? ibid. num. 20. Venditio rei alienæ valet. ibid. num. 21. de evictione rei venditæ. ibid. n. 22. pecunia aliena in solutum data, & a venditore suæ commixta, an possit vindicari? ib. num. 23. Venditor an teneatur præcise tradere; si malit interesse præstare? ibid. num. 25. Venditione duobus facta, uter præferatur? ibid. n. 26.

Veneratio Sanctorum. V. Sanctus.

Verborum Significatio

Verba in propria significatione aci-

cipienda. I. 2. num. 83. V. 40. num. 1. sunt intelligenda cum effectu. ibid. num. 2. secundum subjectam materiam, & naturam actus. ibid. num. 5. debet potissimum attendi mens, & intentio disponentium. ibid. n. 3. In contractibus fit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere. ibid. numero 4. Authores qui de Verb. sign. scripserunt. ibid. n. 6.

Vicarius

Alius natus, alius datus. I. 28. n. 1. alius generalis, alius foraneus. ibid. numero 2. generalis potest esse tantum in spiritualibus. ibid. n. 3. Foraneus quis ibid. num. 4. Generalis & foraneus in pluribus differunt. ib. num. 5. Excommunicato Episcopo an suspendatur Jurisdictio Vicarii? ibid. numero 8. Vicarium an teneatur habere Episcopus & an possit esse Religiosus, vel Laicus? ibid. num. 9. Vicarius in quibus debeat habere speciale mandatum? ibid. n. 10. Vicarii officium qualiter finiatur? ibid. num. 11. De Praecedentia Vicarii. I. 33. n. 60.

Violatores

Ecclesiarum, qui dicantur? V. 17. num. 10. Furtum seu rapina rei sacrae e loco sacro est sacrilegium. ibid. num. 11. Poena hujus delicti. ibid. num. 12. & 13. Injuria SS. Sacramento illata poena ignis expianda. ibid. num. 14. Etiam violantes Crucifixum, & sacras imagines poena mortis afficiuntur. ib. n. 16.

Vis, Vide Metus.

Vitiati Corpore. Vide Corpore Vitiati.

Ultima Voluntas. Vide Testamentum.

Unctio Sacra.

Unctio sacra quando adhibeatur? I. 15. num. 1. Oleum simplex & Chrysma cur ab Ecclesia consecrentur? ibid. numero 2. Unctio Sacerdotum non est de substantia Ordinis. ibid. num. 3. Unctio Imperatoris, & Regum hodie fit in brachio. ibid. n. 4.

Unio

Beneficii quae dicatur? III. 12. n. 9. unire quis possit? ibid. num. 10. quid requiratur ad unionem beneficii? ibid. num. 11. Uniones factae possunt ab Episcopo revideri. ibid. num. 12. Beneficia diversarum Dioecesium non possunt uniri. ibid. numero 13. qualiter beneficia reservata uniri possint? ibid. num. 14. Parochiales Ecclesiae uniri non possunt. ibid. num. 15.

Universitas.

Privilegia Universitatis Salisburgensis. II. 2. num. 30. qualem jurisdictionem habeant Academiae? ibid. num. 31. Studiosi an remittendi ad locum delicti? ibid. num. 29.

Votum

Quid & quomodo differat a proposito? III. 34. num. 1. Si dubitatur, fueritne Votum vel propositum, praesumitur non fuis-

fuiſſe Votum. ibid. num. 2. Votum aliud explicitum, aliud implicitum. num. 3. Voto obligatur etiam, qui non habuit animum ſervandi, ſecus ſi ſe non obligandi. ibid. numero 4. Quanta deliberatio requiratur in voto, & quid, ſi dubitetur, an fuerit ſufficiens deliberatio? ibid. num. 5. Qualis error tollat obligationem Voti? ibid. n. 6. Difficultates novæ emergentes, vel non prævifæ cur potius tollant obligationem Voti, quam contractuum? ibid. num. 7. Votum debet fieri DEO, ſaltem mediate, ut ſi fiat Sanctis. ibid. num. 8. Votum debet eſſe de meliori bono, & ibi, an res indifferentes, vel res bonæ ob malum finem voveri poſſint? ibid. num. 9. an & quando valeat votum contrahendi Matrimonium? ibid. num. 10. Voveri poſſunt ea, quæ alias ſunt de præcepto. ibid. num. 11. Quanta ſit Voti obligatio, & an detur parvitas materiæ?ibid. num. 12. Quamdiu executio Voti differri poſſit, & an prævidens impedimentum teneatur prævenire? ibid. num. 13. Quid, ſi votum partim de re poſſibili, partim impoſſibili? ibid. num. 14. An votum poſſit per alium impleri? ibid. num. 15. & 16. Vota quatenus obligent ſucceſſores? ibid. num. 17. Votum tollitur quatuor modis. ibid. num. 18. Si materia deficiat. ib. num. 19. Si a ſuperiore irritetur. ib. num. 20. & ſeqq. Si commutetur. ibid. n. 26. Si diſpenſetur. ibid. n. 27. & ſeqq.

Uſura

Quid ſit? V. 19. 1. Committitur proprie tantum in mutuo, ſi pro eo aliquid temporale pretio æſtimabile exigatur. ibid. num. 2. Uſura requirit pactum, ſed id aliquando eſt implicitum. ib. n. 3. Uſuræ quædam licitæ, ſeu compenſatoriæ lucri ceſſantis, aut damni emergentis. ibid. n. 4. Uſuræ Jure Divino, Naturali & humano prohibitæ. ibid. num. 5. 6. 7. & 8. Sub nomine mutui poteſt aliquando latere alius contractus licitus. ibid. n. 9. Uſuræ non poſſunt aliqua lege permitti. ibid. num. 10 Peccant graviter contra juſtitiam, qui Judæis, vel aliis exercitium uſurarum concedunt. ibid. num. 11. An peccet debitor ſolvendo uſuras? ibid. n. 12. An oporteat intereſſe in pactum deducere? ibid. num. 13. Propter periculum aliquando poteſt aliquid exigi ultra ſortem. ibidem num. 14. Montes pietatis an uſurarii? ibid. num. 16. Diſputatio de pacto Antichreſeos. ib. num. 17. Pactum de retrovendendo an licitum? ibid. num. 18. Olla fortunæ excuſatur ab uſura & ab iniquitate: non tamen expedit Reipubl. ibid. n. 19. Venditor ob dilatam ſolutionem, an poſſit pretium augere? ibid. num. 20. Sitne licitum emere cirographa debitorum

pro

pro minori pecunia? ibid. num. 21. Examinatur prolixe contractus cenſualis. ibid. n. 22. De Cambio, & ejus lucro. ibid. n. 24. Obligatio Reſtitutionis incumbit Uſurariis etiam mentalibus. ibid. num. 25. & 26. Jure Canonico etiam hæredes tenentur reſtituere. ibid. numero 27. & 28. res empta ex pecunia uſuraria, non eſt reſtitutioni obnoxia, niſi deficientibus aliis mediis. ibid. num. 29. Contra tertium poſſeſſorem non datur actio. ibid. num. 30. Aliæ pœnæ Uſurariorum. ibid. num. 31. Parochi ſine judicio Ordinarii non debent aliquem Uſurarium condemnare. ibid. num. 32. Oblationes quando recipiendæ ab uſurariis? n. 33. Ad ſepulturam non admittuntur, niſi præſtita ſatisfactione vel cautione. ibid. num. 34. Nec teſtamenta eorum valent. ibid. num. 35. Jurium imperiti qui juxta communem modum ſub nomine mutui accipiunt aliquid ultra ſortem, qualiter frequenter ab uſura excuſari poſſint? ibid. n. 36.

Vulnera.

An pro vulneribus, vel cicatrice fieri debeat ſatisfactio? V. 12. num. 40. & 42.

Uxor

Sequitur Forum Mariti. III. 3. n. 8.

FINIS.

A. R. P. LUDOVICI ENGEL,

JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS,
ET OLIM
In Alma & Archi-Episcopali Universitate
Salisburgensi SS. Canonum Professoris

TRACTATUS
DE
PRIVILEGIIS
ET
JURIBUS
MONASTERIORUM
EX
JURE COMMUNI
DEDUCTUS

Nunc decima quinta vice impressus
ET
Adnotationibus auctus.

Cum Facultate Superiorum & Privilegio Sac. Cæs. Regiæque Catholicæ Majestatis.

M. DCC. LXX.

SALISBURGI,
Typis & impensis Joan. Jos. Mayr, Aul. Acad. Typogr. p. m. Hæred.

Præfatio de Origine, Instituto & Fructu Monasteriorum, unde tot Privilegia & Favores merentur.

1. *Origo & antiquitas Monasteriorum.*
2. *Ordo S. Benedicti jam durat in duodecimum Sæculum.*
3. *Diversorum Ordinum unus finis.*
4. *Quare diversi Ordines instituti.*
5. *Præconia SS PP. & Scripturæ de Instituto Monastico.*
6. *Quid splendoris & utilitatis Religio conferat Ecclesiæ?*
7. *Quot Pontifices, Cardinales, Patriarchæ, Episcopi, Sancti, Scriptores, Viri docti, ex solo Ordine Sancti Benedicti prodierint?*
8. *Religio vera mater dignitatum, Apostolatus & scientiarum.*
9. *Justinianus Imp. extollit vitam Monasticam.*
10. *Odium Religiosorum periculosum fidei.*
11. *Respondetur querelis aut calumniis, quæ vulgo Religiosis opponuntur.*
12. *Quid sæculari Imperio conferat Religio?*
13. *Ex recensitis meritis Monasteriorum fit conclusio ad propositum.*

LEctor Benevole, exhibeo tibi *Privilegia Monasteriorum*, non quidem ea, quæ singulis in particulari hinc inde specialiter a Pontificibus vel Imperatoribus concessa sunt, de quibus mihi sufficienter non constat, sed ea tantum, quæ ex *Jure communi* pro favore omnium deduci possunt.

Puto laborem profuturum non tantum Monasteriis, sed etiam Judicibus, Advocatis, Studiosis, & & reliquis omnibus tam Sæcularibus, quam Ecclesiasticis, quibus aliquando cum Monasteriis circa contractus, hæreditates, aliasve prætensiones negotium esse poterit. Ut vero facilius in nostram sententiam traharis, & hæc *Privilegia* jure optimo in Monasteria collata non dubites, hanc brevem dissertationem, *de origine, instituto & fructu Monasteriorum* præmittere volui.

1 In Exordio nascentis Ecclesiæ, cum ferveret *Charitas*, quæ diffussa erat in fidelium cordibus per Spiritum sanctum, *omnium Credentium erat Cor unum, & Anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*, erantque quotidie unanimes in oratione, communicatione

& fractione panis, ut *Act. cap. 4. & passim* legitur. Postquam vero dilatata est Ecclesia, & ex persecutionibus Gentilium dispersa & dissipata, sensim etiam *abundare cœpit iniquitas, & refrigescere charitas multorum*, tunc sancta illa & generalis fidelium communio cessavit, & tantum penes paucos per Religiosorum Ordinum Fundatores & Institutores conservata fuit.

2 Ita enim jam S. Marcus Evang. in Alexandria, & Cletus secundus post Petrum Romanus Papa Monasteria & Cœnobia instituerunt. Quos deinde Anno salutis 369. (pluribus enim antea annis ob gravissimas Ecclesiæ persecutiones hinc inde tantum in speluncis & eremis pii fideles & Monachi delitescebant) *S. Basilius* in Ecclesia *Orientali*, & *S. Benedictus* circa annum 500. (adeoque ante undecim sæcula scil. *mille ducentos* prope annos) in Ecclesia *Occidentali*, & succedentibus sæculis alii & alii sancti Viri imitati sunt. De quibus prolixe agit Barb. *Jur. Eccles. univers. lib. 2. cap. 41.*

3 Licet vero diversi sint Religionum Ordines, unus tamen omnium est scopus & finis *totum sese addicere ad servitium & cultum Divinum, & tendere ad Perfectionem vitæ Christianæ*, scilicet *declinare a malo, & facere bonum.* Ps. 36 vel, ut ait Apostolus: *Renovari spiritu mentis & induere novum hominem, qui secundum DEUM creatus est in justitia & sanctitate veritatis. Ad Ephes. 4. & ad Coloss. 3. 9.* vel, ut Zach. *in Cant.* dicit: *Servire Domino in sanctitate & justitia omnibus diebus vitæ.*

4 Expediebat autem diversos instituere in Ecclesia Ordines, quia propter diversas Nationes, humores & naturas hominum aliqui *perfectionem* facilius in hoc, quam in illo assequuntur, dum forsan hujus rigorem, vel illius laxitatem, sine corporis aut animæ periculo ferre non possent. *Unusquisque sicut vocavit DEus, ita ambulet. 1. ad Cor 7.*

5 Porro vitam Monasticam miris elogiis SS. Patres exornarunt. *Hæc Angelorum militia est*, inquit S. Ambros *Epist. 25. semper esse in Dei laudibus: Orationibus crebris conciliare, atque orare Dominum student, lectione vel occupationibus continuis mentem occupant, separati a cœtu mulierum sibi invicem vitam præstant & custodiam. Qualis hæc vita, in qua nihil sit, quod timeas, & quod imiteris, plurimum? Nonne in Monasteriis* (pergit Laur. Justin. *in opusc. de Monastic. Convers. c. 18.*) *frequentissimæ devotionis lachrymæ, compunctionis gemitus, suspiria pietatis, compassionis & charitatis ad DEUM incessanter effunduntur vota? sane quod Religionis, quod sanctitatis, quod unitatis, quod in eisdem agitur laudis, glorificat DEUM, prodest justis, terret dæmones, patrocinatur sæculo, & peccatores ad pœnitentiam flectit. O sacer status Religiosi famulatus*, addit Joan. Gerson de Imit. Christi lib. 3. c. 11. *qui hominem Angelis reddit æqualem, DEO placabilem, dæmonibus terribilem, & cunctis fidelibus commendabilem.*

Imo jam in *Veteri Testamento* de statu Religioso non obscura præconia spiritus sanctus tradidit. Ita

enim Mosis morituri prophetica benedictio *Deut.* 23. super Tribum *Levi* (quæ fuit specialiter addicta ad servitium Divinum) optime Religiosis *& servis DEI novi Testamenti* accommodari potest. *Perfectio tua*, ajebat, *& Doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & judicasti ad aquas contradictionis. Qui dixit patri suo & matri suæ nescio vos, & fratribus suis ignoro vos, & nescierunt filios suos: Hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum servaverunt, judicia tua O Jacob, & legem tuam O Israel: ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super Altare tuum. Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus, & qui oderunt eum, non consurgant.* Ita Basilius illum versum Ps. 132. *Ecce quam bonum & & quam jucundum habitare fratres in unum &c.* de vita Religiosorum in commune viventium intelligit. Ita S. Bernardus *Cant.* 4. id quod Spiritus sanctus ad Sponsum Ecclesiam dicit: *Dentes tui sicut greges tonsarum*, de Religiosis pulcherrime interpretatur.

6 Concilium quoque Trid. *Sess.* 25. *de* Regular. *c.* 1. in hæc verba commendat Monasticum Institutum: *Non ignorat sancta Synodus, quantum ex Monasteriis pie institutis, & recte administratis in Ecclesia DEI splendoris atque utilitatis oriatur. Splendoris* quidem ex cultu Divino & vitæ Sanctimonia ac repræsentatione primævæ innocentiæ; *Utilitatis* autem ex continuis precibus, ex conversione peccatorum, ex multorum ingeniorum, quæ alias in in plebejo pulvere delitescerent, aut perirent, erectione, ex juventutis & fidelium instructione, afflictorum consolatione, pauperum & hospitum alimentatione, Sacramentorum administratione, verbi Divini prædicatione, librorum doctissimorum editione, scientiarum promotione, Fidei defensione, & aliis quam plurimis piis & utilibus operibus.

7 Vis adhuc scire, quid *splendoris*, quid utilitatis Religio contulerit Ecclesiæ? Lege dissertissimam orationem Nicolai Vernulæi, quam *in Vol. sac. or.* in laudem S. Benedicti habuit, ubi ex solo Ordine S. Benedicti Pont. Max. 46. Patriarchas 52. Cardinales 200. Archiepiscopos 1600. Episcopos 4600. Sanctos, qui ab Ecclesia coluntur, 5570. enumerat. Neque tantam copiam velut creditu difficilem rejicies, si observes, quod hic Ordo jam in duodecimum sæculum consistat, & aliquando (teste Vernulæo *c. l.*) cœnobia virorum triginta millia, virginum vero mlilia quindecim possederit.

Lege etiam Hieron. Platum ex Soc. JEsu (Testes produco non domesticos S. Benedicti, sed extraneos) in tractatu suo pio & docto *de bono stat. Relig. lib. 2.* ubi *c.* 28. quorumdam Pontificum ex Religione S. Bened. assumptorum virtutes & optimum regimen summarie complectitur & deprædicat. Et *c.* 32. viros doctos & Scriptores, qui per XI. sæcula ex Ord.

 S. Be-

S. Bened. floruerunt non omnes quidem (Vernul. enim plus quam 1500. numerat) ſed celebriores recenſet. Audiantur etiam verba Petri Ribadeneire ex Soc. JEſu. *lib. 2.* vitæ S. Ignatii *c. 24.* & eum refert P. Weiſs, *in Lycæo Bened. in Prolog. Neque vero pueros fingebant Monachi S. Benedicti,* inquit, *ad omnem tantummodo virtutis laudem, ſed etiam diſciplinis & omni ſcientiarum genere inſtruebant. Nam & in Germania, & in Gallia, & in Anglia magna cum laude docuerunt, & Collegia habuerunt, quemadmodum nunc nos* (ſcil. PP. SS.) *habemus, in quibus docuerunt, quæ nunc nos docemus. Atque ea re tantopere floruit Ordo S. Benedicti & ſanctiſſimis doctiſſimisque viris abundavit, quorum doctrina univerſam illuſtravit Eccleſiam.* Inter cæteros autem pene innumeros memoria dignus eſt S. Alcuinus ſive Albinus, de quo ſcribit Platus *d. c. 31. quod is Caroli Magni Magiſter ſuæ ætatis doctiſſimus habitus ſit, ita charus Carolo, ut eum delicias ſuas appellaret, cujus etiam prudentiæ Pariſienſem Academiam, quam Roma illuc tranſtulerat, ordinandam commiſit.* Hanc ipſam, quam profitemur, Juris Canon. Scientiam non minima ex parte a Religioſis S. Bened. Gratiano, Nicolao Abbate Panormitano, Angelo Cherubino, Tamburino, & aliis accepimus.

8 Quid quod Orbis pars maxima fidem Chriſtianam S. Benedicto debeat? ita namque per Gregorium Anglia, Hiſpania per Leandrum, Germania per Bonifacium, Belgium per Amandum, Polonia & Hungaria per Adalbertum, Suecia per Stephanum, Lithuania per Brunonem, Gaſcovia per Albonem, Sclavonia per Bonifacium, India Occidentalis per 12. Monachos ex Monte Serrato fidem ſuſcepit.

9 Quod denique tum paſtoralis dignitas, tum gentium ad fidem converſio, tum ſcientiarum perfectio nullibi melius, quam ex Monaſtico Inſtituto incrementa ſumat, pluribus demonſtrat. Platus *d. l. 2. c. 29. & ſeq.*

Addamus etiam præmiſſiis Monaſteriorum encomiis feliciſſimum Imperatorem noſtrum Juſtinianum, qui Monaſteriis & Eccleſiis non pauca privilegia indulſit: *is in Nov. 5. in præf.* eleganter Monaſticum inſtitutum deſcribit: *Vita Monachalis,* inquit, *ſic eſt honeſta, ſic commendare novit DEO ad hanc venientem hominem, ut omnem humanam ejus maculam abſtergat, & faciat rationabili naturæ decentem, plurima ſecundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celſiorem.* Liceat mihi adſcribere monitum Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Ref. c. 20.* quod hortatur omnes Chriſtianos Principes, ut *imitentur anteriores optimos & Religioſiſſimos Principes, qui res Eccleſiæ ſua inprimis authoritate & munificentia auxerunt, nedum ab aliorum injuria vindicarunt.* * Timendum enim videtur Principibus, ne injuriæ & inſidiæ, quas quidam Pſeudo Catholici Monaſteriis inferunt, toti Eccleſiæ & Imperiis ſuis periculoſæ ſint, quando nimium conculcato

10

ſtatu

ſtatu Eccleſiaſtico prævalet *carnis libertas*, ut vocat Apoſtolus *ad Gal.* 5. 13. bona ejus diripiuntur ad luxum, exulat pietas, cum pietate fides, (teſte eod. Apoſt. 1. *ad Timoth.* c. 1. v. 19. ibi: *repellentes conſcientiam circa fidem naufragaverunt. Et. c.* 3. v. 9. ici: *Habentes myſterium fidei in conſcientia pura*) cum fide pax & rerum omnium tranquillitas.

Sed unde tam ſancto inſtituto varias calumnias impingunt Monacho-Maſtyges? referam cauſas, quas opinor principaliores. *Prima eſt malitia*, ex qua non tam Religioſis, quam Religioni & pietati inimici ſunt; *quid mirum*, inquit D. Aug. Ep. 136. *Si homines ſervis DEI detrahunt, & qui eorum vitam pervertere non poſſunt, famam decolorare nituntur, cum ipſum DEUM Dominum eorum quotidie blasphemare non ceſſent, cum eis diſplicet quicquid contra eorum voluntatem facit.*

Secunda cauſa eſt, quod a Religioſis ex Monaſterio dimiſſis (quos haud dubie nonnunquam expediret intra clauſtra retinere *inſtruendo eos in ſpiritu lenitatis*, *ad Gal.* 6. vel aliis mediis cohibendo, ne cum ſcandalo & deſpectu Ordinis vagari cogantur, *vid. c. 7. de Offic. Ord. &c. ult. de Regul.*) aut aliis *particularibus* delinquentibus faciant illationem *univerſalem* ad alios. Sed *cum diligentibus legem DEI non ſit ſcandalum Pſ.* 118. advertant pii fideles, quod in omni ſtatu mali bonis permixti ſint, potiusque juxta monitum D. Hieron. Ep. 34. *Reſpiciant Paul umconfitentem, quam Judam negantem.* Et ſi Eccleſia *tota pulchra & ſine ruga & macula* dicitur *Cant.* 4. & *Epheſ.* 5. licet in ea plures ſint mali, qui per *ſpatioſam viam* deſcendunt, quando minus decedere debet honori Monaſteriorum, in quibus rariores ſunt mali, quam boni. Quod ſi in uno aliquo Monaſterio omnes, quod abſit, mali forent, non tamen id Religioni imputandum, ſed Paſtorum negligentiæ, nec propterea deſperandum, quin ſub alio gubernaculo diſciplina reſtaurari valeat.

Tertia cauſa eſt *ſuſpicio* tantum eorum, qui omnes *ſuo pede*, id eſt, ex ſuismet pravis inclinationibus metiuntur. Neſcio, an in quibusdam malis vitiorum habitus plus impellat ad malum, quam in aliis bonus virtutum habitus & ſancta educatio retrahat, & impellat ad bonum: ſomnus cauſatur ſomno, ſupprimitur vigilantia: ignis generat ignem, perit, niſi nutrias. Et hoc eſt, quod ſuperius *in Nov.* 5. *in præfat.* dixit Juſtin. Imp. *quod vita monachalis faciat hominem humanis cogitationibus celſiorem.*

Quarta cauſa eſt, quod plerique ſibi imaginentur, Religioſos ſtatim ut convertuntur, debere eſſe *perfectiſſimos*, ſibi autem licere pro libitu vivere. Decet haud dubie ut Religioſi bono exemplo & vitæ ſanctimonia ſæcularibus præluceant, quo majorem erga ipſos reverentiam & confidentiam habeant, *nihil enim eſt*, inquit Concilium Trident. *Seſſ.* 22. *d. Ref. cap.* 1. *quod alias magis ad pietatem & cul-*

cultum assiduo instruat quam eorum vita & exemplum, qui se Divino ministerio dedicarunt, &c. Interim considerent sæculares, Monasteria esse scholas virtutum, in quibus, sicut in litterariis, aliqui citius, aliqui serius proficiunt, aliqui prorsus deficiunt, non tamen idcirco scholæ damnandæ, in quibus plurimi proficiunt. Audiant etiam S. Basilium *in Constit. Mon. 7. Sæculares,* ait, *nescio quam opinionem de Religiosis ceperunt, quasi unacum statu ipsam etiam naturam mutarint, & aliam quamdam induerint plane ab humana diversam, ut perinde ac si carne & corpore carerent, ita eos nullis aut fere cibis uti velint &c. Et in sermone de rerum abdicatione* idem S. Basilius inquit, *an non tibi videntur etiam matrimonio junctis lata fuisse Evangelia? vides igitur, non a Monachis modo, sed etiam ab iis, qui uxorem habuerint, rationem exactum iri, utrum ex Evangelii præscriptis vixerint, &c.* Item S. Chrysost. *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup. Hoc est plane,* dicit, *quod orbem universum evertit, quod Monachis opus esse arbitramur summa bene vivendi diligentia, cæteris autem licere negligenter vivere* Et post pauca: *cum* Christus *jubet per angustam viam ingredi, non Monachos solos, sed omnes omnino homines eo imperio convenit &c.*

11

12 *Quinta causa* est *invidia temporalium bonorum,* quæ Monasteria possident. Mira res! Sæcularibus, utcunque impendant divitias, non invident, Monasteriis, quæ aliquot sæculis cum magna Ecclesiæ utilitate steterunt, & a quibus ipsi eorumque parentes aut liberi multa beneficia spiritualia & temporalia acceperunt, vel accipere possunt, invident. Sane Apostolus 1. *ad Cor. 7. v. 32.* vult servos DEI *sine solicitudine esse,* ut DEO liberius & integrius vacare possint, quod fiet, si temporali sustentatione sufficienter provisi sint. Qualiter autem applicentur temporales Monasteriorum reditus, præter eos, quos Principibus terræ quotannis in magna quantitate tribuunt, dicemus inferius *Privil. II. n. 3.* ob quas pias expensas, quas ibi enumerabimus, præsertim vero charitatis erga indigentes officium, plane credendum est, singulari DEI benedictione reditus Monasteriorum non tantum non minui, sed lata etiam incrementa sumere. Denique hæc hominum *malevolentia,* quæ semper invenit cavillationes (juxta illud Matth. 11. *Venit Joannes neque manducans neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet; venit Filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini &c.*) & adversus quosvis pios Ordines sua prætendit gravamina, rectius a bonis fidelibus contemnitur.

13 Postremo ex his omnibus ad nostrum propositum infero & concludo: si Monasteriorum Institutum tam antiquum, & per ea tantus DEI honor, tanta animarum salus, tantus Ecclesiæ splendor & utilitas procuratur, imo si ipsum sæculare Imperium non modicas vires sumit, dum non tantum olim Religiosorum opera multarum gen-

gentium barbara durities ad fidem & jugum mitigata eſt, ſed etiamnum hodie multorum effrœnis temeritas ſancta Religioſorum inſtructione melius nonnunquam cum ingenti Reip. bono, quam vindice gladio cohibetur, dum ex publicis privatisque Religioſorum ſcholis ad obediendum DEO & imperatori vita ſubjectorum informatur, *Auth. habita C. ne filius pro Pat.* ac Viri illuſtres & Patres Patriæ efformantur: Si inquam, hæc ita ſe habent: nemo ſane bonæ mentis negarit, Monaſteria ſummum in jure & apud Chriſtianos *favorem omniaque Privilegia*, quæ hic expreſſimus, & *aliis favorabilibus cauſis* (de quibus ſingulatim Privileg. XXXVI. dicemus) conceduntur, jure optimo promereri. Jam ergo rem ipſam aggrediamur, & ſingula privilegia, *quæ ex jure communi* deduci poſſunt, referamus.

PRIVILEGIUM I.

Pro conſtruendo vel ampliando Monaſterio poteſt aliquis cogi ad vendendam domum vel fundum ſuum.

1. *Extenditur Privilegium etiam ad venditionem ſervitutis, & partis in re communi.*
2. *Reſtringitur, ut non procedat cum magno damno alterius.*
3. *Quis ſit executor hujus Privilegii.*

Ut ordiamur a fundamentis, præmittimus hoc inſigne Monaſteriorum Privilegium, quod cum Baldo & Ang. in *L. 1. ff. ſol. matr.* Felin. *in c. omnes 1. diſt. 1.* tradunt communiter DD. & fundatur in *L. ſi quis ſepulchrum 12. ff. de Relig. & ſumpt. fun.* ubi licet diſponatur de ſepulchro & via, eadem tamen ratio & favor religionis, qui pro ſepulchris facit, etiam circa Monaſteria & quidem urgentius ſtringit.

1 Ampliatur hoc aſſertum, ut Vicinus poſſit cogi ad vendendam Monaſterio ſervitutem *altius non tollendi*, ſaltem quatenus indiget Monaſterium: quia eadem iterum eſt ratio, quæ de via ad ſepulchrum in *d. l. Si quis ſepulchrum.* Riccius *p. 1. deciſ.* 138. Item ut ſocio mandante conſtrui Eccleſiam in domo vel fundo communi teneatur alter ſocius vendere partem ſuam; ſicut ſi ſervo communi legata eſt libertas ab uno ſocio, tenetur alter partem vendere. *l. 1. Cod. de Com. ſerv. manum.* Laur. de Franch. *de controv. inter Ep. & Regul. p. 2. n.* 446.

2 Verum ad æquitatis moderamen reſtringendum eſt hoc Privilegium, ut non procedat, ſi quis ex venditione domus nimis mag-

num detrimentum, quod commodam æstimationem prudentis viri non reciperet, pateretur. v. g. si insignia Palatia nobilis familiæ demoliri deberent, vel aliunde antiquitas aut excellentia ædificii singularem splendorem Civitati conferret, &c. Desumitur hæc limitatio *ex sæpe d. l. si quis sepulchrum*, ibi: *Judex de opportunitate loci prospiciat, ne vicinus magnum patiatur detrimentum.*

3 Sed quis erit Judex competens ad exequendum hoc privilegium? Respondeo, non tantum esse Magistratum sæcularem loci, sed etiam ipsum Episcopum, qui mediantibus Censuris potest & debet privilegia Ecclesiarum defendere. Franch. *d. l. 440. & 442. in rubricis.*

ADNOTATIO.

HOc Privilegium multis durum visum est, eo quod in *L. si quis sepulchrum. de Relig. & sumpt. fun.* tantum agatur *de via* vendenda *ad sepulchrum*, quæ minoris est præjudicii quam domus, & privilegium alteri præjudicans non sit extendendum &c. ℞. repeto, quod etiam supra *n.* 2. monui, ante omnia incumbere officio Judicis de tali loco providere, ne Civibus damnum inferatur. Si autem Monasterium speretur utile futurum Civitati (sed non utique semper expedit, nova Monasteria ædificare, & novos Religiosos assumere) ad augendum Divinum cultum & pietatem hominum, aut studia litteraria, non video, quare utilitas publica non sit præferenda privatæ: cum tamen idem fieret, si contra hostem carnalem civitas munienda, & domus alicujus pro munitione necessaria foret, quare non similiter, si civitas muniatur Divino cultu contra hostes spirituales.

Ad contraria dico; licet sit minus præjudicium in *via*, tamen major utilitas est in *Monasterio*, & saltem hoc habetur ex illa *L. si quis*, quod favor Religionis faciat exceptionem a regula, *leg. invitum. 11. C. de contrab. empt. & L. nec emere. 16. C. de Jure delib.*

Ad alterum respondi *Priv. XXXVI. n.* 2. Potest hic addi instantia de extensione in favorabilibus causis, quod successio Legitimatorum *per subsequens matrimonium* ex unanimi DD. sententia extendatur ad feuda, majoratus, &c. licet matrimonium in articulo mortis contractum sit, quidquid ex hac sententia aliis hæredibus præjudicetur, neque apertis juris textibus aliquid decisum sit.

PRI-

PRIVILEGIUM II.

Monasteria sunt exempta a Jurisdictione & exactione sæcularium Dominorum.

1. *Non potest defendi consuetudo contra immunitatem Ecclesiasticam.*
2. *Quando verum sit, legem non acceptatam non ligare?*
3. *Qualiter applicentur reditus Monasteriorum.*
4. *Benedictio Moysis supra Ecclesiasticos.*
5. *Argumenta, quibus probatur immunitas Ecclesiastica esse Juris Divini.*
6. *Respondetur ad contraria.*
7. *Qualiter exactio facienda ab Ecclesiasticis in publica necessitate?*
8. *Quando Ecclesiastici subjacent exactionibus Principum sæcularium?*

MAximum hoc Privilegium omnibus Ecclesiasticis & Ecclesiis competens annis singulis in die *Cœnæ Domini* renovat, & cum fulminatione excommunicationis contra inobedientes promulgat S. Pontifex. Multis non sapit hoc *Cœnæ* ferculum; sunt *de invitatis excusantibus.* Sed an propterea excusati? consuetudo est in contrarium, inquiunt, lex non recepta non ligat. 1 * Sed considerent hoc exemptionis privilegium esse *Jure Divino* statutum, ut aperte declararunt Pontifex & Concil. Trid. *Sess.* 25. *de Reform. c.* 20. *c. nimis* 30. *de Jurejur. c. quanquam* 4. *de Cens. in* 6. Contra Jus Divinum autem consuetudo, quæ tantum ab hominibus introducitur, operari nihil potest, nec valet, quæ in detrimentum Ecclesiarum tendit *c.* 1. *de Consuet.* 2 * Deinde fatemur pro regula circumferri, legem non receptam non ligare: sed id verum, si vel lex debite promulgata, vel dissimulante legislatore in usum deducta non sit. At vero si legislator instet & urgeat, legem suam recipi, præsertim quæ ex *Jure Divino* obligat, sane non capimus, quomodo in potestate subditorum obedientiam debentium sit, legem recipere vel rejicere. 3 * Sed abutuntur divitiis, ajunt; Vah! *Zelus amaritudinis!* Quare non dicunt, replent conventus numerosa fratrum corona, ubi non longis abhinc annis maximus defectus erat, augent chorum & Divinas laudes, accumulant preces pro salute Reipublicæ, mittuntur magnis sumptibus Religiosi ad studia, redduntur apti ad curam animarum, ad defensionem fidei & Ecclesiæ, ad instituendam bonis artibus juventutem, quam in multis cœnobiis, propriis consequenter non modicis alunt expensis, in peregrinos & pauperes largam hospitalitatem exercent. Anne bona consequentia, nonnulli sæculares abutuntur divitiis ad luxum, ditant exteras nationes cum evisceratione Patriæ, fructum referentes modicum aut nullum

(ubi felicibus illis sæculis in Ecclesias, in hospitalia & pauperes liberali pietate usu fuerunt) ergone suis bonis spoliandi? Si Beneficiatus vel Prælatus Ecclesiæ male in rebus Ecclesiasticis versetur, a Patrono commonendus est, & data perseverantia apud legitimum ejus Superiorem pro correctione insistendum, non spoliandus, *c. filiis. 31. c. 16. q. 7.*

4 * Sane ad Ecclesiasticos utpote Levitas Novi Testamenti pertinet illa Benedictio aut Prophetia, quam *Deut. 33.* Moyses moriens pronuntiavit super Levi: *Ponent thymiama in furore, & holocausta super Altare tuum. Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus, & qui oderunt eum, non consurgant.* Porro ut id, quod superius obiter attigimus, videlicet hanc exemptionem Ecclesiasticorum esse *Juris Divini*, paulo deductius demonstremus, videamus, quibus rationibus id solidetur.

5 Igitur in primis nemini dubium est, Levitas in Veteri Testamento, & res eorum Jure Divino exemptas: & ab omnibus oneribus immunes fuisse, *ut constat c. 3. & 18. Num. & c. 30. Exodi v. 12. junct. c. 1. v. 47.* hoc autem statutum non tantum fuisse *cæremoniale*, sed etiam ex parte *morale*, consequenter etiam obligans *in novo Testamento*, inde suaderi potest, quod naturali rationi conveniat, quod Ecclesiastici Novi Testamenti, qui in locum Levitarum successerunt, & DEO specialiter dicati, *& in sortem ejus vocati sunt*, a sæculi & mundana potestate eximantur; prout in simili dicimus præceptum de *sanctificando Sabbatho* partim *cæremoniale*, partim *morale* fuisse: in quantum scilicet naturalis ratio exigebat, quosdam dies in honorem & cultum sui Creatoris specialiter deputare. Deinde in novo Testamento id non obscure innovatum est, dum Christus *Matth. 17.* tantum ad evitandum scandalum (*ne autem scandalizemus eos*, inquiens, *Vade &c.*) pro se & Petro tributum solvit, de cætero autem se & Petrum & in Petro tanquam Capite & Primate Ecclesiatici status omnes Ecclesiasticos *liberos* pronuntiavit, ergo *liberi sunt filii.* Junge vers. Psal. *Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes.* Quem & alios hujusmodi textus de Sacerdotibus SS. PP. accipiunt *cap. Sacerdotibus 41. c. 11. q. 1.*

Demum sufficit nobis ad dicendum aliquid *Juris Divini* authoritas Concilii & Pontificis & sic Ecclesiæ consensus, sive deinde id habeat ex traditione sive ex revelatione juxta illud Pauli *2. ad Thessalon. cap. 2. Tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistolam nostram.*

6 * Unde hoc argumentum: *non est scriptum in sacris litteris, ergo non tenendum* semper Ecclesia tanquam *hæreticum* rejecit. Quod vero adversarii respondent, cit. textus Juris accipiendos esse in eum sensum, quod exemptio Ecclesiasticorum *originaliter* sit Juris Divini, id est, fuerit in veteri Testamento ad eum modum, quo

deci-

decimæ Juris Divini dicuntur *in c. Parochianos. 14. de Decim.* profecto torta nimis eſt interpretatio: quomodo enim abſolute, & ſine diſtinctione hodie dicitur *Juris Divini*, quod hodie non eſt Juris Divini & olim tantum fuit? Inſtantia de decimis nihil ad rem facit, quia Decimæ non tantum olim, ſed etiam hodie Juris Divini ſunt, ſaltem in quantum congruæ ſuſtentationi Clericorum neceſſariæ ſunt, ut late probat Azor. *p. 1. l. 7. c. 23.* Pariter non ſuffragatur contrariæ ſententiæ, quod Paulus *Actor. 25.* ad Cæſarem appellarit, & ab eo ſe velle judicari dixerit; nam præterquam, quod non eſſet tunc alius, qui Paulum poſſet liberare ex poteſtate Judæorum, quam Cæſar, nihil fuit inconveniens, quod ad Cæſarem tanquam Ordinarium Judicem Judæorum & Romanorum, a quibus patiebatur injurias, appellarit: cum etiam hodie Clerici poſſint de ſuis malefactoribus laicis coram Judice ſæculari agere. *c. cum ſit generale 8. de For. compet.*

7 Quid ergo ſi neceſſitas vel utilitas publica ſit, non tantum ſtatum Laicorum, ſed etiam Monaſteriorum concernens, v. g. cum Patria ab hoſtibus defendenda &c. anne nihilo magis Monaſteria contributionibus onerari poterunt? ℞. in ſimilibus caſibus, cum is qui ſentit commodum, æquum eſt, ut ſentiat & onus: ideo etiam Eccleſiaſtici ſuam partem conferre debebunt: non tamen ſoli, neque ex authoritate Magiſtratus ſæcularis, ſed ſi Laicorum non ſufficiant facultates, Prælati Eccleſiaſtici rogandi ſunt, ut ſubditis collectas imponant, & quidem, ſi periculum in mora non ſit, etiam S. Pontifex prius conſuli debet, cujus intereſt communibus utilitatibus Eccleſiæ providere, ut expreſſe habetur in *c. non minus 4. & c. adverſus 7. de Immun. Eccleſ.*

8 Si tamen ex bonis antequam ad Eccleſias pervenerint, certa & determinata quædam onera vel tributa Principibus ſæcularibus fuerint pendi ſolita, ea ex communi DD. ſententia etiam impoſterum perſolvi debent, quia res tranſit cum ſuo onere, *in c. tributum 22. & ſeq. c. 23. q. 8.* notanter loquor de exactionibus & de oneribus *certis & determinatis*, ut excludantur exactiones extraordinariæ pro arbitrio Principis imponendæ.

In bonis quoque feudalibus, quæ Eccleſiaſtici a ſæcularibus Dominis recognoſcunt, certa jurisdictio Domino directo competit, quia non abſolute, sed ſub certis reſervationibus talia bona in Eccleſiaſticos tranſeunt. *c. ex transmiſſa. 6. de foro compet. &c.*

ADNOTATIO.

Quod exemptio Eccleſiaſticorum ſit *Juris Divini*, pluribus explicat Martha *de Jursd. c. 2. c. 6.* Dices, ergo Prælati peccant con-

tra Legem Divinam dando aliquid Principibus sæcularibus. ℞. Si absque gravi causa hocPrivilegium negligant Prælati, assentiendo exactionibus sæcularium, peccabunt utique. *c. 3. de Immun. Eccl. in 6.* si vero ex recusatione gravis mali periculum eis immineat, non peccabunt: quamvis enim transgressio Divinæ Legis *præceptivæ* ex metu non conceditur,secus tamen inLege Divina *permissiva* seu *privilegiante*, quæ directe obligat Laicas potestates, & privilegio afficit Clericos. Id ipsum docemur exemplo Christi *Matth. 27.* qui ad evitandum scandalum contraPrivilegium Divinum tributum solvit.

Ad *n. 3. circa fin. ditant exteras nationes &c.* Non improbo peregrinationes, quæ virum perfectum reddunt, *sapiens enim in terram alienigenarum gentium pertransiet Eccles. 39.* sed eas,quæ fiunt maximis apparatibus & sumptibus, quibus de imprudenti œconomia vel apud exteros ludimur, & permittuntur Juvenculis, qui antequam maturæ & se regentis ætatis sint, studiaque (quibus in provinciis ob varias distractiones parum invigilant) cum fructu absolverint, nihil quod statum Politicum & utilitatem Patriæ spectat, sed meras vanitates observant, reversi nec togæ accommodi, quia illiterati, nec sago, quia effœminati.

Ad *n. 8.* Exactio fortassis provenit ex pactis antiquis, quando Principes occupantes terras bello dederunt subditis terras *in feudum vel allodium* sub pactis, ut ad sui sustentationem quotannis aliquid contribuerent, & in bello sibi succurrerent, ipsi vero Principes Patriam defenderent. Unde non statim sequitur: Princeps petit exactionem *ab antiquo* solvi solitam, ergo exercet jurisdictionem in Clericos; quia exactio non est semper actus jurisdictionis, alias nec creditor a debitore petere posset.

Pluribus hoc Priv. II. exaggerandum quidam putarunt; ajunt enim, quod Laicis multa millia, imo milliones possidentibus, & pluribus amplissima stipendia in Principum aulis ob inutile servitium aut artificium habentibus prætermissis onus maximum Ecclesiasticis imponatur, contra *c. adversus. 7. de Immun. Eccles.* & *c. non minus 4. eod. tit.* ubi Pontifex dicit, quod sub quibusdam potestatibus sæcularibus deterior videatur conditio Sacerdotii Christiani, quam olim Judaici sub Pharaone, qui reliquis Judæis in servitutem actis, Sacerdotes eorumque possessiones in libertate permisit. Sed malo, ut hanc Provinciam alii, quibus melior dicendi facultas, subeant.

PRI-

PRIVILEGIUM III.

Monaſteria ſunt exempta a lege Diœceſana Epiſcopi.

1. Quæ dicatur Lex Jurisdictionis.

2. Quæ Lex Diœceſana?

3. Monaſteria quoad exemptionem a Lege Diœceſana habent fundatam intentionem in Jure. Sunt tamen aliqui caſus excepti.

4. Contra exactionem portionis Canonicæ valet præſcriptio 40. annorum.

5. Quid de charitativo ſubſidio?

POteſtatem Epiſcopi, præterquam quod principaliter dividatur in poteſtatem *Ordinis*, & poteſtatem *Jurisdictionis*, etiam diſtingui in legem *Diœceſanam* & legem *Jurisdictionis*, vulgo notatur ex *c. dilectus 18. de Offic. Ord.* Sed in exponenda iſta diſtinctione multum laborant DD. ut videre eſt apud Panor. *in eod. c. dilectus n. 4.* Communiter recepta eſt interpretatio Gloſſæ in *dict. c. dilectus*, & Sylv. *V. Epiſcopus n. 8.* 1 * Ubi cenſent ea, quæ in *dando* conſiſtunt, id eſt, quæ Epiſcopus *dare* debet, ſive jam ſint de poteſtate *Ordinis*, ut dare confirmationem, Ordines, conſecrationem, &c. ſive de poteſtate *Jurisdictionis*, ut conferre beneficia, dare curam animarum, ſententias judiciales, referenda eſſe ad *legem Jurisdictionis*, latius nimirum accepto vocabulo *Jurisdictionis*, ut etiam ea, quæ Ordinis ſunt, comprehendat, quatenus ſcilicet Epiſcopus poteſtatem *Ordinis* exercere non poteſt, niſi in quos *Jurisdictionem* habet.

2 Illa vero, quæ conſiſtunt in *recipiendo*, id eſt, quorum recipiendorum Epiſcopus jus habet, cujusmodi exactio Cathedratici, quartæ Mortuariorum, quartæ decimarum, Charitativi ſubſidii &c. ad legem *Diœceſanam* pertinere ſentiunt.

3 Igitur ab hac *Lege Diœceſana* omnia Monaſteria regulariter exempta ſunt, non vero a *Lege Jurisdictionis*, niſi etiam quoad iſtam ſpeciale Privilegium haberent. *c. 1. 20. q. 1. c. cum pro utilitate. 34. c. ne pro cujuslibet. 37. c. 16. q 1.* Dico autem *regulariter*, nimirum in omnibus caſibus, in quibus expreſſe contrarium non reperitur ſtatutum. *Habent ergo hac in parte Monaſteria fundatam intentionem in Jure, ut ſi ab ipſis aliqua exigantur, quæ ad legem Diœceſanam pertinent, non ipſa ſuam exemptionem, utpote quæ ex jure communi patet, ſed Epiſcopus ſubjectionem & exceptionem a regula probare debeat. Reperitur autem talis exceptio in duobus caſibus, ſcilicet ſi Epiſcopus viſitet Monaſterium, ut ipſi detur *procuratio*, id eſt, alimenta pro tempore viſitationis, *c. ſopitæ 14. & c. venerabili 24. de Cenſ.* Item

ſi

si quid Monasteriis legetur, de hoc legato pio *Canonica portio* sive quarta parsEpiscopo debetur. *c. requisivisti 15. §. secus autem, de test.* quod tamen hodie passim in desuetudinem abiit, dum Monasteria contra hanc Episcoporum exactionem præscripserunt: quod autem talis præscriptio valeat & cursu quadraginta annorum compleatur, textus est expressus *in c. quarta 4. de Præscript.*

5 De *Charitativo subsidio*, quod Episcopi pro publica necessitate vel utilitate suæ Diœcesis vel Ecclesiæ Cathedralis a subditis suis Ecclesiasticis exigere possunt *juxta c. cum Apostolus 6. de Cens.* dubitatur, an etiam a Monasteriis recte petatur? rationem dubitandi facit text. *in Clem. 1. de excess. Prælat.* ubi dicitur, quod *Episcopi in exigendo charitativo subsidio ab exemptis eorumque subditis excedant nimium contra eos.* Unde a contrario videtur inferri posse, quod moderatum subsidium a Monasteriis & quibuscunque exemptis exigi valeat. Negativa tamen sententia verior est, quia *Charitativum* subsidium accensetur *Legi Diœcesanæ* teste Innoc. *in cap. 1. de Statu Monach. n. 2.* Gloss. & Joan. And. *in d. c. dilectus de Offic. Ord.* & non reperitur aliqua expressa exceptio, quin ab eo Monasteria exempta sint. Nec concludit argumentum *a contrario*, quando ex eo resultat jurium correctio. Everhard. *in loco contrario.* Textus ergo *d. Clem. 1.* sumit suam interpretationem ex *Clem. 1. de Cens.* & intelligitur de Monasteriis & exemptis habentibus Parochias, quæ exemptæ non sunt, & ex quibus antequam ad Monasteria pervenirent, jura Episcopalia persoluta sunt, propterea cum suo onere ad Monasteria transiverunt, nisi vel Privilegio vel præscriptione aliud obtentum sit, *cap. ex ore 17. de Privileg.*

ADNOTATIO.

AD *n. 5.* Sententiã nostram deCharitativo subsidio cum pluribus cit. docet Barb. *deOff Ep. p. 3. alleg. 87. n. 45.* Dices, si Princeps Sæcularis potest onerareMonasterium ob necessitatẽ publicam: ergo etiam Episcopus. Item si utilitas sit totius Diœcesis, redundabit etiam in Monasterium, & consequenter, qui sentit cõmodum &c. ℟. Sicut Princeps potest onerare Monasteria in defectu Laicorum, & ex licentia Pontificis, ita idem non est negandum Episcopo, si aliorum subditorum Ecclesiasticorum non sufficiant facultates, & licentia Pontificis accedat, sine qua Privilegium juris communis Monasteriis auferri non potest. ℟. 2. illam Regulam, *qui sentit commodum &c.* habere locum, nisi sit specialis exceptio, alias etiam Diœcesani Laici tenerentur *ad charitativum subsidium,* quod tamen est contra communem sententiam DD. nisi Diœcesani sint simul subditi temporales, ut in Diœcesi Salisburgensi. Consuetudinem autem vel præscriptionem posse aliquid valere hac in re, negare non audeo.

PRI-

PRIVILEGIUM IV.

Monasterium tollit irregularitatem ortam ex defectu natalium.

1. Procedit Privilegium etiam quoad Ordines ab illegitimo sine dispensatione susceptos.

2. An ad consequendum hoc Privilegium necesse sit facere professionem, relinquitur sub dubio.

3. Episcopus potest in jure dubio dispensare aut declarare.

QUod nati extra legitimum Matrimonium ad Ordines promoveri non possint, certi & indubitati juris est, *t. t. de filiis Presb. non ordin.* sed non minus certum est, *ex c. 1. jam d. t.* quod illegitimus Monasterium ingressus, hoc ipso ad omnes sacros Ordines suscipiendos habilitatus sit, ita tamen, ut Prælaturam non accipiat: quo nomine etiam beneficia curata intelligit Panormit. *in eod. cap. 1.* Tamb. *de Jure Abbat. tom. 1. disp. 5. q. 14. n. 3.* Videat. Nav. *Consil. 6. de filiis Presb.* Hoc Privilegium DD. duobus modis notabiliter extendunt.

1 * I. Quod non tantũ procedat quoad Ordines suscipiendos, sed etiam quoad usum Ordinum susceptorum, si fortassis illegitimus non habita dispensatione super natalibus ante ingressum Ordines suscepisset. Nec Obstat, quod dispensatio contra Jura sit strictæ interpretationis: quia intelligitur de dispensatione concessa particulari personæ & per rescriptum, non autem de dispensatione concessa per legem communem & favore Religionis, Barb. *ad d. c. 1. n. 2. vers. deinde colliges.*

2 II. Nonnulli cum Fr. Emman. *qq. Regul. tom. 1. q. 13. art. 4.* & Roderiq. *in compen. qq. Regul. resol. 76. num. 7.* asserunt, irregularitatem non solum tolli per professionem, sed etiam per solam susceptionem habitus Religiosi, adeoque professione etiam non secuta, vel annullata, sublatam tamen censeri irregularitatem, sicut de illis, qui ex Soc. JESU, post simplicia vota edita dimissi ab iisque absoluti, docet Sanch. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 5. c. 5. n. 14.* Istam sententiam non impugno: quia Privilegium Religionis est a nominatis DD. traditum; & juvari potest ratione, quod jura non expresse requirant professionem, aliunde autem constet, quod appellatione Monachi vel Religiosi in favorabilibus quandoque veniant Novitii, ut quoad Privilegium Canonis & fori. Nec approbo, quia displicet multis DD. citatis a Barbos. *d. cap. 1. n. 2.* videtur enim non gaudere favore Religionis, qui eam deserit, nec Re-

ligiosus aut Monachus esse cum effectu, qui Professionem non fecit. Valeat proinde hæc sententia apud Episcopos ordinantes, quantum valere potest; fortassis huc accommodare licebit illam doctrinam, quam tradit Garc. *de benef. p. 7. cap. 2. num. 10.* Sa. V. *dispens. 1.* Layman. *in Theol. Moral. de legib. cap. 22. num. 4.* quod scilicet Episcopus possit in jure dubio in gratiam alicujus dispensare, aut certe declarare, atque alterutram sententiam amplecti.

Illud quoque hic admonendum est, quod quidem Sixtus V. illegitimis prohibuerit Religionis ingressum, & ita privilegium quasi irritum fecerit, attamen Gregor. XIV. eam Sixti constitutionem per Bullam *Circumspecta Romani &c.* revocaverit.

PRIVILEGIUM V.

Monasterium facit irregularitatem contractam ex Ordinibus furtive susceptis dispensabilem per Abbatem.

1. Ordines furtive suscipiens est irregularis.

2. Quando dicantur Ordines furtive suscepti?

1 QUamvis in irregularitate præter Summum Pontificem ordinarie nemo dispensare valeat. *c. 1. de Sent. & re jud. in 6.* favore tamen Religionis est constitutum, ut si quis *furtive* Ordines susceperit, idque Ordinator sub interminatione anathematis prohibuerit, talis quidem nec in susceptis ministrare, nec ad altiores possit promoveri; sed si Monasterium ingressus fuerit, concedatur non tantum Episcopo, sed etiam Abbati cum eo dispensare. *c. 1. 2. & 3. de eo qui furt. Ord. suf.*

2 Dicitur autem *furtive* quis Ordines suscipere quatuor modis: I. Quando sine consensu Episcopi aut Examine in numerum ordinandorum irrepit. II. Quando præter minores Ordines eadem die etiam Subdiaconatum accipit. III. Quando quis eadem die ad duos sacros Ordines se ingerit. IV. Quando per saltum, id est, omisso medio Ordine, v. g. Diaconatu ad Presbyteratum promovetur. Vall. *d. t. num. 1.*

ADNOTATIO.

AD *n. 1. Hodie in irregularitate* dispensat Episcopus, si oriatur ex delicto occulto, ut si Ordinum furtiva susceptio occulta sit. Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 6. & ibi* Barb. *in Collect.*

PRI-

PRIVILEGIUM VI.

Monasteria sunt exempta a solutione decimarum de Novalibus ac de Hortis, quos ipsa colunt, & animalibus, quæ nutriunt.

1. Per specialia Privilegia immunitas ista amplius extenditur. 2. An habentes generalem communicationem Privilegiorum, participent etiam Privilegium exemptionis a decimis?

1 PRivilegium istud in Jure communi omnibus Monasteriis & Religiosis conceditur. *cap. ex parte 10. de Decim.* Extra jus commune autem per speciales Bullas multi ordines Religiosorum sunt exempti non tantum in Novalibus, sed etiam quibuscunque terris, quas suis laboribus & impensis colunt. Sicut de Religiosis Cong. Cassin. Camaldunensibus, Prædicatoribus, Carthusianis aliisque attestatur 2 Barbos. *in d. cap. ex parte n. 5.* *Utrum autem habentes generalem communicationem Privilegiorum cum ejusmodi privilegiatis Ordinibus communicent etiam in specie Privilegium exemptionis a solutione decimarum? tradidi in *Lib. III. Tit. de Decimis. §. 1 n. 45.* ubi dixi, id regulariter negandum, eo quod exemptio a decimis propter præjudicium Parochorum sit difficilis & non comprehendatur in generali concessione *arg. c. qui ad agendum. 4. de Procur. in 6. & c. nuper. 34. d. Decimis.* Dico autem *regulariter.* Nam si communicatio exprimat aliqua præjudicialia privilegia saltem in genere, vel adsit talis amplitudo verborum, ut significet mentem communicantis se extendere ad omnia, præsertim si habeat annexam clausulam: *quorum tenore &c.* atque Monasterium habens communicationem sustineat multos labores in Ecclesia prædicando, docendo, & Sacramenta ministrando, his, inquam, accedentibus circumstantiis dicendum est, in generali communicatione Privilegiorum etiam Privilegium immunitatis a solvendis decimis comprehendi. Pasqual. ad Laur. de Franch. *de Controv. inter Episc. & Reg. p. 2. q. 53. n. 10. & seqq.*

ADNOTATIO.

VIdebitur fortassis huic Privilegio derogatum per *c. nuper. 34. de Decim.* aut per *c. 1. in fin. de V. S.* verum *in d. c. nuper.* tantum tollitur Privilegium, quod Cisterciensibus competebat, ne de quibusvis possessionibus, non tantum *Novalibus*, si eas propriis sumptibus

bus excolerent, tenerentur decimas dare. *In c. 1. de V. S.* advertit Gl. quoquod ibi Bonif. loquatur de fratribus Templariis & Hierosolymitanis, qui sunt Laici sine ordine Clericali, ut solvant decimas, non quibuscunque Parochis, sed quodammodo sibi ipsis, seu Clericis sui Ordinis.

PRIVILEGIUM VII.

In Monasteriis potest quilibet sibi aut suæ familiæ eligere Sepulturam.

1. Hodie hoc Privilegium etiam aliis Ecclesiis communicatum est.

2. Quid debeatur Parocho ex iis, quæ Monasterio occasione funeris adveniunt?

ANte Decretalem Bonif. VIII. quæ habetur in *c. 2. de Sepult. in 6.* poterat hoc assertum inter Specialia Monasteriorum Privilegia melius, quam hodie computari. Etenim de Jure antiquo pluribus placuit, neminem posse dimissa Ecclesia sua Parochiali alibi eligere Sepulturam, nisi in loco Religioso seu Monasterio, ubi crebrius Divina Officia celebrantur, sicut insinuat text. *in d. c. 2.* & notat Glossa ibidem. 1 * At vero hodie Bonif. VIII. concessit, ut in qualibet Ecclesia etiam minus Religiosa electio sepulturæ valida censeatur.

2 Præterea, licet de Jure debeatur Parocho portio Canonica, id est, tertia vel quarta pars eorum, quæ a defuncto adveniunt loco electæ sepulturæ, *c. 4. cum super. 8. c. certificari. 9. c. in nostra 10. de Sepult.* Specialiter tamen excipitur *in cap. fin. de Testam.* quod non sit solvenda portio Canonica de his, quæ in specie pro fabrica Ecclesiæ, pro ornamentis, luminaribus, anniversario, septimo, trigesimo die, sive aliis ad perpetuum cultum Divinum legantur. Imo per particularia Privilegia & locorum consuetudines multa Monasteria vel nullam omnino portionem Canonicam vel nonnisi de funeralibus proprie dictis (quæ scilicet in eodem die cum funere deferuntur, uti sunt candelæ, pannus, oblationes &c.) exsolvunt, prout hæc & plura alia circa jus eligendi sepulturam retuli in *Lib. III. Decretal. Tit. de Sepult.*

PRI-

PRIVILEGIUM VIII.

Monasteria gaudent immunitate locali.

1. *Quid sit immunitas localis?*
2. *Privilegia data Ecclesiis competunt etiam aliis piis locis.*
3. *Omnes malefactores regulariter defenduntur hac immunitate, sunt tamen quidam excepti.*
4. *Hæc immunitas est tantum Juris humani.*
5. *In hac immunitatis materia prævalent SS. Canones legibus Civ.*
6. *Consuetudo etiam attendenda est.*
7. *Asylum competit etiam Ecclesiis non consecratis, pollutis, aut interdictis.*
8. *An ad amittendum asylum conjunctim requiratur, deliquisse in Ecclesia & simul spe immunitatis?*
9. *Plura notabilia circa delinquentes in vel penes Ecclesias.*
10. *Duellantes an gaudeant immunitate?*
11. *Ecclesia non eripit jam vinctum in libertatem, si per eam ducatur, conservat tamen profugum ex vinculis.*
12. *Notabilis exceptio a regula: spoliatus est ante omnia restituendus.*
13. *Clerici & Religiosi an gaudeant immunitate?*
14. *Quid de hæreticis & gentilibus?*
15. *Quid de excommunicatis?*
16. *Unde desumenda sint alimenta pro fugiente ad Ecclesiam?*
17. *An liceat circa Ecclesiam, in qua reus latet, judici sæculari ponere custodiam militarem?*
18. *An a Judice sæculari possit puniri reus Violenter abstractus aut expulsus?*
19. *Qualiter procedendum cum indignis hac immunitate?*
20. *Pœna violantium immunitatem localem.*

1 IMmunitas ista nihil est aliud, quam *Jus Asyli* competens malefactoribus ad Ecclesiam confugientibus, ut inde per judices abstrahi & pœna corporali affligi non possint, sed eorum pœna debeat in Ecclesiasticam commutari.

2 Licet vero hoc Privilegium principaliter Ecclesiis datum sit, tamen etiam ad ipsa septa Monasterii ex communi sententia DD. extenditur, sicut & ad hospitalia, & alia pia loca, cum authoritate Episcopi erecta: quia regulariter omnia Privilegia Ecclesiis data etiam talibus locis communicantur, *in l. omnia. 35. C. de Episc. de Cler.*

3 Porro cum hæc materia sit quotidiana et practica, examinabus prolixius.

Pro certo inprimis tenendum est, quod omnes regulariter malefactores, qui non specialiter sacris Canonibus excipiuntur, hac immunitate gaudeant, ut inde abstrahi, & pœna ordinaria puniri non possint, sed eorum pœna sit in aliam Ecclesiasticam commutanda. *c. inter alia. 6. de Immunit. Ecclesiast.* Certum tamen etiam est,

ab hoc *Privilegio immunitatis & Asyli Ecclesiastici* exceptos esse publicos latrones & nocturnos depopulatores agrorum, qui scilicet publicas vias obsident, et transeuntibus ex proposito insidiantur, aut nocturno tempore segetes in agris devastant & depopulantur. *d. c. inter alia.* Item illi; qui *spe immunitatis* in ipsa Ecclesia vel ejus Cœmeterio mutilationes membrorum aut homicidia committunt. *c. fin. eod. tit.* Præterea ex jure novo videlicet Bulla Gregor. XIV. incip. *Cum alias 7.* constitutum est, quod rei in crimine hæresis vel læsæ Majestatis, item assassini, vel quicunque hominem proditorie & per insidias (id est, veneno, a tergo, de nocte aut alias nihil mali metuentem) occiderint, immunitate Ecclesiastica priventur. Unde per hanc Gregorii constitutionem decisa est illa controversia, quæ ex jure veteri de homicidio proditorio, an tollat immunitatem, fuit diu multumque agitata, & cum illa consonat. *c. 1. de Homicid.* Ex his vero certioribus præmissis.

4 Dubitatur I. Cujus Juris sit Asylum Ecclesiarum; Naturalisne vel Divini, anpotius humani et positivi, ac proinde an contrario statuto vel consuetudine mutari possit? ℞. esse juris humani. Licet enim in Jure Divino & naturali præeptum sit, DEUM colendum, & locis sacris reverentiam exhibendam, non tamen inde ad immunitatem reis præstandam infertur; cum econtra etiam crimina coërcenda esse, omni jure naturali & Divino statutum sit. Item licet etiam in lege veteris Testamenti civitates refugii constitutæ essent. *Exod. 21. Num. 35. Deut. 4. c.* illæ tamen civitates potissimum tantum illis, quæ præter intentionem delictum perpetrarunt, patebant, ut ex text. S. Script. apparet, & leges veteris Testamenti, quæ morales non erant, sed tantum cæremoniales & judiciales, per adventum Christi exspirasse censentur. *c. translato. 3. de Constit. c. un. de Purif. post part.*

5 Quamvis autem circa hanc immunitatem non tantum Juris Canonici sed & Civilis Constitutiones habeantur, *ut tit. C. de his, qui ad Ecclesias.* Item *qui ad statuas confug. ut & Nov. 17. c. 7.* Si tamen inter LL. & Canones contrarietas reperiatur, etiam in foro sæculari Canones observari oportet, quia ad S. Pontif & Judices Ecclesiasticos spectat decidere, quæ ad Ecclesias earumque reverentiam & jura pertinent. Cov. *var. ref. lib. 2. c. 20. num. 3.*

Hinc est, quod licet in *Nov. 17. c. 7.* Raptores Virginum, adulteri & homicidæ quicunque immunitate priventur; id tamen observata Juris Canonici dispositione non procedat, ubi ultra specialiter exceptos, omnes reliqui gaudere immunitate dicuntur, quantumcunque gravia delicta perpetrarint *c. inter alia, & ibi* Gl. *de Immun. Eccles.* Clar. *lib. 5. sent. c. 30 n. 9.*

6 * Consuetudinem etiam in hac im-

immunitatis materia observandam esse, recte monet Cov. *d. l. n. 4.* licet eandem notabiliter restringeret; tum quod non sit Juris naturalis, aut Divini, ut dictum, tum etiam, quod hæc immunitas non sit valde favorabilis, sed potius strictæ interpretationis, ne scelera maneant impunita, & homines tanto audacius delinquant. Quare quod de Jure certum est, non tantum ipsas Ecclesias, sed etiam atrium in Majoribus Ecclesiis ad 40. passus, in minoribus Capellis ad. 30. circumcirca immunitatem habere *c. sicut antiquitus. 6. c. 17. q. 4. de consuetudine* vix alicubi observatur. Zerola *in Prax. Ep. p. 1. v. Immmunitas. §. 2.*

7 Dubitat. II. An etiam Ecclesiæ non consecratæ, pollutæ, vel interdictæ habeant hoc Privilegium? Affirmamus, quia non ideo minus sunt pia loca ad cultum Divinum erecta, & pollutio vel interdictum non proveniat ex culpa Ecclesiæ sed aliorum. *c. Eccles. 9. de Immun.* Host. *in sum. eod. tit. num. 6.*

8 Dubitatur III. An, qui in Ecclesia delinquit, sed absque spe immunitatis, fortassis ex rixa casu ibidem oborta, vel econtra qui extra Ecclesiam delinquit, sed spe immunitatis studio facinus prope Ecclesiam perpetrans, quo citius ad eam confugere possit, gaudeat immunitate, adeoque *copulative* requiratur, ut delictum *in Ecclesia* fiat, & simul *spe immunitatis*? Resp. quamvis nonnulli existiment S. Pontificem *in c. fin. h. t.* illis tantum denegare immunitatem, qui conjunctim & in Ecclesia delinquunt, & spe immunitatis id faciunt, verius tamen est, etiam alterutrum ex his sufficere, nec defendi eum, qui vel *in Ecclesia* non cogitans de immunitate, vel extra, sed *spe immunitatis* & cum intentione, confugiendi ad eandem crimen admiserit. Etenim fundamentum denegatæ immunitatis istis casibus illud est, quod indignus censeatur defensione Ecclesiæ, qui Ecclesiam offendit, prout frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem *c. quia frustra. 14. de Usur.* Et Privilegium meretur amittere, qui Privilegio abutitur, & sub ejus prætextu delinquit. *c. Privileg. 63. c. 11. q 3.* quod sane fundamentum in utroque jam recensito casu locum habere, nemo est, qui non facile deprehendat.

9 Ulterius hic quædam breviter subnotanda sunt. I. Quæ de homicidio in Ecclesia commisso dicuntur, tantum exempli causa dicuntur. Idemque est de furtis, adulteriis, aliisque delictis gravibus, ex quibus loco sacro specialis irreverentia infertur. II. Qui in una Ecclesia deliquit, non defendetur, tametsi ad aliam confugiat: quia qui unam Ecclesiam contemnit, & offendit, omnes offendisse censetur. III. Qui unum tantum delictum in Ecclesia, extra eam plura alia commisit, absolute

lute extrahi & pro omnibus puniri poterit, quia ex quo semel in Ecclesia deliquit, indignum se reddidit Ecclesiæ defensione. IV. Ecclesiæ fecisse irreverentiam & propterea indignus asylo etiam ille censetur, qui vel in Ecclesia existens alium foris stantem, vel e converso, qui foris stans aliquem in Ecclesia occiderit; quia utroque casu delictum in Ecclesia factum intelligitur, priori quoad inchoationem (sufficit enim, ut delictum dicatur in loco factum, si ibidem saltem initium acceperit *L. 1. C. ubi de Crim. ag. op.*) posteriori quoad consummationem. V. Nec ille gaudebit immunitate, qui aliquem existentem intra Ecclesiam per vim, vel dolum extraxerit, & foris occiderit vel. mutilarit; cum enim puniri in eo quis debeat, in quo deliquit, merito iste, qui alterum immunitate Ecclesiæ privavit, eadem quoque carere debet. De hisce porro notatis licet textus apertos non habeamus; nihilominus cum immunitas Ecclesiastica non sit extendenda, ne facinorosi evadant impunes, sufficit nobis ratio, quæ anima legis est, & ille cumulus Authorum citatus a Barb. *Juris Eccles. V. lib. 2. c. 3. num. 10. & seqq.*

10 Dubitatur IV. Utrum qui in duello alterum occiderit, gaudeat immunitate? Negativa, quæ non quidem ex verbis sed mente legis desumitur, probabilior videtur cum Barb. *eodem c. 3. n. 10.* Si enim etiam cadaver occisi in duello Ecclesia non recipit juxt. Trident. *Sess. 25. de Reform. c. 19.* quis credat ipsis occidentibus in Ecclesia refugium præstari? Sed hæc de duello proprie dicto & in jure damnato accipienda sunt, quando scilicet alter alterum ad certum tempus, locum condictum cum armis mortiferis, & ordinario vitæ periculo invitat, non vero de rixa vel aggressione subito in domo vel platea facta, in qua si alter alterum occiderit, & ad Ecclesiam confugerit, ab ea immunis servabitur.

11 Dubitatur V. An qui jam vinctus & ligatus per Cœmeterium aut Ecclesiam ducitur, possit proclamare ad immunitatem, ut ibidem vinculis exsolvi, & liber dimitti debeat?

Affirmativam se aliquando vidisse in Praxi ait Cassanæus *in consuetudines Burgundiæ rubr. 2. §. 5. n. 121.* Negativa tamen communior & juri conformior est: quia talis non evellitur proprie violenter ab Ecclesia, cum nunquam in eadem liber aut sui juris fuerit, neque enim hoc alicubi constitutum reperimus, quod Ecclesia de novo in libertatem eripiat, sed tantum quod in ea existentem conservet. Cov. *loc: sup. cit. n. 11.* Host. *in sum. h. t. n. 11.* prout in simili qui ad Sacerdotem portantem Eucharistiam confugit, ibidem immunitatem reperit, non autem is, ad quem Eucharistia in carcerem defertur. Verum aliter

ter fe res habet, fi quis perrupto carcere elapfus ad Eccleſiam confugiat, talis enim jam fe recipit in libertatem, in qua per Ecclefiam defenditur, ut recte obfervat Cov. *d. n. 3.*

12 Sed dices, talis profugus fpoliavit Judicem fua præfentia, ergo debet ipfi reftitui, juxta regulam, quod fpoliaturs fit ante omnia reftituendus. ℞. ad hanc regulam præter alias limitationes, quas in *Lib. II. in Tit. de Reftit. fpol* tradidimus, etiam iftam addi poffe, quod reftitutio fpoliati non fiat, quando agitur de periculo vitæ vel membrorum. *c. literas. 13. in fin. de Reftit. fpol.* confuetudine tamen in quibusdam locis contrarium practicari afferit Caffan. *n. 115.* Confuetudinem autem plurimum valere in materia immunitatis, jam in antecedentibus monui.

13 Dubitaur VI. An Clerici & Religiofi delinquentes & ad Ecclefiam confugientes per Judices Ecclefiafticos extrahi valeant pro merito puniendi? Cenfeo diftinguendum inter pœnam Clerico vel Religiofo delinquenti infligendam. Etenim fi agatur de pœna mere Ecclefiaftica, quæ potius correctionem fapiat, quam vindictam in foro externo fceleri debitam, utique immunitas Ecclefiaftica nihil fuffragabitur, quia non fuit intentio S. Pontif. per immunitatem Ecclefiafticam tollere morum correctionem, ficut etiam Laici ad Ecclefias confugientes pœnam Ecclefiafticam non evadunt. Si vero agatur de pœna proprie dicta & vindicativa, ut fi Clericus torqueri, degradari, & curiæ fæculari tradi, vel ad triremes aut perpetuos carceres condemnari deberet, non video, quare Clericus debeat effe deterioris conditionis quam Laicus, cum tamen Ecclefia multo magis debeat tueri Clericos tanquam fibi fervientes & addictos, & quorum curam fpecialem habet, dummodo cætera fint paria, ut fcilicet crimen, quod Clericus commifit, ab immunitate exceptum, vel in Ecclefia aut Monafterio five fpe immunitatis comiffum non fit.

14 Dubitatur VII. An etiam hæretici, Gentiles ac Judæi gaudeant immunitate? Negamus, quia indigni cenfentur, ut ab Ecclefia defendantur, qui eandem contemnunt. Pan. *in c. 6. h. t. n. 6.* Cov. *d. c. 20. n. 12.* nifi parati forent fincero corde fidem amplecti.

15 Dubitatur VIII. An excommunicatus v. g. occidens aut mutilans Clericum gaudeat immunitate? Affirmativa adeo communis eft apud DD. quos magno numero refert Barb. *d. c. 3. n. 131.* ut vix fit reperire diffentientem, eo quod excommunicatus non directe contemnat Ecclefiam, aliunde autem aperte exclufus ab immunitate non habetur.

Verum credimus tantorum DD. authoritati, non rationi: videtur enim nobis fortius in contrarium urgere, quod non fit verifi-

(D) mile,

mile, illum defendi ab Ecclesiis, qui vivus & mortuus exclusus est. Prout supra etiam de Duellante diximus.

16 Dubitatur IX. Quis debeat præstare alimenta confugienti ad Ecclesiam, & quid censendum de praxi quorumdam Judicum, qui custodiam circa templum ponunt, nec quidquam de alimentis admittunt? ℞. Alimenta primo ex facultatibus ipsius rei confugientis ad Ecclesiam vel propinquorum ejus, qui ipsi ex humanitate naturali subvenire tenentur, desumenda esse: iis vero deficientibus, reliqui Christiani in Concione vel alio modo commonendi erunt, ut sciant, se teneri ex lege Charitatis extreme indigenti subsidium præstare, quod si nemo alius, velit id Charitatis officium facere, Ecclesia facere debebit, utpote quæ S. Ambrosio teste *in c. aurum. 70. c. 12. q. 2.* aurum habet, non ut servet, sed ut eroget, & subveniat in necessitatibus.

17 Quantum ad custodiam militarem, qua per Judices sæculares solet circumdari Ecclesia, dicendum est, non licere quidem per talem custodiam impedire alimenta reo administranda, quia hoc modo reus per indirectum ex Ecclesia extraheretur, vel in ea occideretur, & ita immunitas eluderetur, non tamen esse reprobandum, si propterea Custodes circa templum ponantur, ne reus plane effugiat, & impunis evadat, nam immunitas Ecclesiæ cohæret loco; nec prohibet Judicem sæcularem extra Ecclesiam ubicunque insidiari facinorosis, neque etiam reum confugientem ad Ecclesiam omnino a pœna liberat, sed tantum tuetur, ne in ipsa Ecclesia damnum patiatur.

18 Dubitatur X. An Judex sæcularis possit punire illum, quem vel ipsi Rectores Ecclesiarum injuste expulerunt, vel lictores, in Ecclesiarum irruentes, per violentiam abstraxerunt? ℞. ad utrumque negative, quia neque Rectores Ecclesiarum, neque Judex aut Ministri ejus possunt reum ad Ecclesiam confugientem jure immunitatis jam quæsito privare juxta notam Juris regulam, quod *Jus suum nemini sine sua culpa auferendum sit*, habebit proinde hic locum alia regula, quod *spoliatus sit ante omnia restituendus*, ut recte docet Jul. Clarus. *lib. sent. c. 30. n. 1.*

19 Sed quæres, quid faciendum, si reus ad Ecclesiam confugiens sit ex illis, qui immunitate Ecclesiastica indigni censentur? ℞. Hic iterum attendendam esse Bullam Gregorii XIV. quæ incipit: *Cum alias &c.* Ubi Pontifex constituit, ut hoc casu Judex sæcularis reum ab Ecclesia extrahere valeat, requirendam esse licentiam Episcoscopi vel ejusdem Vicarii, qui aliquam Personam Ecclesiasticam, quæ capturæ cum minimo tumultu faciendæ intersit, deputare debeat, nec inferiorum Prælatorum licentiam sufficere, & multo minus ipsum sæcularem Judicem propria

pria authoritate Ecclesiam ad capiendum reum ingredi posse, nisi Episcopus debite requisitus licentiam injuste denegaret. Præterea ordinavit Pontif. in eadem Bulla, ut post capturam reus non immediate ad curiam sæcularem, sed Ecclesiasticam ejusque carcerem sub custodia tamen, si opus fuerit, sæculari duci debeat, atque ibidem per judicem Ecclesiasticum inquiri, an revera crimen ab immunitate exceptum commiserit, quo comperto tunc demum sæculari Judici plene tradendus erit.

20 Postremo non omittendum, varias in Jure pœnas esse constitutas in eos, qui immunitatem localem violant, injuste abripiendo reos ad Ecclesias confugientes. Prima talis pœna de Jure Civili est, ut violator immunitatis tanquam reus læsæ Majestatis ultimo supplicio puniatur, *L. 2. & L. præsenti C. de his qui ad Eccl. confug.* Secunda est pecuniaria, ut Episcopo 900. solidi sive aurei pro mulcta solvantur, *c. si quis contumax. 20. c. 17. q 1.* Tertia, ut Violatur immunitatis Ecclesiasticæ immunitate non gaudeat. Quarta, publica pœnitentia Ecclesiastica arbitrio Episcopi taxanda, *d. c. si quis.* Quinta demum Excommunicatio, quæ ex constitutione Gregor. XIV. ipso facto incurritur, eamque inter reservatas S. Pontifici numerat Quaranta *in sum. Bull. V. Casus reservati pag. mihi 203.*

PRIVILEGIUM IX.

Faciens Professionem in Monasterio sine præcedenti dispositione, hoc ipso omnia sua censetur transtulisse in Monasterium.

1. Bona feudalia, fideicommissa, & emphyteuses transeunt in Monasterium ad vitam Religiosi.

2. Propter professionem vasalli aut emphiteutæ non petitur renovatio investituræ, nec præstatur laudemium.

3. Ususfructus qua ratione transeat in Monasterium?

4. Disponens ante professionem an teneatur adhibere solennitates Juris Civilis?

5. Sententia negativa non est favorabilis Monasteriis, propterea distinguitur inter eum, qui in Novitiatu disponit, & eum qui prius.

6. Dispositio ingredientis an confirmetur professione vel morte naturali?

7. Suspendimus judicium in quæstionibus sequentibus valde dubiis, Monasteriis tamen aut sæcularibus præjudicialibus.

8. Judici incumbit favorem Religionis attendere, aut saltem in dubiis litibus transactionem procurare.

9. An filio debeatur legitima vivo Patre Religionem professo?

 10. Quid

10. Quid computetur in legitimam filii?
11. An ab ingrediente sit Monasterio in sua dispositione necessario aliquid relinquendum?
12. Monasterium succedit in locum parentum.
13. Si nihil relinquatur, non rumpitur totum testamentum.
14. Auth. si qua Mulier, an habeat aliquam vim & obligationem respectu Monasterii?
15. Sententia negativa nititur forti ratione, & facili responsione ad contrarium.
16. Religiosus professus an possit revocare testamentum prius factum?
17. Qualiter ingrediens possit inter vivos res suas alienare?

DEsumitur hoc assertum ex auth. *nunc autem C. de Ep. & Cler.* & auth *Ingressi. C. de SS. Eccles.* ubi ita expresse constitutum habetur; sed difficultas esse videtur, an etiam bona feudalia, fideicommissa familiæ, item & emphitheutica transferantur in Monasterium? 1 ℞. talia bona posse retineri a Monasterio, quamdiu Religiosus vivit: quia si Religiosus in sæculo mansisset, potuisset ista bona possidere ad vitam suam, ergo non debet esse deterioris conditionis, si Monasterium ingrediatur: neque enim Clerici & Monasteria sunt feudorum incapacia, ut constat ex Lib. II. feud *ex tit. de Capitulis Corradi 40. in fin. c. ex transmissa. de For. comp.* Vid. Fach. *lib 7. c. 35.* Verum post mortem Religiosi prædicta bona ad alios consanguineos vel dominum directum revertentur, quia feuda (nisi sint mere hæreditaria pro hæredibus quibuscunque data) item fideicommissa familiarum, non ad quosvis hæredes, sed tantum ad eos, qui de certa sunt familia, pertinent ad illius familiæ splendorem & propagationem. Emphyteusis quidem ad extraneos hæredes devolvitur, in ea tamen Monasterium propterea non succedit, quod domini directi conditio deterior constitueretur, cum enim Monasterium nunquam moriatur. *arg. L. proponebatur. 76. ff. de Judic.* nunquam etiam domino deberetur *laudemium*, nisi quod aliquando novum pactum fiat cum Monasterio, ut loco laudemii certa aliqua pecunia vel res alia certo tempore, præsertim vero si Prælatus moriatur, vel novus eligatur, persolvatur. Vid. Tamb. *de Jure Abbatum. tom. 3. disp. 11. q. 4.*

2 Illud quoque hic adnotandum, si Vasallus vel emphyteuta faciat professionem, quod non teneatur Monasterium *renovationem investituræ petere*, vel præstare *laudemium*, quia persona Vasalli non mutatur, cum Monasterium tantum retineat feudum vel emphyteusin, quatenus Religiosus professus unam personam cum Monasterio constituit, quæ fictio identitatis personæ per mortem naturalem religiosi solvitur, & proptea etiam fideicommissum, feudum & emphyteusis a Monasterio recedit. 3 * Quemadmodum per

per eandem fictionem explicari poteſt, qualiter uſusfructus, quem aliquis in ſæculo habuit, ad Monaſterium tranſeat, ſaltem quoad vitam uſufructuarii, cum tamen uſusfructus jus mere perſonale ſit, & in alium transferri non poſſit, *L. ſi uſusfructus. 66. ff. de Jure dotium.*

4 Utrum autem faciens diſpoſitionem ante ingreſſum teneatur adhibere ſolennitates Juris Civ. hic non importune quæritur? Et quidem, ſi Monaſterio aut piis cauſis velit relinquere res ſuas, non eſt tantũ dubium, quin absque dicta ſolennitate id facere poſſit, ut paulo poſt dicemus. Item ſi per donationem aliumque ſimilem actum inter vivos diſponere intendat, nulla ſolennitas, ſed probatio tantum neceſſaria erit. Tota ergo difficultas verſatur circa diſpoſitionem per modum teſtamenti, & ad profanas cauſas, ſi v. g. amici aut conſanguinei hæredes inſtituantur. Etiam hoc caſu non requiri ſolennitatem Juris Civilis, dummodo teſtamentum contemplatione ingreſſus factum ſit, docet Clarus *§. teſtamentum. q. 28. n 5.* & ibidem Harp. *in addit. n. 1.* poſt Barth. Bald. Decium & alios ibidem cc. argumento a militibus ſæcularibus (quibus conceditur ſine ſolennitate teſtari, etiam eo caſu, quo proxime accingendi ſunt militiæ. *l. penult. & t. tit. ff de Milit. teſt.*) ducto ad milites ſpirituales, qui pugnant pro defenſione ſpiritualium & animarum, quæ omnibus temporalibus præferenda ſunt, *cap. ſolitæ. 6. v. quod autem. de Major. & obedient.* *

5 Verum cum hæc ſententia parum ſit favorabilis Monaſteriis; quibus per teſtamenta auferuntur bona alias ipſis debita, ideo ad ſummum eam admittimus, ſi quis, dum actu Novitius eſt, talem diſpoſitionem faciat, tunc enim jam translatus ad forum Eccleſiaſticum (licet poſſit regredi ſicut Clericus in minoribus conſtitutus) non videtur legibus Civilibus, ſed Jure potius Canonico obligari. *cap. quod Clericis 9. de Foro comp.* Faciunt huc tradita a Laur. de Franch. & Paſqual. *in addit. de Controverſ. Reg. p. 2. q. 84.* Tambur. *de Jur. Abb. Tom. 3. diſp. 6. quæſt. 28.* Contrarium autem putamus dicendum cum Salicet *in auth. ſi qua mulier C. de SS. Eccleſ.* & ſequacibus, quando diſpoſitio fieret omnino extra Monaſterium, ubi aliquis nec de foro Eccleſiaſtico eſt, nec *confeſtim* recipiendus ad veram militiam ſpiritualem, ſcilicet ad profeſſionem, ſed tantum ad hujus militiæ tyrocinium. Optimus textus *in l. ex eo 42. ff. de Milit. Teſtam.* Non obſtat *Nov. 5. c. 1.* ubi Juſtin. Imper. dat licentiam ingreſſuris Monaſterium, ut rebus ſuis prius uti poſſint, *quo voluerint modo*· nam intelligitur vel de actibus inter vivos nullam ſolennitatem requirentibus, vel de *modo* diſtribuendi quid, quantum & cui placuerit, non vero de *modo* formæ & ſolennitatis; neque enim credibile eſt, Imperatorem voluiſſe ex teſtamento non ſolenni tam facile adimere

 bona

bona Monasteriis, quæ *in d. Nov. 5. c. 1. & d. Auth. ingressi.* voluit præ omnibus aliis hæredibus (exceptis liberis) iisdem competere, præsertim cum testamenta extra Monasterium condita multis dolis sint obnoxia.

6 Præterea quæritur, an executio dispositionis ingredientis Monasterium statim facienda sit post professionem, vel exspectanda sit mors naturalis professi? ℞. Si ingrediens actum inter vivos v. g. donationem fecerit, talis actus, sicut statim obligat, ita statim executioni mandandus erit. Si vero ingrediens disposuerit per actum ultimæ voluntatis, testamentum, codicillum &c. tunc si Monasterio aliquid reliquit, id statim Monasterio acquiritur, quia idem fieret, licet dispositionem non fecisset. *d. Auth. ingressi.* Sin autem extraneis relinquit, consuetudo locorum inprimis attendenda erit, a qua abstrahendo multorum est doctrina cum Barth. *in auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles. num.* 10. Panormit. *in c. in præsentia* 8. *de Probat. n. 70.* quos sequitur Cov. *c. de Testam. n. 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 17. n 9.* esse distinguendum inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, ita ut in his professio Religiosi æquiparetur quoad executionem testamenti morti naturali; in illis vero mors naturalis exspectanda sit, et interim Monasterium bona possidere debeat, nisi ingrediens nominatim aliter disposuerit.

7 Plures adhuc aliæ quæstiones hoc loco ventilandæ forent, quæ cum incerti prorsus juris sint, malumus in iis judicium nostrum certis de causis suspendere. Referemus nihilominus *remissive* singularum quæstionum status & authoritates; sit in arbitrio Religiosi & boni Judicis alterutram sententiam locorum consuetudinibus & circumstantiis, expensis itidem decidendi rationibus amplecti, scietque observare, quod *ait J. C. in l. sunt Personæ 43. ff. de Relig. & sumpt. fun. summam esse rationem, quæ pro Religione facit*, atque in dubio præferre sententiam pro causa magis favorabili. *c. ult. de Sent. & re jud.* aut certe si absoluta pronuntiatio pro alterutra parte videatur nimis dura, consulto faciet, transactionem inter Monasterium & suum collitigantem, habita consideratione opulentiæ unius & indigentiæ alterius omni meliori modo procurando, ad quam aliquando in lite valde intricata præsertim diuturna per media compulsorialia partes adigi posse, docet Panorm. *in c. cum inter 16. de Eiect. n.* 8. Barb. *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 79. n.* 9. *per text. in c. placuit. 9 & passim in dist. 90.* Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tr. 1. c. 5. n. 16. V. quæres.* ubi etiam addit, licere aliquando Judici in causa valde dubia, quam post accuratam discussionem decidere non potest, cuique parti dimidium adjudicare, quod an extra casum & viam transactionis procedat, diversæ sunt DD. opinones, quas exami-

examinare non eſt hujus loci & inſtituti.

8 *Prima* igitur talis *quæſtio* eſt, an ſi pater Religionem profeſſus habeat liberos in ſæculo, teneatur ipſe, vel Monaſterium ejus loco, dare in vita ſua legitimam iſtis liberis, aut ex natura correlativorum filius profeſſus legitimam ſuis parentibus, caſu quo fortaſſis bona adventitia aut ſimilia ab aliis, quam a parentibus acquiſita haberet?

9 Pro affirmativa eſt text. *in c. cum ſimus 14. de Regular.* & ib. docet Barb. *n. 2.* cum aliis allegatis. Negativa econtra fundatur in communi regula, quod viventis non ſit hæreditas, nec, quamdiu adhuc jus eſt utendi bonis, ſcil. ante mortem naturalem (quod in propoſito ſaltem competit Monaſterio una cum Religioſo) computatio aut executio legitimæ fiat. Ita ſuſtinent multi DD. apud eundem Barboſ. *d. l. n. 1. cc.* qui etiam ſimul ad *d. cap. cum ſimus.* reſpondent, ibi veriſimiliter Patrem jam fuiſſe mortuum, cum filius petierit legitimam ex *ſucceſſione* ſibi debitam, ſucceſſioni autem ante mortem regulariter locum non eſſe, conſtat.

10 * Notanter hic adjici poteſt, quod Juſt. *Nov. 5. c. 5.* ſtatuerit, ut in legitimam filiorum imputetur dos & donatio propter nuptias, vel ſi quid aliud eis a parentibus donatum fuerit.

11 *Secunda eſt quæſtio*, an faciens diſpoſitionem ante profeſſionem teneatur Monaſterio relinquere portionem aliquam per modum legitimæ? Negat Panorm. *in c in præſentia, de probat. n 51.* eo quod in *Nov. 5. c. 5.* abſolute detur poteſtas ingredienti, prout vult, & ſpeciale ſit *ex auth. ſi qua mulier, C. de SS. Eccleſ.* in parentibus, ut ſi poſt profeſſionem velint diſponere inter liberos, teneantur ſaltem unam portionem filialem ſuo Monaſterio reſervare, cum alias totum, extra legitimam liberorum, fuiſſet Monaſterio acquiſitum.

12 Affirmat autem quæſtionem D. Antoninus apud eundem Pan. *d. l.* Gloſſ. quam allegat Barth *in auth. ſi qua mulier. n. 3.* & videtur approbare Covar. *de Teſtam. c. 2. n. 10. verſ. ipſe vero.* Ratio eſſe poteſt, vel quod Monaſterium habeatur loco filii, *arg. d. auth. ſi qua mulier. &c. in præſentia de Prob.* vel potius, quod Monaſterium jam quoad ſpiritualem regenerationem & directionem, ac continuam alimentationem toto vitæ tempore duraturam ſuccedat in locum parentum, æquitas proinde ſuadere videtur, ut jure parentum in exigenda portione legitima uti poſſit, juxta regulam, quod ſurrogatum participet jura ejus, in cujus locum ſurrogatur; quæ ſane non minima ratio fuit, cur Juſtin. Imperat. tam enixe & repetitis vicibus conſtituerit, ut ingredientis omnia bona ſaltem ſine prævia diſpoſitione, Monaſterio acquirantur, idque in Monaſteriis non bene dotatis aut depauperatis, ma-

xime

xime vero non extantibus liberis naturalibus, tanto magis concedere videatur, eo fere modo, quo filii parentes inopes, Ecclesia Patronum pauperem, propter beneficia ab istis personis accepta potius, quam extraneos alere tenentur.

13 Illud tamen multi fatentur, propter defectum legitimæ Monasterio relictæ non corruere totum testamentum, sed tantum peti posse legitimam. Vide Cov. *d. c.* 2.

14 *Tertia est quæstio*, utrum Imper. *in auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles.* desumpta *ex cap. si qua mulier. 38. Nov. 123.* potuerit parentibus (quod aliqui etiam ad liberos respectu Parentum ob correlationem extendunt, aliis tamen dissentientibus. Vid. Barb. *ubi infra n. 18.*) dare licentiam testandi inter liberos post professionem, ubi nullum amplius habent dominium juxta *Nov. 5. c. 5.* & bona jam de facto Monasterio sunt acquisita, excepta legitima liberorum? Communis sententia affirmat, eo quod *d. auth.* sit in Decretum Gratiani relata. *c. si qua mulier. 9. c. 19. q. 3.* & ita saltem tacite approbata a Pontificibus, qui illud Decretum in Scholis & Judiciis recipi patiuntur. Neque, ajunt, hæc dispositio est proprie testamentum factum a Domino bonorum, sed divisio inter liberos facta tanquam ab administratore ab ipso jure ad hunc effectum constituto. Ita Barb. *in collect. ad d. auth. si qua mulier n. 5. & 12.* Molina. Less. Sanch. & alii apud eum citati.

15 Negat etiam Nav. *de Regular. consil. 2. n. 53.* cujus sententia firmiori videtur niti ratione, & pro ea dici potest, Imperatorem non habuisse potestatem disponendi circa bona de facto Ecclesiæ per translationem Personæ in statum Ecclesiasticum acquisita (sunt enim bona personam concomitantia, ejusdemque gaudent exemptionis & fori privilegio, *c. quanquam 4. de Cens. in 6. c. si quis 4.* ubi Panorm. *n. 3 de Foro comp.*) aut obligandi Monasterium, ut ea extraderet illis, quibus Religiosus jam professus, qui secundum Canones nec nolle, nec velle habere censetur. *c. ult. de Sepult. in 6.* per novam dispositionem reliquisset, quia constitutiones Civ. etiam de cætero favorabiles, si aliquam obligationem contineant, & non habeant rationem meri privilegii, non stringunt Ecclesias, *c. Ecclesia 10 & ibi DD. de Constitut.* Quod vero dicitur, eandem auth. a Gratiano in Decretum relatam, a Pontificibus tacite approbatam censeri, facile, meo quidem judicio, responderi potest, eo modo censeri approbatam, quo modo fuit relata, at non fuit relata simpliciter, sed cum annexa auth. *nunc autem. de Episc. & Cler.* quæ prorsus habet contrarium sensum priori authenticæ, ut legenti patebit, ergo &c. per quam responsionem fieret abstractio ab illa quæstione, an omnia dicta Gratiani

tiani habeant auctoritatem legis, & sint approbata a Pontificibus.

16 *Quarta est quæstio*, utrum testamentum, ante ingressum factum, post professionem revocari possit? notanter autem loquor de testamento; actus enim inter vivos statim irrevocabiliter obligant, si eo modo facti sint, quo inferius dicemus. Negant Panorm. *in d.c. in præsentia*, *n. 6.* Cov. *d.c. 2. n. 9.* Fachin. *6. c. 15.* & alii cc. a Barb. *ad Trid. Sess. 25 de Regul. c. 16. n. 20.* Rationem assignant, quod Religiosus post professionem nec dominium, nec jus testandi habeat, nec testamentum debeat ab alterius scil. Abbatis, sicut nec filiifam. a patris arbitrio dependere, cum tamen Religiosus sine consen- Abbatis *nec nolle nec velle* habeat. *cap. fin de sepult. in 6.* Contrarium docet Barth. *in d. Auth. si qua mulier. n. 14.* Aretin. *in l. 1. ff. de Testam. n. 5.* Jason. *in d. auth. si qua mulier*, *n. 33.* & quidam alii apud Barb. *d. n. 20. v. contra.* Si enim juxta superius dicta testamentum in Monasterio bonorum capaci confirmatur ante mortem naturalem Religiosi, & dominium interim manet penes Monasterium, & eatenus penes Religiosum, quatenus cum Monasterio unam fictam personam constituit (nam Monasterium non pro muris & ædificiis, sed collectione Religiosorum accipiunt) ergo nihil videtur obstare, quin a Religioso cum consensu Abbatis revocari possit, si non faciendo testamentum aliud, saltem prius lacerando & declarando, se velle pro favore Monasterii ab intestato decedere, *l. 1. §. 3. ff. de his quæ in Testament. del. l. pen C. de Testam.*

Pro coronide hujus materiæ 17 de dispositione ingredientium Monasterium, & quia hactenus circa solennitatem, executionem, & revocationem, distinximus actus *inter vivos* ab actibus *ultimæ voluntatis*, hic adjicienda est quæstio, an ergo ingredientes quoscunque actus inter vivos valide & irrevocabiliter celebrare possint? ℟. licet alias quilibet rei suæ moderator sit & arbiter, ac cæteris paribus, si scilicet legitimæ ætatis, sui juris & sanæ mentis sit, libere de rebus suis disponere valeat, *l. in re mandata 21. C. Mandati*, atque contractus semel initi fiant necessitatis & regulariter irrevocabiles, *l. sicut 5. C. de O. & A.* quia tamen facile accidere potest, ut ingressuri Religionem nimio zelo ducti, nec prævidentes inconstantiæ & regressus fortassis ob novam causam morbi aut aliud periculum, bona sua præmature in alios distribuant, ita ut, si ex post facto ad sæculum redire vellent, aut deberent, magna egestate laborarent, ideo Concil. Trident. *Sess. 25. de Regul. c. 16.* pro favore ingredientium edidit constitutionem in hæc verba: *Nulla renuntiatio aut obligatio antea facta etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi sive ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante pro-*

fessionem, ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione, aliter vero facta etiamsi cum hujus favoris expressa renuntiatione, etiam jurata, sit irrita, & nullius effectus. Sed neque ante professionem, excepto victu & vestitu Novitii vel Novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocunque prætextu a parentibus vel propinquis aut curatoribus ejus Monasterio aliquid ex bonis tribuatur, ne hac occasione discedere nequeat, quod totam vel majorem partem substantiæ suæ Monasterium possideat, nec facile, si discesserit, id recuperare possit: quin potius præcipit S. Synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc ullo pacto fiat, & ante professionem omnia restituantur, quæ sua erant &c.

Itaque ex hoc textu satis constat, ut contractus vel obligatio ante professionem facta valeat irrevocabiliter, tria debere concurrere. I. Ut fiat intra duos menses proximos ante professionem. II. Ut fiat cum licentia Episcopi vel ejusdem Vicarii. III. Ut professio subsecuta sit.

Explicatur hæc Trid. constitutio per DD. quos plena manu refert Barb. *ad d. c. 16. Trid. & de Offic. Episc. alleg. 99. n. 17.* ut præter donationes liberales comprehendat etiam renuntiationem beneficiorum sæcularium, saltem quæ fiunt in favorem alicujus certi, fidejussionem, liberationem, qua Novitius Tutorem vel Curatorem suum a reddendis rationibus liberat, item ut intelligatur de professione subsequenti valida, & non sufficiat professio de facto tantum emissa, si jure non subsistat, nisi ex postfacto de novo ratificetur. Et demum ut locum habeat non tantum de Minoribus, sed generaliter quibuscunque etiam Majorennibus, ut a Sac. Congregat. declaratum referunt cc. apud Barb. *d. alleg. 99. n. 19.*

Restringitur vero eadem constitutio, ut non comprehendat contractus onerosos v. g. emptionis, venditionis, permutationis &c. in quibus tantundem recipit Novitius, quantum dat: neque testamenta, codicillos aut donationes mortis causa, quæ ex sua natura revocari possunt, si Novitius ex Monasterio regrediatur, tanquam morte naturali vel civili non confirmata: neque victum aut vestitum, quem pro se tribuit Novitius Monasterio. Item in aliquibus Religionibus usu receptum non esse, ut ab Episcopo petatur licentia disponendi de rebus suis, ex Vega & Sanch. refert Barb. *cap. 16.* Trident. *n. 28.*

Denique multi DD. existimant, hoc Concilii Decreto, quod expresse tantum de Novitiis loquitur, non comprehendi obligationem, aut renuntiationem factam ante Novitiatum adhuc in sæculo, alii vero contrariam sustinent putantes, Concilium æque de dispositione in sæculo facta, quam in Novitiatu intelligendum esse, dummodo intuitu ingressus facta sit. Vid. *cc.* apud Barb. *dd. locis.* Prioris sententiæ fundamentum sumi-

sumitur ex communibus regulis, nimirum, quod correctio Juris vel constitutio pœnalis aut irritans contractus sit odiosa & stricte, prout loquimur, interpretanda: quod volenti non fiat injuria: quod damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi imputandum sit; quod ingrediens debuisset fuisse cautius mercatus &c. Posterior sententia fundatur in *mente* Conc. Trid. cujus intentio fuit præcavere, ne ingredientes ob præproperam bonorum distributionem a regressu impediantur, vel certe regredientes in paupertate vivere debeant: quæ ratio tanto magis etiam circa existentes in sæculo procedit, quanto ipsi eventum Religionis, & supervenientes causas regressus minus providere possunt. Et alias frequenter eludi posset Concilium, si nimirum curarent parentes vel consanguinei, ut ante ingressum liberi renuntiarent, ne deinde post ingressum possent retrocedere. Accedit etiam ratio æquitatis, quod in dubio potior sit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando. Nos hanc quæstionem, quæ sicut sæpe evenire, ita multis tam Monasteriis, quam sæcularibus præjudicare potest, cum hic & nunc nec Judices simus nec consulentes, cum superioribus. *n. 7. & seqq.* relatis, *indecisam*, & lectori, consideratis utriusque partis rationibus, judicium relinquimus.

ADNOTATIO.

HOc Privilegium egregie in favorem Monasteriorum multis prosequitur Barbosa I. *Eccl. Un. lib. 3. c. 31.* qui omnino videri poterit.

Ad textus *feudales* contrarios plures explicationes adducit Sanch. *l. 5. Cont. c. 35.* ex quibus illa videtur inter DD. receptior, quod intelligendi sint de talibus feudis, quæ requirunt *personale servitium*, quod non sit *pecuniarium*, nec per *substitutum* impleri possit, sicut aperte colligitur ex illa causali, quam tradit Feudista JC. in tit. *de Vasallo Milite, qui arma bellica deposuit, eo quod desinat miles esse sæculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.*

Unde etiam in Regnis, ducatibus & similibus dignitatibus non succedit Monasterium, quia requirunt personalem præsentiam in comitiis, bello &c. bene autem in aliis feudis, licet habeant jurisdictionem annexam; non enim esset ratio impediendi successionem, non propter jurisdictionem, quia ea potest exerceri per officiales Monasterii, cum alias nec *allodialia* habentia jurisdictionem transirent in Monasterium: non etiam ratione incapacitatis feudi, quia Monasteria esse feudorum capacia constat ex tit. *de cap. Corr. in fi.*

Ad *n. 6. in fin.* adde rationem disparitatis inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, quod in his professio magis assimiletur morti naturali, quia dominium nec in communi nec in particulari retinetur & nisi statim fieret executio testamenti, dominium bonorum in vita Religiosi esset nullius.

Dices in Monasteriis bonorum capacibus professus censetur *civiliter* mortuus. ℟. Quod Religiosus professus quidem *spiritualiter* moriatur mundo, non vero *civiliter*, id est quoad effectus juris civilis, alias ne quidem cum consensu Praelati posset agere in judicio, & minus judex esse, neque succedere; deinde mors civilis non confirmaret, sed potius irritaret testamentum, §. *5. Inst. quib. mod. test. infir.* quod autem Religiosus non possit testari post Professionem, fit exinde, quod suam voluntatem in alium resignarit, nec amplius sui juris sit, sicut arrogatus filiusfam. effectus. Minus Religiosus perdit *libertatem* in sensu juris, aut efficitur *servus* jux. dict. *Priv. XI.* certe nec filius prohibente patre pro suo libitu agere potest, nihilominus homo *Liber*, non *servus* est. Quamvis enim libertas describatur, quod sit *naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet*, additur tamen: *nisi quis vi aut jure probibeatur.*

Ad eundem n. 6. in fine. ibi: *nisi ingrediens aliter disposuerit* adde Molinam. *de Jur. & Just. disp. 140. n. 4.* ita legata possunt in vita testatoris praestari, & aliquid *pro legato* in vita testatoris usucapi potest, Rath. *Tract. de Usuc. cap. 3. ass. 21.*

Ad num. 17. Quaeres, an illa constitutio Concil. Trident. etiam in terris Imperii obliget? ℟. Affirmative. I. Quia loquitur de Novitiis, qui sunt de foro Ecclesiastico, ergo in eorum dispositionibus attenditur Jus Canonicum. *c. quod Clericis. 9. de Foro comp.* Non obstat, quod postea redeant ad saeculum, nam ad valorem contractus spectatur tempus & locus, quo initus est. II. Quia Jus Civile suppletur per Canon. ex causa aequitatis. *c. 1. de Nov. op. nunci.* licet vero Jus civile sit contrarium in terminis generalibus. *l. in re, mandata. 21. C. Mand.* non tamen in hoc speciali casu, ubi multa aequitas pro Jure Ecclesiastico pugnat. III. Quia causa, de qua disponit Trident. recte censeri potest inter *Ecclesiasticas*, cum agatur de impediendo regressu ex Monasterio.

PRI-

PRIVILEGIUM X.

Monasterium succedit Novitio sine legitimis hæredibus defuncto.

1. *An Monasterium succedat Novitio extantibus Consanguineis? remissive.*
2. *Non extantibus Consanguineis excludit fiscum.*
3. *Donatio ante professionem facta Monasterio non irritatur, licet professio morte præventa.*

1 QUidquid sit, an Monasterium succedat Novitio sine Testamento defuncto, si Consanguineos habeat, & saltem *tacite* professus non sit, quod aliqui affirmant, aliqui negant apud Clarum in §. *Testamentum q. 28.* Fach. 6. *Contr. c. 19.* Barb. *in auth. ingressi. C. de SS. Eccles. n. 5.* Mol. *disp. 104. n. 4.* * Sane si consanguineos Novitius defunctus non habet, putamus, Monasterio potius, quam Fisco Successionem adscribendam.

2 Nam si quis ex aliquo Collegio honesto aut corpore Decurionum, Militum, Naviculariorum &c. decedat sine legitimis hæredibus, bona ipsius non ad fiscum, sed ad ipsum Collegium deferuntur. *l. 1. & t. t. de Hæred. Decur.* At vero Novitius censetur esse de Collegio & corpore Monasterii, cum ibidem habeat forum Judiciale & Parochiale, item & Privilegium Canonis, ergo &c. idque confirmatur *ex l. Si quis Presbyter. 20. C. de Episc. & Cler.* ubi generaliter deciditur, quod in bonis quarumcunque personarum ad vitam vel servitium Ecclesiasticum destinatarum, si absque legitimo hærede defungantur (quod tamen hodie in Religiosis *Professis* aliter se habet, in quorum bonis etiam Consanguinei excluduntur, quibus legitima non debetur. *auth. nunc autem. C.* jam *d. t.*) non fiscus sed Ecclesia succedat. Facit enim text. *in l. 10. ff. de Jure fisc.* quod in dubiis quæstionibus contra fiscum recte respondeatur.

3 Sed quid, si Novitius intra duos menses proximos ante professionem inter vivos donaverit res suas Monasterio, & postea ante Professionem tacite vel expresse emissam decessisset, anne Monasterium res sibi donatas petere vel retinere poterit? Ratio dubitandi sumitur ex Concilio Trid. *Sess. 25. de Reg. c. 6.* Ubi quæcunque renuntiatio aut obligatio antea facta effectum non aliter sortiri dicitur, quam secuta Professione.

Verum non obstante hac dubitandi ratione, existimo, donationem esse validam & irrevocabilem, quia intentio Concilii tantum fuit providere, ne vel ultimo momento regressus ex Mona-

sterio impediatur, ergo ubi amplius non est libertas regrediendi, scil. post Professionem vel mortem naturalem, tollitur etiam dicta Concilii dispositio, & habet locum, quod dicitur, cessante ratione legis cessat ipsa *lex l. adigere, 6. §. quamvis. 2. ff. de Jure Patron.* & leges ita interpretandæ sunt, ut verba intentioni, non intentio verbis deserviat. *c. secundo 41. de Appell. l. scire leges. 17. ff. de LL.*

ADNOTATIO.

AD *num. 3.* Dices, quando præscribitur forma actui, non habet locum illa Regula *cessante causa &c.* Sicut si matrimonium coram decem hominibus sine Parocho contraheretur. ℞. Professionem non esse *formam* dispositionis quia eam non ingreditur, nec ejus solennitatem, sed tantum esse conditionem, a qua dependet dispositionis executio.

PRIVILEGIUM XI.

Religiosus quidquid acquirit, acquirit Monasterio.

1. *Claudicat similitudo inter Monachum & servum.*
2. *Justin. extollit statum Monachalem.*
3. *An, ut Religiosus teneatur ad paupertatem, necesse sit, eam expresse vovere?*
4. *Fugitivi acquirunt Monasterio. An etiam ejecti? Remissive.*
5. *Quid de bonis transeuntium ab una Religione ad aliam?*
6. *Quid si legetur Religioso aliquid sub conditione, ut ad ipsum & non ad Monasterium pertineat?*
7. *Prælatus potest Religioso concedere peculium ad honestos usus & ex causa.*
8. *An Monasterium teneatur ex contractu Religiosi?*

NOn tantum bona, quæ Religiosus ante professionem habuit, cedunt Monasterio, ut superius explicavimus, sed etiam quæ post professionem sive per propriam industriam, sive per alienam largitionem acquirit; etenim Religiosus propter votum paupertatis proprium aliquid habere non potest.

1 Non tamen exinde inter Religiosum & servum paritas est, ut quidam imperiti sibi imaginantur. Nam servus nullo respectu quid proprium habet, sed quidquid acquirit, domino acquirit, etiam ignoranti & invito. Monachus, quamvis ex sua particulari persona nihil proprium habeat, ea tamen, quæ toti Monasterio, etiam ipsi

ipsi jure identitatis, quatenus in corpore Monasterii esse habet, sunt propria. In aliis quoque valde claudicat similitudo, & ut sexcentas disparitates prætereamus, ecce servus nequidem cum consensu domini potest munera publica vel judicialia obire, cum dominus per suum consensum non possit derogare Juri publico, quod servum a talibus muneribus prohibuit. *L. Barbarius. 3. ff. de Offic. Præt. L. 7. ff. de Testibus.* Religiosus autem cum consensu sui Prælati potest esse Procurator in judicio. *Clem 3. de Procurat.* Advocatus *cap. 2. &* ibi Barb. *& DD. de Postulando*, imo & Judex scilic. Episcopus vel Vicarius Episcopi, Barb. *de Offic. Ep. alleg. 34 n. 22.*

2 * Denique status servilis abjectus est & vilis, *Conversationis autem Monachalis vita* teste Justiniano, *Nov. 5. sic est honesta, sic commendare novit DEO ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem ejus maculam detergat, purum autem declaret & rationali naturæ decentem, & plurima secundum mentem operantem & humanis cogitationibus celsiorem.* Sed ad propositum.

3 Q. I. Utrum Religiosus, qui non vovit expresse *paupertatem*, sed tantum obedientiam secundum regulam, sicut in quibusdam Religionibus usitatum, nihilominus sit incapax *proprietatis*? ℞. affirmative, quia tria vota *castitatis, paupertatis, & obedientiæ*, sunt Religionis substantialia, & ut inquit Pontifex, *in c. cum ad Monasterium. 6. de Stat. Monach.* adeo annexa regulæ Monachali, ut contra ea nec S. Pontif. possit licentiam indulgere. Quare qui se per votum ad Religionem ejusdemque regulæ observantiam obligavit, hoc ipso etiam implicite & per necessariam consequentiam obligavit se ad ea, quæ sunt Religionis & regulæ substantialia, Innoc. *in c. consulti. 20. de Regul. n. 18. v. 24.* Azor. *Inst. Mor. p. 1. lib. 12. c. 4. q. 2.* & communiter alii &c.

4 Q. II. Utrum etiam Religiosi *fugitivi*, aut *ejecti* acquirant Monasterio? De fugitivis certum est, quod per suum factum Monasterium Jure, quod in eos habet, privare non potuerint *c. Abbates. 16. c. 18. q. 2.* De illis vero, qui perpetuo ab aliquo ordine *ejecti* sunt, inprimis conveniunt DD. quod tales non liberentur voto *paupertatis*; sicut non desinunt esse Religiosi; Unde nihil tanquam proprium sibi possunt acquirere, sed solum jus habent ea sibi quærendi, quibus præcise & defacto ad sustentationem indigent. Azor. *d. l. c. 16. q. 4* Nav. *Comment. de Regul. num. 33.* Palaus *p. 3. tr. 16. disp. 3. punct. 19. n. 5.* Tota igitur difficultas est, cui ergo proprietas bonorum per Religiosum ejectum obtentorum acquiratur? Sunt, qui Monasterio, sunt, qui Episcopo vel Ecclesiæ, cui Religiosus ejectus inservivit, adscribant. Vid. Less. *de J. & J. lib. 2. c. 4. num. 112.* Molina *disp. 140.* Panorm. *in c. 1. de infant. expos.*

5 Q III. Cui Monasterio acquirat Religiosus, qui ab una Religione

ad

ad aliam transivit, sicut in *c. licet. 18. de Regul.* cuilibet Religioso conceditur ex zelo perfectionis ad strictiorem ordinem transire? ℞. Esse distinguendum inter bona jam priori Monasterio acquisita, & inter bona, quæ acquiruntur post translationem Religiosi: priori casu, bona manent irrevocabiliter apud Monasterium, cui semel acquisita sunt, imo etiam illa bona priori Monasterio acquiruntur, quæ cedunt, dum Religiosus in secundoMonasterio Novitiatum agit, quia eo tempore adhuc revera est Religiosus prioris Monasterii, quod eum regredientem recipere debet, ergo eidem acquirit.

Quod si Religiosus a mendicantibus bonorum incapacibus transeat ad non mendicantes v. g. Carthusianos, bona, in quibus eo tempore, quo transiens erat in Religione mendicantium, consanguinei successerunt, etiam imposterum apud eos manebunt, & similiter quæ tempore Novitiatus in secunda Religione obveniunt, ad consanguineos devolventur.

Posteriori vero casu, quando scilicet bona acquiruntur postProfessionem in secunda Religione factam, subdistinguendum est, an Religio sit bonorum capax, vel non; si sit capax, talia bona ad eam pertinebunt, ex prædicta regula quod quilibet Religiosus acquirat suo Monasterio. Si sit incapax, ut si quis a Benedictinis transierit ad Capucinos, & ei v. g. deferatur hæreditas aliqua, hæc non priori Monasterio, a quo per professionem in secundo plane liberatus est, sed consanguineis acquiretur. Ita ex Declarat. Card. *& Decis. Rotæ Rom.* tradit Barb. *I. E. V. lib. 1. c. 42. num. 9.* Tamb. *de Jure Abb. tom. 3. disp. 7. q. 6.*

6 Q. IV. Quid censendum, si Religioso aliquid legetur in testamento, vel donetur sub hac conditione, ut ad eum, & non ad Monasterium pertineat? ℞. Cum actus præsertim ultimarum voluntatum ita interpretandi sint, ut valeant potius, quam ut pereant; *L. in contrahenda. 172. ff. de R. J. L. qui quadringenta. 88. ff. ad L. Falc.* & verba Testatoris debeant intelligi secundum conditionem personæ *L. plenum. 12. §. Equit. ff. de Usu & hab.* ideo prædicta conditio in hunc modum exponenda erit, ut commoditas sola & usus pertineat ad talem Religiosum; quod si Abbas consentire nollet, corrueret Legatum tanquam deficiente conditione Barth. *in auth. excipitur. C. de Bon. quæ liber.* Panorm. *in c. Monachi. 2. de statu Mon. num. 8.* Molin. *disp. 140. num. 20.* Si tamen Prælatus consentiat, Monachus vero usum & commoditatem sibi competentem Monasterio resignet, valida erit resignatio juxta regulam, quod quilibet favori suo renunciare possit. *L. pen. C. de Pact.* Sanch. *l. 7. mor. c. 17. n. 9.*

7 Q. V. An ergo Prælatus possit dare licentiam, ut Religiosus certum aliquod peculium habeat? ℞. Sententiam esse ferme usu receptam,

ptam, posse Prælatum alicui Religioso aliquod peculium ex rationabili causa (ut quia in studiis vel alia administratione aut expeditione extra Monasterium versatur) in genere ad usus honestos concedere, dummodo ita concedat, ut non simul potestatem revocandi a se abdicet, & Religiosus paratus sit ad quamcunque revocationem Prælati id resignare. Unde statutum Concil. Trid. *Sess. 5. de Regul. c. 2.* quod non liceat Superioribus bona stabilia seu immobilia alicui Religioso concedere etiam ad usumfructum, usum, administrationem vel commendam, a plerisque tantum de concessione perpetua & irrevocabili intelligitur. Vid. cc. apud Barb. *ad d. c. 2.* Trid. *num. 2.*

8 Q. VI. An, quia Religiosus omnia acquirit Monasterio, teneatur Monasterium ex contractu ipsius, vel ab debita solvenda? ℟. Non teneri, nisi quatenus tacite vel expresse est Religioso commissa aliqua administratio. Quod si ex facultate superioris versetur aliquis in studiis in loco distanti, vel in aliquo alio negotio, obligaretur Monasterium ad ea, quæ ibi, prout attenta qualitate personæ, vel negotii recta ratio postulat, contraheret: quoniam eo ipso quod ad id mittitur, censetur illi concessa facultas celebrandi ejusmodi contractus. Aliis vero contractibus, quos Religiosus ultra administrationem ac facultatem tacite vel expresse ipsi concessam iniret, licet in hoc sensu obligaret secum contrahentes Monasterio, sive proprio, sive Monasterii nomine contraheret, quod in potestate Monasterii esset illos ratos habere, non tamen obligaret Monasterium, quatenus non posset non habere illos ratos. Ita in terminis docet Molin. *d. disp. 140. n. 12.* cum Innoc. Pan. Nav. & aliis, cujus verba placuit describere, quia scio decisionem apud nonnullos esse exosam. Utrum autem saltem fidejussor pro Religioso interveniens obligetur, vid. apud eundem Molin. *n. 23. c. pen. de Fidejuss.* & *c. 1. de Solut.*

ADNOTATIO.

Ad *n. 2.* Adde, servus potest vendi, manumitti cum peculio, quæ se aliter habent in Monacho *c. cum ad Monasterium. 6. de Stat. Mon.* Item servus non potest accusare dominum. *l. pen. & fin. C. de his, qui acc. non poss.* Monachus potest accusare Abbatem etiam sumptibus Monasterii *c. ex parte 11. de Accus.*

Ad *n. 3.* Adde Instantiam de Clerico suscipiente majores Ordines, quibus cum votum castitatis annexum sit, hoc ipso Clericus id implicite censetur velle. *c. un. de vot. in 6.* Est enim promissio non tantum *expressa*, sed etiam *tacita & implicita*, quoties agitur talis actus, qui secum trahit obliga-

tionem. *l. 2. & 4. ff. de Pact. & t. t. Instit. de Oblig & quasi contr.* Nec curatur, licet Professus *habitualiter* ita fuerit dispositus, ut si scivisset se obligandum ad *paupertatem*, non fecisset Professionem, quia *habitualis* dispositio non attenditur in illis contractibus, qui *traditione sui* perficiuntur, sicut de matrimonio & Professione Religiosa dixi *in Lib. IV. Decretal. de Sponsal. §. 4. num. 4.* imo quamvis *actualem* dissensum ad paupertatem posuisset profitens, licet tunc *& voto* non obligaretur, esset tamen incapax proprietatis ex dispositione *Regulæ & Juris communis. d. c. cum ad Monasterium.* & *c. ex parte. 11. de Accusat.*

Ad *n. 4.* Si Religiosus *injuste* ejectus sit, omnes fatentur, talem ejectionem non nocere Monasterio, quod sine culpa jure suo privari non debet: neque delictum Prælati nocet Ecclesiæ *cap. delictum. 76. de R. J. in 6.* Idem videtur dicendum, si ejectus salva disciplina regulari potuisset reconciliari Monasterio, & tantum per prælatum stetit, quo minus reconciliaretur. *arg. c. ult. de Regular.*

PRIVILEGIUM XII.

Monasterium solvit Jus Patriæ potestatis.

1. Assertum procedit in favorem, non in odium Monasterii.

2. Bona obvenientia filio post Professionem censentur esse quasi castrensis peculii.

1 HOc assertum ita simpliciter tradit Pan. *in c. in præsentia. 8. de Prob. 54.* Sed notabilem ampliationem ponit additio ad Panorm. *d. l. cum.* Bald. Barth. Paul. de Cast. ut procedat in quantum est favorabile. Unde Filiusfam. per ingressum in Monasterium jura Successionis & suitatis non amittit.

De usufructu etiam Patri in bonis adventitiis filiifam. competenti, aliqui non improbabiliter statuunt, eum per Professionem filii quidem amitti, & consolidari cum proprietate, non autem per Professionem Patris. Qua de re diversæ DD. opiniones videantur apud Panorm. *d. l.* Mol. *d. 140. n. 8. & 12.* Fach. *l. 6. cont. c. 12.* Cujus novum (ut ipse appellat) argumentum est, quo probare vult, Patre Religionem professo usumfructum redire ad filium, minimeque in persona patris consistere, neque tanquam jus mere *personale*, in Monasterium transferri posse; quod fundamentum falsum esse, jam superius in Privil. IX. *n. 2. & 3.* diximus.

2 Hoc apud omnes in confesso est, quod in illis bonis, quæ filio Religionem professo post Professio-

fessionem adveniunt, Pater nihil juris habeat, sicut omnia bona filiis post susceptum Clericatum adventitia in numerum quasi castrensis peculii redacta sunt.

ADNOTATIO.

Ratio Privilegii est quoad *patrem*, quia, cum is jam sit in potestate Abbatis, alium in potestate habere non potest: quoad *filium* vero, quia per Professionem prorsus ex domo paterna & patris obedientia abstrahitur, transitque in obedientiam Abbatis incompatibilem cum potestate sæculari paterna. Quod quidem quoad personam filii omnes libenter concedunt, sed tota difficultas est circa *usumfructum* patri in bonis filii competentem. *Negantium* fundamenta duo sunt præcipua. 1. Quod, usumfructum per ingressum filii amitti, non habeatur in jure statutum. 2. Quod filius per suum factum non possit patri præjudicare. Affirmativa tamen sententia valde probabiliter defendi potest. 1. Ex textu *N. 5. c. 5.* ubi Imperator vult, ut res professi immediate transeant *omnino* in Monasterium, sed non transiret *omnino*, quod transit, quoad solam proprietatem. 2. Valet argumentum a *Republica* & *militia* ad *Religionem*, ut Privil. XXXVI. demonstrabitur, sed favore Reipubl. & militiæ omnis dignitas aut cingulum valens a curia liberare, liberat etiam a patria potestate quoad personam & bona *Nov. 81. c. 1.* ibi: *Peculium eis donans & liberi arbitrii esse præbens &c.* ergo &c. Et sicut priori casu pater, in quantum gravatur ex amissione *ususfructus*, relevatur ex honore filii, ita in altero ex precibus, ex accommodatione sancta & honesta filii, & honore status Ecclesiastici. 3. Cessante patria potestate tanquam causa cessat effectus, retentio ususfructus *L. 3. in pr. C. de Bon. mater.* Ad contraria ℞. ad 1. esse legem *in d. Nov. 5.* quæ in dubio pro favore piæ causæ explicanda juxta Privil. XLII. Et argumentum *leg. ex Nov. 81.* quod sufficit *L. 13. ff. de LL.* Ad 2. dico, quod filius præjudicet patri per suum factum ex authoritate legis, sicut si affectaret dignitatem, & consequeretur.

Pan. *in d. c. in præsentia de Prob.* in ea est opinione, quod patri saltem remaneat *dimidia* pars ususfructus *arg. l. 9. §. 3. C. de Bon. quæ lib.* ubi hoc ita est statutum in prœmium emancipationis,

Quod patria potestas cesset, in quantum est *onerosa*, non autem *favorabilis* Monasterio, & ita filius retineat Jura *suitatis*, iterum probatur argumento *d. N. 81. n. 2.* & ex reg. *quod ob gratiam alicujus est introductum, non debet in ejus odium retorqueri cap. quod ob gratiam. 61. de R. J. in 6.*

PRIVILEGIUM XIII.

Monasterium purgat ingratitudinem filii.

1. *Demonstratur hoc privilegium satis probari ex Decreto Gratiani.*
2. *Decretum Gratian. emendatum non tantum est Romæ, sed passim imprimitur, & distrahitur.*
3. *Privilegium probatur scriptura authentica & testibus.*
4. *In antiquis sufficit imperfecta probatio.*
5. *Temerarium est, Gratianum arguere falsi.*

1 PRivilegium istud ab Imperatore Justiniano concessum Monasteriis, ut filius Religionem ingressus propter antecedentem ingratitudinem exhæredari non possit, aperte tradit Gratianus *in cap. fin. 19. q. 3.* Quia vero in vulgatis Codicibus *Nov. 123. c. 41.* ex qua Gratianus illud *c. fin.* desumpsit, non habentur eadem formalia, quæ imponit Gratianus, ideo in controversiam a quibusdam vocatur, utrum hoc Privilegium ex eodem *cap. fin.* sufficienter probetur. Et sufficienter probari, credimus ad oculum (seposito tantisper affectu contrario) demonstrari posse.

2 Supponendum inprimis, librum Novellarum, qui nostris temporibus habetur, non esse primum *originale*, a Justiniano Imperatore vel de ejus mandato conscriptum: fuerunt enim Novellæ primitus Græco idiomate scriptæ, & deinde per diversos authores diversimode in latinum translatæ, ita ut Gottofr. *ad princ. Nov.* attestetur, se unam eandemque constitutionem multoties sibi dissimilem vidisse, & Henricum Agyllæum multas lacunas Hollandrinæ editionis supplevisse. Nec defacto habemus alicujus Principis authentizationem, quod Novellæ ita & non aliter, sicut in vulgatis exemplaribus habentur, in Originali fuerint, vel quod ea interpretatio ex Græco genuina & vera sit: Cum tamen econtra Gregor. XIII. per litteras ad principium Decreti impressas universis Christi fidelibus notum fecerit, se opera Cardinalium aliorumque eruditissimorum virorum Decretum Gratiani cum antiquissimis Codicibus contulisse, & ab erroribus emendatum perfectumque reddidisse. Atque hic emendatus Gratiani Codex non tantum extat Romæ, sed An. 1606. Lugduni impressus ubique distrahitur, & habet titulum: DECRETUM GRATIANI EMENDATUM ET ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATUM, CUM GLOSS. GREG. XIII. PONTIF. MAX. JUSSU EDITUM. AD EXEMPLAR ROMANUM DILIGENTER RECOGNITUM. Et in hoc emendato Decreto supra positum Privilegium expresse habetur inser-

sertum, ac præterea id in antiquis Novellarum Codicibus extitisse, attestatur *additio* (utique authoritate Pontificis Gregorii apposita, ut colligitur ex Præfat. Decreti ad Lectorem) *ad d. c. fin. 19. q. 3.* & Covar. ex Harmenop. *in c. Raynutius 16. de Testam. n. 28.*

3 Porro ex istis omnibus breviter formo tale argumentum; Privilegium quod extat in *Originali* (licet desideretur in quibusdam copiis, non tamen authenticis) & probari potest ex aliis copiis magis authenticis, & testibus &c. Satis probatur: subsummo: Sed nostrum privilegium (licet desideretur in vulgatis Novellarum exemplaribus diversimode ex Græco translatis nec authentizatis) probatur per emendatum decretum & testes, scilicet Gratianum, ipsum Pontificem *in nota additionali* & Covarruviam, ergo satis probatur. 4 Ut nihil dicamus, quod in antiquis Privilegiis, præsertim quando cum antiquitate temporis favor Religionis concurrit, etiam imperfecta probatio sufficiat, sicut generaliter in antiquis testes de auditu, famam, scripturam minus authenticam sufficere, nota & recepta sententia est.

5 Quod vero aliqui apud Cov. existiment, Gratianum in causa Monachorum fuisse suspectum, sane mihi valde temerarium videtur, delictum *falsi* de viro Religioso & magnæ authoritatis præsumere; quare enim non potius præsumitur de quibusdam Laicis, quod in odium Religiosorum Novellam Justiniani depravarint, Religiosum etiam in causa sui Monasterii esse testem idoneum præcipue, quando ipse hic & nunc in specie non sentit utilitatem, abunde probatur *ex c. insuper. 6. c. cum nuntius. 12. de Testibus. c. etsi Christus. 26. in fin. de Jurejur.*

ADNOTATIO.

AD *n. 2.* Additio Reformatorum Decreti authoritate Pontificis hadjuncta ad *cap. ult. 19 q. 3.* ita sonat: *Hoc caput expresse habetur apud Julianum Antecessorem. Nov. 123. c. 59. in quo aliqui Gratianum reprehenderunt, qui hanc Juliani epitomen minime videre poterant.*

Ad *n. 3.* Novellarum vulgata editio habetur pro authentica quidem ex consuetudine, in quantum non apparet de contrario per alias probationes. Ipsum vero *c. 41. N. 123.* non est contrarium *d. c. fin. 19. q 3.* sed tantum non habet eadem formalia, ergo nihil impedit, quin ex alia interpretatione, quod ei deest, suppleatur. Dices, etiam *Scripturam sacram* varie ab interpretibus transferri, non tamen ideo minus esse authenticam. ℞. 1. Solam *vulgatam lectionem antiquam latinam* sacræ Scripturæ esse authentizatam per Concil. Trid. *Sess. 4.* in illo Decreto *de Canon. scrip. V. si quis autem* ℞. 2. Si-

Sicut S. Hieron. quædam supplevit, quæ in 70. Interpretibus desiderabantur, ut illud: *Ex Ægypto vocavi filium meum. Quod habetur in Lectione Homil in Festo Innoc.* ita etiam Julianus ex eoque Gratianus potuit aliquid supplere, quod desideratur in vulgatis Novellarum Codicibus.

PRIVILEGIUM XIV.

Hæreditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo repudiante.

1. Religiosi non perdunt Jus succedendi. 2. Pater tenetur instituere filium Religiosum. 3. Dissensus Religiosi in adeunda hæreditate non præjudicat Monasterio. 4. An Religiosi succedant in Majoratibus? remissive.

1 SI Monasterium bonorum capax sit, tunc Religiosi ejusdem non tantum in Testamento hæredes scribi possunt, sed etiam suis parentibus & consanguineis *ab intestato* succedunt; omnesque tales hæreditates Monasterio acquiruntur per text. & DD. *in L. DEO nobis 56. §. 1. C. de Episc. & Cler.*

2 Adeo quidem, ut testamentum, in quo Pater filium Religiosum non instituit, ex causa *præteritionis* expugnari possit, teste Viv. *tom. 1. com. opin. tit. de Instit. & subst. p. 82. n. 10.* & statutum excludens Monachos a successione, invalidum & contra libertatem Ecclesiasticam pronuntiat Barb. *in d. l. 56. num. 15.* Covar. *in Relect. c. quamvis de pact. in 6. p. 3. §. 2.* Marta. *de Jurisd. p. 4. cas. 26.* Decius *in c. Ecclesia de Const. n. 49.* ubi attestatur, opinionem esse communem.

3 Porro nihil Monasterio præjudicabit, licet Monachus hæreditatem delatam repudiet, tum quia consensus aut dissensus Monachi in Jure effectum non habet. *cap. Si Religiosus. 27. de Elect. in cap ult. de Sepult. in 6.* tum etiam, quod Religiosus comparetur filiofam. qui licet repudiet hæreditatem sibi delatam, patri tamen non præjudicabit, quo minus eo invito adire possit. *l. fin. C. de Bon. quæ lib.* Barth. *in l. 1. de Vulg. subst. n. 21.* Fach. *l. 6. Controv. c. 17.*

4 Utrum autem Religiosi non tantum in simplicibus hæreditatibus, sed etiam in *feudis* & *Majoratibus* succedant, Videatur affirmans Barbosa *in Collect. ad auth. ingressi. C. de SS. Eccles. num. 13. & in tr. Jur. Eccles. Un. lib. 3. cap. 31. num. 3.*

PRI-

PRIVILEGIUM XV.

Hæreditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo mortuo ante aditam hæreditatem.

1. Religiosus vivo testatore decedens nihil transmittit in Monasterium. 2. Secus si post testatorem decedat. 3. Religiosus retinet Jus suitatis.

1 SI Religiosus vivo adhuc testatore, adeoque ante aditam hæreditatem decesserit, satis convenit inter DD. quod tunc Monasterium nihil prætendere possit, cum enim viventis non sit hæreditas, nihil juris potuit in ea Religiosus in Monasterium transferre, sed solam spem quæ evanuit, ubi primum Religiosus per mortem desiit esse filius Monasterii. Ita ex Viv. refert Barbos. *in d. l. DEO nobis. num. 14.*

2 At vero si Religiosus mortuus sit post testatorem, & ita jam post delatam hæreditatem, ista mors non nocebit Monasterio, quin hæreditatem petere possit, nam cum Religiosus omnia acquirat Monasterio, ita hæreditas delata, & Jus eam adeundi jam semel fuit Monasterio acquisitum, sicut docet Pan. *in c. in præsentia. de Probat. n. 77.* & Fach. *l.* 6. *Controv. c. 10.*

3 Et hæc conclusio vel maxime procedit, si de hæreditate *paterna* agatur, ubi non tantum ex ratione prædicta, quod scilicet Monasterio jus adeundi jam quæsitum sit, sed etiam ex capite *suitatis* (quæ per Professionem non tollitur) in Monasterium hæreditas non adita transmittitur. Barb. *d. l. n. 14.* Barth. *in l. si infanti C. de Jur. delib. n. 10.*

PRIVILEGIUM XVI.

Monasterium succedit in Fideicommisso, *si sine liberis &c.*

1. Explicatur assertum. 2. Extenditur. 3. Restringitur.

1 SI alicui hæreditas vel legatum relictum sit, & *si absque liberis decesserit*, per Fideicommissum ei substituatur extraneus, institutus vero vel legatarius Monasterium bonorum capax ingrediatur, exspirabit fideicommissum, & Monasterium per modum filii succedet.

Hoc

2 Hoc Privilegium communiter colligunt & tradunt DD. *ex c. in præsentia 8. de Probat. & Nov. 123. c. 37.* Idque extendit Pan. *in eodem c. 8. n. 48.* ut procedat, tametsi adjectum sit, *si sine liberis legitimis ex suo corpore procreatis decesserit*, quia adhuc testator non de Monasterio, sed liberis *adoptatis & naturalibus tantum* excludendis cogitasse censeretur.

3 Cessare tamen videtur hæc præsumptio pro Monasterio, si fideicommissum ita conditionatum ad propagationem insignis alicujus familiæ institutum esset, tunc enim bona ad summum in vita tantum Religiosi apud Monasterium manerent, eo vero mortuo ad substitutos de familia probabilius pertinerent. Vid. Guttier. *Can. qq. lib. 1. c. 23.* Covar. *Var. Resol. lib. 2. c. 19. n. 9. & seqq.*

ADNOTATIO.

HOc privilegium aperte traditur in *Nov. 123. c. 37.* his verbis: *Si quis sub conditione nuptiarum, sive liberorum, sive dotis causa, sive ante-nuptialis donationis donaverit, sive reliquerit suis liberis, sive alii cuicunque personæ hæreditatem sive legatum aut ab initio pure relinquens eis, oneret eos substitutione, aut restitutione, aut sub una prædictarum conditionum reliquerit, vel donaverit, substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit adjectis conditionibus quibuscunque ex iis, quæ enumeratæ sunt, sancimus, si personæ talibus conditionibus subjectæ sive masculi sive fœminæ Monasteria ingrediantur, aut Clerici, aut Diaconissæ, aut asceteria fiant, tales conditiones invalidas, & pro non scriptis esse.* Et paulo post: *in personis enim, quæ Monasteria ingrediuntur, Monasterio res sub conditione donatas aut relictas cum alia eorum substantia competere volumus.* Nota præterea ex hoc textu, quod etiam illa conditio habeatur pro non adjecta, si quis ita legaverit: *Titio, si non Religionem ingressus fuerit, lego 100.*

PRIVILEGIUM XVII.

Monasterium non conficiens Inventarium non tenetur in solidum, aut ultra vires hæreditatis.

1. Monasterium per ingressum Religiosi non acquirit ejus bona titulo hæreditario, & ideo non tenetur ultra vires bonorum.

2. Sed idem est, licet titulo hæreditario succedat.

3. Nov. 1. c. 2. non obligat in conscientia.

4. Monasterium restituitur contra aditam hæreditatem.

Du-

Duplici ex cauſa poteſt hac de re Monaſterio controverſia moveri. 1. Si bona ingredientis æri alieno obnoxia occupaverit. 2. Si ipſi Monaſterio ex Teſtamento cujusdam extranei, vel ex perſona alicujus Religioſi hæreditas obvenerit, quæ per Monaſterium non confecto inventario adita ſit.

1 Primo caſu & vivente Religioſo Monaſterium non tam *Jure hæreditario* quam potius jure *acquiſitionis univerſalis* (ſicut olim arrogator) ſuccedit, & ideo etiam non principaliter ſed tantum nomine Religioſi ob debita prius contracta, nec ultra vires bonorum conveniri poteſt. *arg. §. 3. Inſtit. de Acquiſ. per arrog.* ita docet Barth. *in auth. ingreſſi n. 97. & in auth. ſi qua mulier. n. 16. C. de SS. Eccleſ.* Pan. *in d. c. in præſentia. n. 75.*

2 Sed & ſecundo caſu hoc Privilegium Monaſterio tribuunt Pan. *in c. 1. de Teſtam.* Barth. *in l. 1. C. de SS. Eccleſ.* Bald. *in l. ult. C. de Jure delib.* Caſtr. *in auth. ſicut C. de SS. Eccleſ.* Ratio eſt, quia conſtitutio *Nov. 1. c. 2.* ubi hæres non conficiens inventarium etiam ultra vires hæreditatis de ſuo tenetur creditoribus, fundatur partim in præſumptione fraudis, quod hæres non conficiens inventarium bona hæreditaria ſurripuerit, & occultarit, ut ex ipſo textu ſatis luculenter apparet, cujusmodi præſumptio non cadit in Eccleſiam, partim vero quia dicta conſtitutio eſt *pœnalis* lata in pœnam neglecti Inventarii (nec enim *quaſi contractus aditionis* videtur eſſe in immenſum ultra æquitatem & communem hominum intentionem) & quod hæres occaſionem fraudi dederit, per text. *in d. c. 2. Nov. 1.* ibi: *Dabit eis pœnas actio ſuæ malignitatis &c.* Pœnales autem conſtitutiones Imperatorum non ligant Eccleſias. *cap. Eccl. 10. de Conſtit.* * Ex quo etiam infertur, hæredem quemcunque non teneri in conſcientia ultra vires hæreditatis, ſi revera non ſufficientia bona in hæreditate invenerit. 3

4 Quod autem Eccleſia habeat *reſtitutionem in integrum*, ſi ex aditione hæreditatis lædatur, ſuo loco inferius dicemus: utitur enim Eccleſia jure minoris *c. 1. de in integr. reſt.* cui ſubvenitur, ſi hæreditatem minus lucroſam adierit. *L. ait prætor. 7. §. ſed etſi 5. ff. de Minor.*

ADNOTATIO.

Ad *n. 4.* Merito recipiendum eſt hoc privilegium, quia nec defuncto, nec creditoribus ejus præjudicat; non defuncto, quia eum potius honore afficit, ne bona ejus propter æs alienum ſubhaſtentur; nec creditoribus: quia illi etiam confecto *inventario* non haberent plus, ſi ſupponamus, nihil amplius in hæreditate fuiſſe.

Argumenta contraria ſunt. 1.

Lex inventarii etiam Jure Canonico recepta est in *in C. Raynaldus 18. in fin. de Testamentis.* ℟. Illud. *c.* patenter loqui de Laicis. 2. Obligatio *ultra vires* non est ex pœna vel præsumptione fraudis, sed *ex quasi contractu* aditæ hæreditatis. ℟. Obligationem quasi contractus supponere tacitum consensum & æquitatem: nemo autem prudens consentit in sui damnum, nec actus agit ultra intentionem agentis, v. g. si musicus canat, aut histrio ludat, non teneor ad maximam mercedem, sed ordinariam; nec est æquitas, ut Ecclesia, quæ nec creditores ex omissione Inventarii læsit, nihilominus creditoribus de suo solvere debeat, quod non habuissent confecto inventario. 3. Hæres & defunctus censentur eadem persona, ergo sicut defunctus fuit obligatus *in solidum*, ita & hæres resp. ant. esse verum in bonis hæreditatis. 4. Quamvis non cadat præsumptio doli in Monasterium, cadit tamen in administratores ejus. ℟. Prælatum esse Inspectorem; deinde delictum personæ non nocere Monasterio. Quod si etiam hæc ratio foret imponendi pœnam Ecclesiis non injungentibus suis Officialibus confectionem Inventarii, tamen eam statuere non fuit in potestate Imperatoris. *c. Eccles. 10. de Constit.* 5. Etiam multi Laici sunt boni viri, in quos non cadit doli præsumptio. ℟. Hoc esse verissimum, & propterea Laicos nihil in hæreditate defraudantes non teneri in conscientia ultra vires hæreditatis: interim in foro externo esse præsumptionem *Juris & de Jure*, contra quam non admittitur probatio in contrarium.

PRIVILEGIUM XVIII.

Quod relinquitur Monasteriis in testamentis, non requirit Juris Civilis solennitates.

1. In relictis ad pias causas non requiruntur conditiones Juris Civilis, nec solennitas, sed tantum probatio.

2. Secundum Testamentum principaliter ad pias causas conditum, revocat primum conditum ad profanas.

3. Excommunicatus potest testari ad pias causas.

1 ETsi de Jure Civili invalidum sit testamentum, si is, qui fecit, testamenti factionem non habuit, ut si fuerit deportatus, filiusfam. prodigus, cui bonis interdictum est, damnatus ad ultimum supplicium, mutus, surdus, aut cæcus. t. t. *Instit. quibus non est permiss. fac. Testam.* Item si non adhibuit 7. Testes omni exce-

ptione

ptione majores, & reliquas solennitates præscriptas *in l. hac consultissima 21. C. de Testam.* aliter tamen se res habet, si testamentum ad pias causas condatur, aut Monasteriis aut piis causis aliquid relinquatur, tunc enim omnes illos, qui sufficienti ratione præditi, & Jure naturali ad testandum habiles sunt, licet de Jure Civili prohibiti, testari posse, nullamque *solennitatem* exemplo testamenti militaris & patris inter liberos sed *probationem* tantum ultimæ voluntatis requiri, asserimus, sive deinde hæc probatio fiat per testes, etiam fœminas, sive per scripturam. Neque interest, an testator partim testatus, partim intestatus decesserit, an filiis legitimam *titulo institutionis* reliquerit, an hæredem instituerit &c. per text. & DD. *in c. relatum. 11. de Testam. c. 4 de Sepult. in 6. l.* 1. *C. de SS. Eccles.* Tiraq. *de Privil. piæ causæ Privil. 1. & 2.* & communiter DD. Et cum hic de favore animæ agatur, pro qua tale legatum relinquitur, ideo hanc constitutionem non tantum de Jure Canonico & in terris Pontificis, sed etiam in terris Imperii locum habere, communis & vera est sententia Tiraq. *d. l. in princ.* * Præterea per testamentum secundum principaliter ad pias causas etiam absque solennitate conditum revocari primum factum solenniter coram 7. testibus tradit Tiraq. *d. l. Privil. 2.* cum Castr. Alex. & pluribus aliis.

2

3 De *Excommunicato* dubitatur, an Monasterio aliquid relinquere possit? Cum enim in Excommunicatione decedat, videtur cessare favor animæ. Affirmativam tamen credimus esse veram: quia non statim perdita est anima ejus, qui in excommunicatione decedit, cum possit quoad DEUM per contritionem internam fuisse absolutus, per text. notabilem *in c. a nobis. 21. de Sent. Excomm.* Et deinde licet deesset favor animæ, subesset tamen favor piæ causæ.

ADNOTATIO.

Ad *n. 1.* Licet DD. passim conveniant, in testamentis *ad pias causas* remissas esse solennitates testamentis præscriptas *in l. hac consultissima C. de Test.* volunt tamen aliqui, eos, qui de Jure Civili testamenti factionem non habent ut deportati, filiifam. &c. ne quidem etiam *ad pias causas* testari posse, contra quos expresse & præ cæteris clare nostram sententiam tenet Ricc. *in praxi aur. p. 4. resp. 89.* Ratio utriusque partis est eadem: ideo enim in testamentis ad pias causas solennitates civiles non attenduntur, quia regulantur secundum *Jus gentium*, de quo non habemus solennitates, sed sola voluntas defuncti ejusque probatio sufficit. Atqui omnes isti, quos enumeravimus, quamvis quoad actus civiles sint inhabiles, sunt

tamen capaces actuum *Juris gentium*, ut contractuum & similium; quod autem testamenti factio origine *Juris gentium* sit, præclare & fuse demonstrat Harp. *ad princ. tit. Instit. testam. ordin. a num. 62.*

Accedit ratio, quod LL. Civiles non potuerint, nec Christiani Imperatores verisimiliter voluerint, aliquem habentem rerum suarum dominium Jure gentium & testandi privare, quantum id expedit pro salute animæ scilicet ad pias causas; facit optimus textus in *L. 1. C. de SS. Eccles.* ubi Imperator Constantinus *unicuique* dat licentiam, sacris locis, quod voluerit, relinquere.

Dices 1. *Damnati ad ultimum supplicium* bona acquirunt *fisco*, ergo testari non possunt. ℟. Id hodie non obtinere, excepto crimine læsæ Majestatis *auth. bona damnatorum. C. de Bon. proscript.* & hæresis *c. vergentis. 10. de Hæret.* In reliquis autem criminalibus succedunt ascendentes & (*juxta d. auth.*) collaterales usque ad tertium gradum; item uxor accipit dotem & donationem proter nuptias, vel si Matrimonium sine dote sit, partem bonorum juxta *auth. præterea. C. unde vir. & uxor.* Retinent ergo hodie *damnati* dominium rerum suarum, & quamvis post sententiam latam fiant *peregrini*, & amittant jura *Civitatis Romanæ*, non tamen amittunt ea, quæ sunt *Juris gentium*, ut testationem *ad pias causas*, dummodo liberis aut parentibus relinquant *legitimam*.

Dices 1. Filiusfam. etiam de Jure Canon. ad pias causas disponere non potest sine consensu patris, *c. 4. de Sepult. in 6.* Resp. Illud. *cap.* intelligi vel de *peculio* tantum *profectitio*, quod totum est patris, sicut ita inter se conciliantur, *L. 1. §. 1. ff. de Tut. & Rat. distrab. & l. 25. ff. de mort. caus. donat.* vel si intelligitur etiam de *peculio adventitio*, illud verbum *judicare* trahendum est ad actum *inter vivos*, per quem scilicet statim fiat rei traditio & patri auferatur ususfructus. At vero per testamentum patri non præjudicatur, quia jam loco ususfructus accipiendo legitimam acquiret partem proprietatis, sicut si una cum fratre defuncti succederet ex communi, in parte cohæredis usumfructum non haberet; solutum enim per mortem est jus patriæ potestatis, consequenter & effectus ejus, scilicet *ususfructus* retentio.

PRIVILEGIUM XIX.

Ex legatis vel fideicommissis Monasterio relictis non detrahitur Falcidia wel Trebellianica.

1. *Hæredi debetur quarta.*
2. *Non detrahitur ex legatis piis.*
3. *Legitima filiorum gravari non potest.*
4. *Monasterium hæres detrahit Falcidiam ex relictis alteri Monasterio.*

Quod

1 QUod hæredi in teftamento vel ab inteftato venienti debeatur ad minimum *quarta pars* hæreditatis, & proinde fi teftator tam magna & multa legata fecerit, ut hæredi fuo *quarta* non remaneat, poffit per L. Falcidiam de fingulis legatis proportionaliter tantum detrahere, quantum fufficit ad complendam *quartam*, & fimiliter fi teftator jufferit totam hæreditatem per *fideicommiffum* alteri reftituere, hæres quartam partem ex SC. Trebell. deducere valeat, fatis conftat *ex t. t. ff. & Cod. ad L. Falc. & SC. Trebell.*

2 Ad vero, fi Monafteriis aut piis caufis fideicommiffum vel legatum relictum fit, ex communi fententia integrum absque ulla detractione reftitui debet per *text. in auth. fimiliter C. ad L. Falc.* qui textus licet tantum de *Falcidia* loquatur, favore tamen piæ caufæ & propter *identitatem* rationis etiam ad *Trebellianicam* extenditur. Videantur innumeri DD. relati a Tiraq. *de Priv. piæ cauf. priv. 26. & 27.*

3 Sed hæc in hærede extraneo locum habent, nam filius fuam *legitimam* etiam de legatis ad pias caufas detrahere poteft, quia *legitima* debetur filiis jure naturæ & gravari non poteft, prout pulchre D. Aug. *in c. fin. 17. q. 4.* inquit: *Si quis exhæredato filio hæredem fecerit Ecclefiam, alterum quærat, qui fufcipiat, non Auguftinum, & DEO propitio neminem inveniet &c.*

4 Sed quid fi Monafterium fit hæres & alteri Monafterio legatum relictum fit, anne hoc cafu locus erit *Falcidiæ?* Affirmamus, eo quod privilegiatus contra pariter privilegiatum noo utatur privilegio fed jure communi. Ang. *in d. auth. fimiliter.* Salic. *in auth. qui rem. C. de SS. Ecclef.* Videri tamen etiam poffunt diffentientes apud Tiraq. *de Priv. 26. V. Contrarium.*

ADNOTATIO.

AD *num. 1.* Ratio etiam hujus Privilegii affignari poteft, quod *falcidia* fit tantum Juris civilis difpofitio, cui pia caufa non fubjacet. Item argumentum eft, quod in teftamento *militis* (a quo procedit argumentum *ad pias caufas*) ceffet Falcidia *L. in teftamento 7. C. ad L. Falcid. .L 1. §. denique. 18. ff. ad SC Trebell.* Eft quoque hæc fententia ex præfumpta voluntate defuncti, qui utique in defectu bonorum maluit aliquid decidere hæredi extraneo (cujus amicitia poft mortem non indiget) quam piis caufis, quæ poft mortem patrocinantur animæ. Non obftat *l. 1. §. ad municipum ff. ad L. Falc.* quia correcta dici poteft per N. 131 c. 12. Divinatoria autem eft expofitio illius textus *Nov.* quafi hæres fuerit in dolo, quod ibi nec verbo dicitur.

Nec obftat *L. fi quis 49. C. de Epifc. & Cler.* Ubi Imper. videtur fupponere, quod ad declinandam

Falcidiam piæ causæ debeant instituì hæredes. Resp. Imperatorem non decidere, hoc debere fieri, sed narrare factum, *si fiat.*

Ad *num. 3.* Quidam existimarunt, hanc exceptionem declarandam esse, ut procedat, nisi adsint legata *profana*, a quibus possit filius legitimam detrahere; cum legatarii non debeant esse melioris conditionis, quam hæres extraneus, qui nonnunquam ob favorem piæ causæ totam *quartam* perdit. Huic sententiæ non repugnat, si illud adjecerim, quod licet plures doceant, legata ad pias causas tanquam *æs alienum* deduci & sic totam hæreditatem & *quartam* hæredis minui, argumento ducto a *libertate L. si universæ. 15. C. de legat.* id tamen non procedit circa legitimam filii, quæ debetur jure naturæ & nec per pia legata gravari, vel diminui potest, *c. fin. 17. q. 14.* ideoque suam quantitatem sumit juxta proportionem omnium bonorum paternorum etiam computatis piis legatis, licet ab his non detrahatur, sed a profanis.

Ad *num. 4.* Non obstat, quod unum Monasterium non præscribat contra alterum nisi 40. annis; quia in *præscriptione* non est utriusque privilegiati par conditio, cum unum Monasterium certet de lucro, alterum de damno vitando. Item non obstat *L. si quis 49. C. de SS. Eccles.* quia ibi Episcopus non est hæres, sed executor, imo licet esset hæres, tamen aliud dicendum foret in legato pro redemptione captivorum, ubi captivi certant de damno vitando, & hæres de lucro captando.

PRIVILEGIUM XX.

Donatio ultra 500. solidos facta Monasterio valet absque insinuatione.

1. Donatio ultra 500. solidos regulariter invalida est absque insinuatione.
2. Fallit in piis causis.
3. Aliæ item exceptiones de jure communi.

1 Licet generaliter invalidetur donatio ultra 500. solidos (quo nomine plerumque 500 aureos seu 1000. Imperiales intelligunt) nisi coram magistratu fuerit insinuata. *L. sancimus. 34. & L. si quis argentum. 35. §. ult. C. de donat.*

2 Excipitur tamen donatio facta piis causis & Ecclesiis teste Julio Claro *in §. donatio q. 17. n. 1.* Ratio esse potest, tum quod Leges Civiles in dubio non extendantur in præjudicium Ecclesiarum, tum etiam, quod donando ad pias causas

ſas & pro ſalute animæ ſuæ non cenſeatur aliquis inconſulto agere, *text. in l. ſi quis. 36. in pr. C. de don.*

3 Præterea etiam ex Jure communi Civ. valeret donatio ultra 500. ſolidos facta Eccleſiæ, ſicut cuilibet alteri. 1. Si pro reparatione incendii vel ruinæ donatum ſit, *l. ſi quis 36. §. 2. C. de Don.* 2. Si diverſis temporibus donationes fiant, ita ut ſingulæ non excedant 500. ſolidos, quamvis excedant ſimul ſumptæ. *d. l. ſancimus.* 3. Si Imperator, qui ſupra leges eſt, donet *d. l. ſancimus.* quod DD. ad Principes & Dominos territoriorum extendunt cum Harprechto *in §. 2. Inſt. de Donat. num. 147.* 4. Demum donatio, quæ fit ultra 500. ſolidos, non vitiatur in totum, ſed tantum quatenus excedit prædictam ſummam. *d. l. ſi quis. 36. §. 3. & Nov. 162. c. 1. §. 2.*

ADNOTATIO.

AD *num. 2.* In contrarium facit *L. illud 19. C. de SS. Eccl.* ſed dici poteſt, principes ſæculares non poſſe ſuis ſubditis legem imponere circa contractus in præjudicium Eccleſiæ; maxime, ſi directe de Eccleſia diſponant. *cap. fin. de foro comp. in 6.* Item *d. l. illud.* videtur correcta per *L. ſi quis 36. in pr. C. de Don.* quæ eſt poſterior & lata *poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis*, ſi enim valet donatio cujuscunque quantitatis pro redemptione captivorum, ergo valet generaliter pro redemptione animæ ſuæ & ab una pia cauſa ad aliam bona eſt argumentatio.

PRIVILEGIUM XXI.

Valet donatio omnium bonorum facta Monaſterio.

DOnationem omnium bonorum tam præſentium quam futurorum, regulariter non valere communiter tradunt DD. *in l. omnes. 17. §. Lucius ff. ff. quæ in fraud. cred.* Sed quidquid ſit de veritate hujus ſententiæ, exceptio ab ea communis eſt, ſi talis donatio facta ſit piæ cauſæ. Barb. *J. E. V. l. 2. c. 13. n. 7.* Clar. *d. § donatio. q. 20. n. 3.* Cov. *in Rubr. de Teſtam. §. 2. n. 16. text. in c. perlatum. 8. c. 19. q. 3.*

PRI-

PRIVILEGIUM XXII.

Donatio facta Monasterio non revocatur propter ingratitudinem Prælati.

1. Procedit assertum, etsi Prælatus cum Conventu ingratus esset. 2. Quænam sint causæ ingratitudinis, ex quibus revocetur donatio? 3. Quare plures causæ sint exhæredationis? 4. Jus revocandi donationem est personale.

1 DOnationem revocari posse propter ingratitudinem Donatarii, patet *ex l. fin. C. de Revoc. Don.* sed facta Ecclesiæ vel Monasterio, licet Prælatus etiam una cum conventu ingratus esset, revocari non potest: quia in donatione facta piæ causæ principalis est donatarius DEUS. Barb. *in c. fin. de Donat. n. 15.* Clar. *d. q. 20. n. 5.*

2 Ad materiæ declarationem obiter hic addimus 5. tantum ingratitudinis species esse expressas *in d. l. fin.* propter quas donatio revocari possit. 1. Si donatarius in donatorem impias manus injecerit. 2. Si atroces injurias (*verbales*, ut a priori injuria fiat distinctio) in eum effuderit. 3. Si grave damnum rebus ipsius inferre præsumpserit. 4. Si vitæ insidiatus fuerit. 5. Denique si conditiones seu conventiones in donatione appositas non impleverit. Unde, quia Imperator *in d. l. fin.* inquit, ex his tantummodo causis revocari posse donationem, communiter DD. inferunt, quod aliæ causæ, licet ad exhæredationem liberorum sufficientes, exclusæ censeantur: neque revocari possit donatio, quamvis donatarius donatorem captivum non redemerit, furiosum non curaverit &c.

3 Quare autem, 14. causæ pro exhæredatione liberorum assignatæ sint *in Nov. 115. c. 3.* & non tot & tales pro revocatione donationis, ista videtur assignari posse ratio, quod liberi non tantum teneantur malum non agere contra parentes, sed etiam teneantur *positive* benefacere, utpote a quibus vitam, bona, & educationem acceperunt, & non facit suum officium filius, si patri injuriam non inferat, nisi etiam egenti, & in periculis constituto succurrat: at vero donatarius, qui tantum unam vel alteram rem donatam accipit, tenetur potissimum injuriam donatori non inferre, alias si teneretur etiam *positive* benefacere donatori, donatio non esset mera liberalitas, sed potius contractus onerosus *do, ut facias &c.*

4 * Demum etiam istud adjici potest, quod jus revocandi donationem propter ingratitudinem, ex parte donatoris & donatarii sit ita *personale*, ut nec hæredibus, nec contra hæredes

des detur. *L. bis solis. 7. v. actionem & l. fin. v. hoc tamen. C. de Revoc. don.* Vide tamen Barb. *in c. fin. de don. n. 23.*

ADNOTATIO.

AD *num. 1.* Cape instantiam: si quis donaret fratri alicujus Principis, sperans beneficium a Principe, profecto non revocaret donationem propter ingratitudinem fratris, quia ex donantis intentione principalis donatarius eſt Princeps, a quo sperat remunerationem, ita etiam, quamvis Prælatus ingratus sit, DEUS tamen (cujus intuitu donatio facta est, & ad quem dicuntur pertinere bona Ecclesiæ Trid. *Sess. 25. c. 20.*) liberalissimus remunerator est. Adde aliam rationem, quod delictum personæ non noceat Ecclesiæ *ut priv. 26. ex c. delictum. 76. de R. J. in 6.* dicetur.

PRIVILEGIUM XXIII.

Donatio facta Monasterio non revocatur propter supervenientiam liberorum.

1. *Redditur ratio asserti.*
2. *Explicatur difficilis text. in c. fin. 17. q. 4.*
3. *Quanta debeat esse donatio, ut propter liberos revocari possit, est in arbitrio Judicis.*

1 TAmetsi supponatur illa sententia, quam multi tradunt *in l. si unquam. 8. C. de Revoc. don.* (quibusdam dissentientibus & putantibus *d. l.* tantum in Patrono donante suo liberto procedere) ut donatio revocari possit, si post eam donatori contra spem nascantur liberi, quia si cogitasset de superventuris liberis, verisimiliter non fuisset tantam donationem facturus: nihilominus aliud dicendum erit in donatione facta piis causis, quia licet quilibet censeat plus diligere liberos suos, quam extraneum, non tamen plus quam DEUM, aut animam suam &c. Ideo etiam cessat donationis revocatio, nisi in quantum est necessaria ad complendam legitimam liberorum. Cov. *var. resol. c. 19. n. 5.* Pan. *in d. c. fin. de Donat. num. 6.* Non obstat. *cap. fin. 17. q.* 4. ubi refert D. Aug. factum Aurelii Episcopi, qui donationem suæ Ecclesiæ factam donatori propter supervenientes libros restituit, & subdit Augustinus, quod *Jure poli* retinere non potuisset.

2 Resp. potest, quod non potuisset retinere rem donatam *Jure poli*, in quantum fuit necessaria

pro legitima liberorum, secus, in quantum superabundavit; nec satis constat, an ipse Episcopus universa reddiderit, & si reddidisset, tamen facta Sanctorum non statim inducunt præceptum.

3 Advertere etiam hic oportet, non quamlibet donationem propter supervenientiam liberorum ex Jure communi revocari posse. Si enim sit exigua, qualem facere solent etiam ii, qui liberos habent, cessat revocatio; quanta autem debeat esse donatio revocabilis, universaliter determinari non potest, sed ex qualitate personarum, divitesne sint, an pauperes & ex damno filiorum, arbitrio prudentis Judicis discernendum erit. Menoch. *de Arbit. Jud. cas. 133. num. 2.*

ADNOTATIO.

AD *num. 1.* Adde, quod aliquis saltem tantundem censeatur diligere animam suam, quantum liberos suos: atqui si uni ex liberis donatio facta sit, propter supervenientiam aliorum non revocatur, nisi quoad legitimam *L. 2. & 5. C. de inoffic. donat. ergo &c.*

Dices, has rationes recte quidem procedere, si liberi vellent revocare donationem factam Ecclesiæ, at vero, si ipse donator revocet, cessabit præsumptio, quod plus diligat animam suam &c. Resp. Talem mentis declarationem esse injustam, & irrationabilem, ac proinde Jure non admittendam. Sicut si quis donationem factam filio emancipato vellet revocare in gratiam novi amici extranei, quem diceret, se magis diligere quam filium.

Contra interpretationem *c. fin. c. 17. q. 4.* objicies, si illa verba, *non autem Jure poli*, intelligenda tantum sunt de *legitima*, ergo S. August. prius male dixit, quod *Jure fori* retinere licuisset, quia *legitima* ne quidem *Jure fori* retineri potest. Resp. quod illa verba *Jure fori* possint habere interpretationem *sub prætextu Juris fori*, ex quo jure donatio dicitur irrevocabilis: sicut ita explicamus *c. filius 5. de Test.* ubi Pontifex dicit, quod propter LL. Civiles asserentes valere legatum rei alienæ, non liceat rem alienam invito Domino detinere, quam tamen etiam de Jure Civili detinere non licet, nisi hæres redemerit.

Resp. 2. S. Augustinum probabiliter scripsisse ante illos Imp. qui propter supervenientiam liberorum concesserunt revocationem donationis, & ideo dixisse, quod *Jure fori* retinere potuisset.

Resp. 3. S. Augustini authoritatem tanquam Doctoris Scholastici esse *probabilem*, non *decisivam*, & Decretum Gratiani ex communi sententia revocari ad *primævam authoritatem*, & quod SS. Patres etiam in multis articulis conscien-

tiam tangentibus inter fe fuerint contrarii, ut cuilibet facile patebit, qui vel parum Decretum Gratiani (quod exinde etiam *Concordia difcordantium Canonum* dicitur) infpexerit.

PRIVILEGIUM XXIV.

Pollicitatio facta Monafterio irrevocabiliter obligat etiam nemine acceptante.

1. Pollicitatio qualiter differat a pacto? 2. Affignatur ratio Privilegii. 3. Pollicitatio debet diftingui a propofito.

1 POllicitatio eft folius offerentis promiffio *L. 3. ff. de Pollicit.* differt *a pacto*, quod pactum fit duorum conventio five promiffio ab altera parte acceptata. Item quod pactum fimul ac perfectum eft, ftatim Jure naturali obliget. *l. 4. ff. de Pact. Pollicitatio* vero non prius obliget promittentem, quam fi ab altera parte acceptata fuerit, ac proinde prius libere revocari poffit. *l. 2. §. fed fi quis, & l. abfenti. 10. ff. de Donat. l. nuda pollicitatione. 5. C. de Contrab. ftipul.*

2 Verum fi pollicitatio facta fit Ecclefiæ, Monafterio, vel alteri piæ caufæ, ftatim obligat etiam nemine acceptante, cum cenfeatur facta principaliter ipfi DEO, qui, fi fit bona, ftatim acceptat. Mol. *de J. & J. difp 263. n. 16.* Felin. *in c. 1. de Pact. in 7.* Barb. *J. E. V. l. 2. c. 13. n. 29.*

3 Interim tamen non ftatim cenferi debet *Pollicitatio*, fi quis tantum *propofitum* aliquid dandi vel faciendi coram aliis declararit, fed neceffe eft, ut veram actualem promiffionem fecerit v. g. dicendo ad debitorem, 100. quos mihi debes, dono Monafterio vel Ecclefiæ &c.

ADNOTATIO.

AD *num. 2.* Adde aliam rationem: valet argumentum a Repub. ad Ecclefiam; fed pollicitatio facta Civitati vel Reipublicæ caufa honoris acquirendi ftatim obligat. *l. 3. ff. de Pollicit.* ergo etiam facta Ecclefiæ caufa falutis acquirendæ, vel caufa alicujus commodi temporalis.

PRIVILEGIUM XXV.

In Monasterium transfertur dominium sine traditione.

1. *Fundamentum Privilegii.*
2. *L. quoties. C. de rei vind. non habet locum in Ecclesiis.*
3. *Dominium & possessio bonorum ingredientis acquiritur Monasterio.*

1 HOc Privilegium DD. communiter colligunt *ex l. ut inter. 23. C. de SS. Eccl.* ubi pro rebus Ecclesiæ legatis, venditis vel donatis, *vindicatio* (quæ nonnisi Domino competit *l. in rem. 23. ff. de R. vind.*) conceditur. Barb. *d. c. 13. n. 12.* Lessius *lib. 2. c. 21. n. 141.* Anton Gabr. *comm. lib. 3. tit. de exempt. conc. 2. n. 15.* & alii communiter,

2 Unde ulterius inferunt, quod in re vendita Monasterio non habeat locum *l. quoties 15. C. de R. vind.* in qua lege disponitur ut re duobus vendita, præferatur is, cui insuper tradita est. Hæc ergo dispositio cessare videtur in Monasterio vel in Ecclesia, in quam jam ante traditionem transivit dominium, & consequenter ei vindicatio rei contra quemcunque possessorem competit, ut cum Barth. *d. l. n. 14.* docent magno numero ibidem citati.

3 Illud quoque hic notanter signari potest, quod in bonis ingredientis Monasterium per ipsam Professionem, non tantum *dominium* acquiratur Monasterio, *auth. nunc autem C. de Episc. & Cler.* sed etiam *possessio* sine alia apprehensione, teste Barth. in *auth. ingressi n. 59. & auth. si qua mulier. C. de SS. Eccl. in L. si adoptavero. 16. ff. de Precario.*

PRIVILEGIUM XXVI.

Delictum Prælati vel Religiosi non nocet Monasterio.

1. *Declaratur exemplis.*
2. *Quid, si Religiosi omnes delinquant?*
3. *Quid de Prælato vasallo committente Feloniam?*

1 DEsumitur hoc Privilegium *ex c. Delictum. 76.* ubi Gloss. aliique scribentes omnes *d. R. J. in 6.* tenent, quod etsi Prælatus vel Religiosus commiserit crimen læsæ Majestatis, hæresis, vel aliud, quod habet annexam pœnam *confiscationis bonorum*, non tamen propterea

pterea bona Monasterii confiscanda erunt.

Item si Procurator Monasterii commiserit crimen falsi in judicio, vel aliud propter quod debeat causam perdere, non ideo Monasterium jacturam causæ patietur.

2 Imo si Religiosi omnes in aliquo Monasterio delinquant, & incorrigibiles sint, non propterea bona Monasterii ad profanos usus transferenda, utpote semel ad cultum Divinum destinata, sed expulsis incorrigibilibus, alii ejusdem Ordinis, vel in horum defectu alterius Ordinis inducendi sunt, si nulli prorsus Regulares tale Monasterium suscipere velint, tum demum & non prius, ad Clericos sæculares, non autem ad Laicos transferendum erit. *juxt. c. inter quatuor. 5. de Relig. dom. c. relatum 7. Ne Clerici vel Monachi. c. possessiones. 10. de Reb. Eccl. non alien.*

3 In Feudis Ecclesiasticis id speciale est, quod ob Feloniam, seu delictum a Prælato commissum amittatur quidem Feudum, sed solummodo tamdiu maneat apud dominum, quamdiu Prælatus delinquens vivit, & in dignitate est, eo vero deposito vel mortuo ad Ecclesiam revertatur, *Lib. II. Feud. §. ult. de Capit Corradi.* Fach. *l. 7. Contr. c. 22. circa finem.* Clarus *in §. feudum. q. 67. & ibi additio* Harprecht. si vero Prælatus investituram non petiisset debito tempore, & sic tantum *in omittendo* peccasset, crederem Ecclesiæ, per *restitutionem in integrum* succurri, per ea, quæ tradit Barb. *in Collect. ad l. 2. C. si adversus delictum. n. 7.*

ADNOTATIO.

AD *num. 1.* Potest quidem aliquando Prælatus nocere Monasterio in illis, quæ consistunt *in omittendo* ob publicam utilitatem, ut in præscriptione, vel ob judicii authoritatem, ut in necessaria exceptione vel defensione omissa, non tamen cum effectu, quin Ecclesiæ detur restitutio. Vid. Gl. *in d. c. delictum. de R. J. in 6.*

Ad *num. 2.* Sed quare potius feudum, quam donatio propter ingratitudinem Prælati revocatur juxta dicta priv. 22? Resp. Cum feudum regulariter sit *contractus onerosus* habeatque annexam obligationem servitii, cessat illa ratio, quod principaliter censeatur datum DEO. Si autem ponamus tale feudum, quod per ingressum vasalli est acquisitum Monasterio, iterum ingratitudo Prælati non nocet, quia proprius vasallus scilicet Religiosus ex cujus persona Monasterium retinet feudum (juxta dicta priv. 9.) non est ingratus. Demum si feudum fuisset datum Ecclesiæ principaliter intuitu pietatis, sicut olim Principes sæculares fundarunt Episcopatus & Abbatias, non crederem perdi propter ingratitudinem Prælati,

lati, eo quod collatio feudi censeatur principaliter facta in DEum, qui nunquam ingratus est, ut superius de donatione facta Ecclesiæ dictum.

PRIVILEGIUM XXVII.

Tempore interdicti Generalis in Monasteriis Possunt privatim celebrari Missæ & Divina Officia.

1. Hoc Privilegium etiam aliis Ecclesiis conceditur.

2. Tempore interdicti possunt pulsari campanæ ad concionem & Angelicam salutationem.

3. Abbates possunt benedicere & consecrare paramenta Ecclesiastica.

4. Clericis & Religiosis conceditur sepultura Ecclesiastica.

5. Interdicto Clero non censentur interdicti Religiosi.

6. Eucharistia potest ministrari Religiosis etiam extra articulum mortis.

7. In 5. anni festivitatibus suspenditur interdictum.

1 IDem Privilegium aliis quoque Ecclesiis commune est; ut *interdicti* tempore in iis possint Divina officia celebrari *singulis diebus*, inquit Pontifex *in c. alma mater. de Sent. excomm. in 6 in Ecclesiis & Monasteriis Missæ celebrentur, & alia Divina Officia dicantur, sicut prius, submissa tamen voce & januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, &*

2 *campanis etiam non pulsatis.* Quod *de pulsu campanarum* dicitur, de illo intelligitur, quo populus ad Divina convocari solet, non autem quoad concionem vel ad Angelicam Salutationem.

3 Possunt, quoque Abbates tempore interdicti localis benedicere ornamenta Missalia, consecrare calices & campanas &c. dummodo publice non faciant, sed *januis clausis* ut præmissum. Cum hæc non sint Sacramenta, sed tantum ordinata ad Sacramentalia, ut tradit Tamb. *de Jure Abb. tom. 2. disp. 16. q. 5. in fine.*

4 Item tempore interdicti, licet aliis denegetur Ecclesiastica sepultura, Clericis tamen & Religiosis, qui interdictum servarunt, ea conceditur *c. quod in te 11. de Pœnit. & remiss.* Tamb. *d. l. q. 7. n. 2.*

5 Porro si *Clerus* alicujus civitatis interdictus sit, hoc *interdictum* ex communi sententia ad Religiosos non extenditur, quia Religiosi veniunt nomine Cleri in favorabilibus, sed non in odiosis, ut cum multis cc. docet Tamb. *d. q. 5. n. 5.*

6 Cætera de *interdicto*, qualiter nimirum eo tempore omnia Sacramen-

menta præter baptiſmum, confirtionem, & pœnitentiam, ac etiam Sacramentum Euchariſtiæ ſolum tamen in articulo mortis (exceptis Religioſis, quibus per Privilegia Pontificum indultum dicitur, ut etiam extra articulum mortis 7 communicare poſſint. Tamb. *d. l. q. 6. n. 3.* & Laym. *ibi infra*) prohibeantur. Item quod in 4. anni feſtivitatibus ſcilicet Nativitatis Domini, Paſchæ, Pentecoſtes, & Aſſumptionis B. V. (quibus etiam Martinus V. addit Feſtum Corporis Chriſti) ſuſpendatur *interdictum*, & Divina Officia publice celebrare liceat, videantur apud Paulum Laym. *in Theol. Mor. l. 1. tr. 5. p. 4. c. 2.* & alios paſſim de cenſuris ſcribentes.

PRIVILEGIUM XXVIII.

Pro Monaſterio eſt actio popularis.

1. Quænam dicatur actio popularis? 2. Valet judicium actum cum procuratore Eccleſiæ non habente Mandatum.

1 Dicitur *actio popularis*, quæ cuilibet de populo competit, cum tamen alias nemo recte agat, niſi ſua interſit, vel ab alio procurator ad litem conſtitutus ſit. Igitur pro Monaſterio quilibet ad agendum admittitur, ut v. g. legata exſolvantur, ut ei reddatur, quod debetur; prout in ſimili favore pupillorum introductum eſt, ut quivis de populo eorum tutores ſuſpectos accuſare poſſit. *§. 3. Inſt. de ſuſp. Tutor. l. nulli. 28. §. ult. C. de Ep. & Cler.*

Ex quo ulterius etiam iſtud 2 conſequitur, quod ſententia lata in favorem Eccleſiæ cum Procuratore illegitime conſtituto valeat Barb. *d. l. n. 36.* Tiraq. *priv. 151.*

ADNOTATIO.

Ad *n. 2.* Sed quid, ſi ſententia lata ſit contra Monaſterium? ℟. Quod quilibet poſſit prodeſſe, non autem obeſſe Monaſterio *c. quod ob gratiam. 61. de R. J. in 6.* niſi quis ſciente & non contradicente Monaſterio procurator extitiſſet *L. qui patitur 18. ff. mand.* ita tamen, ut & hic Eccleſiæ reſtitutio in integrum concedatur.

PRI-

PRIVILEGUM XXIX.

In Processu Edictali & concursu Clericorum præferendum est Monasterium.

1. *Ex omnium sententia Ecclesiæ habent Privilegium personale.*
2. *Probabilius est præponi hypothecariis.*
3. *Res ex pecunia Ecclesiæ sicut & minoris comparata est eidem tacite obligata.*
4. *Bona administratoris etiam obligantur Ecclesiæ.*
5. *Si Monasterium credidit in reficiendum pignus vel conservandum, ex Jure communi habet hypothecam privilegiatam.*
6. *Si Ecclesia vendiderit rem aliquam & fidem de pretio habuerit, potest restitutionem in integrum petere, & rem vindicare.*
7. *Qui vindicat, præcedit Privilegiatos.*

1 QUod Ecclesiæ & Monasteria præponenda sint Creditoribus *Chyrographariis* vulgo den Current-Glaubigern, licet expressam hypothecam sibi non constituerint, omnes facile admittunt: Sunt vero multi, qui etiam *hypothecariis* creditoribus anteponunt, cum Melonio *de Jure Prælat. p. 2. n. 15.* 2 Beuth. *lib. 1. c. 5.* ea enim, inquiunt, quæ Juris Divini sunt, & ad cultum Divinum pertinent, non debent humanis legibus alligari, & multo minus supprimi *l. sancimus. 21. C. de SS. Eccles.* & summa est ratio, quæ pro Religione facit, *l. sunt personæ. 43 ff de Relig. & sumpt.* Eamque sententiam & nos amplectimur, eo quod & mulieri ratione bonorum dotalium, & fisco Jus Prælationis habentibus expresse comparent Ecclesiam Tiraq. *Privil. 113. & 158.* Eberhard. *in Top in loco a dote ad Ecclesiam. v. 16.* pulchre Franch. & Pasq. *de controv. Reg. p. 2. q. 69.* Jacob Schult. *ad Modest. Pist. q. 129.* atque ita consuetudine receptum esse, testatur Joan. Köppen *decis. 28. n. 25.*

3 Idque multo magis procederet, si ex pecunia Ecclesiæ res empta probari posset, quo casu sicut pupillo, tacita hypotheca eaque privilegiata conceditur. *l. idemque. 7. ff. qui potior in pig. l. ult. Cod. de Serv. pig. dat.* ita non videtur Eccles. deneganda, quæ *Jure minoris* utitur. *c. 1. de in integr. rest.*

4 Item in bonis administratoris sui Ecclesiæ tacitam hypothecam, exemplo minoris in bonis Curatoris communiter concedunt DD. gl. ord. *in c. ex litteris V. obligatæ, & ibi* Panor. *n. 11. de pign* Neguzant. *de pign 4. membro 7 part. n. 120. cum seq.* Köppen *d. n. 25. V. in casibus &c.*

5 Minus dubium est, si Monasterium vel Ecclesia crediderit, ut res aliis obligatæ v. g. domus vel horrea &c. reficerentur; ut ab exe-

executione militari v. g. propter steuras Reipubl. debitas vel ab oppressione alia violenta bellica liberarentur, tunc enim non tantum pupillo vel Ecclesiæ, sed cuilibet hypotheca privilegiata constituitur, quod suis expensis salvum pignus fecerit *in l. interdum 5. cum seqq. ff. qui potior. in pig.*

6 Si Ecclesia vendit rem aliquam, & fidem de pretio habeat, emptoris autem bona subhastentur, & res extet: quamvis fortassis dici possit, quod *fictione brevis manus* censeatur res ex pecunia Ecclesiæ comparata, quasi Ecclesia mutuam pecuniam ad rem emendam dedisset. *arg. l. rogasti. 11. de reb. cred.* adeoque privilegiatam hypothecam habeat, juxta superius dicta: melius tamen per *restitutionem in integrum* sibi consulit Ecclesia 7 vel Monasterium, nam tunc rescisso contractu dominium revertitur ad Monasterium, & pro re vendita *Vindicatio* competet, qui autem *vindicat*, futurus est ante Privilegia, inquit Ulpian. *in l. si ventri, §. in bonis. ff. de Priv. Cred.* de quo restitutionis Privilegio infra pluribus agemus.

ADNOTATIO.

AD *n. 2.* Adde, si fiscus præfertur hypothecariis, quia est causa Principis, ergo magis Ecclesia, quia est causa DEI. *Trid. Sess. 25. c. 20.* ibi: *Res Ecclesiæ quæ DEI sunt.* Deinde civitas habet prælationem; ergo & Ecclesia, quæ præfertur, vel saltem æquiparatur civitati. *l. ut inter. 23. C. de SS. Eccles.*

PRIVILEGIUM XXX.

Res Monasteriorum non præscribuntur nisi 40. annis.

1. *Ex multorum sententia hoc privilegium tantum procedit in rebus immobilibus.*
2. *Congruum est, ut idem de mobilibus saltem pretiosis dicatur.*
3. *Præscriptio non currit vivo Prælato male alienante.*
4. *Tempore vacantis Ecclesiæ dormit præscriptio.*
5. *Quidam Religiosorum ordines gaudent majori quam quadragenaria præscriptione.*
6. *Monasteria exempta non amittunt exemptionem nisi præscriptione 100. annorum.*
7. *Monasterium restituitur in integrum contra præscriptionem.*
8. *Tempus restitutionis numeratur a die cognitæ præscriptionis.*

1 SI de rebus *immobilibus*, & Juribus *incorporalibus*, quæ immobilibus accensentur, sermo sit, hoc assertum apud omnes receptum est, *c. illud. 8. c. de quarta. 4. & passim de præscript. cap. 1. eod in 6. Nov. III. in princ.* De rebus vero *mobilibus* de Jure Civili quidem satis expeditum est, ad eorum præscriptionem non requiri annos 40. sed triennium sufficere. *auth. quas actiones C. de SS. Eccles.* attamen cum constitutio civilis non obliget Ecclesias, *c. Ecclesia. 10. de Constit.* & de Jure Canonico non fiat aperta inter res mobiles & immobiles distinctio, sed in *d. c. illud* generaliter dicatur, quod minor præscriptio adversus Ecclesiam, quam 40. annorum non admittatur & æque jura res *mobiles* quam *immobiles* apud Ecclesias conservari velint, nec sine solennitate alienari, ut inferius dicetur, monet Pan. *in §. 1. de in integ. rest. post num. 12.* contrariam sententiam, quod videlicet nulla differentia inter res mobiles & immobiles facienda sit, pro favore Ecclesiæ æquiorem & tenendam esse, ejusdemque

2 opinionis allegat Hostiens. *in eod. c. 1. de in integ. rest.* quod saltem in *mobilibus pretiosis*, quæ absque solennitate nequeunt alienari *Extravag. ambitiosæ de Reb. Eccl. non alien.* valde congruum videtur.

3 Illud præterea hic addimus, quod tempus præscriptionis incipiat primum post mortem vel depositionem Prælati male alienantis, quia enim talis Prælatus non est facile revocaturus rem alienatam, ipso vivente Ecclesia censetur carere legitimo defensore. *c. si sacerdotes. 10. c. 16. q. 3.* Ricc. *p. 1. resp. 32.*

4 Nec minus istud notabile est, quod tempore vacantis Ecclesiæ Prælato mortuo, vel in hæresin aut schisma prolapso, dormiat præscriptio contra Ecclesiam, & totum illud tempus Ecclesiæ vacantis de præscriptione subducatur, nec in computationem temporis ad præscriptionem requisiti numeretur. *c. de quarta &c. auditis. 15. de præscript cap. 1. & ult. ne sede vacante &c.*

5 Refert etiam Colendissimus meus olim Dominus Professor Arnoldus Rath. *tract. de usucap. cap. 5. ass. 35.* Monasteria quædam & Ordines specialiter esse privilegiatos, ut majori quam 40. annorum præscriptione gaudeant, & ita Monasteriis Benedictinorum ab Eugenio *Sexagenariam*, Ordinibus Mendicantibus & Ordini Cisterciensi primum in Hispania & deinde per Communicationem in Superiori Germania *centenariam* præscriptionem a diversis Summis Pontificibus concessam esse.

6 Monasteria *exempta*, etiam *centenariæ* præscriptionis jure se tueri possunt, si de amittenda *exemptione* agatur, ita ut minori tempore huic exemptionis Privilegio per Episcopum vel alium non præscribatur, quia agitur de Jure Romanæ Ecclesiæ, contra quam non currit alia quam centenaria præ-

præscriptio. D. Rath. *d. l. assert. 30. cum* Fach. *lib. 1. Consil. 56. per text. in c. 4. de Confirm. util. &c. ad audientiam. 13. de præscript.*

7 Cæterum præscriptio non infert damnum irreparabile Monasteriis, quin exemplo Minorum. *l. un. C. si adv. usucap.* contra præscriptionem in integrum restituantur intra quadriennium computandum a die, quo præscriptionem completam agnoverint, cum Ecclesia jure minoris semper debeat . illæsa servari. *cap. 1. de in integr. restit.* 8

ADNOTATIO.

AD *num. 2.* Adde rationem, quod præscriptio sit species alienationis *l. alienationis. 28. ff. de V. sig.* ergo sicut in alienatione *mobilia pretiosa* Ecclesiæ comparantur *immobilibus*, ita etiam in præscriptione.

Deinde advertendum est, quod authenticæ in Cod. positæ tantum probent, quantum Novellis correspondent, ex quibus desumptæ sunt. At vero *d. auth. quas actiones*, habet plura admixta, quam *Nov. 131. c. 5.* unde desumpta est, nec ibi Imp. *circa triennii* præscriptionem, & minus circa *mobilia pretiosa* aliquid decidit; & si decidisset, tamen id Ecclesias non obligaret, *c. Ecclesia. 10. de Constit.* neque incongrue dici posset, quod Imperator generaliter *pro temporalibus præscriptionibus* substituerit *quadragenariam*, & tantum exemplum dederit de præscriptione 10. & 20. annorum; exempla autem non restringant, sed declarent.

Ad *num. 8.* Si tamen ultra tempus præscriptionis adhuc alii 40. anni lapsi fuissent, multis placet tunc etiam juri petendæ restitutionis præscriptum esse, eo quod lapsu tanti temporis pereat omnis actio.

PRIVILEGIUM XXXI.

Monasteriis competit beneficium restitutionis in integrum.

1. Quando competat restitutio?
2. Remedium extraordinarium non datur, quando adest ordinarium, nisi istud sit pinguius.
3. Quibus conditionibus detur restitutio?
4. Restitutio fit una cum fructibus.
5. A quonam Judice petatur restitutio?
6. Petita Restitutio contra sententiam regulariter suspendit executionem.

1 ECclesiæ & Minorennibus competere hoc beneficium, si vel in judicio vel extra ex facto suo læsæ sunt, v. g. allegationem, exce-

exceptionem aut appellationem intra terminum legitimum omiserint, si rem minus justo pretio vendiderint, aut plures emerint, si ex permutatione, hæreditatis aditione, aliove pacto aut actu damnum incurrerint, apud omnes in confesso est *ex cap 1. t.t. de in integr. rest. & t. t. ff. de Minor.*

2 Est autem *restitutio in integrum* remedium Juris *extraordinarium*, quo læsi in eum statum, in quo ante læsionem fuerunt, per officium Judicis reponuntur. Dicitur esse remedium *extraordinarium*, quia tunc primum datur, quando læso nulla alia actio superest. *l. in causæ. 13. ff. d. Minor.* nisi tamen remedium extraordinarium esset pinguius, ita enim minor vel Ecclesia ex contractu ultra dimidium justi pretii læsa potest omisso remedio ex *l. 2. C. de Resc. vend.* restitutionem in integrum petere, cum hæc sit pinguius remedium, partim, quia in ea non est necessarium probare læsionem *ultra dimidium*, sed gravem & notabilem, partim etiam, si emptor ex *d. l. 2.* conveniatur, erit in ipsius arbitrio, an rem adhibere vel justum pretium supplere velit, si vero restitutio in integrum contra ipsum petatur, poterit præcise ad restitutionem rei emptæ compelli. Abb. *in cap. cum dilecti. 3. de Empt. & Vend. n. 5.* Cov. *var. resol. l. 1. c. 3. num. 11. v. tertio hinc &c.* Datur hoc beneficium non tantum Ecclesiæ contra Laicos, sed etiam contra aliam Ecclesiam, sicut minori contra alium minorem, quia in pari causa melior est conditio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando, *c. auditis. 15.* ubi Panor. *n 8. de in integ. rest. l. verum. 11. ff. de Minor.*

3 Debent autem 3. potissimum conditiones concurrere, ut restitutio in integrum locum habeat. 1. Ut petatur intra *quadriennium*, quod minori quidem currit a principio anni vigesimi sexti quando scilicet factus est major. *l. fin. C. d. Temp. in integ. restit.* Ecclesiæ autem a die læsionis. *Clement un. de in integ. restit.* est tamen magis recepta DD. sententia, hoc tempus ab initio esse *utile*, ut non currat Ecclesiæ ignoranti læsionem, nam *in c. 1. & 2. de restit. in integ. in 6.* dicitur, quod Ecclesia post quadriennium non sit audienda, *si negligenter* omiserit petere restitutionem, ergo aliud dicendum, si non ex negligentia, sed ignorantia restitutio omissa sit. Jason *in auth. quas actiones. C. de SS. Eccles.* Georg. Everh. *Vol. 2. Consil. 50. num. 21.* 2. Requiritur probatio læsionis, nisi ex ipsa actus v. g. præscriptionis allegatione id satis appareat. *c. cum venisset. 9. de restit. spol. & c. constitutus. 8. d. in integ. restit. l. ait Prætor. 7. §. item si 11. l. verum 11. §. 3. & passim. ff. de Min.* In Camera tamen practicatum dicit Mynf. *Cent. 4. ob. 17.* ut minores, qui appellationem omiserunt, sine alicujus læsionis probatione ad appellandum restituantur, eo quod appellationis omissio satis probabilis

lis sit læsio. 3. Requiritur, ut læsio contigerit dolo adversarii vel inconsulta facilitate læsi, vel occulto rei vitio, vel ex negligentia administratoris: si vero casu fortuito damnum evenerit, v. g. domus empta incendio conflagrarit &c. restitutioni locus haud erit. *l. verum 11. §. 4. & seqq. ff. de Minor* 4 Porro res una cum fructibus saltem *extantibus* restituenda est, tam de Jure *Civ. l. quod si minor. 24. §. restitutio l. patri. 27. §. si pecuniam ff. de Minor. l. si prædium. 16. C. de Prædiis Minor. &c.* quam de de Jur. Can. teste Cov. *var. res. lib. 1. c. 3.* & Barb. *in c. ad nostram. de reb. Eccl. non alien. n. 2.*

5 Petitur restitutio ordinarie a Judice adversarii ex generali regula, quod actor forum rei sequatur. *l. 2. C. ubi & apud quem rest. pet.* Ecclesiæ tamen hoc privilegium multi DD. attribuunt, quod restitutionem in integrum contra Laicum etiam coram proprio Judice Ecclesiastico petere possit *c. 1. de in integ. rest. c. pen. de reb. Eccl. non alien.* Gutierez. *Canon qq. lib. 1. cap. 34. n. 10.* Si contra sententiam petatur restitutio, v. g. propter exceptionem omissam, instrumenta noviter reperta &c. ipse Judex, qui sententiam tulit, restituere poterit, text. summarium & Castr. *in l. 2. C. sent. rescind. non posse* Gail. 1. *obs. 114. n. 3.*

6 Demum petita restitutio post latam sententiam suspendit executionem. *l. un. C. in integr. rest. post. ne quid novi fiat.* Nisi causa restitutionis esset altioris indaginis, & verisimiliter tantum ad protelandam litem peteretur, quo casu fieret executio præstita cautione de restituendo in casum victoriæ. *c. suscitata. 6. de in integr. rest.* Mynf. *cent. 1. obs. 48. & cent. 6. c. 8.*

ADNOTATIO.

AD *num. 1.* Adde unum notabile, quod sit in potestate Ecclesiæ ex contractu vel actu sui administratoris damnificatæ, an velit administratorem convenire vel restitutionem in integrum petere, imo electa una via adhuc dabitur regressus ad aliam *l. 2. 3. & 5.* ibi: *nullo eis præjudicio per electionem generato C. si Tutor vel Curat. interven.*

Ad. *num. 4.* Egregia hoc loco moveri potest quæstio, an sicut is, qui scit rem esse alienam, eamque posse a se per *vindicationem* auferri, censetur malæ fidei possessor, & tenetur omnes fructus etiam *consumptos* restituere. *l. certum 22. C. de Rei vind* ita etiam, qui scit, rem posse a se per *restitutionem in integrum* avocari? Resp. Negative cum Covar. *var. resol. lib. 1. c. 3. n. 5.* Videtur autem hæc quæstio fundamentaliter pendere ab ea, utrum, qui cum minore vel Ecclesia contraxit, ex quo contractu minor vel Ecclesia damnum accepit, teneatur in conscientia rem restituere, antequam

per *in integrum restitutionem* petatur, supposito, quod contractus cæteroquin validus fuerit? Innoc. *in c. quia plerique. 8. de Immun. Eccles.* & ibidem etiam Panor. *num 28.* distinguunt, an cum vel sine *dolo* læsio contigerit? si *sine dolo*, negant restitutionem debere fieri ante sententiam Judicis: si *cum dolo*, affirmant. Ego hoc posterioris distinctionis membrum sic opinor esse declarandum, ut, siquidem *dolus* dederit causam contractui, ita scilicet, ut, nisi illa dolosa persuasio intervenisset, Ecclesia non fuisset contractura, res etiam ante Judicis sententiam restituenda sit; *dolus* enim dans causam contractui facit contractum nullum *l. & eleganter. 7. ff. de dolo.* Sin autem dolus tantum inciderit in contractum, puta, quia in pretio defraudatio facta est &c. censeo in animæ quidem judicio faciendam esse restitutionem seu supplementum justi pretii, & compensationem damni, sicut fieri deberet, tametsi sine omni dolo læsio facta fuisset; non tamen deberi rem ipsam restitui: etenim læsio per se non facit contractum invalidum, & consequenter non impedit, quo minus res ejusque dominium ex contractu acquisitum retineri valeat; unde etiam possessor fructus percipit non ex re aliena, sed sua. Sed dices: si talis *jure dominii* rem retinet, & fructus percipit, ergo ab ipso amplius avocari non poterunt. Resp. dominium in re & fructibus acquisitum, quoad effectum esse *revocabile*, juxta dictas leges, quæ una cum re etiam fructus restitui volunt.

PRIVILEGIUM XXXII.

Res Monasteriorum sine solennitatibus juris alienari non possunt.

1. *Probibentur alienari immobilia & mobilia pretiosa, & quænam accenseantur immobilibus?*
2. *Res servando non servabiles potest Prælatus alienare.*
3. *Item res immobiles exiguas.*
4. *Similiter res ab antiquo alienari solitas.*
5. *Quænam dicantur mobilia pretiosa?*
6. *Prælatorum potestas est amplior quam tutorum.*
7. *Pecuniam potest Prælatus sine solennitate expendere.*
8. *Concordatur c. terrulas. 53. c. 12. q. 2. cum c. ut super §. fin. de Reb. Eccles.*
9. *An valeat repudiatio legati vel hæreditatis sine solennitate?*
10. *Quando Prælatus possit transigere super re immobili?*
11. *Quales contractus veniant nomine alienationis?*

12.

12. *Quando locatio ultra triennium valeat ſaltem quoad triennium?*
13. *An valeat locatio ultra triennium cum hoc pacto, ut ſingulis trienniis ſit nova locatio?*
14. *Ad valorem alienationis requiritur copulative cauſa & ſolennitas.*
15. *Cujus ſuperioris conſenſus requiratur?*
16. *Videtur probabile (ſepoſito ſtylo curiæ) ut in alienatione facta alteri Eccleſiæ non requiratur ſuperioris licentia.*
17. *Alienatio rei Eccleſiaſticæ contra formam juris eſt nulla, & ab ipſo alienante revocari poteſt.*
18. *Pœnæ male alienantium.*
19. *An rem male alienatam reſtituendi ſit obligatio in conſcientia.*
20. *Eccleſia non tenetur invita rem male alienatam recipere, ſed poteſt ex poſtfacto adbibere ſolennitates.*
21. *Res male alienata repeti poteſt una cum fructibus, cum diſtinctione tamen ibi poſita.*
22. *Res Eccleſiaſticæ ſunt præſcriptibiles.*
23. *Non currit præſcriptio vivo Prælato alienante, & contra eam datur reſtitutio in integrum.*
24. *Quid poſſit conſuetudo in hac materia?*
25. *Eccleſia revocans rem alienatam debet reſtituere pretium, ſed non niſi in quantum eſt facta locupletior.*
26. *Quis debeat probare, pretium in utilitatem Eccleſiæ eſſe verſum?*

IN hac quotidiana non tantum Eccleſiaſticis, ſed etiam ſæcularibus cum Eccleſia contrahentibus ſcitu neceſſaria materia, quam plurimæ ſunt quæſtiones, & difficultates, quarum præcipuas antequam reſolvam, dicam prius, quæ certa & fundamentalia ſunt, ac mox dubitationes eo pertinentes ſubjungam. Itaque

1 *Certum eſt* 1. quod omnes res *immobiles* ſive ſolo cohærentes, ut prædia, fundi, domus &c. & *mobiles pretioſæ*, ſive ad Eccleſias regulares, ſive ſæculares pertinentes alienari prohibeantur. *Extravag. ambit. de rebus Eccleſ. non alien. inter commun.* & *t. t. X. eod.* atque *immobilibus* recte annumerantur *jura incorporalia*: ut quæ ad Juriſdictionem pertinent; item ſervitutes prædiorum, jura piſcandi, venandi, & cenſus annui, ſi ex fundatione vel aliunde in perpetuum conſtituti ſint pro ſuſtentatione miniſtrorum Eccleſiæ. *Clem.* 1. §. *cumque annui reditus de Verb. ſig.*

2 *Certum eſt* 2. quod, cum tantum *mobilia pretioſa* alienari prohibeantur, ideo libere poſſit Prælatus vendere, & diſtrahere frumentum, vinum, jumenta & animalia ſuperflua, aliaque, quæ ſine detrimento notabili ſervari non poſſunt; quia res hujusmodi ſervabiles etiam Tutores & Curatores, quorum tamen poteſtas longe magis reſtricta eſt, quam Prælatorum, ſine ſolennitate aliqua alienare poſſunt. *l. lex quæ* 22. & *l. Tutores.* 13. *C. de Admin. Tutor.*

3 *Certum eſt* 3. quod etiam res *immobi-*

mobiles, ſi valde ſint exiguæ, longe diſtantes & propter neceſſarias impenſas magis Eccleſiis oneroſæ, quam utiles, Prælati ſine ſolennitate alienare poſſint *c. terrulas 53. c. 12. q. 2. c. ad aures. &c. ut ſuper §. poſſeſſionis X. h. t.*

4 Item etiam res ab antiquo alienari, aut in Feudum vel Emphyteuſin dari ſolitæ, ſi rurſus ad Eccleſiam revertantur, denuo ſine nova ſolennitate alienari, ſeu in feudum vel Emphiteuſin dari poterunt. *c. 2. de Feudis d. Extravag. ambit.* Et hanc eſſe communem concluſionem DD. ut res ſemel effecta alienabilis cum ſolennitate, efficiatur perpetuo alienabilis ſine ſolennitate, dummodo ſemper cum eadem Eccleſiæ utilitate alienetur, cum plurimis citatis dicit Riccius *in prax. aur. p. 1. reſol. 26.*

Volunt tamen non minus communiter DD. quod, ut res dicatur *ſolita alienari ab antiquo*, vel facta alienabilis, debeat præceſſiſſe una vel altera alienatio ſolennis & interim ſpatium 40. annorum elapſum eſſe. Sicut ex Deciſ. Rotæ Roman. & cum multis AA. refert Riccius. *d. l. num. 3.* Sed ex his certis

5 Dubitatur I. Quænam dicantur *mobilia pretioſa*, ut alienari nequeant? Reſp. illa dici *mobilia pretioſa*, quæ ſunt de theſauro Eccleſiæ, vel quæ propter pretium, artem aut antiquitatem, ſingularem ſplendorem Eccleſiæ conferunt. Reliquias quoque Sanctorum, maxime vero, ubi perpetuæ ſepulturæ mandatæ ſunt, inter mobilia pretioſa rectiſſime numerat, & ita de ſtylo Curiæ Romanæ obſervari, dicit Ricc. *in prax. aurea. p. 1. reſ. 60.*

Cæterum autem non videtur prohibitum, quin Prælatus poſſit aliqua pocula argentea alienare, veteres calices aut ornamenta pro novis æque bonis ac pretioſis commutare, ſicut conſuetudo paſſim declarat; talis enim commutatio non eſt ita periculoſa Eccleſiæ vel damnoſa, ſicut abſoluta venditio aut donatio. Non obſtat, quod omnium rerum mobilium, quæ ſervari poſſunt, alienatio quædam ſit Tutoribus interdicta, *d. l. 22. C. de Admin. Tutor.* Prælati autem ſint Tutores ſuarum Eccleſiarum, ut argumentatur Quaranta *V. alienatio rei Eccl. n. 24.*

6 * Nam reſpondetur: quod Prælati tantum in larga ſignificatione ſint Tutores, cum eorum poteſtas multo ſit amplior, ex quo eorum Officium eſt perpetuum, quam Tutorum, qui curam pupillorum gerunt, quorum Officium tantum temporale eſt. Unde etiam fit, quod Prælati moderatas donationes de rebus Eccleſiæ etiam mere gratuitas facere poſſint. *cap. 3. de Donat.* quod tamen Tutoribus *ordinarie* prohibitum eſt. *l. Tutor 13. §. fin. ff. de Adminiſt. Tutor.*

7 Dubitatur II. Utrum Prælatus pecuniam numeratam poſſit libere ſine ſolennitate expendere? Reſp. quamvis regulariter pecunia numeretur inter res, quæ

ſer-

servando servari non possunt, ejusque usus consistat in expendendo, nihilominus, si aliqua summa pecuniæ specialiter destinata esset ad bona immobilia emenda, vel Ecclesiam ædificandam, jam accenseretur bonis immobilibus, & sine causa alienari non posset: sicut propter eandem rationem Tutor alicujus pupilli ex tali pecunia ad comparanda immobilia destinata, nec sibi nec aliis debita solvere potest. Text. *in L. 3. §. quid ergo ff. de Contr. tut. & ut. act.* atque idem esse, si aliqua summa pecuniæ ex providentia antecessorum specialiter sit deputata pro gravissimis futuris necessitatibus, docet Quaranta *d. l. n. 25.*

8 Dubitatur III. Utrum res *immobiles exiguas* & modici valoris, ita possit Prælatus alienare, ut ne quidem consensum capituli habere teneatur? * *In c. terrulas. 53. c. 12. q. 2.* licentia datur Episcopo terrulas aut vineolas exiguas, longe positas & Ecclesiæ minus utiles, si necessitas fuerit, distrahendi etiam sine consensu Capituli. Econtra *in c. ut super.* 8. *§. fin. X. de Reb. Eccles. possessiones*, inquit Pontifex, *quæ Ecclesiæ tuæ minus sunt utiles pro aliis utilioribus de fratrum tuorum & sanioris partis consilio & assensu alienandi sive commutandi liberam concedimus facultatem.*

9 In hac textuum varietate vel contrarietate licet aliqui velint *d. c. terrulas per c. ut super.* absolute esse correctum, quia tamen in dubio expedit Jura Juribus concordare, ut evitetur Jurium correctio *c. cum expediat. 29. de Elect. in 6.* ideo placet concordatio, quam insinuat Gl. *in d. §. fin. in V. assensu*, ut scilicet textus in *eod. §. fin.* accipiatur de permutatione, & de re, quæ quidem in se est utilis, sed tamen minus utitis comparatione rei magis utilis: textus vero in *c. terrulas*, accipiatur de absoluta venditione seu distractione alicujus rei, quæ in se absolute spectata nullam vel exiguam utilitatem adfert.

Dubitatur IV. An Prælatus possit pro re immobili pretiosa suæ Ecclesiæ donata, vel in testamento relicta accipere pretium, aut tale legatum, vel donationem omnino repudiare?

Ratio dubitandi est, quod tantum alienatio sit Prælatis interdicta, talis autem repudiatio rei, quæ prius ad Ecclesiam non pertinuit, videatur potius non acquisitio, quam alienatio, ut existimat Sylvest. *V. alienatio. n. 14. facit l. 6. ff. Quæ in fraud. cred.* Sequitur Riccius *in praxi aurea p. 1. resol. 92.* & ideo ista sententia probabilis est. Sed negativa sententia probabilior videtur, cum enim non tantum rei, *in specie* legatæ dominium statim a die mortis testatoris transeat in Ecclesiam, sicut & in quemvis legatarium *l. legatum. 80. de Legatis II. l. a Titio 64. ff. de Furtis.* sed etiam dominium rei inter vivos donatæ Ecclesiæ, licet traditio non sequatur, ut superius Priv. 22. diximus, consequenter,

ter, qui pro legato aut donato, pretium acciperet; vel omnino repudiaret, hoc ipso rem in dominio Ecclesiæ existentem alienaret. Quaranta *d. loc. n. 23.* Prior autem opinio in legato quantitatis, generis, vel conditionato forsan melius procederet, in qua propter incertitudinem dominium non statim transfertur. Sed dices, etiam purum legatum *speciei*, non aliter transire in legatarium, quam si id agnoverit, ergo si Prælatus repudiaverit, erit adhuc potius non acquisitio, quam alienatio.

Resp. 1. non requiri *positivam* agnitionem, sed legatum simpliciter transire in legatarium, si non repudiaverit *d. l. 80.* quam repudiationem Prælatus acquisito jam semel dominio ipsi Ecclesiæ, juxta dicta facere non potest. Resp. 2. Legatarium in legato pio non esse solum Prælatum, ut is pro suo libitu repudiare valeat, sed totum Monasterium, imo aliquo respectu & ex fine legantis, ipsum DEUM, a quo legata & donationes piæ statim acceptantur, ut superius *in Priv. 42. num. 2.* dictum fuit.

Singularis tamen limitatio est circa Monasteria mendicantium bonorum immobilium incapacia, ut si ipsis aliquid legetur, aut donetur, illud sine solennitate alienare, & pretium accipere possint. Quaranta *d. l. sub num. 21.*

Porro quod de re legata aut donata Monasterio vel Ecclesiæ bonorum capaci dixi, ut sine solennitate alienari nequeat, idem est de rebus *immobilibus* aut *mobilibus pretiosis* Monasterio per ingressum & professionem alicujus quæsitis, nam & horum plenum dominium per Professionem in Monasterium translatum est. *auth. ingressi C. de SS. Eccles.* Ricc. *in prax. aur. p. 1. res. 97.* Si tamen ex postfacto primum ex persona professi per mortem v. g. Consanguinei ejusdem, Monasterio obveniret aliqua hæreditas, non videtur improbabile, quod eam Prælatus ante aditionem sine solennitate ex justa tamen causa, alias in conscientia tutus non foret, repudiare possit, quia tali casu tantum non acquireret, nihil vero proprie alienaret; tum quod res hæreditariæ non acquirantur hæredi ante aditionem: tum etiam, quod aditio hæreditatis nonnunquam propter onera hæreditaria, aut latens æs alienum, si non periculosa, saltem parum proficua esse soleat. Si tamen ex postfacto appareret lucrosam fuisse hæreditatem, Ecclesiæ sicut minori restitutionem concedendam non ambigo *l. 7. 6. cum seqq. ff. de Minor.*

10 Dubitatur V. An, si lis instituta sit super re immobili inter Ecclesiam & extraneum, Prælatus possit per *viam transactionis* a lite desistere? Resp. esse distnguendum, utrum Ecclesia sit in possessione rei litigiosæ, vel utrum possessio sit penes extraneum, & Ecclesia sustineat personam actoris: priori casu si per transactionem

nem deberet adverſario dimitti res immobilis, requireretur ſolennitas Juris, quia eſſet ſaltem poſſeſſionis alienatio, ſecus in altero caſu, in quo nulla videtur proprie intervenire alienatio, cum ex ſuppoſito nec certum jus, nec poſſeſſio penes Eccleſiam extiterit. Quaranta *d. l. V. alienatio ſub num. 43. verſ. 12. limita.*

11 *Certum eſt 4.* quod nomine alienationis inprimis omnes contractus intelligantur, quibus dominium utile vel directum transfertur, ut donatio, venditio, permutatio, feudum, Emphyteuſis & ſimiles. Deinde etiam omnes contractus, quibus non quidem dominium, ſed tamen poſſeſſio aut jus percipiendi fructus ex re Eccleſiaſtica ad longum tempus transfertur, cujusmodi ſunt oppignoratio ſpecialis, uſusfructus, & elocationes ultra triennium factæ *d. Extrav. ambitioſæ. & c. ad audientiam. 9. de Reb. Eccleſ.* Verum

12 Dubitatur I. An locatio *rei Eccleſiaſticæ* facta ad longum tempus v. g. ad 10. annos ſine ſolennitate tota quanta corruat, vel an ſaltem valeat quoad primos tres annos, eoquod elocatio *rei Eccleſiaſticæ* ad triennium etiam ſine omni ſolennitate permiſſa ſit? Pro valore talis locationis ſaltem quoad triennium facit Regula 37. *I. in 6.* quod utile per inutile vitiari non debeat in his, quæ ſeparabilia ſunt, quemadmodum de Jure Civili ſi quis una vice ultra 500. ſolidos donaverit, valet quidem donatio quoad 500. non autem quoad exexceſſum *l. ſancimus. C. de Donat.* econtra, quod locatio ultra triennium facta totaliter nulla ſit, ſuadet Textus in *d. Extrav. ambitioſæ & in Clem. 1. de Reb. Eccl.* quæ ſine diſtinctione ſaltem contractum annullat, & videtur hic habere locum vulgare dictum, quod Prælatus voluit (videlicet locationem ultra triennium) non potuit: & quod potuit (videlicet locationem ad triennium) non voluit: eſt autem noti Juris, quod in omni actu non tantum *potentia* agentis, ſed & *voluntas* ejusdem deſideretur. *c. cum ſuper 23. de Off. Jud. Deleg.* Sicut ex eodem fundamento teſtamentum coram 5. Teſtibus regulariter & in dubio non valet in vim Codicilli, nec Matrimonium ſine Parocho contractum valet in vim Sponſalium de futuro.

In hac celebri controverſia notabili diſtinctione utitur Gutierez *Canon. qq. lib. 2. c. 23. num. 7.* quod ſi una tantum indiviſibilis locatio facta ſit v. g. ſi una tantum penſio conſtituta ſit pro toto decennio, vel ſi ex aliis conjecturis appareat, Prælatum non aliter locaſſe, & conductorem non aliter conducere voluiſſe quam ad integrum decennium, tunc talis locatio tota corruere debeat, quia contrahentium *voluntas* circa triennalem locationem deficit. Sin autem modo ordinario prædium Eccleſiæ locatum fuerit pro annua

 pen-

pensione, & ita divisibiliter ad primum, secundum, tertium & reliquos annos, tunc tolerari debebit locatio ad primum triennium juxta jura superius pro affirmativa sententia allegata.

13 Dubitatur II. Utrum Prælatus possit prædium Ecclesiæ saltem cum hac clausula ultra triennium v. g. ad 9. annos locare, ut singulis trienniis sit nova locatio? Affirmative respondet Bald. *in l. voluntas. C. de Fideicommiss.* eo quod interveniant diversæ locationes, & singulæ non extendantur ultra tempus a lege permissum. Sed contraria sententia verior est, quam tenet Covar. *var. resol. c. 16. num.* 4. Videtur enim tale pactum in fraudem legis inventum, cum in effectu nihil vel parum intersit, an res absolute locetur ad 9. annos, vel an prædicta clausula adjiciatur, quia utroque casu perceptio fructuum ad longum tempus contra intentionem legis separatur. Constat autem, quod contra legem facere, & in fraudem legis, sive contra ejus intentionem facere æquiparentur *c. fin. de R. J in 6.* quo etiam adferri potest bonus textus *in Nov. 7. c. 3. in fin.* Unde non obstat ratio Baldi, quod sint plures locationes verbotenus, in effectu tamen, ut dixi, est locatio ultra triennium, quia Prælatus se obligat, quod post primum, imo secundum triennium finitum denuo rem apud conductorem relinquere velit.

14 *Certum est* 5. ut alienatio *rei Ecclesiasticæ* alienari prohibitæ valeat; duo copulative requiri, videlicet *causam & solennitatem. Causa* est triplex: *necessitatis, utilitatis, & pietatis. Necessitatis*, quando Ecclesiam urgent debita &c. *Utilitatis*, quando per alienationem major fructus procurari potest. *Clem. 1. de Reb. Eccl. Pietatis*, si captivi redimendi, si pauperes alimentandi, si templa vel Cœmeteria ædificanda sint. *c. aurum. 70. c. 12. q. 2.*

Solennitas consistit in tractatu habito cum Capitulo seu conventu collegialiter congregato ejusdem vel saltem majoris partis consensu una cum consensu Superioris. Notanter dico, Capitulares debere esse *collegialiter* congregatos, ut alter alterius rationes audire possit, absentes tamen remote non esse necessario ad istum actum vocandos, communiter apud DD. receptum est, dummodo saltem duæ tertiæ capitularium (v. g. ex 30. 20.) in loco præsentes sint. Panorm *in c. 1. de his, quæ fiunt a majori parte Cap. n. 16* qua in re consuetudo locorum præcipue attendenda erit.

15 Porro licet olim *Superioris* nomine venerit proximus superior, ut in alienatione ab Abbate facienda Episcopus *c. Abbatibus. 41. c. 12. q. 2. Clem. 1. hoc tit.* imo in alienatione Episcoporum solus consensus Capituli requisitus fuerit *c. sine exceptione. 52. c. 12. q. 2.* hodie tamen de puncto Juris loquendo satis certum videtur, quod in omnibus alienationibus consensus S. Pontificis

ficis requiratur. *c. 2. h. t. in 6. & d. Extravag. ambitiosæ.* quæ extravagans expresse poenas statuit alienantibus bona Ecclesiarum, Monasteriorum, piorumque locorum quorumlibet inconsulto Romano Pontifice, ut etiam observat Hen. Zoës. *de Reb. Eccl. n. 12.* Dico de puncto Juris hæc se ita habere, attamen de consuetudine præsertim in Germania & locis remotis, unde difficilis aditus ad Papam est. *d. Extravag.* receptam non esse saltem quoad hoc, ut etiam inferiores Prælati Episcopis subjecti teneantur in alienationibus consensum Papæ & non Episcopi requirere, attestatur Zypæus *in analysi I. Pontificis d. t. num. 2.* & quod *d. Extravagans* alicubi quoad aliqua tantum recepta sit, pariter refert Navar. *in Manuali. c. 27. num. 150.* cum Sylv. Cajetan & aliis.

16 Dubitatur autem, utrum requirantur solennitates Juris, si alienatio fiat ab una Ecclesia alteri Ecclesiæ? Affirmat Barb. *in Collect. DD. ad c. 1. de Reb. Eccl per text. in eod. c. 1. h. t.* atque hanc esse praxin Curiæ Romanæ testatur Ricc. *in praxi aur. p. 1. resol. 35.* Verum de puncto Juris & extra Italiam (ubi praxis Curiæ Romanæ non ita attenditur, nisi & hic consuetudine aliud receptum sit) videtur non improbabilis sententia negativa, ut fatetur Ricc. *d. resol. 35.* hoc saltem sensu, ut si evidens causa utilitatis vel necessitatis subsit, superioris licentia non requiratur, eo quod finis prohibitionis de non alienandis rebus Ecclesiæ, sit in consulendo indemnitati Ecclesiæ universalis, non vero Ecclesiarum particularium, idque plurimum confirmatur *ex cap. 2. de Reb. Eccles. in 6. & Extravag. eod. tit.* ubi dum ad alienationem consensus Pontificis requiritur, principaliter agitur de alienatione, quæ fit Laicis & sæcularibus hominibus, ne res DEO dicatæ ad profanos usus applicentur. Imo *in d. cap. 1. de Reb. Eccles.* agitur de alienatione Abbatis facta alteri Ecclesiæ, & tamen ibi nihil expresse de consensu superioris, sed tantum de consensu ambarum partium dicitur: quod vero Ecclesia ex contractu læsa etiam contra aliam Ecclesiam in integrum restituatur, superius Priv. *31. n. 2.* diximus.

17 *Certum est 6.* quod si alienatio *rei Ecclesiasticæ* contra formam Juris attentata sit, tunc contractus non valeat, & res alienata non tantum per Successorem Prælatum vel capitulum, sed etiam *per ipsum alienantem* revocari possit. *c. 2. & 6. h. t.* quamvis enim nemini regulariter contra factum proprium venire concedatur. *l. cum a matre. 14. C. de rei vind.* fallit tamen, si factum sit ipso jure nullum, vel si non tam ex persona propria, quam ex parte Ecclesiæ per malam alienationem damnificatæ proprium factum impugnetur. Zoës. *de reb. Eccl. non alien. n. 4.*

18 Præterea vero *ex sæpe d. Extravag. ambit.* alienans, & is, in quem facta est alienatio, poenam excom-

 muni-

municationis incurrunt, & beneficium, cujus res alienatæ sunt, ipso jure vacabit, hoc procedit tunc, si inferioris conditionis beneficiatus alienans fuerit; sin autem Episcopus vel Abbas aliquid male alienaverit, est ipsi ingressus in Ecclesiam interdictus, sicut in *d. Extravag.* habetur. Monet tamen Navar. *d. l. & Conf. 1. de Reb. Eccl. non alien.* istas pœnas ipso jure incurrendas non ubique receptas esse, & ubi etiam receptæ sunt, tantum habere locum circa alienationem cum effectu sumptam, si nimirum res Ecclesiastica de facto emptori tradita sit.

19 Dubitatur autem I. Utrum recipiens rem Ecclesiasticam sine solennitatibus alienatam, teneatur eam restituere in conscientiæ foro, antequam per ordinarium judicium fori externi repetatur? ℞. Si res ita male alienata sit, ut nec justa causa, nec solennitas intervenit, utique recipiens eam cum damno & injuria Ecclesiæ retinere in conscientia non potest *c. si quis 6. d. t.* At vero, siquidem consensus Superioris aut Capituli non intervenerit, subsit tamen justa causa, tunc quidam DD. a restitutione ante sententiam Judicis excusant: cum enim tali casu nulla sit commissa iniquitas & adsint ea, quæ de Jure naturali ad valorem contractus requiruntur, non videtur, ajunt, obligatio restituendi in foro interno injuncta esse, antequam contractus in foro externo rescindatur, Ricc. *d. p. 1. resol. 7. num. 4.* Laym. *in tract. de legib. c. 16. in fin.*

20 Dubitatur II. An si emptor rei Ecclesiasticæ sine solennitatibus alienatæ velit eam ultro restituere Ecclesiæ, teneatur acceptare Ecclesia, si malit contractum per adhibitionem solennitatum confirmare? non posse contractum ex postfacto confirmari utriusque partis nova voluntate tradit Zoës. *d. l. n. 23. arg. §. Tutor autem Instit. de Auth. Tutor.* ex quo ordinariam regulam colligunt Interpretes, quod ea, quæ sunt de solennitate actus, non possint ad convalidandum actum ex postfacto intervenire. Sed communiter receptum est, quod contractus ab Ecclesia sine solennitate factus, sit nullus tantum in favorem Ecclesiæ, si nimirum ipsa velit contractum impugnare, quemadmodum si pupillus sine Tutoris authoritate cum alio contrahat, hic quidem obligatur, non autem pupillus *princ. Inst. de Author. Tutor.* Unde si Ecclesia malit contractum confirmari per adhibitionem superioris (ut quia est in utilitatem Ecclesiæ, vel res interea casu aliquo deteriorata est) hoc videtur omnino permittendum, prout textus est clarus una cum Gloss. *in c. si quæ de rebus. 42. c. 12 q. 2.* & tenet Panor. *in cap. diversis. de Cler. Conjug.* Notum quoque est, ratihabitionem retrotrahi & mandato æquiparari. *c. 10. de R. J. in 6.* Nihil vero movere debet argumentum eductum, *ex d. §. Tutor autem.* ubi dici-

dicitur, quod auctoritas tutoris in ipso contractu pupilli, non post longum tempus intervenire debeat; nam respondeo, argumentum a Pupillo ad Ecclesiam procedere in favorabilibus, quando circa Ecclesiam non habetur alia Juris dispositio, secus autem in iis, quæ Ecclesiæ onerosa sunt, & ubi habetur alia in *Jur. Can.* dispositio sicut in *d. cap. si quæ de rebus.* Deinde authoritas Superioris Ecclesiastici circa alienationem *rei Ecclesiasticæ* non tam comparatur auctoritati tutoris, quam decreto Prætoris circa alienationem *rei pupillaris*, quod decretum ante & post factum intervenire posse, testis est Honorius *d. tit. de Reb. Eccles. non alien. num. 2.*

Dubitatur III. Utrum si res male alienata repetatur ab emptore, restituenda sit cum omnibus omnino fructibus, sive emptor in *bona* sive *male fide* fuerit?

21 Inprimis satis conveniunt, quod emptor in vera *mala fide* existens (id est, si sciverit rem male alienatam esse) teneatur ad omnes fructus restituendos; non tantum ad eos, qui adhuc exstant, sed etiam ad æstimationem & pretium eorum, quos consumpsit *c. si quis. 6. d. t. L. certum. 22. Cod. de Rei vind.* quia malæ fidei possessor nullum omnino jus habet ad lucrandos fructus, ne ex suo delicto, quod commisit, rem male alienatam recipiendo, lucrum reportet; idem quoque de eo communiter receptum est, qui ex ignorantia *&* *errore Juris* non putavit requiri solennitates ad rem Ecclesiasticam alienandam: nam *error Juris* inducit saltem *fictam* malam fidem, & licet regulariter a pœna excuset, tamen non prodest ad acquisitionem & lucrum captandum: maxime in illis casibus, ubi lex resistit contractui sicut alienationi sine solennitate factæ. *l. 7. & 8. ff. de Juris & fact. ignor.* Fach. *lib. 8. contr. c. 29.* Panorm. *in cap. pen. de Reb. Eccl. non alien. num. 9.* Barb. *in cap. si quis. eod. t. n. 3.* Cov. *var. resol. lib. 1. c. 3. num.* 8.

Sed magna est difficultas, quid dicendum, si emptor fuerit in *vera bona fide*, non errore Juris sed *facti* deceptus? puta, quia fuit a Prælato alienante persuasus, solennitates debitas intervenisse, consensum superioris obtentum esse? Certi Juris est, quod bonæ fidei possessor fructus quidem *extantes* (deductis tamen necessariis impensis) una cum prædio restituere teneatur, *consumptos* autem lucretur pro *cultura* & *cura*, quam in prædium impendit *L. certum. C. de rei vind. & §. si quis a non domino. 35. Inst. de Rer. divis.* Attamen in emptore rei Ecclesiasticæ male alienatæ quidam hoc volunt esse speciale, ut etiam æstimationem & pretium fructuum consumptorum restituere teneatur, tum quod in *c. 2. de Reb. Eccles. in 6. & Clem. 1. eod.* dicatur, *emptori nullum Jus acquiri*, ergo nec jus lucrandi fructus: tum etiam, quod jus lucrandi fructus tantum detur *possessori*,

sori, emptor autem rei Ecclesiasticæ sit quidem ex supposito bonæ fidei, sed non *possessor*, cum Ecclesia, quæ pupillo æquiparatur in contractu non solenni nec jus possessionis perdere possit. *L. magis puto. §. 1. ff. de Reb. eor. qui sub Tut. & l. pupillus. 11. ff. de Acquir. rer. dom.* Sed ut verum fatear, contraria sententia, quod errans in facto lucretur fructus *ante litem contestatam consumptos*, communior est, ut patet ex Panorm. & Barb. *cc. ll.* & Riccio *d. p. 1. ref. 18. n. 3.* pro eaque plurimum stringit *d. c. pen. de Reb. Eccles. non alien.* & urgentius text. *in L. bonæ fidei. 48. vers. nec interest. ff. de acquir. rer. dom.* ubi ex re *pupilli* fructus bonæ fidei possessor lucrari dicitur.

22 Dubitatur IV. Utrum res Ecclesiastica possit ab emptore præscribi? Si emptor in mala fide fuerit vel in errore Juris, non est magnum dubium, quod præscribere non possit, quia malæ fidei possessor nullo unquam tempore præscribit, *c. fin. de Præscript.* & error Juris non prodest ad præscribendum. *L. nunquam 31. ff. de Usurp. & Usucap.* At vero, quid dicendum sit, si emptor fuerit in vera bona fide falso persuasus, consensum superioris & alias solennitates intervenisse, non est satis exploratum: nam *in cap. 2. de reb. Eccles. in 6.* dicitur, quod mala alienatio nequidem causam præscriptionis paret. Et Paulus IV. Summus Pontifex absolute constituit, ut exceptio præscriptionis contra repetitionem rei male alienatæ opponi non possit.

23 Verum communior est sententia cum Ricc. in *praxi aur. p. 1. ref. 32.* præscriptionem cæteris paribus, videlicet bona fide & possessione per 40. annos continuata accedentibus, locum habere: licet enim res pupillares præscribi nequeant, res tamen Ecclesiæ præscriptibiles esse constat ex *toto Titulo Decret. de Præscript.* quod ipsum videtur confirmasse Pius IV. in sua Bulla, quæ incipit *Provida &c.* dum ibidem Constitutionem Pauli IV. ad terminos Juris communis revocavit. Textum autem *in d. c. 2. h. t. in 6.* interpretatur de emptore, qui in errore Juris fuit, credens solennitates ad alienationem non requiri. Barb. *in Collect. DD. ad d. cap. 2. n. 7.*

Duo tamen notabilia hic advertit Ricc. *l. supra cit.* quæ etiam nos superius Priv. 30. adduximus, 1. quod præscriptio non incipiat nisi post mortem, vel depositionem Prælati male alienantis, quia enim talis Prælatus non est facile revocaturus rem alienatam, ideo ipso vivente Ecclesia censetur carere legitimo defensore per text. *in cap. si Sacerdotes. 10. c. 16. q. 3.* 2. Quod contra præscriptionem detur Ecclesiæ in integrum restitutio, saltem si intra quadriennium numerandum a die quo scivit præscriptionem completam, illam restitutionen petierit, *c. 1. d. in integ. restit. in 6.* de qua restitutione supra actum est.

Dubi-

Dubitatur V. Utrum Solennitates ad alienationem requisitæ possint per consuetudinem alicujus loci abrogari?

24 Resp. quamvis solennitates alienationis a Summis Pontificibus introductæ nec Juris naturalis, nec Divini sint, sed positivi tantum, & ideo absolute loquendo per consuetudinem abrogari posse videantur, cum consuetudo habeat vim legis, & deroget aliis legibus positivis prioribus. *cap. fin. de consuetudine. l. diuturna. 33. ff. de LL.* Interim tamen, si per talem consuetudinem damnificarentur Ecclesiæ, non esset valida censenda juxta *c. 1. de Consuet.* Unde nulla consuetudine introduci potest, ut alienatio subsistat, quam Prælatus facit sine evidenti causa, utilitatis, necessitatis aut pietatis. Item quia consuetudo debet esse rationabilis *d. cap. fin.* non esset autem *rationabilis*, si contineret periculum damnificandi Ecclesias, ideo consuetudine introduci non poterit, ut Parochi irrequisito Episcopo vel alio Superiore bona suorum beneficiorum, vel etiam superiores Prælati, non habito tractatu cum suis Capitulis, bona suarum Ecclesiarum alienare valeant. Sed illud consuetudine introduci potest, ut consensus Summi Pontificis in alienatione inferiorum Prælatorum non desideretur. *juxta dict. num. 15.* & Episcopi ac Abbates præsertim *Exempti*, qui Jurisdictionem quasi Episcopalem in suis Monasteriis habere censentur, *in vulgaribus prædiis, in rebus minoris præjudicii*, præter suorum Capitulorum, superioris consensum requirere non teneantur. Videatur Panorm. *in c. nulli. h. t. num. 6.* Barb. *ad c. cum causa. 8. de Sent. & re jud. num. 7.*

25 Demum hic addi potest, quod Ecclesia revocans rem alienam, sive per viam *nullitatis*, sive per viam *restitutionis* teneatur emptori reddere pretium, quod ab eo accepit, ne contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupletetur. *l. quod si minor. 24. §. restitutio. ff. de Minor. l. si fundus. 13. ff. de Reb. eor. l. utere. 14. C. de præd. minor.* Sed hoc quatenus ex pretio Ecclesia locupletior facta est, idque in suam utilitatem convertit; at vero, si pretium penes Prælatum alienantem casu perierit, aut male consumptum sit, Ecclesia ad refundendum aliud pretium non tenebitur, sicut ita circa minores (quorum jure Ecclesia utitur, *c. 1. de in integ. restit.*) revocantes res suas male alienatas aperte constitutum est *in d. l. quod si minor. §. restitutio. l. patri. §. item ex diverso*, ibi: *juvenis autem eatenus ex pretio debebit reddere, quatenus ex ea pecunia factus est locupletior. ff. de minor. l. prædiorum C. de prædiis min.* ibi: *pro ea duntaxat pecuniæ parte te conveniri permittet, quam in facultates tuas erogatam esse constiterit*, * imo hoc ipsum, quod 26 pretium in utilitatem Ecclesiæ conversum sit, ab emptore probandum esse, communis est sententia apud Barb. *in c. si quis. 6. de* * *reb.*

reb. Eccl. non alien. sub n. 9. eamque tenet Fachin. *lib. 2. Controv. c. 46.* ubi tamen quosdam dissentientes allegat.

ADNOTATIO.

Ad *num. 9.* Dum ibidem dico, Prælatum sine solennitate posse repudiare hæreditatem ex persona alicujus Religiosi Monasterio obvenientem, declarandum puta, ut hoc non sit *certum*, sed ut ibidem dixi: *non improbabile*, juxta sententiam Riccii & rationem *n. 9.* citatam, quia non est alienatio juris *in re*, sed juris *ad rem*, adeoque potius *non acquisitio arg. l. 6. ff. quæ in fraud. cred.* Deinde ut si hæreditas majoris momenti & considerationis sit (inquo respectus ad Monasterium habendus, quia præsertim consuetudine accedente Prælati in majoribus Monasteriis ampliorem administrandi potestatem habent) observetur, quod in tit. *de his, quæ fiunt a Prælatis &c.* traditur, Prælatos majora negotia cum consensu vel consilio capituli expedire debere.

PRIVILEGIUM XXXIII.

Monasterium dissolvit conjugium.

1. *Matrimonium ratum dissolvitur per ingressum quoad vinculum, consummatum autem tantum quoad cohabitationem.*
2. *Redditur ratio diversitatis, & ibi, quæ sit significatio Sacramentalis Matrimonii rati & consummati?*
3. *An Pontifex juste concesserit hoc Privilegium?*
4. *Per legem communem potest Princeps aliquem privare suo jure.*
5. *Reprobatur opinio illorum, qui putant tantum bimestre tempus dari conjugatis pro Novitiatu.*
6. *In Matrimonio sæpe aliquis cogitur continere sine culpa sed non sine causa.*
7. *Copula antecedens Matrimonium non operatur, ut Matrimonium dicatur ex ea consummatum?*
8. *An copula vi extorta impediat ingressum?*
9. *Professio sine licentia alterius Conjugis post Matrimonium consummatum facta non valet ut solennis, valet tamen ut votum simplex castitatis.*
10. *Nec convalescit Professio sine novo consensu licet alter conjux ratificaverit, vel mortuus fuerit.*
11. *Propter adulterium unius, potest alter ad Religionem transire.*
12. *An, si Professio non valeat nisi in vim voti simplicis, possit profitens libere exire etiam non revocatus?*
13. *Quid, si conjux dans licentiam ex post facto nolit ipse quoque ingredi?*
14. *Per assumptionem Ordinum Clericalium non dissolvitur Matrimonium.*

1 Non tantum homines Cœlibes, sed etiam Conjugati ad Religionem transire possunt, & per istum ingressum Matrimonium prius contractum dissolvitur, adhibita tamen distinctione inter Matrimonium *ratum* & *consummatum*; nam si Matrimonium quidem *ratum*, & in facie Ecclesiæ contractum, necdum tamen per Copulam carnalem *consummatum* sit, dantur his novis Conjugibus duo menses ad deliberandum, an Matrimonium consummare, vel Religionem ingredi velint. Quod si alter ex conjugibus ingressus fuerit, Matrimonium *ratum* etiam *quoad vinculum* dissolvetur, & alter in sæculo remanens aliud Matrimonium inire poterit, sed tunc primum, ubi ingrediens professionem fecerit. *c.* 2. *& 7. de Convers. Conjug.* Hostiens. *eod. tit. n.* 11.

Matrimonium autem *consummatum*, quamvis *quoad vinculum* dissolvi non possit, si tamen alter conjux cum expressa licentia alterius post consummatum Matrimonium ingredi, & alter etiam sequi, vel saltem (si propter senium aut valetudinem de incontinentia suspectus non sit) voto simplici castitatis se obligare velit, Matrimonium quoad *mutuam cohabitationem* sicut per divortium solvetur. *c.* 4. *& seq. cap. uxoratus* 8. *&c. ad Apostolicam.* 13. *de Convers. Conjug.*

2 Sed quare potius *vinculum* Matrimonii *rati* per ingressum in Religionem dissolvitur, quam *vinculum* Matrimonii *consummati*? Rationem assignat Hostiens. *d. t. num.* 7. quod illa *conjunctio animorum*, quæ fit per Matrimonium *ratum*, tametsi verum Sacramentum & perfectum Matrimonium; tamen solum significet *conjunctionem Christi cum anima fideli per gratiam*, quæ conjunctio non est immutabilis, quia & in melius mutari sive intendi, & etiam per peccatum omnino tolli potest. At vero *conjunctio corporum* & Matrimonium *consummatum* significat *conjunctionem Christi cum Ecclesia* (juxta illud Apostoli *ad Ephes.* 5. *c. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia*) quæ conjunctio omnino indissolubilis est.

3 Quæritur autem I. Quomodo Summus Pontifex potuerit in Matrimonio *rato* dare licentiam ingrediendi Religionem etiam altero conjuge invito, & sic alterum jure ex Matrimonio quæsito privare?

Resp. Cum Matrimonium *ratum* ex sua natura non sit indissolubile, ideo recte potest Papa justa aliqua ex causa ejus obligationem *& vinculum* tollere, vel per dispensationem vel per procurationem majoris boni & concessionem ingressus in Religionem. 4 Nec obstat, quod alter conjux privetur jure suo ex contractu Matrimonii quæsito: nam ex justa causa potest Princeps aliquem jure suo privare, maxime si id faciat per legem publicam & communem: quemadmodum factum videmus in lege *præscriptionis*, per quam ei,

qui patitur longo tempore rem suam ab alio possideri, auffertur dominium, & transfertur in possidentem; ne dominia rerum sint incerta, & ut lites tandem finiantur. Neque propterea tales leges magnum gravamen habent, quia sunt communes omnibus; & sicut possunt obesse in uno casu, ita possunt prodesse in altero, e. g. hoc anno præscribitur contra me, altero fortassis ego præscribam contra alium, in hoc Matrimonio uxor invito marito ingreditur Religionem, in altero invita uxore maritus &c. Deinde quia jam per legem generalem constitutum est, ut Religionem ante consummationem ingredi liceat, ideo obligatio Matrimonii non est omni ex parte pura & absoluta, sed habet tacitam conditionem, obligo me, nisi intra bimestre placuerit Religionem ingredi. Textus denique, qui ex Scriptura possent in contrarium adduci, ut, quod *non liceat dimittere uxorem excepta causa fornicationis.* Item *quos DEUS conjunxit, homo non separet.* De Matrimonio consummato intelliguntur *c. 7. de Convers. Conjug.*

5 Quæritur II. An si unus ex Conjugibus ad Religionem transeat, alter debeat per integrum annum exspectare, usque dum ingrediens Professionem faciat? Non desunt, qui putant, personis conjugatis tantum *bimestre tempus* esse assignatum, intra quod Novitiatum agere, & post illud expletum vel professionem facere, vel ad conjugium redire debeant, per textum in *d. c. 6. d. t.* quem ajunt, etiam hodie per Concil. Trid. non esse correctum propter specialem rationem, quæ in Conjugibus militat, ne scilicet conjux in sæculo exspectans propter longiorem moram periculo incontinentiæ exponatur. Zoës. *d. t. n. 71.* Verum cum generaliter omnibus de Jure antiquo annus probationis sit concessus, *c. ad Apostolicam. 16. de Regul.* eumque Trid. Concil. in quacunque Religione tanquam omnino necessarium sine distinctione requirat, circa conjugatos autem aperte & in claris terminis contrarium non statuatur, ideo probabilius est, etiam conjugatum ingredientem Monasterium *annum Novitiatus* explere, & alterum conjugem interim exspectare debere, ita docet Sanch. *de Matr. l. 2. d. 24. n. 4.* quod vero in *d. c. 6. d. t.* dicitur, conjugem debere intra duos menses ad Monasterium transire, vel ad conjugem redire, accipiendum est de tempore deliberatorio, non de tempore Novitiatus, & in casu illius Capituli, ubi mulier a marito adhuc in sæculo se separavit.

6 Demum circa id, quod objicitur de periculo incontinentiæ, si alter conjux tamdiu exspectare debeat, responderi potest per verba Pontificis *in c. quoniam §. si autem de carnali. 4. ut lite non contest.* quod in Matrimonio multi casus emergant, in quibus conjuges sine culpa, sed non sine causa conti-

tinere coguntur: ut si alter ex morbo vel maleficio impotens reddatur, si lis super aliquo impedimento Matrimonii instituatur.

7 Quæritur III. An Copula ante Matrimonium habita cum eo, quam quis uxorem duxit, faciat, quo minus liceat Religionem ingredi? Ratio dubitandi est, quod ex multorum sententia, copula ante Matrimonium habita fictione juris censeatur in ipso Matrimonio contigisse: unde fit, quod liberi ante nati vel concepti per subsequens Matrimonium legitimentur *juxta c. 2. & 6. Qui filii sint legitimi.* Nihilominus tenendum est, talem copulam non impedire liberum ingressum ad Religionem, cum extra Matrimonium facta & mere fornicaria non faciat Matrimonium consummatum, nec significet conjunctionem Christi cum Ecclesia. Ad rationem dubitandi dicitur, illam fictionem Juris tantum locum habere circa legitimationem liberorum, non autem generaliter, & eo casu, quo de consummatione Matrimonii & *significatione Sacramentali* inquiritur, ubi proinde non ex fictione juris, sed ex veritate proceditur.

8 Quæritur IV. An Copula vi aut metu ab uxore extorta impediat Religionis ingressum? Negative respondet Sanch. *d. l. 1. disp. 22. n. 6.* quia per violentiam mariti uxor jure suo privari non debuit, nec maritus ex suo delicto debet commodum reportare, ut hoc modo uxorem in Matrimonio retinere possit. Idem docet Gloss. *in cap. fin. in V. invitus. dist. 55.* Verum contrarium probabilius est, quia talis copula vere facit virum & mulierem unam carnem & Matrimonium consummatum, ut fatetur ipse Sanch. *d. l. num. 4.* consequenter inducit Sacramentalem significationem Matrimonii *consummati*, scilicet conjunctionem Christi cum Ecclesia & vinculum indissolubile. Rationibus adversariorum breviter responderi potest, uxorem quidem privari suo jure *sine culpa*, non autem *sine causa*, & maritum reportare commodum ex delicto non per se & directe, quatenus ex delicto, sed potius indirecte & occasione delicti, per se autem ista indissolubilitas provenit ex consummatione Matrimonii, ut dictum.

9 Quæritur V. Quid juris, si post consummatum Matrimonium Conjux ignaro vel invito altero Conjuge religionem ingrediatur, ibique Professionem faciat? Resp. talem Professionem non valere, & ideo profitentem libere ab altera parte revocari posse. Quamvis autem revocatus mortua Conjuge non teneatur ad Monasterium redire, cum Professio non valuerit, quia tamen in Professione votum castitatis emittendo, hoc ipso promisit nunquam exigere debitum Conjugale, quod cum in ipsius fuerit potestate, ideo quoad hoc votum tenuit, non quidem tanquam *solenne*, sed tanquam *simplex,*

plex, ac propterea non tantum constante Matrimonio sine dispensatione debitum non exigere, sed nec eo dissoluto aliud, saltem licite, contrahere poterit. *c. 3. & c. placet. 12. ubi DD. de Convers. Conjug.*

10 Porro Professio unius Conjugis sine licentia alterius Conjugis facta per ratificationem vel mortem illius Conjugis in sæculo relicti ex probabiliori sententia non convalescit, nisi per novum consensum tacitum vel expressum renovetur *juxta regulam 18. J. in 6. Quod ab initio non valet, tractu temporis convalescere non potest*, & quia prior consensus in Religionem sine licentia uxoris fuit invalidus, ergo novus omnino consensus requiritur. Sunt quidem, qui putant, talem Professionem valere sub conditione, si conjux consenserit, vel mortuus fuerit, sed id potius divinatorium est, cum nullo expresso textu probetur: econtra autem *in c. 3. d. t.* absolute dicatur, Professionem non valuisse. Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 34. n. 16.* videtur quoque in contrarium facere, *c. consuluit. 10. d. t.* ubi respondit Pontifex, quod vir professus mortua uxore nec ad sæculum redire, nec Matrimonium valide contrahere possit. Sed hic textus non loquitur aperte de nostro casu, quo maritus invita uxore Religionem ingressus est, imo nec obscure ex verbis ibi positis colligitur, ipsam quoque uxorem ad domum regularem transivisse, & consequenter ante Professionem licentiam tacitam vel expressam dedisse.

11 Ulterius etiam illud notatu dignum: quod adulterium unius conjugis, sicut causat perpetuum divortium, ita etiam faciat, ut conjux innocens irrequisito Conjuge adultero Religionem ingredi, in eaque valide profiteri possit. Navar. *de Convers. Conjug. Cons. 7.* non tamen convalescat Professio ab initio inutiliter & sine consensu Conjugis facta, licet Conjux in sæculo ex postfacto adulterium commiserit, per ea, quæ statim ante diximus.

12 Quæritur VI. An eo casu, quo Professio Conjugis non valuit, nisi in vim voti simplicis, possit is propria authoritate ex Monasterio exire, quamvis ab altero Conjuge non petatur?

Pro affirmativa, quam tenet Sanch. *d. disp. 34. n. 13.* facit, quod Professione invalida non sit causa, cur aliquis in Monasterio retineatur, *arg. c. accedens. 17. d. t. & c. 2. c. 33. q. 5.* ubi invalide professus proprio motu exiens non propterea reprehenditur. Econtra pro negativa, quam docet Gl. & Panorm. *in c. placet. 12. d. t.* fortiter stringit textus *in cap. eod. placet.* in illis verbis: redire autem ad sæculum non erat in ejus potestate; cui accedit ratio, quod talis Professio saltem valeat ut votum simplex castitatis, propter quod tenetur vovens, quantum in se est, vitare omne carnale commercium uxoris.

In

In hac difficili quæstione ego inprimis dico, Monasterium posse expellere talem nulliter professum, postquam ejus nullitatem cognovit: quia obligatio Monasterii ad retinendum Religiosum tantum provenit ex Professione; ergo ubi nulla est Professio, nulla quoque est obligatio ad retinendum: prout idipsum docet Sanch. *d. loc. sub num. 66.* Quod vero attinet ad personam ipsius professi, puto distinguendum, an præter nullitatem professionis aliam justam causam egrediendi habeat: v. g. infirmitatem, debilitatem ad sufferendum rigorem, grave cum aliis dissidium &c. vel an nullam talem causam allegare possit: priori casu amplector sententiam Sanchezii, posteriori vero Gloss. & Panorm. *cit. loc.*

13 Quæritur VII. Quid statuendum sit, si Conjux Conjugi expressam licentiam ingrediendi Religionem dederit, ipse vero in sæculo remanens & suspectus de incontinentia nolit ad Religionem transire? Communis est distinctio, an maritus dederit licentiam uxori ingrediendi Religionem, vel an econtra uxor marito? priori casu censent maritum ad ingressum in Religionem etiam per censuras cogi posse: quia hoc ipso se ad ingressum in Religionem obligasse intelligitur, quod Conjugi licentiam ingrediendi dederit, quam tamen se dare non posse scivit, aut scire debuit, nisi eam ipse ingrederetur. Altero autem casu, si uxor, quæ dedit licentiam marito, alleget, se ignorasse hanc obligationem, alias se non daturam fuisse licentiam, cum sibi nunquam animus fuerit ad Religionem, & dicat, mulierem excusari, si ignorantia juris laboret. *L. cum de indebito. 25. ff. de Probat.* putant, eatenus audiendam, ut si periculum incontinentiæ sit, nec persuaderi ad Religionem possit, valeat Episcopus ex officio maritum etiam professum ex Monasterio evocare, & uxori restituere, qui tamen maritus post mortem uxoris ad Monasterium redire teneatur, cum habita licentia uxoris validam fecerit Professionem. Atque ita intelligunt Textum *in c. 1. d. t. de Convers. Conjug.* Gloss. & Panorm. *in d. c. 2. &c. ex parte. 9. eod.*

Verum prior hujus distinctionis pars videtur nimis dura, contra libertatem Professionis & non possent non timeri pessimi effectus & turbatio Religionis, si maritus contra suam voluntatem ad Religionem cogeretur. Ipsum quoque *c. 1. d. t.* sine data distinctione loquitur, & absolute concedit, ut Conjugi nolenti ingredi Religionem Conjux professus restituatur: sicut etiam advertit Zoës. *hoc. t. n. 14.* quare ego potiùs credo incumbere Monasterio, ne Conjugem Novitium ad Professionem admittat, antequam etiam altera pars Religionem ingrediatur, & spes certa sit de ejus Professione. Quod si defacto admiserit, & alter

ter Religionem ingredi renitatur, valde probabile videtur, Conjugem professum in sæculo existenti & de incontinentia suspecto indistincte restitui posse.

14 Quæritur postremo, utrum solvatur Matrimonium, si maritus efficiatur *Clericus sæcularis*, & suscipiat sacros Ordines? Resp. per susceptionem sacrorum Ordinum in sæculari Clericatu nec Matrimonium ratum nec consummatum dissolvi, nisi uxor ultro Religionem ingredi vellet. Quia hoc privilegium dissolvendi Matrimonium tantum Religioni concessum est, quod ibidem Conjux professus quasi mundo mortuus censeatur. *Extrav. antiq. Joan. 22. de voto.* Ordines tamen valide suscipiuntur, & votum solenne castitatis annexum habent, quod quidem uxori in petitione debiti non præjudicat (cum jure suo sine culpa privari non debuerit) sed marito & ita, ut post mortem uxoris nec licite nec valide propter votum solenne aliud Matrimonium contrahere possit, sed debeat statum Clericalem reassumere, vel Monasterium ingredi Sanchez. *d. lib. 7. disp. 28. n. 13*

ADNOTATIO.

Ad *num. 9.* Objicies, qui voluit vovere castitatem in Religione, non hoc ipso voluit etiam in sæculo, proinde habebit hic locum Regula, *quod potuit, non voluit &c.* Resp. hoc argumentum posse aliquando obtinere in conscientia, si vovens talem limitatam intentionem posuerit, interim *ex d. cap. placet. 12. de Convers. Conjug.* præsumi, quod voluerit, se eo modo obligare, quo potuit, juxta illud: si actus non valet, ut ago, valeat omni meliori modo, quo valere potest. *§. fin. & DD. de Adop.* Instas, quare non etiam alia vota scilicet *obedientiæ* & *paupertatis* professione annullata valent in vim voti *simplicis*? Resp. quod hæc habeant majorem dependentiam & connexitatem cum Monasterio, ut nemo rationabiliter præsumi possit, ad ea se voluisse extra Monasterium obligare. Si in praxi hic casus eveniret, suaderem dispensationem petendam, quam contracto Matrimonio in ordine ad petendum debitum eo durante dari posse ab Episcopo plurium est sententia cum Navar. *in Man. c. 16. n. 30.*

Ad *num.* 11. dices, debitor etiam non requisitus potest debitum restituere creditori, sed maritus in suo corpore est debitor uxoris juxta illud: *vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier &c.* ergo &c. Resp. majorem esse veram, nisi debitor per talem solutionem non petente creditore faciendam exponat se peccandi periculo.

Ad *num.* 13. dices, qui scit se obligari ex eo, quod facit, *tacite* vult obligari; qui tacite vult obli-

ligari, tenetur, ac si expresse promisisset, sicut ex eo capite Clericus obligatur ad votum castitatis SS. Ordinibus annexum, ergo &c. Resp. Majorem procedere ex *præsumptione*, non ex *veritate*, & ideo non esse obligationem in conscientia, nisi *veritas* subsit, prout etiam Clericus, qui non habet intentionem se obligandi ad castitatem, non tenetur *ex voto*, sed *præcepto Ecclesiæ* abstinere Matrimonio. Quod autem illa præsumptio etiam in foro externo non sit *juris & de jure* & neque ex præcepto Ecclesiæ teneatur conjux invitus ad ingressum, nisi prius verum actualem consensum posuerit, satis colligitur *ex c. 1. de Convers. Conjug.* & in dubio non est facile obligatio inducenda, ne impediatur libertas professionis, quam præsertim Concilium Trident. variis locis *Sess. 25. de Regul.* voluit integram esse, & ex coacta professione scandala in Monasterio oriantur.

PRIVILEGIUM XXXIV.

Per Professionem in Monasterio tolluntur omnia vota præcedentia.

1. Ratio Privilegii & exceptio ab eo. *2. Vota post Professionem emissa potest Abbas irritare.*

1 HOc egregium nec longe a priori distans Monasteriorum Privilegium tradunt DD. communiter ex *c. Scripturæ. 4. de Voto.* & præ cæteris Sanch. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 5. c. 5. n. 36.* & ex eo Barb. *in eod. c. 4. num. 2.* Ratio est, quod, cum omnia vota DEO promissa sint, opera particularia contineantur eminenter in ipsa Religionis Professione, per quam se & omnia sua dedicat profitens Divino obsequio, moriens priori vitæ & nihil, nec propriam voluntatem sibi reservans. Excipit tamen Sanch. *d. l. n. 47. & 48.* vota *realia* v. g. dandi eleemosynam &c. si jam parti intimata, atque tunc per acceptationem ei jus quæsitum foret. Item illa vota realia, quæ a defuncto emissa hæres præstare tenetur.

2 Porro post Professionem Religiosus aliter quodcunque votum vovere non potest, nisi sub tacita conditione, si Abbas toleraverit, unde Abbati competit potestas vota suorum Religiosorum directe irritandi *c. 2. 20. q. 2.* Interim quoad licentiam, seu consensum Abbatis petendum distinguendum est, an Religiosus votum fe-

 cerit

cerit in actione sibi licita & concessa v. g. certas orationes privatim dicendi &c. vel an in actione quidem bona, Religioso tamen certa ex causa prohibita v. g. peregrinandi extra Monasterium &c. priori casu Religiosus non tenebitur petere licentiam Prælati, sed defacto obligabit votum, usque dum ab Abbate aliunde resciente, vel per generalem prohibitionem in capitulo irritetur; altero autem casu obligabitur ad petendam licentiam, quia saltem tenetur ex voto facere, quantum, in se est. Vid. Less. *de Voto dub. 10. ubi n. 70.* ait, Superiorem saltem venialiter peccare, si absque rationabili causa irritet votum sui subditi, quod abutatur sua potestate impediendo promptitudinem ejus ad exhibendum DEO cultum per votum.

PRIVILEGIUM XXXV.

Monasteria gaudent omnibus Privilegiis piarum causarum.

MOnasteria esse *pias causas*, quia ad Religionem, ad specialem cultum Divinum, ad vitam sanctam instituta, per se clarum est, & omnes ubique id asserere testatur Tiraq. *de priv. piæ causæ in præfat. V. primum igitur.*

Plurima autem Privilegia *piarum causarum* enumerant DD. quorum 54. ponit Barb. *J. Eccles. V. lib. 2. c. 13.* & Tiraq. *in d. tract. 167.* recenset, ex quibus præter hactenus dicta aliqua adhuc magis notabilia referemus.

PRIVILEGIUM XXXVI.

Monasteria participant Privilegia fisci, libertatis militum, alimentorum, dotis, minorennium, & Reip. dummodo casus sit applicabilis, & in jure contrarium non sit dispositum.

1. *Redditur ratio extensionis circa singulas istas causas favorabiles.*
2. *Respondetur objectioni, quod Privilegia extendenda non sint.*

ITa præter Everhardum *in Top. in loco a fisco ad Ecclesiam, a dote ad Ecclesiam, a milite ad Ecclesiam & similibus*, tradit. Lauret. de Franch.

de

de Controv. Reg. p. 2. q. 96. & ibidem Pasqual. *in addit.* Tiraq. *in variis Privilegiis piarum causarum.* Ratio addi potest de singulis.

1 Si enim *fiscus*, propterea est Privilegiatus, quia est causa Principis, multo magis idem erit in Ecclesia, cujus causa est DEI. Text. in Trident. *Sess. 25. de Refor. c. 1.* ubi *res Ecclesiasticas, quæ DEI sunt &c.* & in eadem *Sess. 25. c. 70.* ibi: *quæ Ecclesiastici Juris sunt tanquam DEI præcipua, ejusque patrocinio tecta &c.* Si *libertas* favorabilis, quia eximit a servitute, reddit hominem naturæ, quæ omnes liberos genuit, non minus favorabilis erit Religio, quæ non tantum liberat ex potestate dominica, sed etiam ex captivitate perpetua Diaboli, & facit, ut teste Apostolo, *in Christo omnes liberi simus.*

Si *militia* favore digna est, quia corporalibus armis tuetur Patriam, tanto magis erit Religio, quæ contra inimicos visibiles & invisibiles armis pugnat spiritualibus, quæ utique temporalibus longe validiora sunt, ut exemplo Moysis docemur, quo orante extensis manibus in monte Horeb, vincebat populus Israeliticus, eo autem remittente vincebatur, *Exod. 17.* huc quoque referri potest, quod eleganter dicit Laurentius Just. *in opusc. de Monast. convers. quid aliud*, inquit, *esse dixerim Religiosorum Monasteria & DEO famulantium loca, quam stadia militaria atque spiritualia castra pugnantium &c.*

Si *alimenta* magnum in jure favorem habent, quia ad sustentationem corporis necessaria, sane Ecclesia & Religio, quæ conservat animam, tanto id sibi magis vindicavit, quanto anima corpore est præstantior, juxta illud Christi *Matth. 6. v. 25. Nonne anima plus est, quam esca?*

Si *Mulierum, pupillorum, Minorennium* bona singulariter Jura protegunt, quia alienæ curæ commissa multorum sunt captionibus obnoxia, merito etiam bona Ecclesiæ a legibus protegenda sunt, quia a diversis Officialibus administrantur, & multorum invidiæ ac insidiis sunt exposita.

2 Si denique *Reipub.* favendum, quia nimirum Res publica aut publica res est, commune bonum concernens, quis audeat Ecclesiæ negare? ex cujus precibus & Divinis Officiis, doctrina & instructione commune fidelium bonum procuratur. Et religiones continere formam perfectissimæ Reipublicæ probat Platus *de bono status Relig. l. 2. c. 35.*

Nihil autem movere debet, quod aliqui in contrarium opponunt, videlicet Privilegia esse stricte interpretanda, nec ad alios casus extendenda. *c. quod alicui 74. de R. J. in 6. L. quod vero 14. ff. de LL.* Nam ℞. id debere intelligi de Privilegio concesso per particulare rescriptum, non autem per legem communem; nam tunc, sicut alias lex communis extendi potest ad ad casus alios, quam expressos, si

sit eadem ratio & utilitatis causa. *l. non possunt. 12. cum seq. ff. de LL.* ita etiam Privilegia per legem communem concessa: præsertim quando satis constat de mente legis, quod velit illas causas, ad quas fit extensio, omni favore prosequi, & jam ipsa lex tales extensiones fecerit sicut in *in c. 2. & c. auditis de in integ. rest.* Jus minoris extenditur ad Ecclesiam, & in *l. ut inter. 23. C. de SS. Eccl.* Ecclesia cum civitate comparatur, imo eidem præponitur. Licet vero in omnibus præcedentibus casibus talis extensio ab ipsa lege facta non reperiatur, habebit tamen locum, quod dicit JC. *in L. nam ut ait. 13. ff. de LL. quoties aliquid lege introductum est, bona occasio est cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certa Jurisdictione supplere.*

PRIVILEGIUM XXXVII.

Legata Monasteriis relicta habent Privilegia, quæ generaliter in jure piis causis dantur.

1. *Referuntur aliquot Privilegia legatorum ad pias causas.*
2. *Legata pia solvenda sunt intra annum medium & ibi pœna.*
3. *Arbitrio Episcopi potest restringi terminus.*
4. *Quis sit Executor legatorum piorum?*
5. *Piæ voluntates defunctorum an possint commutari?*
6. *Excessivus Missarum numerus pro defunctis impositus potest restringi.*

1 HÆc Privilegia videri poterunt apud Tiraq. *piæ causæ*, ex quibus aliqua notabiliora referemus. Ita *Priv. 33. & 34.* docet, quod etiam hæreditate non adita peti possint legata ad pias causas actione personali & hypothecaria. Item *Privil. 35.* quod ex duobus Testamentis in dubio id præsumatur posterius, in quo legatum est ad pias causas. Item *Privil. 41.* quod alienatio rei legatæ ad pias causas non inducat revocationem. Item *Priv. 66.* quod legatum rei alienæ etiam ignoranter a Testatore factum piis causis valeat, sicut valeret, relictum personæ conjunctæ *l. cum alienam. C. de Legat.* est enim DEUS Pater noster, & Ecclesia Mater nostra. *c. qui abstulerit. 6. 12. q. 2. c. si quis irascit. 8. c. 13. q. 2.*

2 Præterea quamvis legata profana ante annum hæres exsolvere non teneatur, ad legata tamen pia præstanda (nisi opus aliquod faciendum v. g. ædificium, legatum sit, pro quo inchoando annus datur

datur *c. 3. de Testam.*) intra medium annum obligatur, *Nov. 131.* quod si hæres solutionem *Legatorum piorum*, ultra terminum Juris eo usque distulerit, donec in judicium vocetur, duplum solvere tenebitur. *§ vi autem 19. Inst. de Act.*

3 Poterit quoque Episcopus ex rationabili causa terminum anni medii restringere, & executores citius ad implendam voluntatem defuncti compellere, nam in legatorum præstatione illud est observandum, quod Testator verosimiliter voluit *L. cum res 47. in princ. ff. de Legatis. I.* plane autem verisimile est, hanc fuisse mentem Testatoris & desiderium, ut legata præsertim ad pias causas, quæ pro anima sua reliquit, quam citissime exsolverentur, cit. text. in *d. l. 47.* ubi dicitur, quod si hæres copiam rei legatæ habeat, non debeat in illius præstatione moram facere Barb. *de Offic. Ep. alleg. 82. n. 24.*

4 Executio legatorum & relictorum *ad pias causas* inprimis pertinet ad hæredem Testatoris, vel ad eum, cui Testatoris, vel ad eum, cui Testator talem executionem commisit; quod si Testator nullum hæredem vel executorem nominarit, sed generaliter sua bona jusserit dari pauperibus vel Ecclesiæ, & si executores deputati sint negligentes & saltem bis moniti ab Episcopo executionem prætermiserint, tunc executor talis testamenti est Episcopus, ita enim in Trid. *Sess. 22. c. 8.* Episcopus dicitur executor omnium piarum voluntatum, & idem probatur *in c. si hæredes. 6. c. tua nobis. 17. de Testam.*

5 Postremo notandum est, quod ea, quæ largitione ad certum usum pium destinata sunt, ad illum, non alium (salva Sedis Apostolicæ authoritate) debeant converti, ut dicitur *in Clem. 2. de Relig. Dom.* adeoque de Jure communi tantum S. Pontifici, & nonnisi ex rationabili causa concessum est, pias defunctorum voluntates commutare. Attamen hodie ex Conc. Trid. *Sess. 22. c. 6* etiam Episcopi, tanquam *Sedis Apostolicæ Delegati* tales commutationes ex justa & rationabili causa facere possunt, quas justas commutationis causas enumerat Barbos. *d. Offic. Episc. alleg. 83. n. 7.*

6 Sed nec istud est prætereundum, quod si tantus sit Missarum numerum ex relictis Defunctorum alicui Ecclesiæ impositus, ut illis nequeat satisfieri, vel propter tenuitatem fundationis non facile inveniretur, qui velit se tali oneri legendi Missas subjicere, possit etiam Episcopus in Synodo Diœcesana, item etiam Abbates & Generales Ordinum in Capitulis generalibus tales Missas ad minorem numerum reducere, ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro sua anima aliquid Ecclesiæ legarunt, Trid. *Sess. 25. de Reform. cap 4.*

PRIVILEGIUM XXXVIII.

Mandatum factum in favorem Monasterii non expirat re integra morte mandantis.

1. Mandatum exspirat regulariter morte mandantis re integra. 2. Fallit in causis favorabilibus.

1 MAndatum morte mandantis exspirare *re integra*, id est, si negotium necdum tractari cœptum, noti juris est *L. inter causas. 26. L. si præcedente. 58. ff. mand. & L. mandatum. 15. C. eod.* sed si aliquis v. g. mandaverit Procuratori suo, ut Monasterio (idem est de aliis piis causis) 100. solveret, mandans vero ante solutionem 2 mortuus sit, Procurator post mortem ejus nihilominus solvere tenebitur, argumento ducto ab aliis favorabilibus causis, in quibus mandatum morte mandantis non finitur, velut si quis jusserit puellæ dotem dare *L. si ego. 9. ff. d. J. dot.* aut servo libertatem *l. si pater. 4. ff. de manumiss. vind.* ita præter Bald. *in auth. si qua mulier. col. ult. v. 4. not.* & Tiraq. *d. l. Priv. 133.* docet Cov. *var. resol. lib. 3. tit. 14.*

PRIVILEGIUM XXXIX.

Pactum super viventis hæreditate valet in favorem Monasterii.

1. Quibus modis deferatur hæreditas? 2. Pactis non acquiritur hæreditas. 3. Fallit in milite & pia causa.

1 CUm duo tantum sint modi, quibus hæreditas ad aliquem devolvitur, scilicet ex *lege*, sive *ab intestato*, & ex *voluntate defuncti* scilicet ex 2 *testamento*, neque viventis sit hæreditas, ideo pactis hæreditas dari non potest, præterquam quod hujusmodi pacta plena sint tristis exitus, & periculum *captandæ mortis* involvant. *l. ult. C. de Pact.* atque ejusmodi pacta alia sunt *affirmativa*, de succedendo, alia *negativa*, seu quibus futuræ hæreditati renunciatur, utraque reprobata, nisi is, de cujus hæreditate agitur, consenserit, & in ea voluntate usque ad extremum vitæ spiritum perseveraverit. *d. l. ult. l. 3. C. de Collat.*

3 Nihilominus tamen, quia inter milites tale pactum super futura hæreditate sustinetur *l. licet. 19. C. de Pact.* ideo idem in favorem

piæ

piæ cauſæ merito dicendum videtur cum illis, quos allegat Tiraq. *Priv. 150.* tum quod Privilegia militum extendantur ad Eccleſiam, ut ſuperius *Priv. 35.* dictum, tum quod minus periculum *captandæ mortis* ſit reſpectu Eccleſiæ, quam militum, tum denique quod de voluntate ejus, de cujus hæreditate pactum initur, ſemper magis præſumi poſſit, ſi ad pias cauſas ordinetur, quam ſi ad profanas. Sed hæc videntur locum habere, quatenus pactum ſuper futura hæreditate concernit favorem Religionis, non vero quatenus ejus damnum, ut ſi hæreditati Monaſterio competituræ renuntietur, niſi & hic conſuetudo loci aliud habeat.

PRIVILEGIUM XL.

1. *Arma non ſunt ſumenda ex domo adverſarii.*
2. *Fallit in Fiſco & piis cauſis.*
3. *Additur limitatio.*
4. *Quando de Jure communi reus teneatur edere ſua inſtrumenta?*

1 QUamvis regulariter actor propriis documentis inſtructus ad judicium venire debeat, nec ex domo adverſarii arma ad ipſum 2 conficiendum deſumere, *cap. 1. de Prob. l. qui accuſare. 4. C. de edendo.* communiter tamen exceptionem ſtatuunt in piis & favorabilibus cauſis Joan. And. *in Annot. ad Spec. in tit. de edit. inſtrum. §. videndum.* & Panorm. *in d. c. 1. n. 19.* Tiraq. *Privil. 155.* argumentum ſumitur a fiſco, qui in cauſis civilibus (non criminalibus) etiam ſtatim a principio rationes & inſtrumenta rei petere poteſt ad ſuam intentionem fundandam *l. 3. ff. de edendo. l. 2. §. 1. ff. de J. Epiſc.* Et ſi *in l. 2. C. de Edend.* generaliter ad Officium Judicis pertinere non dicitur, ut reus ex cauſa ſua inſtrumenta edat, plane ſufficiens cauſa ad movendum Judicem erit favor Eccleſiæ, & ne quis eam cum detrimento animæ ſuæ damnificet. Hoc tamen 3 videtur mihi ex æquitate naturali addendum, cauſas pias debere ſaltem aliquas conjecturas pro ſe allegare poſſe, ne earum adminiſtratores & procuratores aliis facile lites ſine ſufficiente fundamento movere audeant, quod ſatis inſinuat Joan. And. *c. 1. in exemplo ibi propoſito.*

4 Cæterum ex jure communi Eccleſia ſicut quilibet alius privatus poteſt petere inſtrumentorum editionem. 1. Si inſtrumenta fuerint *communia*, quæ ſcilicet vel ratione materiæ, quam continent, vel ratione proprietatis, vel quia communi ſumptu & ſolicitudine confecta inter partes litigantes communia ſunt: ita teſtamentum defuncti omnibus in eo nominatis & intereſſe habentibus commune eſt;

est; ita instrumenta quælibet defuncti inter cohæredes communia sunt; item instrumenta inter ipsos contrahentes super contractibus confecta, sicut & acta judicialia inter partes litigantes communia censentur. 2. Si instrumenta originalia communia sint deperdita, & exempla seu copiæ extent penes reum, licet illa ipsius rei propria, quia propriis pecuniis redemit, & exemplaria fecit, nihilominus defectus probationis & originalium Communio justa causa censebitur, ut judex ex officio tales copias edi jubeat. Innoc. & Panorm. *c. 1. de Prob. argumento. d. l. 1. C. de Edend.* 3. Si actor ex aliis probationibus intentionem suam principalem fundaverit, & tantum circa quæstionem incidentem, vel ad probandam replicationem aut quantitatem debiti petat instrumenta rei v. g. Calendarium aut librum rationum &c. Judex reum cogat ad edendum *l. Titius hæres. 48. & l. Creditor. 52. in princ. ff. de Act. emp.* Barth. & Bald. *in l. 1. §. editiones ff. de Edendo.*

PRIVILEGIUM XLI.

Judex circa causas Monasteriorum debet Officium suum impertiri etiam non imploratus.

VUlgaris quidem est regula, quod Judex officium suum nonnisi imploratus & requisitus, alicui exhibere teneatur. *l. 4. §. hoc autem judicium. 8. ff. de dam. infect.* Sed communis est DD. sententia, bono & Religioso Judici incumbere, ut Ecclesiarum & piarum causarum indemnitati etiam proprio motu consulat, eisdemque succurrat, ut pluribus authoritatibus probat Tiraq. *Privileg. 152.*

PRIVILEGIUM XLII.

In Dubio pro Monasterio est judicandum.

PRobari potest hoc assertum *ex c. fin. de Sent. & re judic.* ubi dicitur, quod duobus Judicibus diversas sententias proferentibus prævaleat illa, quæ est pro causa favorabili. *Et summa est ratio*, inquit, *J. C. in L. sunt personæ. 43. ff. de Relig. & sumpt. fun. quæ pro Religione facit*, ita omnes omnes ubique scribere testatur Tiraq. *Privileg. 149.*

PRI-

PRIVILEGIUM XLIII.

Monasterium non obligatur ex mutuo, nisi probetur versum in ejus utilitate.

1. A civitate ducitur argumentum ad Ecclesiam. 2. Quid juris, si mutuum a Prælato cum consensu Capituli acceptum? remissive.

1 CIvitas (inquit Ulp. *in l. 27. ff. si certum pet.*) *mutui datione obligari potest, si ad utilitatem ejus pecuniæ versæ sint, alioquin ipsi soli, qui contraxerunt, non civitas tenebitur.* Idem jus civitatis ad Ecclesias transferunt DD. & satis colligitur ex auth. *hoc jus porrectum. in fin. C. de SS. Eccl. c. pen. X. de Fidejuss. c. 1.* ibi: *pro necessitate Ecclesiæ contracta. de solutione.* Sed, an hæc probatio versionis in 2 utilitatem Ecclesiæ, si Prælatus vel Administrator una cum consensu Conventus seu Capituli mutuas pecunias acceperit, requiratur? controversia est, de qua videatur Fachin. *l. 2. Controv. c. 77.*

PRIVILEGIUM XLIV.

1. Quid sit exceptio non numeratæ pecuniæ? 2. Hoc privilegium consequitur ex ex priore.

1 SI debitor in chyrographo fateatur, se accepisse pecuniam mutuam, & ex postfacto conventus super mutuo, neget sibi pecuniam aliquando ab actore seu creditore numeratam esse, idque intra biennium fecerit, audietur eatenus, ut in actorem tranferat onus probandi, pecuniam numeratam fuisse: post biennium vero elapsum de foro civili absoluta solvendi 2 obligatio constituitur. Præsumitur enim *præsumptione juris & de jure* (contra quam non admittitur probatio in contrarium) Chyrographum tanto tempore relicturum non fuisse apud creditorem, nisi pecuniam accepisset. *t. t. Inst. de Litt. obl.* attamen exceptio in Monasterio ex priori privilegio consequitur, si enim creditor non potest cum effectu agere ad suum debitum consequendum, nisi probet in utilitatem Ecclesiæ conversum, profecto non Monasterio, sed ipsi, pecuniæ numeratio probanda incumbet. Tradit etiam Tiraq. *Privil. 154.* cum Bald. *in auth. hoc jus porrectum. C. de SS. Eccles.*

PRIVILEGIUM XLV.

Beneficia regularia tantum regularibus conferenda sunt & in dubio beneficium fundatum in Monasterio, præsumitur Regulare.

1. *Quænam dicantur Beneficia sæcularia?*
2. *Quando Beneficium regulare possit commutari in sæculare?*
3. *Quænam regularia?*
4. *In Monasterio fundatum Beneficium præsumitur regulare.*
5. *Mala consequentia: S. Petrus fuit sæcularis: ergo omnia Beneficia præsumuntur talia.*
6. *Consensus Abbatis & Conventus requiritur, ut in Monasterio fundetur beneficium sæculare, eritque tunc Monasterium Compatronus.*
7. *Beneficiorum sæcularium incapaces sunt Religiosi.*
8. *Possunt autem eligi in Episcopos.*
9. *Item promoveri ad dignitates Ecclesiarum collegiatarum.*
10. *Item ad Parochias sæculares.*
11. *Consilium a quodam traditum circa promotionem Religiosorum ad Parochias.*

1 COmmunis Beneficiorum divisio est, quod alia sint *sæcularia*, alia *regularia*; *Sæcularia* dicuntur illa, quæ vel ab initio pro Clericis sæcularibus fundata sunt, vel in quibus ex succedente præscriptione 40. annorum, vel legitimæ 2 fundationis ex authoritate Sedis Apostolicæ, commutatione (quæ commutatio tunc demum de jure recte fieri censetur, si beneficia regularium nec per Religiosos ejusdem nec alterius Ordinis provideri possint. Text. & Gloss. *in c. inter quatuor. 5. de Relig. dom. cap. possessiones. 10. de Rebus. Eccl. non alien. c. relatum 7. ne Clerici vel Monach.*) Clericis sæcularibus jus quæsitum est. 3 *Regularia* vero beneficia sunt, quæ similiter vel ex prima fundatione, vel succedente præscriptione, fundationis commutatione, aut unione, seu incorporatione (de qua seq. Privil. dicemus) regularibus conferuntur, sicut tradunt Interpr. *in c. cum de beneficio 5. de Preb. in 6.* Garc. *de benef. p. 7. c. 10.* 4 Porro quamvis non omnes Capellaniæ seu beneficia in Ecclesiis Monasteriorum fundata hoc ipso beneficia regularia sint, aut per regulares administranda; cum ex voluntate fundatorum dependeat, an pro sæcularibus vel regularibus beneficium fundare velint: Interim, quamdiu non apparet de contraria fundatorum intentione, tale beneficium in Monasterio fundatum semper præsumetur regulare. Abb. *cons. 50. 2. p. vers. 4. cap.* Rebuf. *in Prax. benef. tit. quotuplex sit beneficium. n. 6.* Mascardus *de*

Prob.

Prob. Concl. 172. num. 17. quia non est verisimile, quod erigens beneficium cum onere legendi Missas in Ecclesiis Regularium, voluerit ab eo ipsos Regulares excludere, cum potius contra videamus, ab hominibus Religiosorum preces multum desiderari. 5 Quod vero aliqui docent, omnia beneficia in dubio præsumi sæcularia, eo quod S. Petrus fuerit sæcularis, ineptam rationem merito miramur, cum qualitas beneficiorum ex intentione fundatorum desumenda sit, neque S. Petrus fundaverit omnia beneficia, imo tempore S. Petri nulla fuit beneficiorum divisio, quam primum Dionysius Papa introduxit *c. un. 13. q. 1. c. pastoralis. 9. de his, quæ fiunt a Præl.* Et Dionysium, qui unus tantum inter Pontifices hujus nominis numeratur, fuisse Græcum Monachum, refert Bullarium pag. 8. accedit, quod S. Chrysostomus *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup.* dicit, Ecclesiam DEI fuisse initio veluti Monachalem Religionem & Apostolos duxisse vitam religiosam, nihil habuisse proprium, & vixisse in communi unanimiter in oratione *Act. 4. cap.* imo emisisse Vota Religionis ex Suarezio & aliis probat. Tambur. *de Jure Abb. tom. 1. disp. 2. q. 3. & 4.*

6 Præterea ut in Monasteriis & Ecclesiis Regularibus fundetur capella seu capellania, ad quam debeat præsentari Clericus sæcularis, non sufficit sola authoritas Episcopi, sed etiam consensus Abbatis & Conventus requiritur: neque alicui invitis Monachis potest acquiri jus patronatus, seu jus præsentandi Clericos sæculares in eorum Ecclesia ut recte docet Garc. *c. 11. sub n. 37. in fin.* quia Episcopus non potest nova gravamina, vel onera Religiosis imponere: maxime, quæ eorum communitatem perturbant, prout foret, si Clerici sæculares contra eorum voluntatem, in Monasterio jus aliquod prætendere possent. *c. luminoso. 6. c. 18. q. 2.* Deinde etiam istud notabile est, quod erigens altare & beneficium in Monasterio non solus sit futurus patronus, sed etiam ipsum Monasterium debeat habere pro Compatrono, tanquam quod fundum concesserit, ut advertit Panorm. *in c. 3. de Eccl. æd. n. 11.* Etenim *fundatio*, seu *fundi datio* æque est causa Patronatus, quam *donatio* (sive redituum assignatio) vel *constructio*, sive ædificatio, & si alius *fundaverit*, *alius dotaverit*, *alius ædificaverit*, tres erunt ejusdem beneficii patroni, & nisi aliter inter se conveniant, ut v. g. alternis vicibus præsentent, omnes ad præsentandum admittuntur, & si diversos præsentent, prævalebit is, qui majora vota habuerit: vel si paria sint, quem Episcopus elegerit. Pan. *in c. 1. de Jure Patron. n. 6.* Barbos. *in Collect. DD.* ac Conc. Trident *Sess. 14. de Reform. c. 12. n. 16.* Utrum autem e converso Regulares possint promoveri ad beneficia sæcula-

cularia; hic quoque breviter investigandum est.

7 Inprimis conveniunt DD. quod beneficiorum sæcularium simpliplicium, ut Canonicatuum in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis incapaces sint Religiosi juxta regulam communiter receptam, quod sæcularia beneficia sæcularibus, regularia regularibus conferenda sint, nisi consuetudine vel præscriptione aliud introductum sit, ut notant Barb. & DD. *in c. super eo. de Regul.*

8 Deinde certum est, quod Religiosus possit eligi in Episcopum, quamvis Ecclesia sit sæcularis, ut expresse habetur *in Clem. 1. de Elect. in c. nullus Religiosus. 28. cap. si Abbatem. 36. eod. tit. in 6.* idque nonnulli extendunt, ut Religiosus etiam possit eligi in Prælatum, seu Præpositum, aut Decanum Ecclesiæ Collegiatæ sæcularis. Abb. *in c. quod DEI timorem. 5. de statu Monach. num. 5. & ibid.* Zarabella *n. 5. q. 7.* de Graffis *in aur. decis. p. 2. lib. 3. c. 2. n. 7.* Azor. *Instit. mor. p. 1. l. 12. c. 19. q. 13.* Lessius *de J. & J. l. 2. c. 14. dub. 12. n. 99.* Sylv.. *v. Religio. 7. q. 3. & 6.*

9

10 De beneficiis autem *curatis* inferioribus, scilicet Parochialibus, magna est dissensio, eamque controversiam jam olim prolixe tractavit Gratianus *in c. 16. q. 1.* ubi inprimis multas authoritates pro sententia negativa adducit, quas deinde *incipiendo a c. Doctos. 21.* per contrarias refellit, inter quas insigne est illud Decretum Bonifacii Papæ relatum *in c. sunt nonnulli 25. ead. caus. 16. q. 1.* in hæc verba: *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audacissime quidem zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, asserentes, Monachos, quia mundo mortui sunt, & DEO vivunt, Sacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam, neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per Sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem: sed omnino labuntur. Neque enim S. Benedictus Monachorum præceptor almificus hujus rei aliquo modo fuit interdictor: sed eos sæcularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo, quod quidem Apostolicis documentis, & omnium SS. Patrum institutis non solum Monachis, sed etiam Canonicis maximopere imperatur. Nos vero tantorum Patrum instituti exemplis (quibus periculosissimum est refragari) credimus a Sacerdotibus Monachis ligandi solvendique officium DEO operante digne administrari: si eos digne contigerit, hoc ministerio sublimari.* Unde communis est DD. sententia, paucis dissentientibus, Religiosos de jure capaces esse beneficiorum sæcularium Curatorum & ita ob favorem *curæ* & utilitatem spiritualem animarum, esse exceptionem ab illa regula, quod sæcularia beneficia tantum sæcularibus conferenda sint, per text. Gloss. & Panorm. *in c. quod DEI timorem. 5. de statu Monach.* Less. & Azor. *dd. LL.* Navar. *de statu Monach. cons. 11. & 12.* & plures alii, quos refert Tambur. *de Jure Abbat. tom. 3. disp. 9. q. 8. num. 4.* Garc. *de Benef. p. 7. cap. 10. num. 7.* & arguitur ex Concil.

cil. Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 11.* ubi specialiter de Religiosis translatis ab uno ordine ad alium decernitur, quod in Monasterio manere debeant, & omnium beneficiorum sæcularium *etiam Curatorum* incapaces sint. Unde cum exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, recte infertur, alios Religiosos non translatos beneficiorum *sæcularium Curatorum* capaces esse. Non obstat *cap. 2. de stat. Mon.* quia ibi Concil. Lateran. tantum prohibet, ne singuli Monachi, id est, sine socio in Parochiis habitent. Nec etiam *c. 1. de Capell. Mon.* quia ad evitandam jurium correctionem explicari potest vel de antiquo statu Monachorum, quando plerique erant laici conversi & pauci sacerdotes, neque studiis eruditi *cap. ex multa. 9. de Voto*, & in perpetua clausura vivebant sicut Carthusiani: vel quod sine consensu Episcopi populus per Monachum regi non debeat. Gloss. *in eod. cap. 1.* Ratio autem est, quia utique non est inconveniens, ut, quod Religiosi per exercitia spiritualia & studia litteralia in Monasterio didicerunt, de eodem etiam alios instruant, juxta illud *Matth. 5. Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno cœlorum.* Et si teste Hieronymo *in cap. sic vive. 26. & seq. c. 16. q. 1. multo tempore discendum est, quod postmodum doceatur, nec prius Magister esse debeat, quam Discipulus.* Eamque ob causam lata est sanctio Concil. Trident. *Sess. 23. de Reform. c. 11. & seqq. de interstit. temp.* (neque enim intra quadrantem anni tam facile relinquuntur mores sæculi & vitia) bonis moribus & probitate ordinandi observandis, sane non parum exspectandum est a Religioso, circa doctrinam Christianam, consolationem & instructionem fidelium, præsertim in mortis articulo, qui per multos annos a vitiis sæculi purgatus, non nunquam a puero inter mera pietatis exercitia, ac sanctas meditationes enutritus est. Sunt quidem non pauci ex Recentioribus, qui dicunt, per quandam novam constitutionem Gregor. XIII. item per declarationem Cardinalium obtentum esse, ut Religiosi absque dispensatione Sed. Apostol. non possint ad curata beneficia sæcularia promoveri, ut docet Garc. Sanch. & Gonzalez apud Tambur. *d. l.* sed idem Tambur. *in d. q. 8.* dictam constitutionem Greg. XIII. nunquam fuisse usu receptam testatur, cum post eam contrarium practicatum, & per rotam decisum, atque per Cardinales declaratum fuerit.

11 Verum generaliter circa promotionem Religiosorum ad Parochias, quidam vir prudens consuluit duo esse animadvertenda. 1. Ne ad Parochias exponantur illi, qui indisciplinatis moribus sunt, & in Monasterio contineri nequeunt; *qui enim domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ DEI diligentiam habebit? 1. ad Tim. 3.* per tales enim, ajebat ille, qui jam habita

 occa-

occasione, *qua data porta ruunt*, scandalizantur Parochiani, Prælatorum conscientiæ onerantur, Monasterium & Religionis fama gravatur. 2. Ut ii, qui in Parochiis collocantur, si fieri possit, cum socio sui ordinis sint, *c. 2. & 5. de statu Monach.* & non in perpetuum ibidem relinquantur, sed ne nimis sæcularibus curis & negotiis immergantur, quandoque pro renovatione spiritus ad Monasterium revocentur, alio interim substituto. Hinc quorundam Episcopatuum stylus, ut Religiosi præsentati ad Parochias non investiantur absolute sicut Clerici sæculares, sed addatur clausula: *salva tui Præsulis revocatione.* Quod Consilium, an expediat, vel qualiter in usum deducendum sit? Prælatorum judicio relinquo.

Dices, ergo tali casu alterabitur qualitas beneficii, & Rector non erit perpetuus, sed potius temporalis Vicarius ad nutum amovibilis? Resp. Inprimis consuetudinem alicujus Diœcesis multa posse mutare circa ordinarias regulas beneficiorum, quæ nec ex Jure naturali, nec Divino sunt, si ita videatur exigere salus animarum. Deinde non obstante illa clausula vel potestate Abbatis revocandi Religiosum ex Parochia, adhuc Religiosus censebitur Parochus, & quidem perpetuus, sicut enim non minus Clericus sæcularis est Parochus perpetuus, quamvis ex postfacto Parochiam resignare, vel ea ob certas causas privari valeat, ita plane Religiosus erit Parochus perpetuus, licet possit ex causa revocari, vel certe ipse, aut Prælatus ejus loco (utpote in quem tota Religiosi voluntas collata censetur) Parochiam resignet.

PRIVILEGIUM XLVI.

In Parochiis Monasterio pleno Jure incorporatis potest exponi Vicarius ad nutum Prælati amovibilis.

Multæ quidem Parochiæ diversis Monasteriis *unitæ* & *incorporatæ* sunt, non tamen omnes eodem modo & jure, nam quædam sunt unitæ quoad *temporalia* tantum, quædam vero pleno Jure.

De Unione quoad Temporalia.

1. Quando dicatur unio quoad Temporalia? 2. Præsentatio de jure debet fieri a Prælato cum consensu Capituli. 3. Patronus Ecclesiasticus tantum præsentat unum, Laicus potest plures. 4. Qualiter fiat concursus in Ecclesia patronata? 5. Pa-

5. *Patronus Ecclesiasticus habet sex menses ad præsentandum, Laicus quatuor.*
6. *Patronis litigantibus currit tempus.*
7. *Lite pendente super petitorio præsentat possessor.*
8. *Laicus potest donare jus patronatus Monasterio.*
9. *Quibus aliis modis Monasterium acquirat jus patronatus?*
10. *Jus patronatus a Laicis perveniens ad Monasterium fit Ecclesiasticum.*
11. *Quid, si ex pluribus Patronis Laicis unus tantum jus suum donaverit Ecclesiæ?*

1 HÆc unio tunc censetur facta, quando decimæ vel alii reditus Parochiæ sunt assignati Monasterio, sed jus instituendi Rectorem beneficii pertinet ad Episcopum, solo jure præsentandi ipsi Monasterio relicto, & de hac *incorporatione* loquitur *c. sane. 6. c. 16. q. 2.* ubi dicitur, quod tales Parochiæ cum consensu Abbatis Sacerdotibus Episcopus committere debeat, qui de populi quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati vero pro rebus temporalibus ad Monasterium pertinentibus, subjectionem debitam exhibeant.

Quod si pars tantum decimarum fuerit ex certa Parochia Monasterio data sine jure instituendi vel etiam præsentandi, tunc potius *dismembratio beneficii*, quam *unio* censebitur, neque Prælato circa parochialia aliquid juris competet. Garc. *de benef. p. 12. c. 2. num. 4.*

2 Porro circa *jus præsentandi* seu *patronatus* Monasteriis competens aliqua breviter notanda sunt. I. Si jus præsentandi competat Monasterio vel Collegio, tunc Prælatus sine consensu majoris partis capituli aliquem præsentare non potest, nisi antiqua consuetudine vel præscriptione, aut privilegio aliud obtentum sit, *c. ea noscitur. 6. de his, quæ fiunt a Prælat.*

3 II. Prælatus sive Patronus *Ecclesiasticus* unum tantum præsentare potest, qui, si fuerit idoneus, non attenta alia præsentatione instituendus erit, *text. & DD. in c. cum autem. 24. de Jur. Patronatus*, imo nec eo casu, quando patronus *Ecclesiasticus* indignum & inhabilem præsentavit ad beneficium, alium præsentare permittitur, sed potius libera beneficii collatio pro ea vice Episcopo relinquetur *c. inter dilectos. 11. de Excess. Prælat.* quamvis hæc aliter se habeant in Patrono *Laico*, qui non tantum unum Clericum, sed plures simul aut successive ad idem beneficium præsentare potest, non quidem *privative*, scilicet revocando illum, quem primo præsentavit, sed *accumulative*, ut Episcopo relinquatur electio, quemnam velit *d. c. 5. & c. pastoralis. 29. de Jure patron.* sicut sæpe jus patronatus *Laicorum* in jure magis privilegiatum est, quam *Ecclesiasticorum*, ut Laici habeant remunerationem aliquam fundationum suarum, & ad faciendas tanto magis invitentur.

III.

4 III Ubi servatur Constitutio Conc. Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 18.* ut Parochiæ non arbitrio Episcopi, sed *per concursum* conferantur, tunc hic concursus etiam locum habebit, si Patronus sit Ecclesiasticus (non autem si Laicus) fietque citatio per edictum, ac concursus & examen omnium ad Parochiam vacantem aspirantium, atque examine peracto, si plures digni reperti sint, Patronus Ecclesiasticus habebit electionem, & quem ex pluribus dignis elegerit, vel eum, qui solus dignus repertus fuerit, Episcopo præsentabit, ut *d. c. 18.* Trid. habetur. Hic tamen *concursus* non obtinet in Parochiis Monasterio *pleno jure* incorporatis, ut inferius dicemus.

5 IV. Licet patronus Laicus tantum habeat *quatuor menses* ad præsentandum, Patrono tamen Ecclesiastico *sex* indulgentur, quo tempore elapso si præsentatus aliquis non fuerit, libera collatio ad Episcopum vel eum, qui jus instituendi habet, devolvetur. *c. un. § fin. de Jure patronatus in 6.* ex ea fortassis differentiæ ratione, quod, cum Patronus Ecclesiasticus in eo gravetur, quod unum tantum præsentare possit ad beneficium, in eo saltem relevetur, ut plus temporis habeat ad inquirendum de Clerico aliquo digno & habili. Sed hoc tempus non currit Patrono ignoranti vel alias legitime impedito, imo in dubio potius ignorantia, quam scientia præsumitur, nisi concurrentes circumstantiæ, ut vicinitas loci, Patroni præsentia &c. aliud suadeant. Quibusdam locis receptum est, ut tempus vacantiæ Patrono notificetur, & is ad præsentandum moneatur.

6 Si de ipso jure patronatus litigium sit inter duos, currit interim tempus, salvo tamen jure ipsius, qui evicerit, ut proxima vice libere præsentare possit. 7 Quod si unus ex litigantibus in possessione fuerit, & alter de proprietate contendat, præsentabit possessor etiam pendente lite nec removebitur præsentatus, & institutus, esto de proprietate contendens evicerit, tum quia pendente lite non debet aliquis privari commodo suæ possessionis. *c. 2. ut lit. pend.* tum quia in præsentando solum attenditur possessio. *cap. cum Ecclesia. 3. de Causs. poss. & propr. & cap. ex litteris. 7.* ibi. Gloss. *in fin. de Jure patron.*

8 V. Licet Laicus alteri Laico (nisi suo Compatrono) aut Ecclesia alteri Ecclesiæ vel Laico sine authoritate Episcopi & solennitatibus ad alienationem requisitis jus patronatus donare non possit. Barb. *J. E. V. l. 3. c. 12. n. 246.* Patronus tamen Laicus libere jus suum Ecclesiæ vel Monasterio cuicunque donare potest, etiam irrequisito consensu Episcopi per text. expressum *in cap. un. de Jure Patron. in 6.* per quem videtur corrigi textus *in c. nullus. 17. X. de Jure Patron.* quod vero ulterius *in d. cap. un,* additur, per talem donatio-

tionem juris Episcopi, qui eidem assensum non præbuit, non derogari, intelligendum est juxta *c. pastoralis 7. de donat.* ubi dicitur, quod si Episcopus cum consensu Patroni Viris Religiosis aliquam Ecclesiam simpliciter concedat, per talem concessionem non tantum jus patronatus, sed etiam quidquid fortassis prius Episcopus de fructibus illius Ecclesiæ percipere potuit, transferatur, quod non fiet eo casu, ubi Episcopus in donatione a Laico facta assensum non præbuit.

9 Præterea etiam aliis modis jus patronatus potest acquiri Monasterio, ut, si Ecclesiam fundaverit, dotaverit, aut construxerit, si bona, quibus jus patronatus annexum est, per successionem hæreditariam ex testamento vel ingressum Patroni Laici, vel venditionem in Monasterium transferantur: nam jus patronatus transire cum universitate bonorum, quibus tanquam reale annexum est, & cuicunque possessori competit, traditur *in cap. ex litteris. 7. & cap. cum sæculum. 13. de Jure patronatus.* Si vero jus patronatus familiare sit, & jure sanguinis competat, tunc patrono Religionem ingrediente jus patronatus tantum ad vitam ejus penes Monasterium manebit. Tambur. *de Jur. Abbat. tom. 3. disp. 9. q. 23.* Illud tamen advertendum, quod si jus patronatus sine incorporatione Parochiæ Monasterio competat, tunc nihil juris habeat Monasterium, reditus parochiales in suos usus convertendi Trid. *Sess. 22. de reform. c. 11.* nisi Abbas regularem sui Monasterii præsentarit ad Parochiam, isque ab Episcopo institutus fuerit, qui ea, quæ ultra suam congruam sustentationem supersunt, Monasterio acquirit juxta dicta superius.

10 VI. Si jus Patronatus a Laico pervenerit ad Ecclesiam vel Monasterium, efficietur prorsus Ecclesiasticum, & tempus præsentandi 6. mensium erit. *d. cap. un.* Quid autem, si ex pluribus Patronis unus tantum suum jus donaverit Ecclesiæ, & ita jus patronatus incipiat esse *mixtum*, scilicet partim Ecclesiasticum, partim Laicale? Resp. tali casu etiam Laicis Patronis competiturum tempus 6. mensium, eoquod in una eademque re, quæ commode dividi non potest, servanda sit paritas, & magis dignum trahat ad se minus dignum. In odiosis autem Patronus Ecclesiasticus non trahit ad se Laicum, qui non debet suo jure sine culpa privari. Unde si ejusdem Ecclesiæ duo sint patroni, unus Ecclesiasticus & alter Laicus, iique diversos præsentarint, licebit Patrono sæculari variare, & per *accumulationem* alium præsentare. Notanter dico, si diversos præsentarint, nam si ab initio unum eundemque præsentassent, hic præsentatus necessario instituendus esset, quia cum jam simul obtinuisset amborum Patronorum & sic majora vota, plus ju-

juris haberet ad beneficium quam ille, qui ab uno tantum Patrono præsentatur, sicut generaliter, quando plures patroni præsentant, ille præfertur, qui plurium Patronorum calculum obtinet. Vid. Panorm. *in cap. cum autem. 24. num. 4. & in cap. cum propter. 27. in fin. de jure Patron.*

De Unione pleno Jure.

1. *Quæ sit unio pleno jure?*
2. *In Parochiis pleno jure unitis non datur concursus aut vacantia.*
3. *In iis exponitur Vicarius amovibilis.*
4. *Declaratio Concil. Trid. Sess. 7. c. 7.*
5. *Varia jura Abbati circa Parochias has adscribunt DD.*
6. *Alii distinguunt inter unionem pleno & plenissimo jure.*
7. *Consuetudo interpretatur, & abrogat legem.*
8. *Quid censendum, si nova Bulla in præjudicium Monasteriorum impetretur?*
9. *Notabilis decisio Panorm circa præscriptionem Jurium Episcopalium.*
10. *Interpretatio c. cum non liceat, & c. cum ex Offic. de Præscript.*
11. *Quodnam sit tempus immemoriale? remissive.*
12. *Jura Episcopalia possunt etiam præscribi 40. annis & ab Abbatibus non exemptis.*

1 P*leno jure* dicuntur unitæ seu incorporatæ Parochiæ, quando præter jus percipiendi temporales reditus, etiam administratio spiritualium scilicet curæ animarum in Monasterium translata est, atque in tali Parochia Rector principalis censetur esse Abbas Monasterii, isque potestatem habet Vicarium aliquem curam exercentem exponendi *c. 1. 16. q. 2.* 2 Neque pro collatione talis Parochiæ Episcopus *concursum* publicare potest, nec Abbas tenetur. Pius V. *in Bull. ad exequendum.* Barbos. *in Collect. ad Conc. Trid. Sess. 24. de Reform. cap. 18. num. 16.* Neque in ea locum habet terminus Lateranensis Concilii, & ideo ejus collatio propter vacantiam ultra sex menses ad Episcopum non devolvitur, cum nunquam vacare censeatur, ex quo principalis cura penes Abbatem residet. *Clem. un. de Excess. Præl.* Joan. Honor. *tit. de Præb. num. 60.* Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 58. n. 16.* Chokier *de Jurisdict. ord. in exemp. p. 1. q. 17. n. 9.*

3 Porro in Parochiis *pleno jure* incorporatis potest Abbas exponere Vicarium tam Regularem quam sæcularem (nisi in litteris unionis expresse insertum sit, ut per *sæcularem* deserviatur, etiam absque investitura, & ita temporalem ad nutum seu voluntatem Prælati amovibilem) & tunc in his parochiis non erit propria institutio, sed potius provisoria administratio, cum titulus beneficii sit penes Monasterium, sicut hanc esse communem sententiam refert Bar-

Barbosa] *de Offic. Episc. d. p. 3. alleg. 72. num. 109. cum pluribus ibidem citatis.* quibus adde Tambur. *d. J. Abb. tom. 3. d. 9. q. 8. num.* 2. Less. *de J. & J. lib.* 2. *cap* 41. *dub.* 12. *n. 98.* Licet vero in Concil. Trid. Sess. *7. de Reform. cap. 7.* data sit potestas Episcopis, ut in Parochiis, Monasteriis aut Collegiis, quibuscunque incorporatis Vicarium perpetuum ponere possint etiamsi prius semper Vicarius temporalis positus fuerit, declaravit tamen Pius V. in sua Bull *ad exequendum 475. §. 5.* hanc Constitutionem non procedere in Parochiis, in quibus semper per Vicarios *regulares*, non *sæculares* deserviri consuetum fuit, quia non est credibile, fuisse intentionem Concilii omnia Monasteria uno verbo privare jure suo, quod habent, exponendi regulares ad Parochias, vel certe ipsos Prælatos cogere, ut aliquem regularem tanquam perpetuum Vicarium instituant, & ita eundem quasi ab obligatione vitæ Monasticæ & obedientiæ in perpetuum absolvant. Constituit quidem Pius V. quod Vicarius regularis debeat secum habere 4. Socios sui Ordinis: Sed id ipsum Gregorius XII. correxit & unum sufficere decrevit Tamb. *d. disp. 9. q. 18. n.* 2. Deinde etiam notabile est, quod in illis Parochiis, in quibus Vicarius sæcularis exponitur, Episcopus non pro suo libitu possit instituere Vicarium perpetuum, sed id debeat facere ex justa causa, qua deficiente dabitur appellatio. Barb. *de alleg. 72. n.* 190. Et præterea, quia nonnulli Episcopi abutebantur potestate sibi data in Concil. *d. c. 6. Sess. 7.* & Vicariis perpetuis tantam portionem assignabant, ut vix aliquid Monasteriis aut Collegiis de fructibus remanserit: ideo rursus Pius V. *in dict. Bulla ad exequendum*: declaravit, quod cujuscunque valoris vel oneris Parochia fuerit, non debeat Vicario pro sua portione major quam centum, nec minor 50. scutorum annuorum summa computatis omnibus etiam incertis emolumentis & aliis obventionibus communiter percipi solitis assignari, nisi jam prius ante designationem Episcopi Vicario plus fuerit dari solitum.

5 Præterea Monasteriis circa Parochias *pleno jure* incorporatas multa alia privilegia passim adscribunt DD. ita, ut Abbati præsertim Monasterii exempti jurisdictionem quasi Episcopalem concedant, ex qua proinde possit instituere, & destituere, & resignationem beneficii (intellige, si *Vicarius perpetuus* sit; temporalis enim non est, proprium beneficium) recipere, Chok. *de jurisd ord. in exempt. p. 4. q. 67. num. 3.* authoritatem in alienatione rerum Ecclesiasticarum interponere Gloss. *in Clem.* 1. *in V. proprii de Rebus Eccles. non alien.* Beneficia *pleno jure* sibi incorporata inter se, cum expedierit, unire Barb. *de Offic. Episc. 3 alleg. 66. n.* 14. visitare, cum inde descendat

potestas puniendi, privandi, & destituendi, pulchre Paris *de Resign. Benef. p.* 1. *lib.* 7. *q.* 15. Chok. *d. q.* 67. *n.* 3 Censuras Ecclesiasticas ferre & promulgare; quia Censuratio non est ordinis, sed Jurisdictionis Episcopalis Chok. *p.* 4. *q.* 20. *n.* 2. arg. eorum, quæ docet Cov. *in relect. c. Alma Mater. de Sent. Excomm. in* 6. *p.* 1. §. 11. *n.* 1.

6 Alii tamen distinguunt inter unionem, quæ fit *pleno jure*, & eam, quæ fit *plenissimo jure.* Unionem *pleno jure* appellant, quando ipsa quidem Ecclesia est subjecta Abbati cum jure percipiendi temporalia, & exponendi Vicarium, populus tamen subest Episcopo: quo casu ipsum quoque Vicarium in iis, quæ pertinent ad curam animarum, debere approbari ab Episcopo, ejusque jurisdictioni & visitationi subesse, ajunt juxt. Trid. *Sess.* 25. *de Reg. c.* 11. juncta Bull. Greg. XV. *inscrutabili:* ita tamen, ut Vicarii sive regulares sive sæculares ponantur ad arbitrium Superiorum Regularium, non vero Episcopi; nisi quod ab Episcopo curam animarum accipiant.

7 *Plenissimo* autem *jure* tunc unionem censent, quando non tantum Ecclesia, sed & populus ab Episcopo exemptus est Barb. *in c. quoniam* 21. *de Privil.* Abb. *in c.* 3. §. *in Ecclesiis.* 2. *eod. tit.* Et hoc casu nihil juris habet Episcopus in Parochia, sed Abbas juxta superius dicta. *n.* 5. loco Episcopi & Ordinarii censetur. Declar. Card. apud Barb. *in declar. prætermissis.* Trident. *Sess.* 25. *c.* 11.

8 Interim in hac materia, in qua jura & DD. valde intricate & confuse loquuntur, censeo plurimum tribuendum esse locorum consuetudini, concordiis & contractibus & particularibus præscriptionibus. Etenim *consuetudinem* valere etiam contra legem scriptam, quamvis *conciliarem*, facile probari potest ex iis, quæ passim de authoritate consuetudinis traduntur. Unde communis est doctrina, quod lex non recepta non liget, & lex nunquam recepta aboleatur per lapsum 10. annorum, Garc. *de Benef. p.* 7. *cap.* 1. *n.* 137. recepta autem aliquando, sed postea per 40. annos (si sit lex Canonica) intermissa pariter expiret. Vid. Eras. Chokier. *de Jurisd. Ord. in exempt. p.* 1. *q.* 50. ubi de receptione Concil. Trid. ex instituto tractat, sicut experientia constat, idem Tridentin. in multis Diœcesibus quoad varia *reformationis* puncta usu haud recipi, prout conferenti textum Conc. & praxim locorum facile patebit.

9 Sed quid si novæ Bullæ & declarationes Cardinalium proferantur, per quas multa in præjudicium Monasteriorum statuuntur? Resp. Cum hujusmodi constitutiones nonnunquam una tantum parte informante impetrentur, ita inprimis interpretandæ sunt, ut non præjudicent Monasteriis in jure per Privilegium, contractum, incorporationem aut præscriptionem quæsito; tum quod princeps non cen-

censeatur alicui velle aufferre jus suum Mynf. *Cent.* 4. c. 8. n. 4. & 5. Reyger *in Thesauro jur. vide Princeps. num.* 109. cum etiam, quod per constitutionem generalem Pontifex non intendat derogare particularium locorum & singularium personarum consuetudinibus, statutis, & consequenter etiam contractibus *c.* 1. *de Consuet. in 6.* Accedit, quod juste suspendatur obligatio alicujus legis, nec illico parendum sit, quando justa causa est contra eam supplicandi, usque dum super gravaminibus S. Pontif. rite informetur eaque vel rejiciat, vel acceptet. *c. pastoralis 8. de fide instr.* Navar. *Conf.* 20. *n.* 2. *de Rescript.* Chokier. *d. tract. p.* 2. *q.* 44. *v. tum quia.* Salas *d. LL. disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 20.

10 Quod attinet ad *præscriptionem*, jam olim casum ventilavit, & decidit Antesignanus & lumen Canonistarum Panormitanus *in cap. cum non liceat.* 12. *circa fin. de Præscript.* cujus verba formalia hic atteximus. *Quidam Abbas exemptus habens in Monasterio suo certam Parochiam populi non exempti, exercuit curam animarum per Monachos suos nunc uni, nunc alteri committendo, prout videbatur sibi expedire, nec unquam recepit ipse curam ab Episcopo, nec ab eo fuit ipse Abbas vel Præpositus curæ per eum visitatus, & hoc duravit per tantum tempus, de cujus initio non est memoria, nunc Episcopus vult visitare, & allegat 3. Jura.* 1. *Quod contra visitationem non currat præscriptio c. cum ex Offic.* 16. *de Præscript.* 2. *Quod Abbas non possit per suos Monachos curam exercere, sed hoc debeat facere per Capellanum, qui curam populi ab Episcopo debet habere c.* 1. *de Capell. Monach.* 3. *quod jus instituendi quoad curam populi non possit præscribi per inferiorem Episcopo cap. cum satis de Off. Arch- Diacon.* & ibi tenuit Host. *Et profecto circa hoc multa possunt scribi, quæ brevitatis causa omitto, & conclusive teneo contrarium. Cum enim Abbas non intendat seipsum præscribere, cum subsit suo Superiori, sed potius præscripsit contra Episcopum, ut ipse committat curam & præpositum curæ visitet, corrigat & castiget, non est impugnanda præscriptio, quia potest præscribere jura Episcopalia, ut in c. auditis & c. cum olim de Præscript. ipse vero Abbas visitabitur a Superiore suo, cum sit exemptus, & sic cessat prima objectio Episcopi. Non obstat* 2. *quia procedit, nisi sit consuetudo in contrarium, ut per Monachos cura exerceatur, ut not. in Clem. ne in agro. §. cæterum de stat. Monach.* Joan. And. *in c. statutum. de Elect. in 6. Ex his colligitur 3. objectio. Dico enim, quod imo valet præscriptio ut in d. c. auditis. & in d. cap. cum olim, & sentit* Innoc. *in d. cap. auditis.* Joann. And. *in c. cum venerabilis. de censib. & cap. literas de Restit. spol. & junct. Gl. text. in c. accedentibus de Excess. Prælat.* Huic doctissimæ decisioni & quod jura Episcopalia, exemptio, item concessio curæ animarum per præscriptionem Abbatibus acquiri possint, addatur *cap.* 2. *de Capell. Monach. c. ex ore. vers. Nos igitur* ubi Gl. & *c. cum olim X. de Privilegiis c. cum personæ* 7. *de Priv. in 6.* & in specie circa cu-

ram animarum. Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 72. n. 185.*

Eam quoque objectionem, quod contra obedientiam, visitationem & procurationem nulla sit admittenda consuetudo vel præscriptio *c. cum non liceat. & c. cum ex Offic. de Præscript.* ita resolvit Barb. *d. p. 3. alleg. 128. n. 3. & alleg. 129. n. 9.* quod obedientia & visitatio *extinctive* præscribi non possit, ita scilicet, ut nulli competat visitatio, & nulli debeatur obedientia, ne dentur Acephali sicut locustæ, possit tamen præscribi & obedientia & visitatio *translative*, id est, ut alteri, quam Episcopo, nimirum Abbati vel S. Pontifici obedientia exhibeatur, & visitatio competat.

11 Quodnam autem dicatur *tempus immemoriale*, de quo Panorm. loquitur, tradidi in Man. Paroch. *p. 3. c. 1. n. 7. & seqq.* ubi dixi: *tempus immemoriale* recte appellari, si testes deponant de visu possessionis per 40. annos & ulterius non recordentur *de initio* hujus possessionis, quamvis probari possit, aliquando *contrarium* fuisse: item ad effectum non probandi titulum etiam intra 100. annos dari *immemorialem.* Licet vero Panorm. in allegata facti specie tantum de *immemoriali præscriptione* & Abbate *exempto* loquatur, certum tamen est, quod omnia illa jura, quorum Panormitanus meminit, & omnia alia etiam quadraginta *annorum* cursu & ab Abbatibus quoque non exemptis *privative* quoad Episcopum præscribi valeant. *c. de quarta. c. auditis.* & *c. illud. de Præscript. c. 1.* eodem *in 6.* Panorm. *in d. capite. cum non liceat. in fin. & in d. c. auditis. vers. secundo* dicit Gloss. *de Præscript.* Barbos. *dict. p. 3. alleg. 127. num. 18. c. cum personæ de Privil. in 6.* 12

ADNOTATIO.

Ad *num.* 12. Licet in præscriptione *immemoriali* non requiratur *titulus*, hoc ipso enim *immemorialis* non foret, si de *titulo* adeoque *de initio* possessionis constaret, in *quadragenaria* tamen præscriptione jurium Episcopalium videntur DD. *titulum* desiderare *arg. c. 1. d. Præscript in 6.* Sed nisi possit ostendi privilegium dubium aut putativum, aut probari fama privilegii, vel contractus cum Episcopo similiter dubius aut putativus (si enim Privilegium aut contractus de jure esset validus, non esset opus præscriptione) valde notabile est, quod docet Glossa *in c. de quarta. V. tueri de Præscript. & in c. cura 11. V. legitima. circa fin. de Jure Patron.* & commendat Panorm. *in d. cap. de quarta. num. 9.* quod primus quidem possessor sine *titulo* annis 40. præscribere nequeat, successor tamen ejus, jam ex ipsa *successione* habeat *titulum*, dum habet justam causam, jura a

suo

ſuo anteceſſore in ſe derivata conſervandi. *arg. l. ult. ff. pro ſuo.* Unde, ni fallor, eo modo, quo ſucceſſor *hæreditarius* res a defuncto relictas poteſt uſucapere *pro hærede t. t. ff. pro hærede.* ita etiam ſucceſſor *in dignitate* ex titulo *pro ſuo*; eſt enim titulus *pro ſuo* alius *generalis*, qui cum omnibus aliis titulis concurrit, alius *ſpecialis*, qui per ſe ſufficit ad præſcriptionem, quando ſcilicet aliis titulis deficientibus tamen juſta cauſa eſt rem poſſidendi. *d. l. ult.* Arnold. Rath. *in tract. de Uſucap. cap. 3. aſſ. 4.* Neque ſucceſſori *in dignitate, in bona fide*, quæ propter decurſum longiſſimi temporis præſumitur. *l. pen C. ſi diligenti. de Præſcript.* Farin. *in Repert. Judic. q. 96. n. 13. & 14.* exiſtenti nocet *mala fides* anteceſſoris, ſicut de Jure Civ. *mala fides* defuncti nocet *hæredi*, cum ſucceſſor *in dignitate* non ſit eadem perſona cum defuncto, ſed omne jus habeat ab electione & Superioris confirmatione, non vero ſicut *hæres* a perſona ſui anteceſſoris Gloſſ. & Panorm. *d. l.* Joan. Hon. *ad tit. Decret. de Præſcript. num. 24.* Ding. *in c. poſſeſſor. de R. J. in 6.* addi fortaſſis poſſet, quod in præſcriptione jurium incorporalium *ſcientia & patientia* Adverſarii habeatur loco tituli, *l. ſi quis diuturno. 10. ff. ſi ſervit vind. l. apparet. 5. §. pen. ff. de itin. act. Priv.* Gloſſ. *not. in c. cum Eccleſia. 3. V. propter brevitatem temporis de cauſ. poſſ. & prop.* Joan. And. *in c. 1. in V. titulum de præſcript. in 6.*

Sed quid, ſi Monaſterium in Parochia, ubi vi incorporationis tenebatur *per ſæcularem* deſervire, variaverit, & longiſſimo tempore modo per *ſæcularem*, modo per *regularem* deſervierit, anne inducta erit aliqua præſcriptio?

Reſp. Si *Sæcularis* Vicarius æque ac *Regularis* ſine inveſtitura & ad nutum amovibilis expoſitus fuerit, nihil video obſtare, quin cæteris paribus eatenus præſcriptio locum habeat, ut amodo in Monaſterii ſit poteſtate qualemcunque Vicarium exponere. Si enim ex præſcriptione Beneficium *Sæculare* poteſt fieri *Regulare*, & econtra *c. 5. de Præb. in 6.* Non eſt ratio, cur etiam illi clauſulæ incorporationis per præſcriptionem derogari non poſſit. Præterea exiſtimo in hac cauſa *quadragenariam* præſcriptionem etiam *ſine titulo* procedere, quia in *quadragenaria* præſcriptione non requiritur *titulus* niſi ſit *præſumptio Juris* contra præſcribentem. *c. 1. de Præſcript. in 6.* non autem ſufficit quælibet *præſumptio*, ſed requiritur *præſumptio cum forti reſiſtentia*, ut recte explicat Covar. *var. reſol. l. 1. c. 17. n. 7.* Panorm. *in c. ſi diligenti 17. verſ. adverte. de Præſcript.* Rath. *in tract. de Uſucap. c. 3. aſſ. 33.* talis autem *reſiſtentia* non videtur eſſe in propoſito, cum jura concedant commutationem beneficiorum ex præſcriptione, & regulares capaces ſint Parochialium Eccleſiarum, ut ſuperius demonſtratum, unde præſumptio

hic

hic tantum orietur ex literis incorporationis, non ex *jure communi* quod tamen requiritur, in *d. c. 1.* Deinde *immemorialis* praescriptio frequenter hic intervenire potest; & observandum, quod non ideo minus sit *immemorialis*, quamvis doceatur de *contrario* per litteras incorporationis fortassis ultra 100. annos obtentas, dummodo non constet de *initio* praesentis possessionis. Molina *de J. & Just. tract. 2. disp. 70. n. 3.* & dixi *in Man. Par. p. 3. c. 1. n. 11.*

PRIVILEGIUM XLVII.

Monasteria habent jus eligendi Abbatem: ideo non subjacent Provisioni Papali, primis precibus, aut juri Patronatus.

1. *Jus eligendi ablatum Monasteriis per Reg. Cancell. restitutum est per Concordata Germaniae.*
2. *Quid sint primae preces Imperatoris?*
3. *Quem effectum habeat jus Patronatus in Monasterio?*

1 Optimum hoc juris beneficium probe agnoscunt Monasteria, quae suae Religionis Abbatem habent, & vere patrem & pastorem, cui non tantum pecuniae *commendatae*, sed oves sunt propriae, & vocem ejus audiunt &c. Licet vero de Jure communi hoc jus *electionis* Monasteriis tributum sit, ut constat *ex t. t. de Elect.* postea tamen Pontifices per Reg. *Cancellariae* reservarunt suae dispositioni & provisioni praeter Ecclesias Patriarchales, Primatiales, Archiepiscopales, & Episcopales, omnia etiam monasteria virorum valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia ut *in Reg. 2. Cancell.* habetur. Deinde per *Concordata Germaniae* inita Anno 1448. inter Frid. III. aliosque Principes & Praelatos Germaniae, & Nicolaum V. S. Pontificem (quae in Bullario novissimo inter Bullas Nicol. V. primo loco ponuntur) Monasteriis jus *electionis* denuo restitutum est.

2 Praeterea potest quidem Imperator ex privilegio Pontificis in omnibus Ecclesiis in imperio sitis *primas preces* concedere, id est, in qualibet Ecclesia, semel tantum, aliquam personam idoneam nominare, quam Ordinarius ad beneficium vacans, omnino recipere teneatur, dummodo Collator saltem quatuor beneficia conferenda habeat, & beneficia non sint de jure patronatus Laicorum, attamen ab his *primis precibus* excipiuntur dignitates electivae, & primae in Ecclesiis Cathedralibus,

Col-

Collegiatis & Monasteriis, prout refert Joan. a Chokier *in speciali suo Tractatu*, quem inscripsit *Scholia in primarias preces Imperatoris*.

3 Rursus qui fundavit, construxit, vel dotavit Ecclesiam consequitur *jus patronatus*, ut Clericum idoneum ad talem Ecclesiam tanquam beneficiatum præsentare valeat, quem Episcopus debet necessario cæteris paribus instituere: Si vero aliquis erexerit Monasterium, vel Ecclesia *patronata* in Monasterium conversa sit, alius est effectus Juris Patronatus, nam tunc fundator seu Patronus non potest nominare aut eligere Prælatum (nisi Clericus sit, & in fundatione cum consensu Pontificis jus eligendi sibi expresse reservarit, vel aliunde per consuetudinem, aut præscriptionem acquisierit. Gloss. & Barb. *n. 3. c. nobis. 25. de Jur. Patron.*) neque etiam ad electionem instituendam, sed primum post factam electionem ejus consensus requiretur. Imo hunc ipsum consensum magis de honestate, quam necessitate desiderari, communior est sententia, ut si patronus rationabilem contradicendi causam habeat, eam proponere possit, de cætero autem, si nihil obstet electioni, quo minus canonica censeri debeat, etiam invito Patrono validam & confirmandam esse; videtur enim inconveniens, ut confirmatio Prælati, potius a voluntate Patroni præsertim Laici (cum tamen Laici alias juris eligendi incapaces sint) quam ab electione Capituli, vel judicio Superioris Ecclesiastici dependeat, ut insinuat text. *in d. c. nobis.* dum dicit, Patroni assensum honestius requiri Barb. *d. l. num. 4.* Panorm. *in c. sacrosancta. 51. de Elect.*

ADNOTATIO.

POtuissent in hoc Privilegio multa addi de Jure *Advocatiæ*, quod Principes, aliique domini prætendunt in Monasteriis, sed quia est prolixioris materiæ & indaginis, ac potius ex particularibus Privilegiis, concordiis & contractibus dependet, quam ex *Jure communi*, ideo Lectorem remitto ad Erasm. a Chok. *in speciali Tract. suo de Advocat. feudal.* & Martin. Mager. *de Advoc. armata.*

PRIVILEGIUM XLVIII.

Abbates Monasteriorum habent Jurisdictionem Ordinariam.

1. Quænam dicatur Ordinaria Jurisdictio?

2. Fundamenta, ex quibus demonstratur competere Ordinariam Jurisdictionem.

3. *Novitii pertinent ad Jurisdictionem Abbatis.*
4. *Jurisdictionem potest Abbas delegare, & in figura Judicii exercere.*
5. *Abbas quid possit, quando crimen meretur depositionem?*
6. *Abbates exempti habent in suos Regulares Jurisdictionem quasi Episcopalem.*
7. *Ideo dispensant in irregularitatibus & casibus occultis.*

1 JUrisdictionem Ordinariam tam in *Criminalibus*, quam *Civilibus* causis, sive circa *regularia statuta*, sive circa alia negotia in Regula non comprehensa agatur, competere Abbatibus in suos Religiosos, liquido ex jure demonstrari potest. Etenim Ordinaria *jurisdictio* illa ex mente omnium DD. appellatur, quæ competit *ex Officio & Jure Magistratus*, daturque vel *a lege scripta*, vel *a consuetudine*, vel *a Principe* aut *Repub.* vel *Collegio bone sto*, non restricte ad unam vel alteram particularem causam (sicut in Judice delegato) sed *perpetuo* toto scilicet officii tempore, ita ut talem Jurisdictionem habens *ordinarie* tanquam Judex adiri possit.

2 Videamus nunc, an hæc omnia circa Jurisdictionem Abbatibus competentem concurrant? Et inprimis clarum est, quod talem Jurisdictionem sibi vindicent Abbates ratione sui *Officii*, *Magistratus aut Superioritatis*, quam gerunt *perpetuo* super suos Religiosos & non sit ipsis in uno vel altero particulari casu commissa.

Secundo, datur hæc jurisdictio *de lege*, & quidem primitus *Divina*, quæ præcipue Prælatis *ligandi solvendique potestatem* concessit, ut probat Tamb. *de Jure Abb. tom. 2. disp. 7. q. 3.* Deinde vero & apertius *ex lege Canon. scripta*, ex qua Abbatibus conceditur potestas *excommunicandi*, quæ utique magnam Jurisdictionem & cognitionem super arduis causis supponit, cum *excommunicatio* sit de majoribus pœnis Ecclesiasticis *cap. cum ab Ecclesiarum. 3. & c. quanto 7. de Off. Ordin. c. sicut tuis. 33. de Simon. c. cum in Ecclesiis. 10. de Major. & Obed.* signanter *in c. ea, quæ. 8. de statu Monach.* dicitur, quod Abbas possit punire & corrigere Monachos, secundum Regulam & Apostolica instituta, adeoque etiam tanquam Judex & si extra Regulam delinquant. Et arguitur ex Conc Trident. *Sess. 25. de Regul. c. 14.* Item *in cap. suscepimus. 10. & in cap. sicut ex litterarum. 20. de Homicid.* Prælatus Regularis cognovit & sumpsit informationem super homicidio, eique & non Episcopo Pontifex, quid faciendum sit, rescripsit, cum tamen homicidium non sit culpa in Regula comprehensa.

Tertio hanc Jurisdictionem habent Abbates *ex consuetudine*, ita enim Navar. *Cons. 6. de For. comp. & comment. 2. de Regul. super Canon. non dicatis. n. 63.* testatur, se nullum vidisse Monasterium, in quo Privilegio vel consuetudine non sit

sit

ſit obtentum, ut Prælatus non tantum cognoſcat de illis, quæ tangunt regulam, ſed univerſim de omnibus.

Quarto hæc jurisdictio data eſt *a Principe*, Eccleſiaſtici ſtatus ſcil. Rom. Pontif. qui Religioſorum Ordines & Prælatorum Superioritates approbavit, jus eligendi Abbatem conceſſit, proinde ſicut in Regula S. Benedicti habetur, ut Abbas poſſit de majoribus culpis, de fratribus incorrigibilibus pœnas ſtatuere, excommunicationem ferre, ita idipſum a S. Pontifice Regulam confirmante conceſſum intelligi debet, alias enim non conceſſiſſet Pontifex *in d. c. ea, quæ. de ſtatu Monach.* ut Abbas delinquentes corrigat *ſecundum Regulam S. Benedicti.*

Quinto, qui a *Collegio honeſto* eligitur, & eidem præficitur, habet Jurisdictionem ordinariam ſaltem in civilibus in eos, qui ſunt de Collegio *l. fin. C. de Juriſd. om. jud.* atqui Religioſi elegerunt Abbatem, eumque vice DEI ſuper caput ſuum poſuerunt. *c. ſi Religioſus. 27. de Elect. in 6.* ergo &c.

3 Extenditur hæc jurisdictio etiam ad Religionis Novitios, ut & iſti non coram judice ſæculari, ſed Abbate conveniri debeant, quamvis enim vere Religioſi adhuc non ſint, cenſentur tamen de corpore Monaſterii, & perſonæ Eccleſiaſticæ, cum ſint in via ad profeſſionem, ſicut alias cingendus pro cincto habetur *arg. c. Religioſo de Sent. Excomm. in 6. l. pen. ff. de Mil. Teſtam.* Navar. *de foro comp. Conſ. 5. & 6.* Tambur. *de J. Abb. Tom. 3. diſp. 6. q. 29.*

4 Porro cum, ut demonſtratum, jurisdictio Abbatum ſit *ordinaria*, ea & delegari ſive per Commiſſarium exerceri *l. 3. de Juriſd. l. un. C. Qui pro ſua jurisdict.* (de delegatione lege in theſibus *de foro comp. c. 1. §. 2.*) item & figura judicii, ſeu uſitatus tribunalium ſtylus adhiberi recte poterit, quia *Ordo judiciarius* non ad ampliationem Jurisdictionis, ſed favorem publicum, ne ex præcipitatione iniquitas committatur, introductus eſt; late hanc materiam examinavit, & ſecundum dicta decidit Panormit. *in cap. ſi quis contra. 4. de Foro comp. n. 42, & ſeqq.*

5 Licet vero communiter teneant DD. quod Abbates non poſſint delinquentibus Religioſis pœnam *depoſitionis* vel *degradationis* infligere, cum auferre Ordines videatur habere aliquam connexionem a poteſtate *Ordinis Epiſcopalis*, ut cum Panorm. *in d. c. ſi quis. num. 43.* tradit Barb. *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 110. num. 25.* cum Sylv. Bonacina & aliis. Poſſunt tamen inprimis cognoſcere *de qualitate facti*, an mereatur *depoſitionem*, ſicut quilibet Judex cognoſcere poteſt, an ſua ſit jurisdictio. *l. ſi quis ex aliena. 5. ff. de judic. l. 2. ff. Si quis in jus voc. c. ſuper litteris. 20. de reſcript.* & diximus *de Foro compet.* Deinde illud hic maxime eſt advertendum, quod antiqui Canones propter rigorem primitivæ Eccleſiæ fuerint

proniores ad imponendam pœnam *depositionis*, qui hodie ut plurimum nisi in atrocissimis criminibus usu recepti non sunt, ut recte monet Bonacina *de Censuris. disp. 4. punct. un. 2.* Multum notabile est, quod tradit Vallens. *ad tit. de Pœnis. §. 4. in fin.* Hodie ex generali consuetudine de Jure Canon. omnes fere pœnas factas esse *arbitrarias*, & pro discretione Judicis (consequenter etiam Abbatis, cum & is in criminalibus Judex sit) consideratis circumstantiis moderari posse, quod saltem in delictis non enormissimis & necdum data incorrigibilitate, *cap. cum non ab homine. 10. de Judic.* & circa personas regulares (quarum alias tota vita pœnitentia est) admittendum existimarim. Facit textus *c. inquisitionis 21. de Accusat.* ubi dicitur, pœnas posse juxta personæ merita & qualitatem excessus a Judice temperari, excepta irregularitate, quæ ipso jure contracta fuisset.

6 Circa Abbates *exemptos*, præsertim vero speciale territorium habentes, breviter hic adjiciendum est, quod in suos Regulares, item in suos domesticos, & familiares Laicos, ac alios pleno exemptionis jure sibi subjectos jurisdictionem quasi Episcopalem habere censeantur, ita ut ea, quæ ex potestate *Jurisdictionis* (non *Ordinis*, cum *Ordine Episcopali* careant) in jure competunt Episcopis respectu suorum Diœcesanorum, etiam istis Abbatibus concedantur Eras. Chokier *de Jurisd. Ord. in exempt. p. 4. q. 20. n. 1. & seqq.* Si enim cura Monasteriorum exemptorum non competit Episcopis, nec per S. Pontif. aut ejus Commissarios semper commode exerceri potest, necesse est, quod penes cujusque Religionis vel Monasterii exempti Prælatos relicta fuerit. Tambur. *de Jure Abbat. tom. 2 disp 1. n. 2.* in specie exemplum pro praxi quotidiana utile ponit Barb. *de Offic. Ep. p. 2. alleg. 39. n. 18.* nimirum quod potestas data Episcopis in Concil. Trid. *Sess. 24. de Reform. in 6.* ad Abbates *exemptos* quoque extendatur, ut possint dispensare in omnibus *irregularitatibus & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis ductis ad forum contentiosum, item delinquentes in quibuscunque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis absolvere.*

7 Cæterum qualem undequaque potestatem habeant Abbates in Religiosos, nimis prolixum, nec hujus instituti foret examinare, videantur integri Tom. quos *de Jure Abbatum* Tamburinus conscripsit.

PRI-

PRIVILEGIUM XLIX.

Abbates Monasteriorum possunt conferre Minores Ordines, & habent usum Pontificalium quorundam.

1. *Abbas confert Minores aliquando etiam non benedictus.*
2. *Hodie tantum Regularibus subditis.*
3. *Potest tamen ordinare Novitios.*
4. *Item alienos subditos cum dimissoriis.*
5. *Abbates, quorum Pontificalium usum habeant?*
6. *Abbas ex Privilegio vel consuetudine potest habilitari ad actum Ordinis Episcopalis.*
7. *Abbati semel habilitato potest similis actus ab Episcopo etiam pro alienis Ecclesiis delegari.*

1 POtest igitur Abbas conferre Minores Ordines *c. 1. dist. 69. & c. cum contingat. 11. de Ætat. & Qual.* omnes quatuor, quamvis in Jure tantum *de prima tonsura & lectoratu* videatur mentio fieri, ut ex Declar. Cardin. refert Piasc. *in praxi Episc. p. 1. c. 1. n. 7.* si tamen Abbas Presbyter sit & *benedictus*; imo etiam non *benedictus*, si Episcopus tertio requisitus benedictionem negarit. *c. 1. de suppl. neglig. Prælat.* vel id habeat ex Privilegio Eugenii IV. vel Julii II. sicut Abbates triennales Congreg. S. Justinæ de Padua. Tamb. *d. tom. 2. disp. 2. q. 4.*

2 Olim quidem etiam *Laicis* ordinariæ & quasi Episcopali Jurisdictioni subjectis Abbas Minores Ordines dare poterat text. & Gl. *in cap. Abbates. de Privil. in 6.* hodie vero nonnisi *regularibus subditis* juxta Trid. *Sess. 23. de Reform. cap. 10.*

3 Utrum autem etiam Novitiis vel alienis Religiosis aut subditis cum licentia propriorum Prælatorum valeat Abbas Minores Ordines impertiri? Pro utraque sententia videri poterunt DD. relati a Barb. *ad d. c. 10.* Trid. *n. 3. & seqq.* Tambur. *d. disp. 2. q. 7. & 10.* Mihi salvo meliori judicio, affirmativa videtur probabilior; Quod enim attinet ad Novitios: illi sane, cum Jurisdictioni Abbatis subjecti sint, & in via sint ad Religionem, ac in cæteris quoque gaudeant Religionis Privilegiis in materia favorabili, recte *Regulares subditi* appellari possunt, & minime expedit, ut Novitii pro suscipiendis Ordinibus extra Monasterium mittantur.

4 Cur vero alieni subditi cum licentia propriorum Prælatorum non possint ab Abbate suscipere Minores Ordines, non apparet prohibitionis ratio; qui enim potest actum per se in suos, potest etiam in alienos ex delegatione. Concil. autem Trid. *d. c. 10.* tanquam prohibitorium pœnale & odiosum restringendum est, quod Abbas authoritate propria non possit alios quam *suos Regulares sub-*

ditos ordinare, ſicut Epiſcopus ſine dimiſſoriis non poteſt ordinare alios quam ſuos Diœceſanos.

5 Præterea habent Abbates uſum mitræ & baculi, benedicunt veſtes, & paramenta Sacerdotalia, ac cætera omnia, in quibus non intervenit ſacra unctio. Quamvis autem videantur iſta potius ex ſpecialibus indultis, quam Jure communi competere. *arg cap. ut Apoſtolicæ. 4. de Priv. in 6.* Cum tamen antiquiſſima ejus rei ſit, præſertim Germaniæ conſuetudo, ut ſi non omnia, ſaltem pleraque Monaſteria dictis privilegiis utantur, non incongrue dici poteſt *ex jure non ſcripto*, id eſt generali conſuetudine. §. *ſine ſcripto. 9. Inſt. de Jur. Nat. Gent. & Civil.* Monaſteriis competere. Ex eadem quoque conſuetudine paſſim videmus Abbates exercere eadem Privilegia non tantum in & pro ſuis Monaſteriis, ſed etiam pro aliis Eccleſiis. Ad Declarationes autem Cardinalium, quæ in contrarium emanarunt, dici poteſt, eas uſu receptas non eſſe, vel loqui tantum de jure utendi Pontificalibus, & benedicendi veſtes competenti ex Privilegio ſpeciali, non ex conſuetudine generali, ſicut etiam notavit Paſqual. ad Laur. de Franch. *p. 2. q. 38. n. 3.*

6 Imo conſuetudine aut Privilegiis in multis Monaſteriis obtentum eſt, ut Abbates quædam, quæ alias proprie *Ordinis Epiſcopalis* ſunt, exercere poſſint; v. g. conferre Ordines Sub- & Diaconatus, conſecrare Calices, Altaria Portatilia, reconciliare ſuas Eccleſias &c. Armilla *v. calix in fin. Sa. eod. n. 3.* Laym. *in Theol. Mor. de ſac. Ordin. c. 13. n. 9. & 10.* Cum enim Epiſcopatus ſecundum Theologos non ſit diſtinctus ordo a Presbyteratu Laym. *d. l. cap. 3. n. 6.* & in *ſenſu diviſo* ſpectata major ſit poteſtas *conſecrandi Corpus Domini*, quam conſecrandi Calicem vel Altare (in *ſenſu* tamen *compoſito* major eſt Epiſcopatus Sacerdotio ſimplici, ſicut totum majus ſua parte) ideo non videtur excedere vires Pontificis, aut etiam conſuetudinis, ut Abbati Sacerdoti, qui poteſt majorem conſecrationem facere, etiam poteſtas faciendi minorem addatur.

7 Sed & iſtud notabile eſt, quod defendit Paul Laym. *in quæſt. Canon. de Præl. Elect. &c. q. 219.* quod Abbas ex Privilegio Apoſtolico ſemel habilitatus ad faciendas Conſecrationes pro ſua Eccleſia tantum, poſſit eas etiam facere pro aliis Eccleſiis, ſi ab Epiſcopo ei committatur. Cui ſimile eſt, quod docui in *Lib. III. Decret. Tit. XL. n. 26.* Fratribus Minoribus poſſe ab Epiſcopo delegari reconciliationem Eccleſiæ *pollutæ*, cum habeant Privil. a Leone X. ut ſuas Eccleſias reconciliare valeant.

Ratio eſt, quia adeſt poteſtas delegandi ex parte Epiſcopi, & capacitas exequendi ex parte delegati. Non obſtat, quod in Privilegio Abbas tantum acceperit poteſtatem pro ſuis Eccleſiis faciendi

di

di Consecrationes, quia hoc intelligitur, ne faciat pro alienis authoritate propria, sicut nec Episcopo cujusvis Privilegii prætextu in aliena Diœcesi Pontificalia exercere permittitur, nisi ex licentia Ordinarii loci juxt. Concil. Trid. *Sess.* 16. *de Reform. cap.* 5.

ADNOTATIO.

AD *num.* 3. audio hanc sententiam in variis Diœcesibus practicari & antiquissimo usu receptam esse. Non obstat *Declaratio Cardin.* a quibusdam in contrarium allata. Quia circa eam multa possunt dici, I. ut jura juribus concordentur; *c. cum expediat.* 29. *de Elect. in* 6. fortassis intelligatur juxta aliam *declarationem*, quam refert Tamb. *de Jure Abbat. tom.* 2. *disp.* 2. *q.* 7. *n.* 2. ut scilicet non sufficiat generalis Episcopi licentia, sed pro singulis ordinandis specialis sit necessaria. II. Quod lex generalis non tollat particularem consuetudinem vel statutum nisi hoc exprimat. *c.* 1. *de Constit. in* 6. III. Quod lex non recepta non liget, vel per contrariam consuetudinem aboleri possit. Si vero dicatur legem debere recipi, id est verum, si Pontifex instet, & urgeat ejus receptionem, non obstante contraria qualibet consuetudine. IV. Refert Barb. *Jur. Eccl. un. lib.* 1. *c.* 4. *n.* 38. ex Moderno *de supplic. ad sanctiss. p.* 2. *c.* 30. §. 5. *n.* 4. Urban. VIII. mandasse, *ne Declarationibus Cardinalium* sive impressis, sive manuscriptis aliqua fides adhibeatur in judicio vel extra, nisi in authentica forma, solito sigillo, & subscriptione Emin. Cardinalis Præfecti ac Secretarii ejusdem Congregationis munitæ fuerint.

PRIVILEGIUM L.

Abbates Monasteriorum sunt in dignitate, & habent præcedentiam.

1. *Quid sit dignitas?*
2. *Abbas est capax delegationis Papalis.*
3. *Quid possit delegatus?*
4. *Qualiter præcedentia competat Abbatibus?*

1 HAbere *dignitatem Ecclesiasticam* is dicitur, qui habet prærogativam in Ecclesia tam in Choro, quam Capitulo cum Jurisdictione & administratione sibi perpetuo assignata, sicut ex decis. Rot. Roman. & commun. DD. tradit Tamb. *in decis. Rotæ. quæ habentur*

post

post tom. 3. de Jur. Abb. decis. 4. & 5. Cum ergo hæc omnia in Abbatibus concurrant, nemo facile negaverit, eos in dignitate censeri.

2 Porro cum Abbates *in dignitate* constituti sint, recte illis causæ per Sedem Apostolicam delegantur *juxt. c. statutum. 11. de Rescript. in 6.* cum tamen aliis, quam *dignitatem, personatum, vel Canonicatum Cathedralis Ecclesiæ obtinentibus* Pontifex nunquam soleat causas delegare, adeo, ut *rescriptum*, in quo aliis, quam dictis personis delegatio facta est, *falsum* censeatur, text. & DD. *in d. c. statutum.*

3 Præterea Abbates talem delegationem consecuti, omnes suam Jurisdictionem impedientes, vel in judicium venire detractantes, ex authoritate Apostolica districtione seu censuris coërcere poterunt, etiamsi litteræ commissionis id non contineant, vel persona coërcenda Episcopus sit, aut sua dignitate major Abbate, item non cogetur Abbas delegatus a Pontifice causam per se tractare, sed rursus alteri, etiam se majori, subdelegare valebit, eumque ad suspiciendam hanc delegationem compellere, prout hæc omnia habentur *in c. sane. 2. c. pastoralis. 28. c. ex litteris. 29. de Offic. deleg.* & dixi *de Foro compet. c. 1. §. 2.*

4 Rursus cum Abbates propter Jurisdictionem & usum Pontificalium eleventur super cæteros Presbyteros & Clericos, & valde prope ad Episcopos accedant, hinc est, quod præcedant non solum cæteros Clericos sæculares, sed etiam in dignitatibus & personatibus inferioribus ac Canonicatibus constitutos Panorm. & Decius *in c. decernimus. 2. de Judic.* Bald. *in c. pastoralis. 28. de Offic. deleg.* Cassian. *in Cath. gloria mundi. p. 4 consid. 32.* Navar. *de Major. & Obedient. cons. 4. n. 2.* Sed hanc præcedentiæ materiam non ignoro odiosam, eamque libenter prætereo & lectorem ad cc. Authores, item consuetudines locorum, particulares præscriptiones, pacta & Privilegia remitto. Atque hæc de *Privilegiis & Juribus Monasteriorum* ad Majorem DEI, DEIparæque Virginis honorem breviter dicta sunto.

IN-

INDEX PRIVILEGIORUM

Secundum Ordinem Alphabeticum.

Prior numerus Privilegium, alter paginam indicat.

A.

ABbates Monasteriorum habent Jurisdictionem Ordinariam. 48. 113.

Abbates sunt in dignitate, & habent praecedentiam. 50. 119.

Abbates possunt conferre Minores Ordines, & habent usum Pontificalium quorundam. 49. 117.

Alienari non possunt res Monasteriorum. 32. 70.

Actio pro Monasterio est popularis. 28. 63.

B.

BEneficia Regularia tantum regularibus conferenda sunt, & in dubio beneficium fundatum in Monasterio praesumitur regulare. 45. 98.

C.

COnditio, si sine liberis &c. vel si nupserit &c. rejicitur in favorem Monasterii. 16. 47.

Creditoribus aliis in processu Edictali praefertur Monasterium. 29. 64.

D.

DEcimas de Novalibus, hortis, & animalibus non solvunt Monasteria. 6. 19

Delictum Praelati, vel Religiosi non nocet Monasterio. 26. 60.

Dominium transfertur in Monasterium sine traditione. 25. 60.

Donatio ultra 500. solidos facta Monasterio, valet absque insinuatione. 20. 54.

Donatio omnium bonorum facta Monasterio valet 21. 55.

Donatio facta Monasterio non revocatur ob ingratitudinem Praelati. 22. 56.

Nec propter superventientiam Liberorum ex parte Donatoris. 23. 57.

E.

EXempta sunt Monasteria a Jurisdictione saecularium. 2. 11.

Exempta sunt Monasteria a lege Dioecesana Episcopi. 3. 15.

Electio Abbatis competit Monasteriis, ideo non subjacent Provisioni Papali, primis precibus Imperatoris, aut Juri Patronatus. 47. 112.

Exceptio non numeratae pecuniae, datur Monasterio etiam ultra biennium. 44. 97.

Eligere sepulturam potest quilibet in Monasterio. 7. 20.

F.

FAlcidia vel Trebellianica non detrahitur de relictis Monasterio. 19. 52.

H.

HÆreditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo repudiante. 14. 46.

Haereditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo mortuo ante aditionem 15. 47.

I.

IMmunitate locali gaudent Monasteria. 8. 21.

Interdicti tempore in Monasteriis licet celebrare Divina. 27. 62.

In-

Inventarii omissio non obligat Monasterium ultra vires hæreditatis. 17. 48.

Ingratitudo filii purgatur per ingressum in Religionem. 13. 44.

Irregularitas ex defectu natalium tollitur per ingressum in Monasterium. 4. 17.

Irregularitas contracta ex Ordinibus furtive susceptis fit dispensabilis per Abbatem. 5. 18.

Judex circa causas Monasteriorum debet officium suum impertire non imploratus. 41. 96.

In dubio pro Monasterio est judicandum, 42. 96.

L.

Legata Monasteriis relicta habent illa Privilegia, quæ generaliter Legatis ad pias causas competunt. 37. 92.

M.

Matrimonium dissolvitur per Monasterium. 33. 82.

Mandatum factum in favorem Monasterii non exspirat re integra, morte mandantis. 38. 94.

Monasterium non obligatur ex mutuo, nisi probetur versum in ejus utilitatem. 43. 97.

N.

Novitio sine legitimis hæredibus defuncto succedit Monasterium. 10. 37.

P.

Professus sine præcedente dispositione omnia sua censetur transferre in Monasterium. 9. 27.

Patria potestas tollitur per professionem Religionis. 12. 42.

Præscriptio tantum quadragenaria procedit contra Monasterium. 30. 65.

Privilegia piarum causarum participant Monasteria. 35. 90.

Privilegiis fisci, libertatis, militum, alimentorum, dotis, minorennium & Reipubl. gaudent Monasteria. 36. 90.

Pollicitatio in favorem Monasterii obligat nemine acceptante. 24. 59.

Pactum super viventis hæreditate valet in favorem Monasterii. 39. 94.

Parochiæ incorporatæ, quid juris tribuant Monasteriis? 46. 102.

R.

Religiosus quidquid acquirit, acquirit Monasterio. 11. 38.

Restitutio in integrum datur Monasterio 31. 67.

Reus favore Monasterii tenetur edere sua instrumenta. 40. 95.

S.

Solennitates Juris Civ. non servantur in dispositionibus factis in favorem Monasterii. 18. 50.

V.

Vota præcedentia tolluntur per ingressum in Religionem. 34. 89.

Vendere cogitur aliquis domum suam ad construendum vel ampliandum Monasterium. 1. 9.

FINIS.

ENGEL
JUS
CANON

PARS III